

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

HALAÇLAR VE TÜRKÇELERİ

**Hazırlayan
Muhammet KAYA**

**Danışman
Prof. Dr. İsmail DOĞAN**

Doktora Tezi

**Aralık 2020
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

HALAÇLAR VE TÜRKÇELERİ

(Doktora Tezi)

**Hazırlayan
Muhammet KAYA**

**Danışman
Prof. Dr. İsmail DOĞAN**

**Aralık 2020
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Muhammet KAYA

İmza

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Başlığı: Halaçlar ve Türkçeleri

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 485 sayfalık kısmına ilişkin, 25.12.2020 tarihinde *Turnitin* intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı: % 5 dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Giriş dahil
- 2- Ana Bölümler dahil
- 3- Sonuç dahil
- 4- Alıntılar dahil/hariç
- 5- Kapak hariç
- 6- Önsöz ve Teşekkür hariç
- 7- İçindekiler hariç
- 8- Kaynakça hariç
- 9- Özet hariç
- 10- Yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 25.12.2020

Adı Soyadı : Muhammet KAYA
Öğrenci No : 4030841600
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Bilim Dalı : Türk Dili
Program Adı : Doktora

Danışman:
Prof. Dr. İsmail DOĞAN

Öğrenci:
Muhammet KAYA

YÖNERGEYE UYGUNLUK

“Halaçlar ve Türkçeleri” adlı Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi” ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Muhammet KAYA

İmza

Danışman

Prof. Dr. İsmail DOĞAN

İmza

Türk Dili ABD Başkanı

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

İmza

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın 03/06/2020 tarih ve 32794 sayılı kararı gereği "Tez Onay Sayfası"na yer verilmemiştir.

ÖN SÖZ

Var olduğu günden bugüne tarihi süreçte ve geniş bir coğrafyaya hâkim olan Türkler boylardan oluşmuş bir bütündür. Her Türk boyu bu ailenin bir parçasıdır. Türk lehçe, şive ve ağızları alanında yoğunlaşan çalışmalar yeni çalışmalara kapı açmıştır. Bu bağlamda Türk lehçeleri içerisinde özel bir yeri olan Halaç Türkçesi ve Halaçlar Türk bilimcilerin dikkatini çekmiş ve bu alanda pek çok çalışma yapılmıştır.

Bu çalışmada Halaç Türklerinin yaşadıkları coğrafyayı, siyasi tarihini, menşelerini ve sosyo-kültürel hayatlarını incelemek ve özelde İran'da yaşayan Halaç Türkçesinin dil bilgisini ortaya koymak için yapılmıştır.

Çalışma “Giriş, İnceleme, Kaynakça, Metin, Dizin, Ekler” başlıklarından oluşmaktadır.

Giriş bölümünde öncelikle Halaç Türklerinin yaşadıkları coğrafya incelenmiştir. İran, Afganistan, Hindistan, Türkiye gibi bölgelerde yaşamış ve yaşamakta olan Halaç Türkleriyle ilgili bilgiler verilmiştir. Ardından Halaçların menşeleri ve siyasi tarihleriyle ilgili bilgi verildikten sonra sosyo-kültürel hayatları, edebiyatları ve folklorları ele alınmıştır. Bununla birlikte sahadaki kaynak kişilerden edinilen bilgilere de değinilmiştir. Ancak Halaçların yaşadıkları coğrafya, siyasi tarihi, menşeleri, sosyo-kültürel hayatları, edebiyatları ve folklorlarıyla ilgili yapılan araştırmalar sınırlı sayıda olduğu için özellikle bu çalışmalara sıklıkla başvurulmuştur.

İnceleme bölümünde elde edilen yazılı metinler, ses kayıt ve video yöntemiyle derlenen metinler esas alınarak ağız çalışmalarındaki metotla Halaç Türkçesinin ses bilgisi (fonetik) ve şekil bilgisi (morfolojik) özellikleri gösterilmiştir. Ses bilgisi bölümünde ünlüler ve ünsüzler ele alınmıştır. Şekil bilgisi bölümü ise yapım ekleri, isim, zamir, sıfat, zarf, fiil ve edat başlıkları altında incelenmiştir.

Kaynakça bölümünde çalışmamızda kullandığımız kaynaklar başta olmak üzere Halaçlarla ilgili tespit edilmiş bütün çalışmalar, İran Türklüğü ve genel Türk tarihi ile ilgili kaynaklar da verilmiştir. Kaynakça bölümü 297 maddeden oluşmaktadır.

Metinler bölümünde 25 metin bulunmaktadır. Bu metinlerin ilk 8'i yazılı kaynaklardan, diğerleri ise ses ve video kayıtlarının yazıya aktarılmasıyla elde edilmiştir. Bu bölümde her metne bir numara ve bu numarayla birlikte metin kaynağıyla ilgili bilgiler

verilmiştir. Metinlerin sıralaması yapılırken önce yazılı metinlere, ardından derleme metinlerine yer verilmiştir. Metinlerde satır numarası verilirken önceki metin hangi sayıyla bitiyorsa sonraki metinde o sayıdan devam edilmiştir. Örneğin birinci metin 1829 satır numarasıyla biterken ikinci metin 1830 satır numarasıyla başlatılmıştır. Metin manzum ise her mısraya bir numara yazılmıştır. Mensur metinlerde ise cümlelerin akışının ve metnin anlamının bozulmamasına dikkat edilerek bazen bir cümleye bazen birkaç cümleye bir numara yazılmıştır.

Dizin bölümü oluşturulurken Ceval Kaya'nın hazırladığı “**cibakaya 2.3**” isimli program kullanılmıştır. Bu bölümde 5170 madde başı kelime tespit edilmiştir. Madde başları koyu yapılmış, alıntı kelimelerin hangi dile ait olduğu belirtilmiş ve karşılıklarına Türkiye Türkçesindeki anlamları verilmiştir. Bu kelimelerin hangi numarada bulunduğu kullanılan program tarafından belirlenmiş ve kelimenin karşısına verilmiştir. Ancak kullanılan program bu numaraları sayıların ilk rakamının büyüklüğüne, küçüklüğüne (1333, 1360, 1364, 1826, 3426, 352, 354, 358, 362, 366, 3754, 4101, 4109, 414, 4621, 4703, 4855, 4955, 674, 942, 960) göre sıralamıştır.

Ekler bölümünde Ali Asger Cemrasi tarafından hazırlanan İran'daki Halaçların yaşadığı bölgenin haritası verilmiştir.

Prof. Dr. İsmail Doğan akademik danışmanım olarak konuyu belirlemem, yöntem ve metot ile her aşamada yardımlarını esirgememiştir; Doç. Dr. Abdülkadir Öztürk akademik hayatta ve doktora çalışmamda gece gündüz kapısını çaldığımda destek oldu. Burada teşekkür etmek benim için zevkli bir vazifedir.

Yazdığı eserlerden yararlandığım, çalışmamı ve özellikle metinler bölümünü baştan sona kontrol etme nezaketi gösteren İran'da yaşayan Halaç Türkçesinin ilk yazılı eserlerini veren bilgin Ali Asger Cemrasi ve yine Halaç Türkçesinin önemli temsilcisi Abdullah Vaşkani Ferahani eserlerinden faydalanmama izin verdiği gibi kendi sesinden de ses kayıtları alıp göndermiştir. Bununla birlikte derleme metinlerinin temininde büyük yardımları olan Doç. Dr. Behruz Bekbabayi ile Ümit Arabgul bu çalışmanın vücut bulmasını sağlamışlardır. Sağ olun var olun. *Özüme lazım biliyorum ki, üstatlarımla makul teşekkür etigem için minnetsiz meni körmemiş bu yolca yürekde mene havul kömek etdiler.*

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bana desteklerini esirgemeyen ve en az benim kadar sabır gösteren eşime, kızlarım Bengü ve Bilge'ye teşekkür ederim.

Çalışmanın her aşamasının, azami gayret ve titizlikle ele alınmasına rağmen eksiklerimizin, hatalarımızın olacağı muhakkaktır. Bu konuda okuyucunun anlayış ve affına sığınıyoruz.

Çalışmanın Türklük bilimi ve Türk lemine faydalı olması dileği ile.

Muhammet KAYA

Kayseri, Aralık 2020

HALAÇLAR VE TÜRKÇELERİ

Muhammet KAYA

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Doktora Tezi, Aralık 2020

Danışman: Prof. Dr. İsmail DOĞAN

ÖZET

Halaçlar, asırlardır Türkmenistan, Azerbaycan, Afganistan, Pakistan, Hindistan, İran ve Türkiye gibi farklı coğrafyalarda yaşamış kadim bir Türk boyudur. Tez çalışmasına konu olan Halaçlar ise İran'ın orta kesimlerinde Halacistan isimindeki bölgede hayatlarını sürdürmektedir. Bu bölgede yaşayan Halaçlar coğrafi şartların etkisiyle uzun yıllar dillerini korumuşlardır.

İran'ın Halacistan bölgesinde konuşulan Halaç Türkçesi, sahip olduğu ve koruduğu arkaik özellikler ile diğer Türk lehçelerinden ayrılmaktadır. Halaç Türkçesinin kendine ait bir alfabesinin, yazı dilinin ve yazılı edebiyatının bulunmaması dolayısıyla kullanımı oldukça kısıtlıdır. Bu kısıtlılık, konuşur sayısını her geçen gün azaltmaktadır.

Çalışmanın giriş bölümünde Halaçlarla ilgili coğrafi, tarihi ve sosyo-kültürel bilgiler verilmiştir. İnceleme bölümünde Halaç Türkçesiyle ilgili elde edilen yazılı ve sözlü metinlerden hareketle Halaç Türkçesinin dil bilgisi özellikleri tespit edilmiştir. Bu bölüm ses bilgisi ve şekil bilgisi başlıkları altında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halaç Türkleri, Halaç Türkçesi, Halaç Edebiyatı, İran, Ali Asger Cemrasi, Abdullah Vaşkani Ferahani.

THE KHALAJ AND THEIR TURKISH

Muhammet KAYA

Erciyes University, Institute for Social Sciences
PhD Dissertation, December 2020
Advisor: Prof. Dr. İsmail DOĞAN

ABSTRACT

The Khalaj are an archaic Turkic tribe who lived in different regions such as Turkmenistan, Azerbaijan, Afghanistan, Pakistan, India, Iran and Turkey for centuries. The Khalaj, which is subjected to this thesis, live in the region called Khalaj in the central part of Iran. The Khalaj living in this region have protected their language with the influence of the geographical conditions through long ages.

Khalaj Turkish, spoken in the Khalaj region in Iran, is different from other Turkic dialects with the archaic characteristics it has and maintains. Due to the absence of an alphabet, written language and literature of Khalaj Turkish, its use and functions are very limited. This limitation decreases the number of speakers day by day.

In the “Introduction” chapter of the study, geographical, historical and socio-cultural information about the Khalaj is given. In the “Research” chapter, the grammar features of the Khalaj Turkish are determined based on the obtained written and oral texts about Khalaj Turkish. This chapter is analyzed under the titles of phonetics and morphology. The obtained written and transcribed oral texts and the index obtained from these texts are given.

Key Words: Khalaj, Khalaj Turkish, Khalaj Literature, Iran, Ali Asger Cemrasi, Abdullah Vaskani Ferahani.

İÇİNDEKİLER

HALAÇLAR VE TÜRKÇELERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
İNTİHAL FORMU	ii
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI	iii
KABUL ve ONAY	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	x
ÇEVİRİYAZI (TRANSKRİPSİYON) İŞARETLERİ	xv
KISALTMALAR	xvi
METİN LİSTESİ	xvii
GİRİŞ	1
I. Halaç Türklerinin Coğrafyası	4
A. İran	4
B. Afganistan	12
C. Hindistan	12
D. Türkiye	13
II. Halaç Türklerinin Menşesi	14
III. Halaç Türklerinin Siyasi Tarihleri	20
IV. Halaç Türklerinde Sosyo-Kültürel ve İktisadi Hayat	26
A. Aile	27
B. Evlilik	29
C. Hayvancılık	31
D. Tarım ve Bağcılık	31
E. El Sanatları	32
V. Halaç Türklerinde Edebiyat ve Folklor	32
A. Yazılı Edebiyatları	32
1. Ali Asger Cemrasi'nin Hayatı ve Eserleri	33
2. Abdullah Vaşkani Ferahani'nin Hayatı ve Eserleri	35
B. Sözlü Mahsulleri	37
1. Ata Sözleri	37

2. Köse Gelin (Geldi) Merasimi	39
3. Yağmur Duası Merasimi	40
4. Nevruz Bayramı (Ayud) Gelenekleri	40
5. Şah Vezir Oyunu	42
6. Tile Oyunu (Moncuk, Boncuk ya da Misket Oyunu)	42
7. Keşinmelek ya da Berkime Oyunu (Saklambaç Oyunu).....	42
8. Beş ya da Alta Oyunu (Beş ya da Altı Taş Oyunu).....	43

İNCELEME

I. SES BİLGİSİ (FONETİK).....	44
A. Ünlüler	44
1. Uzun Ünlüler	47
1.1. Asli Uzun Ünlüler.....	47
1.2. Vurguya Bağlı Uzun Ünlüler	49
1.3. Alıntı Kelimelerde Korunan Uzun Ünlüler	49
2. Ünlü Uyumları	50
2.1. Büyük Ünlü Uyumu	50
2.2. Küçük Ünlü Uyumu	51
3. Ünlü Değişmeleri	52
3.1. Ünlü İncelmesi.....	52
3.2. Ünlü Kalınlaşması.....	53
3.3. Ünlü Genişlemesi.....	53
3.4. Ünlü Düzleşmesi	53
3.5. Ünlü Yuvarlaklaşması	54
4. Ünlü Düşmesi	54
B. Ünsüzler	54
1. Ünsüz Değişmeleri	58
1.1. /b/ Sesinin /m/, /v/ ve /p/ Seslerine Değişimi.....	58
1.2. /t/ > /ş/ Değişimi	58
1.3. Ünsüz İkizleşmeleri	58
1.3. Yer Değiştirme	60
II. ŞEKİL BİLGİSİ (MORFOLOJİ).....	61
A. Yapım (Türetme) Ekleri	61

1. İsimden İsim Türeten Ekler	61
2. İsimden Fiil Türeten Ekler	63
3. Fiilden İsim Türeten Ekler	65
4. Fiilden Fiil Türeten Ekler	67
B. İsim	68
1. İsimlerde Çokluk	68
2. İyelik Ekleri	69
3. Hâl Ekleri	71
3.1. Yalın Hâl	71
3.2. İlgi Hâli (Tamlayan Durumu)	71
3.3. Belirtme Hâli (Yükleme Durumu)	72
3.4. Yönelme Hâli	72
3.5. Bulunma Hâli (Kalma Durumu)	73
3.6. Ayrılma Hâli (Çıkma Durumu)	74
3.7. Vasıta Hâli	75
4. Soru Eki	75
5. Aitlik Eki	76
C. Zamir	76
1. Kişi Zamirleri	77
2. İşaret Zamirleri	77
3. Dönüştürme Zamiri	77
4. Belirsizlik Zamirleri	78
5. Soru Zamirleri	79
D. Sıfat	79
1. Niteleme Sıfatları	79
2. Belirtme Sıfatları	79
2.1. İşaret Sıfatları	80
2.2. Sayı Sıfatları	80
2.2.1. Asıl sayı sıfatları:	80
2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları:	81
2.2.3. Kesir Sayı Sıfatları:	81
2.2.4. Üleştirme sayı sıfatları:	81
2.3. Belirsizlik Sıfatları:	81

2.4. Soru Sıfatları:	82
E. Zarf	82
1. Zaman Zarfları	82
2. Yer-Yön Zarfları.....	82
3. Nitelik (Durum) Zarfları.....	83
4. Miktar Zarfları	83
5. Soru Zarfları	83
F. Fiil	83
1. Kişi Ekleri.....	83
1.1. Zamir Kökenli Kişi Ekleri.....	83
1.2. İyelik Kökenli Kişi Ekleri.....	84
1.3. Emir Çekiminde Kullanılan Kişi Ekleri	84
2. Bildirme Kipleri	85
2.1. Duyulan Geçmiş Zaman	85
2.2. Bilinen Geçmiş Zaman	85
2.3. Şimdiki Zaman	86
2.4. Geniş Zaman.....	86
2.5. Gelecek Zaman.....	87
3. Tasarlama Kipleri.....	87
3.1. Şart Kipi.....	87
3.2. Gereklilik Kipi.....	88
3.3. İstek Kipi.....	89
3.4. Emir Kipi	89
4. Birleşik Kipler	93
4.1. Rivayet	93
4.1.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivayeti	93
4.1.2. Geniş Zamanın Rivayeti	93
4.2. Hikâye	94
4.2.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi.....	94
4.2.2. Geniş Zamanın Hikâyesi.....	94
4.2.3. Şart Kipinin Hikâyesi	94
5. Fiilimsiler	95
5.1. İsim-Fiiller	95

5.2. Sıfat Fiiller (Ortaçlar).....	95
5.3. Zarf Fiiller (Ulaçlar).....	97
G. Edat.....	98
1. Benzerlik, Tıpkılık, Denklik İlişkisi Kuran Edat.....	98
2. Miktar ve Derece İlişkisi Kuran Edat.....	98
3. Uygunluk, Denklik ve Nispet İlişkisi Kuran Edat	99
4. Belirtme Yoluyla Başkalık İlişkisi Kuran Edat	99
5. Öncelik, Sonralık ve Zaman İlişkisi Kuran Edat	99
H. Ünlemler	100
1. Duygu Ünlemleri.....	100
2. Seslenme Ünlemleri	100
3. Cevap Ünlemleri	100
I. Bağlaçlar	100
1. Sıralama Bağlaçları	100
2. Denkleştirme, Karşılaştırma, Seçme Bağlaçları	101
SONUÇ.....	102
KAYNAKÇA	108
METİNLER.....	130
EKLER.....	502
Haritalar.....	502
ÖZGEÇMİŞ.....	503

ÇEVİRİYAZI (TRANSKRİPSİYON) İŞARETLERİ

/ā/: uzun /a/ ünlüsü

/ē/: uzun /e/ ünlüsü

/é/: kapalı /e/ ünlüsü

/ī/: uzun /ı/ ünlüsü

/ĩ/: uzun /i/ ünlüsü

/ō/: uzun /o/ ünlüsü

/õ/: uzun /ö/ ünlüsü

/ū/: uzun /u/ ünlüsü

/ũ/: uzun /ü/ ünlüsü

/ḏ/: paletal /d/ ünsüzü

/ḡ/: art damak /g/ ünsüzü

/ḥ/: art damak /h/ ünsüzü

/ḵ/: art damak /k/ ünsüzü

/ŋ/: geniz /n/si

/ñ/: ön damak /n “ny”/ ünsüzü

“#”: sesin önünde ise kelime başı, sesin arkasında ise kelime sonu işaretidir.

“/”: sesin sonunda kelime kökü demektir.

“- -”: sesin kelime içinde olduğunu gösterir.

KISALTMALAR

Ar	: Arapça
b	: bin
bkz	: bakınız
çev	: çeviren
Ed	: editör
Far	: Farsça
Fr	: Fransızca
haz	: Hazırlayan
hhh	: Huda Hafız Halacî (Cemrasi, 2015)
hl	: Halaç Türkçesi
htg	: Helec Tili Gramiri (Cemrasi, 2014)
hz	: Hazreti
İt	: İtalyanca
OT	: Ortak Türkçe
sav	: sallallahu aleyhi ve sellem
tlh	: Halaç Türkçesinin Telhab Ağzı
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
vşk	: Halaç Türkçesinin Vaşkan Ağzı
yy	: yüzyıl

METİN LİSTESİ

Metinler yazılı ve sözlü metinler olarak iki bölümde ele alınmıştır. Yazılı metinler, Ali Asger Cemrasi ve Abdullah Vaşkani Ferahani tarafından yazılan metinlerden oluşmaktadır. Sözlü metinler ise teknolojik imkânlar kullanılarak elde edilen ses ve video kayıtlarından oluşmaktadır. Çalışmanın metinler bölümünde öncelikle yazılı metinler ele alınmış, ardından ses ve videolardan elde edilen metinler incelenmiştir. Tezde kullanılan metinler şu şekildedir:

1. Metin: Ali Asger Cemrasi tarafından Uygur Türkçesiyle yazılmış aslından Halaç Türkçesine tercüme edilen “*Gül Senüber Dastanı*” adlı bir aşk hikâyesinin anlatıldığı, manzum ve mensur metinlerin bir arada bulunduğu bir eserdir (Cemrasi, 2017).

2. Metin: Bu bölümdeki masal Ali Asger Cemrasi tarafından Telhablı Hacı Rukiye Hanım’dan derlenmiş ve yazıya aktarılmıştır. Masal Elbilim Dergisi’nin 95. sayısında yayımlanmıştır. Masalda bir kuşun başından geçen olaylar öğretici bir üslupla anlatılmaktadır.

3. Metin: Ali Asger Cemrasi tarafından Telhablı Soğra Hanım’dan derlenen masal yine Elbilim Dergisi’nin 95. sayısında yayımlanmıştır. Masalda bir kurdun açlığından ve yemek istediği diğer hayvanlarla arasında geçen olaylardan bahsedilmektedir.

4. Metin: Telhablı Rukiye Hanım’ın anlattığı bu masalı Ali Asger Cemrasi derlemiş ve yazıya aktarmıştır. Bu masaldaki olaylar bir koyun ve onun üç yavrusuyla bir kurt arasında geçmektedir. Masal Elbilim Dergisi’nin 95. sayısında yayımlanmıştır.

5. Metin: Bu bölümdeki masal Abdullah Vaşkani Ferahani tarafından Fatma Vaşkani’den derlenmiş ve yazıya aktarılmıştır. Masal Elbilim Dergisi’nin 95. sayısında yayımlanmıştır. Masalda bir padişahla halk arasında geçen olaylar anlatılmaktadır.

6. Metin: Fatma Vaşkani’den derlenen bu masal Abdullah Vaşkani Ferahani tarafından derlenmiş ve yazıya aktarılmıştır. Masalda padişah, derviş ve padişahın yardım isteyen aç bir insanın başından geçenler anlatılmaktadır. Masal Elbilim Dergisi’nin 95. sayısında yayımlanmıştır.

7. Metin: Abdullah Vaşkani Ferahani tarafından Fatma Vaşkani’den derlenen ve yazıya aktarılan masal bir çocuğun babasından at istemesiyle başlar. Sonrasında çocuk, at ve

çocuğun ailesi etrafında gelişen olaylar anlatılır. Yine bu masal da Elbilim Dergisi'nin 95. sayısında yayımlanmıştır.

8. Metin: Manzum bir eser olan Tülkü Matalı, çocuklara kendi anadillerini sevdirmek amacıyla Ali Asger Cemrasi tarafından Halaç Türkçesine tercüme edilmiştir. Eserin kaynağı, Mirza Muhammet Bağır Halhali'nin, Tebriz'de 1892 yılında yayımladığı "Selebiyye" (Tilkiname) adlı mesnevisidir. Masalda; kibir, ihtiras, hayalperestlik, bencillik gibi özellikler işlenmiştir.

9. Metin: Bu metin, Abdullah Vaşkani Ferahani tarafından okunan ve ses kaydı yapılan "Hadrilik (Ayrılık)" şiirinin yazıya aktarılmasıyla oluşmuştur.

10. Metin: Abdullah Vaşkani Ferahani tarafından okunan "Şehîd (Şehit)" şiirinin, ses kaydından yazıya aktarılmasıyla oluşmuştur.

11. Metin: Yine bu metin de Abdullah Vaşkani Ferahani tarafından ses kaydı alınmış "Mahan Yârum" isimli şiirin yazıya aktarılmasıyla oluşmuştur.

12. Metin: Bu metin, "Helec Tarihi" isimli şiirin Abdullah Vaşkani Ferahani tarafından alınan ses kaydından yazıya aktarılmasıyla oluşmuştur. Şiirde Halaçların tarihi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

13. Metin: Abdullah Vaşkani Ferahani'in İran-İrak savaşında esir düştüğünde yaşadıklarını anlattığı bir metindir. "Esaret ve Ziyaret" isimli bu metin ses kaydından yazıya aktarılmıştır.

14. Metin: Abdullah Vaşkani Ferahani tarafından anlatılan "Vaşand" isimli masalda bir baba ve iki kızı arasında geçenler anlatılmaktadır. Ferahani'nin aldığı ses kaydından yazıya aktarılmıştır.

15. Metin: Bu metin, Abdullah Vaşkani Ferahani tarafından anlatılan "Gilan ve Tülki" isimli masalın, ses kaydından yazıya aktarılmasıyla oluşmuştur.

16. Metin: Abdullah Vaşkani Ferahani'nin anlattığı ve ses kaydını aldığı "Yıpağ Peygamber" isimli bu masalda bir insanın peygamber olduğunu söylemesi ve insanlarla arasında geçen olaylar anlatılmaktadır.

17. Metin: Bir medrese hocasıyla öğrencisi arasında geçen bir olayın anlatıldığı "Sekkel" isimli masal Abdullah Vaşkani Ferahani tarafından anlatılmış ve ses kaydı alınmıştır.

18. Metin: Ümit Arabgul tarafından anlatılan bu masal bir kuşun ayağına diken batmasıyla gelişen olayların anlatıldığı mensur bir eserdir. Ümit Arabgul’un ses kaydından yazıya aktarılmıştır.

19. Metin: Abdullah Vaşkani Ferahani tarafından video kaydı alınan bu metinde, Halaç Türkü bir kadının “İşkine” isimli yemeğin tarifini içermektedir. Kadının gerçek ismi bilinmemekle birlikte videoda Nene Bacı olarak geçmektedir.

20. Metin: Bu metin, Museyyib Arabgul’un şiirlerinden oluşmaktadır. Şiirler Museyyib Arabgul tarafından Halaç Türkçesiyle yazılmış ve “Divan-ı Eşar-ı Museyyib Arabgul” isimli eserinde yer almaktadır. Bu bölümdeki şiirler Ümit Arabgul’un ses kaydından yazıya aktarılmıştır.

21. Metin: Bu metin, Afşin Arabgul’un kendi hayatından ve babası Museyyib Arabgul’un hayatından bahsettiği ve iki atasözü örneği verdiği bir metindir. Bu metin Ümit Arabgul tarafından derlenmiştir.

22. Metin: Bu metin, Museyyib Arabgul’un yazdığı “Kuş” şiirinin Ümit Arabgul’un okuduğu ses kaydından yazıya aktarılmıştır.

23. Metin: Bu metin Ümit Arabgul tarafından derlenmiştir. Ümit Arabgul’un annesi Tavusı Mollayi’nin kendi hayatından ve eşi Museyyib Arabgul’un hayatından bahsettiği bir metindir. Metinde Doerfer’in ve öğrencilerinin araştırma gezileriyle ilgili bilgiler de verilmiştir.

24. Metin: Ümit Arabgul tarafından derlenen bu metinde Tavusı Mollayi Halaç Türklerinde “kiden” diye isimlendirilen düğünle ilgili bilgiler vermektedir. Damadın ve gelinin düğün esnasında başından geçen olaylar anlatılmaktadır.

25. Metin: Bu metin, Tavusı Mollayi’nin anlattığı kısa iki masaldan oluşmaktadır. Bu ses kaydı Ümit Arabgul tarafından kaydedilmiştir.

GİRİŞ

Halaç Türklerini, diğer Türk boylarından özel kılan, onların konuştukları Türkçedir. Eski Türkçe dönemine ait özelliklere sahip olmasının yanı sıra özellikle Azerbaycan Türkçesiyle olan bağlantısı nedeniyle Halaç Türkçesi, Türk dilinin lehçe ve şiveleri arasında özel bir yere sahiptir.

Halaçlardan ve Türkçelerinden ilk defa bahseden Kaşgarlı Mahmut'tur. Kaşgarlı Mahmut Dîvânu Lugâti't-Türk'te Halaçların isminin "kal aç"tan geldiğini söylemiştir. Zamanın Türk hükümdarı Şu isminde genç bir komutandır. Büyük bir orduya sahiptir. Zülkarneyn'in Türk topraklarına yöneldiğini öğrenen Şu doğuya doğru çekilmiştir. Bunu gören halk arasında bir karışıklık çıkmıştır. Bunun sonucunda halktan bazıları hükümdarla gitmiş, geriye 22 kişi aileleriyle birlikte kalmıştır. Bu 22 kişi (22 Türk boyu) kalmak ya da gitmek için hazırlık yaparken yanlarına sırtında yükleriyle epeyce yorulmuş ve terlemiş iki kişi gelmiştir. Bu iki kişi hükümdarın peşinden gitmişlerdir. O 22 kişi, bu iki kişiye, Zülkarneyn gelip geçici, burada durmaz, siz de burada kalın anlamında "kal aç", dediler ve bu iki kişi sonra Halaç diye bilindi. Halaçların aslı budur. Bunlar iki kabileden oluşmaktadır (Ercilasun-Akkoyunlu, 2014: 520).

Kaşgarlı Mahmut'tan sonra Halaçlardan ve Türkçelerinden bahseden isim Muhammed Mogaddam'dir (H.1318/M.1939). Mogaddam'in "*Guyeşha-yı Vafs u Aştıyan o Tafreş (Vafs, Aştıyan ve Tafreş Ağızları)*" isimli eserindeki Halaç Türkçesine ait metinler Doerfer (1968; 1969a) tarafından iki makalede işlenmiştir. Ayrıca bu metinlerin tıpkıbasımlarını "*Khalaj Materials*" (1971: 59-137) isimli eserinde vermiştir. Mogaddam'den sonra Halaçlar ile ilgili çalışma yapan kişi Vladimir Minorsky'dir. Minorsky Halaç Türkçesine ait malzemeleri toplayarak bu metinleri, 1940 yılında "*The Turkish Dialect of the Khalaj (Halaç Türk Ağzı)*" adlı çalışmasında yayımlamıştır. Bu çalışma Ferda Güley tarafından tercüme edilmiş ve 1950 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi'nde yayımlanmıştır (Minorsky, 1950: 83-106). Ancak yapılan bu çalışmalar Halaçlar ve Halaç Türkçesinin dikkate alınmasına

yeterli olmamış ve çalışmalar sönük kalmıştır. Halaç Türkçesi üzerine yapılmış bu iki temel çalışmayı inceleyen Doerfer ve öğrencileri Halaçlarla ve Halaç Türkçesiyle ilgili yeni çalışmalara başlamışlardır. Bu çalışmalardan sonra Doerfer ve öğrencileri İran'a araştırma gezileri düzenlemişlerdir. Bu gezilerle Halaç Türkçesiyle ilgili malzeme toplanmıştır. Bu araştırma gezilerinin ilki 1968 yılında olmuştur. Doerfer'in katılmadığı ve Halacistan bölgesine gerçekleştirilen bu araştırma gezisine Doerfer'in öğrencileri Wolfram Hesche, Hartwig Scheinhardt ve Semih Tezcan katılmışlardır. İkinci araştırma gezisi ise 1969 yılında yine Halacistan bölgesine düzenlenmiş olup Doerfer, Tezcan ve Parviz Radjabi gitmişlerdir. 1970 yılında Halaç Türkü olan Museyyib Arabgul Göttingen'e davet edilmiştir. Burada, Museyyib Arabgul eşinin ifadesiyle "*alta hay*⁵⁰⁶⁰", altı ay kalmıştır. Arabgul bu sürede Halaç Türkçesi sözlüğünün hazırlanmasına katkıda bulunmuştur. Üçüncü araştırma gezisi 1971 yılında Doerfer tarafından gerçekleştirilir. Bu araştırma gezisinin sonucunda Halaç Türkçesinin dil bilgisi çalışması ve dil atlasının olduğu iki farklı eser ortaya çıkar. Yapılan bu araştırma gezilerinin ardından, Doerfer ve öğrencileri Halaç Türkçesinin dil bilgisine, söz varlığına, dil atlasına ve halk bilimi metinlerine yönelik pek çok çalışma yapmıştır (Bu çalışmaların birkaçı için bkz. Doerfer, 1988b; Doerfer vd., 1971; Doerfer-Tezcan, 1980b; Doerfer, 1987c; Doerfer, 1987b; Doerfer-Tezcan, 1994).

Halaçların ve Türkçelerinin önemi Türklük bilimiyle uğraşan araştırmacılar tarafından fark edilince bu konuda yapılan çalışmalar artmış ve Türkiye'de de çok sayıda kitap bölümü yazılmış ve tebliğler sunulmuştur (Bu çalışmalar bazıları için bkz.: Zeynalov, 2007; Gülsevin, 1987; 1989; 1990; 2003; 2008; 2016; Konukçu, 1997; Tezcan, 1972; 1974; 1999; Bosnalı, 2007; 2008; 2009; 2010; 2012).

Doerfer ve öğrencilerinin yaptığı derlemelerin ve çalışmaların üzerinden uzun yıllar geçmiştir. Geçen sürede, İran'da konuşulan diğer Türk lehçelerinin ve özellikle hâkim devlet dili Farsçanın etkisiyle Halaç Türkçesi yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Halaçların ve Türkçelerinin günümüzdeki durumunun, yıllar içinde ne gibi değişikliklere uğradığının tespiti için yeni çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu çalışmanın konusu da Halaç Türkleri ve Türkçeleridir. Çalışmada öncelikle Halaç Türklerinin coğrafyaları, menşeleri, tarihi ve siyasi durumları, sosyo-kültürel ve iktisadi hayatları hakkında bilgi verildikten sonra, yapılan araştırmalar ve derlemeler sonucunda

elde edilen metinlerle İran'da yaşayan Halaç Türkçesinin dil özellikleri ortaya konulmuştur.

Halaçlar ve Türkçeleri, Türklük bilimi açısından son derece önemlidir. Halaç Türkçesinin tespit edilip ortaya çıkarılmasıyla Türk dilinin ve lehçelerinin tasnifi meselesi de yeniden değerlendirilmiştir. Halaç Türkçesi, sahip olduğu özelliklere göre, Yakut ve Çuvaş Türkçeleri gibi Türk dilinin bağımsız bir lehçesi olarak değerlendirilmiştir. Halaç Türkçesinin önemi, sahip olduğu arkaik özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu özelliklerden bazıları şunlardır: Eski Türkçedeki *d/*, *-d-* sesinin *hadrı* “ayrı”, *hadak* “ayak”, *bođ* “boy” gibi kelimelerde korunması, asli uzun ünlülerin *āt* “isim”, *hōt* “ateş”, *kōk* “gökyüzü, gök”, *ū* “uyku” örneklerinde olduğu gibi korunması, ayrılma durum ekinin *{-da}*, *{-de}* *hevde taşgar* “evden dışarı”, *mende hadrı* “benden ayrı”, *hağaçada yérke énmış* “ağaçdan yere inmiş” gibi örneklerde Eski Türkçedeki haliyle devam etmesi, Eski Türkçe sıfat-fiil ekinin *{-gIII}*, *{-kIII}* *kelgili* “gelen”, *kezgili* “gezen”, *vergili* “veren”, *ötgülü* “öten”, *içgülü* “içen”, *körgülü* “gören” örneklerinde olduğu gibi korunması ve bazı arkaik kelimelerin *baluğ* “köy”, *alumla* “elma”, *kiden/küden* “düğün”, *hürün* “beyaz” vb.

Halaç Türkçesi yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan önemli bir Türk lehçesidir. Hâkim devlet dilinin baskısı yanında bazı sosyal ve ekonomik sebeplerden bu Türk lehçesini konuşanların sayısının azalması, bu lehçenin kullanılmamasına, unutulmasına ve dolayısıyla yok olmasına zemin hazırlamıştır. Bu duruma neden olan diğer bir sebep de Halaç Türkçesinin kendine ait bir alfabetinin ve yazılı edebiyatının bulunmamasıdır. Bu yüzden Halaçlar ve Türkçeleriyle ilgili yapılacak yeni çalışmaların gerekliliği ve sürekliliği çok önemlidir. Yapılacak her çalışma, konuşanı her geçen gün azalsa bile, Halaç Türkçesinin unutulmasının önüne geçecektir.

Bu yönüyle çalışmanın amacı, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmış bu önemli ve özel Türk lehçesinin yazılı ve sözlü dil, kültür hazinelerini tespit etmek, elde edilen metinler ile lehçenin dil bilgisini oluşturmak, söz varlığını ortaya koymak olacaktır. Bu çalışmaların yanında ulaşılabilen bilgi ve belgeler ışığında, bugün Tacikistan, Hindistan, Afganistan, Türkmenistan, İran ve Türkiye’yi içine alan coğrafyada yaşamış ve yaşamakta olan Halaç Türklerinin coğrafyaları, menşeleri, tarihi ve siyasi durumları,

sosyo-kültürel ve iktisadi hayatları ile ilgili bilgiler vermek, çalışmanın diğer bir amacıdır.

I. Halaç Türklerinin Coğrafyası

Halaç Türklerinin coğrafyası tarih boyunca gerek göçebelikten gerek siyasi ve ekonomik sebeplerden sürekli değişmiştir. Halaçlar, özellikle Asya kıtası başta olmak üzere çok geniş bir coğrafyayı dolaşmış ve bir bölümü günümüzde İran'ın merkezinde bulunan Tahran, Kerec, Kum, Save, Aştiyan, Ferahan, Irak gibi şehirlere ve özellikle Halacistan bölgesindeki köylere yerleşmişlerdir. İran'ın başka bölgelerinde ve Kaşkay Türkleri içerisinde de Halaçlarla karşılaşılabilir. Halaçların önemli bir bölümü İran dışında Azerbaycan, Türkmenistan, Afganistan, Pakistan ve Hindistan gibi farklı bölgelere yerleşmişlerdir. Türkmenistan'da kalabalık bir nüfusa sahip bir Halaç ilçesi olduğu, Azerbaycan'ın Salan şehri civarında Halaç isminde bir obanın olduğu bilinmektedir (Ataniyazov, 1999: 8-9). Afganistan'da Gazne şehri civarında ve farklı bölgelerde, özellikle Pakistan sınırına yakın bölgelerde, yaşadıkları bilinmektedir. Pakistan'da Çitral şehrinde yaşayan Halaçlar her ne kadar İskender'in soyuna bağlansa da (Russell, 2016: 197-224) yaşadıkları bölgeler kadim Halaç Türklerinin yoğunlukla yaşadıkları topraklardır. Hindistan'da Yeni Delhi Türk Sultanlığını kuran Halaçlar uzun yıllar burada yaşamışlardır. Pakistan ve Hindistan arasında kalan Keşmir Bölgesi Türk boylarının yoğun olarak yaşadığı bir bölgedir. Ancak İran dışındaki ülkelerde ve bölgelerde Halaç Türklerinin varlığını ve Halaç Türkçesini hâlâ konuşup konuşmadığını yapılacak bilimsel incelemeler ve saha çalışmaları sonucunda elde edilecek bilgiler ortaya çıkaracaktır.

A. İran

Türkistan'dan çeşitli sebeplerle iki büyük Türk göçü olmuştur. Bu göçlerden birincisi doğu yönünde meydana gelmiştir. Bu göçe katılanların Büyük Okyanus sahillerinden kuzeye ve Bering boğazından Alaska'ya doğru gittiği ve Amerika'nın kadim yerli halkını oluşturduğu; ikinci büyük Türk göçünün ise milattan 4-5 bin yıl önce batıya doğru olduğu, göç eden Türklerin Kafkasya, Azerbaycan, İran ve Irak coğrafyasına gelerek buraları yurt edindiği fikri hâkimdir. Bu yönüyle İran, göçebe hayat süren Türklerin yaşaması için elverişli topraklara sahip bir bölgedir. Türklerin İran'da yaylak ve kışlak olarak göçebe hayatlarına devam etmeleri, buranın Azerbaycan ve Anadolu

gibi Türkleşmesini geciktirmiştir. Halaçlar da hem coğrafi elverişlilik hem de akraba boyların bulunmasından İran'a yerleşip burayı yurt edinmişlerdir (Kafkasyalı, 2010: 46). Halaç Türkleri, XIII. yüzyılda Moğol istilasını yüzünden İran'ın Merkezi Eyaletinin Save şehrinden Azerbaycan'ın Muğan şehrine, ardından Suriye, Filistin ve Lübnan'a geçmişler. Emir Timur devrine kadar bu bölgelerde yaşayan Halaçlar İran'a geri dönme isteğiyle Emir Timur ile görüşmüşler. Emir Timur, Halaçların bu istekleri üzerine onları İran'a götürmüş ve yerleşmelerini sağlamıştır. Emir Timur Halaçların bir kısmını Save'nin Hergan bölgesine yerleştirmiş ve bu bölge "Save Halacistanı" olarak kabul edilmiş. Bir kısmını da Save'nin doğusundan Kum şehrine kadar uzanan bölgeye yerleştirmiş. Bu bölge de "Kum Halacistanı" olarak kabul edilmiştir. Bir süre sonra Hergan bölgesinde ikamet eden Halaçlar İran'ın güneylerine yani Fars bölgesine göç etmişler ve orada Kaşkay Türkleri ile bir arada yaşamaya devam etmişler (Cemrasi, 2006: 155-156).

Halaçlar, İran topraklarında dört farklı bölgede göçebe hayatlarını sürdürmüşler. Birincisi Kum şehrinin çevresi, ikincisi Aştiyan çevresi, üçüncüsü Farahan çevresi ve dördüncüsü ise İran'ın daha güneyindeki Fars bölgesidir. Kaşkay Türkleri içinde yer alan birkaç Halaç tayfası da göçebe hayata devam etmişler. Halaçlar her Türk boyu gibi göçebe hayatlarını kışlak ve yazlık olarak devam ettirmişlerdir. İran'da, kışları Kum'un batı ve güney batısında olan Şagalu yöresine ve yazları Kum'un 35 kilometre batısında bulunan Kemerkuh yöresine göç etmişler. Bu iki bölge Halaçların günümüzde yoğun olarak yaşadıkları bölgelerdendir (Khajeh, 2013: 78).

Halaçlar, Rıza Şah'ın döneminde şiddetli baskılara maruz kalmış ve bu dönemde göçebelikten yerleşik hayata geçmek zorunda kalmışlardır. Rıza Şah İran'da yaşayan özellikle Türk boylarını asimile edip onlara hâkim olmak için bazı politikalar izlemiştir. Bunlardan birisi de göçebe hayatı yasaklamak olmuştur. Halaç Türkleri de bu yasaktan etkilenmiş ve zorla da olsa yerleşik hayata geçmeye zorlanmıştır. Bunun sonucunda Halaç Türkleri sahip oldukları geniş otlak ve arazilerini kaybetmişler. Zorla ellerinden alınan bu verimli toprakları karşı çıkmalarına rağmen geri alamamışlar. Bu politika Halaçların, yerleşik hayata geçişlerinde ve sonraki zamanlarda iktisadi sıkıntılar, zorluklar yaşamalarına sebep olmuştur. Bu ekonomik problemler sonucunda hayvancılıkla ilgilenen ve geçimini bu işten sağlayan Halaçlar ellerinde bulunan toprakların ve otlakların da azlığıyla iyice fakirleştirilmiştir. O dönemde özellikle Kum

etrafında Halaç Türklerinden alınan arazilere ve otlaklara Rıza Şah'ın politikasının bir aşaması olarak Farslar yerleştirilmiş. Bu duruma itiraz eden, kabul etmeyen Halaçlar da yaşadıkları bölgelerden daha uzak bölgelere göç/sürgün ettirilmiş. İran'ın farklı birçok bölgesinde Halaç adlı köyle karşılaşılması bu durumu açıklamaktadır. Tebriz, Urmiye, Meşhed dolaylarında yaklaşık on Halaç isimli yerleşim yeri vardır. Bununla birlikte İsfahan'ın Feridunşehr ilçesine bağlı Nehri Halaç köyü vardır ve bu köyde hâlâ Halaç Türkçesi konuşulmakta ve onlar kendilerini Halaç olarak tanımlamaktadırlar. Yerleşik hayata geçen ya da geçirilen Halaç Türkleri hayvancılıkla birlikte tarım yapmaya da başlar. Bu durum Halaçların toplumsal yapısını, yaşam tarzını değiştirmiştir. Rıza Şah'ın İran'da yaşayan bütün toplulukları, özellikle azınlık konumunda olanları kültür ve dil bakımından tek tip haline getirmeyi hedefleyen bütünleştirici politikası Halaçları çok etkilemiştir. Bu politika yüzünden pek çok Halaç kültürünü ve dilini unutmuştur ya da unutmaya zorlanmıştır. Rıza Şah bu politikayla İran'da tek bir millet oluşturmayı hedeflemiştir. Özellikle, Türklere karşı uygulanan bu politika, Halaç Türklerini de kültür ve dil kırımına uğratmış ve onları geçmişinden ve kimliğinden koparmıştır. Rıza Şah'ın oğlu, Mohammad Rıza Şah da babasının politikalarını devam ettirmiş ve Halaç Türklerini de içine alan bütün köy yaşamını etkileyecek ve değiştirecek bir reform hayata geçirmiştir. Bu değişimin adına da "Ak Devrim" denilmiştir. Bu değişimin bir parçası olan "Arazi Reformu"na göre, sadece yöneticilerin, ileri gelenlerin elinde bulunan tarım arazileri özellikle köyde yaşayan insanlar arasında dağıtılmıştır. Bu toprak dağıtımından İran'daki diğer Türkler ve Halaçlar da faydalanmış ve bu durum onları ekonomik olarak rahatlatmıştır. Ancak Halaç Türklerine verimsiz, kalitesiz araziler verilmiştir (Khajeh, 2013: 80). Halaç Türkleri, uygulanan asimilasyon politikaları yüzünden nüfusları azalsa da tüm bu zorluklara ve olumsuzluklara rağmen dillerini, kültürlerini korumuştur. Bu durum, özellikle yüksek dağlık bölgelerde yaşadıkları coğrafyanın toplumsal dış müdahaleye çok açık olmamasından, coğrafi şekillerin müdahaleyi engellemesinden kaynaklanmıştır.

Halaçların önemli iki temsilcisi Ali Asger Cemrasi, Abdullah Vaşkani Ferahani ve diğer araştırmacılara göre Halaç köylerinin sayıları farklılık göstermektedir. Cemrasi, Halaçların tarihinden bahsederken Halacistan, Tefriş ve Aştıyan'ı Halaç Türklerinin yaşadığı coğrafya olarak belirtmiştir. Cemrasi'nin belirttiği bu bölgeler bugünkü İran'da Tahran, Kum, Save, Erak gibi şehirler ve bu şehirlerin çevresidir. Cemrasi, Halaç

Türklerinin yaşadığı köyleri 60 olarak tespit etmiştir (Cemrasi, 2006: 156-157). Ayrıca Cemrasi, bu 60 köyün ismini “*Atmış Xelec Seht Balukum*” isimli uzun bir şiirde yazmıştır (Cemrasi, 2016: 140-148).

Abdullah Vaşkani Ferahani’ye göre bugün Halaç Türklerinin yaşadığı ve Halaç Türkçesinin konuşulduğu coğrafyada 47 Halaç köyü vardır. Bunun yanında, bu 47 köyden başka 37 köyün Halaçlara mensup olduğunu da belirtmiştir. Ferahani’ye göre İran coğrafyasında 43 köy, dağ ve yer adlarında Halaç kelimesi kullanılmaktadır (Ferahani, 2010: 139-145). Bu alanda çalışma yapmış araştırmacılara göre Halaçların yaşadığı yerleşim yeri sayısı farklılık göstermektedir. Yapılan ilk araştırmalarda sayı azken çalışmaların sayısı ve çeşitliliği arttıkça bu yerleşim yerlerinin sayısının da arttığı görülmektedir.

Araştırmalar ve görüşmeler sonucunda bugün Halaçların yaşadığı yerleşim yerlerinin, tespit edilenden çok daha fazla olduğu görülmüştür. Halaç Türklerinin yaşadığı coğrafyayı ve yerleşim bölgelerini, Halaçların yoğun olarak yaşadığı bölgeler ve dağınık olarak yaşadığı bölgeler olarak ikiye ayırabiliriz. Halaç Türklerinin yoğun olarak yaşadığı bölge, Tahran’ın güney batısından başlayıp Kum’un batısını, Save, Irak, Aştiyan, Tefriş, Ferahan şehirlerini içine alan coğrafyadır. Tebriz, Urmiye, Meşhed İsfahan gibi şehirlerde “Halaç” isminde yerleşim yerlerinin bulunması Halaçların dağınık olarak yaşadıklarını göstermektedir ve yaşadıkları bölgelerin tespitini kolaylaştırmaktadır. Bu bölgelerde yaşayan insanlar arasında hâkim devlet dili olarak Farsça, bunun yanında yoğun olarak Azerbaycan Türkçesi ve Halaç Türkçesi konuşulmaktadır. Özelinde Halaçların yaşadığı yerleşim yerlerinin bazılarında sadece Halaç Türkçesi konuşulurken bazılarında Halaç Türkçesinin yanında Farsçayla birlikte Azerbaycan Türkçesi de konuşulmaktadır.

Doerfer, Halaçların dağınık olarak 50 köyde yaşadıklarını ve sayılarının 20.000 civarında olduğunu ifade etmiştir (Doerfer, 1977b: 17). Birleşmiş Milletler Teşkilatı’na bağlı UNESCO tarafından yapılan “Dünyada Tehlikede Olan Diller Atlası (Atlas of the World’s Languages in Danger)” adlı çalışmada Halaç Türklerinin nüfusunun 42.100 olduğu bildirilmiştir (<http://www.unesco.org/languages-atlas/index.php> Erişim tarihi: 29.08.2020). Ancak bu tespitlerin üzerinden uzun yıllar geçmiş olmasından günümüzde Halaçların nüfusunun daha fazla olduğunu söylemek mümkündür. Ali Kafkasyalı

(2010: 109) Halaçların nüfusunun 100.000 civarında olduğunu söyler. Belal Hatami Khajeh (2013: 92) yaptığı çalışmasında resmi nüfus sayımı verilerini kullanarak Halaçların 66.000 civarında bir nüfusa sahip olduğunu belirtmiştir.

Ancak Ali Asger Cemrasi'ye göre Halaç Türkçesi gün geçtikçe yok olmaktadır. 20 yıl gibi bir süre sonra Halaç Türkçesinin tamamen unutulacağını, yok olacağını söyleyen Cemrasi, günümüzde sadece 19.000 Halaç Türkünün Halaç Türkçesini konuşup anlayabildiğini belirtiyor. Cemrasi'ye göre Halaç Türkçesinin yok olmasının iki sebebi vardır. Bunlardan birincisi, Halaç Türkçesini çok iyi bilen ve konuşan, kullanan yaşlıların ölmesi ve bunların yerini Farsça konuşan ama Halaç Türkçesi bilmeyen gençlerin alması. İkinci sebep ise evlenen gençlerin eşleriyle sadece Farsça konuşması ve bu ailelerden olan çocukların sadece Farsça öğrenmesidir. Dolayısıyla genç kuşakların Halaç Türkçesiyle hiç ilişki kurmamaları, hâkim devlet politikasının ve dilinin etkisiyle hayatlarının her noktasında Farsçayı tercih etmeleri, Halaç Türkçesinin yok olmasına neden olmaktadır¹.

Yapılan çalışmaların incelenmesinden, Ali Asger Cemrasi'den ve Halacistan bölgesinde yaşayanlardan alınan bilgilerden hareketle bugünkü İran coğrafyasında Halaç Türklerinin yoğun olarak yaşadıkları şehir ve köy isimleri alfabetik sıraya göre şu şekilde tespit edilmiştir:

Şehirler

- 1. Aştiyan:** Halaç Türklerinin yoğun olarak yaşadığı ve yirminin üzerinde köye sahip bu şehir çoğunlukla Halaç Türkçesinin konuşulduğu bir yerleşim yeridir.
- 2. Erak:** Merkezi eyaletinin büyükşehri ve başkenti denilebilir. Devlet kurumların bulunduğu bu şehir büyük üniversitelere de sahiptir. Şehrin sanayisinin gelişmiş olması buraya göçü de beraberinde getirmiştir. Diğer topluluklardan insanların yanında Halaçların da göç ettiği şehirlerden birisidir. Bu göçün en önemli sebeplerden birisi geçim kaygısıdır.
- 3. Ferahan:** Halaçların yoğun olarak yaşadığı şehirlerden birisidir. Ferahan göç alan şehirlerden bir tanesidir.

¹ Buradaki bilgiler, 06.09.2020 tarihinde Ali Asger Cemrasi ile yapılan görüşmede kendisi tarafından aktarılmıştır.

4. Kerec: Tahran'ın kuzey-batısında bulunan şehrin merkezide Halaç Türkleri yaşamaktadır.

5. Kum: Kum şehri sadece Halaç Türklerinin değil diğer Türk boylarının da yoğun olarak yaşadığı şehirlerden birisidir.

6. Save: Halaç Türklerinin yaşadığı şehirlerden birisi de Save'dir. Bahsedilen diğer şehirlere nazaran daha az Halaç Türküne ev sahipliği yapmaktadır.

7. Tahran: Halaç Türklerinin en yoğun yaşadığı şehirlerden bir tanesidir. Tahran'da iş imkânının fazla olması gençlerin köylerden buraya göç etmelerine neden olmuştur. Çünkü köyler gençlere hayvancılık ve tarım dışında ekonomik gelir imkânı sağlamamaktadır.

Köyler

- 1. Ağlek:** Kum ilinin Halacistan ilçesinde Gahana bağlı bir Halaç köyüdür.
- 2. Bağ Yek:** Kum ilinin Halacistan ilçesinde Rahcerte bağlı bir Halaç köyüdür.
- 3. Bonçenar:** Merkezi eyaletinin Aştiyan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
- 4. Çahek:** Kum ilinin Halacistan ilçesinde Gahana bağlı Halaç köyüdür.
- 5. Cırık Ağaç:** Kum ilinin Halacistan ilçesinde Destcerte bağlı bir Halaç köyüdür.
- 6. Ceveze:** Kum ilinin Halacistan ilçesinde Destcerte bağlı bir Halaç köyüdür.
- 7. Daristan:** Merkezi ilinin Tefriş ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
- 8. Dermenek:** Hemedan ilinin Famenin ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
- 9. Encile:** Kum ilinin Halacistan ilçesinde Gahana bağlı bir Halaç köyüdür.
- 10. Esfid:** Kum ilinin Halacistan ilçesinde Destcerte bağlı bir Halaç köyüdür.
- 11. Feyz Abat:** Merkezi ilinin Aştiyan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
- 12. Fucerd:** Kum ilinin Halacistan ilçesinde Destcerte bağlı bir Halaç köyüdür.
- 13. Herrab:** Merkezi ilinin Aştiyan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
- 14. Heltbad:** Merkezi ilinin Ferahan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
- 15. Hızār-Abad:** Merkezi ilinin Aştiyan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
- 16. Hosrovan Bala:** Merkezi ilinin Ferahan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.

17. **Hurak Abad:** Merkezi ilinin Aştiyan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
18. **İnayet Beyg:** Kum ilinin Halacistan ilçesinde Rahcerte bağlı bir Halaç köyüdür.
19. **İsa Abat:** Kum ilinin Halacistan ilçesinde Destcerte bağlı bir Halaç köyüdür.
20. **Kardican:** Merkezi ilinin Aştiyan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
21. **Kasva:** Kum ilinin Halacistan ilçesinde Gahana bağlı bir Halaç köyüdür.
22. **Keşe:** Merkezi ilinin Tefreş ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
23. **Kengeran:** Merkezi ilinin Aştiyan ilçesinde Gerkana bağlı bir Halaç köyüdür.
24. **Kaele Çem:** Kum ilinin Halacistan ilçesinde Gahana bağlı bir Halaç köyüdür.
25. **Kara-su:** Kum ilinin Halacistan ilçesinde Rahcerte bağlı bir Halaç köyüdür.
26. **Kur Kur (Fetabad):** Kum ilinin Halacistan ilçesinde Rahcerte bağlı bir Halaç köyüdür.
27. **Mehr Zemin:** Kum ilinin Halacistan ilçesinde Gahana bağlı bir Halaç köyüdür.
28. **Mensur Abad:** Kum ilinin Halacistan ilçesinde Destcerte bağlı bir Halaç köyüdür.
29. **Mezreiye No:** Merkezi ilinin Aştiyan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
30. **Mohamad Abad:** Merkezi ilinin Aştiyan ilçesinde Gerkana bağlı bir Halaç köyüdür.
31. **Muvcan:** Kum ilinin Halacistan ilçesinde Destcerte bağlı bir Halaç köyüdür.
32. **Muhsin Abad:** Merkezi ilinin Aştiyan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
33. **Musi Abad:** Merkezi ilinin Aştiyan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
34. **Nadir Abad:** Merkezi ilinin Aştiyan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
35. **Nacef Abad:** Merkezi ilinin Aştiyan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
36. **Neyzar:** Kum ilinin Halacistan ilçesinde Kuma bağlı bir Halaç köyüdür.
37. **Nude:** Merkezi ilinin Aştiyan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
38. **Sad Abad:** Merkezi ilinin Aştiyan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
39. **Sefid Ab:** Merkezi ilinin Tefreş ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
40. **Sefit Lale:** Kum ilinin Halacistan ilçesinde Destcerte bağlı bir Halaç köyüdür.

- 41. Seft:** Kum ilinin Halacistan ilçesinde Gahana bağlı bir Halaç köyüdür.
- 42. Selefçekan:** Eskiden bir köy olan ve bugün devlet kurumlarında kent olarak tanımlanan bu kentin önceden Halaç olduğu söylenmektedir.
- 43. Serbend:** Merkezi ilinin Tefreş ilçesinde merkez bölgede bulunan bir Halaç köyüdür.
- 44. Serehrud (Serrud):** Merkezi ilinin Aştiyan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
- 45. Soğurcuk (Segercug):** Merkezi ilinin Aştiyan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
- 46. Sorhe De:** Merkezi ilinin Aştiyan ilçesinde Gerkana bağlı bir Halaç köyüdür.
- 47. Şagalu (Şadgolihan):** Eskiden köy olan Şagalu, günümüzde Kum ilinin bir mahallesi konumundadır.
- 48. Şaneg:** Merkezi ilinin Muşkabat ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
- 49. Şureh (Ulya-Sufla):** Merkezi ilinin Aştiyan ilçesinde Gerkana bağlı bir Halaç köyüdür. Azerbaycan Türkçesi ve Halaç Türkçesi birlikte kullanılıyor.
- 50. Taç Abad:** Kum ilinin doğu Rahcert ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
- 51. Telhab:** Merkezi ilinin Ferahan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
- 52. Vaşkan:** Merkezi ilinin Ferahan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
- 53. Venan:** Kumun Halacistan ilçesinde Gahan Dehistanına bağlı bir Halaç köyüdür.
- 54. Venareç:** Kum şehrinin güneyinde Kehek ilçesinde bulunan bir Halaç köyüdür.
- 55. Versan:** Merkezi ilinin Aştiyan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
- 56. Yengce:** Merkezi ilinin Aştiyan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
- 57. Yengice:** Merkezi ilinin Aştiyan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
- 58. Zernuşe:** Merkezi ilinin Aştiyan ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
- 69. Zevariyan:** Kum ilinin doğu Rahcert ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.
- 60. Zizgan:** Kum ilinin Destcert ilçesine bağlı bir Halaç köyüdür.

B. Afganistan

Türklerin, tarih boyunca yayıldıkları ve devletler kurdukları ülkelerden birisi Afganistan'dır. Afganistan'da Türk varlığı M.S. 50'li yıllarda İskitlerle başlar. Daha sonra bölgeye hâkim olan Akhunlar'dan sonra Halaç Türkleri bölgede yaşamaya devam etmişlerdir. Türkler genel olarak bugünkü Afganistan'ın kuzey kesiminde yaşamaktadırlar. Bu bölgeye "Güney Türkistan" da denilmektedir. Yayılış sahalarının güney sınırını Hindikuş dağları oluşturur. Afganistan'daki en kalabalık Türk topluluğu Özbeklerdir. Özbekler dışında Türkmenler ve Aymaklar, Kırgızlar, Kazaklar, Karakalpaklar, Kıpçaklar ve Karluklar da burada yaşayan Türk topluluklarındandır.

Afganistan'da Galzayi ya da Gılçayi gibi isimlerle anılan Türk boyu Halaç Türkleridir. Halaçlar Afganistan'ın en eski halklarından birisidir. Arap bilim adamlarının yazdığı coğrafya kaynaklarında Halaçlarla ilgili geniş bilgiler vardır. Bu bilgilere göre Halaç Türkleri Sistan'dan Hindistan'a kadar geniş bir coğrafyada yaşamaktadır. Afganistan'da Taharistan olarak bilinen Tahar, Badahşan, Kunduz şehirlerinde Halaçlar yaşamaktadır. Bugün Afganistan'da yaşayan Halaçların Peştuca ve Darice konuştukları söylenmektedir. Ancak bu durumun kesinlik kazanması için yapılacak bilimsel çalışmalara ihtiyaç vardır. Gılzayların ellerinde şecerelerini gösteren belgelerin olduğu da ileri sürülmektedir. Afganistan'ın kuzeyinde Faryab şehrinde yaşayan Halaç Türklerinin, Gılzayların Türklük bilincine sahip oldukları ve Özbek Türkçesi konuştukları bilinmektedir. Bazı Özbek ve Türkmen boyları Halaçlara yanlış bir düşünceyle Peştun demektedirler ve onları hor görmektedirler (Albayrak, 2004: 48-50).

C. Hindistan

Halaçlar, diğer Türk boyları gibi, uzun bir süre göçebe olmak üzere tarih boyunca çok farklı topraklarda yaşamışlardır. Göçebe olarak hayatlarını devam ettiren Halaçlar, Türkistan'dan Horasana, Sistan, Afganistan, Pakistan ve Hindistan'a kadar göç etmişlerdir. Önceleri devlet kademelerinde önemli görevlerde bulunan Halaçlar sonrasında devlet yönetimini ele geçirip sultanlıklar ve devletler kurmuşlardır.

Halaçların Hindistan coğrafyasında kurduğu ilk sultanlık Leknevti (Gûr-Cennetâbâd) Sultanlığıdır (1202-1227). Coğrafi olarak Ganj ve Brahmaputra nehirlerini, Bengal ve Bihar'ı içine alan Leknevti Sultanlığı Muhammed Bahtiyar Halacî tarafından

kurulmuştur. Bölgede hükümler olan Halaçlar, Kuzey Hindistan'dan Asam'a kadar akın yapabilen ilk Türk grubu olmuştur. Gurlular'ın Türk asıllı kumandanı Kutbüddin Aybeg, Muhammed Bahtiyar'ı huzuruna davet ederek onunla görüşmüştür. 1193'te Bihar Halaçlar tarafından ele geçirilmiştir. Brahmanlar'ın kontrolündeki Uddandapur Muhammed Bahtiyar'ın akıncıları tarafından zapt edilmiştir. Bu arada Nadya (bugünkü Nabadvip) seferi için hazırlıklar yapılmış ve Muhammed Bahtiyar, Hindu Sena hanedanının tarihi başşehir Leknevti'yi ele geçirmiştir; bu şehri başşehir yaparak Devkut, Nadya, Bang'ı içine alan Halaç hanedanının temellerini atmıştır (1202). Hindistan coğrafyasına kurulan ya da hâkim olunan ikinci sultanlık Delhi Türk Sultanlığıdır (1290-1320). Halaçlar en geniş coğrafyaya bu dönemde sahip olmuşlar. Delhi Halaçlarının en parlak ve güçlü dönemini yaşadığı Sultan Alaeddin Muhammed Halacînin, beş yıl süren başarılı savaşlarından sonra Gucerat, Ranthambhor, Çitor, Mandu, Sivana ve Calor'u topraklarına katmıştır. Aynı şekilde Güney Hindistan'da Devagiri (Deogiri, Devletabad), Telingana, Dvarasamudra ve Madura gibi vilayetler Delhi Halaçlarının üstünlüğünü kabul etmişlerdir. Bu fetihler sonucunda Pencap, Sind ve Ganj boyları, Malva, Gucerat, Dekken, Ranthambhor, Çitor, Mandu, Sivana ve Calor ve Güney Hindistan Delhi'den gönderilen valilerce yönetilmiş ve böylece Halaçlar, Hindistan'ın büyük bir bölümüne hâkim olmuşlardır. Halaçlar Hindistan coğrafyasında son olarak Malva Halaçlar devletini kurmuştur (1436-1531). Delhi Halaçları ile aynı boya mensup olan I. Mahmud tarafından kurulmuştur. Bu sultanlık Gucerat, Bundelkund, Gondvana, Handeş ve Racputana ile komşu olmuştur. Başşehirleri Dhar ve Mandu'dur. Topraklarını kuzey, güney ve doğu istikametinde genişletmişlerdir. 1468'de Çanderi de Malva Halaçları tarafından istila edilmiştir (Konukçu, 1997: 227-229).

D. Türkiye

Göçlerin sebeplerinden bazıları, ekonomik problemler, iklim şartları, siyasi ve askerî otorite boşluklarıdır. Bu sebeplerin yanında, XIII. yüzyılda ortaya çıkan ve o dönemki göçlerde etkisi büyük olan Moğol istilası da vardır. Halaçlar da bu sebeplerden her Türk boyu gibi uzun yıllar göçebe bir hayat sürmüş ve geniş bir coğrafyada yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Halaçların bu göçlerinden batıya doğru olanları ve en önemlileri İran ve Anadolu'ya doğru olmuştur ve Halaçlar Azerbaycan üzerinden Anadolu'ya geçmişlerdir (Tezcan, 2014: 346). Anadolu'da hemen her bölgede Kalaç, Kalaçlı ya da Halaç, Halaçlı ve Halaçlar isimlerini kullanan yerleşim yerleri mevcuttur. Karadeniz

Bölgesinde ikisi Kalaç, ikisi de Kalaçlı olmak üzere dört yerleşim yeri vardır. Bunlardan “Kalaç” ismini kullananlar Gerede (Bolu), Alaçam (Samsun) ilçelerine bağlıdır. “Kalaçlı” ismini kullananlar ise Daday (Kastamonu) ve Gerze (Sinop) ilçelerine bağlı yerleşim yerleridir. Çermik (Diyarbakır), Tuzluca (Kars) ilçelerinde “Kalaç” isminde yerleşim yerleri vardır. “Halaç” isminde yerleşim yerleri Bor (Niğde), Doğubayazıt (Ağrı), Hendek (Sakarya), Keşap ve Tirebolu (Giresun), Ümraniye (İstanbul); “Hallaç” ismini kullanan yerleşim yerleri Finike (Antalya), Merkezefendi (Denizli), Şuhut (Afyon), Çatalca (İstanbul); “Halaçlı” isminde yerleşim yerleri Merkez (Kastamonu), Çiçekdağı (Kırşehir), Şefaati (Yozgat), Reşadiye (Tokat), Tirebolu (Giresun), Gölbaşı (Ankara); “Halaçlar, Hallaçlar” isminde yerleşim yerleri Banaz (Uşak), Havran (Balıkesir), Gerede (Bolu), Çine (Aydın) ilçelerinde bulunmaktadır. Bunların yanında Ereğli (Zonguldak) ilçesinde bulunan “Halaşlı” ve Tirebolu (Giresun) ilçesinde bulunan “Halaçoğlu” isimli yerleşim yerleri de vardır². Balıkesir’in Havran ilçesine bağlı Hallaçlar Köyünde doğan ve Halaç Türklerinin tarihi üzerine araştırmalar yapan Hasan Demirbaş’ın tespitlerine göre yukarıda bahsi geçen yerleşim yerlerine ek olarak, Kızıltepe (Mardin) ilçesinde bulunan Helecan Aşireti’ne bağlı kırk üç köy, Başmakçı (Afyon), Akçadağ (Malatya), Ereğli (Konya), Yusufeli ve Ardanuç (Artvin), Malkara (Tekirdağ) ilçelerinde Halaç mevcuttur³.

II. Halaç Türklerinin Menşesi

Tarihte ilk olarak 699 tarihli Baktriya vesikasında geçen: “...ve ben, Bag aziyas, büyük Türk prensesi, Kutlug Tapaglıg Bilge Sevüg’ün odalıgı, Halaç halkının prensesi...” şeklindeki ifade, Halaçların “Türk” olduğunu göstermektedir (Bayburtluoğlu, 2019: 24). Z. V. Togan’a göre (2019: 206) Arap bilim adamlarının yazdığı coğrafya kaynaklarında geçen “Halaç bir Türk zümresidir; karakterleri, kıyafetleri ve elbiseleri diğer Türklerinki gibidir” cümlesi Halaçların Türk soyundan olduğunu ve Arapça cümledeki “libasihim” kelimesinin “lisanihim” şeklinde de okunabilmesinden dillerinin de X. yüzyılda bile hâlâ Türkçe olduğunu kanıtlar.

² Türkiye’deki Halaçların yerleşim yerlerinin (köylerin) isimleriyle ilgili bkz.: “Vekâleti, Dahiliye. (1933). Köylerimiz. Hazırlayan: Mahalli İdareler Umum Müdürlüğü. Dahiliye Vekâleti Yayını, İstanbul.”, “Bakanlığı, İ., & Müdürlüğü, İ. İ. G. (1968). Köylerimiz (1 Mart 1968 gününe kadar). İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü Seri: II, (3).”, “Bakanlığı, İ., & Müdürlüğü, İ. İ. G. (1982). Köylerimiz 1981. İçişleri Bakanlığı Yay, (327).”, Konukçu Enver (1997), “Halaç”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, içinde* (Cilt 15, s. 228-229), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi.

³ Bu bilgiler, Hasan Demirbaş ile 20 Haziran 2020 tarihinde yapılan görüşmede elde edilmiştir.

Türkler arasında Kalaç ya da Halaç diye anılan Halaçlar, IX. yüzyıldan itibaren İslam coğrafyacıları ve tarihçilerinin eserlerinde de “Halaç” (الخلاج), “Halaçîyye” (الخلاجية) imlası ile kaydedilmektedir (Konukçu 1997: 228). Ancak Halaçlar ve Karluklar birbirlerine karıştırılan iki Türk boyu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu boyların isimlerinin özellikle Arap harfleriyle yazılmasıyla ortaya çıkan durum Halaç mı? Karluk mu? meselesinde Halaçların menşeni tespit etmede karışıklığa yol açmaktadır. Konuyla ilgili kaynaklarında “Karluk” ismi, “Harluh” ve “Halluh” şeklinde geçmektedir. Bu isimlendirmelerden, okumalardan “Halluh” kelimesi karışıklığa neden olmaktadır. Bu kelimenin yazılışı “حَلح, خَلح, خَلح” şeklindedir. Burada kelimenin son harfleri “ح (h)” ve “خ (h)” “ج (c)” harfine dönüştüğünde ya da bu şekilde yazıldığında “Halluh” kelimesi “خَلح (Halluc, Hallac ya da Halac)” olarak okunur. Halaçların, “Halluh” olarak verilmesi bu iki kabilenin aynı kabul edilmesine yol açmaktadır (Köprülü 2001: 110). Ayrıca bu bilgilere ek olarak unvanlar dahi söz konusu ayrımı göstermektedir. Öyle ki, VII. ve VIII. yüzyıl “Halaç” yöneticileri, rutbil, ilteber gibi unvanlar kullanırken, Karluklar yabgu unvanını kullanıyordu. Karlukların, VII. yüzyıl başlarında Altay Dağları civarında bulunurken, aynı yüzyıl ortalarında Tarbagatay bozkırlarına indiği ve VIII. yüzyıl ortaları itibarıyla batıya göç ederek Talas havalisine yerleştiği görülmektedir. Karluklar henüz Tarbagatay bozkırlarında yaşarken, Toharistan’da bulunan iki vesikada “Halaç” ismine rastlanmaktadır. Bu durum Karlukların ve Halaçların ayrı kavimler olduğunu kanıtlar niteliktedir. Zira vesikalar VI. yüzyıl sonlarına tarihlenmektedir. VIII. yüzyıl ikinci yarısında dahi Karlukların hâlâ Amuderya’yı geçemedikleri görülmektedir (Bayburtluoğlu, 2019: 27-28).

Halaçların nereden geldikleri, hangi soya ve boya bağlı olduklarıyla ilgili farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bu ilki Halaçların “Aşina” soyuna bağlı olduğudur. Buna bağlı olarak Halaçların Gök Türk soyundan geldiği Emel Esin tarafından ortaya atılmıştır. Esin bu iddiasını, Hui-chao’nun VIII. yüzyılın başlarında Halaçların hâkim olduğu Kapisa, Gandhara ve Gazne’de hüküm süren yöneticilerin Gök Türklere kadar gittiğini belirtmesine ve Halaçlar tarafından kurulan “Türk-Şahi/Kabul-Şahi” hanedanlığının 719 yılındaki hükümdarının “Tegin” unvanını kullanmasına dayandırmaktadır (Esin, 1972: 228). “Tegin” unvanı, Gök Türk soyuna mensup yöneticilere verilen bir unvandı. Bu unvan Kapisa krallarını nitelemek için kullanılan “Sha” unvanıyla birleşerek kullanılmıştır. “Kabul-Şahi” ismindeki “Şâh” unvanı, “Sha” unvanını nitelemektedir.

Kabul-Şahilerin 719 yılındaki hükümdarının başka bir unvanla nitelendiğini de göstermektedir “Tegin Şahi” tipi sikkeler ismiyle nitelenen bu sikkelerde “Hitivira Kharalaca” yani “Halaç İlteberi” yazısı belirmektedir. “Hitivira” yani “İlteber” unvanının Gök Türk soyuna mensup olmayan ikincil beylere verilen bir unvan olduğu göz önüne alınırsa, “Halaç” yöneticilerinin “Aşina” soyuna mensubiyetleri şüpheyle karşılanır. Ayrıca Kabul-Şahilere ait sikkelerde “İlteber” unvanının görülmesiyle beraber, söz konusu devletin Zabulistan’daki birinci dereceden yönetici akrabalarının Arap kaynaklarında “rutbil”, yani “İlteber” unvanıyla isimlendirilmesi, durumu daha da tartışmalı hâle getirir. “Halaç” yöneticilerinin, Gök Türk hanedanı tarafından atanan yöneticiler olduğu söylenebilir ancak “İlteber” unvanından yola çıkarak onların doğrudan hanedan üyesi oldukları söylenemez (Bayburtluoğlu, 2019: 31).

Menşe meselesi hakkında ikinci görüş Halaçların “Eftalit”lerin kalıntısı olduğu üzerinedir. Bu konuyla ilgili El-Harizmi’nin “Mefatihü’l-’Ulum” isimli eserinde bilgi tespit edilmiş, bu bilgilerden yola çıkarak Zeki Velidi Togan (2019) ve Enver Konukçu (2002) gibi bilim adamları Halaçların Eftalit Devleti’ne bağlı olduğunu iddia etmişlerdir. J. Marquart da Eftalit Devleti’nin menşesi üzerine ihtilaf bulunduğu için, Halaçları söz konusu devletin kalıntısı olarak görerek “İndo-İran” faraziyesi geliştirmiştir (Bayburtluoğlu, 2019: 29). Mehmet Tezcan’a (2014: 339) göre Halaçların Türklüğü noktasında birçok kaynağın ittifak etmiş olmasına rağmen; Batılı ilim adamları, Halaçların “Moğol” yahut “Türk-Moğol” olduğunu ileri sürmüştür.

Halaçların menşesi ile ilgili üçüncü görüş, onların 22 Oğuz boyuna dâhil olup olmadığıdır. Faruk Sümer’e göre Kaşgarlı tarafından verilen 22 Oğuz boyu, Reşideddin Fazlullah’ın Oğuznamesi’nde (Togan, 1982), Oğuzlar 24 boy olarak verilir ve Kaşgarlı tarafından gösterilmeyen “Kızık” ve “Karkın” boyları, Yıldız Han’ın oğulları olarak Oğuz boyları arasında gösterilir. Faruk Sümer, Kaşgarlı’nın listesinde vermediği bu iki boyun, Reşideddin tarafından “Kızık” ve “Karkın” boyları olarak listeye dâhil edildiğini ileri sürmüştür (Sümer, 1972: 203-204). Burada özellikle “Karkın” boyunun Halaçlar olduğunu belirtmiştir (Sümer, 1972: 312).

Halaçlarla ilgili Türk kaynaklarında da bilgiler mevcuttur. Bunlardan ilki Oğuz Kağan Destanıdır. Oğuz Kağan’ın ismini verdiği birçok “Türk” topluluğu arasında Halaçlar da zikredilir. Halaçların, diğer “Türk” grupları ile aynı anlatım şekli ile anılmasıyla onların

“Türk” topluluğu olduğu söylenebilir. Hem Uygurca metinde hem de Farsça metinde “Kalaç (Halaç)” ismini alan bey, tıpkı “Kıpçak”, “Kanglı”, “Karluk” adıyla adlandırılan beyler gibi Oğuz Kağan’ın ordu mensubudur (Bayburtluoğlu, 2019: 21). Oğuz Kağan Destanı’nın Uygurca ve Farsça olmak üzere iki metni mevcuttur. Her iki metinde de Oğuz Kağan, seferleri esnasında yanında bulunan beylere isimler vermiştir. “Kıpçak”, “Karluk”, “Kanglı” gibi isimlerin türeyişinden bahsedildiği destanda, “Halaç” isminin de nasıl ortaya çıktığı üzerine bilgiler bulunuyor. Uygurca Oğuzname’de Kalaçlar/Halaçlar için şu bilgi verilmektedir (Konukçu 2002: 1351): *“Yolda büyük bir ev gördü. Bu evin duvarı altından, pencereleri gümüşten ve çatısı demirdendi. Kapalı idi ve anahtar yoktu. Asker arasında pek becerikli bir adam vardı. Adı Tömüdü Kağul idi. Ona buyurdu: Sen burada kal ve çatıyı aç ve açtıktan sonra orduya gel. Bunun üzerine ona Kalaç adını verdi ve ilerledi.”* (Bang-Arat, 1936: 10-25).

Reşideddin Oğuznamesi’nde Halaç bahsi, Oğuz Kağan’ın Irak-ı Acem (İsfahan, Rey, Kazvin)’i itaat altına aldıktan sonra yaylak yapmak için Demavend’e yöneldiği esnada geçer. Oğuz Kağan’ın ordusuyla beraber Demavend’e gidişi sırasında, askerlerinden birisinin eşi doğurdu. Yeteri kadar yiyecek olmadığı için anne sütsüz kalmıştı. Aile yemek aramak için uğraş verdi ve ordudan geri kaldı. Çocuğun babası bu sırada sülün kuşunu yakalayan bir çakal görür ve çakalı kovalamaya başlar. Uzun bir kovalama ardından adam sülünü elde eder, pişirir ve karısına yedirir. Annenin sütü gelir ve çocuğunu doyurur. Bu olayın ardından aile iki üç gün sonra orduya yetişir. Bu çağda her ne sebeple olursa olsun kimse ordudan geri kalamazdı. Oğuz Kağan bunları görünce canı sıkıldı ve geri kalmalarının nedenini sordu. Asker, yolda hatununun doğurması ve ona yemek aramakla uğraşmasından dolayı ordudan geri kaldıklarını anlattı. Oğuz Kağan bu sözü beğenmedi ve onu azarladı. Ardından *“Mademki siz bu yüzden yoldan ve ordudan geri kaldınız o halde burada kalın”* diyerek *“(قال آج) Kal Aç”* dedi. Bu söz *“ey kadın geri ve aç kal”* manasına gelmektedir. Bu sebeple onların soyundan türeyenlere *“(خلج) Halaç”* derler (Togan, 1982: 45-46).

Yazıcızade Ali Oğuznamesi’nde Halaçlar hakkında kısa bir bilgi verilmiştir. Bu çerçevede diğer Oğuznamelerden farklı olarak “Halaç” okunuşuna temas edilmemiş, “Halaç” ismi sadece *“(قال آج) Kal Aç”* şeklinde verilmiştir. İsmi geçiş sebebi Reşideddin ve Kazan Oğuznamesi’nde aktarılan olaylarla benzerdir. Oğuz Kağan’ın İsfahan seferi dönüşü esnasında ordusunda bulunan bir erin hatununun doğurması ve

hatunun gıda ihtiyacı duyması, bunun üzerine erin, eşinin yemek ihtiyacını gidermek için bir çakalın kaptığı sülünü yakalamak için mücadele etmesi, tüm bu olaylar esnasında ordudan geri kalması, yaklaşık iki üç gün sonra ailenin orduya ulaşması ve en nihayetinde Oğuz Kağan'ın bu askere “Kal Aç” demesi üzerinedir (Bayburtluoğlu, 2019: 22-23).

Türkistan sahasında derlenen Ebul Gazi Bahadır Han tarafından kaleme alınmış Şecere-i Terakime/Türklerin Soykütüğünde diğer Oğuznamelerden daha farklı ifadeler mevcuttur. Ebul Gazi Bahadır Han da muhtemelen Cüzcani'deki kayıtları esas alarak, Hindistan'daki Kalaçları da Halaç maddesine katmıştır. Buradaki metin şöyledir (Konukçu 2002: 1351): *“Bir yıl yırtında turup ikkinçi yıl ilge çar kıldurdi. İran sarı yörüp turur men niçe yıllık gamların yesünleri tip ikkiçi yılı atlandı takı Talaş Şehrige keldi. Hanning leşkeri kiyinında koygan kişileri bar irdi. Arıgan ve acgan ve tiggen ni alıp kelsun tip. Ol kişiler leşker songunda kalgan bir ivlik kişi han aldığa alıp keldiler. Han ol kişiden sordı-kim ni üçün kiyin kalıp id ding tip ol aytdı. Künlükimning azlıkındır leşkerning songındın kele turur irdüm. Hatunum hamile irdi tuğurdi. Açlık sebebinden anasının sütü oğlanga yetişmedi. Kele turur irdim suning yakasında kördüm ki bir şagal bir kırgavulni aldı. Agaç birden şagalniurdum irse kırgavulni taşlap kaçtı. Anı alıp kebab kılıp hatunumga berip turur idim. Songda koygan kişileriniz yolukup alıp geldiler. Han fakirga at ve azfuk ve mal berip buçerikke parmağı tip kal aç tedi. Barça Kalaç ili şol kişining neslinden tuturlar. Horasan ve Irak'ta hem köp bolur anlar Çağaktay iline koşula tururlar. Belhga taalluk Gur tigen şehrde olturgan Kalaçlardın atı Muhammed lakabı bahtiyar bir pehlivan yiğit bar idi. Hindistanning Dehli tigen şehrinde Kutbeddin atlı bir müslüman padişah vardı. Muhammed barıp anga nöker boldı. Bir niçe yıldın song ulug big boldu. Hindüstan tigen bölük bölük köp yurt bulur. Bihar atlı bir yurt bolur. Keşmir yakınında bolur. Kutbeddin Muhammed Bahtiyarni ulgar başı kılıp anga yiberdi. Muhammed Bahtiyar Bihar yurtını aldı. Biharning afitap çıkarında takı bir yurt vardı. Anın ulug şehrinin atı Lekmir irdi. Barıp ol yurtını aldı. Lekmirning temür kazık tarafında bir uluğ şehr vardı. Lektuni atlık barıp anı tkı aldı şehri payitaht kılıp oturdu. Kalaç ilinden on minkişi anın katığa yığldılar. Barça Kalaç halkı yığılıp, şiran tigenni padişah kıldılar. Ol ölgenden song Merdan tigenni padişah kıldılar. Kalaç halkının yahşi kişilerinin bi günah öltüre başladı. İl yahşileri yığılıp Merdanni öltürüp İvaz tigennen Lektuni tahtına oturdılar, ol hem oniki yıldan song*

öلتü. Andan song Kalaçlar nöker boldılar. Kalaçların padişahlığı evlinden ta ahirigaça elig dört yıl boldı.”

Kaşgarlı Mahmud, Dîvânu Lugâti't-Türk isimli eserinde “Türkmen” maddesini açıklarken Halaçlar üzerine bilgiler vermiştir. Eserde Oğuz boyları 22 boy olarak gösterilmektedir. Halaçlar bu 22 Oğuz boyuna dâhil değildir. Kaşgarlı'nın aktardığına göre, Zülkarneyn, Semerkand'ı geçip Türk diyarlarına yöneldiğinde, Türklerin başında “Şu” isimli bir hükümdar bulunuyordu. Şu, sefer için hazırlık yapmamıştı ve Zülkarneyn'in geçişi üzerine doğuya doğru çekildi. Halk bu durum karşısında telaşa düştü ve kim bir binek hayvan bulduysa kendini onun üzerine atarak hükümdarla gitti. Bu, onun hayvanını; o, bunun hayvanını almıştı. Sabaha dek karargâhları dümdüz, boş bir hâle gelmişti. Hükümdar askerleriyle birlikte gittikten sonra, geride geceleyin hazırlıklı olmadığı için gidemeyen 22 kişi kaldı. Bunlar “Türkmen” olarak isimlendirilen ve eserin giriş kısmında Oğuz boyları olarak gösterilen boylardır. Türkmenler ya yaya olarak gitmek yahut buldukları yerde kalmak için hazırlık yapıyorlardı. Bu esnada sırtlarında yükleri, yanlarında aileleri bulunan ve yorgun bir halde göçe katılan iki kişi gördüler. O iki kişi Türkmenlerle konuştular. Türkmenler o iki kişiye, Zülkarneyn'in yolcu olup kendilerine zarar vermeden aşır geçeceğini, bu nedenle göçe gerek olmadığını söylediler. Bu vesileyle Türkmenler onlara Türkçe olarak “ey iki kişi, bekleyin, kalın ve durun” manasına gelen “Kal Aç” dediler. Onlar daha sonra “Halaç” diye adlandırıldılar. Bunlar iki kabiledir. Zülkarneyn Halaçları gördüğünde, saçlarının tipi ve Türk alametleri bulduklarından dolayı onlara “Türk manend” dedi. Kelime “Türk'e benzer” anlamına gelmektedir. Bu vesileyle o isim günümüze kadar geldi. Kalan kavimler toplamda 24 kabile olsa da iki “Halaç” kabilesi Oğuzlardan (Türkmenlerden) sayılmaz (Ercilasun-Akkoyunlu, 2014).

Türk kaynaklarının dışında bazı kaynaklarda da Halaçlarla ilgili bilgiler mevcuttur. “Halaç” kelimesi ilk olarak VII. asrın son çeyreğinde Amuderya'nın güneyinde Samingan eyaletinde bulunan iki Baktriya vesikasında geçer. Her iki vesikada da “Xalaso” yani “Halaso” şeklinde geçen kelime 699 tarihli ilk vesikada genç bir kadını ifade ederken, 700 tarihli diğer dokümanda ise “Türk” soylusunun temsilcisi ve “Halaç” halkının prensesini ifade ederken geçer. Baktriya bulguları arasında yer alan 720 yılına ait Brahmic bir sikkede Kabul hükümdarını nitelerek için kullanıldığı düşünülen “Hitivira Kharalaca” ifadesi geçmektedir. İlim adamları söz konusu ifadede yola

çıkarak “Hitivira”nın, Türkçe, “Aşina” soyundan gelmeyen Batı Türkistan ve Toharistan bölgesinde bulunan Türk yöneticilere verilen unvan olan “ilteber” kelimesi ile aynı olduğunu, “Kharalaca”nın ise Halaçları belirttiğini ileri sürerler. Sikke üzerinde “Halaç İlteberi” yazmaktadır. Çin kaynakları çerçevesinde Xin Tangshu’da “Halaç” ismi, Zabulistan bölgesi üzerine malumat verilirken “Hedaluozhi” ve “Gedaluozhi” şeklinde iki farklı formda geçer. Bu iki kelimededen ilki VII. yüzyılda ikincisi ise VIII. yüzyılda Halaçları ifade etmek için kullanılmıştır (Bayburtluoğlu, 2019: 18-19).

İslami kaynaklar çerçevesinde “Halaç” ismi üzerine Arap imlâsından kaynaklı bir problemle karşılaşılmaktadır. İslam kaynaklarında “(خلج) Halluh” şeklinde ifade edilen “Karluk” ismi, imla münasebetiyle Müslüman yazarlar tarafından “(خلج) Halac” ismiyle karıştırılmıştır. Bu isim karışıklığı onların menşelerini ortaya koymada ihtilaf meydana getirirse de VII-VIII. yüzyıl gibi erken bir devirde Karlukların Amuderya’nın güneyinde görülmüş olmalarına ihtimal verilmediğinden bu karışımın imla ile bağlantılı olduğu, İslami yazarların Halaçları “Halluh” şeklinde ifade ederek bu hataya düştükleri söylenebilir. Daha sonraki İslami kaynaklarda aynı kabile, “(قلج) Kalac” şeklinde ve “(خلجی) Halacı”, “(خلجی) Hılci” okunacak şekilde zikredilmiştir (Köprülü, 2001: 110).

III. Halaç Türklerinin Siyasi Tarihleri

Akhunlar, zamanında devlet kurdukları bölgelerdeki topluluk Türk diye belirtilmektedir. Fakat bunların hangi kabilelerden teşekkül ettiği yakın zamana kadar pek bilinmiyordu. Taberi, Belazuri, İslam coğrafyacıları, Akhun Devleti yıkıldıktan sonra “Haytal veya Habtal”lardan bahsetmektedirler. X. yüzyılın tanınmış doğu dünyası yazarlarından ve ilim adamlarından Muhammed b. Ahmed b. Yusuf el-Kâtip el-Harezmi’nin (öl. 997) yazdığı Mefatih el-Ulum isimli eserinde Akhun tarihiyle ilgili önemli bilgiler vardır. Eserde, Akhunlar “Heyatıla” diye yazılmaktadır. Bir zamanlar büyük bir siyasi kuruluşu temsil etmişlerdir. Onlardan kalan kabileler ise Etrak, Kencineler ve Halaçlardır. Toharistan, Sicistan, Huttal, Afganistan ve Kuzey Batı Hindistan’da Türklerin yayılmış olduğu bilinmektedir. Büyük bir kısmı Batı Köktürklerin tebaası olmuştur. İslam kaynaklarında en çok bahsedilen Kalaçlar/Halaçlardır. Afganistan’ın birçok yerinde vadilerde ve akarsu boylarında yaşamışlardır. Zaman zaman hükümdarın isteğiyle savaflara katılmışlardır. Konukçu’ya göre (2002: 845-849) İslam coğrafyacıları, Kalaç/Halaçlar hakkında önemli bilgiler

aktarmaktadırlar. İstahri'den nakilde bulunan Yakut, Kalaç/Halaçlar için: “Halaçlar eski devirlerden beri Kabul’de, Hindistan Seistan arasında, Gur’un ötesinde yaşarlardı. Hindistan ve Gazne arasındaki bu şehri...” bilgisini vermektedir. Yakut gibi İbn Havkal da Kalaçlar için kendi devri ile ilgili olarak şunları nakletmektedir; *“Bilad Davar, Gur”un karşısında zengin bir ildir. Bagnin, Halaç ve Bişlank buradaki nahiyelerdendir. Her birinin şehri bu adı taşımaktadır. Bagnin, Halaç, Kabul ve Gur birer bölgedir. Bunların ahalisi İslamiyet’i yeni kabul etmişlerdir. Halaçlar bir Türk milletidir ve elbiseleriyle, dilleri Türkçedir.”* İdrisi’nin tasviri ise biraz daha farklıdır: *“Bu illerde Halaç adlı, Türklerin bir boyu olan ve eski zamanda buraya yerleşmiş bir millet oturmaktadır. Bunların imaretleri Kuzey Hindistan’a kadar uzanmaktadır. Gur’un arkasında ve Batı Seistan’ın bir kısmında göze çarpmaktadır. Bunların sürüleri ve tarlaları vardır. Zengindirler. Türklere benzer kıyafetleri vardır, savaş usulleri ve silahları da Türklerle aynıdır. Sulh içinde yaşarlar ve kötülük düşünmezler.”*

Halaç siyasi tarihi açısından X. yüzyılın sonları ile XI. yüzyılın başları, Halaçların Toharistan’ın muhtelif yerlerinde mahalli hanedanlıkların hizmetinde aktif rol oynadıkları dönemdir. Evvela X. yüzyılda Cuzcan’da kurulan Ferigunlar sülalesinin askeri kuvvetinde Halaçlara rastlamaktayız. Büst’te buradaki Halaçların reisleri yaşıyordu. Bu beylerin isimleri Karatekin, Baytuz ve Togan olarak geçmektedir. Halaçlar X.-XIV. yüzyıllarda Gazne Devleti, Gurlular ve özellikle Delhi Türk Sultanlığı için büyük önem ihtiva eder. Özellikle Delhi’de XIII. yüzyıl sonrası “Halaç Hanedanı” yahut diğer bir söylemle “Halacîler” ismiyle aile olarak devlet yönetimini ele geçirdiler (Köprülü, 2001: 112).

X. yüzyılın son çeyreğinde Kabul’un güney batısında bulunan Gazne şehrinde Alp Tegin liderliğinde Gazneliler Devleti kuruldu. Devlet, gücünü Afganistan’da ileri gelen Türk topluluklarından alıyordu. Bu topluluklar arasında bulunan Halaçlar, orduda görev alarak devlete katkı sağlıyorlardı. Alp Tegin, Samaniler ve Kabul-Şahiler üzerine başarılı seferler düzenlemiş dirayetli bir liderdi. Ondandır yerine geçen oğlu Ebu İshak İbrahim, babası kadar kuvvetli değildi. Halaçlar söz konusu dönemde isyan etmiştir. Bu isyanı daha sonra devletin başına geçecek olan Sebüg Tegin bastırmıştır. Sebüg Tegin, 995 yılında Gaznelilerin başına geçti. Onun devrinde Toharistan, Zabulistan, Zemindaver, Bamyân, Gur, Peşaver’de hâkimiyet sağlandı. Bu vesileyle Sebüg Tegin, Halaçlar üzerine tam hâkimiyet tesis etmiş ve onların arasından ordusuna

asker almıştır. Özellikle Sebüg Tegin'in oğlu Mahmud (998-1030), Samanilerle mücadele ederken ordudaki Halaçlar bu seferlerde aktif rol oynamışlardır (Merçil, 1989: 5-9).

Sebüg Tegin'den sonra tahta geçen Gazneli Mahmud'un ilk Hindistan seferinden sonra Halaçlar, Afganlarla birlikte ordunun temel unsurları arasında gösterilirler. Gazneli Mahmud, Karahanlılarla girdiği çatışmalarda Halaçlarla hareket ediyordu. Onun ordusunda Halaçlardan başka Oğuzlar, Hindliler ve Afganlılar da mevcuttu. Halaçlar, Gaznelilerin hâkimiyeti altında buldukları süreçte isyana meyilli davranıyorlar, fırsat buldukça isyan ediyorlardı. 1040 yılında Sultan Mesud'un (1030-1040) Selçuklularla girdiği mücadeleler esnasında devlete tabi olan "Halaç" halkı isyan etmiştir. Gazneliler, 1173 -1186 yılları arasında yıkılmış ve onların yerini Gurlular almıştır. Halaçlar bu olaydan sonra Gurlu hükümdarların hizmetinde boy göstermişlerdi. Selçuklu Sultanı Sancar ile Gur Sultanı Alaaddin arasında 1152 yılında meydana gelen ve Alaaddin'in mağlup olduğu savaşta Gurluların ordusunda Halaçlar da vardı. Onlar sadece orduda değil, yönetim kadrosunda da mevcuttular. Zira XII. yüzyılın sonlarında başa geçen Gur sultanlarının, Gernsir'de bulunan Halaçlar tarafından desteklendikleri belirtilir (Köprülü, 2001: 112).

Halaçlar, Moğol istilası sırasında Maverâünnehir ve Toharistan'da mücadele eden Harezmsahların hizmetinde olmuşlardır. Sırderya yakınlarında bulunan Otrar'ı ele geçiren Moğol orduları, Buhara ve Semerkand'a hücum ettiler. Muhammed Harezmsah himayesinde bulunan Halaçların da dâhil olduğu 60.000 kişilik Türk ordusu mağlub oldu. Halaç Türklerinin zikrinin geçtiği bu muharebeler 1220 yılında oluyordu. Aynı yıl Moğol orduları Gazne mevkesine intikal etmişti. Söz konusu mevki Toharistan'ın önemli yurtlarından olup, burada da Halaç Türkleri Celaleddin Menguberti ve Heratlı Melik Han kumandasında Moğollara karşı savaşmıştır. Hatta söz konusu ordu Moğolları yenmiş, fakat Moğol orduları kısa süre sonra toplanıp Türkleri Toharistan'da bozguna uğratmıştır. Bu savaş neticesinde Halaç Türkleri Gazne havalisinden daha güney mıntikalara inmeye mecbur olmuştur (Bayburtluoğlu, 2019: 48-49).

Halaçların asıl ve en etkin rol oynadıkları dönem Delhi Türk Sultanlığı hizmetinde oldukları ve bu sultanlığa hükmettileri dönemdir. Bahsi edilen dönem XII. yüzyıl sonrasındır. Bu süreçte Halaçlar evvela ordu kumandanı, sonrasında ise devlet yöneticisi

olarak faaliyetlerde bulunmuşlardır. Delhi Türk Sultanlığının temeli, 1191 yılında Gur Sultanı Muizuddin Muhammed'in Hindistan valisi olarak tayin ettiği Aybeg (Aybey) tarafından atılmıştır. Aybeg, 1193 yılında Delhi'yi ele geçirerek Kuzey Hindistan'da hâkim olmuş, Delhi Türk Sultanlığının temelini atmıştır. Devletin resmî olarak kuruluşu Gur Sultanı Muizuddin Muhammed'in 1206 yılında ölümüyle gerçekleşti. Delhi Türk Sultanlığı'nı 1414 yılına kadar Türk hanedanları yönetmiştir. Bu doğrultuda 1206-1290 arası dönemde Sultanlığın ilk yönetici hanedanları Muizzi/Kutbi/Şemsi/Gıyasi ismiyle anılan Türk hanedanlarıydı. 1290-1320 arası dönemdeyse Sultanlığın yönetici hanedanı Halaçlardı. Halaçlardan sonra 1414 yılına kadar Tuğluk hanedanı hâkim oldu. Bu süreçten sonra devlet yönetimine yerel hanedanlar hâkim olmuş ve nihayetinde 1516 yılında Delhi Türk Sultanlığı son bulmuştur (Kortel, 2015: 1-2).

Halaçların Hindistan'da kurduğu ilk sultanlık Leknevti Sultanlığıdır. Aşağı Ganj ve Brahmaputra nehirlerini, Bengal ve Bihar'ı içine alan Leknevti Sultanlığı Muhammed Bahtiyar Halacî tarafından kurulmuştur. Bölgede hükümlen olan Halaçlar, Kuzey Hindistan'da Asam'a kadar akın yapabilen ilk Türk grubudur. Hanedanın kurucusu Muhammed Bahtiyar, aslen Afganistan'da Sistan ile Gazne arasındaki Germisir'de sakin Halaçlara mensuptur. Muhammed Bahtiyar orduya girdikten sonra Aşağı Ganj kıyılarına akınlara başlamış ve bu faaliyetleri sonunda önemli miktarda ganimete sahip olmuştur. Onun şöhretini duyan Halaçlar kısa bir süre içinde etrafında toplanmaya başlamışlar ve ünü Delhi'ye kadar ulaşmıştır. Gurlular'ın Türk asıllı kumandanı Kutbüddin Aybeg, Muhammed Bahtiyar'ı huzuruna davet ederek onunla görüşmüştür. 1193'te Bihar Halaçlar tarafından ele geçirilmiştir. Brahmanlar'ın kontrolündeki Uddandapur, ciddi bir mukavemet göstermeden Muhammed Bahtiyar'ın akıncıları tarafından zapt edilmiştir. Manastırlardaki yazma eserler (özellikle matematikle ilgili olanlar) İslam âlimlerinin istifadesi için Delhi'ye gönderilmiştir. Bu arada Nadya (bugünkü Nabadvip) seferi için hazırlıklar yapılmış ve Muhammed Bahtiyar, Hindu Sena hanedanının tarihi başşehri Leknevti'yi ele geçirmiş; kendisi de Leknevti'yi başşehir yaparak Devkut, Nadya, Bang'ı içine alan Halaç hanedanının temellerini atmıştır (1202). 1205'te 10.000 kişi ile Kamrup ve Tibet seferine çıkan Muhammed Halacî bir sonuç alamadan büyük kayıplarla geri dönmüş; Devkut'a geldiğinde maiyetinde sadece 200 kişi kalmıştı. Bu olay halk tarafından iyi karşılanmadığı gibi sultanın da gururu kırılmıştır. Muhammed Bahtiyar'ın ölüm şekliyle ilgili iki görüş

bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde göre başarısızlıkla neticelenen seferden döndükten sonra kederinden hastalanarak ölmüş, diğerine göre ise Ali Merdan adlı bir emir tarafından öldürülmüştür (1206). Yerine kumandanların desteğini alan İzzeddin Muhammed geçmiştir. İzzeddin'in 1211'de ölümü üzerine Alaeddin unvanı ile Ali Halac hükümdar olmuştur. Kendisine rakip gördüğü, daha çok İzzeddin Muhammed'e yakın kumandanları tevkif ettirmiş ve çeşitli bahanelerle ortadan kaldırmıştır. Bir müddet sonra da halktan aşırı vergi toplamaya başlamıştır. Zamanla akli dengesi bozulmuştur. Gazne, Horasan ve Irak'ı kendi hâkimiyetindeki topraklar olarak kabul edip oralara emirnameler göndermeye başlamıştır. Bunun üzerine Halaç kumandanları Alaeddin Ali'yi ortadan kaldırmışlardır (1213). Leknevti Halaçlarının son hükümdarı Gıyaseddin Halacî'dir. Adil ve cömert bir hükümdar olan Gıyaseddin, Ganj ve Brahmaputra nehirlerinin su baskınlarına karşı büyük bir set yaptırmıştır. Gıyaseddin iç işlerini yoluna koyduktan sonra racalara karşı gazalara başlamıştır. Kamrup ve Bang üzerine yürüdüğünde Delhi Sultanı Şemseddin İltutmış'a bağlı kuvvetlerin (Şemsiler-Şemsiyye) Bihar ve Bengal'i istila ettikleri haberini almıştır. Seferi yarıda keserek Leknevti'ye dönmüştür. Şemsi şehzadesi Muhammed ve Melik İzzeddin, Halaçların başşehre dönmesinin zaman alacağını düşünerek Leknevti'yi hemen kuşatmaya başlamışlardır ve şehri ele geçirip Leknevti Halaçlarına son vermişlerdir (1227). Bengal Şemsi topraklarına katılarak Delhi'ye bağlanmış, Gıyaseddin'in oğlu Bilge Melik, az sayıdaki Halaç kuvvetleriyle 1230'da ayaklanma teşebbüsünde bulduysa da Şemsiler tekrar bölgeyi istila etmişlerdir. İltutmış, Leknevti'de güvenliği sağladıktan sonra Melik Cani'yi vali tayin etmiştir. Leknevti Halaçları, Bihar ve Bengal'de saltanat sürmüş ilk Müslüman Türk hanedanıdır (Konukçu, 1997: 227-228).

Halaçların Hindistanda hakim olduğu diğer sultanlık Delhi Türk Sultanlığıdır. Delhi Türk Sultanlığındaki hâkimiyeti Firuz Şah Halacî ile başlamıştır. Tahta geçtikten sonra Celaleddin ismini alan Firuz-Şah Halacî (1290-1296), Bharpur'dan (Behapur) Kilughari kalesine geçip, 1290 tarihinde burada sultanlığını ilan etmiştir. Delhi halkı onun sultanlığını ilan etmesinden memnun olmamıştır. O, bundan dolayı ilk etapta Delhi'ye gitmeyip Kilughari şehrini imar ederek merkez hâline getirmiş, imar ettiği bu şehre "Yenişehir" adını vermiştir (Bayburtluoğlu, 2019: 52).

Tahta çıktığında 70 yaşında olan Celaleddin Firuz-Şah Halacî saltanatının ilk yıllarını Kilughari'de geçirmiş, Delhi halkının değişime rıza göstermesi üzerine de Delhi'ye

yerleşmiştir. Delhi'ye geldikten kısa bir süre sonra (1291) Balaban'ın yeğeni Kara valisi (Gazne ovasına yakın bir mevkededir) Çahcu Kişili Han (Çahcu Küşlü), Kara (Karra) vilayetinde sikke bastırıp kendi adına hutbe okutarak Firuz-Şah Halacî'ye isyan etmiştir. Ardından Balaban ileri gelenleriyle anlaşılan Çahcu, Delhi'ye yürümüş. Onun bu hareketine karşılık Firuz-Şah Halacî, oğlu Erkli Han'ı isyanı bastırmak üzere görevlendirmiştir. Vehp nehri civarında (Badavun) karşılaşan ordular şiddetli bir savaşa tutuşmuş, sonunda Çahcu'nun ordusu büyük zayıat vermiş, kendisi de ele geçirilerek savaşı kaybetmiştir. Çahcu isyan etmiş olmasına rağmen Firuz-Şah Halacî'nin huzuruna çıkarıldıktan sonra bağışlanmıştır. Firuz-Şah Halacî, Çahcu isyanını bertaraf ettikten sonra, 1291'de otoritesini tehdit eden Delhi ileri gelenlerinden Seyyid Mevla ile uğraşmıştır (Kortel, 2006: 8).

Firuz-Şah Halacî devlet içindeki otoritesini sağlamlaştırdıktan sonra 1291'de Hindli prenslere karşı seferler düzenlemiştir. Bunlarda birisi Ranthambor (Renthembur) kalesini elinde bulundurup çevresindeki Hind yöneticilerini idaresi altında tutan Rana Hanmir'dir. Firuz-Şah, Rana Hanmir'in hâkimiyetine son vermek için Ranthambor kalesini kuşatmış, fakat kuşatmadan sonuç alamamış, aynı zamanda Moğollar'ın Pencap'a saldırması nedeniyle de daha fazla kan dökülmesin diye kuşatmaya son vermiştir. Halaçlar Hindular üzerine yürütülen bu seferden Delhi'ye dönerken Jhain ve Malva bölgelerinden ganimetler toplamışlardır. İhtişama önem vermeyen Firuz-Şah Halacî, kendisi için yapılan eleştirilere açık olan bir devlet adamıdır. Kendi devrinde, Mavla Siraceddin tarafından yazılan "Halacî Nâme" isimli hicviyeye bile tepki göstermemiştir (Köprülü, 2001: 665).

Firuz-Şah Halacî öldürüldükten sonra Delhi'de kısa süreli bir iç karışıklık meydana gelmiştir. Muhammed Halacî amcasını öldürdükten beş ay sonra Delhi'ye gelerek bu karışıklığa son vermiş ve Firuz-Şah Halacî'nin iki oğlu, damadı Algu Han ve torunu Ahmet Çap'ın gözlerine mil çektirerek hapsetmiştir. Erkli Han'ın bütün çocuklarını öldürtmüştür. Ardından Muhammed-Şah Halacî, Alaeddin unvanıyla 1296'da tahta çıkmış ve sultanlığını ilan etmiştir. Alaeddin Muhammed-Şah Halacî, Kuzey ve Güney Hindistan hâkimiyetini tek elde toplamıştı. Elde ettiği bu önemli başarılarından sonra Hindistan Türk tarihinin İskender'i (Sikenderü's-sani) olarak anılmıştır. 1316 tarihinde yakalandığı hastalık nedeniyle, devlet yönetiminden mahrum kalmış ve kısa sürede ölmüştür (Kortel, 1998: 748).

Sultan üzerinde etkisini ve yetkisini genişletmiş olan Melik Hezar Dinari'nin yönlendirmesiyle, Alaeddin Halacî'nin oğlu Ömer, Şehabeddin unvanıyla tahta geçmiştir. Melik Hezar Dinari, Mübarekşah'ın da gözlerine mil çekmek istemiş, fakat bu devlet merkezinde tepkiye neden olunca saray ricali tarafından suikast ile öldürülmüştür. Devamında hapisten kurtulan Mübarekşah, kardeşinin naibliğini kısa bir süre yaptıktan sonra onu hapsederek 1316'da devlet Sultan Kutbeddin Mübarekşah unvanıyla yönetimini ele geçirmiştir. Sultan Kutbeddin Mübarekşah, babasının uyguladığı politikaların tersini izlemiş, koyduğu kanunları kaldırmıştır. Bu durum devlet merkezinde Halaç nüfuzuna karşılık Hindlilerin nüfuzunun artmasına sebep olmuştur. Kendisine naib olarak "Hasan" adlı Guceratlı bir gulamı, Husrev Han ismiyle tayin etmiş ve bu naib tarafından ihanete uğrayarak, dört yıllık saltanatının neticesinde 1320'de öldürülmüştür (Köprülü, 2001: 664).

Hindistan'da varlık gösteren son Halaç devleti, Malva Halaçlarıdır (1436-1531). Afgan asıllı Dilaver Han Guri'nin Malva'da kurduğu devletin yıkılması üzerine, Delhi Halaçları ile aynı kabileye mensup olan I. Mahmud tarafından kurulmuştur. Bu sultanlık Gucerat, Bundelkund, Gondvana, Handeş ve Racputana ile komşu idi. Başşehirleri Dhar ve Mandu'dur. I. Mahmud'un 1 Haziran 1469'da ölümü üzerine yerine oğlu Abdülkadir Gıyas Şah geçti. 1500 yılına kadar saltanat süren Gıyas (Gıyaseddin) Şah da komşuları ile iyi geçinme siyaseti takip etti. Daha sonra idareyi büyük ölçüde oğlu Nasır (Nasırüddin) Şah'a bıraktı. Son Halaç sultanı 2 Mayıs 1511'de tahta çıkan Alaeddin II. Mahmud'dur. 1531'e doğru II. Mahmud güçsüz bir duruma düşmüştü. Bundan faydalanan Gucerat Sultanı Bahadır Şah Mandu'yu ele geçirdi (2 Mart 1531). Mahmud ve oğulları esir edilerek Çampaner'e gönderildi ve burada muhafızlar tarafından öldürüldü. Böylece Malva Halaçları da ortadan kalkmış oldu (Konukçu 1997: 228).

IV. Halaç Türklerinde Sosyo-Kültürel ve İktisadi Hayat

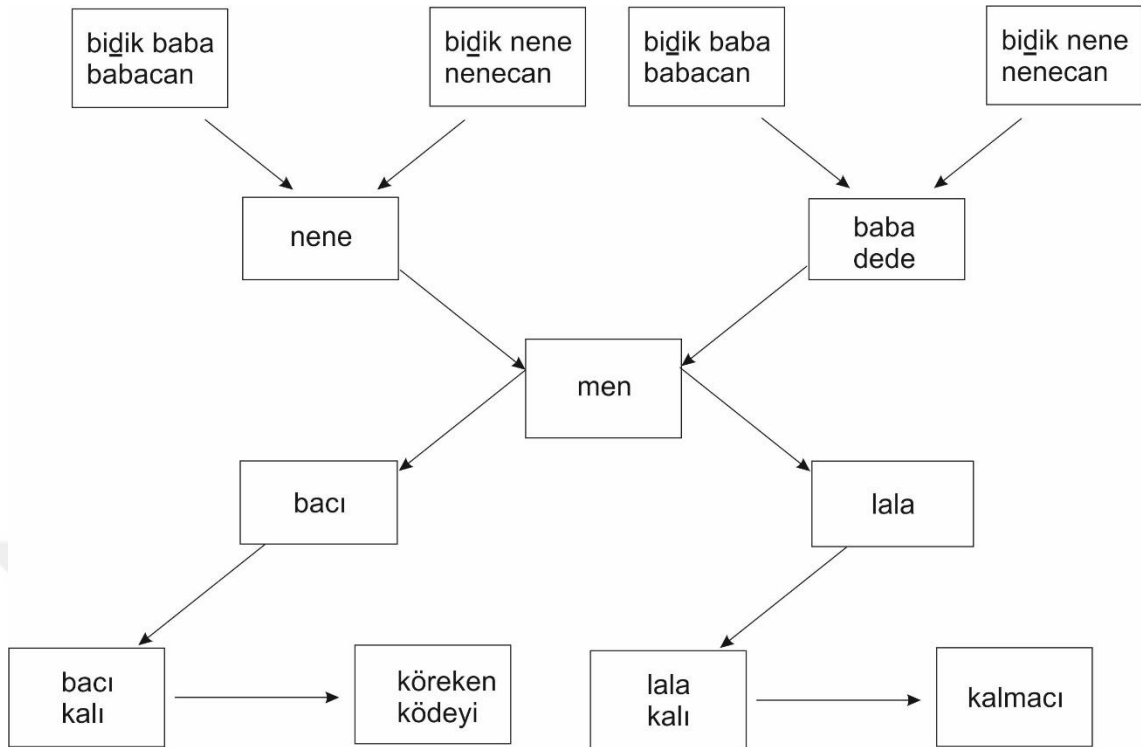
İran'da yaşayan Halaçlar günümüzde de geçmişte olduğu gibi, özellikle köylerde yaşayanlar, kısmen göçebe bir hayat sürmeye devam etmektedir. Yazın yaylaklarda, kışın kışlaklarda yaşamaktadırlar. Şehirde yaşayan Halaçlar ekonomik şartlar iyi olmadığı, daha rahat ve refah içinde yaşayabilmek için şehirlere göç etmişlerdir. Köyde kalanlar ise tarım ve hayvancıkla uğraşmaya devam etmektedir. Bunun yanında Halaç gençleri de gelişen ve değişen dünyada şehirlere yaşamayı tercih ettiğinden Halaç köylerindeki

nüfus azalmaya başlamıştır. Halaç Türklerinin sosyal, kültürel ve iktisadi hayatlarıyla ilgili Belal Hatami Khajeh (2013) tarafından sosyoloji alanında yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Khajeh, çalışmasında Halaçların yaşadıkları bölgelerden topladığı, derlediği bilgilerle onların sosyo-kültürel hayatlarıyla iktisadi durumları hakkında bilgiler vermiştir.

A. Aile

Türkler için aile çok önemlidir. Sağlam bir aile yapısı devleti ayakta tutan en önemli etkenlerden biridir. Aile yapısının bozulduğu toplumlarda devlet yapısı da büyük zarar görmektedir. Halaç Türklerinde de klasik aile birliklerin kuralları, geleneksel biçimleri, görenek ve gelenekleri 20. yy başlarına kadar muhafaza edilmiştir. Halaçlar 20. yy'a kadar göçebe olmak üzere geniş aileler şeklinde yaşamıştır. Hane reisi “tata ya da bidik baba (büyük baba)” dır. “bidik baba” aile içi ilişkileri adaletle düzenler ve onun sözü dinlenir. Bununla birlikte “nenecan” ya da “bidik nene (büyük anne)”, bidik babanın karısı ev içi işleri yönetir ve görevleri kadınlar ve kızlar arasında dağıtır. Zamanla değişen hayat tarzları ve anlayışlarıyla birlikte Halaç aile yapısı da pek çok değişikliğe uğramıştır. Halaç Türklerinde “Kişi Kal” veya “Keşe Kal” denilen aile, eski Türklerde “oguş” denilen toplumsal birlikle aynı işlev ve öneme sahiptir. Halaç Türklerinde aile, toplumsal bünyenin çekirdeği durumundadır. Dünyanın dört bir köşesini dolaşan ve tarih boyu sürekli parçalanan, dağılan, göç eden ve sürgün ettirilen Halaç Türklerinin günümüze kadar hayat sürdürebilmelerinin önemli sebebi aileyi sağlam temeller üzerinde oluşturmaları olmuştur. Kentlerde yaşayan Halaç ailelerinde, köy ailesine göre oranla baba otoritesi daha düşüktür. Günümüzde de hane reisi olarak “bidik baba” ve “nene” denilen anne de çok önemli ve saygılı bir karakterdi. Bunların rol ve otoriteleri eskisi gibi olmasa da simgesel olarak ailede saygı ve sevgi ile karşılanmaktadır. Halaç Türklerinde babaya yüce anlamına gelen “oca” ile hitap edilir. Hanenin içini ve dışını yöneten kişi olarak, gelir ve harcamaları yönetir. Aile ekonomisi onun varlığına bağlıdır (Khajeh, 2013: 88-97).

Halaçlarda aile yapısı ve akrabalık isimlerini Ali Asger Cemrasi aşağıdaki şekilde göstermiştir (Cemrasi, 2015: 195).

Halaç Türk topluluğunda akrabalık ilişkileri de önemlidir. Genelde köylerde yaşayan Halaçlar geniş bir akrabalık ilişkisi içindedirler. Onlarda akrabalık baba soyunun oluşturduğu ilişkilerden meydana gelmektedir. Halaç Türkçesinde akraba isimleri şöyledir:

Her: Erkek, kişi

Kişi: Kadın

Oca: Yüce anlamındadır. Tayfa ve akrabanın erkek büyüklerine ve yaşlılarına denir.

Bavcan: Baba

Nenecan: Anne

Lala: Kendinden büyük olan erkeğe denir.

Bace/Bacu: Kendinden büyük olan kadına denir.

Babacan/Tata: Büyükbabaya denir.

Nenecan veya Ebe: Büyükanneye denir.

Daycan: Dayı (annenin erkek kardeşi)

Amı: Amcaya denir (babanın erkek kardeşi)

Bübü/Emme: Babanın kız kardeşine denir (hala)

Hala (Xala): Annenin kız kardeşine denir. (teyze)

Neve: Torun

Hempaça: Bacanak

Gadınne/Gadinebe: Eşin annesine

Gadınbaba: Eşin babasına denir.

Gaden: Eşin erkek kardeşine denir.

Gaden kişi: Eşin kız kardeşine denir.

Kideyi: Kız kardeşin kocasına denir. Enişte

Garru: Yaşlı

Yaşlug: Orta yaşlı

Yaşud: Yaşıt

B. Evlilik

Halaç Türkçesinde “Hölenmek”, “Hölemek” (Vaşkan ve ona yakın köylerde) veya “Hevlenmek”, “Hevlemek” (Aştiyan çevresi Halaçlar) denilen evlenme, evlilik aile, akrabalık ve genelde toplum açısından önemlidir. Evlilik merasimlerine ise “küden/keden” denir (Khajeh, 2013: 103-104).

Halaç Türklerinde akraba evliliği yaygındır. Halaç Türklerinde evlilik ve kız seçme şekilleri eski zamanlara göre çok değişmiştir. Köylerde yaşayan Halaç Türklerinde geleneksel evlilik adetleri görülmektedir. Bazı dönemlerde oğlanın kendi önerisi ile kız seçilirken bazı dönemlerde ise anne veya ablalar oğlan için kız seçmektedirler. Bunun yanında Halaç Türklerinde “harmança” diye bir adet vardır. “Harmança” köyde geniş açık alana verilen isimdir. Harmança’da harman işleri yapılmadığı zamanlar, özellikle bayramlarda gençler ve hatta orta yaştaki insanlar toplanarak oyunlar oynamaktadırlar. Oyunları izlemeye gelen genç kızlar oğlanlar tarafından beğenilip annelerine önerilmektedir. Anneler de hamamda ve bazen kız evine misafir olarak gittiklerinde kızları yakından görmektedirler. Harmança başka kültür unsurlarının, gelenek ve göreneklerin de yaşandığı bir alandır. Ama günümüzde harmança kültürü çoğu köyde

tamamen yok olmuştur. Devrim (1979 İslam devrimi) sonrası köylere gönderilen mollalar tarafından bu tür oyunlar yasaklanmış ve kaldırılmıştır. Harmança kültürü de yasaklanmıştır. Geçmişte oğlan ve kız evliliğinde her şeyden önce her ikisinin de Halaç olması şartı kabul görmekteydi. Günümüzde bu bir şart olmasa da eş seçiminde önemli tercihtir. Bazen Halaç köylerinde bir akrabadan kız alınıp o akrabaya kız verilmekteydi. Bu adet onların soylarını devam ettirmesinde çok önemli role sahiptir. Geçmişte kızlar erken yaşlarda evlendirilmekteydiler. Kızın yaşı belli bir yaşı geçerse ailesi onun kör bahtlı olduğuna inanmaktadır. Bundan dolayı kızlarının bahtı açılsın diye bazı adetler yerine getirilmektedir. Bu adetler özellikle kadınlar tarafından yapılmaktadır. Bahtın açılması için yapılan adetler şunlardır:

1. Çille Beri geleneğinde doğumundan 40 gün geçen bebeğin yıkandığı su bahtsız kızın kafasına dökülür ya da evliliklerinden 40 gün geçen çift tarafından kırkıncı gün bahtsız kızın kafasına su dökülür. İnançlara göre bu su bahtsız kızın bahtını açar ve isteğine kavuşturur.
2. Bu adet, nikahı yapılan bir çift için açılan sofrayı bahtsız kızın başının üstünde sallamak ya da yeni çift onlara açılan nikah sofrasından kalkıp bahtsız kızın o sofrada gelinin yerine oturmasından sonra sofrayı kızın başının üstünde sallamak şeklinde yapılmaktadır. Bazen de bir çiftin nikahında, üzerine şeker küpü sürülen mendili bahtsız kızın yüzüne ve kafasına doğru sallamak şeklide de yapılmaktadır.
3. Seşenbe Bibi Aşı (Çorba) yapıldıktan sonra komşulara dağıtılır ve bu aş kapalı yerde ve kapı arkasında içilir. Aş açık havada içilirse bahtsız kızın bahtı açılmasında etkili olmadığına inanılır.
4. Nevruzun 13. gününde halk evlerden ve köyden çıkarak doğaya gider. Bu günde bahtsız sayılan kızların bahtının açıldığına inanılır (Khajeh, 2013: 103-106).

Ali Asger Cemrasi'ye göre Halaçlarda düğün üç aşamada gerçekleştirilir. Bunlardan birinci "evlenme sorunları" başlığı altında evlenmenin zamanı ve yaşı, kız görmeye, görücülüğe gitmek, kız istemeye ve elçiliğe gitmek, kesim biçim veya kebin, söz kesmek, şerbet içmek ve nişan komak, yapmak işlerinden oluşmaktadır. Halaçlarda evlenme yaşı erkeklerde 17-22, kızlarda 14-20 arasındadır. Buna karşılık okuyan ve şehirde yaşayanlarda evlilik yaşı daha yüksektir. Gelin olacak kız belirlendikten sonra kız görmeye gidilir. Oğlanın ailesi kızı görmeye gittiklerinde beğenmişlerse eşten dostan

bilgi aldıktan sonra kız evine elçi gönderir. Halaçlarda elçiliğe gitmek cuma ve cumartesi günleri gerçekleştirilir. Bu iki günün elçilik için uygun olduğuna inanılır. Kız isteme olduktan sonra kızın ailesi de oğlanı araştırmak için süre ister. Cevap olumlu olduğunda oğlanın ve kızın ailesi bir araya gelir ve kesim biçim gününü, söz kesme gününü belirler. Ardından şerbet içme günü düzenlenir. Akrabaların da katıldığı bu merasimde dualar edilir. Sonrasında nişan töreni düzenlenir. Düğün aşamalarından ikincisi “düğün merasimi tedariklerini hazırlama” başlığı altında yakacak çalı çırpı toplamaya gitmek ve bayrak dikmek, yastan çıkarmak, geline çeyiz düzmek, düğün ekmeğini yapmak ve un ağzı töreni işlerinden oluşmaktadır. Üçüncü ve son aşamada “düğün merasimi” yapılır. Düğün merasimi iki günde gerçekleştirilir. Birinci güne “pagire күnү (ayak alışması günü)” veya “vekilname күнү (vekalet verme günü)”, ikinci güne “mezliş күнү (meclis günü)” denir (Cemrasi, 2010).

C. Hayvancılık

Halaç Türkleri, tarih boyunca başka Türk toplulukları gibi hayvancılığı en iyi şekilde yapmışlardır. Onların göçebe halinde yaşadıkları zaman birinci ve temel faaliyetlerini oluşturan hayvancılık, günümüzde de yeni şartlarda devam ettirilmektedir. Halaç Türklerinin en çok yetiştirdiği hayvanlar; koyun, keçi, inek veya sığırdır. Bazı aileler hayvancılığı geleneksel yapar, bazıları ise var olan hayvan sanayisinde işçi olarak çalışıp geçimini sağlar (Khajeh, 2013: 123-125).

D. Tarım ve Bağcılık

Hayvancılıkla birlikte ekonomik faaliyet olarak Halaç Türklerinin yaptığı iş, tarım ve bağcılıktır. Halkın geçim kaynağının bir kısmını oluşturan bu faaliyet hayvancılık gibi daha çok geleneksel yapılmaktadır. Soğuk mevsime uygun meyve, sebze ve tahıl bölgede yetiştirilmektedir. Köyden köye çeşitlilik gösteren ürünlerin bir kısmı aile ihtiyaçlarını karşılarken bir kısmı da satılmaktadır. Bölgenin güneylerinde daha çok tahıl (buğday, arpa, mercimek, nohut) yetiştirilirken kuzeyde de meyve (nar, üzüm, ceviz, badem) yetiştirilmektedir. Bölgenin genelinde de yonca gibi hayvancılığa gereken otlar yetiştirilmektedir. Ayrıca patates, şeker pancarı, sebze gibi ürünler de bazı köylerde yetiştirilir (Khajeh, 2013: 126).

E. El Sanatları

Halaç köylerinde ek gelir olarak bulunan el sanatları genelde Halaçların kültürünü yansıtmaktadır. Halaç köylerinde genel olarak halı, cecim (yun kumaşı) dokumak ve iplik yapmak yaygındır. Günümüzde bu işleri yapan kişilerin sayısı azalsa da geleneksel olarak yörede kadınların boş zamanlarını değerlendirmesinde önemli bir uğraştır. Aynı zamanda aile ekonomisine de bir destek sağlamaktadır. Halaç kadınlarının özellikle kış günlerinde yaptıkları, “herimtaş heyirmek” denen işte koyun yününden iplik yapılmakta ve bu iplikten çorap ve kazak gibi giysiler örülmektedir. Halaç Türklerinde nakış olarak “Hurda balug Halaç” ve “mader ham Halaç” isminde iki tür halı üretilmektedir. Koyun yününden yapılan iplikler “edayat heyirmek” işi ile kilim, cecim, torba ve horcun dokunur. Aile ihtiyacı karşılandıktan sonra geri kalanı şehirlere götürülerek satılmaktadır. Halaç Türklerinde örgü ürünlerinin yaygın olma sebebi hayvancılıktır. Koyun yününden elde edilen ipliklerle halı, cecim, kilim, edayet (kürsü üzerine serilen bir tür cecim), torba, horcun, elcek (eldiven, kışın elleri soğuktan koruyan el giysi), çorap üretilmektedir. Keçi tüyleriyle de ip ve çuval gibi ürünler üretilmektedir. Örgü ürünleri dışında, kışın hayvan derisinden yanleig (hayvan sütünü içine döker ve sallarlardı. Belli süre sallandıktan sonra sütün yağı ayrılırdı), tolgag (deriden yapılan su torbası), deri eldiven (dikenli bitkilerin derilmesinde kullanılırdı), enlik (dikenli bitkilerin derilmesinde kullanılan önlük), layin (hayvanlarda kullanılan bir boyunduruk) yapılmaktadır. Şehirlere göç eden Halaç Türklerinin birçoğu, şehirlerde bu gelenekleri devam ettirmektedirler. Örneğin Halaç Türkçesinde “Hatçu” denen yorgan dikmek şehirlerde yaşayan Halaçlarda çok yaygındır. Kum, Irak, Kerec ve Tahran’da Halaç mahallelerinde yorgancı Halaçlara çok rastlanılır (Khajeh, 2013: 130-132).

V. Halaç Türklerinde Edebiyat ve Folklor

A. Yazılı Edebiyatları

Kendine ait bir alfabesi, yazısı, edebiyatı bulunmayan Halaç Türkçesi Türkoloji ve Altayistik için büyük öneme sahiptir. Ancak Halaç Türkçesinin yok olmaması için bazı araştırmacılar ve yazarlar kitaplar yazmışlardır. Doerfer’in teşvikiyle Halacistan’a yapılan araştırma gezilerinde Semih Tezcan Musseyib Arabgul’dan şiirler yazmasını ister. Bu şiirler Halaç edebiyatının ilk yazılı belgeleri olmuştur. Bu yüzden Halaçlar ona Halaç şiirinin babası derler. Museyyib Arabgul’un yazdığı şiirler dışında uzun yıllar

Halaç Türkçesiyle eserler yazılmamıştır. Bu Türk lehçesinin öneminin bazı Halaçlar tarafından anlaşılmasıyla eserler ortaya çıkmaya başlamıştır. Halaç yazılı edebiyatının temelleri iki araştırmacının çalışmaları ile atılmıştır. Bu araştırmacılardan ilki ve en üretkeni Ali Asger Cemrasi'dir. Cemrasi, Halaç Türkçesinde çok sayıda çalışma yapmıştır. Diğer araştırmacı Vaşkan köyünden Abdullah Vaşkani Ferahani'dir.

1. Ali Asger Cemrasi'nin Hayatı ve Eserleri

Hayatı

Ali Asger Cemrasi 1964 yılında, İran'ın Ferahan şehrinin Telhab köyünde, Halaç bir ailede dünyaya gelmiştir. Tahran İmam Sadık Üniversitesi, Siyasi Bilimler Bölümü'nden mezun olduktan sonra uzun süre devlet memurluğu yapan Cemrasi, İran içişleri bakanlığından emekli olmuştur. Emekliliğinden önce başladığı çalışmalarına emekli olduktan sonra devam etmiş, Halaç köylerini dolaşarak Halaç dilinin günümüzdeki durumunu tespit etmiştir. Öncelikle 2000'li yılların başlarında Doerfer'in çalışmalarından esinlenerek bir ağ sayfası kurmuş ve burada Halaç Türkçesini yaşatmak için kendi dilinde şiirler ve folklor metinleri yayımlamaya başlamıştır. Ancak bu kişisel internet sayfasına şu an erişim mümkün değildir.

Eserleri

1. "Helecha Yâdegâri Türkha-yi Bastan (Halaçlar Eski Türklerin Hatırası)"

Cemrasi'nin ilk eseridir. Halaçların tarihini anlatmak ve bu konudaki eksikliği gidermek için yazmıştır. 2006 yılında Farsça olarak yayımlanan bu eserle Cemrasi, İran halkına Halaçları tanıtmayı amaçlamıştır.

2. "Karşu Balukka Selam"

Cemrasi Halaç Türkçesiyle yazdığı şiirleri bir kitapta toplamış ve 2008 yılında "Karşu Balukka Selam (Karşı Köye Selam)" adıyla yayımlamıştır. Bu şiir kitabı İran'ın önemli şairlerinden Muhammet Hüseyin Şehriyar'ın "Haydar Babaya Selam" şiirine nazire olarak yazılmıştır. Cemrasi şiir kitabının yeni ve genişletilmiş baskısını 2016 yılında yayımlamıştır. Eserdeki şiirler, Bilgehan A. Gökdağ (2012) tarafından Türkiye Türkçesine aktarılmış ve kitap yayımlanmıştır.

3. “Heleçlerçe Mulla Nasreddiniñ Mezdek Sözlari”

Cemrasi, Türkiye’de ve dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi İran’da da anlatılan Molla Nasreddin hikâyelerini Farahan ve Telhab’ta derlemiş ve bu anlatılan hikâyeleri 2012 yılında yayımlamıştır. Cemrasi bu kitabını, Prof. Dr. Semih Tezcan’a ithaf etmiştir.

4. “Tülkü Matalı (Tilki ile Horoz)”

Cemrasi, çocuklara kendi anadillerini sevdirmek amacıyla bu kitabı 2014 yılında yayımlamıştır. Bu eser, Mirza Muhammet Bağır Halhali tarafından 1892 yılında yazılarak Tebriz’de yayımlanan “Selebiyye” (Tilkiname) adlı mesnevisinin, Halaç Türkçesiyle yeniden yazılmış halidir. Masalda; kibir, ihtiras, hayalperestlik, bencillik gibi özellikler tilki ile horozun arasında geçen olaylardan hareketle anlatılmıştır. Cemrasi, eserini tekrar gözden geçirerek 2019 yılında yenide yayımlamıştır.

5. “Tülkü Hece Gedir”

Cemrasi, bu eseri Halaç Türkçesine aktararak 2014 yılında yayımlamıştır. Eser, Azerbaycan Çocuk Edebiyatının önemli isimlerinden Abdullah Şaik’in kaleme aldığı “Tülkü Hece Gedir” isimli eserin tercümesidir.

6. “Helec Ordu”

Cemrasi, 2015 yılında yayımladığı bu eserinde Halaçlar ile ilgili daha ayrıntılı tarihi bilgiler vermiştir. İlk eserini detaylandırmıştır.

7. “Gul Senüber Dastanı”

Eseri, Uygur Türkçesi aslından Halaç Türkçesine tercüme eden Cemrasi, bu kitabı 2015 yılında yayımlamıştır. Manzum ve mensur metinlerin bir arada bulunduğu eserde, bir şehzadenin Gulperizad isimli bir şah kızına aşkını anlatmaktadır.

8. “Hudâ Hâfız Halacî- Halaci Danışak ve Yazak”

Eser, Halaç dilini tanıtmak ve öğretmek için yazılmıştır. İlk basımı 2015 yılında yapılmış ardından gözden geçirilerek genişletilmiş ikinci baskısı 2016 yılında Tahran’da

yapılmıştır. Cemrasi bu kitabında, her bölümde Halaç Türkçesiyle konuşma metinlerine, küçük bir sözlüğe ve dil bilgisine yer vermiştir.

9. “Tülki ile Hacı Leylek Hikâyesi, Eşek ile Tilkinin Dostluğu ve Hz. Süleyman ile Karınca”

Cemrasi, Hikmet Hüseyinov’un Azerbaycan’da yazdığı didaktik alegorik masallarını, Halaç çocuklarının ana dildeki metin ihtiyaçlarını karşılamak için Halaç Türkçesine tercüme etmiştir. Cemrasi bu eserleri 2016 yılında Tahran’da yayımlamıştır. “Tülki ile Hacı Leylek Hikâyesi” isimli eserini gözden geçirerek 2020 yılında yeniden yayımlamıştır.

Ali Asger Cemrasi, 2019 yılında Halaç kültürü hakkında altı cilt kitap yazmış ve neşretmiştir.

1. Fetahan Halaçlarında Meseller ve Afsanalar (22 Dastan)
2. Aştiyan ve Tefreş Halaçlarında Meseller ve Afsanalar (24 Dastan)
3. Aştiyan ve Halacistan Halaçlarında Meseller ve Afsanalar (18 Dastan)
4. İşk Evi (Divan-ı Şiir-i Cemrasi)
5. Hiyal Baluku (4 Uzun Kaside ve Mesel)
6. Cela-olkulup (Dini bir eser olan kitapta Halaç Türkçesine çevrilmiş bazı dualar ve din ve terbiye hakkında pek çok şiir vardır.)

Bu eserlerden başka Cemrasi’nin hâlâ devam etmekte olan çalışmaları da vardır. 2014 yılında başladığı Halaçça-Farsça sözlük çalışması henüz yayımlanmamıştır.

2. Abdullah Vaşkani Ferahani’nin Hayatı ve Eserleri

Hayatı

Abdullah Vaşkani, 30 Mart 1960’ta Farahan şehrinin Vaşkan köyünde doğmuştur. Kendi ifadesiyle “nisbeten fakir bir aile”si vardır. Bu durumun sonucunda on dört

yaşında köyünü terk ederek Tahran'a yerleşmiştir. Çalışma hayatı, Tahran'da çırak olarak çalıştığı bir araba tamirhanesinde başlamıştır.

7 Ağustos 1979 tarihinde İran'da devrim gerçekleşikten sonra Ferahani askere alınmıştır. İranla Irak arasında olan savaşta cepheye gönderilen Ferahani 23 Eylül 1980 yılında esir düşmüştür. Yaklaşık on yıl süren bu esaret dönemi 17 Ağustos 1990 tarihinde sona ermiştir. Ferahani serbest bırakılan ilk esirlerin içinde İran'a dönmüştür. Esarettten kurtulup İran'a döndükten sonra Merkezi ilinin Tefriş şehrine yerleşen Ferahani, burada "Elektrik İdaresi"nde göreve başlamıştır. Çalışma hayatı devam ederken yarıda kalan lise eğitimini tamamlamıştır.

14 Şubat 1991 tarihinde evlenmiş ve bu evliliğinden Abulfazıl ve Muhammet isimli iki oğlu olmuştur.

2007 yılının sonbaharında çalıştığı işten emekli olan Ferahani, 2009 yılında Tefriş'ten Kerec'e geçmiştir. Hâlâ Kerec'te yaşamaktadır. Emekli olduktan sonra boş vakitlerini değerlendirmek için 2018 yılından beri köyünde, Vaşkan'da tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. İran'da Türkçe konuşan sanatçıların genelinde olduğu gibi Vaşkani'nin dili üzerinde de Şehriyar'ın etkisi görülmektedir.

Eserleri

Ferahani, 2001 yılında doğduğu yer Vaşkan hakkında bir kitap yazmak ister ve bu konuda araştırma yapmaya başlamış ve yeterince bilgi topladığını düşünerek 2006 yılında ilk kitabını "Vaşkan Der Gözari Tarih (Tarih Boyunca Vaşkan)" ismiyle yayımlamıştır. Ardından çevresinin de etkisi ve tavsiyesiyle esarete geçen on yılını anlattığı bir mecmua yazmıştır. Kitabını "Rivayet-i Deh Sal Esaret (On Yıllık Esaretin Hikâyesi)" ismiyle yayımlamıştır.

Ferahani bu iki kitaptan sonra ana dili Halaç Türkçesiyle ilgili kitap yazmak ister ve araştırmaya başlamış ve bu araştırması yaklaşık on yıl sürmüştür. On yıllık bu araştırmanın sonucunda "Halaç Ha Der Ayine-yi Tarih (Tarih Aynasında Halaçlar)" (2011), "Mahan Yarum", "Divan-ı Saba" (2014), "Nakl-i Kelam" (2016) ve "Mebani-yi Destur-i Zeban-i Halacî (Halaç Tili Bilgisi ve Kurakı)" (2012) isimli eserler ortaya çıkmıştır.

“Halaç Ha Der Ayine-yi Tarih (Tarih Aynasında Halaçlar)” 2006 yılında ve Farsça olarak yayımlanan bu eser İran halkına Halaçları tanıtmak amaçlamaktadır.

“Mahan Yarum”, “Divan-ı Saba”, “Nakl-i Kelam” şiirlerini ve bazı masalları topladığı kitaplarıdır.

“Mebani-yi Destur-i Zeban-i Halacî (Halaç Tili Bilgisi ve Kurakı)” Halaç Türkçesi dil bilgisinin bulunduğu eseridir.

Ferahani'nin, yeni bir çalışması vardır ve çalışmaya devam etmektedir. Bu çalışması Halaç Türkçesinin söz varlığını ortaya koyacak bir sözlük çalışmasıdır. Çalışmasının ismi “Ferheng-i Vaşkani-Halacî, Farsi”dir.

B. Sözlü Mahsulleri

Diğer kültürlerde de olduğu gibi, Halaç Türk kültüründe gelenek, görenek, örf, adet, folklor, atasözleri, masal ve hikayeler, halkın gündelik yaşamında yaygın şekilde kullanılmaktadır. Geçmişten günümüze kadar ulaşan Halaç kültürü, kültürel etkileşim olgusundan dolayı komşu toplulukların kültürleriyle benzerlikler göstermektedir. İran'da yaşayan Halaç Türkleriyle Azerbaycan ve Kaşkay Türkleri çoğu yönden aynı kültürel mirası paylaşmaktadırlar. Halaçlara özel olan kültür varlıkları 50 sene önceye kadar muhafaza edilmiştir (Cemrasi, 2006: 159).

1. Ata Sözlere

Ağzunda süt yedi kelior.

“Ağzı süt kokuyor.”

Biri de kırk kolu kōzu sağlamaz.

“Kurttan korkan birisi kuzu besleyemez.”

Babu babi bulmağa varur bazar da satun olur.

“Herkes kendine yakışanı bulur sonunda. Veya insan kendine yakılanlarla iletişime girer.”

Baluğ hişgili keti suçta olur.

“Canı balık isteyen suya düşmelidir. Bir işi yapmak istiyorsan onun gereksinimlerini yerine getirmelisin.”

Hürgüli it tutmaz.

“Yüksek sesle havlayan köpek ısırmaz.”

Ƙızıme hayom kelinim eşitge.

“Kızıma diyorum gelinim duysun.”

Nefesi hissi yerde keliyor.

“Nefesi sıcak yerden çıkıyor. Durumu anlamadan kendine göre bir şeyler söylüyor.”

Havul sütiz ƙatmuşañ.

“İyi alışmışsınız birbirinize.”

Héçkes haymaz ƙatuğum turşer.

“Kimse yoğurtum ekşi demez. Kendi malını kimse kötümsemez.” (Khajeh, 2013: 165)

Adam bī loğma hékmekde sari kerek helebde ta şamka ta ve şamda ta helbeke ta çapiğa

“İnsan bir lokma ekmek için Halep’ten Şam’a kadar koşması gerekir”

Adam kerek it havkırmasin ta éyrenipeye

“İnsanın, köpeğin havlamasını da öğrenmesi gerekir”

Anağ vurum ki hovelkoddusu ezberden hoƙiyiğen.

“Seni, öyle döverim ki Hüvelkudus ayetini ezberden okursun”

Ebeğ soğan, baban sarmisağ, sen nérde keldiğ olduğ gul beşeker?

“Annen soğan, baban sarımsak, sen nasıl böyle tatlı dilli oldun?”

Ecci ta ƙurduğ terpetmeye teke yanına kélmez.

“Keçi kuyruk sallasa da teke yanına gelmez.”

Eşke eti ƙurbanluğ omaz amma puli ƙurbanluğ olur.

“Eşek eti kurbanlık olmaz ancak parası kurbanlık olur.”

Eflatunğa haydilar; neteyne Eflatun olduğ? haydi; beyin işin sabayiğa ƙomadum.

“Eflatuna nasıl Eflatun oldun diye sordular, dedi: bugünün işini yarına bırakmadım”

Aķar suvi, y ez suvi k elitmez.

“Giden y z suyunu akarsu geri getirmez.”

 t divar sayasi a yatur, sanur  z sayasiri.

“K pek duvar g lgesinde yatar, sanar kendi g lgesi”

 şik u  aranluk a, suv h e  vaqt/ aĝ y lin yitirmez.

“Su, karanlıkta veya ışıkta hi bir zaman yolunu kaybetmez.”

 ne pine layikiri pine te  ne layiki.

“ ĝne ipe yakışır, ip de iĝneye.”

Babasuz adamu  eger şansi ossa babasi h lmezerti.

“Babasız insanın şansı olsaydı babası  lmezdi.” (Ferahani, 2010: 218; 2012:374)

2. K se Gelin (Geldi) Merasimi

K se gelin/geldi Hala  T rklerinin k ylerinde her yıl kışın 40. g n nde ger ekleşmektedir. Bu merasimin adı ve ge mişi hakkında iki farklı g r ş vardır. Ferahani “k se geldi” ve Cemrasi ise “k sa gelin” olarak adlandırır. Merasimin ortaya  ıkış sebebi; “eski bir efsaneye g re, Musa peygamber şuayb peygambere  obanlık yaparmış. Nevruza 50 g n kala aĝıla (mal davarın saklandıĝı yer) girer ve b t n koyunların ikiz doĝurduklarını g r r. Olayı g r r g rmez eve d ner ve durumu karısına (şuayb peygamberin kızı) sevin  ve coşkuyla anlatır.” O d nemden itibaren  obanlar ve hayvancılık yapan kişiler nevruza 50 g n kala ve kıştan 40 g n sonra t ren ger ekleştirir (Ferahani, 2010: 84). Bu merasim kuraklık yıllarında yaĝmur isteĝi i in yapılmış. Merasimi ger ekleştiren  obanlardır. Kış uzun s rmesin diye ger ekleşen merasimde doĝa  st  g  lerden yardım istenilir (Cemrasi, 2006: 160).

Merasim 5-10 kişi ile ger ekleştirilir. Bunların biri “k se” karakterini oynar, bir ya da iki kişi davul  alar “dol  alan”, bir kişi  arşaf  rter ve k senin gelini karakterinin ger ekleştirir ve bir diĝer kişi ise torba ya da horcunla halkın verdiĝi bahşişleri toplar. Bunlarla birlikte “kara k se” ve “ak k se” denen iki kişi daha gruba eşlik ederler. Merasimde kişilerin giysileri dikkat  ekmektedir. K se, kara k se ve ak k se  zel kıyafetler giyer ve  zerlerine g r lt  yapmak i in “teke” denen metal eşyalar baĝlarlar. K se koyun y n nden yapılan beyaz sakal takar, kafasına ise s p rge gibi bitkiler

bağlar. Merasimde iki kişi davul ve zurnayla köseye eşlik eder. Evden eve dolaşarak şiirler söylenir ve bahşiş toplanır (Khajeh, 2013: 155).

3. Yağmur Duası Merasimi

Halaç köyleri, günümüzde de yaygın olan yağmur duasını bir ayin gibi yapmaktadırlar. Çoğu köyde bu ayin “tormaç” ve bazı yerlerde “erişte aşı” diye bir çorba (aş) pişirmekle gerçekleştirilmektedir. Köy küçükse, yani birkaç haneden oluşursa köyün ortasında bir yerde ya da aksakalın evinin yakınlarında ocaklar kurulup çorba pişirilmektedir. Büyük köylerde ise her mahallede birkaç aile toplanarak ayini yapmaktadırlar. Bu ayini yapmak için gereken malzemeler köy/mahalle ahalisinden toplanmaktadır. Örneğin her hane kendi durumuna göre bir miktar pirinç, nohut, sebze, pancar, mercimek, soğan gibi yiyeceklerle katkıda bulunmaktadır. Çorba piştikten sonra önce çorbanın belli bir miktarı mahallede çatı oluklarında aktarılarak Tanrı’dan yardım dilenerek yağmur yağması için dua edilmektedir. Sonra mahalle/köy evlerine birer tabak çorba gönderilmektedir. Bu ayin genelde Nisan ayı gelemeden, yani ilkbahar yağmurları başlamadan yapılmaktadır. Bu bir yönden de yağmurdan önce şükür etmek anlamı da taşımaktadır (Khajeh, 2013: 160).

4. Nevruz Bayramı (Ayud) Gelenekleri

Nevruz bayramı, diğer Türk topluluklarında olduğu gibi Halaç Türklerinde de eski zamanlardan beri geleneksel olarak kutlanmaktadır. Nevruz bayramı, aslında doğanın tekrar canlanmasının ve gece ile gündüzün eşit olmasının kutlanmasıdır. 21 Mart günü başlayan ve 13 gün süren Nevruz bayramı kutlamalarında, Halaç Türkleri çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Geleneksel olarak gerçekleştirilen Nevruz bayramı etkinlikleri, Halaç köylerinde yıl boyunca en önemli etkinliklerdir. Nevruz etkinlikleri başlamadan önce, yılın son çarşambasında bir merasim gerçekleştirilmektedir. Halaç Türkleri “Kola Çarşamba” dedikleri bu günde, akşam saatlerinden başlayarak gecenin geç saatlerine kadar avlularda, tepelerde, sokaklar ve çatılarda ateş yakarlar. Halaç halkının inancına göre, “Kola Çarşamba” ateşi üzerinden atlamak dileklerin gerçekleşmesine sebep olmaktadır (Khajeh, 2013: 161).

Halaç Türklerine özel olan bir geleneğe göre, “Kola Çarşamba”dan bir gün önce Halaç halkı özellikle genç kızlar, üzüm bahçelerine gider ve üzüm ağaçlarının dallarının

altından geçerler. Halaç halk inancına göre dalların altından geçmek dileklerin gerçekleşmesine sebep olur ve kötülükler, hastalıklar ve hayırsız insanlardan uzak tutar. Genelde genç kızlar evlilik dileğinde bulunurlar. Üzüm bahçesinde yapılan merasimin ardından, köylerin hemen kenarında bulunan Harmançaya gidilir. Harmançada da çok ilginç merasimler yapılır. Sabah saatlarından itibaren birkaç kişi Harmançada kuyular kazarlar. İki metre mesafeyle yan yana kazılan iki kuyu bir delikle birbirine bağlanır. İnsanlar bir kuyudan girer, delikten geçer ve diğer kuyudan dışarıya çıkar. Bu iş art arda üç kez yapılır. Tünelden geçen insanlar, kötülükleri, hastalıkları ve anlaşmazlıkları kendinden uzak tutsun diye Tanrı'ya dua ederler. Tünelden geçen kimse, tüneli kazın kişilere para gibi bir şeyler hediye ederler (Cemrasi, 2006: 162).

“Kola Çarşamba” gecesi gençler tarafından yapılan bir başka iş “Şal Sallamak veya Bacalık”dır. Şal en azı 2 metrelik bir ip ve ipin ucunda bulunan bir kumaş veya şapkadandır. Eskiden evlerin tavanında baca diye bir delik bulunmuş. Şalı sallayan kimse onu tanımasın diye kendini karanlıkta saklamış. Delikten içeriye sallanan şalın içine çerez, meyve, yumurta gibi hediyeler koyulmuş. Eskiden erkek gençler daha çok sevdikleri kızın evine şal sallarmış. Kızın evlenmesini isteyen aileler şala kızın tarağını, çorabını veya aynasını bağlamış. Böylece aile, kızın evlenmesine razı olduklarını gösterirmiş. Eğer herhangi bir nedenle kızın evliliğini ailesi istemiyorsa şala meyve, yumurta ve çerez gibi şeyler bağlanır ve gönderilmiş (Khajeh, 2013: 162).

Halaç Türklerinde Nevruz bayramının ilk günü yılın en coşkulu günü olarak bilinir. Bu günde ve yeni yılın ilk 13 gününde insanlar yeni ve şık kıyafetler giyerler. Önce büyükler ve sonra bütün akraba ve yakınlar ziyaret edilir. Geçen yılda birisinin yakınlarından biri vefat etmişse onu da ziyaret için camiye gidilir. Camide ölüleri olan kişiler kapıda durur ve insanlar camiye girer ve onlara rahmet diler. Genelde ziyaretler öğle saatlerine kadar sürer. Öğleden sonra köy ahalisi Harmançaya toplanır ve oyunlar oynanır. Harmançada erkekler oyun oynar, kızlar ve kadınlar bir köşeye toplanır ve onları izler. Bazı küçük kızlar da oyunlar oynarlardı. 30-40 yıl önceye kadar, yaşlı kadınların Nevruz günlerinde Harmançada “Leylim oyunu” denen bir grup dansı yaptıklarını da söylenir. Yaşlı kadınlar birbirinin ellerini tutar ve bir daire oluştururlar. Kadınların biri ahenkli şiir okur ve diğerleri her iki beytin başında “leylim leylim leylana” derler (Cemrasi, 2006: 165).

5. Şah Vezir Oyunu

Oyun erkek çocuklar ile oynanır. Kibrit kutusuna benzer bir küpün dört dikey yanına kral, hırsız, vezir, cellat yazılır. Sırayla kibriti yere fırlatılır. Kibritin yukarıda kalan kısmında 4 sıfatın hangisi çıkarsa kişi o sıfata sahip olur. Eğer bu fırlatmada kibrit dik değil de yatay düşerse kişi oyundan çıkar. Böylelikle şansa göre kral tahta oturur. Vezir aracılığıyla cellada hırsız dövün diye emir verir. Krala göre ceza değişebilir. Örneğin hırsız celladı sırtına alır ve belli bir mesafede taşır ya da sopa yer. Bu oyuna benzer bir başka oyun da kibrit kutusuyla veya ona benzer bir küple oynanır. Bu sefer şah, vezir gibi isimler yerine küpün her bir yanına rakamlar yazılır. Oyuna katılanlar iki gruba bölünür. Her grubun üyesi kibrit küpünü bir defa yere fırlatır. Küpün üste gelen rakamlar toplanır. Ardından her iki grubun rakamları toplanır. Büyük rakama sahip olan grup oyunu kazanmış sayılır. Yenilen grubun cezası olarak uygulanan sopa vurma sayısı, iki rakamların birbirinden çıkarılmasıyla belli olur (Khajeh, 2013: 167).

6. Tile Oyunu (Moncuk, Boncuk ya da Misket Oyunu)

Oyun her kişinin 4 cm'lik oyuk kazmasıyla başlar. Aynı zamanda kişilerde belli sayıda tileler (taş ya benzeri bir şey) bulunur. Oyun kişilerin bir mesafeden oyuklara tile atmasıyla devam eder. Oyukların her biri bir kişiye aittir. Tileler, kişilerin kendi veya başkasının oyuğuna atılabilir. Başkasının oyuğuna tile atıldığı zaman oyuk sahibi bir tile ödemek zorundadır ya da oyuğuna tile atan kişinin oyuğuna tile atarsa tile ödemez, üstelik o kişiden bir tile alır. Oyunda eğer bir kişi başkasının tilesini oyuğunda vurursa tilesi vurulan oyundan çıkar. Oyun böyle devam eder ve sonunda bir kişi bütün tilelere sahip olur ve oyunu kazanır (Khajeh, 2013: 167).

7. Keşinmelek ya da Berkime Oyunu (Saklambaç Oyunu)

Türkiye Türkçesinde bu oyuna saklambaç denir. Oynayanlardan biri gözlerini kapatır. Diğer çocuklar bir yere saklanır. Gözlerini kapatan, belli bir zamandan sonra “gizlin paç, keldim qaç” diye bağırır ve gözlerini açar ve saklanan arkadaşlarını bulmaya çalışır (Khajeh, 2013: 168).

8. Beş ya da Alta Oyunu (Beş ya da Altı Taş Oyunu)

Elin içine beş ya da altı⁴ tane taş koyulur. Taşlar bir anda havaya fırlatılır. Taşlar havadayken eli çevirerek düşmekte olan taşları tekrar tutulmaya çalışılır. Elin içiyle değil de yüzü ile tutulan taşlar tekrar havaya fırlatılır ve bu kez yere düşmekte olan taşlar elin içi ile tutulur. Bu tekrar oynanır ve sonunda taşların tamamı yere dökülür. Diğer oyuncu oyuna başlar ve aynısını yapar. Başka bir şekilde ise bir taş havaya fırlatılır. Taş havada olduğu sürece oyuncu aynı eliyle yerde bulunan diğer taşları toplar. Her bir taş havadayken diğer taş yerden alınır ve havaya fırlatılır. Beş taşı bir elle aynı zamanda fırlatarak durumu daha fazla kontrolünde tutan oyuncu oyunu kazanmış olur (Khajeh, 2013: 168).

⁴ Ali Asger Cemrasi'yle yapılan görüşmede kendisinin verdiği bilgiye göre oyun altı taşla oynanıyor. Anadolu'da da oynan bu oyun "Beş Taş" diye bilinen ve oynan bir oyundur.

İNCELEME

I. SES BİLGİSİ (FONETİK)

A. Ünlüler

Dilin temel yapı taşları seslerdir. Bu sesler, Türkçede çıkış şekillerine ve boğumlanma yerleri ile sürelerine göre ünlü (vokal) ve ünsüz (konson) olmak üzere iki gruba ayrılır (Doğan, 2015: 58). Bu seslerden, teşekkülleri sırasında ses geçidinde belirli bir takıntıya uğramayan, hiçbir engelle karşılaşmayan seslere vokal (ünlü) adı verilir (Ergin, 2012: 34).

İncelememize esas olan ve günümüzde İran’da konuşulan Halaç Türkçesinde /a/, /e/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/ temel ünlüleri ile Köktürk ve Eski Uygur, Karahanlı, Harezmi, Çağatay, Eski Anadolu, Azerbaycan Türkçesi ve Anadolu ağızlarında da bulunan /é/ “kapalı e” ünlüsü olmak üzere 9 ünlü vardır. Ancak bu ünlülerin yanında Gerhard Doerfer’e göre (1971: 149-158; 1988b: 10-27) Halaç Türkçesi, Ana Türkçenin kısa ünlü, uzun ünlü ve diftonglaşmış uzun ünlülerini korumuştur. Örneğin, kısa ünlüye “**hat** (at), **yağ** (yağ), **tiş** (diş)”, uzun ünlüye “**bī** (bir, 1), **tīz** (diz) **yūz** (yüz, 100)”, diftonglaşmış uzun ünlüye “**āač** (aç), **hūot** (ateş), **kōök** (gök), **sūüt** (süt)” kelimelerini vermiştir. Ancak bu çalışmada incelenen yazılı ve derlenen metinlerde diftonglaşmış uzun ünlü tespit edilememiştir.

/a/ ünlüsü:

Arka damakta teşekkül eden, düz ve geniş olarak telaffuz edilen bir ünlüdür. Bu ses kelime başında, kelime içinde ve kelime sonunda aşağıdaki örneklerde olduğu gibi kullanılmaktadır.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
<i>ağıl</i> ¹⁹⁷⁸ “büyük”	<i>bağır</i> ¹⁸⁶ “bağır” <i>lala</i>	<i>alta</i> ⁵⁰⁶⁰ “altı, 6”
<i>alt</i> ⁴⁷⁰² “alt”	<i>bala</i> ¹⁹⁶³ “evlat, çocuk”	<i>boda</i> ⁵⁰⁰⁶ “burada”
<i>alumla</i> ¹²¹² “elma”	<i>buğda</i> ¹⁹⁹⁹ “buğday”	<i>dana</i> ⁵⁰⁰⁸ “tane”
<i>artuk</i> ⁵⁰²⁶ “çok”	<i>tağ</i> ³⁶⁸⁵ “dağ”	<i>ğara</i> ⁴⁹⁶³ “siyah”
<i>avval</i> ²⁷⁸⁶ “önce”	<i>ğali</i> ⁴³¹⁷ “halı”	<i>lala</i> ²⁴⁷² “erkek kardeş”

/e/ ünlüsü:

Teşekkül yeri olarak ön damakta düz, geniş telaffuz edilen bir ünlüdür. Bu ses kelime başında, kelime içinde ve kelime sonunda aşağıdaki örneklerde olduğu gibi kullanılmaktadır.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
<i>ebe</i> ¹⁸³² “anne”	<i>hev</i> ⁴³⁵⁵ “ev”	<i>eşke</i> ⁴⁷²⁷ “eşek”
<i>eççi</i> ¹⁸⁸³ “keçi”	<i>kaşeng</i> ²⁰¹⁶ “güzel”	<i>işkine</i> ⁴⁷⁴² “yemek ismi”
<i>eger</i> ¹⁹⁸² “eğer”	<i>men</i> ²⁰²² “ben”	<i>kéce</i> ¹⁹⁸¹ “gece”
<i>ekke</i> ¹⁹⁷⁷ “iki, 2”	<i>memek</i> ¹⁹²⁹ “meme”	<i>nene</i> ²²⁵⁴ “anne”
<i>et</i> ⁴⁷⁴² “et”	<i>şişek</i> ⁴⁷³⁷ “koyun”	<i>teve</i> ⁴⁷³⁹ “deve”

/é/ ünlüsü:

Ön damakta teşekkül eden, /e/ ünlüsünde dar, /i/ ünlüsünden geniş ve düz olarak telaffuz edilen bir ünlüdür. Bu ses kelime başında, kelime içinde ve kelime sonunda aşağıdaki örneklerde olduğu gibi kullanılmaktadır.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
<i>édi</i> ¹⁹⁷⁸ “sahip”	<i>béliyé</i> ⁴⁴⁵ “beline”	<i>ekke</i> ²⁰⁹⁵ “iki, 2”
<i>ér-</i> ³⁴⁸³ “kavuş-”	<i>kéce</i> ²¹¹⁹ “gece”	<i>öziyé</i> ¹⁵⁷² “kendine”
<i>éni</i> ²⁰¹⁴ “alt, aşağı”	<i>témi</i> ⁷²⁴ “şimdi”	<i>yekke</i> ⁴⁴⁰⁹ “büyük”
<i>éşik</i> ¹⁹¹¹ “kapı eşiği”	<i>yér</i> ²⁰⁵¹ “yer, zemin”	<i>yété</i> ¹⁷²⁵ “yedi, 7”
<i>éşit-</i> ³³⁸³ “duy-”	<i>yété</i> ³ “yedi, 7”	<i>yigirmé</i> ²⁹⁸ “yirmi”

/ı/ ünlüsü:

Teşekkül noktası olarak arka damakta düz ve dar telaffuz edilen bir ünlüdür. Bu ses kelime başında, kelime içinde ve kelime sonunda aşağıdaki örneklerde olduğu gibi kullanılmaktadır.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
<i>ırak</i> ⁴⁶⁶³ “ırak (devlet)”	<i>ağız</i> ⁵¹⁹ “ağız”	<i>cızıkkı</i> ⁴⁶⁵⁹ “ressam”
<i>ışk</i> ⁹¹⁸ “aşk”	<i>cırmağ</i> ²⁵⁹⁴ “tırnak”	<i>hadrı</i> ⁴⁵¹⁴ “ayrı”
<i>ışık</i> ⁸⁸ “ışık, nur”	<i>kırh</i> ¹⁹⁷⁹ “kırk, 40”	<i>kārri</i> ²⁷¹¹ “yaşlı”
<i>ışmar-</i> ³⁴³⁸ “naz et-”	<i>sıfatıñ</i> ⁵²⁹ “sıfatın”	<i>tokrı</i> ⁴²⁶⁵ “doğru”
<i>ışuklan-</i> ³⁷³¹ “parla-”	<i>yaralığ</i> ⁵⁴⁹ “yaralı”	<i>yarı</i> ³³⁰ “sevgilisi”

/i/ ünlüsü:

Ön damakta düz ve dar olarak telaffuz edilen bir ünlüdür. Bu ses kelime başında, kelime içinde ve kelime sonunda aşağıdaki örneklerde olduğu gibi kullanılmaktadır.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
<i>içgüli</i> ²²⁴ “içen”	<i>bidik</i> ² “büyük”	<i>étgili</i> ²⁹⁵ “eden, yapan”
<i>içger</i> ⁶²⁴ “içeri”	<i>kizil</i> ⁴⁶⁰ “kızıl”	<i>keçgili</i> ²⁵¹¹ “geçen”
<i>ilger</i> ⁵⁹⁹ “ileri”	<i>şirin</i> ⁵⁴¹ “tatlı, güzel”	<i>kişi</i> ²⁴²⁵ “şahış”
<i>inçe</i> ⁶³⁰ “ince”	<i>til</i> ²¹³⁸ “dil”	<i>témi</i> ³³² “şimdi”
<i>iş</i> ⁴⁶⁹⁷ “iş”	<i>yigit</i> ¹⁷⁶⁰ “yiğit kişi”	<i>yengi</i> ²³⁹³ “yeni”

/o/ ünlüsü:

Arka damakta teşekkül ederek yuvarlak ve geniş şekilde telaffuz edilen bir ünlüdür. Bu ses kelime başında ve kelime içinde aşağıdaki örneklerde olduğu gibi kullanılmaktadır. İncelenen metinlerde kelime sonunda kullanılan /o/ sesi tespit edilememiştir.

Kelime Başında	Kelime İçinde
<i>oçağ</i> ⁶⁸⁷ “o an, zaman”	<i>boş</i> ²⁰ “baş”
<i>oğlak</i> ³⁶⁷² “kuzu, oğlak”	<i>çolka-</i> ²⁵⁶⁰ “sar-”
<i>oğul</i> ⁴⁸²⁶ “evlat”	<i>holun-</i> ²⁶⁸² “döndür-”
<i>on</i> ⁷ “on, 10”	<i>horos</i> ²⁹³¹ “horoz”
<i>orta</i> ⁵⁹⁹ “orta, ara”	<i>ķōñçu</i> ³⁶⁷⁶ “çoban”

/ö/ ünlüsü:

Teşekkül noktası ön damak olan, yuvarlak ve geniş olarak telaffuz edilen bir ünlüdür. Bu ses kelime başında ve kelime içinde aşağıdaki örneklerde olduğu gibi kullanılmaktadır. İncelenen metinlerde kelime sonunda kullanılan /ö/ sesi tespit edilememiştir.

Kelime Başında	Kelime İçinde
<i>öng</i> ¹⁵⁴ “ön”	<i>böri</i> ³⁶⁶⁶ “kurt”
<i>öp-</i> ²²⁵⁰ “öp-”	<i>çögür</i> ¹⁸⁶⁶ “çalgi aleti”
<i>örge-</i> ³ “öğren-”	<i>hölüm</i> ²⁶⁷¹ “ölüm”
<i>öten</i> ⁸⁷² “öten”	<i>göverçin</i> ⁴⁹⁸⁷ “güvercin”
<i>öz</i> ²¹⁴³ “kendi”	<i>köz</i> ²⁶⁷⁵ “göz”

/u/ ünlüsü:

Arka damakta yuvarlak ve dar olarak telaffuz edilen bir ünlüdür. Bu ses kelime başında, kelime içinde ve kelime sonunda aşağıdaki örneklerde olduğu gibi kullanılmaktadır.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
<i>ub̄isi</i> ¹⁹⁰⁹ “diğeri”	<i>bulbul</i> ¹⁶⁶⁹ “bülbul”	<i>āvçu</i> ³⁷³⁸ “avcı”
<i>ullar</i> ²⁸⁸⁷ “onlar”	<i>buyan</i> ⁵ “bu taraf”	<i>bu</i> ¹⁶⁶⁶ “bu”
<i>umrı</i> ¹⁶⁶⁴ “ömrü”	<i>cukķum</i> ⁶²⁶ “damla”	<i>holu-</i> ¹⁶⁸³ “dön-“
<i>utubus</i> ⁴⁶⁶⁴ “otobüs”	<i>duķan</i> ¹⁸⁹³ “dükkan”	<i>saru</i> ¹⁶⁷³ “yüzünden”
<i>uyan</i> ⁵ “o taraf”	<i>yulduz</i> ⁴⁹⁶ “yıldız”	<i>yolçu</i> ²⁹⁸³ “yolcu”

/ü/ ünlüsü:

Ön damakta teşekkül eden, yuvarlak ve dar olarak telaffuz edilen bir ünlüdür. Bu ses kelime başında, kelime içinde ve kelime sonunda aşağıdaki örneklerde olduğu gibi kullanılmaktadır.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
<i>üç</i> ⁵⁰ “üç, 3”	<i>hölüm</i> ³⁸⁵ “ölüm”	<i>közçü</i> ⁴ “gözcü”
<i>üm̄met</i> ⁷⁶⁸ “müslümanlar”	<i>hün-</i> ⁶⁵² “bin-, çık-“	<i>ötgülü</i> ¹²⁹⁷ “öten”
<i>üm̄id</i> ⁴⁹⁰⁸ “ümit”	<i>körgülü</i> ⁶¹ “gören”	<i>törtümcü</i> ²⁹⁶ “dördüncü”
<i>üst</i> ⁹⁴ “üst”	<i>kündüz</i> ⁴² “gündüz”	<i>tülkü</i> ²⁴⁸⁸ “tilki”
<i>üzül-</i> ⁴⁰⁵ “üzül-“	<i>yüzlüg</i> ⁶⁸ “yüzlü”	<i>yürü-</i> ⁸⁰⁰ “yürü-“

1. Uzun Ünlüler

Halaç Türkçesinin en önemli arkaik özelliklerinden birisi asli uzun ünlüleri korumasıdır. Bunun yanı sıra Halaç Türkçesinde, vurguya bağlı uzun ünlüler ile alıntı kelimelerdeki uzun ünlüler de tespit edilebilmektedir. Bu çalışmada incelenen metinlerde, kelimelerin iç seslerinde ünlüler arasında bulunan “y, v, ğ, h” ünsüzlerinin eriyip kaybolması sonucunda ortaya çıkan ikiz ünlülere bağlı uzun ünlü örneği ve Doerfer’in (1971: 156) Halaç Türkçesi için ortaya koyduğu “**būut (bacak, baldır), gōöl (göl), ĩem (şalvar), hūot (ateş), kīeçe (gece), ĩeşik (eşik, kapı)**” asli uzun ünlülerin ikizleşerek oluşturduğu uzun ünlü örneği bizim metinlerimizde tespit edilememiştir.

1.1. Asli Uzun Ünlüler

Uzun ünlü, normal ünlünün çıkış süresine göre daha uzun söylenen ünlüdür. Çıkış yerine göre asli yani dilin asıl ünlüleri arasında olan kendisi diğer ünlülerde olduğu gibi

tek başına kelime kökünde anlamlı bir eylem ya da ad ifade eden, belirli bir kavram alanı içerisinde kelime ailesi kökü olan sestir. Türk dilinde asli uzun ünlüler XIX. yüzyılın ortalarından itibaren tartışılmaya başlanmıştır. Ancak en eski yazılı belgelerden başlayarak bütün lehçe ve ağızlardaki uzun ünlülerin tespiti kolay olmamıştır. Günümüze kadar ulaşabilen tarihi metinlerin çeşitli alfabelerle yazılmış olması, kullanılan alfabelerin Türkçenin özellikle ünlülerini yeterince karşılayamaması ve farklı imla gelenekleri uzun ünlülerin tespitini zorlaştırmıştır (Doğan ve Öztürk, 2016: 143-144). Asli uzun ünlülerin Köktürk, Uygur yazılı metinlerinde ve Saha, Türkmen, Özbek (Kara-Bulak Ağızı) gibi çağdaş Türk lehçelerinde sistemli bir şekilde korunduğu bilinmektedir. Bu asli uzun ünlüler, Türklük biliminde pek çok araştırmaya konu olan ve geniş bir inceleme alanına tabi tutulan konulardan birisidir (bkz. Ligeti, 1942; Korkmaz, 1953; Tuna, 1960; Dilaçar, 1975: 266-273; Tabaklar, 1994; Tekin, 1995; Başdaş, 2007; Gülsevin, 2009; Doğan ve Öztürk, 2016: 143-158).

Halaç Türkçesinde, Ana Türkçede bulunan asli uzun ünlüler sistemli bir şekilde korunmakta ve günümüzde de kullanılmaktadır. Asli uzun ünlülerin korunduğu bazı kelimelerin başında ünsüz türemesi görülmektedir. İncelenen metinlerde bu türeme #h ünsüzünde tespit edilmiştir. Örneğin; açuğ > hāçuğ “acı”, ārt > hārt “arka”, āz > hāz “az”, ōt > hōt “ateş”, ūn > hūn “un”.

Kelime Başında	Kelime İçinde
<i>āç</i> ¹⁰⁷⁹ “aç”	<i>bēr</i> ^{hh/3} “ruh hâli, davranış”
<i>āt</i> ¹³⁰³ “isim, ad”	<i>bi</i> ³²⁴⁸ “bir, 1”
<i>āyıl-</i> ¹⁵⁷² “ayıl-”	<i>hāçuğ</i> ⁸³⁹ “acı”
<i>ērin</i> ^{hh/3} “dudak”	<i>hārt</i> ²³³⁶ “ard, arka”
<i>īde</i> ^{hh/4} “iğde”	<i>hāz</i> ³⁴³² “az”
<i>īne</i> ^{hh/4} “iğne”	<i>hōt</i> ³⁷⁹ “ateş”
<i>ū</i> ⁷⁵¹ “uyku”	<i>hūn</i> ^{hh/4} “un”
<i>ūdan-</i> ¹⁰⁸⁴ “uyan-”	<i>ķārri</i> ²⁷¹¹ “yaşlı”
	<i>ķāş</i> ²⁷⁴² “kaş”
	<i>ķīz</i> ¹⁰⁶⁸ “kız”
	<i>ķōn</i> ¹⁸⁸⁷ “koyun”
	<i>ķōk</i> ¹⁰²⁸ “gökyüzü, gök rengi”
	<i>tūn</i> ^{hh/4} “gömlek”
	<i>vā-</i> ¹⁰²⁸ “bağlamak”

1.2. Vurguya Bağlı Uzun Ünlüler

Halaç Türkçesinde soru eki olmadığı için soru cümlelerin sonundaki ünlü uzun söylenir ve soru anlamı bu şekilde sağlanır. Bu son hecedeki ünlü vurguya bağlı uzun ünlü olarak görülmektedir.

*ħabar véreñ bizim canlar havulār?*¹⁵⁹⁸ “haber verin, bizim sevdiklerimiz iyi mi?”
*cikcik ħanum bu dögeneki körürūñ?*¹⁸⁵³ “cikcik hanım bu değneği görür müsün?”
*tülkü benim balalarumu sen yemiş ēñ?*¹⁹⁴⁸ “tilki çocuklarımı sen mi yedin?”
*yarumu kördüñ körmedīñ?*⁸⁸⁷ “sevdiğimi gördün mü görmedin mi?”

1.3. Alıntı Kelimelerde Korunan Uzun Ünlüler

Halaç Türkçesinde alıntı kelimelerde uzun ünlü durumu tutarlı değildir. Yazılı metinlerde geçen alıntı kelimelerin uzun ünlüleri bazen gösterilmiş, bazen de gösterilmemiştir. “ع” harfi kelime başında olduğunda ilk harf bazen uzun, bazen kısa yazılmıştır. Sözlü metinlerde de durum aynıdır. Konuşan kişi alıntı kelimedeki uzun ünlüyü bazen uzun telaffuz etmiş, bazen de kısa telaffuz etmiştir.

Uzun ünlülerin gösterildiği örnekler:

عقل	<i>ākıl</i> ⁴⁰⁵⁷ “akıl”
على	<i>āli</i> ¹⁷³² “dördüncü halife”
مقيم	<i>moqīm</i> ¹⁰ “ikamet eden”
باج	<i>bāc</i> ⁴⁸³⁵ “haraç, vergi”
پیغام	<i>peygām</i> ⁴⁹²⁵ “haber”

Uzun ünlülerin gösterilmediği örnekler:

درمان	<i>derman</i> ²¹⁹⁴ “çare”
درویش	<i>derviş</i> ²⁰⁰⁶ “tarikata bağlı olan kimse”
مجنونم	<i>mecnunam</i> ⁴⁶³⁵ “deliyim, divaneyim”
پادشاه	<i>padişah</i> ²⁰⁰¹ “bey, hükümdar”
یادیما	<i>yadıma</i> ²¹²⁷ “hatırıma”

2. Ünlü Uyumları

2.1. Büyük Ünlü Uyumu

Büyük ünlü uyumu, kelimelerdeki kalınlık-incelik esasına dayanmaktadır. Halaç Türkçesinde uyuma giren ve uyum dışında kalan örnekler bakımından değerlendirildiğinde bu kuralın tam anlamıyla uygulandığı söylenemez.

Uyumun görüldüğü örnekler:

<i>bağrımı</i> ¹⁷⁸⁶ “bağrımı”	<i>hikmekime</i> ¹⁸⁵² “ekmeğime”
<i>kelmişem</i> ¹⁸⁸⁶ “gelmişim”	<i>kuzursam</i> ¹⁸⁸³ “kuzuyum”
<i>memekimçe</i> ¹⁹²⁹ “mememde”	<i>oğul</i> ² “oğul, evlat”
<i>tendir</i> ⁴⁷⁰⁵ “tandır, ocak”	<i>yengi</i> ²³⁹³ “yeni”
<i>yulduzda</i> ⁴⁹⁹⁴ “yıldızda	<i>yumuşan</i> ²⁸¹⁶ “yıkamışsın”

Alıntı kelimelerde uyumun görüldüğü örnekler:

<i>ğemer</i> ¹⁴ “ay”	<i>ğemzeliğ</i> ²³ “gamzeli”
<i>hesret</i> ⁹⁰⁸ “hasret”	<i>ilimlerke</i> ³ “ilimlere”
<i>misirke</i> ³² “mısira (ülke)”	<i>padışahsı</i> ⁶ “padişahı”
<i>şahzada</i> ⁸⁹⁵ “şehzade”	<i>zehmet</i> ³⁶⁴⁹ “zahmet”

Büyük ünlü uyumu kelime kök ve gövdelerinin yanı sıra hem ince ünlülü hem de kalın ünlülü eklerde çoğunlukla bozulmuştur. Kalın ünlülü kelime kök ve gövdelerine ince ünlülü eklerin, ince ünlülü kelime kök ve gövdelerine kalın ünlülü eklerin gelmesiyle uyum bozulmaktadır. Kalın ünlülü eklerin uyumu bozması genellikle şimdiki zaman ekinde ortaya çıkmaktadır.

Uyum dışı örnekler:

<i>alıbilmedi</i> ⁴⁸⁴ “alamadı”	<i>biliyor</i> ³⁴⁰² “biliyor”
<i>bulmağaniz</i> ¹²²¹ “bulamazsanız”	<i>boşlarıñ</i> ¹⁴¹⁴ “başlarını”
<i>burnizda</i> ¹⁹⁶⁷ “burnunuzdan”	<i>étmeyor</i> ³⁰⁵⁷ “etmiyor”
<i>hadrişikina</i> ⁴²⁵⁷ “ayrılığına”	<i>hoçaķiyé</i> ²³⁰⁹ “ocağına”
<i>kanlandi</i> ⁴²⁴¹ “kanlandı”	<i>keçeriyor</i> ¹⁸⁷⁹ “geçiriyor”
<i>keliyor</i> ²⁸⁰⁹ “geliyor”	<i>ķizirsem</i> ¹⁰ “kızıyım”

*körseniyor*⁷⁵² “görünüyor”

*soldi*⁴²³² “soldu”

*sonki*²¹¹⁹ “sonraki”

*turratdi*¹⁹¹¹ “dururdu”

*vaktuki*⁶⁰¹ “baktığında”

*variyor*¹⁸⁵⁴ “varıyor”

Alıntı kelimelerde uyum dışı örnekler:

*deryaça*⁴⁰ “denizde”

*diyar*²¹³³ “yer, yurt”

*ihiyari*²¹⁴² “seçme, katlanma”

*kiblegahda*¹⁵⁹ “kıbleden”

*kiyamet*³⁵⁷ “mahşer günü”

*melaik*⁴²⁷⁷ “melekler”

*mercanluğ*⁴³ “mercanlı

*mestanım*¹⁵ “sarhoşum”

*meydança*⁴²⁷⁶ “meydanda”

*zefiranka*³⁷ “safrana”

*mihribanlık*⁴⁴³³ “şefkatli”

*monasib*²¹³⁵ “uygun”

2.2. Küçük Ünlü Uyumu

Dudak benzeşmesi denen küçük ünlü uyumunda Türkçe bir kelimenin ilk hecesinde düz bir ünlü (a, e, ı, i) varsa, onu takip eden hecelerde bulunan ünlüler düz olur. Türkçe kelimenin ilk hecesinde yuvarlak bir ünlü (o, ö, u, ü) varsa, sonraki hecelerde yer alan ünlüler ya geniş, düz (a, e) ya da dar, yuvarlak (u, ü) olur (Doğan, 2015: 59).

İlk Hece	Sonraki Heceler	İlk Hece	Sonraki Heceler
/a/	/a/-/ı/	o	/a/-/u/
/e/	/e/-/é/-/i/	ö	/e/-/ü/
/ı/	/a/-/ı/	u	/a/-/u/
/é/-/i/	/e/-/é/-/i/	ü	/e/-/ü/

Fakat kelime kökünde /b/, /v/, /m/, /g/ gibi dudak sesleri varsa ikinci hecelerdeki ünlüler dar yuvarlak olabilir. Örneğin; avuç, çamur, kabuk, karpuz, kavun, yağmur, yavru vb. (Doğan, 2015: 59).

Halaç Türkçesinde uyuma giren ve uyum dışında kalan örnekler bakımından değerlendirildiğinde küçük ünlü uyumunun tam anlamıyla uygulandığı söylenemez.

Uyumun korunduğu örnekler:

*gulamlan*⁴⁴⁷⁷ “delikanlı, köle”

*hiyalıça*²¹⁶⁷ “hayalinde”

*körgülü*²¹ “görgülü”

*külüdüler*⁸⁰³ “gülüşdüler”

<i>muşkulum</i> ¹⁶⁸⁸ “sıkıntı, problem”	<i>oğuluñ</i> ² “oğulunun”
<i>sunbulum</i> ¹⁸²⁰ “çiçek”	<i>taşları</i> ³¹⁹⁰ “taşları”
<i>tirrilik</i> ⁵⁰⁰⁶ “hayatta olmak”	<i>vérgilike</i> ⁴⁰⁷ “yaratana”
<i>vurulur</i> ⁴⁴²⁷ “vurulur, kesilir”	<i>yüzümü</i> ¹⁵⁹ “yüzümü”

Az da olsa düz ünlü eklerle de uyumun bozulduğu görülmektedir. Uyum, özellikle yuvarlak ünlü eklerle bozulmaktadır.

Uyum dışı örnekler:

<i>balalarum</i> ³⁵⁴³ “çocuklarım”	<i>burunuñ</i> ¹⁹⁶⁸ “burnunun”
<i>haydukta</i> ⁹⁴ “söylediğinde”	<i>hoşlukunuñ</i> ⁴¹⁰⁴ “hoşluğunun”
<i>höliler</i> ¹⁷²¹ “ölüler”	<i>kördiñ</i> ³⁵⁶⁰ “gördün”
<i>küniyé</i> ⁴¹⁹¹ “gününe”	<i>munı</i> ¹⁸ “bunu”
<i>söziñ</i> ²⁷⁴¹ “sözün”	<i>töplükiyé</i> ¹⁹⁶⁸ “deliğe”
<i>tüşdükiñ</i> ³⁹¹³ “düştüğün”	<i>varmuş</i> ²¹⁰⁷ “varmış”
<i>vurıkam</i> ⁴⁶⁶⁹ “vurayım”	<i>yarpaqları</i> ⁴⁴⁴⁰ “yaprakları”
<i>yaşlanur</i> ⁴²⁷⁷ “yaşlanır”	<i>yurtımızça</i> ⁴⁶⁵⁷ “yurdumuzda”

3. Ünlü Değişmeleri

Halaç Türkçesindeki ünlü değişmeleri, “ünlü incilmesi”, “ünlü kalınlaşması”, “ünlü genişlemesi”, “ünlü düzleşmesi”, “ünlü yuvarlaklaşması” başlıkları altında incelenmektedir.

3.1. Ünlü İncilmesi

/a/ > /e/

Bu ünlü değişimi hem Türkçe kelimelerde hem de alıntı kelimelerde ve genellikle /k/ ve /ğ/ ünsüzlerinin yanında görülmektedir.

<i>elkıssa</i> > <i>elkısse</i> ⁵³⁴ “kısaca”	<i>ğam</i> > <i>ğem</i> ⁶¹ “keder”
<i>faakat</i> > <i>feket</i> ⁶²⁵ “ama”	<i>haberdar</i> > <i>heberdar</i> ⁴⁰³⁷ “haberi olan”
<i>halaç</i> > <i>helec</i> ⁴³³⁹ “Halaç”	<i>halas</i> > <i>helas</i> ²⁴² “kurtulma”
<i>kaadem</i> > <i>kedem</i> ⁶³ “ayak”	<i>kalbi</i> > <i>kelbi</i> ³²⁰⁶ “kalp”
<i>kalem</i> > <i>kelem</i> ¹¹⁸³ “kalem”	<i>sakkal</i> > <i>sekkelin</i> ¹⁹⁶⁶ “sakal”

/ɯ/ > /i/

Bu ünlü değişimi genellikle /k/ ve /ğ/ ünsüzlerinin yanında görülmektedir.

ğılman > *ğilman*³⁰¹ “köle”

kış > *kiş*¹²⁰⁸ “kış mevsimi”

kırmızı > *ķirmizi*¹²⁰⁹ “kırmızı”

kızıl > *ķizil*¹³⁰⁷ “kızıl”

yıl > *yil*⁴³⁴⁴ “yıl”

ķıldı > *ķildi*³³⁷⁴ “kıldı”

ķırķ > *ķirk*⁴ “kırk, 40”

ķismet > *ķismet*³²⁸⁰ “kısmet”

tokıştı > *toķıřtı*⁵⁰¹⁵ “tokuştu”

yılģı > *yilģi*⁴⁴⁰⁰ “yılki”

3.2. Ünlü Kalınlaşması

Genellikle alıntı kelimelerde görülmektedir.

/e/ > /a/

cemal > *camal*²⁵²⁰ “güzellik”

destan > *dastan*³²⁵⁶ “efsane”

şehzade > *şahzada*³ “padişahın oğlu”

cevab > *cavab*²⁶³⁴ “yanıt”

devam > *davam*⁵⁵² “sürüp gitme”

mekan > *makan*¹⁰ “mekanım”

/i/ > /ɯ/

alim > *alım*¹²² “bilgin”

ğülistanı > *gulıstanı*⁷ “ğül bahçesi”

şimşad > *şimşad*⁶⁸ “şimşir ağacı”

aşına > *aşına*³ “bilinen, tanınan”

padişah > *padişah*¹⁷⁹ “hükümdar”

yani > *yani*²⁵⁴⁸ “sözün kıtası”

3.3. Ünlü Genişlemesi

Bu ses olayı, Halaç Türkçesinde /ɯ/ > /a/, /i/ > /é/ şeklinde görülmektedir.

altıncı > *altıncı*⁷⁷⁷ “altıncı”

iki > *ekke*⁴⁵⁴⁹ “iki”

hiç > *hec*¹²²⁹ “asla, katiyen”

dil > *tél*¹¹⁴⁸ “dil”

3.4. Ünlü Düzleşmesi

Halaç Türkçesinin Telhab ağzında kullanılan /ö/, /ü/ ünlüleri Vaşkan ağzında /é/, /i/ ünlülerine dönüşmüştür.

tlh. *üç* > vşk. *iç*⁴⁹⁸⁹ “üç, 3”

tlh. *köz* > vşk. *kez*⁴⁶¹⁶ “göz”

tlh. *söz* > vşk. *séz*⁴⁶⁹⁰ “söz”

tlh. *ķör-* > vşk. *ķér-*⁴⁵³⁹ “gör-”

tlh. *kün* > vşk. *kin*⁴⁶⁶³ “gün”

tlh. *süt* > vşk. *sit*⁴⁷¹⁰ “süt”

3.5. Ünlü Yuvarlaklaşması

Bu ses olayı, Halaç Türkçesinde /a/, /e/ > /o/, /ö/ şeklinde görülmektedir. Dudak ve diş-dudak ünsüzlerinin bulunduğu Türkçe ve alıntı kelimelerde değişim olmaktadır.

<i>başına</i> > <i>boşuma</i> ²⁶⁶ “başına”	<i>çeşme</i> > <i>çöşme</i> ³¹⁸⁴ “pınar, çeşme”
<i>devletli</i> > <i>döyletliğ</i> ¹⁰¹ “devletli”	<i>devran</i> > <i>dovran</i> ¹⁰⁷⁸ “zaman, devir”
<i>sevda</i> > <i>sovda</i> ⁸⁵⁹ “aşk”	<i>yakın</i> > <i>yovuk</i> ⁷⁷¹ “yakın”

4. Ünlü Düşmesi

Çeşitli etkiler altında kelimelerin ön, iç ve son seslerinde bulunan ünlülerin düşmesidir (Korkmaz, 2007: 227). Halaç Türkçesinde ünlü düşmesi iç seste tespit edilmiştir. İkinci hecenin üzerine ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde ikinci hecedeki ünlü, vurgusuzluk sebebiyle düşmektedir.

<i>bağır</i> > <i>bağırım</i> ³³ “göğüs”	<i>boyunuma</i> > <i>boynuma</i> ²²⁶⁸ “boynuma”
<i>hadır-</i> > <i>hadırlık</i> ⁶¹⁶ “ayrılık”	<i>köyün</i> > <i>köynüçe</i> ⁶²⁵ “gönlünce”
<i>oğul</i> > <i>oğlu</i> ¹³³⁴ “oğlu, evladı”	

B. Ünsüzler

Halaç Türkçesinde /b/, /c/, /ç/, /d/, /d̪/, /f/, /g/, /ğ/, /h/, /h̪/, /j/, /k/, /k̪/, /l/, /m/, /n/, /ŋ/, /ñ/, /p/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /v/, /y/, /z/ olmak üzere 26 ünsüz vardır (Doerfer, 1971; Cemrasi, 2014; Ferehani, 2012).

Eski Türkçe'nin dil özelliklerini yansıtmaları bakımından kilit ses özelliği taşıyan /d̪/, /ğ/, /k̪/, /ŋ/, /ñ/, /t/ seslerinin kullanıldığı nadir Türk lehçelerinden birisi de Halaç Türkçesidir. Halaç Türkçesinde, “d̪/, -d̪-” sesi kelime kökünde ve kelime içinde, “-ğ-, ğ#” sesi kelime içinde ve sonunda, Ortak Türkçede “#g” olan “#k” sesi kelime başında, “#ŋ” sesi kelime kökünde ve genellikle 2. kişi iyelik eklerinde, “#ñ/, -ñ-” sesi kelime kökünde ve içinde, Ortak Türkçede “#d” olan “#t” sesi kelime başında kullanılmaktadır. Arap alfabesinin kullanılmaya başlanmasıyla Türk yazı sistemine dahil olan “ح” karşılığında “#h̪-, -h̪-, h̪#” sesi de Halaç Türkçesinde yaygın olarak kullanılmaktadır. /h̪/ sesi özellikle alıntı kelimelerde görülmektedir. Bu ünsüzlere ek olarak kelime başı #h̪ ünsüzü de Halaç Türkçesinin önemli seslerinden birisidir. Bu bölümde, Halaç Türkçesinin tarihi seyri için de önemli olan, kelime kökünde ve

kelime içinde kullanılan “**d/**, **-d-**”, kelime içinde ve sonunda görülen “**-ğ-**, **ğ#**”, kelime başında Ortak Türkçede “**#g**” olarak görülen “**#k**”, kelime kökünde ve genellikle 2. kişi iyelik eklerinde kullanılan “**η/**”, kelime kökünde ve içinde “**n/**” şeklinde görülen “**ñ/**, **-ñ-**”, kelime başında Ortak Türkçede “**#d**” olarak görülen “**#t**”, kelime başında kullanılan “**#h**” ünsüzleri ve kelime başında, içinde ve sonunda özellikle alıntı kelimelerde yaygın olarak kullanılan “**#h**, **-h-**, **h#**” ünsüzü ele alınacaktır.

d/ ünsüzü

Kelime kökü **d/** ve içi, **-d-** ünsüzü Halaç Türkçesindeki Eski Türkçenin belirgin ses özelliklerindedir.

*bidik*⁴³¹⁴ “büyük”

*boğ*²⁹⁹⁴ “boy”

*boğağ*⁴³⁵¹ “boya”

*hadak*⁴²⁷⁴ “ayak”

*hadurdum*³⁶⁷⁷ “ayırdım”

*kedmiş*²⁰⁹⁶ “giymiş”

*toğamaduk*²³²¹ “doyamadık”

*ūdandu*³⁴¹⁰ “uyandı”

*yadağ*⁴¹⁹⁹ “yaya”

-ğ-, ğ# ünsüzü

Eski Türkçe kelime sonu ve içi **-ğ-**, **ğ#** sesi Halaç Türkçesinde korunmaktadır.

*ātluğ*¹ “atlı”

*boğluğ*¹²⁵ “boy lu”

*hatluğ*¹⁹⁵ “atlı”

*saruğ*² “sarı”

*taşğar*²³⁸⁹ “dışarı”

*tatluğ*²¹³⁰ “tatlı”

*tolğan-*²²⁰⁸ “dolan-”

*vakušluğ*¹² “bakışlı”

#h ünsüzü

Ana Türkçede var olduğu düşünülen kelime başı **#p** ünsüzü Halaç Türkçesinde **#h** ünsüzü olarak korunmuştur. Ancak tartışmaya açık olan bu konu hakkında Gürer Gülsevin çalışmasında, kendinden önce Minorsky ve Doerfer tarafından bu konuda ortaya atılan görüşleri tartışmıştır. Gülsevin’e göre (2016) Doerfer’in kelime başı **#h** sesinin Eski Türkçede var olduğu ve Halaç Türkçesinde de karakteristik olarak korunduğu görüşünü eleştirmiştir. Bu görüşün eksik olduğunu belirtmiş ancak Eski Türkçedeki (**âv**, **âk** ve **âş-**) kelimelerinin Halaç Türkçesinde tespit edilmesi

durumunda bu görüşün kuvvetleneceğine işaret etmiştir. Çalışmanın sonunda yaptığı araştırmaya bağlı olarak Halaç Türkçesi metinlerinde, bu (**âv**, **âk** ve **âş-**) üç kelimenin başında **#h** sesinin kullanılmadığı hâllerini tespit ettiğini söylemiştir. Bunun sonucunda Doerfer'in iddiasının şimdilik mümkün olmadığını belirtmiştir.

<i>hadak</i> ⁵¹⁰ “ayak”	<i>hadrı</i> ¹⁴⁷ “ayrı”
<i>hat</i> ²⁰¹⁶ “at”	<i>hay</i> ⁷ “ay”
<i>haz</i> ⁵ “az”	<i>her</i> ²⁰¹⁴ “er kişi”
<i>hev</i> ¹⁷⁹ “ev”	<i>hōçaq</i> ²³⁰⁹ “ocak”
<i>hoq</i> ²⁴¹⁴ “ok”	<i>hoqtı-</i> ¹⁸⁷⁰ “oku-”
<i>holun-</i> ¹⁹⁷² “döndür-”	<i>hōt</i> ²¹⁰² “ateş”

#h, -h- ünsüzü

#h, -h- ünsüzü kelime başı ve içi olmak üzere Halaç Türkçesinde, özellikle alıntı kelimelerde kullanılmaktadır. /k/ > /h/ değişiminin sonucunda **h#** sesi kelime sonunda da görülebilmektedir.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
<i>habar</i> ⁴⁷⁹ “haber”	<i>ahırça</i> ²⁴¹⁸ “sonunda”	<i>çerh</i> ⁹⁰⁴ “felek, dünya”
<i>herab</i> ⁵⁶⁴ “yıkık, dökük”	<i>behtim</i> ²⁷⁵⁴ “talihim”	<i>çoh</i> ²⁷⁷¹ “çok”
<i>heyli</i> ⁹⁸ “çok, fazla”	<i>kırh</i> ¹⁹⁷⁹ “kırk, 40”	<i>düzeh</i> ²⁶⁹⁸ “cehennem”
<i>hidmet</i> ²²⁷⁰ “hizmet”	<i>taht</i> ⁶ “koltuk”	<i>kırh</i> ¹⁹⁷⁹ “kırk, 40”
<i>holasa</i> ⁴⁷⁰² “sonuçta”	<i>tarihi</i> ⁴³³² “tarih”	<i>seh</i> ¹²⁸⁵ “zor”
<i>hususan</i> ⁴⁹⁰⁵ “özellikle”	<i>vaht</i> ²⁸⁸¹ “vakit”	<i>yoh</i> ¹⁹⁷⁷ “yok”

#k ünsüzü

Kelime başı Eski Türkçe **#k** sesi Halaç Türkçesinde korunmuştur.

<i>kéd-</i> ⁴³⁵² “giy-”	<i>kelmedi</i> ⁸⁰³ “gelmedi”
<i>kideyi</i> ²⁰³⁶ “güvey”	<i>kōk</i> ⁷⁵⁴ “gök”
<i>kölge</i> ¹²⁴⁵ “gölge”	

#t ünsüzü

Eski Türkçe kelime başında kullanılan #t sesi Halaç Türkçesinde muhafaza edilmiştir.

*tāġ*¹⁸⁸⁰ “dağ”

*til*²²⁸⁹ “dil”

*tiş*²⁵⁶⁷ “diş”

*toġru*⁴³² “doğru”

*tüş-*¹²⁸⁸ “düş-”

-ñ-, ñ# (ny) ünsüzü

Eski Türkçede kullanılan -ñ-, ñ# ünsüzü, Uygur Türkçesi döneminde Mani metinlerinde ve Köktürk harfli Uygur metinleri /n/ ağzını, Burkan metinleri ise /y/ ağzını temsil etmektedir. Doğu ve Batı Türkçelerinde de bu ses genellikle /y/ olarak kullanılmıştır (Ercilasun, 2009: 272). Bu sesin nasıl okunması gerektiğiyle ilgili Türkologlar farklı görüşler ortaya atmıştır. R. Rahmeti Arat, bu sesin gerçek özelliklerinin iyi bilinmediğini ve bu yüzden /ñ/ sesinin eski metinlerde ağız farkı olarak değerlendirilmesinin yanlış olacağını savunmuştur. Louis Bazin ve James R. Hamilton harfin duruma göre bazen /ny/, bazen de /yn/ şeklinde okunması gerektiğini savunmuştur (Ercilasun, 2009: 273). Önder Çağırın, çalışmasında (2012) bu sesin /yn/ şeklinde okunması gerektiğini söylemiş ve bu yönde örnekler vermiştir. Bu çalışmaya cevap niteliğinde Osman Fikri Sertkaya (2012) çalışmasında bu sesin /ny/ şeklinde okunması gerektiğini belirtmiştir.

Bu ses Türkçenin kilit seslerinden olup lehçe ayrışmalarında da bir ölçüt olarak ele alınmaktadır. /ñ/ (ny) bu sesin > n, /ñ/ (ny) > y ve genişleyerek /ñ/ (ny) yn yani **koñ>kon, koñ>koy/ ile koñ>koyun; béñ>béy, béñ>ben, béñ>beyin; çigañ>çigay, çigañ>çigan, çigañ>çingene** örneklerinde olduğu gibi Türk lehçelerinde kullanımları görülmektedir. Halaç Türkçesinde bu sesin /ñ/ >n şeklinde kullanıldığı aşağıda verdiğimiz “kōn” kelimesinin geçtiği iki örnekte ve yanmak anlamında “kōñ-” fiili olmak üzere bir örnekte tespit edilmiştir.

*kōñ*⁴⁸⁰⁴ “koyun”

*kōñçular*³⁶⁷⁶ “koyuncular, çobanlar”

*kōñ-*⁸⁰⁴ “yanmak”

ŋ/ ünsüzü

Eski Türkçeden itibaren kullanıldığı tespit edilen **ŋ/ (damak n'si)** ünsüzü Anadolu Ağızlarında da görülmektedir. Halaç Türkçesinde de Eski Türkçedeki şekliyle korunmuş ve kelime kökünde olmakla birlikte genellikle 2. kişi iyelik eklerinin bünyesinde bulunmaktadır.

*ātıŋ*¹⁶⁸⁹ “adın”

*derdiŋ*³⁵²³ “derdin”

*özün*⁹⁸⁶ “özünü”

*seniŋ*²⁰¹¹ “senin”

*tiliŋçe*²²⁸⁹ “dilinde”

*yüzüŋi*¹¹² “yüzünü”

1. Ünsüz Değişimleri

1.1. /b/ Sesinin /m/, /v/ ve /p/ Seslerine Değişimi

Ortak Türkçe yazı dilinde kelime başı **#b** sesinin Halaç Türkçesinde **#m**, **#v**, **#p** olarak kullanıldığı durumlar vardır.

#b > #m	#b > #v	#b > #p
ben > <i>men</i> ⁴⁷⁸¹	bağlamış > <i>vāmıŝ</i> ⁴⁴⁵	baca > <i>paca</i> ¹⁸⁴¹
bin > <i>min</i> ¹⁷³	bakmış > <i>vaqmuş</i> ⁷⁵⁴	balçığa > <i>palçıqka</i> ⁴⁶⁰⁴
bunda > <i>munda</i> ³⁵⁶		bozmuşsun > <i>puzmuŝaŋ</i> ³⁹¹⁰

1.2. /t/ > /ŝ/ Değişimi

Bu ses değişimi incelenen metinlerde bir örnekte tespit edilmiştir. Bu örnek iki yaşına girmiş koyun için kullanılan *şişek* kelimesidir. Hasan Eren (1999: 388-390) bu kelimenin *şiş-* fiil kökünden gelmediğini, kelimenin diş çıkarmak, diş çıkarmaya başlamak, süt dişlerini döküp yeni diş çıkarmak anlamında *tişe-* fiil kökünden *tiŝek* olduğunu belirtmiştir. /t/ > /ŝ/ değişimi, incelediğimiz metinlerde bir örnekte tespit edilebilmiştir.

tiŝek > *şişek*³³⁹⁷ “koyun”

1.3. Ünsüz İkizleşmeleri

Ünsüz ikizleşmesi, iç seste iki ünlü arasında bulunan ve vurguyu üzerinde bulunduran ikinci hece başındaki ünsüzlerin açık ve zayıf boğumlanmalı ilk hece ünlülerinin etkisi

altında kendi hece sınırlarını aşacak şekilde boğumlanmalarıyla söz konusu ünsüzün tekrarlanma olayıdır (Korkmaz, 2007: 231). Türkçenin tarihi ve diğer çağdaş lehçelerinde rastlanıldığı gibi Halaç Türkçesinde de ünsüz ikizleşmesi mevcuttur. Bu ses olayı çoğunlukla /k/, /r/ seslerinde, az sayıda da /c/, /ç/, /k/, /l/, /p/, /t/, /z/ seslerinde görülmektedir.

/c/ > /cc/

*haccuk*¹⁸³¹ “azıcık”

/ç/ > /çç/

*eççi*¹⁸⁸³ “keçi”

*neççe*¹⁰⁸⁹ “ne kadar, kaç”

/k/ > /kk/

*çukkur*⁴⁶⁶ “çukur”

*nekkas*³⁸³³ “nakışçı”

*sekkel*¹⁹⁶⁶ “sakal”

*tokkuz*⁴⁶⁶⁷ “dokuz”

/k/ > /kk/

*çukkum*⁸¹ “damla”

*ekke*⁶⁸⁴ “iki”

*sekkiz*⁴⁵¹⁹ “sekiz”

*yekke*⁴⁴⁰⁹ “büyük”

/l/ > /ll/

*balla balla*⁵⁹⁹ “yavaş yavaş”

/p/ > /pp/

*köppası*¹²¹⁷ “şapka”

*sappa sağ*¹⁹⁷³ “sapasağlam”

/r/ > /rr/

*burra*²⁰⁹⁵ “sürü”

*karri*²⁷¹¹ “yaşlı”

*kurru-*²⁵⁶⁵ “kuru-”

*kurruk*³³³⁰ “kuru”

*perre*⁴⁸²² “parça”

*tirri*¹⁹⁴¹ “diri”

/t/ > /tt/

*hottuz*⁴⁰³⁸ “otuz”

*yétté*⁵⁰⁰⁷ “yedi”

/z/ > /zz/

*azzad*⁶⁰⁰ “kuvvetli”

*mezzağ*³⁷⁹⁸ “komik”

1.3. Yer Değiştirme

Kelime içindeki komşu veya uzak seslerin yer değiştirmesi olayıdır. Ünsüzlerin birbirleriyle karşılaşmasından doğan telaffuz zorluklarını giderme amacına dayanan bu olay daha çok /r/ ve /l/ akıcı ünsüzlerinin bulunduğu kelimelerde ve ağızlarda görülmektedir (Korkmaz, 2007: 107). Halaç Türkçesinde ünsüzlerin yer değiştirme hadisesi az sayıda örnekte görülmektedir. Bu değişimler “**gr > rg, pr > rp ve ek > ke**” şeklinde görülmektedir.

*çılpağ*³¹ “çıplak”

*çölmek*³²⁵⁸ “çömlek”

*terpen-*¹⁶⁹ “depren-”

*eşke*⁴⁷²⁷ “eşek”

*örgendi*³ “öğrendi”

*surfa*⁴⁷¹⁸ “sofra”

*torpağ*²⁵⁹⁸ “toprak”

*yarpağ*²⁶²⁴ “yaprak”

II. ŞEKİL BİLGİSİ (MORFOLOJİ)

Kelimelerin şekil bakımından incelenmesine şekil bilgisi veya morfoloji denir. Kelimelerin oluşumundan kelimelerin cümle içindeki işlevleri ve kelime grupları şekil bilgisi altında ele alınır. Kelimeler kök ve gövdelere getirilen eklerden oluşurlar. Türkçede isim ve fiil kökü bulunur (Doğan, 2015: 68).

A. Yapım (Türetme) Ekleri

Ekler Türkçede yapım ve çekim eki olarak iki kategoride incelenmektedir. Çekim ekleri isimlerin ve fiillerin işletilmesini sağlamak için kullanılır. Yapım eki ise kelime kök ve gövdelerine getirilerek kelimenin yeni bir anlam kazanmasını sağlar. Halaç Türkçesinde dört çeşit yapım eki vardır.

1. İsimden İsim Yapan Ekler	2. İsimden Fiil Yapan Ekler
3. Fiilden İsim Yapan Ekler	4. Fiilden Fiil Yapan Ekler

1. İsimden İsim Türeten Ekler

İsim kök ve gövdelerine gelerek isim, sıfat ve zarf türeten eklerdir.

{+çl}, {+çU}

Genellikle kelimelerin kök ya da gövdelerinin belirttiği bir görevi sürekli olarak yapan veya bu görevi “meslek” edinenleri gösteren isim soylu kelimeler yapar. Ekin ünsüzü ve ünlüsü geldiği kelimenin ünsüz veya ünlü özelliklerine göre uyuma girer.

<i>carçı</i> ⁹⁷ “tallal”	<i>cızıtkçı</i> ⁴⁶⁵⁹ “ressam”
<i>falçı</i> ³³⁸⁶ “falçı”	<i>ķōñçı</i> ⁴⁴⁰¹ “çoban”
<i>yupağçı</i> ¹⁸²⁵ “yalancı”	<i>keklikçı</i> ⁴³²⁶ “kuşçu”
<i>tilençi</i> ⁶⁶⁸ “dilenci”	<i>teveçi</i> ⁴⁷²³ “deveci”
<i>avçu</i> ⁶²⁵ “avcı”	<i>yolçu</i> ²⁹⁸³ “yolcu”
<i>közçü</i> ⁴ “gözcü”	

{+çIIK}, {+çUIUK}

{+çI}, {+çU} isimden isim yapan eklerle {+IIK}, {+IUK} isimden isim yapan eklerin birleşmesiyle oluşan bu ek meslek isimleri yapmaktadır.

<i>musafiretçilik</i> ²⁰⁶² “misafirliğe”	<i>familçilik</i> ^{hhh/276} “akrabalık”
<i>reyetçilik</i> ^{hhh/276} “tarımcılık”	<i>temirçilik</i> ^{hhh/277} “demircilik”
<i>törmençilik</i> ^{hhh/277} “değirmenci”	<i>baluğçuluk</i> ^{hhh/277} “balıkçılık”
<i>cufçuluk</i> ^{hhh/277} “çiftçilik”	<i>çobançuluk</i> ^{hhh/277} “çobancılık”
<i>habarçuluk</i> ^{hhh/277} “habercilik”	<i>kassabçuluk</i> ^{hhh/276} “kasapçılık”

{+IIG}, {+IUG}, {+IIK}, {+IUK}

Genellikle isimlerden ve sıfatlardan isimler türeten {+IIG}, {+IUG}, {+IIK}, {+IUK} eki işlek ve kapsamlı bir ektir. “Tahsis, bir şey için” anlamında isimlerin yanı sıra yer adları, soyut adlar, nesne adları ve sıfat yapmakta kullanılır.

<i>karalığ</i> ⁴³⁶ “karanlık”	<i>yaralığ</i> ¹⁶⁵ “yaralı”
<i>keremliğ</i> ³⁹ “cömertlik”	<i>nérelig</i> ¹³ “nereli”
<i>téllig</i> ⁴⁶³ “dilli”	<i>ātlug</i> ¹¹¹³ “adlı”
<i>kanluğ</i> ⁹⁷¹ “kanlı”	<i>otluğ</i> ¹¹¹⁰ “otlu”
<i>yağluğ</i> ²⁴⁰¹ “yağlı”	<i>āçlık</i> ⁴²⁹⁴ “açlık”
<i>haralık</i> ¹⁸⁹⁴ “aralık”	<i>hıraklık</i> ⁴⁵⁰⁵ “uzaklık”
<i>karrılık</i> ⁴²⁹³ “yaşlılık”	<i>tarlık</i> ²⁰¹³ “darlık”
<i>sağlık</i> ⁴⁵²⁸ “sağlık”	<i>suvsuzlık</i> ⁴⁵⁰⁰ “susuzluk”
<i>bedbehtlik</i> ³³⁰⁶ “bahtlı”	<i>çetinlik</i> ⁴⁵⁷ “sertlik”
<i>esirlik</i> ⁴⁵⁴² “esirlik”	<i>ğariblik</i> ⁴³⁰⁹ “gariblik”
<i>hadriliğ</i> ⁴²³⁵ “ayrılık”	<i>havulluk</i> ¹¹⁶⁸ “iyilik”
<i>herlik</i> ²³³⁵ “erlik, kocalık”	<i>kéngişlik</i> ²¹⁴⁰ “danışmanlık”
<i>kölgelik</i> ¹⁰⁸³ “gölgelik”	<i>tirrilik</i> ⁵⁰⁰⁶ “canlılık”
<i>kulluk</i> ³²⁵¹ “kulluk”	<i>hirinlük</i> ⁴⁸⁰⁷ “beyaz renkli”

{+slz}, {+sUz}

İsimden yokluk, eksiklik bildiren olumsuz anlamda sıfatlar yapan bir ektir.

<i>sansız</i> ¹¹⁷³ “sayısız”	<i>talasız</i> ⁹⁰⁷ “nasipsiz”
<i>vafasız</i> ⁶⁶⁴ “vefasız”	<i>yarsız</i> ¹⁶⁶ “yarsız”
<i>elsiz</i> ³⁰⁴⁶ “elsiz”	<i>hersiz</i> ²⁶²³ “kocasız”
<i>nenesiz</i> ³⁵⁰¹ “annesiz”	<i>refihsiz</i> ¹⁶⁶⁶ “arkadaşsız”
<i>yérsiz</i> ²⁶²² “yersiz”	<i>amansuz</i> ²⁴¹¹ “göz açtırmayan”
<i>çarasuz</i> ¹⁷⁸ “çaresiz”	<i>hazansuz</i> ¹⁹ “sonbaharsız”
<i>imansuz</i> ²⁴²⁰ “imansız”	<i>kansuz</i> ²⁴¹² “kansız”
<i>korkusuz</i> ²⁷⁸³ “korkusuz”	<i>öydüsüz</i> ¹⁶⁰⁷ “sahipsiz”
<i>susuz</i> ³⁵⁴³ “susuz”	

2. İsimden Fiil Türeten Ekler

Bu ekler isim köklerine, isimden yapılmış isim gövdelerine ve fiilden yapılmış isim gövdelerine eklenirler ve geldikleri isim kök ve gövdesinden fiiller yaparlar.

{+A-}

İsim kök ve gövdelerinde gelerek fiiller kurar. Bu ek Halaç Türkçesinde genellikle tek heceli kelimelerden fiiller türetir.

<i>kana-</i> ¹⁸¹ “kana-”	<i>oyna-</i> ¹⁸³⁹ “oyna-”
<i>dile-</i> ¹⁷⁰¹ “iste-”	

{+Al-}

{+A-} ekiyle edilgenlik bildiren {-l-} çatı ekinin kaynaşmasından oluşan {+Al-} eki, ünsüzle biten sıfatlardan olma bildiren fiiller türeten birleşik bir ektir.

<i>düzel-</i> ³²⁸⁰ “düzel-”	<i>sarıgal-</i> ³⁵⁹⁴ “sazar-”
<i>tincel-</i> ⁹⁵ “dinlen-”	<i>tirçel-</i> ³⁷³² “canlan-”
<i>tirgel-</i> ³⁷³¹ “diril-”	

{+IA(n)-}, {+IA(ş)-}

İsim kök veya gövdelerine gelerek fiiller yapar. Ekin aslı {+IA-} şeklindedir. Ancak {+IA(n)-} ve {+IA(ş)-} şekillerinde kalıplaşmış olarak dönüşlü ve işteş fiiller yapar.

Çoğu dil bilgisi kitabında bu ekler ayrı ayrı ele alınmıştır. Ekin aslının {+IA-} biçiminde olup {-n-} ile dönüşlülük, {-ş-} ile işteşlik kavramını vermesini belirterek aynı maddede ele almak, eklerin nasıl anlam değişikliğine sebep olduğunu göstermesi açısından daha doğru bir tercih olacaktır (Doğan, 2015: 74).

<i>bağışla-</i> ²¹¹⁶ “bağışla-”	<i>başla-</i> ⁴⁶⁶³ “başla-”
<i>çağla-</i> ³⁴⁸⁰ “çağla-”	<i>dağla-</i> ⁴²² “(yarayı) dağla-”
<i>hōtla-</i> ³²⁹⁹ “ateşle-”	<i>kollacla-</i> ¹⁸⁰⁶ “kucakla-”
<i>yolla-</i> ³ “yolla-”	<i>dikle-</i> ²⁵⁴⁴ “dikle-”
<i>ilgerle-</i> ¹¹³¹ “ilerle-”	<i>mühürle-</i> ²¹¹⁴ “mühürle-”
<i>temizle-</i> ¹³⁰⁷ “temizle-”	<i>tirnekle-</i> ³⁹³¹ “tırnakla-”

{+IA-} ekiyle kurulmuş geçişli ve geçişsiz fiillerin bazıları {-n-} dönüşlülük ekiyle genişletilerek {+IAN} şeklinde birleşik bir ek oluşturmuştur.

<i>haralan-</i> ⁴⁹⁴ “aralan-”	<i>havaslan-</i> ³⁴¹² “heveslen-”
<i>hōtlan-</i> ⁵⁶⁴ “ateşlen-”	<i>ışuqlan-</i> ³⁷³¹ “canlan-”
<i>kanlan-</i> ⁴²⁴¹ “kanlan-”	<i>seslen-</i> ¹⁹²¹ “seslen-”
<i>suvlan-</i> ²⁵³⁰ “sulan-”	<i>yaşlan-</i> ⁴²⁵³ “(göz) yaşlan-”
<i>zavqlan-</i> ⁵⁷⁸ “zevklen-”	

{+IA-} ekiyle kurulmuş geçişli ve geçişsiz fiillerin bazıları {-ş-} dönüşlülük veya işteşlik ekiyle genişletilerek {+IAş} şeklinde birleşik bir ek oluşturmuştur.

<i>artuqlaş-</i> ³⁹³ “fazlalaş-”	<i>kolaylaş-</i> ¹⁸⁵⁴ “kolaylaş-”
<i>selalaş-</i> ² “selamlaş-”	<i>uzaklaş-</i> ⁸⁷¹ “uzaklaş-”
<i>vedalaş-</i> ²⁶⁰ “vedalaş-”	<i>yovuklaş-</i> ¹⁴¹² “yakınlaş-”
<i>béleş-</i> ³⁵²⁶ “birleş-”	<i>beterleş-</i> ³⁶⁹ “kötü ol-”
<i>elleş-</i> ¹⁹⁶⁷ “el tutuş-”	<i>yérleş-</i> ⁴²⁵⁶ “yerleş-”

3. Fiilden İsim Türeten Ekler

Bu ekler fiil köklerine, isimden yapılmış fiil gövdelerine ve fiilden yapılmış fiil gövdelerine gelerek isim yaparlar.

{-AK}

Tek veya çok heceli fiil kök ve gövdelerinden sıfat ve ad türeten bir ektir. Ek, çeşitli sıfatların yanı sıra bir işin yapıldığı yeri gösteren isimler, araç-gereç isimleri ve somut, soyut isimler türetir.

*ilişek*²³⁷² “bağlantı”

*kıvrak*¹⁹⁷³ “kıvrak”

*konak*³⁶³⁴ “ev”

*könek*³²⁷⁵ “yangın yeri”

*saçak*⁶²⁴ “saçak”

{-kın}, {-ğün}

Genellikle tek heceli fiil köklerine gelir ve büyütme, aşırılık, alışkanlık sıfatları türetir.

*yazkın*⁴³⁴⁹ “yazılı”

*harğun*⁷²³ “yorgun”

{-I}, {-U}

Kılış ve oluş bildiren isim ve sıfatlar türeten bir ektir.

*karşı*⁴³⁷² “karşı”

*konşu*¹⁵⁸⁶ “komşu”

*korğu*¹¹¹³ “korku”

*örtü*³⁶⁹⁵ “örtü”

*siri*⁴⁴⁰² “(koyun) sürü”

*soru*⁶⁰ “soru”

{-ak}, {-ek}, {-ık}, {-uk}, {-uğ}

Fiilin gösterdiği harekete uğramış olan, o hareketten doğmuş bulunan veya o hareketi yapan çeşitli nesnelere karşılayan bir ektir.

*artık*¹²¹ “artmış”

*haçug*⁶³⁸ “açık”

*boğak*⁴³⁵¹ “boya”

*dilek*¹⁷⁰¹ “dilek”

*ışık*⁴²⁶⁵ “ışık”

{-Im}, {-üm}

Fiille ilgili bir hâl, durum, iş ifade eder. O işle ilgili, o işten doğan varlık, eşya, alet, yer vb. isimler türetir.

<i>hölüm</i> ³⁸⁵ “ölüm”	<i>sıkım</i> ⁶⁰¹ “sıkım (avuç içi kadar)”
<i>yıkım</i> ⁴²⁹³ “yıkım”	<i>yitim</i> ⁴⁶⁰⁰ “kaybolma”

{-(ı)ş}, {-(U)ş}

Bütün fiil kök ve gövdelerine gelerek iş isimleri türetir.

<i>öpüş</i> ¹⁸⁰⁶ “öpüş”	<i>yağış</i> ⁵⁰⁰⁵ “yağış”
<i>vakış</i> ³²⁶⁶ “bakış”	

{-mA}

Fiillere gelip iş isimleri ve kalıcı isimler yapmaktadır.

<i>biçmesi</i> ⁴⁴⁸⁵ “biçmesi”	<i>bişirmesi</i> ⁴³⁵¹ “pişirmesi”
<i>çekmesi</i> ³²⁵⁹ “çekmesi”	<i>hökürtmele</i> ¹⁹⁴⁶ “höykürmeyle”
<i>këlmeleri</i> ⁴⁶⁵⁴ “gelmeleri”	<i>körmesi</i> ³⁵⁰³ “körmesi”
<i>kurtulması</i> ³²¹⁰ “kurtulması”	<i>vedalaşması</i> ²³⁰⁶ “vedalaşması”
<i>vurmasının</i> ¹²¹ “vurmasının”	<i>yalvarması</i> ²⁹³¹ “yalvarması”

{-mAK}

Fiillerin hareket isimlerini bildirir ve kalıcı isimler de oluşturulmuştur.

<i>bilmek</i> ⁴⁹⁶⁰ “bilmek”	<i>çekmek</i> ⁴⁹⁵⁸ “çekmek”
<i>haçmak</i> ⁴⁶⁰⁷ “açmak”	<i>heğlemekle</i> ⁶³⁷ “ağlamakla”
<i>hoçumakça</i> ³ “okumaya”	<i>içmek</i> ⁴⁹⁹⁰ “içmek”
<i>közlemekke</i> ⁴⁸⁶ “gözlemeye”	<i>olmakça</i> ¹⁰ “olmaya”
<i>solmakça</i> ³³³ “solmaya”	<i>vāmak</i> ⁴⁶⁰⁸ “bağlamak”
<i>varmakça</i> ⁴⁸⁴ “varmaya”	<i>yémek</i> ⁴⁹⁹⁰ “yemek”

4. Fiilden Fiil Türeten Ekler

Fiil kök ve gövdelerine gelerek fiiller yapan eklerdir.

{-er-}, {-Ir-}, {-ur-}

Ünsüzle biten geçişsiz fiillerden geçişli fiiller türeten bir ettirgenlik ekidir.

*höler-*⁶⁶⁴ “öldür-”

*batır-*⁴⁶³³ “batır-”

*bitir-*⁴⁸⁷² “bitir-”

*savur-*⁶⁵⁸ “savur-”

{-dAr-}, {-Dlr-}, {-DUr-}

Oldurma ve yaptırma fonksiyonunda kullanılan bir ettirgenlik ekidir.

*toldar-*³⁴⁸⁷ “doldur-”

*könder-*²²⁸⁰ “yandır-”

*hindir-*⁴⁶⁶⁴ “indir-”

*hürgentir-*¹⁰¹⁶ “beyazlaştır-”

*içtir-*¹³²² “içtir-”

*alıştur-*⁴⁰⁶⁴ “alıştır-”

*danuştur*¹²⁰ “daniştir-”

*karıştur-*³⁷⁹⁹ “karıştır-”

*kontur-*³⁴⁹⁷ “kondur-”

*soldur-*¹¹² “soldur-”

*uçurtur-*⁴⁹⁸⁷ “uçtur-”

*yaktur-*¹⁰¹⁸ “yaktır-”

*biltür-*⁴⁸⁷⁰ “bildir-”

hündür-^{hhh/348} “almak”

{-ger-}, {-ğur-}, {-kür-}

Fiil kök ve gövdelerine gelerek ettirgen fiiller türeten bir ektir.

*yétger-*³⁷³⁴ “ulaştır-”

*olğur-*¹¹⁶² “oldur-”

*uçğur-*²⁵⁷¹ “uçur-”

*yatğur-*⁴⁸⁵⁷ “yadır-”

{-(D)I-}, {-(U)I-}

Genellikle, ünsüzle biten geçişli fiil kök ve gövdelerinden olma ya da yapılma bildiren edilgen fiiller türeten bir ektir.

*kırıl-*³²²⁶ “kırıl-”

*kıvrıl-*¹⁸³¹ “kıvrıl-”

*yazıl-*¹⁸¹⁶ “yazıl-”

*yıkıl-*³²²⁷ “yıkıl-”

*ezil-*²⁶¹⁶ “ezil-”

*haçıl-*³¹¹¹ “açıl-”

*puzul-*³²¹⁷ “bozul-”

*saçıl-*³⁵¹⁹ “saçıl-”

*vurul-*⁴⁴²⁷ “vurul-”

*bükül-*²²⁵⁵ “bükül-”

{-(A)n-}, {-(U)n-}

Kendi kendine yapma, olma bildiren fiiller türetir. Türettiği fiiller dönüşlü fiillerdir. Fiilden fiil yapım eki {-n-} dönüşlülük eki adını almaktadır.

<i>katlan-</i> ¹⁶⁸¹ “katlan-”	<i>bulun-</i> ¹⁵⁷⁸ “bulun-”
<i>hoğun-</i> ⁶⁰¹ “okun-”	<i>holun-</i> ¹³⁹⁹ “dönüdür-”
<i>körün-</i> ¹⁰⁶⁰ “görün-”	<i>sallan-</i> ⁴⁶⁶ “sallan-”
<i>sürün-</i> ³⁶¹⁶ “sürün-”	<i>yollan-</i> ⁶¹⁹ “yollan-”

{-(A)ş-}, {-(I)ş-}, {-(U)ş-}

Ortaklık, birliktelik ifade eden fiiller türetir. Buna işteşlik eki de denmektedir.

<i>sarmaş-</i> ⁵⁷⁸ “sarmaş-”	<i>eyleş-</i> ³⁶²⁴ “eyleş-”
<i>heğleş-</i> ⁸¹⁰ “ağlaş-”	<i>ériş-</i> ³⁰⁹⁷ “eriş-”
<i>yétiş-</i> ³⁸⁰⁰ “yetiş-”	<i>yığış-</i> ⁹⁴ “toplaş-”

B. İsim

1. İsimlerde Çokluk

Bir isim hiçbir ek almadan normal şekliyle tek bir nesneyi karşılar. Bu hâline ismin teklik şekli denir. Nesnenin birden fazla olduğunu ifade etmek için ismin teklik şekli üzerine çokluk eki getirilerek ismin çokluk şekli yapılır (Doğan, 2015: 79).

Halaç Türkçesinde çokluk eki {+IAr} şeklindedir. Çokluk ekinin genellikle kalınlık-incecik uyumuna uygun kullanıldığı tespit edilmiştir.

Ek	/a/ ünlüsü ile	/e/ ünlüsü ile
{+lar}	<i>ağalar</i> ¹²³ “ağalar”	<i>béyler</i> ²¹⁹ “beyler”
{+ler}	<i>bağlar</i> ⁴²²⁶ “bahçeler”	<i>ferikler</i> ²⁶²³ “ferikler (tavuk)”
	<i>bullar</i> ²⁶¹ “bunlar”	<i>kinler</i> ⁴²⁹¹ “günler”
	<i>kızlar</i> ²⁰⁷⁰ “kızlar”	<i>méyveler</i> ²⁰⁵⁹ “meyveler”
	<i>yaşlar</i> ¹³⁹¹ “(göz) yaşlar”	<i>sizler</i> ¹⁷⁹ “sizler”

2. İyelik Ekleri

İyelik ekleri, isimlere ya da isim görevinde kullanılan kelimelere ve zamirlere gelerek mülkiyet ve kişi kavramı verir. İyelik eklerinden sonra isim hâl ekleri gelebilir. Bu durumda üçüncü kişide araya /n/ sesi girer. Bu sese zamir n'si denir. Halaç Türkçesinde iyelik ekleri aşağıdaki gibidir.

	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{(I)m}	{(I)mIz}
2. Kişi	{(I)ŋ}	{(I)ŋIz}
3. Kişi	{+I}, {+sI}	{(lAr)I}, {+sI}

Eklerin kullanımıyla ilgili olarak:

1. kişi iyelik ekinin ünlüsü, ekin geldiği kelime eğer bir ünsüzle bitiyorsa başına o kelimenin ünlüsünün kalınlık-incelik, darlık-yuvarlaklık uyumuna göre /ı/, /i/, /u/, /ü/ olur.

1. kişi iyelik çoklukda da ekin geldiği kelime eğer bir ünsüzle bitiyorsa başına o kelimenin ünlüsünün kalınlık-incelik, darlık-yuvarlaklık uyumuna göre /ı/, /i/, /u/, /ü/ olur. Ekin asıl ünlüsü de yine aynı şartlarda /ı/, /i/, /u/, /ü/ olarak kullanılır.

Teklik	Çokluk
<i>bağrım</i> ³³ “bağrım”	<i>babamız</i> ⁴⁹⁷³ “babamız”
<i>balam</i> ²⁴³ “çocuğum”	<i>elimiz</i> ⁴⁶⁰³ “elimiz”
<i>canım</i> ²⁴⁸ “canım”	<i>halumuz</i> ¹³⁶⁹ “halimiz”
<i>cigerim</i> ²⁵³ “ciğerim”	<i>işimiz</i> ⁴⁵⁶⁷ “işimiz”
<i>ellerim</i> ⁶¹⁴ “ellerim”	<i>kemimiz</i> ¹³⁷¹ “gemimiz”
<i>ğeribem</i> ²⁷² “garibim”	<i>küçümüz</i> ⁸⁹³ “gücümüz”
<i>mağanım</i> ¹⁰ “mekanım”	<i>muradumuz</i> ¹⁵⁷⁴ “muradımız”
<i>nenem</i> ²³⁸ “annem”	<i>nenemiz</i> ²³⁸ “annemiz”
<i>sözüm</i> ¹⁸⁹³ “sözüm”	<i>öngümüz</i> ²⁶⁹⁷ “önümüz”
<i>sultanım</i> ³⁹ “sultanım”	<i>ruzigarımız</i> ⁴⁶⁷³ “rüzgarımız”
<i>tişim</i> ⁶⁸⁶ “dişim”	<i>yirekimiz</i> ⁴⁴⁶⁶ “yüreğimiz”
<i>yarım</i> ⁴⁶⁹ “sevdiğim”	<i>yurtumuz</i> ⁴⁶⁵⁷ “yurdumuz”

2. kişi iyelik teklik eki de ünsüzle biten bir kelimeye geldiğinde kelimenin ünlüsüne göre bir koruyucu ünlü alır.

2. kişi iyelik çokluk ekinin ünlüsü 1. kişi çoklukta olduğu gibi geldiği kelimenin ünlüsüne göre /ı/, /i/, /u/, /ü/ olur.

Teklik	Çokluk
<i>ātuđ</i> ⁵⁰³⁷ “adın”	<i>ātuđız</i> ²¹¹⁵ “adınız”
<i>babağ</i> ³²⁷⁷ “baban	<i>babağız</i> ²⁰⁶⁹ “babanız”
<i>canığ</i> ³²³⁷ “canın”	<i>başığız</i> ⁴³⁰² “başınız”
<i>elleriğ</i> ⁸⁴⁰ “ellerin”	<i>işığız</i> ⁴⁵²⁷ “işiniz”
<i>neneğ</i> ²³⁹⁶ “annen”	<i>kinleriğiz</i> ⁴⁵³² “günleriniz”
<i>özüğ</i> ⁴¹⁹³ “kendin”	<i>köyñiđiz</i> ⁵ “gönlünüz”
<i>seniğ</i> ⁴⁷¹⁵ “senin”	<i>teveleriğiz</i> ⁴⁷²⁴ “develeriniz”
<i>sesiğ</i> ² “sesin”	<i>yüzüğiz</i> ⁹⁵⁴ “yüzünüz”

3. kişi iyelik teklik eki ünlüyle biten bir kelimeye geldiğinde /s/ ünsüzünü alır ve ünlüsü, geldiği kelimenin ünlüsünün kalınlık-incelik, darlık-yuvarlaklık durumuna göre /ı/, /i/, /u/, /ü/ olur. Eğer iyelik ekinin üzerine bir ek gelirse /n/ ünsüzü eke gelir. Bu /n/ ünsüzü yaygın olarak **zamir n**'si olarak bilinmektedir. Fakat ekin asıl şeklinde /n/ ünsüzünün var olup olmadığı Türkologlar tarafından tartışılmıştır.⁵ İsmail Doğan ve Abdulkadir Öztürk (2016: 159-165), konuyla ilgili görüşleri verdikten sonra zamir n'si olarak adlandırılan /n/ sesinin, Osman Nedim Tuna ve Talat Tekin'in ortaya koyduğu {(s)I(n)} 3. kişi iyelik ekinin bir fonemi olduğunu, 3. kişi iyelik ekinin ve zamir n'sinin birbirinden ayrı düşünülmeden, zamir n'sini açıklamanın ancak 3. kişi iyelik ekiyle mümkün olduğunu, ayrıca günümüzde Çuvaş Türkçesi, Özbek Türkçesi ve Yeni Uygur Türkçesi dışında kalan Türk lehçelerinin hepsinde isim çekimlerinde sadece 3. kişi iyelik eki ile birlikte ortaya çıkmasının özel bir durum olduğunu belirtmişlerdir.

⁵ Daha geniş bilgi için bkz. Atalay, B. (1946). *Bergamalı Kadri, Müyesseretü'l-Ulum (Tıpkıbasım, Çeviriyazı, Metin ve Dizin)*. İstanbul: TDK Yay., Tekin, T. (2003). “Üçüncü Kişi İyelik Eki Üzerine”. Talat Tekin Makaleler 1- Altayistik. hzl. Emine Yılmaz, Nurettin Demir. Ankara: Grafiker Yay., Gülsevin, G. (1990). “Eski Anadolu (Türkiye) Türkçesinde 3. Kişi İyelik Ekinin Özel Kullanılışı”. *Türk Dili*, 466, 187-190.

Teklik	Çokluk
<i>babası</i> ¹⁰⁷ “babası”	<i>buğdaları</i> ⁵¹⁵⁶ “buğdayları”
<i>balası</i> ¹⁹⁰⁸ “çocuğu”	<i>canları</i> ¹⁶⁰² “canları”
<i>canı</i> ²¹⁵⁴ “canı”	<i>elleri</i> ⁴⁷³ “elleri”
<i>elleri</i> ⁴⁷³ “elleri”	<i>harmanları</i> ⁵¹⁵⁶ “harmanları”
<i>nenesi</i> ³⁶⁹⁴ “annesi”	<i>kalları</i> ²¹⁵¹ “çocukları”
<i>özü</i> ²¹⁴³ “özü”	<i>kirpikleri</i> ⁵⁵⁹ “kirpikleri”
<i>sözü</i> ¹⁹²⁰ “sözü”	<i>muhafuzları</i> ⁹⁴ “muhafızları”
<i>tikenü</i> ⁴⁷⁰⁵ “dikenü”	<i>neneleri</i> ¹⁵⁴⁹ “anneleri”
<i>tişi</i> ²⁵⁶⁷ “dişi”	<i>sağduşları</i> ⁵⁰⁸⁸ “sağdıçları”
<i>usu</i> ⁷⁵⁰ “uykusu”	<i>sözleri</i> ⁶⁸⁷ “sözleri”
<i>yakası</i> ⁴⁸⁸¹ “yakası”	<i>sufraları</i> ⁴⁷¹⁸ “sofraları”

3. Hâl Ekleri

İsim ve isim soylu kelimelere gelerek ismin fiil ve edatla ilgisini kuran eklerdir. Hâl ekleri ismi çekime sokar. Halaç Türkçesinde hâl ekleri şu şekildedir: *yalın hâl, ilgi, belirtme, yönelme, bulunma, ayrılma ve vasıta hâli*.

3.1. Yalın Hâl

Yalın hâl ismin eksiz kullanımınıdır. Kelimelerin yalın hâllerinde çokluk ve iyelik eki dışında bir ek olmaz. *kim* ve *ne* sorularına cevap verir.

*éşik*¹⁹²³ “eşik”

*işim*¹⁷⁰⁴ “işim”

*kol*⁸⁹⁴ “kol”

*közüm*⁸¹⁸ “gözüm”

*men*¹¹⁸ “ben”

*oğul*² “oğul”

*sen*³⁹ “sen”

*senüber*¹⁶⁴⁰ “senüber”

*tağ*²⁷⁰⁶ “dağ”

*yulduz*⁴⁹¹⁰ “yıldız”

3.2. İlgi Hâli (Tamlayan Durumu)

İlgi hâli eki isim ve isim görevindeki kelimelere gelerek bir başka kelimeyle ilgisini kurar. Halaç Türkçesinde ek **{(I)ŋ}** biçimindedir.

<i>asımanı</i> ⁷⁶³ “felek”	<i>bīsini</i> ¹³⁴⁷ “birisinin”
<i>boşın</i> ⁴¹²² “başının”	<i>bustanı</i> ⁷ “bahçenin”
<i>canı</i> ³²³⁷ “canın”	<i>cahanı</i> ¹⁴⁸⁹ “dünyanın”
<i>düşmeni</i> ⁹⁶² “düşmanın”	<i>nergisi</i> ²³⁵⁸ “nergisin”
<i>seni</i> ⁶²⁷ “senin”	<i>senüberi</i> ¹⁶³⁹ “senüberin”

3.3. Belirtme Hâli (Yükleme Durumu)

Belirtme hâli eki isimlere gelerek ismi fiile bağlar. Bu durumda fiiller geçişlidir. Halaç Türkçesinde ek, ünsüzle biten isimlerden sonra {+I}, ünlüyle biten isimlerden ve 3. kişi teklik ve çokluk ekinden sonra {+n} şeklindedir.

İyelik ekiyle belirtme eki şekil benzerliği yüzünden birbirine karıştırılır. Belirtme eki kendisinden sonra gelen fiille bağlanır ve onunla ilgilidir. İyelik eki ise kendisinden önce gelen bir isimle veya bir zamirle ilgilidir (Doğan, 2015: 81).

<i>bağrımı</i> ⁸²³ “bağrımı”	<i>camalı</i> ⁸⁶⁵ “cemalini, yüzünü”
<i>canazası</i> ⁷⁹⁰ “cenazesini”	<i>dünyası</i> ²⁷⁴⁵ “dünyasını”
<i>meni</i> ¹⁶³⁹ “beni”	<i>seni</i> ¹⁷⁸⁷ “seni”
<i>şivesi</i> ²⁸⁹⁷ “şivesini”	<i>oğlağı</i> ⁴³⁸⁸ “oğlağı”
<i>yarpaqları</i> ⁴⁴⁴⁰ “yaprakları”	<i>yaşımı</i> ¹⁷⁷⁰ “yaşımı”

3.4. Yönelme Hâli

Bu ek isimlerle geçişsiz fiiller arasında ilgi kurar. Kelime gruplarında ve cümlede fiilin kendisine doğru yaklaştığını ve yöneldiğini ifade eder. Halaç Türkçesinde yönelme hâli eki Eski Türkçede kullanılan hâli {+KA}, {+GA} ile bulunmaktadır.

<i>baluğka</i> ³⁰¹⁶ “köye”	<i>bidikke</i> ⁴⁶⁶⁰ “büyüğe”
<i>hadakka</i> ²⁹⁹⁵ “ayağa”	<i>horoska</i> ²¹⁷⁴ “horozu”
<i>kōkke</i> ²¹⁷⁹ “göğe”	<i>namazka</i> ²⁸⁹⁸ “namaza”
<i>öngge</i> ²²⁹² “öne”	<i>özgege</i> ⁶⁹⁰ “kendine”
<i>padişahka</i> ²⁰⁵⁹ “padişaha”	<i>töplükke</i> ²¹⁶⁰ “deliğe”

Bu ekin yanı sıra Azerbaycan Tükçesinin etkisiyle yönelme eki kişi zamirlerinden ve iyelik ekli kelimelerden sonra {(y)A} ekiyle kullanımlar vardır. 1. ve 2. çokluk eklerinden sonra görülmez.

<i>hetekime</i> ⁵²⁴ “eteğime”	<i>hikmekime</i> ¹⁸⁵² “ekmeğime”
<i>hölmekime</i> ⁸⁵⁶ “ölmeme”	<i>mene</i> ⁸³⁰ “bana”
<i>özüyé</i> ⁹⁶ “kendine”	<i>sene</i> ⁷³⁰ “sana”
<i>tilime</i> ³²³² “dilime”	<i>una</i> ⁸³² “ona”
<i>yürekime</i> ⁷³⁶ “yüreğime”	<i>yüziyé</i> ¹ “yüzüne”

3.5. Bulunma Hâli (Kalma Durumu)

Türk dilinin tarihi seyri içerisinde, ses bakımından değişikliğe uğrayan, aynı dönemde birden farklı görevde kullanılan ve eklendiği kelimelere farklı anlamlar katan {+CA} eki Türk bilimcilerin dikkatini çekmiş ve bu ekle ilgili dil bilgisi kitaplarındaki açıklamaların yanı sıra tebliğ, makale boyutunda müstakil çalışmalar da yapılmıştır.

Türkiye Türkçesiyle ilgili yazılan dil bilgisi kitaplarında (Gencan, 1975; Ediskun, 1993; Bozkurt, 2004; Banguoğlu, 2007; Korkmaz, 2007; Ergin, 2012; Karaağaç, 2013) {+ÇA} eki genel olarak benzerlik, eşitlik, küçültme anlamlarıyla ve küçültme eki şeklinde yer almaktadır.

Bu konuda yapılan en kapsamlısı çalışma Zeynep Korkmaz’ın “Türk Dilinde +ça Eki ve Bu Ek İle Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme” başlıklı çalışmasıdır (Korkmaz, 1959). Korkmaz, çalışmasında ekin Türk dilindeki şekil ve işlevlerini ve Türk dilinin tarihi seyri içerisinde üstlendiği görevlerini ilgili dönem metinlerinden örneklerle ortaya koymuştur. Anadolu ağızlarındaki şekil ve işlevlerini de belirtmiştir. Çalışma, ekin Türk dilinin hem her dönemindeki durumunu da ortaya koyması açısından oldukça önemlidir.

Korkmaz’ın çalışmasının çalışmamızı ilgilendiren en önemli tarafı {+ça} ekinin bulunma hâl eki olarak da tespit edilmesidir. Zeynep Korkmaz, çalışmasında {+ça} ekinin Köktürk, Uygur, Karahanlı ve Eski Anadolu metinlerinde, {+de} bulunma, {+ğa/+ka[+a]} vb. verme, {+dan} çıkma hâli ekleri ile, “-den sonra, ile, üzerine” çekim edatlarının vazifelerini de içine alan bazı kullanılışlar gösterdiğini belirtmiştir (1959: 289). Bu bilgilere göre ve Halaç Türkçesinin pek çok arkaik özelliği korduğu da göz

önüne alındığında Halaçların bulunma hâl eki olarak {+çA} ekini kullanması mümkündür.

<i>altıça</i> ¹⁸⁵⁹ “altında”	<i>aştıyança</i> ⁴⁶⁴⁸ “aştıyanda (aştıyan bir şehir ismi)”
<i>bağıça</i> ¹⁸⁸³ “bahçesinde”	<i>harasıça</i> ¹⁹¹⁰ “arasında”
<i>meclislerçe</i> ¹⁹³ “meclislere”	<i>meydança</i> ²⁰¹⁵ “meydanda”
<i>üstüçe</i> ⁹⁷ “üstünde”	<i>yanıça</i> ²⁰³⁴ “yanında”
<i>yolıça</i> ⁴²⁷¹ “yolında”	<i>zamanlarça</i> ¹ “zamanlarda”

3.6. Ayrılma Hâli (Çıkma Durumu)

Eski Türkçede {+dA, +tA} şeklinde kullanılan ek hem bulunma hem de ayrılma işlevlerini birlikte yerine getirmişlerdir. {+dIn} ve {+tAn} şekillerinin çıkma hâli olarak ayrılmasıyla {+dA, +tA} eki bulunma işlevini üstlenmiştir (Buran, 1996: 177). Ancak Eski Türkçenin pek çok özelliğini koruyan Halaç Türkçesinde ayrılma hâli eki Eski Türkçedeki hâliyle {+dA} biçiminde kullanılmıştır. Ayrılma hâli *kimden, neden, nereden, ne yerden, ne zamandan* sorularına cevap verir.

*bī demde söre*⁹ “bir zamandan sonra”

*bī neççe vahta söre şahzada senüber tişiçe (ūsuça) gulperizadı kördü*⁶⁸⁵ “bir kaç vakitten şehzade Senüber düşünde (uykusunda) Gülperizadı gördü”

*her küniüm beterde beterke varur*⁶³⁶ “her günüm kötünden kötüye gider”

*insanlarda azar kördüñ?*⁹⁶ “insanlardan kötülük mü gördün?”

*kekte yağış yağor*⁵⁰⁰⁵ “gökten yağış yağıyor”

*munda hadrı çaramız yoğar*¹⁴⁷ “bundan ayrı, başka çaremiz yoktur”

*ullar hadrı yurtlarda keşeng kız bulup hitigeler*¹⁴⁷ “onlar ayrı yurtlardan güzel kız bulup getirsinler”

*senüber yürekte bī ah! çekti*¹³⁰⁸ “Senüber yürekden bir ah çekti”

*yarpağları hağaçlarda téktikde*⁴⁴⁴⁰ “yaprakları ağaçlardan döktükten”

3.7. Vasıta Hâli

Kelime gruplarında ve cümlelerde fiilin kendisi vasıtasıyla yapıldığını gösterir. Halaç Türkçesinde vasıta hâli eki **{+IA(n)}** biçimindedir.

<i>adamlarıla</i> ²³⁹ “adamlarıyla”	<i>emrile</i> ¹⁷⁹ “emirle”
<i>hürile</i> ³⁰¹ “huriyle”	<i>kanıla</i> ⁴⁹⁸⁵ “kan ile”
<i>kissile</i> ²³⁰⁶ “eşiyle”	<i>mendile</i> ²⁴²² “benimle”
<i>sesile</i> ²¹⁷³ “sesiyle”	<i>suvla</i> ⁴⁸⁴³ “suyla”
<i>şahzadala</i> ¹⁵⁹⁶ “şehzadeyle”	<i>yağla</i> ⁴⁷⁴² “yağla”
<i>babalan</i> ⁴⁶²⁴ “babayla”	<i>hüdalıklan</i> ⁴⁶⁹⁵ “yüceliğiyle”
<i>leşkerilen</i> ⁴⁶⁴² “askerle”	<i>padişahlan</i> ²⁰⁰¹ “padişahla”
<i>sizdilen</i> ²⁰⁰³ “sizinle”	<i>şemşirilen</i> ⁴²⁷⁹ “kılıçla”
<i>torpaqlan</i> ⁴⁶⁰¹ “toprakla”	<i>yoldaşlarlan</i> ⁴⁵⁰² “arkadaşlarla”

4. Soru Eki

Türk dilinin yazılı belgelerle takip edilebilen ilk döneminden bugüne kadar soru anlamı; vurgu, soru kelimeleri ve soru eki ile olmak üzere üç farklı şekilde sağlanmıştır. Konuşma dilinde vurgu ile sağlanan soru anlamı cümlede son kelimenin son hecesinin vurgulu ve uzun telaffuz edilmesiyle ortaya çıkar. Son hecenin vurgulu ve uzun telaffuz edilmesiyle sağlanan soru anlamı genellikle konuşma dilinde dolayısıyla ağızlarda kullanılmaktadır. Bu üç soru anlamı sağlama yolundan en çok kullanılanı ise, soru ekidir. Soru ekinin en işlek soru unsuru olmasının sebebi, hem isim hem de fiillerle kullanılabilmesidir. Köktürk Türkçesi döneminde edat olarak kullanılan {-mI}, {-mU} soru eki Eski Uygur Türkçesi döneminden itibaren incelik kalınlık uyumuna uyum sağlayarak hem isim soylu kelimelere hem de fiillere soru anlamı katmak için kullanılmış ve Türkiye Türkçesinde incelik kalınlık uyumunun yanı sıra düzlük yuvarlaklık uyumuna da uyum sağlamıştır. (Bulak, 2019: 311).

{-mI}, {-mU} soru eki edat olarak kullanıldığı Köktürk Türkçesi dönemi başta olmak üzere tarihi yazı dillerinden Eski Uygur, Karahanlı, Harezmi, Kıpçak, Çağatay ve Eski Anadolu Türkçesi kullanılmıştır ve çağdaş yazı dillerinden Azerbaycan, Türkmen, Özbek, Yeni Uygur, Kırgız, Nogay, Tatar, Başkurt, Kırım-Tatar, Karaçay Malkar,

Kumuk, Kazak, Karakalpak, Altay, Hakas, Tuva, Gagavuz ve Türkiye Türkçesinde kullanılmaktadır. Kazak, Kırgız, Karakalpak, Nogay, Altay, Hakas ve Tuva Türkçesi yazı dillerinde {-mI}, {-mU} ekindeki /m/ sesi /b/ ve /p/ ünsüzlerine (m>b~p) dönüşmüştür (Bulak, 2019: 323).

Köktürk Türkçesinde edat olarak kullanılan ve Eski Uygur Türkçesinde ekleşme ve uyum sürecine giren {-mI}, {-mU} soru ekinin Halaç Türkçesinde, incelenen metinlerde ve derlenen ses kayıtlarında kullanımdan düştüğü görülmüştür. Soru anlamı cümlenin sonundaki kelimenin son hecesinin vurgulu ve uzun telaffuz edilmesiyle sağlanmaktadır.

cıkık hanım bu dögeneki körürüñ? ¹⁸⁵³ “cık-cık hanım deyneği görüyor musun?”

mende habar aldūñ? ⁴⁷⁰³ “benden haber aldın mı?”

menim famillarumda atmış bī dana yutmuşūñ? ⁴⁶⁸⁸ “benim ailemden altmış bir tane yedin mi?”

özüye çara buldūñ? ³⁴⁴⁵ “kendine çare buldun mu?”

sen yemeşen mangulūm? ¹⁹⁶¹ “sen yedin mi mangulumu?”

5. Aitlik Eki

Halaç Türkçesinde aitlik eki {+kI} şeklindedir. Aitlik eki bulunma durumu ekiyle birlikte kullanılmaktadır.

astçaki ²⁰⁵ “alttaki”

bağçaki ⁸⁸⁶ “bahçedeki”

elçeki ⁹⁶⁵ “eldeki”

kölgesiçeki ⁶ “gölgedeki”

közçeki ⁴²⁶ “gözdeki”

künçeki ³⁰⁰⁵ “gündeki”

öngçeki ¹⁸⁰⁹ “öndeki”

tağçaki ⁴⁸² “dağdaki”

yanıçaki ³⁴⁹ “yanındaki”

yérçeki ¹⁰ “yerdeki”

C. Zamir

Temsil veya işaret ettiği varlık bilindiğinde anlam kazanan, isimlerin yerini tutan kelimelerdir. Halaç Türkçesinde zamirler *kişi*, *işaret*, *dönüşlülük*, *belirsizlik*, *soru zamirleri* adı altında ele alınır.

1. Kişi Zamirleri

Varlıkları kişiler hâlinde ve temsil suretiyle karşılayan kelimelerdir. Halaç Türkçesinde isim ve nesnelere yerine kullanılan kişi zamirleri ve bu zamirlerin hâl ekleriyle çekimi aşağıdaki gibidir.

Kişi	Yalın	İlgi	Yükleme	Yönelme	Bulunma	Ayrılma	Vasıta
1. t. ş.	men	<i>menim</i>	<i>meni</i>	<i>mene</i>	<i>mendiçe</i>	<i>mende</i>	<i>mendile</i>
2. t. ş.	sen	<i>seniñ</i>	<i>seni</i>	<i>sene</i>	<i>sendiçe</i>	<i>sende</i>	<i>sendile</i>
3. t. ş.	u	<i>uniñ</i>	<i>uni</i>	<i>una</i>	<i>undiçe</i>	<i>unda</i>	<i>undile</i>
1. ç. ş.	biz	<i>bizim</i>	<i>bizi</i>	<i>bize</i>	<i>bizdiçe</i>	<i>bizde</i>	<i>bizdile</i>
2. ç. ş.	siz	<i>siziñ</i>	<i>sizi</i>	<i>size</i>	<i>sizdiçe</i>	<i>sizde</i>	<i>sizdile</i>
3. ç. ş.	ullar	<i>ullarıñ</i>	<i>ullari</i>	<i>ullara</i>	<i>ullarça</i>	<i>ullarda</i>	<i>ullarla</i>

2. İşaret Zamirleri

Varlıkları nitelemeden, adlarını karşılamadan yerlerini göstererek belirten zamirlerdir. Halaç Türkçesinin işaret zamirleri **bu, u, bular, bullar, ular, ullar** şeklindedir.

Teklik	Çokluk
<i>bu kimer?</i> ¹⁹⁴⁷ “bu kimdir?”	<i>bullar</i> ¹⁹⁰⁹ “bunlar”
<i>bu bī Allah mövcizesiri</i> ⁵¹¹ “bu bir Allah mucizesidir”	<i>ekkémcesi bular</i> ¹¹⁰⁷ “ikincisi bunlar”
<i>u hayur</i> ²⁰¹⁵ “o söylüyor”	<i>ular</i> ²³⁷ “onlar”
<i>u bī kızil taht kördü</i> ⁵⁹⁹ “o bir kırmızı taht gödü”	<i>ullar unu bişereler</i> ²¹⁰⁴ “onlar onu pişirirler”

3. Dönüşlülük Zamiri

Cümle içinde, yapılan işin yapana döndüğünü göstermek için kullanılan zamirdir. Dönüşlülük zamirleriyle kurulan cümlelerde işi yapan ve işten etkilenen aynıdır.

Bugünkü Türk dili alanının başlıca dönüşlülük zamirleri aşağıdaki örneklerde olduğu gibi kullanılmaktadır.

kendi (Türkiye ve Gagavuz Türkçeleri)

öz~üz (Azerbaycan, Türkmen, Tatar, Kırım Tatar, Başkurt, Kazak, Kırgız, Karakalpak, Özbek, Yeni Uygur, Nogay, Kumuk, Karay, Çulım Türkçeleri),

kesi (Karaçay-Malkar Türkçesi)

boy (Altay Türkçesi)

bot (Tuva Türkçesi)

beye (Yakut Türkçesi)

ha ve türevleri (Çuvaş Türkçesi).

Görüldüğü üzere, Eski Türkçeden doğan lehçelerde **öz~üz** zamiri, Batı Oğuz (Türkiye ve Gagavuz Türkçeleri) Türkçesindeki lehçelerde (Azerbaycan hariç) **kendi** zamiri hâkim olmuştur (Doğan, 2019: 220).

Hem Eski Türkçenin etkisiyle hem de Güney Azerbaycan Türkçesinde **öz~üz** dönüşlülük zamirinin yaygın olarak kullanımı (Doğan, 2019: 226) Halaç Türkçesindeki dönüşlülük zamirini açıklamaktadır. Halaç Türkçesinde hem Eski Türkçenin özellikleri korunmuş olmasının hem de Azerbaycan Türkçesinin etkisi altında kalmasının bir sonucu olarak Halaç Türkçesinde dönüşlülük zamiri **öz~éz** şeklindedir.

*éz*⁴⁴¹³ “kendi”

*ézleri*⁴⁵⁷⁶ “kendileri”

*éziye*⁵¹¹⁸ “kendine”

*özü*⁴⁰⁹⁷ “kendi”

*özüm*³⁴⁶⁵ “kendim”

*özün*⁴¹⁹³ “kendin”

4. Belirsizlik Zamirleri

Hangi nesneyi temsil ettikleri, hangi ismin yerini tuttukları tam olarak belli olmayan zamirlerdir. Halaç Türkçesinde belirsizlik zamirleri olarak **b̄isi**, **hamısı**, **h̄eçb̄isi**, **herb̄isi**, **ub̄isi** zamirleri kullanılmaktadır.

b̄isi:

*b̄isi töşüm üstiyé saç tökererti*³³⁵¹ “birisi göğsümün üstüne saç dökerdi”

ub̄isi:

*b̄isi nenem ub̄isi deķ dedemer*³⁵⁴⁸ “birisi annem, öbürü de dededir”

h̄eçb̄isi:

*dilekim h̄eçb̄isi*³¹⁷ “dileğimin hiçbirisi”

herb̄isi:

*herb̄isi b̄i tike tahtaka h̄ünmüş*³⁴⁹ “herbirisi bir tahtaya çıkmış”

hamısı:

hamısıñ kerķ etti derya-yi omman¹⁶²⁸ “Umman denizi hepsini içine çekti, batırdı”

5. Soru Zamirleri

Soru sormak suretiyle isimlerin yerini tutan, isimleri soru yoluyla temsil eden zamirlerdir. Halaç Türkçesinde soru zamirleri **kim, kimi, nēse, qanı, qanısı** kelimeleri ile sağlanır.

*qanı*²³⁵⁴ “hani”

*qānısı*¹⁵⁴⁷ “hangisi”

*kim*⁴⁵⁵⁷ “kim”

*kimi*⁹⁰⁴ “kimi”

*nēse*⁴⁵¹⁰ “ne”

D. Sıfat

Sıfatlar isim soylu kelimelerdir. İsmi vasıf, durum, şekil ve sayı olarak tarif ederler. Bir kelime doğrudan sıfat olabileceği gibi morfolojik olarak türetilmiş sıfatlar da olur. Niteleme sıfatları ve belirtme sıfatları olmak üzere iki kısma ayrılır.

1. Niteleme Sıfatları

Kendilerinden sonra gelen isimlerin temsil ettiği varlık veya kavramların özelliklerini ifade ederler.

*biğik mürşidim*¹⁶⁵² “büyük mürşidim”

*çarasuz el*²¹⁴⁵ “çaresiz el”

*hürün yüz*¹²⁴⁷ “beyaz yüz”

*nazuk yirek*⁴⁴⁹⁴ “nazik yürek”

*sansız belalar*¹¹⁷³ “sayısız belalar”

*tatluğ qanum*¹⁸³⁵ “tatlı hanım”

*yitik kuş*⁴⁷²¹ “kaybolmuş kuş”

2. Belirtme Sıfatları

Belirttikleri ismin temsil ettiği varlık veya kavramların yerini, sayısını gösteren, onları soru yoluyla ve belirsizlik ifadesiyle belirten sıfatlardır.

2.1. İşaret Sıfatları

Halaç Türkçesinde işaret sıfatları olarak “**bu, u**” kelimeleri kullanılır. İncelenen metinlerde “**şu**” işaret sıfatı tespit edilememiştir.

<i>bu kezel</i> ²⁴⁰⁹ “bu gazel”	<i>u ālim</i> ³⁹⁵⁶ “o alim”
<i>bu sözler</i> ¹⁶⁶² “bu sözler”	<i>u cahil</i> ³⁹¹⁵ “o cahil”
<i>bu vahtça</i> ²⁴⁵⁶ “bu vakitte”	<i>u kinler</i> ⁴³⁷⁴ “o günler”
<i>bu yérçe</i> ²⁴⁵⁸ “bu yerde”	<i>u suvda</i> ⁴⁸⁶⁴ “o sudan”
<i>bu zulmlar</i> ³⁷⁰⁰ “bu zulümler”	<i>u zaman</i> ¹⁷⁴¹ “o zaman”

2.2. Sayı Sıfatları

Sayı sıfatları asıl sayı sıfatları, sıra sayı sıfatları, kesir sayı sıfatları ve üleştirme sıfatları olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Sayı sıfatları bölümünde incelenen metinlerde tespit edilemeyen örnekler için Ali Asger Cemrasi’nin eserlerinden (2014: 37-41; 2015: 125-128) faylanılmış ve bu eserlerden örnekler alınarak eserin ve örneğin geçtiği sayfa belirtilmiştir.

2.2.1. Asıl sayı sıfatları:

Nesnelerin sayısını belirten sıfatlardır.

<i>bī</i> ¹⁶⁶⁷ “bir”	<i>ekké</i> ¹⁶⁸³ “iki”	<i>üç</i> ¹⁹⁰⁸ “üç”
<i>iç</i> ¹⁹⁷⁶ “üç”	<i>tört</i> ³²⁷¹ “dört”	<i>bés</i> ⁴⁰⁶⁶ “beş”
<i>alta</i> ¹³⁶⁷ “altı”	<i>yété</i> ¹⁷⁰² “yedi”	<i>yétté</i> ⁵⁰⁰⁷ “yedi”
<i>sekkiz</i> ⁴⁵¹⁹ “sekiz”	<i>toḳḳuz</i> ⁴⁶⁶⁷ “dokuz”	<i>on</i> ⁴⁹³⁴ “on”
<i>yigirmé</i> ²⁹⁸ “yirmi”	<i>hottuz</i> ⁴⁰³⁸ “otuz”	<i>ḳirk/ḳirḳ</i> ¹⁹⁷⁹ “kırk”
<i>elli</i> ⁵⁰⁴³ “elli”	<i>atmış</i> ²⁷⁰⁵ “altmış”	<i>yetmiş</i> ^{htg/38} “yetmiş”
<i>seksen</i> ^{htg/38} “seksen”	<i>seysen</i> ⁴³³³ “seksen”	<i>toḳsan</i> ⁴⁴²⁵ “doksan”
<i>yüz</i> ⁵⁰ “yüz”	<i>miḳ</i> ⁵⁰¹⁰ “bin”	<i>milyun</i> ^{htg/38} “milyon”
<i>milyard</i> ^{htg/38} “milyar”		

2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları:

İsimlerin sıralarını ve derecelerini bildiren sıfatlardır. Halaç Türkçesinde sıra sayı sıfatları {(D)mcI}, {(U)mcU} ekleriyle oluşturulur.

<i>altamcı</i> ^{hhh/218} “altıncı”	<i>b̄yimci</i> ²⁸⁰¹ “birinci”
<i>ekkémci</i> ²⁸¹⁸ “ikinci”	<i>toḳḳuzumcu</i> ^{hhh/218} “dokuzuncu”
<i>törtümcü</i> ²⁹⁶ “dördüncü”	<i>üçümcü</i> ²⁸³⁷ “üçüncü”

2.2.3. Kesir Sayı Sıfatları:

Nesnelerin parçalarını belirtir. Halaç Türkçesinde bu sıfatlar, ayrılma hâli eki {+dA} ile yapılır.

<i>törtde b̄</i> ^{htg/42} “dörtte bir”	<i>béşde b̄</i> ^{htg/42} “beşte bir”
<i>yüzde on</i> ^{htg/43} “yüzde on”	<i>yüzde elli</i> ^{htg/43} “yüzde elli”

2.2.4. Üleştirme sayı sıfatları:

İlgili olduğu nesneyi sayı bakımından paylaşırma, dağıtma, ayırma veya parça parça gösterme yönlerinden belirten kelimelerdir. Halaç Türkçesinde üleştirme sayı sıfatları, sayı isimlerinin tekrar edilmesi yoluyla oluşturulur.

<i>b̄be b̄</i> ^{htg/41} “bir bir”	<i>ekké ekké</i> ^{htg/41} “iki iki”	<i>üç üç</i> ^{htg/41} “üç üç”
<i>on on</i> ^{htg/41} “on on”	<i>yüz yüz</i> ^{htg/41} “yüz yüz”	

2.3. Belirsizlik Sıfatları:

Belirsizlik sıfatları isimleri sayı, miktar gibi yönlerden belirsiz şekilde gösteren sıfatlardır.

<i>b̄ haz</i> ⁸⁰⁰ “biraz”	<i>héç</i> ³¹⁷ “hiç”
<i>héç kim</i> ⁹⁰⁴ “hiç kimse”	<i>héç zaman</i> ⁹³³ “hiçbir zaman”
<i>her</i> ²⁵⁷ “her”	<i>her zaman</i> ⁸⁹⁷ “her zaman”

2.4. Soru Sıfatları:

Soru sıfatları, nesnelere soru yoluyla belirtir. Halaç Türkçesinin soru sıfatları olarak “*kanı/kanu (hangi), néççe (kaç)*” kelimeleri kullanılır.

*kanı şımşadça*²³⁵⁴ “hangi ağaçta” *néççe hay*⁴⁶⁹⁵ “kaç ay”

E. Zarf

Zarflar fiillerden, sıfatlardan, sıfat-fiillerden ve zarf niteliğindeki kelimelerden önce gelerek onları zaman, yer, yön, nitelik, durum, azlık-çokluk, bildirme, pekiştirme ve sorma gibi çeşitli yönlerden etkileyip değiştirerek anlamlarını daha belirgin hâle getiren kelimelerdir (Korkmaz, 2007: 414). Halaç Türkçesinde zarf niteliğindeki kelimeler beş grupta yer alır.

1. Zaman Zarfları

Fiilin bildirdiği hareketi zaman bakımından belirgin duruma getiren ve sınırlandıran kelimelerdir. Halaç Türkçesinde zaman zarflarına başlıca şu kelimeler gösterilebilir.

<i>avval</i> ¹⁵²⁹ “önce”	<i>avvalda</i> ³⁹¹ “önceden”
<i>béyin</i> ²⁸⁸ “bugün”	<i>her zaman</i> ⁹² “her zaman”
<i>kéçe</i> ²⁴²² “gece”	<i>kündüz</i> ²⁵⁵⁵ “gündüz”
<i>soyna</i> ⁴³⁰² “sonra”	<i>söre</i> ²⁷⁸⁷ “sonra”
<i>témi</i> ²⁷¹⁵ “şimdi”	<i>téz</i> ³⁷³² “tez, hemen”
<i>şam</i> ⁹²⁴ “akşam”	<i>şebi</i> ⁵¹¹⁸ “akşam”

2. Yer-Yön Zarfları

Hareketin yerini ve yönünü bildiren zarflardır. Halaç Türkçesinin başlıca yer-yön zarfları şunlardır.

<i>ast</i> ¹³⁶⁴ “alt”	<i>bereli</i> ¹⁸⁴⁹ “beri”
<i>ilger</i> ²²³⁵ “ileri”	<i>taşkar</i> ¹⁹¹⁹ “dışarı”
<i>üst</i> ¹³⁷⁴ “üst”	<i>yokkar</i> ²⁰⁶⁷ “yukarı”

3. Nitelik (Durum) Zarfları

Fiilin gösterdiği hareketin niteliğini, hangi hâlde bulunduğunu, nasıl yapıldığını veya nasıl olduğunu belirten zarflardır.

<i>havul</i> ²³⁵⁴ “güzel”	<i>nabar</i> ³²²⁷ “kötü”
<i>tatluğ</i> ⁴¹⁴⁸ “tatlı”	<i>téz</i> ³⁹³³ “hızlı”
<i>yavaş</i> ²⁵³⁹ “yavaş”	

4. Miktar Zarfları

Hareketin miktarını ve derecesini bildiren zarflardır.

<i>artuğ</i> ¹⁵⁴⁹ “çok, fazla”	<i>bī haz</i> ⁸⁹³ “biraz”
<i>haz</i> ³³³ “az”	<i>kop</i> ²⁰³ “çok”
<i>mavlağ</i> ¹⁰⁵⁶ “çok”	<i>tağı/tağu</i> ²⁸⁵⁴ “daha”

5. Soru Zarfları

Fiillerin anlamlarını soru yoluyla açıklayan zarflardır.

<i>kaçan</i> ¹⁹⁴³ “ne zaman”	<i>neber</i> ³³⁶ “nasıl”
<i>nēse</i> ⁶⁹⁴ “nasıl”	<i>necir/necür</i> ¹⁵⁴⁹ “nasıl”
<i>nerde</i> ¹⁸⁴¹ “nereden”	<i>néreg</i> ¹⁸⁵⁴ “nere”
<i>noğadır</i> ⁴⁴⁸⁸ “ne kadar”	

F. Fiil

1. Kişi Ekleri

Halaç Türkçesinde fiil çekiminde kullanılan kişi ekleri üç türdür. Bunlar “*zamir kökenli, iyelik kökenli ve emir çekiminde kullanılan kişi ekleri*”dir.

1.1. Zamir Kökenli Kişi Ekleri

Genellikle şimdiki, duyulan geçmiş, geniş zamanların çekimde zamir kökenli kişi ekleri kullanılır.

	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{-Am}, {-Um}	{-(A)K}, {-(U)K}, {-mIz}
2. Kişi	{-Aη}, {-Uη}	{-Aηiz}, {-Uηiz}
3. Kişi	{Ø}	{-AllAr}

*yutmışam*⁴⁶⁸³ “yutmuşum”

*ūdımışağ*²⁰⁶⁸ “uyumuşuz”

*hatmışaη*³⁰¹⁰ “atmışsın”

*ğarrımışaηiz*²⁰⁶⁹ “yaşlanmışsınız”

*vağmış*⁸³⁸ “bakmış”

*yatmışallar*³¹⁶⁶ “yatmışlar”

1.2. İyelik Kökenli Kişi Ekleri

Genellikle, şimdiki, bilinen geçmiş, gelecek zaman ve gereklilik, istek, şart kiplerinin çekimde iyelik kökenli kişi ekleri kullanılır.

	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{-m}	{-K}
2. Kişi	{-η}	{-ηIz}
3. Kişi	{Ø}	{-(IAr)}

*heğledim*¹³⁰⁰ “ağladım”

*heğledik*¹³⁶⁸ “ağladık”

*heğledin*⁹⁴¹ “ağladın”

*haydıniz*¹⁹⁸¹ “söylediniz”

*heğledi*³³²⁵ “ağladı”

*keldiler*³⁶⁹⁷ “geldiler”

1.3. Emir Çekiminde Kullanılan Kişi Ekleri

	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{-(d)Am}, {-(d)Im}, {-(d)Um}	{-(d)AK}, {-(d)IK}, {-(d)UK}
2. Kişi	{-I}, {-U}	{-dIη}, {-dUη}, {dIηiz}, {-dUηiz}
3. Kişi	{-tA}	{-tA(IAr)}

ezdim^{hhh/405} “ezeyim”

ezdek^{hhh/405} “ezelim”

ezi^{hhh/405} “ez”

ezdin^{hhh/405} “ezin”

ezte^{hhh/405} “ezsin”

ezteler^{hhh/405} “ezsinler”

2. Bildirme Kipleri

Kipler içerisinde bildirme kiplerine dahil olan zaman ekleri, beş zamanı ifade eden eklerdir.

2.1. Duyulan Geçmiş Zaman

Belirsiz, sonradan öğrenilen geçmiş zamanı ifade etmektedir. Halaç Türkçesinde öğrenilen geçmiş zaman eki {-mIş}, {-mUş} şeklindedir. Zamir kökenli kişi ekleriyle çekimlenir.

	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{-mIş-Am}, {-mUş-Um}	{-mIş-Ak}, {-mUş-UK}
2. Kişi	{-mIş-Aη}, {-mUş-Uη}	{-mIş-AηIz}, {-mUş-UηUz}
3. Kişi	{-mIş-Ø}, {-mUş-Ø}	{-mIş-AllAr}, {-mUş-AllAr}

*kelmişem*¹⁷⁹⁷ “gelmişim”

kelmişek^{htg/50} “gelmişiz”

*kelmişeη*³⁶⁴⁷ “gelmişsin”

kelmişeηiz^{htg/50} “gelmişsiniz”

*kelmiş*⁶¹ “gelmiş”

kelmişeller^{htg/50} “gelmişler”

2.2. Bilinen Geçmiş Zaman

Görülen, bilinen geçmiş zamanı ifade eden zamandır. İyelik kökenli kişi ekleriyle çekimlenmektedir. Halaç Türkçesi görülen geçmiş zaman eki {-DI}, {-DU} biçimindedir.

	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{-DI-m}, {-DU-m}	{-DI-k}, {-DU-K}
2. Kişi	{-DI-η}, {-DU-η}	{-DI-ηIz}, {-DU-ηUz}
3. Kişi	{-DI-Ø}, {-DU-Ø}	{-DI-lAr}, {-DU-lAr}

*kördüm*¹⁸³⁸ “gördüm”

*kördük*⁹⁵ “gördük”

*kördüη*⁷⁵⁴ “gördün”

kördüηüz^{htg/48} “gördünüz”

*kördü*⁸⁰¹ “gördü”

*kördüler*¹¹⁹ “gördüler”

2.3. Şimdiki Zaman

Başlamış ve devam etmekte olan zamanı bildirmektedir. Bu zamanın çekimi için Halaç Türkçesinde **{-(y)o(r)}**, **{-(I)yor}**, **{-(U)yor}**, **{-(A)yor}** ekleri kullanılmaktadır.

	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{-(y)o(r)-Um}, {-(I)yor-Um}, {-(U)yor-Um}, {-(A)yor-Um}	{-(y)o(r)-UK}, {-(I)yor-UK}, {-(U)yor-UK}, {-(A)yor-UK}
2. Kişi	{-(y)o(r)-Uη}, {-(I)yor-Uη}, {-(U)yor-Uη}, {-(A)yor-Uη}	{-(y)o(r)-(U)ηUz}, {-(I)yor-(I)ηUz} {-(U)yor-(U)ηUz}, {-(A)yor-(I)ηUz}
3. Kişi	{-(y)o(r)-Ø}, {-(I)yor-Ø}, {-(U)yor-Ø}, {-(A)yor-Ø}	{-(y)o(r)-lAr}, {-(I)yor-lAr}, {-(U)yor-lAr}, {-(A)yor-lAr}

*étorum*¹⁹⁵⁹ “yapıyorum”

*étoruk*⁵⁰⁰⁶ “yapıyoruz”

*étoriη*⁸⁷⁴ “yapıyorsun”

*variyorıηız*¹⁸⁰ “varıyorsunuz”

*étor*⁵²⁰ “yapıyor”

*étorlar*⁷⁷² “yapıyorlar”

2.4. Geniş Zaman

Halaç Türkçesinde geniş zaman eki **{-I(r)}**, **{-U(r)}**, **{-A(r)}** biçiminde geçmektedir.

	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{-I(r)-Am}, {-U(r)-Am}, {-A(r)-Am}	{-I(r)-mIz}, {-U(r)-mUz}, {-A(r)-mIz}
2. Kişi	{-I(r)-η}, {-U(r)-η}, {-A(r)-η}	{-I(r)-ηIz}, {-U(r)-ηUz}, {-A(r)-ηIz}
3. Kişi	{-I(r)-Ø}, {-U(r)-Ø}, {-A(r)-Ø}	{-I(r)-lAr}, {-U(r)-lAr}, {-A(r)-lAr}

yazaram^{htg/53} “yazarım”

yazamız^{htg/53} “yazarız”

yazaη^{htg/53} “yazarsın”

yazaηız^{htg/53} “yazarsınız”

*yazar*²⁰⁸⁷ “yazar”

yazarlar^{htg/53} “yazarlar”

2.5. Gelecek Zaman

Halaç Türkçesinde gelecek zaman {-**ķuluk**}, {-**gılık**} biçimleri ve {-**sA kerek**} yapısıyla çekimlenir.

{-ķuluk}, {-gılık}:

	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{-ķuluk-am}, {-gılık-em}	{-ķuluk-aķ}, {-gılık-ek}
2. Kişi	{-ķuluk-aņ}, {-gılık-eņ}	{-ķuluk-aņız}, {-gılık-eņiz}
3. Kişi	{-ķuluk-ar}, {-gılık-er}	{-ķuluk-allar}, {-gılık-eller}

*vėrgilikem*¹⁵⁴⁹ “vereceğim”

vėrgilikek^{htg/54} “vereceğiz”

vėrgiliken^{htg/54} “vereceksin”

vėrgilikeniz^{htg/54} “vereceksiniz”

vėrgiliker^{htg/54} “verecek”

vėrgilikeller^{htg/54} “verecekler”

{-sA kerek}:

	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{-sA-m kerek}	{-sA-K kerek}
2. Kişi	{-sA-ņ kerek}	{-sA-ņIz kerek}
3. Kişi	{-sA-Ø kerek}	{-sA-lAr kerek}

*yėsem kerek*¹⁹²⁰ “yiyeyeğim”

yėsek kerek^{htg/53} “yiyeyeğiz”

yėseņ kerek^{htg/53} “yiyeyeaksin”

yėseņiz kerek^{htg/53} “yiyeyeaksiniz”

yėse kerek^{htg/53} “yiyeyecek”

yėseler kerek^{htg/53} “yiyeyecekler”

3. Tasarlama Kipleri

3.1. Şart Kipi

Halaç Türkçesinde Şart eki {-sA} Őeklinindedir.

	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{-sA-m}	{-sA-K}
2. Kişi	{-sA-ņ}	{-sA-ņIz}
3. Kişi	{-sA-Ø}	{-sA-lAr}

*vérsem*¹⁹⁷⁷ “versem”

vérsek^{htg/57} “versek”

*kalsan*²³⁹⁵ “kalsan”

vérseñiz^{htg/57} “verseniz”

*vérse*⁴⁸⁸⁴ “verse”

vérseles^{htg/57} “verseler”

Halaç Türkçesinde şart çekimi, istek eki **{-(A)KA}**, **{-(I)KA}**, **{-(U)KA}**, **{-(A)GA}**, **{-(I)GA}**, **{-(U)GA}** ile de yapıldığı da görülmektedir.

*aşık olmaz şirin canda keçmege*⁴⁵⁰ “şirin candan geçmezse aşık olmaz”

*bu yupag dünyada keçmegem olmaz*⁹⁸⁵ “bu yalancı dünyadan geçmezsem olmaz”

*eger men hölmege, holunuğam sağ*²⁴⁰⁴ “eğer ben ölmezsem sağ dönersem”

*umrıñ artuğ oluğa dağ üç hottuz*⁴⁰³⁸ “ömrün artsa üç otuz değil”

*yürek zinde oluğa sen zinde olıñ*²⁶⁷⁰ “kalp zinde olursa sen de zinde olursun”

3.2. Gereklilik Kipi

Halaç Türkçesinde gereklilik kipinde **{-(A)KA}**, **{-(I)KA}**, **{-(U)KA}**, **{-(A)GA}**, **{-(I)GA}**, **{-(U)GA}** **kerek** yapısı kullanılır.

	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{-(A)KA-m} kerek {-(A)GA-m} kerek	{-(A)KA-K} kerek {-(A)GA-K} kerek
2. Kişi	{-(A)KA-ñ} kerek {-(A)GA-ñ} kerek	{-(A)KA-ñIz} kerek {-(A)GA-ñIz} kerek
3. Kişi	{-(A)KA-Ø} kerek {-(A)GA-Ø} kerek	{-(A)KA-lAr} kerek {-(A)GA-lAr} kerek

*kerek tüşmegem*²³⁷⁴ “düşmemeliyim”

kerek tüşmegek^{htg/56} “düşmemeliyiz”

kerek tüşmegeñ^{htg/56} “düşmemelisin”

kerek tüşmegeñiz^{htg/56} “düşmemelisiniz”

kerek tüşmege^{htg/56} “düşmemeli”

kerek tüşmegeler^{htg/56} “düşmemeliler”

Gereklilik kipinin çekiminde **kerek** kelimesi genelde fiilin önünde kullanılmaktadır.

*kerek es tüşmege*²³⁷⁴ “düşmemeli”

*kerek héç hünmege*²³⁷⁵ “hiç çıkmamalı”

*kerek köz yumuğa*²⁶⁴⁸ “göz yummalı”

*kerek témi vaqıkam*³⁷⁶⁹ “şimdi bakmalıyım”

3.3. İstek Kipi

Halaç Türkçesinde istek kipinde {-**(I)KA**}, {-**(U)KA**}, {-**(I)GA**}, {-**(U)GA**} biçimleri kullanılır.

	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{-(I)GA-m}, {-(U)GA-m} {-(I)KA-m}, {-(U)KA-m}	{-(I)GA-K}, {-(U)GA-K} {-(I)KA-K}, {-(U)KA-K}
2. Kişi	{-(I)GA-ŋ}, {-(U)GA-ŋ} {-(I)KA-ŋ}, {-(U)KA-ŋ}	{-(I)GA-ŋIz}, {-(U)GA-ŋIz} {-(I)KA-ŋIz}, {-(U)KA-ŋIz}
3. Kişi	{-(I)GA-Ø}, {-(U)GA-Ø} {-(I)KA-Ø}, {-(U)KA-Ø}	{-(I)GA-lAr}, {-(U)GA-lAr} {-(I)KA-lAr}, {-(U)KA-lAr}

*körügem*⁶⁷ “göreylim”

*yépigek*⁸⁹³ “yiyelim”

*yürügeŋ*⁶⁰ “yürüsün”

*yépigeŋiz*¹⁰⁷⁹ “yiyesiniz”

*körüge*¹⁸⁸⁰ “göre”

*yépigeler*¹⁸⁴⁸ “yiyeler”

3.4. Emir Kipi

Halaç Türkçesinde emir kipi diğer kiplere göre farklılık göstermektedir. Halaç Türkçesinde emir kipini, Doerfer (1988: 185-192) on, Cemrasi dil bilgisi kitabında (2014: 57-62) on, “Huda Hafız Heleci-Heleci Danışak ve Yazak” (2015: 404-410) isimli kitabında on bir farklı şekilde göstermiştir. Bu bölümde verilen örnekler incelenen metinlerden verilmeye çalışılmıştır. İncelenen metinlerde tespit edilemeyen örnekler için Cemrasi’nin eserleri kullanılmış ve örnekler bu eserlerden verilmiştir.

1. Tip: Ø		
	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{Ø-dAm}, {Ø-dIm}, {Ø-dUm}	{Ø-dAm}, {Ø-dIK}, {Ø-dUK}
2. Kişi	{Ø-I}, {Ø-U}	{Ø-dIη}, {Ø-dUη}
3. Kişi	{Ø-tA}	{Ø-tAlAr}

*kezdīm*¹⁹⁷⁶ “gezeyim”

kezdik^{htg/57} “gezelim”

kezi^{htg/57} “gez”

kezdīη^{htg/57} “gezin”

*vérte*²⁰⁷¹ “versin”

*vérteler*³⁰⁰⁰ “versinler”

2. Tip: {-īr}		
	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{-īr-dIm}	{-īr-dIK}
2. Kişi	{-īr-Ø}	{-īr-dIη}
3. Kişi	{-īr-tA}	{-īr-tAlAr}

vaķīrdīm^{hhh/405} “bakayım”

vaķīrdik^{hhh/405} “bakalım”

vaķīr^{hhh/405} “bak”

vaķīrdīη^{hhh/405} “bakın”

vaķīrte^{hhh/405} “baksın”

vaķīrteler^{hhh/405} “baksınlar”

3. Tip: {-UpA(r)}		
	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{-UpA(r)-(d)Um}	{-UpA(r)-(d)UK}
2. Kişi	{-UpA-Ø}	{-UpA-(A)η}
3. Kişi	{-UpA(r)-tA}	{-UpA(r)-tAlAr}

avunuparum^{hhh/405} “avunayım”

avunuparuk^{hhh/405} “avunalım”

avunupa^{hhh/405} “avun”

avunupaη^{hhh/405} “avunun”

avunuparta^{hhh/405} “avunsun”

avunupartalar^{hhh/405} “avunsunlar”

4. Tip: {-Al}		
	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{-Al-(d)Um}	{-Al-(d)UK}
2. Kişi	{-Al-Ø}	{-Al-(I)η}
3. Kişi	{-Al-tA}	{-Al-tAlAr}

kedelüm^{hhh/406} “giyelim”

kedelük^{hhh/406} “giyelim”

kedel^{hhh/406} “giy”

kedeliη^{hhh/406} “giyin”

kedelte^{hhh/406} “giysin”

kedelteler^{hhh/406} “giysinler”

5. Tip: {-kA(I)}		
	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{-kA(I)-(d)Um}	{-kA(I)-(d)UK}
2. Kişi	{-kA(I)-Ø}	{-kA(I)-(A)η}
3. Kişi	{-kA(I)-tA}	{-kA(I)-tAlAr}

yékelüm^{hhh/407} “geleyim”

yékelük^{hhh/407} “gelelim”

*yéke*³²⁷² “gel”

*yékeη*¹⁵⁸⁵ “gelin”

*yékelte*²⁹⁵⁰ “gelsin”

*érekelteler*¹⁸²⁸ “ersinler”

6. Tip: {-UvA(r)}		
	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{-UvA(r)-(d)Um}	{-UvA(r)-(d)UK}
2. Kişi	{-UvA(r)-Ø}	{-UvA(r)-(A)η}
3. Kişi	{-UvA(r)-tA}	{-UvA(r)-tAlAr}

*yutuvarum*⁵ “yutayım”

yutuvaruk^{hhh/407} “yutalım”

yutuva^{hhh/407} “yut”

yutuvaη^{hhh/407} “yutun”

yutuvarta^{hhh/407} “yutsun”

yutuvartalar^{hhh/407} “yutsunlar”

7. Tip: {-pI}, {-pU}		
	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{-pI-dIm}, {-pU-dUm}	{-pI-dIK}, {-pU-dUK}
2. Kişi	{-pI-Ø}, {-pU-Ø}	{-pI-dIη}, {-pU-dUη}
3. Kişi	{-pI-tA}, {-pU-tA}	{-pI-tAlAr}, {-pU-tAlAr}

yépidim^{hhh/409} “yiyeyim”

*yépidek*¹⁸⁴⁷ “yiyelim”

*yépi*¹⁹⁹¹ “ye”

*yépidiη*¹⁹⁶⁷ “yiyin”

*yépite*²⁰⁸⁹ “yesin”

yépiteler^{hhh/409} “yesinler”

8. Tip: {-AkA(I)}		
	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{-AkA(I)-(d)Um}	{-AkA(I)-(d)AK}
2. Kişi	{-AkA(I)-Ø}	{-AkA(I)-(A)η}
3. Kişi	{-AkA(I)-tA}	{-AkA(I)-tAlAr}

*tüşekelim*⁶⁸⁶ “düşeyim”

*hünekelek*⁸⁹³ “çıkalım”

*éreke*²⁴⁵⁴ “er, var”

könekeη^{hhh/408} “yanın”

*könekelte*²²²⁰ “yansın”

könekelteler^{hhh/408} “yansınlar”

9. Tip: {-éy}		
	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{-éy-dIm}	{-éy-dIK}
2. Kişi	{-éy-Ø}	{-éy-dIη}
3. Kişi	{-éy-tA}	{-éy-tAlAr}

oynéydim^{htg/61} “oynayayım”

oynéydik^{htg/61} “oynayalım”

oynéy^{htg/61} “oyna”

oynéydiη^{htg/61} “oynayın”

oynéyte^{htg/61} “oynasın”

oynéyteler^{htg/61} “oynasınlar”

10. Tip: {-Ar}		
	Teklik	Çokluk
1. Kişi	{-Ar-(d)Um}	{-Ar-(d)AK}
2. Kişi	{-Ar-Ø}	{-Ar-dİj}
3. Kişi	{-Ar-tA}	{-Ar-tAlAr}

*yovarum*²⁰⁴⁹ “gideyim”

*yovarak*¹⁶¹⁷ “gidelim”

*yovar*²⁰¹¹ “git”

yovardıj^{htg/62} “gidin”

*yovarta*²⁰⁸⁵ “gitsin”

yovartalar^{htg/62} “gitsinler”

4. Birleşik Kipler

4.1. Rivayet

4.1.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivayeti

Halaç Türkçesinde öğrenilen geçmiş zamanın rivayetinde {-mİşAmİş}, {-mUşAmUş} eki kullanılmaktadır.

*hatmışamış*⁵¹⁵⁴ “atmışmış”

*hinmişemiş*⁵¹⁵⁴ “inmişmiş”

*komişamış*⁵¹⁵⁴ “koymuşmuş”

*olmuşamış*⁵⁹⁹ “olmuşmuş”

*yağmışamış*²¹⁰² “yağmışmış”

4.1.2. Geniş Zamanın Rivayeti

Halaç Türkçesinde geniş zamanın rivayeti için {-IrAmİş}, {-UrAmUş} yapıları kullanılır.

*éteremiş*²⁰²⁷ “edermiş”

*keltiremiş*²⁰²⁷ “getirirmiş”

*suvlatıramış*²⁰⁵⁸ “sulatırmış”

*tékeremiş*²⁰²⁷ “dökermiş”

*yéyiremiş*¹⁰⁸¹ “yermiş”

Bu yapılar, /r/ ünsüzüyle biten fiillere bağlandığında geniş zaman ekinin ünlüsü düşmektedir.

varur ermiş > *varuramış* > *varramış*²⁰²⁷ “varırmış”

vérir ermiş > *véreirimış* > *vérremiş*²⁰⁵⁹ “verirmiş”

4.2. Hikâye

4.2.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi {-mişArtı}, {-mUşArtı} ya da {-mİşDI}, {-mUşDU}, {-mAdUK erti} yapılarıyla çekime girmektedir.

<i>incimişertiler</i> ⁵¹⁰⁸ “incinmişdiler”	<i>kelmişertiler</i> ⁵⁰⁶⁰ “gelmiştiler”
<i>olmuşarti</i> ⁴⁸²³ “olmuşdu”	<i>tutmuşarti</i> ⁴⁸⁸¹ “tutmuştu”
<i>yatmışartum</i> ¹⁰⁵⁹ “yatmıştım”	<i>vérmişertim</i> ²⁰¹¹ “vermiştim”

4.2.2. Geniş Zamanın Hikâyesi

Geniş zamanın hikâyesinin çekimi {-(A)rArtı}, {-(A)rArtU}, {-IrArtı}, {-UrArtU}, {-mAz Artı}, {-mAzattı} yapılarıyla kurulur. Çekim esnasında ünsüz benzeşmesi sebebiyle {-(A)rAttı}, {-(A)rAttU}, {-(1)rAtı}, {-(U)rAtıU} biçimleri de kullanılmaktadır.

<i>batararti</i> ²¹⁵² “batardı”	<i>çalarartular</i> ⁵⁰⁸⁸ “çalardılar”
<i>haçararti</i> ²¹⁷³ “açardı”	<i>turararti</i> ⁵⁰⁷⁹ “dururdu”
<i>varartum</i> ³⁶⁶⁸ “varırdım”	<i>vérerettim</i> ³¹⁹⁷ “verirdim”
<i>yazararti</i> ²¹⁸¹ “yazardı”	<i>yémezetdim</i> ³⁴⁶⁹ “yemezdim”

4.2.3. Şart Kipinin Hikâyesi

Şart kipinin hikâyesinde {-sa erti > -sartı > -sattı} gelişiminin sonucunda {-sAttı}, {-sAttU}, {sAtı}, {sAtıU} yapıları kullanılmaktadır.

<i>batsatdı</i> ²⁵³⁴ “batsaydı”	<i>hagrasatdı</i> ²⁵⁴³ “arasaydı”
<i>kelmesettim</i> ¹¹¹¹ “gelmeseydim”	<i>tutsartum</i> ²⁵³⁷ “tutsaydım”
<i>tutsatdum</i> ²⁵³⁶ “tutsaydı”	<i>yatsatdı</i> ²⁵³⁵ “yatsaydı”

5. Fiilimsiler

5.1. İsim-Fiiller

İsim-fiil, isim gibi kullanılabilen fiillerdir. Halaç Türkçesinde isim-fiil yapan ekler şunlardır: {-mA}, {-mAK}, {-Iş}, {-Uş}.

{-mA}

Fiillere gelip iş isimleri ve kalıcı isimler yapmaktadır.

<i>çatma</i> ⁴⁸⁵⁰ “çatma”	<i>hökürtmele</i> ¹⁹⁴⁶ “höykürmeyle”
<i>kélmeleri</i> ⁴⁶⁵⁴ “gelmeleri”	<i>kelmesi</i> ³³⁷¹ “gelmesi”
<i>kezmesiyé</i> ⁸ “gezmesine”	<i>tolğanmağa</i> ⁴⁷⁹¹ “dolanmaya”
<i>uçurma</i> ⁵⁰⁸⁰ “uçurma”	<i>yatma</i> ⁴⁸⁵⁰ “yatma”

{-mAK}

Fiillerin hareket isimlerini bildirir ve kalıcı isimler de oluşturulmuştur.

<i>bağışlanmağ</i> ²⁸³⁶ “bağışlanmak”	<i>bilmek</i> ⁴⁹⁶⁰ “bilmek”
<i>çekmek</i> ⁴⁹⁵⁸ “çekmek”	<i>haçmak</i> ²⁵⁸⁰ “açmak”
<i>hatmak</i> ³⁴⁸⁴ “atmak”	<i>hişemek</i> ⁴⁰⁰⁴ “istemek”
<i>oğramak</i> ²²²² “uğramak”	<i>olmak</i> ²²¹⁶ “olmak”
<i>turmak</i> ²⁵⁷³ “durmak”	<i>varmak</i> ²³⁷⁹ “varmak”
<i>yalvarmağ</i> ³⁰⁵⁰ “yalvarmak”	<i>yatmak</i> ³⁷⁰⁵ “yatmak”

{-Iş}, {-Uş}

Fiillerin hareket isimlerini bildirir ve kalıcı isimler de oluşturur.

*yağış*⁵⁰⁰⁵ “yağış”

5.2. Sıfat Fiiller (Ortaçlar)

Sayı ve şahsa bağlı fiil çekimine girmeyen, ama getirildiği eklerle fiilin zamana bağlı olarak taşıdığı kavramı sıfatlaştırdığı için kendisinde sıfat ve fiil özelliklerini birleştiren kategoriye sıfat-fiil denir. Sıfat fiil, belirli eklerle meydana getirilir. Halaç

Türkçesindeki sıfat-fiil ekleri şunlardır: {-An}, {-GAn}, {-mlş}, {-mUş}, {-mAdIK}, {-mAdUK}, {-dIK}, {-dUK}, {-GIII}, {-GUIU}, {-KIII}, {-KUIU}, {-GIIK}, {-GUIUK}, {-KIIK}, {-KUIUK}, {-mAIIG}, {-mAIUG}.

{-An}, {-GAn}

Geniş ya da geçmiş zaman bildiren sıfat-fiil ekidir.

<i>aķan</i> ¹¹⁷⁴ “akan”	<i>bilmeyen</i> ⁴⁴¹⁰ “bilmeyen”
<i>hasġan</i> ²⁰⁰⁸ “asan”	<i>hatan</i> ²¹⁰⁶ “atan”
<i>ķazan</i> ³³⁴⁶ “kazan”	<i>yaratan</i> ¹³⁷⁶ “yaratana”
<i>yazan</i> ³³⁴⁵ “yazana”	<i>yeyen</i> ⁴²⁹⁵ “yiyen”
<i>yıķan</i> ⁴⁰³¹ “yıkana”	<i>vakan</i> ⁴⁰⁸⁷ “bakan”

{-mlş}, {-mUş}

Geçmiş zaman bildirmektedir.

<i>hoķunmuş turpaķ</i> ⁶⁰¹ “okunmuş toprak”
<i>kesilmiş yol</i> ³³² “kesilmiş yol”
<i>puzulmuş köynüm</i> ¹³² “bozulmuş gönlüm”
<i>titremiş canım</i> ⁴²¹ “titremiş canım”

{-mAdIK}, {-mAdUK}

{-mlş}, {-mUş} sıfat-fiil ekinin olumsuzu için kullanılmaktadır.

<i>olmadıķ yerķe</i> ⁴⁸⁴ “almadık yerde”

{-dIK}, {-dUK}

Geçmiş zaman işlevinde kullanılır.

<i>bildikim</i> ⁴⁴⁹⁸ “bildiğim”	<i>ķekdeki</i> ³³⁵³ “ķekdiđi”
<i>hişedikim</i> ¹⁴⁸⁵ “istediğim”	<i>keldiki</i> ⁵¹⁰ “geldiği”
<i>kördiki</i> ³⁹⁰⁵ “gördüğü”	<i>yédikim</i> ³⁴⁹² “yédiđim”
<i>vérdiki</i> ³⁸⁷² “vérdiđi”	

{-GIII}, {-GUIU}, {-KIII}, {-KUIU}

Geniş zaman sıfat-fiil eklerindedir.

*algulu*³³⁴² “alan”

*haçgulu*¹⁵¹⁷ “açan”

*kelgili*¹⁸² “gelen”

*kezgili*⁴⁶⁸ “gezen”

*ötgülü*¹²⁹⁷ “öten”

*sevmegili*⁴⁸¹⁸ “sevmeyen”

*yaratkulu*²⁷⁸ “yaratan”

*vurkulu*²⁸¹ “vuran”

{-GIIK}, {-GUIUK}, {-KIIK}, {-KUIUK}

Gelecek ya da geniş zaman bildiren sıfat-fiil ekidir.

*içgülık*¹²⁴² “içecek”

*yégülık*³⁴⁹² “yiyecek”

*vérgilike*⁴⁰⁷ “verene”

{-mAIIG}, {-mAIUG}

Gelecek zaman sıfat-fiil ekidir.

*sevmelük*³⁷¹ “sevilecek”

*sürmeliğ*¹²⁶⁹ “sürülecek”

5.3. Zarf Fiiller (Ulaçlar)

Zarf görevinde kullanılan fiil biçimlerine zarf-fiil denir. Halaç Türkçesinde kullanılan zarf-fiil ekleri şunlardır: {-A}, {-I}, {-Ip}, {-Up}, {-dIKdA}, {-dUKdA}.

{-A}, {-I}

Fiillerde tekrar şeklinde kullanılır ve tarz bildirir.

*heğliyé heğliyé*⁸⁵³ “ağlaya ağlaya”

*köne köne*⁸⁰⁴ “yana yana”

*küle küle*¹²⁴³ “güle güle”

*sallana sallana*⁶⁹ “sallana sallana”

{-Ip}, {-Up}

Fiilleri bağlama işleviyle kullanılan zarf-fiil ekidir.

*danuşup*²⁷³² “damışıp”

*kelip*³¹⁸³ “gelip”

*körüp*¹⁷⁸⁷ “görüp”

*külüp*¹⁶²² “gülüp”

*tolkanup*¹⁴¹⁹ “dolanıp”

*uçup*¹⁵⁷⁵ “uçup”

*yéyip*³⁵⁰⁰ “yiyip”

*varup*²²⁸⁶ “varıp”

{-dIKdA}, {-dUKdA}

{-dIK}, {-dUK} sıfat-fiil eki ve {+dA} bulunma durumu ekinin birleşmesiyle oluşmuştur ve {-(y)IncA}, {-(y)UncA} işlevinde kullanılır.

<i>érdikde</i> ⁴³⁶⁵ “erince”	<i>hatduқта</i> ⁴³⁶² “atınca”
<i>hindikde</i> ²⁰⁴¹ “inince”	<i>höldükde</i> ²⁴¹⁹ “ölünce”
<i>kördükde</i> ²¹⁶⁹ “görünce”	<i>tüşdükde</i> ²¹⁷⁵ “düşünce”
<i>yürüdükde</i> ³⁶⁹ “yürüyünce”	<i>vérdikde</i> ³³⁶⁴ “verince”

G. Edat

Edatlar, yalnız başlarına anlamları olmayan, isim ve isim soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağlı bulunan, dil bilgisi bakımından onlara hakim olan ve eklendikleri kelimeler ile cümlenin öteki kelimeleri arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran görevli sözlere (Korkmaz, 2007: 1052).

1. Benzerlik, Tıpkılık, Denklik İlişkisi Kuran Edat

Halaç Türkçesinde “gibi” edatı yerine “*vārā*” kelimesi kullanılmaktadır.

<i>elif vārā boğun yay vārā bükülmüş</i> ¹⁰³ “elif gibi boyun yay gibi bükülmüş”	
<i>sél vārā</i> ²⁵ “sel gibi”	<i>hekiğ vārā</i> ²¹⁵⁰ “akik taşı gibi”
<i>höli vārā</i> ⁹⁶ “ölü gibi”	<i>keman vārā</i> ²²⁷⁷ “keman gibi”
<i>mecnun vārā</i> ⁶⁸⁶ “mecnun gibi”	<i>toğan vārā</i> ⁸⁸² “doğan gibi”
<i>yılan vārā</i> ²⁶³³ “yılan gibi”	<i>yulduz vārā</i> ⁹⁶⁸ “yıldız gibi”

2. Miktar ve Derece İlişkisi Kuran Edat

Halaç Türkçesinde miktar ve derece göstermek için “*ķeder*” kelimesi kullanılmaktadır.

<i>bu ķeder</i> ²⁰¹¹ “bu kadar”	<i>u ķeder</i> ²⁰¹¹ “o kadar”
<i>onda ta on tōrt yaşıyé ķeder</i> ³ “ondan ta on dört yaşına kadar”	

3. Uygunluk, Denklik ve Nispet İlişkisi Kuran Edat

Halaç Türkçesinde “köre” kelimesi yönelme durumu ile birleşerek “göre” anlamında kullanılmaktadır.

*deryada sağ selamet hünmekleriyé köre tarıka bîhedd u bîhisab şukurlar éttiler*³⁶⁸

“denizden sağlıklı bir şekilde çıkmalarına göre Allah’a sonsuz şükrettiler”

*senüber bu yigitlerin ariğ yürekleriyé köre bu şeri hoşudu*¹⁸⁰

“Senüber bu yiğitlerin temiz yüreklerine göre bu şiiri okudu”

4. Belirtme Yoluyla Başkalık İlişkisi Kuran Edat

Halaç Türkçesinde “başka” edatı yerine “savay” kelimesi ayrılma durumu ile birleşerek kullanılmaktadır.

*éy yigit seniñ mende savay yarın varār?*⁶⁸⁵

“ey yiğit senin benden başka sevdiğin mi var”

*sende savay hişedikim yoğ benim*¹⁴⁸⁵

“benim senden başka istediğim yok”

*bî varatdi bî yoğatdi allada savay héç kimse yoğatdi*¹⁹⁰⁸

“bir vardı bir yoktu Allah’tan” başka kimse yoktu”

5. Öncelik, Sonralık ve Zaman İlişkisi Kuran Edat

Halaç Türkçesinde sonralık ilişkisi kurmak için “söre, soy, soyna” kelimeleri ayrılma durumu ile birleşerek kullanılmaktadır.

*bu sözlerde söre*¹⁷⁸ “bu sözlerden sonra”

*bî neççe kün yol yürüdükde söre*¹⁸⁰³ “bir kaç gün yol yürüdükten sonra”

*meni béş künde soy bigana bilme*²³⁶⁴ “beni beş günden sonra yabancı bilme”

*mende soyna siziñ başıñız sağ olta*⁴³⁰² “benden sonra sizin başınız sağ olsun”

Halaç Türkçesinde öncelik ilişkisi kurmak için “avval” kelimesi kullanılmaktadır.

*keldi avval hüzüruça tayandı*³⁶⁰¹ “geldi önce huzurunda dayandı”

*avval béri kıotakı ağızın haçdı*¹⁹⁶⁶ “önce kurdun çuvalının ağızını açtı”

*avval öptü u böriñ seğkelinde*³⁷¹² “önce o kurdun sakalından öptü”

H. Ünlemler

1. Duygu Ünlemleri

Duygu ve heyecanları ifade eden ünlemlerdir

*ah*¹¹ “ah çekmek” *ah ah*³¹⁵⁴ “ah çekmek”
vay^{258, 3692} “vay, vah” *kaş*⁴⁴⁶⁴ “keşke”

2. Seslenme Ünlemleri

Seslenme amacıyla kullanılan ünlemlerdir.

*ay*⁴²³⁵ “seslenme ünlemi” *éy*^{3307, 3377} “seslenme ünlemi”
*aya*⁴³⁴⁸ “seslenme ünlemi”

3. Cevap Ünlemleri

Onaylama ya da karşı çıkma anlamındaki ünlemlerdir.

*elbette*²²⁰¹ “elbette” *beli*⁵⁰⁵⁴ “evet”
*hob*¹⁹⁹² “iyi, güzel”

I. Bağlaçlar

Türk dilinde çok geniş bir yer tutan bağlaçlar, kelimeleri, kelime guplarını, cümleleri ve kimi zaman da paragrafları şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan ve bağladıkları sözler arasında anlam ilişkileri kuran dil bilgisi öğeleridir (Korkmaz, 2007: 1091).

1. Sıralama Bağlaçları

Art arda gelen eş değer veya eş görevde olan kelimeleri, kelime guplarını ve cümleleri birbirine bağlayan bağlaçlardır.

*balalarıñ orağ saldı yu özü uştu vardı*¹⁰⁸⁰ “çocuklarını oraya bıraktı ve kendi uçtu vardı

*can u dille hişom kadir hudada*¹⁵² “Yüce Allah’tan can ve gönülden istiyorum”

*meni éttiñ divana yu perişan*⁷³⁸ “beni deli ve perişan ettin”

*tikenü dolavda ketirer u hatar tendirke*⁴⁷⁰⁵ “dikeni dolaptan ketirir ve tandıra atar”

*tişimçe kördüm men bī şems u kemer*¹²⁴ “ben düşümde bir güneş ve ay gördüm”

*varur karrı kişi yanına **yu** hayur*⁴⁷⁰⁴ “yaşlı kişinin yanına varır ve söyler”

***hem** simurk hayılar **hem** şah-i murġan*¹⁴⁵⁶ “hem simurk derler hem kuşların şahı”

2. Denkleştirme, Karşılaştırma, Seçme Bağlağları

Bu bağlağlar, cümlenin öğelerini denkleştirme, karşılaştırma, seçme ve yeğleme gibi işlevlerle birbirine bağlayan bağlağlardır.

*bulmazartiņ kesik yeni **ya** kohne*²³⁹³ “yeni ya da eski elbise bulamazdın”

*lebiņ kēnd u şeker **ya dağ** ki balar*²⁴³² “dudaġın şeker ya da baldır”

*seķķelin **ya** kōdı yorķanın altına **ya** kōdı yorķanın istine*⁴⁷⁰²

“sakalını ya yorganın altına ya da yorganın üstüne koydu”

SONUÇ

Halaçlar ile ilgili yaptığımız çalışma neticesinde elde edilen bilgilerden hareketle çıkarılan sonuçlar şu şekildedir:

1. Halaçlardan ilk defa bahseden Kaşgarlı Mahmut'tur. Kaşgarlı Mahmut Divanu Lugati't-Türk'te Halaçların isminin "kal aç"tan geldiğini söylemiştir.

Kaşgarlı Mahmut'tan sonra Halaçlardan ve Türkçelerinden bahseden isim Muhammed Mogaddam'dir (H.1318/M.1939). Mogaddam'ın "*Guyeşha-yı Vafs u Aştiyan o Tafreş (Vafs, Aştiyan ve Tafreş Ağızları)*" isimli eserinde Halaç Türkçesi ile ilgili metinleri vermiştir.

Mogaddam'den sonra Halaçlar ile ilgili çalışma yapan kişi Vladimir Minorsky'dir. Minorsky Halaç Türkçesine ait malzemeleri toplayarak 1940 yılında "*The Turkish Dialect of the Khalaj (Halaç Türk Ağzı)*" isimli çalışmasıyla Halaç Türkçesine dikkat çekmiştir. Halaç Türkçesi üzerine yapılmış bu iki temel çalışmayı inceleyen Doerfer ve öğrencileri Halaçları ve Halaç Türkçesini yeniden keşfetmiştir.

2. Yapılan bu çalışmalar sonucunda elde edilen bilgilerle, Halaçların ve Türkçelerinin, Türklük bilimi açısından son derece önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Halaç Türkçesinin dil özelliklerine göre Türk dilinin ve lehçelerinin tasnifi meselesi de yeniden değerlendirilmiştir. Halaç Türkçesi, sahip olduğu özelliklere göre, Yakut ve Çuvaş Türkçeleri gibi Türk dilinin bağımsız bir lehçesi olarak değerlendirilmiştir.

3. Halaç Türklerinin coğrafyası tarih boyunca gerek göçebelikten gerek siyasi ve ekonomik sebeplerden sürekli değişmiştir. Halaçlar, özellikle Asya kıtasında büyük bir coğrafyayı dolaşarak bir bölümü bugünkü İran'ın merkezindeki şehir (Tahran, Kerec, Kum, Save, Aştiyan, Ferahan, Irak) ve özellikle köylere yerleşmişlerdir. İran'ın başka bölgelerinde ve Kaşkay Türkleri içerisinde de Halaçlarla karşılaşabilmektedir. Halaçların önemli bir bölümü İran dışında Azerbaycan, Türkmenistan, Afganistan,

Pakistan ve Hindistan gibi farklı bölgelere yerleşmişlerdir. Türkmenistan'da kalabalık bir nüfusa sahip bir Halaç ilçesi olduğu, Azerbaycan'ın Salan şehri civarında Halaç isminde bir obanın olduğu, Afganistan'da Gazne şehri civarında ve farklı bölgelerde, özellikle Pakistan sınırına yakın bölgelerde, yaşadıkları bilinmektedir. Pakistan'da Çitral şehrinde yaşayan Halaçlar her ne kadar İskender'in soyuna bağlansa da yaşadıkları bölgeler kadim Halaç Türklerinin yoğunlukla yaşadıkları topraklardır. Hindistan'da Yeni Delhi Türk Sultanlığını kuran Halaçlar uzun yıllar burada yaşamışlardır. Pakistan ve Hindistan arasında kalan Keşmir Bölgesi Türk boylarının yoğun olarak yaşadığı bir bölgedir. Ancak İran dışında kalan ülkelerde ve bölgelerdeki Halaç Türklerinin varlığını ve bu boyların Halaç Türkçesini halâ konuşup konuşmadığını yapılacak bilimsel incelemeler, saha çalışmaları sonucunda elde edilecek bilgiler ortaya çıkaracaktır.

İran'da konuşulan Halaç Türkçesiyle ilgili elde edilen hem yazılı hem de sözlü metinler üzerinde yapılan incelemelerden varılan sonuçlar şu şekildedir:

4. Ses Bilgisi: Bu bölümde Halaç Türkçesinde kullanılan ünlüler ve ünsüzler ele alınmış ve incelenmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde Halaç Türkçesinde /a/, /e/, /é/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/ olmak üzere 9 ünlü ve /b/, /c/, /ç/, /d/, /đ/, /f/, /g/, /ğ/, /h/, /h̄/, /j/, /k/, /k̄/, /l/, /m/, /n/, /ŋ/, /ñ/, /p/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /v/, /y/, /z/ olmak üzere 26 ünsüz bulunduğu tespit edilmiştir.

4.1. Ünlüler bahsinde Halaç Türkçesinin sahip olduğu en önemli özellik Eski Türkçedeki asli uzun ünlüleri sistemli bir şekilde korunmasıdır. Asli uzun ünlüler Saha, Türkmen, Özbek (Kara-Bulak Ağızı) gibi çağdaş Türk lehçeleriyle birlikte Halaç Türkçesinde de āç “aç”, b̄er “ruh hali, davranış”, āt “isim, ad”, b̄i “bir, 1”, āyıl- “ayıl-”, h̄açuḡ “acı”, ērin “dudak”, h̄art “ard, arka”, īde “iğde”, h̄az “az”, īne “iğne”, h̄ot “ateş”, ū “uyku”, h̄un “un”, ūdan- “uyan-”, q̄arrı “yaşlı” örneklerinde olduğu gibi korunmaktadır.

4.2. Ünsüz bahsinde tespit edilen en önemli özellik Eski Türkçede kullanılan ve Türk lehçelerinin ayrışmalarında ölçüt olarak ele alınan seslerin Halaç Türkçesinde korunuyor olmasıdır. Eski Türkçe'nin dil özelliklerini yansıtmaları bakımından kilit ses özelliği taşıyan /đ/, /ğ/, /k/, /ŋ/, /ñ/, /t/ seslerinin kullanıldığı nadir Türk lehçelerinden birisi de Halaç Türkçesidir. Halaç Türkçesinde, đ/, -đ- sesi kelime kökünde ve kelime

içinde, **-ğ-**, **ğ#** sesi kelime içinde ve sonunda, Ortak Türkçede **#g** olan **#k** sesi kelime başında, **ŋ/** sesi kelime kökünde ve genellikle 2. kişi iyelik eklerinde, **ñ/**, **-ñ-** sesi kelime kökünde ve içinde, Ortak Türkçede **#d** olan **#t** sesi kelime başında kullanılmaktadır. Bu ünsüzlere ek olarak kelime başı türeme sesi olan **#h** ünsüzü de Halaç Türkçesinin yaygın kullanılan önemli seslerinden birisidir.

5. Şekil Bilgisi: Bu bölüm yapım ekleri, isim, zamir, sıfat, zarf, fiil ve edat başlıkları altında ele alınmış ve tespit edilen dil bilgisi özellikleri yazılmıştır.

Yapım ekleri bahsinde, metinlerde tespit edilen ekler isimden isim türeten, isimden fiil türeten, fiilden isim türeten ve fiilden fiil türeten ekler başlıkları altında kendi içinde alfabetik sıraya göre verilmiştir.

5.1. İsim bahsinde çokluk, iyelik, hâl, soru ve aitlik ekleri ele alınmıştır. Bu bölümde Halaç Türkçesinin farklılık gösterdiği en önemli konu yönelme, bulunma ve ayrılma hâl ekleriyle soru ekidir.

5.2.1. Yönelme hâl eki Eski Türkçedeki hâliyle kullanılmaktadır. Halaç Türkçesinde yönelme hâl eki **{+KA}**, **{+GA}** şeklindedir. Asıl işlevi eşitlik olan **{+ÇA}** eki genel olarak benzerlik, küçültme anlamlarıyla ve küçültme eki şeklinde de kullanılmaktadır. Ancak Türk dilinin tarihi seyri içerisinde Köktürk, Uygur, Karahanlı ve Eski Anadolu metinlerinde bulunma hâl eki olarak kullanıldığı durumlar da vardır. Halaç Türkçesinde de ek bulunma hâl eki görevinde kabul görmüş ve kullanılmıştır. Halaç Türkçesinde ayrılma hâl ekinin Eski Türkçedeki hâli korunmuştur. Eski Türkçede **{+dA}**, **{+tA}** olan ayrılma hâl eki Halaç Türkçesinde **{+dA}** biçiminde kullanılmaktadır. Bu yönüyle Halaç Türkçesinde yukarıda bahsi geçen hâl ekleri arkaik özellik taşımaktadır.

5.2.2. Halaç Türkçesinde kullanılan bir soru eki bulunmaktadır. Halaç Türkçesinde soru anlamı özellikle ağızlarda görülen vurgu, tonlamayla verilir. Soru anlamı genellikle cümlenin son kelimesinin son hecesindeki ünlünün uzun okunması yoluyla sağlanmaktadır.

5.3. Zamir bahsi kişi, işaret, dönüşlülük, belirsizlik ve soru zamirleri başlıkları altında ele alınmıştır. Kişi zamirleri **men, sen, u, biz, siz, ullar** biçimindedir. Burada birinci tekil kişi **men** Eski Türkçedeki hâliyle kullanılmaktadır.

5.3.1. **Öz** kelimesinin özellikle Güney Azerbaycan Türkçesinde yaygın olarak kullanılması Halaç Türkçesindeki dönüşlülük zamirinin kullanım sebebini açıklamaktadır. Güney Azerbaycan Türkçesinin tesiri sonucu Halaç Türkçesinde dönüşlülük zamiri olarak **öz** kelimesi kullanılmaktadır.

5.3.2. Halaç Türkçesinde **kim, kimi, nēse, anı, anısı** kelimeleri soru zamiri olarak kullanılmaktadır.

5.4. Sıfatlar bahsi niteleme ve belirtme sıfatları başlıklarında incelenmiştir. Bu bölümde Halaç Türkçesi sıra sayı ve kesir sayı sıfatlarında farklılık arz etmektedir. Sıra sayı sıfatları **{(I)mcI}**, **{(U)mcU}** ekleriyle *altamcı* “altıncı”, *bīyimci* “birinci”, *ekkēmcı* “ikinci”, *tokuzumcu* “dokuzuncu”, *törtümcü* “dördüncü”, *üçümcü* “üçüncü” örneklerinde olduğu gibi yapılmaktadır. Kesir sayı sıfatları ise ayrılma hâli eki **{+dA}** ile *törtde bī* “dörtte bir”, *bēşde bī* “beşte bir”, *yüzde on* “yüzde on”, *yüzde elli* “yüzde elli” örneklerinde olduğu gibi yapılmaktadır. Halaç Türkçesinin soru sıfatı olarak “*anı/anu (hangi), nēççe (kaç)*” kelimeleri kullanılır.

5.5. Zarf bahsi zaman, yer-yön, nitelik, miktar ve soru zarfları başlıkları altında ele alınmış ve incelenmiştir.

5.6. Fiil bahsi kişi ekleri, bildirme, tasarlama, birleşik kipler ve fiilimsiler başlıkları altında ele alınmıştır.

5.6.1. Kişi ekleri, zamir ve iyelik kökenli, emir çekiminde kullanılan kişi ekleri olmak üzere üç farklı türde tespit edilmiştir.

5.6.2. Bildirme kipleri bölümünde gelecek zaman eki Halaç Türkçesine özgü bir özellik göstermektedir. Halaç Türkçesinde gelecek zaman eki olarak **{-uluk}**, **{-gilik}** biçimleri ve **{-sA kerek}** yapısı kullanılmaktadır.

5.6.3. Halaç Türkçesi şart kipinde **{-sA}** ve **{-(A)KA}**, **{-(I)KA}**, **{-(U)KA}**, **{-(A)GA}**, **{-(I)GA}**, **{-(U)GA}** ekleri, gereklilik kipinde **{-(A)KA}**, **{-(I)KA}**, **{-(U)KA}**, **{-(A)GA}**, **{-(I)GA}**, **{-(U)GA}** **kerek** yapısı ve istek kipinde **{-(I)KA}**, **{-(U)KA}**, **{-(I)GA}**, **{-(U)GA}** ekleri kullanılmaktadır. Halaç Türkçesi emir kipinde önemli bir farklılık göstermektedir. Halaç Türkçesinde emir kipini on farklı çekimi vardır.

5.6.4. Birleşik kipler bahsinde Halaç Türkçesinde öğrenilen geçmiş zamanın rivayetinde {-mİşAmİş}, {-mUşAmUş} ve geniş zamanın rivayeti için {-IrAmİş}, {-UrAmUş} ekleri; öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi {-mişArtı}, {-mUşArtı} ya da {-mİşDI}, {-mUşDU}, {-mAdUK erti}, geniş zamanın hikâyesinin çekimi {-(A)rArtI}, {(A)rArtU}, {-IrArtI}, {-UrArtU}, {-mAz Artı}, {-mAzattI} ve şart kipinin hikâyesinde {-sa erti > -sartı > -sattı} gelişiminin sonucunda {-sAttI}, {-sAttU}, {sAtDI}, {sAtDU} yapıları kullanılmaktadır.

5.6.5. Fiilimsiler bahsi üç başlık altında ele alınmış ve incelenmiştir. İsim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil olarak ele alınan bu bölümde Eski Türkçenin izlerini görmek mümkündür. Özellikle sıfat fiil ekleri {-gIII}, {-kIII} ve {-GAN} Eski Türkçedeki hâliyle kullanılmaktadır.

5.7. Edat bahsinde benzerlik edatı olarak vārā “gibi” kelimesi kullanıldığı görülmektedir.

6. G. Doerfer, Türk dilinin tasnifini yapmış ve Halaç Türkçesini ayrı bir Türk dili grubu olarak kabul etmiştir. Bu iddiasının en önemli kanıtı olarak Ana Türkçede var olduğuna inanılan kelime başı “p-” sesinin Halaç Türkçesinde “h-” olarak kullanıldığını ve bu sesin asli olduğunu belirtmiştir (Doerfer, 1968; 1969b). Fakat Halaç Türkçesinde kullanılan kelime başı “h-” sesinin asli değil türeme olduğu G. Gülsevin tarafından örneklerle anlatılmıştır (2016). Eski Türkçe döneminden daha eski dönemlere ait tartışmaya açık tek bir örnek üzerinden Halaç Türkçesini Türk dilinin tasnifinde ayrı bir grup olarak değerlendirmenin doğru olmadığı kanısındayız. Bunun yanında asli uzun ünlüleri koruması, Eski Türkçe'nin dil özelliklerini yansıtması bakımından kilit ses özelliği taşıyan /d/, /g/, /k/, /ŋ/, /ñ/, /t/ seslerinin kullanılması, Eski Türkçedeki yönelme ve ayrılma hâl ekinin korunması, Eski Türkçe döneminde karşılaşılan kelimelerin (*baluk* “köy”, *alumla* “elma”, *kiden/küden* “dügün”, *hürün* “beyaz”, *béri* “kurt”, *ērin* “dudak”, *kesik* “elbise”, *ilger* “ileri”, *taşgar* “dışarı”) kullanılması ile bulunma hâl ekinin, gelecek zaman ekinin, gereklilik, istek ve özellikle emir kipinin diğer Türk lehçelerinden farklılık göstermesi Halaç Türkçesini Türk dili ailesi içerisinde özel kılmaktadır. Bu özelliklerden yola çıkarak Halaç Türkçesi, Zeynep Korkmaz'ın (1975) belirttiği Eski Türkçe dönemindeki lehçe ayrılıklarının başladığı döneme ait bir Türk lehçesi olarak kabul etmek mümkündür.

7. Eski Türkçe dönemine ait bu özelliklerin yanı sıra İran özelinde Halaçların yoğunlukla yaşadıkları coğrafya dillerini de etkilemiştir. Oğuz grubu lehçeleriyle, özellikle Azerbaycan Türkçesiyle etkileşim içinde olmuş ve bu lehçe/lehçelerden ünsüz ikizleşmesi, k > h değişimi (kırk > kırh, yok > yoh), metatez (örgemek, torpaq, yarpaq), +KA, +GA yönelme hâl ekinin yanında +(y)A şeklinde hâl eki kullanılması, dönüşlülük zamirinin “öz” olarak kullanılması, zamir kökenli şahıs ekleri öğrenilen geçmiş zamanda düz geniş /a, e/ şeklinde kullanımı (çalmışam, kelmişem, toğramışam, körmüşem, tüşmüşem, olmuşam) gibi dil bilgisi özellikleri Halaç Türkçesinde kullanılmaktadır.

8. İran’da konuşulan Halaç Türkçesini bekleyen en büyük tehlike gün geçtikçe konuşanın azalması ve bu durumun sonucunda Halaç Türkçesinin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasıdır. Hâkim dilin (Farsça) baskısı yanında bazı sosyal ve ekonomik sebeplerden bu Türk lehçesini konuşanların sayısının azalması, bu lehçenin kullanılmamasına, unutulmasına ve dolayısıyla yok olmasına zemin hazırlamaktadır. Bu duruma etkili olan diğer bir sebep de Halaç Türkçesinin kendine ait bir alfabesinin ve yazılı edebiyatının bulunmamasıdır. Bu yüzden Halaçlar ve Türkçeleriyle ilgili yapılacak yeni çalışmaların gerekliliği ve sürekliliği çok önemlidir.

9. Halaç Türkçesi sahip olduğu arkaik ve özel pek çok dil özelliğiyle Türk dilinin içerisinde önemli bir yere sahiptir. Bu özellikler onun, Türk dillerinin tasnifinde başlı başına bir kol olmasını sağlamıştır. Halaç Türkçesinin, Eski Türkçeye ait dil özelliklerini koruması Halaçların kadim bir Türk boyu olduğunu ispatlar niteliktedir. Halaç Türkçesi üzerine yapılacak yeni çalışmalar özelde İran’da konuşulan Halaç Türkçesinin ölümünü geciktirecek ve unutulmamasını sağlayacaktır. Bunun yanında İran dışında yaşayan Halaçların sosyo-kültürel hayatlarının ve konuştıkları dilin incelenmesiyle Halaç Türkçesiyle ilgili daha geniş malumat elde edilecektir. İran dışında da Halaç Türkçesinin konuşulup konuşulmadığı tespit edilmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

1. Abbaslı, M. (1976). “Safevîlerin Kökenine Dair”. *Bellekten*, XL (158), 287-329.
2. Abraham, E. (2009). *Modern İran Tarihi*. İstanbul: İş Bankası Yay.
3. Ağca, F. (2016). *Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı, Metin- Aktarma- Notlar- Dizin- Tıpkıbasım*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.
4. Aitchison, F. (1981). *Language Change: Progress or Decay?*. New York: Fontana Paperbacks.
5. Aka, İ. (2003). Anadolu’dan İran’a Göçler. Tarihten Günümüze Türk İran İlişkileri Sempozyumu (Konya 16-17 Aralık 2002). Ankara.
6. Aka, İ. (2006). “İran’ın Sınır Boylarında Göçebeler- Şahsevenlerin Toplumsal ve Politik Tarihi”. *Bellekten*, LXX (259), 1005-1010.
7. Akbulut, D. A. (1984). *Arap Fütuhatına Kadar Maverâünnehir ve Horasan’da Türkler* (M.Ö. II- M.S. VII. yy.). (Basılmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
8. Akbulut, D. A. (2002). “Akhunlar (Kionit/Hyon) ve Eftalitler Çağında Maverâünnehir ve Horasan’da Türkler”. (Ed. Hasan Celal Güzel vd.). *Türkler*. Cilt 1. s. 1318-1348. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
9. Akpınar, Y. (2001). “Son Dönem İran Türkçesi’nde Türkiye Türkçesi’nin Etkileri”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 8 (17), 39-52.
10. Aksan, D. (2007). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim I-II-III*. Ankara: TDK Yayınları.
11. Albayrak, R. (2004). *Afganistan Türkleri*. Ankara: Berikan Yayınevi.
12. Altı, F. (2013). *Pers Siyasi Tarihi* (M.Ö. 559-330). (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
13. Appel, R. ve Muysken, P. (1987). *Language Contact and Bilingualism*. London: Edward Arnold.
14. Aslan Demir, S. (2008). *Türkçede İsteme Kipliği. Semantik-Pragmatik Bir İnceleme*. Ankara: Grafiker Yayınları.

15. Atalay, B. (1941). *Divanü Lüğati't-Türk III. Cilt*, Ankara: TDK Yayınları.
16. Ataniyazov, S. (1999). "Türkmen Boylarının Geçmişi, Yayılışı, Bugünkü Durumu ve Geleceği". *Bilig*. 10, s. 1-32
17. Atay, T. (Nisan 1997). "İran İslâm Devrimi'nin Arka Planı". *Birikim*, (96), 33-42.
18. Austerlitz, R. (1974). "Khalaj Materials'ın Değerlendirme Yazısı". *American Anthropologist*, New Series, Sayı: 76/2, s. 461.
19. Axworthy, M. (2008). *Empire Of The Mind: A History of Iran*. Hurst & Co. Publishers.
20. Bahadır, G. (2011). "Anadolu'da Bizans-Sasani Etkileşimi (IV.-VII. Yüzyıllar)". *Turkish Studies*, 1 (6), 685-703.
21. Bang, W. ve Arat, R. R. (1936). *Oğuz Kağan Destanı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili Semineri Neşriyatından.
22. Banguoğlu, T. (2007). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yay.
23. Barbiere, S., Beukema, F. ve Van der Wurff, W. (Ed.). (2002). *Modality and its Interaction with the Verbal System*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing.
24. Barutcu Özönder, F. S. (1998). "İran ve Türkler". (*Güney Azerbaycan Edebiyatında İstiklal Sempozyumu, 30 Mayıs 1998*). Ankara: Azerbaycan Kültür Derneği, Yayımlandığı yer: Kök Araştırmalar: Kök Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi IV (2) Güz 2002, 101-122.
25. Başdaş, C. (2007). Türkiye Türkçesinde Asli Uzunluk Belirtileri. *Turkish Studies*, 2 (2), s. 89-101.
26. Bausani, A. (1960). "Persian Religiosa". *East and West*, 11 (2/3), 204-207,
27. Bayburtluoğlu, H. (2019). *Orta Çağ'da Tohâristan Bölgesinde Halaçlar*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
28. Bazin, L. (1998). "Les Turcophones d'Iran: aperçus ethno-linguistiques. *Le fait ethnique en Iran et en Afghanistan*. Paris: CNRS, s.43-54.
29. Benjamin, S. G. (1972). *Persia and Persians*. Londra: University Of Toronto.

30. Berta, Arpad. (1982). "Wörterbuch des Chaladsch'ın Değerlendirme Yazısı". *Nyelvtudományi Közlemények*, Sayı: 84/2, s. 438-441.
31. Berta, Arpad. (1996). "Folklore-Texte der Chaladsch'ın Değerlendirme Yazısı". *Oriens*, Sayı: 35, s. 308-310.
32. Bosnalı, S. (2001). "İran Türklerinin Dili ve Toplumsal Kimliği". *Türk Dili*. s. 669-679.
33. Bosnalı, S. (2007a). "İran Azerbaycan Türklerinde Dil Aktarımı". (*Kazakistan ve Türkiye'nin Ortak Kültürel Değerleri Uluslararası Sempozyumu 21-23 Mayıs 2007*) *Bildiriler*. s. 389-395.
34. Bosnalı, S. (2007b). *İran Azerbaycan Türkçesi, Toplumdilbilimsel Bir İnceleme*. İstanbul: Kebikeç Yayınevi.
35. Bosnalı, S. (2008). "Halaç Türkçesinde Gelecek Zaman: Biçim, Değişke ve Kullanım". *Türk Dili Kurultayı Bildirileri 20-25 Ekim 2008*. s. 809-822.
36. Bosnalı, S. (2009). "İran Halacistan Bölgesinin Etnik-dilsel Yapısı ve Halaç Türkçesi". (Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu.) *Bildiriler-1*. Erzurum, s.191-200.
37. Bosnalı, S. (2010a). "Halaççanın Yitim ve Değişim Sürecine Tasarlama Kipleri Açısından Bir Bakış". *Bilig*. 53 Bahar 2010, s. 67-88.
38. Bosnalı, S. (2010b). Dil Ölümü Bağlamında Halaççanın Durumu: Dil Edinci Açısından Bir Yaklaşım (*İran Türk. Çağdaş Türklük Araştırmaları Sempozyumu 2010 (İran Türkolojisi: Konular, Sorunlar ve Yaklaşımlar) 22-25 Haziran 2010*. Ankara Üniversitesi: Yayımlanmamış Bildiri.
39. Bosnalı, S. (2012). "Dil Edimi Açısından Halaççanın Konumu", *Karadeniz Araştırmaları*, Kış, S. 32, s. 45-67.
40. Bosnalı, S. (2016). Halaçlar ve Dilleri. Tehlikedeki Türk Dilleri II A: Örnek Çalışmalar. Cilt 2. Astana: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi.
41. Bozkurt, F. (1992). *Türklerin Dili*. İstanbul: Cem Yayınları.

42. Bozkurt, F. (2002). "Halaçlar". *Türklerin Dili*. s. 684-689. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
43. Bozkurt, F. (2004). *Türkiye Türkçesi (Türkçe Öğretiminde Yeni Bir Yöntem)*. İstanbul: Kapı Yay.
44. Bulak, Ş. (2019) Türkçede "-mI/-mU" Soru Unsuru. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (66), s. 309-330.
45. Buran, A. (1996). *Anadolu Ağzlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri*. Ankara: TDK Yay.
46. Buran, A. (2006). Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağzlarında İkincil Uzun Ünlüler. *II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni*, s. 10-12.
47. Bussmann, H. (1996). *Dictionary of Language and Linguistics*. London and New York: Routledge.
48. Bybee, J. ve Fleischman, S. (1995). Modality in Grammar and Discourse: An Introductory Essay. B. Joan, S. Fleischman (Ed.). *Modality in Grammar and Discourse* içinde (ss. 1-14). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing.
49. Caferi, H. M. (1972). Safeviler Devrinde İran Kültür ve Medeniyeti.
50. Canfield, R. L. (2002). *Turko-Persia in Historical Perspective.*: Cambridge University Press.
51. Cemrasi, A. A. (2006). *Halaçha Yâdegâri Turkha-yi Bastan*, Tahran: Peyam-ı Puya Yay.
52. Cemrasi, A. A. (2011). Xələc Türkləriçə Küdən Mərəsimi və Qədim Türk İnanlarını Hizi. Orhon Yazıtlarının Bulunuşundan 120 Yıl Sonra Türklük Bilimi ve 21.Yüzyıl konulu 3.Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri. 1: 197-208. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi.
53. Cemrasi, A. A. (2014). *Helec Tili Gramiri*. Tahran: Tek Dirext.
54. Cemrasi, A. A. (2014). *Tülkü Matalı*. Tahran: Tek Dirext.
55. Cemrasi, A. A. (2015). *Gül Senüber Destanı*. Tahran: Tek Dirext.

56. Cemrasi, A. A. (2015). *Hudâ Hâfız Halacî- Halacî Danişak ve Yazak*. Tahran: Tek Dirext.
57. Cemrasi, A. A. (2016). *Karşu Balukka Selam*. Tahran: Endişey-e Now.
58. Cemrasi, A. A. (2017). Ali Asgar Cemrasi ile Halaç Türkleri ve Halaç Türkçesi Üzerine Bir Röportaj. Raportör ve Farsçadan çeviren: Umut Başar. *Türk Yurdu-İran Özel Sayısı*, 354, 60-62.
59. Cemrasi, A. A. (2018). *Helec Ordu (Farsça)*. Tahran: Bonyad-e Halaç Pejuhi.
60. Cemrasi, A. A. (2018). *Heleçlerçe Mulla Nasreddiniñ Mezdek Sözleri*. Tahran: Bonyad-e Halaç Pejuhi.
61. Cemrasi, A. A. (2019). *Aştıyan ve Tefreş Xeleçleriçe Matallar ve Afsanala*. Tahran: Bonyad-e Halaç Pejuhi.
62. Cemrasi, A. A. (2019). *Aştıyan ve Xelecistan Xeleçleriçe Matallar ve Afsanala*. Tahran: Bonyad-e Halaç Pejuhi.
63. Cemrasi, A. A. (2019). *Farahan Xeleçleriçe Matallar ve Afsanala*. Tahran: Bonyad-e Halaç Pejuhi.
64. Cemrasi, A. A. (2019). *İşk Hevi (Şiir Kitabı)*. Tahran: Bonyad-e Halaç Pejuhi.
65. Cemrasi, A. A. (2019). *Xiyal Baluğu (Şiir Kitabı)*. Tahran: Bonyad-e Halaç Pejuhi.
66. Cemrasi, A. A. (2020). *Eşek ile Tilkinin Dostluğu*. Tahran: Bonyad-e Halaç Pejuhi.
67. Cemrasi, A. A. (2020). *Hacı Tülkü*. Tahran: Bonyad-e Halaç Pejuhi.
68. Cemrasi, A. A. (2020). *Hayumlar ve Tatalar Sözü, Halaçlarda Deyimler ve Atalar Sözü*. Tahran: Bonyad-e Halaç Pejuhi.
69. Cemrasi, A. A. (2020). *Helecha Yâdegâri Türkha-yi Bastan (Halaçlar Eski Türklerin Hatırası)*. Tahran: Bonyad Zaban-e Xelec.
70. Cemrasi, A. A. (2020). *Hız. Süleyman ile Karınca*. Tahran: Bonyad-e Halaç Pejuhi.
71. Cemrasi, A. A. (2020). *Tülki ile Hacı Leylek Hikâyesi*. Tahran: Bonyad-e Halaç Pejuhi.

72. Cemrasi, A. A. (2020). *Tülkü Ayıdu Dastanı*. Tahran: Bonyad-e Halaç Pejuhi.
73. Cemrasi, A. A. (2020). *Xeleci Bayatiler (Şir Kitabı)*. Tahran: Bonyad-e Halaç Pejuhi.
74. Chase, K. (2003). *Firearms: A Global History to 1700*. Cambridge: Cambridge University Press.
75. Chehabı, H. (2005). *Distant Relations: Iran and Lebanon in the Last 500 Years*: I.B. Tauris.
76. Clauson, Sir G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford.
77. Cöhce, S. (2002). “Hindistan’da Kurulan Türk Devletleri”, (Ed. Hasan Celal Güzel vd.). *Türkler*. Cilt 8. s. 1199-1293. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
78. Crystal, D. (1997). *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge: Cambridge University.
79. Crystal, D. (2000). *Language Death*. Cambridge: Cambridge University.
80. Crystal, D. (2007). *Dillerin Katli* (Çev. Gökhan Cansız). İstanbul: Profil Yayınları.
81. Çağiran, Ö. (2012). Köktürk Türkçesindeki Bir Çift Ünsüz İşareti Üzerine. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 1 (3), s. 16-22.
82. Çetinsaya, G. (2000). “Tanzimat’tan Birinci Dünya Savaşı’na Osmanlı-İran İlişkileri”. *KÖK Araştırmalar, (Osmanlı Özel Sayısı)*, 11-23,
83. Dalby, A. (2002). *Language in Danger: how language loss threatens our future*. London: Penguin.
84. Dalkesen, N. (1999). 15. ve 16. yüzyıllarda Safevi propagandası ve etkileri. Hacettepe Üniversitesi Sos. Bil. Enstitüsü Basılmamış YL Tezi, Ankara.
85. Dames, M. L. Gilzey Galzay. İslam Ansiklopedisi, IV.771-773.
86. Daniel, E. L. (2001). *The History of Iran*. London: Greenwood.
87. Dankoff, R. (1973). “Khalaj Materials’ın Değerlendirme Yazısı”. *Journal of the American Society*, Sayı: 93/4, s. 571-572.

88. Dankoff, R. ve Manaster-Ramer, A. (1982). "Wörterbuch des Chaladsch'in Değerlendirme Yazısı". *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, Sayı: 74, s. 270-280.
89. Dilaçar, A. (1975). Talat Tekin: Ana Türkçede Asli Uzun Ünlüler. Ankara: *TDAY-Belleten*. s. 266-273
90. Doerfer, G. (1968). "Das Chaladsch- eine archaische Türkische in Zentralpersien", *Zeitschrift der Deutschen Morgenlndischen Gesellschaft*, Band 118.1: 79-112. (Türkçesi Semih Tezcan: "Halaçça, Orta İran'da Arkaik Bir Türk Dili", *TTK-Belleten*, c. 34, sayı 133: 17-58)
91. Doerfer, G. (1969a). "Das Chaladsch-eine neuentdeckte archaische Türksprache". *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, Supplement, I, s. 719-725.
92. Doerfer, G. (1969b). "İran'daki Türk Dilleri". *Türk Dilleri Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 1969, s. 1-11. [Almancası: Doerfer, Gerhard. (1969). "Die Türksprachen Irans". *Türk Dilleri Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 1969, s. 13-23].
93. Doerfer, G. (1975). "Altertümliche Wörter im Chaladsch". *Bilimsel Bildiriler 1972, I. Türk Dili Bilimsel Kurultayına Sunulan Bildiriler (27-29 Eylül 1972, Ankara)*, Ankara, s. 255-260.
94. Doerfer, G. (1977a). "Zur Stellung des Chaladsch im Kreise der Türksprachen". *Rocznik Oryentalistyczny*, Sayı: 39, s. 15-31.
95. Doerfer, G. (1977b). "Khaladj and Its Relation to the Turkic Languages", *TDAY Belleten*, s. 17-33.
96. Doerfer, G. (1977c). "Khalaj 2. Language", *Encyclopaedia of Islam*. s. 918a-b.
97. Doerfer, G. (1980a). "Oghusische Lehnwörter im Chaladsch". *Harvard Ukrainian Studies*, Sayı: 3/4, s. 189-204.
98. Doerfer, G. (1981). "Materialien zu türk. h- (I)". *Ural-Altäische Jahrbücher*, Neue Folge, 1, s. 93-141.
99. Doerfer, G. (1987a). "İran'da Türkler". *Türk Dili*. s. 242-251.

100. Doerfer, G. (1987b). "Maḥmūd al-Kāšyarī, Aryu, Chaladsch". *Ural-Altäische Jahrbücher*, Neue Folge, 7, s. 105-114.
101. Doerfer, G. (1987c). "Chaladsch, Alttürkisch. Urtürkisch", *Sprachen des Buddhismus in Zentralasien*. K. Röhrbom, W. Veenker, VSUA 16: 11-16.
102. Doerfer, G. (1987c). *Lexik und Sprachgeographie des Chaladsch*. Textband (VIII+320), Kartenband (321-535). Wiesbaden.
103. Doerfer, G. (1987d). "Eine sonderbare Stelle bei Mahmūd al-Kasyari", *CAI*, C. 31.3-4: 199-208.
104. Doerfer, G. (1988a). "Zur Quantitat der Vokale des Chaladsch", *WZKM*.78: 23-73.
105. Doerfer, G. (1988b). *Grammatik des Chaladsch*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
106. Doerfer, G. (1990). "Tati Lehnwörter im Chaladsch". *Iranica Varia: Papers in honour of Professor Ehsan Yarshater*, Leiden, s. 62-67. (Acta Iranica 30).
107. Doerfer, G. (1991). "Göttinger turkologische Forschungen in Iran". I. Baldauf, K. Kreiser, S. Tezcan (Hrsg.) *Türkische Sprachen und Literaturen, Materialien der ersten deutschen Turkologen-Konferenz, Bamberg, 3.-6. Juli 1987*. (s. 103-111). Wiesbaden. (Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica 29).
108. Doerfer, G. (1992). "Acht chaladsch Sprichwörter". *Prof. Dr. Muharrem Ergin'e Armağan Türk Kültürü Araştırmaları*, Sayı: 18, s. 63-69. [Türkçeye tercümesi: Tulu, Sultan. (2012). "Sekiz Halaçça Atasözü". *Tehlikedeki Diller Dergisi*, Kış, s. 25-32.].
109. Doerfer, G. (1993). "Chaladschica extragottingensia". *Central Asiatic Journal*, Sayı: 37: 33-81.
110. Doerfer, G. (1999). "İran'da Türk Dil ve Lehçeleri ve Bunların Hayatta Kalma Şansı". (Uluslararası Türk Dil Kurultayı 1996.) *Bildiriler*. Ankara: TDK Yay. s.303-310.
111. Doerfer, G. (2008). İran'daki Türk Dilleri. *Dil Araştırmaları Dergisi* (3), 99-110.
112. Doerfer, G. vd. (1971). *Khalaj Materials*. Indiana University, Bloomington, Mouton & Co., The Hague, The Netherlands.

113. Doerfer, G. ve Hesche, W. (1989). *Südoghusiche Materialien aus Afghanistan und Iran*. Wiesbaden.
114. Doerfer, G. ve Tezcan S. (1980b). *Wörterbuch des Chaladsch*, (Dialekt von Xarrab). Akademiai Kiado, Budapest.
115. Doerfer, G. ve Tezcan, S. (1994). *Folklore-Texte der Chaladsch*. Cilt 19. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
116. Doğan, İ. (2012). *Türkiye Karaçaylıları ve Dilleri*. (Basılmış Doktora Tezi). Ordu: Altınçekiç Ofset.
117. Doğan, İ. (2015). *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*. Ankara: Gece Kitaplığı Yay.
118. Doğan, İ.- Öztürk, A. (2016). *Sorunları ve Tartışmalarıyla Türkçe*. Ankara: Gece Kitaplığı Yay.
119. Doğan, İ. ve Çuvalcı, E. (2012). Halaç Türkçesinde Azerbaycan Türkçesi Tesirleri. Azerbaycansünaslığın Aktual Problemleri. III. Beynelxalq Elmi Konferansı (2-5 Mayıs 2012). Bakü. 117-121.
120. Doğan, T. (2016). Halaç Türkçesinde {-DXk} Ekinin Bitimsiz (Çekimsiz) Fiillerde Kullanımları. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 0 (56), s. 723-737.
121. Doğan, T. (2019). Güney Azerbaycan Türkçesinde “Öz” Ve “Bile” Zamirleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (45), s. 219-236.
122. Doğan, T. (2019). Halaç Türkçesinde Sıfat-Fiil Eki-GXIX~-KXIX Üzerine. *Karadeniz Arastirmalari*, (64), s. 695-709.
123. Eckmann, J. (1979a). “Çağatayca”. *Tarihi Türk Şiveleri*. (Ed. Mehmet Akalın). Atatürk Üniversitesi Yayınları 551. s. 225-262. Ankara: Sevinç Matbaası.
124. Eckmann, J. (1979a). “Harezmi Türkçesi”. *Tarihi Türk Şiveleri*. (Ed. Mehmet Akalın). Atatürk Üniversitesi Yayınları 551. s. 183-223. Ankara: Sevinç Matbaası.
125. Ediskun, H. (1993). *Yeni Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
126. Eker, S. (2007). “Toplum-Dilbilim, Dil Planlamaları ve Kamu Mensuplarının Dil Kullanımı”, *Gazi Türkiyat*, 1, s. 127-135.

127. Emmerick, R. E. (1982). “*Wörterbuch des Chaladsch*’ın Değerlendirme Yazısı”. *Bibliotheca Orientalis*, Sayı: 34/3-4, s. 481-483.
128. Ercilasun, A. B. (1984). *Kutadgu Bilig Grameri- Fiil*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
129. Ercilasun, A. B. (2009). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
130. Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu Z. (2014). *Dîvânu Lugâti't-Türk* (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
131. Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü (Turkish Etimological Dictionary)*. Ankara: Bulak Neşriyat Yay.
132. Ergin, M. (2012). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
133. Esin, E. (1968). Orduğ (Başlangıçtan Selçuklulara Kadar Türk Hakan Şehri). Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi, 6(10-11), 135-215.
134. Esin, E. (1972). Butân-ı Halaç (Miladi VII.-X. Yüzyıllarda Halaç Kültürünün Sanat Eserlerinde Akisleri). *Türkiyat Mecmuası*, XVII.25-67.
135. Esin, E. (1978). *İslâmiyetten Önce Türk Kültür Târihi ve İslâma Giriş* (Türk Kültürü El-Kitabı II, Cilt I/b'den Ayrı Basım). İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
136. Farmayan, F. H. (1969). *The Beginnings Of Modernization In Iran: The Policies And Reforms Of Shah Abbas I (1587-1629)*. Salt Lake City: University Of Utah.
137. Ferehani, A. V. (1385/2006). *Vaşkan Der Güzeri Tarih (Tarihte Vaşkan)*. Tahran: Zülal Yay.
138. Ferehani, A. V. (1389/2010). *Helecha der Ayine-ye Tarih-Helecler Tarih Aynasıça*. Tahran: Vaniyan Yay.
139. Ferehani, A. V. (1391/2012). *Mebani-yi Destur-i Zebun-i Halaçi, Halaç Tili Bilgisi Kırağı*. Tahran: Vaniyan Yay.
140. Ferehani, A. V. (1392/2013). *Mahan Yarum*. Tahran: Vaniyan Yay.

141. Ferehani, A. V. (1393/2014). *Divan-ı Seba: beh İnzimam-ı Heyder Baba-yi Şehriyar ba Tercüme Halacî*. Tahran: Vaniyan Yay.
142. Ferehani, A. V. (1395/2016). *Nekl-i Kelam*. Tahran: Vaniyan Yay.
143. Foran, J. (1958). *Tarih-i Tahavvülat-ı İçtimai, İran*. Tahran.
144. Fyre, R. N. ve Sayılı, A. M. (1946, Ocak). Selçuklulardan Evvel Ortaşark'ta Türkler. *Bellekten*, X (37).97-131.
145. Gabain, A. Von (1979). "Eski Türkçe". *Tarihi Türk Şiveleri*. (Ed. Mehmet Akalın). Atatürk Üniversitesi Yayınları 551. s. 31-71. Ankara: Sevinç Matbaası.
146. Gabain, A. Von (1988). *Eski Türkçenin Grameri*. (Çev. Mehmet Akalın). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
147. Galip, M. ve Gömeç, S. (2013). *Hindistan'da Türkler*. Ankara: Berikan Yayınevi.
148. Gandjei, T. (1984). "Wörterbuch des Chaladsch'in Değerlendirme Yazısı". *Bulletin of the School of Oriental Studies*, Sayı: 47/2, s. 359.
149. Garthwaite, G. R. (2012). *İran Tarihi (Pers İmparatorluğu'ndan Günümüze)*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
150. Geçici, H. (2009). "İran Devrim Tarihinin En Sağlıklı Seçimi!". *Birikim*, (243), 14-16
151. Gencan, T. N. (1975). *Dilbilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
152. Gökdağ, B. A. (2012). *Halaç Türkçesi Metinleri: Qarşu Baluqqa Selam*. Ankara: Vizyon Yayınevi.
153. Gökdağ, B. A. ve Doğan, T. (2016). *İran'da Türkler ve Türkçe*. Ankara: Akçağ Yay.
154. Gökdemir, A. A. ve Ünalın, L. (2014). *İran Üzerine Notlar*. İstanbul: Dezanj Yayınları.
155. Gömeç, S. (1999). *Kök Türk Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
156. Gömeç, S. (2009). "Divanü Lûgat-İt-Türk'de Geçen Yer Adları". *Tarih Araştırmaları Dergisi*. 28(46), s. 1-33.
157. Gömeç, S. Y. (2009). *Kök Türk Tarihi. İstanbul*. Berikan Yayınevi.

158. Görçün, Ö. F. (2008). *İran-Türkiye İlişkileri*. Beta Basım Yayın.
159. Gülsevin, G. (1987). Türk Dilinde Bir Kelime Başı Ünsüzü Üzerine. *TDAY-Belleten*, Ankara: TDK, 173-200.
160. Gülsevin, G. (1989). Halaçça ve Diğer Türk Dilleri ile Akralılık Derecesi. Osman Nedim Tuna Armağanı. 51-66. Malatya: İnönü Üniversitesi.
161. Gülsevin, G. (1990). Göktürk Anıtları ile Yaşayan Üç Lehçemizin (Çuvaş Türkçesi, Halaç Türkçesi, Yakut/Saha Türkçesi) Tarihî İlgi Düzeni. *TDAY Belleten*, Ankara, s. 55-64.
162. Gülsevin, G. (2003). “Türkiye Türkçesi Ağızlarında h- Sesi Üzerine”. *TDAY-Belleten*, C.I/II, Ankara, s.129-146.
163. Gülsevin, G. (2008). Kaşgarlı Mahmut’un Verdiği Bilgilere Göre Arguca Eski Halaçça Olabilir mi?. *Doğumunun 1000. Yılı Dolayısıyla Uluslararası Kaşgarlı Mahmut Sempozyumu, Bildiri Metinleri*, s. 286-294.
164. Gülsevin, G. (2009). Eski Anadolu Türkçesi Ağızlarında Uzun Ünlüler Üzerine. *Dil Araştırmaları*, 5(5), s. 39-56.
165. Gülsevin, G. (2016). “Eski Türk Yazıtlarında Kelime Başında /h-/ Sesi Gösterilmiş miydi”. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*. S. 42, Güz, s. 127-136.
166. Günaltay, Ş. (1987). *İran Tarihi* (Eski Çağlar’dan İskender’in Asya Seferine Kadar). Cilt 1. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
167. Güzel, H. (2019). “Ali Asgar Cemrasi ve Halaç Edebiyatı”. *Türkbilig*. 36, s. 121-128.
168. Has, K. (2004). “Mezdekiye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Cilt 29. s. 523-524. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi.
169. Hasan, İ. H. (1991). *İslâm Tarihi*. Cilt 2. (Çev. İsmail Yiğit, vd.). İstanbul: Kayıhan Yayınları.
170. Hatiboğlu, V. (1974). *Türkçenin Ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
171. Hazai, G. (1982). “Wörterbuch des Chaladsch’in Değerlendirme Yazısı”. *Asian and African Studies*, Sayı: 18, s. 256-257.

172. Hesenli, C. (1999). “Güney Azerbaycan: 1945 Yılıının Sonbaharı”. *Türk Dünyası Araştırmaları*. s. 67-94.
173. Heyet, C. (1988). “Torki-yi Halaç”. *Varlık*, Sayı: 70/4, s. 12-24.
174. Heyet, C. (1997). “Azerbaycan’ın Türkleşmesi ve Azeri Türkçesinin Teşekkülü”. *Yeni Türkiye*. C. 16. s. 1645-1650.
175. Heyet, C. (1998). “Horasan Türkçesi”. *Türk Dünyası*. s. 21-30.
176. Heyet, C. (2002). “Sungur Türkleri”. (Ed. Hasan Celal Güzel vd.). *Türkler*. C. 20. S. 675-678.
177. Hrebiček, L. (1982). “Wörterbuch des Chaladsch’ın Değerlendirme Yazısı”. *Archiv Orientalni*, Sayı: 50, s. 274-275.
178. İnalçık, H. (1966). “Kutadgu Bilig’de Türk ve İran Siyaset Nazariye ve Gelenekleri”. *Türk Kültürü*, 259-271.
179. Johanson, L. (1990). “Lexik und Sprachgeographie des Chaladsch’ın Değerlendirme Yazısı”. *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, Sayı: 80, s. 279-281.
180. Johanson, L. (2007). *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler*. N. Demir (Çev.). Ankara: TDK Yay.
181. Johanson, L. (2013). *Structural Factors in Turkic Language Contacts*. New York: Routledge.
182. Kafesoğlu, İ. (2011). *Türk Millî Kültürü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
183. Kafkasyalı, A. (2006). *İran Türkleri Âşık Muhitleri*. Erzurum: Eser Ofset.
184. Kafkasyalı, A. (2010). *İran Türkleri*. İstanbul: Bilgeoğuz Yay.
185. Kalafat, Y. (2005). *İran Türklüğü Jeokültürel Boyut*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
186. Karaağaç, G. (2013). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yay.
187. Khajeh, B. H. (2013). *İran’da Yaşayan Halaç Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.

188. Kırıl, F. (2000a). Copied Relative Constructions in Khalaj. A. Göksel, C. Kerslake (Ed.) *Studies on Turkish and Turkic Languages. Proceeding of the Ninth International Conference on Turkish Linguistics (Turcologica 46)* içinde (ss. 181-188). Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
189. Kırıl, F. (2000b). Reflections on miş in Khalaj. L. Johanson, & B. Utaş içinde, *Evidentials. Turkic, Iranian and Neighbouring Languages* (p. 89-101). Berlin-New York: Mouton de Gruyter.
190. Kırıl, F. (2004). Converging Codes in Iranian, Semitic and Turkic. E. A. Csátó, B. Isaksson, C. Jahani (Ed.). *Linguistic Convergence and Areal Diffusion. Case Studies from Iranian, Semitic and Turkic* içinde (ss. 3-31). London, New York: Routledge Curzon.
191. Kırıl, F. (2005). Modal Constructions in Turkic of Iran. É.Á. Csátó, B. Isaksson, C. Jahani (Ed.). *Linguistic Convergence and Areal Diffusion. Case Studies from Iranian, Semitic and Turkic* içinde (ss. 285-295). London and New York: Routledge.
192. Kırıl, F. (2006). Weiteres zum Imperative im Chaladsch. *International Journal of Uralic and Altaic Studies*(20).183-198.
193. Kitapçı, Z. (2004). *İlk Müslüman Türk Hükümdarları ve Hâkanları*. Konya: Yedi Kubbe Yayınları.
194. Kitapçı, Z. (2005), *Yeni İslâm Tarihi ve Türkler*. Cilt I.II. Konya: Yedi Kubbe Yayınları.
195. Kitapçı, Z. (2009), *Orta Asya'da İslâmiyet'in Yayılışı ve Türkler*. Konya: Yedi Kubbe Yayınları.
196. Konukçu, E. (1976a). "Delhi Türk Sultanlığı Hizmetinde Halaç Beyleri (1201-1290)". *Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*. (7), s. 181-193.
197. Konukçu, E. (1976b). "Kalaç Sultanı Alâeddîn Muhammed Şâh ve Onun Hind Siyâseti". *VIII. Türk Tarih Kongresi*. s. 793-798. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

198. Konukçu, E. (1996). “Gıyâseddin Tuğluk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 14. s. 60-61. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi.
199. Konukçu, E. (1997a). “Halaç”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 15. s. 228-229. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi.
200. Konukçu, E. (1997b). “Halacîler”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 15. s. 227-228. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi.
201. Konukçu, E. (2002a). “Akhunlar”. (Ed. Hasan Celal Güzel vd.). *Türkler*. Cilt 1. s. 1310-1318. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
202. Konukçu, E. (2002b). “Akhunların Kalıntısı Olarak Kalaçlar (Halaçlar)”. (Ed. Hasan Celal Güzel vd.). *Türkler*. Cilt 1. s. 1348-1356. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
203. Korkmaz, Z. (1953). “Anadolu Ağızlarında Aslî Ünlü Uzunlukarı Hakkında”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 197-203.
204. Korkmaz, Z. (1959). Türk Dilinde +ça Eki ve Bu Ek İle Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 17(3-4), s. 275-358.
205. Korkmaz, Z. (1971), “Eski Anadolu Türkçesinde Aslî Ünlü (Vokal) Uzunlukları”, *A.Ü. DTCF Dergisi*, XXVI/3-4, s. 67-84.
206. Korkmaz, Z. (1975). “Eski Türkçedeki Oğuzca Belirtiler”, *Birinci Türk Dili Bilimsel Kurultayı*, 1972, Ankara, s.433-446.
207. Korkmaz, Z. (2007). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yay
208. Korkmaz, Z. (2007). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
209. Kortel S. H. (2001). *Delhi Türk Sultanlığı'nda Teşkilât (1206-1414)*. (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
210. Kortel S. H. (2015). “Delhi Türk Sultanlarının Telingana Seferleri”. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 4 (5), s. 1-26.
211. Kortel S. H. (2017). “Hindistan'da Bir Halife-Sultan: Kutbeddin Mübârekşah Halacî”. *Avrasya Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 4 (6), s. 58-72.

212. Kortel, S. H. (1998). "Delhi Türk Sultanı Alâeddîn Muhammed-Şâh Halacî'nin Hindistan'daki Seferleri". *Belleten*. XLII (235), s. 747-778.
213. Kortel, S. H. (2000). "Delhi-Türk Sultanı Alâeddîn Halacî'nin Moğol Siyaseti". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 36, s. 261-281.
214. Kortel, S. H. (2006). *Delhi Türk Sultanlığı'nda Teşkilât: 1206-1414*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
215. Köprülü F. (2001). "Alâeddîn Halacî", *İslam Ansiklopedisi, içinde* (Cilt 1, s. 279-281). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
216. Köprülü F. (2001). "Fîrûz-Şah-Halacî", *İslam Ansiklopedisi, içinde* (Cilt 4, s. 660-665). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
217. Köprülü, F. (2001). "Halaç". *İslam Ansiklopedisi*. Cilt 5/1. s. 109-116. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
218. Krauss, M. E. (1992). "The World's Languages in Crisis". *Language*. 68 (1), s. 4-10.
219. Kremnitz G. (1981). "Du «bilinguisme» au «conflit linguistique» cheminement de termes et de concepts". *Langages*. 61, s. 63-73.
220. Laut, J. P. (1996). "Folklore-Texte der Chaladsch'ın Değerlendirme Yazısı". *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, Sayı: 146, s. 739-740.
221. Lewis, P. (2005). "Towards a categorization of endangerment of the world's languages", *SIL International*.
222. Lewis, P. ve Simons F. G. (2009). "Assessing Endangerment: Expanding Fishman's GIDS", *Revue Roumaine de Linguistique*.
223. Ligeti, L. (1942). "Türkçede Uzun Vokaller" (Çev. T Gökbilgin), *Türkiyat Mecmuası*, VII-VIII: s. 82-94.
224. Mansuroğlu, M. (1979). "Karahanlıca". *Tarihi Türk Şiveleri*. (Ed. Mehmet Akalın). Atatürk Üniversitesi Yayınları 551. s. 141-182. Ankara: Sevinç Matbaası.
225. Mansuroğlu, M. (1988). "Eski Osmanlıca". *Tarihi Türk Şiveleri*. 2. Baskı. Ankara: TKAE Yayınları.

226. Merçil, E. (1989). *Gazneliler Devleti Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
227. Mızrak, E. Ç. (2017). *Bozkır Kavimleri* (M.Ö. VII. Yüzyıldan M.S. VI. Yüzyılın Ortalarına Kadar Batı Türkistan ve Kuzey Hindistan'daki Bozkırlar). Ankara: Ötüken Neşriyat.
228. Minorsky, V. (1937). *Hudūd al-‘Alam*. Oxford: University Press.
229. Minorsky, V. (1940). “The Turkish Dialect of the Khalaj”. *Bulletin of the School of Oriental Studies*, Sayı: 10/2, s. 417-437.
230. Minorsky, Y. (1940). “Halaç Türk Diyalekti”. (Çev. Ferda Güley). *Türk Dili ve Edebiyatı*. İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, 4, 1952, s. 83-106
231. Mogaddam, M. (1939). *Guyeshhâ-ye Vafs va Ashtiyân va Tafrash*. Indiana University Uralic and Altaic Series.115, 37-60.
232. Narain, A. K. (2002). “Kuşan Devleti”. (Ed. Hasan Celal Güzel vd.). *Türkler*. Cilt 1. s. 1300-1310. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
233. Nazarov, A. (1997). “Hindistan Tarihinde Türkmen Hanlıkları” (Akt. Yusuf Akgül). *Bilig*. 6, s. 57-60.
234. Oberling P. (1974). *The Qashqa’i Nomads of Fars*. The Hague.
235. Oberling P. (2010, December). *Khalaj i. Tribe Originating in Turkistan*. *Encyclopaedia Iranica*, XV (4).363-364.
236. Omeljan, M. (1979a). “Kıpçakça”. *Tarihi Türk Şiveleri*. (Ed. Mehmet Akalın). Atatürk Üniversitesi Yayınları 551. s. 119-130. Ankara: Sevinç Matbaası.
237. Omeljan, M. (1979b). “Ermeni Kıpçakçası”. *Tarihi Türk Şiveleri*. (Ed. Mehmet Akalın). Atatürk Üniversitesi Yayınları 551. s. 131-140. Ankara: Sevinç Matbaası.
238. Ölmez, M. (1995). “Türk Halkları ve Dilleri:2 - Halaçlar ve Halaçça”. *Çağdaş Türk Dili*. 84, s. 15-22.
239. Ölmez, Mehmet. (1995). “Halaçlar ve Halaçça”. *Çağdaş Türk Dili*, Sayı: 84, Şubat, s. 15-22.
240. Palmer, F. R. (2001). *Mood and Modality*. Cambridge: Cambridge University Press.

241. Rahimi, M. (2012). “İran Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Konuşurlarının Ret Stratejilerine Üzerine Karşılaştırmalı Bir Deneme”. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*. Cilt 9, S. 4, Aralık, Ankara, s. 133-146.
242. Rahimi, M. (2013). “Dil Hayatıyeti Bağlamında Horasan Türklerinin Dil Durumu” *TDİD*. XIII/2 (Kış), İzmir, s. 131-142.
243. Rahimi, M. (2019). “İran Türklüğünde Geleneksel Türk İnançlarının Etki ve İzleri”. *Millî Folklor*. Yıl 31, S. 124, Ankara, s. 147-159.
244. Rahimi, M. (2020). “Dil Canlılığı Bağlamında Halaç Türklerinin Durumu”. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*. Cilt 17, Sayı 2, Ankara, s. 131-145
245. Ramer, A. M. (1995). Khalaj (and Turkic) Vowel Lengths Revisited. *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*. (85).187-197.
246. Rentzsch, J. (2013). Türk Dillerinde Kipsellik ve Kipselliğin Anlambilimsel Haritası. *Bilig*, 67, 129-168.
247. Rentzsch, J. (2015). *Modality in the Turkic Languages: Form and Meaning from a Historical and Comparative Perspective*. Berlin: Klaus Schwarz Verlag.
248. Resulzade, M. E. (1993). *İran Türkleri*. İstanbul: TDAV.
249. Russell, G. (2016). *Unutulmuş Krallıkların Vârisleri: Ortadoğu'nun Yok Olan Dinlerine Yolculuk*, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
250. Salman, H. (2001). “Karluklar”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 24. s. 509-510. İstanbul: Türkiye İslâm Araştırmaları Merkezi.
251. Salman, H. (2012). “Tohâristan”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Cilt 41. s. 214-215. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi.
252. Salman, H. (2014). “Karluk Devleti'nin Kuruluş Tarihi Meselesi”. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. I(I), s. 1-7.
253. Samur, S. (2005). “İslam Coğrafyacılarına Göre Horasan; Yeri ve X. Yüzyıldaki Durumu”, *Bilimname*. IX (3), s. 89-104.
254. Sarıkaya, Y. (2010). “İran Türklerinde Siber Siyasal-Kültürel Hareketler”. *Çağdaş Türklük Araştırmaları Sempozyumu 2010: İran Türkolojisi*, Ankara Üniversitesi, Ankara.

255. Sertkaya, O. F. (2012). Göktürkçedeki (ny) Runası Üzerine. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 1(4), s. 1-10.
256. Scharlipp, W. E. (1990). “Lexik und Sprachgeographie des Chaladsch’ın Değerlendirilmesi”. *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, Sayı: 140/1, s. 170-172.
257. Stachowski, M. (1996). “Folklore-Texte der Chaladsch’ın Değerlendirme Yazısı”. *Central Asiatic Journal*, Sayı: 40/2, s. 308-310.
258. Stavisky, B. Y. (2002). “İpek Yolu ve İnsanlık Tarihindeki Önemi”. (Ed. Hasan Celal Güzel vd.) *Türkler*. Cilt 3. s. 401-421. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
259. Stein, A. M. (1925). Innermost Asia, its Geography as a Factor in History. *Geographical Journal*.
260. Steingass, F. J. (1892). *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. London.
261. Sümer, F. (1972). *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilâtı-Destanları*. Ankara: DTCF Yayınları.
262. Svanberg, I. (1983). “Wörterbuch des Chaladsch’ın Değerlendirme Yazısı”. *Nordnytt-Nordisk Tidsskrift for Folkelius Forskning*, Sayı: 18, s. 100.
263. Şçerbak, A. M. (1973). “Khalaj Materials’ın Değerlendirme Yazısı”. *Sovetskaya Tyurkologiya*, Sayı: 2, s. 111-115.
264. Şçerbak, A. M. (1982). “Wörterbuch des Chaladsch’ın Değerlendirme Yazısı”. *Sovetskaya Tyurkologiya*, Sayı: 2, s. 98-101.
265. Şeşen, R. (2017). *İslâm Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
266. Tabaklar, Ö. (1994). Türkmen Türkçesinde Ünlülerin Uzun Okunmasını Gerektiren Durumlar ve Eklerdeki Uzun Ünlüler. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 42, s. 145-155.
267. Taşağıl, A. (2004). *Çin Kaynaklarına Göre Eski Türk Boyları (M.Ö. III- M.S. X. Asır)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
268. Taşağıl, A. (2014). “Karlukların Coğrafi Dağılımı Üzerine”. *Türkiyat Mecmuası*. 24, s. 75-89.

269. Taşağıl, A. (2018). *Göktürkler I-II-III*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
270. Tekin, Ş. (1992). “Eski Türkçe”. *Türk Dünyası El Kitabı*. 2. Cilt. s. 69-119. Ankara: TKAE Yayınları.
271. Tekin, Ş. (2000). *Orhon Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi.
272. Tekin, T. (1990). “Türk Dil ve Diyalektlerinin Yeni Bir Tasnifi”. *Erdem*, Cilt: 5, Sayı: 13, s. 141-168.
273. Tekin, T. (1990). A New Classification of the Turkic Languages. *Türk Dilleri Araştırmaları*, 5-18.
274. Tekin, T. (1995). *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*. (Vol. 13). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı; dağıtım, Simurg.
275. Tezcan, M. (2014). “Halaç Türkleri ve Halaçlar Üzerine Yeni Çalışmalar”. *XI. Milli Türkoloji Kongresi Bildiri Kitabı*. Cilt 2. s. 332-362. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
276. Tezcan, S. (1972). “Halaçça”. Saadet Çağatay (Haz.) *Türk Lehçeleri Örnekleri II, Yaşayan Ağız ve Lehçeler*. (s. 255-260). Ankara.
277. Tezcan, S. (1974). “Zum Stand der Chaladsch-Forschung”. G. Hazai, P. Zieme (Hrsg.). *Sprache, Geschichte und Kultur der altaischen Völker*. (s. 613-619). Berlin. (Schriften zur Geschichte und Kultur des Alten Orients 5).
278. Tezcan, S. (1999). “Halaççanın Önemi ve Halaçça Araştırmalarının Sürdürülmesinin Gerekliliği”. S. Fujishiro, M. Shogaito (Ed.). *Issues in Turkic Languages: Description and Language Contact*. (s. 203-212). Kyōto.
279. Timur, M. (2012). *Gazneliler Devletinden Babürlüler Devletine Kadar Bölgede Kurulan Hanedanlıklar (1206-1526)*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
280. Togan, Z. V. (1981). “Eftalitlerin Menşei”. *İTED*. 7(1.2). s. 58-61.
281. Togan, Z. V. (1982). *Oğuz Destanı: Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili*. İstanbul: Enderun.

282. Togan, Z. V. (1985). Eftalit Devletini Teşkil Eden Kabilelere Dair. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi. (XIII/1). 58-63.
283. Togan, Z. V. (2019). *Umumi Türk Tarihine Giriş, (En Eski Devirlerden 16. Asra Kadar)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
284. Trask, L. R. (1996). *Historical Linguistics*, Oxford: Oxford University Press.
285. Trudgill, P. (1992). *Introducing Language and Society*. London: Penguin Books Ltd.
286. Tuna, O. N. (1960). “Köktürk Yazılı Belgelerinde ve Uygurcada Uzun Vokaller”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı -Belleten*. s. 213-282.
287. Turan, O. (2009). *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
288. Uray, C. (1998). İlhanlılar devrinde ticaret yolları (İran sahası) (Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi).
289. Whorf, B. L. (1956). *Language. Through and Reality: Selected Writing of Benjamin Lee Whorf*. ed. By Carroll, J.B. New York and Cambridge, Mass.
290. Wurm, S. A. (1991) “Language Death and Disappearance: Causes and Circumstances”. *Endangered Languages*, R.H Robins, E.M. Uhlenbeck (eds). 1-18, Berg, Oxford-New York.
291. Wurm, S. A. (1998). “Methods of Language Maintenance and Revival, With Selected Cases of Language Endangerment in the World”. *Studies in Endangerment Languages*, Tokyo: Hituzi Syobo, s.191-211.
292. Yazıcı, O. (2006, Ocak). Gılcağların Menşei. Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi. IV (1). 31-49.
293. Yıldırım, K. (2013). *Çin Kaynaklarında Türkistan Şehirleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
294. Yılmaz A. (2018). “Tohâristan’ın Adı, Coğrafyası ve Genel Sınırları”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. (62), 337-344.

295. Yılmaz, A. (2017). *Arap Fetihlerinden Büyük Selçuklu Hâkimiyetinin Sonuna Kadar Tohâristan*. (Basılmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
296. Yüce, M. (1994). *Türk-İran İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını*. İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Yay.
297. Zeynalov, F. (2007). "Türk Diyalektlerinin Tasnifi ve Halaç Dili Grubu Meselesi". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. C. VII, S. 1, s.207-217.

METİNLER

1. Metin:

Metnin Adı : Gul Senüber Dastanı

Yazar : Ali Asger Cemrasi

Yaş : 56

Eğitim Durumu : Üniversite Mezunu

Meslek : İçişleri Bakanlığında Memur (Emekli)

Yaşadığı Yer : Tahran / Ferahan İlinin Telhap Köyü

Eserin Künyesi : Cemrasi, A. A. (2015), Gül Senüber Dastanı, Tahran: Tekderah Yay.

¹ *raviyan-i habar, nakılan-ı esār ve müheddisan-ı dastan-ı bustan-ı gülistan-ı kohen*⁶, ravayet ételer ki qadim zamanlarqa çin u maçin memleketiçe hürşid şah ātlug bī padişah tirrilük éteretti (yaşéyretti/erti). hürşid şah kal yüziyé tamarzıttı, yanı unuñ heç kalı olmazattı/artı, munda saru mudam hudada hişérétti/erti ki una bī havul keleme kal nesib étige.

² künleriñ bī künüçe biğik allah, hürşid şahıñ sesiñ éşitmiş unuñ hacetiñ rava kıldı, una bī narun ve keşeng kök közlüg ve saruğ tüglüg oğul vérdi. hürşid şah vezirler ve emirler selalaşması bu oğuluñ ātıñ senüber kodu.

³ senüber yété yaşqa kirmezeken babası unu hoqumaqqa yolladı. on ekké yaşıyé ta şahzada maqul ilimlerke aşına oldu, onda ta on tōrt yaşıyé keder sipahgerlik ve koşundarluk ilimiñ ve hünériñ bilmiş örgendi.

⁴ hürşid şah senüberke mehrem yigitlerde kırk közçü (muhafız) qarar vérdi, bu mehremler kéçe kündüz senüberde hağırınmazattılar/artılar.

⁵ bī kün senüber bu muhafızlarla bile bī bağça sélminmeke vardılar. senüber közçülerle bile bī hāz uyan buyan ve ere bereñ sélminmiş aylantı, oçağlan, ullarqa haydı: “siz her yanı köyniñiz hişor tamaşa éttiñ, men deq bī bu taht üstüçe uzanmış yatuvarum.”

⁶ Asırlardır haber rivayet edenler ve eski bostan ve gülistan destanını söyleyenler...

⁶ közçüler bağça taķulmuş tamaşa étmeke meşķul oldular. şahzada senüber haĝaç kólgesiçekî taht üstüçe yattı ūsu yétti. ūsuça şebistan şehri padişahsı kızı gul perizadı kördü.

⁷ gulperizad on dört künlük hayķa benzererti. senüber una aşık oldu. senüber gulperizadın esl u nesebin bilmede saru, unda soraĝ aldmuş haydı: “éy nazenin néreligeñ sen? ķanı bustanın gulistanı, ķanı gulzarın bulbulu ve ķanı uca (yuca) makanda kelmişen sen?”

⁸ amma gulperizad bu sorularķa es cavab vérmedi. sélmine sélmine kezmesiyé davam vérdi. feķet senüberke bī vaķtı küldü.

⁹ senüber bu vaķışla huşda vardı, bī demde söre yende huşķa kélmiş haydı: “éy canımın péyvendi, köynümün aramı, siz kimiñ kalırsayız/ıız?”

¹⁰ gulperizad bu soruların cevabiyé haydı: “éy yigit meni soruştun men şebistan şehri padişahsı, ferruķ şah kizirsem. ātum gulperizadar. benim moķim olmaķķa makamım yoķar, her yérçekî meles hava ve keşeng baĝ olıķa men oda olum.”

¹¹ şahzada senüber bu sözleri éşitmezeken yürekde bī ah çekti, ahın hoķu (tiri) gulperizadın yürekiyé yordu. gulperi senüberke bī ķavda gul ķavurdu vérdi, senüber bu gulu öptü haydı:

senüber:

¹² bī şahin vaķuşluĝ cibrail ferim,

¹³ tazza novcavanum néreligeñ señ?

¹⁴ şems ü ĝemer yüzlüĝ, téli enberim,

¹⁵ közleri mestanım néreligeñ señ?

gulperizad:

¹⁶ meni sorĝan perilerin şahsı men,

¹⁷ aslı şehri şebistanķa olum men,

¹⁸ munı bili çin ehlinin hayı men,

¹⁹ bī ĝazansuz gulistanķa olum men.

senüber:

²⁰ boşuya ķomuşan müresse tacı

²¹ körgülü olur havas mühtacı

²² közümün çiraĝı, boşumuñ tacı

²³ ĝemzeliĝ peykanum néreligeñ sen?

gulperizad:

²⁴ aşıklar muradı melamet taşı,
²⁵ közüñde aķturma, sél vārā yaşı,
²⁶ makamım gülşener çöşmeler başı,
²⁷ meni sorgaņ u makança olum men.

senüber:

²⁸ ince elleriñe ĥine ĥomuşañ,
²⁹ zerefşan teliñe şana vurmuşañ,
³⁰ yusuf vārā meni torķa hatmuşañ,
³¹ züleyĥa nişanım néreliğañ sen?

gulperizad:

³² yaķup vārā keldim misirke sorağla,
³³ hesretiñde üzdüm bağrım dağla,
³⁴ kelmişem bu ışķıñ matasiyé bağla,
³⁵ bī tuti şekerinğ kanıça olum men.

senüber:

³⁶ ĥencer çekmiş bağrım ĥanķa boğama,
³⁷ kızıl yüzüm zefirankā holuma,
³⁸ işvelerle canum almış hōtlama,
³⁹ keremliğ sultanım néreliğañ sen?

gulperizad:

⁴⁰ uzrañ hemdemi deryaça mahı,
⁴¹ alemi könderdi vameķinğ ahı,
⁴² ātımı soruştıñ periler şahı,
⁴³ yaķut u mercanluğ yérçe olum men.

senüber:

⁴⁴ közleriñ nergiske, bođıñ tübaķa,
⁴⁵ nazanin dilbereñ sen bu mehbubķa,
⁴⁶ neççe yillik yolar makan-i ĥubķa,
⁴⁷ hidik hayı mene, néreliğañ sen?

gulperizad:

⁴⁸ eslim perizadar yoķar misalum,
⁴⁹ eger izhar ĥilgem sirr-i nahanum,

⁵⁰ üç yüz yıllık yolar benim mekanum,

⁵¹ bili şehri şebistança olum men.

senüber:

⁵² hürşid şah oğlursam ātum senüber,

⁵³ hesretiñde heste halum mükedder,

⁵⁴ melaik süretliğ gul yüzlüğ dilber,

⁵⁵ rastıñ hayı gulum néreliğen sen?

gulperizad:

⁵⁶ şah ferruñıñ kızı bī ātum gular,

⁵⁷ gemimde periler şeyda bulbular,

⁵⁸ hölgürke ta sene kararum bular,

⁵⁹ tüşünüpe u makança olum men.

⁶⁰ elkısse bu soru cavablar kéşti, gulperi eyildi bī kavda gul kavurdu vérdi şahzada senüberke oçağ haydı: “eger meni hişigen kerek üç yüz yıllık yol yürüğen ta mene érekeğen.”

⁶¹ şahzada senüber gulu aldı yidledi bīde özünde vardı bī demde söre huşka kelmiş ūda ūdandı tişçe körgülü kız yadiyé tüştü unuñ köynüñ gem basmuş dünya tuşuça tire yu tar oldu, ışkıñ hōtu unu kökde yérke çaldı senüber zar u nalan, heyran u perişan kaldı, ūsuça körgülü perizadı yadiyé hatmış haydı:

⁶² gemzesi can alır varan perizad,

⁶³ kadem bası holunupa yék témi,

⁶⁴ kesiki kırmızı közleri callad,

⁶⁵ hencer çeki bu kurbanğa yék témi.

⁶⁶ gemke batmış, can alçulu perizad,

⁶⁷ yüzüñ bī körügem holunup yéke,

⁶⁸ eyildi kametim gul yüzlüğ şımşad,

⁶⁹ sallana sallana dilber yék témi.

⁷⁰ bulkıyés farakında köndü süleyman,

⁷¹ yusufda saru, yaqub didesi geryan,

⁷² bīçara aşıkam yoliñça heyran,

⁷³ kulak hası bu fağanğa yék témi.

⁷⁴ cafa çekti şirinde saru ferhad,

⁷⁵ bu fani dünyada u keçti naşad,

⁷⁶ mestana narunum k̄ameti ūıms̄ad,

⁷⁷ rehm éti sen bu yazıkk̄a yék témi.

⁷⁸ mecnun aşık olduı tolgandı heyran,

⁷⁹ u leyli ışkında heğledi çendan,

⁸⁰ rehm éti halıma, éy ūah h̄uban,

⁸¹ erek̄ olu çukkum çukkum yék témi.

⁸² seyfo'l-muluğ kezdi neççe yil geryan,

⁸³ bedisi yadıça bağrıñ étti kan,

⁸⁴ u béliyé varmıūtı müresse niūan,

⁸⁵ k̄olları yu bođiyé, k̄an̄ka, yék témi.

⁸⁶ mehmedu k̄önderdi mehveū ğulamı,

⁸⁷ hemdemiñ hemrası mehliĝa camı,

⁸⁸ k̄özümüñ ışıkı k̄öynüm aramı,

⁸⁹ sallana sallana holunup yék témi.

⁹⁰ senüber hemdemi vafaluğ yarum,

⁹¹ sene olta fada bu can nisarum,

⁹² sorağıñ her zaman k̄elbimde alum,

⁹³ rehm éti sen, k̄öne k̄öne yék témi.

⁹⁴ ūahzada senüber bu sözleri haydukk̄ta tavanıñ elde vérmıū yüzü k̄oyl̄ı uzak tūūtı yattı neççe sa'at keūti senüberiñ muhafuzları boūu üstüçe oldular, yiḡiūtiler unuñ halıñ h̄abar aldılar nēse oldu? nēse keldi boūıya?

⁹⁵ senüber ullark̄a héç cevab vémedi muhafızler b̄ı yan̄ka keçmiū benaūediler yaķalarıñ yırtmekge, oçağ ullarda ekkési h̄urūid ūah h̄üzüriyé varmıū haydılar: “éy padiūah alem, h̄udayi ta'ala k̄ismet étti biz b̄ı bağça sélminmeke oğraduğ, ūahzada senüber bizke roħset vérmıū özü b̄ı hağaç k̄ölgesiçe benaūedi tincelmeke, b̄ı demde söre (soy) kelip k̄ördük ūahzada taħt üstüçe yüzü k̄oyl̄ı yatmuū, her ne k̄ıķirdik cevab vémedi, nēse kelmiū boūıyé biz bilmoruk.”

⁹⁶ h̄urūid ūah k̄özçüler sözüñ kulak̄ hastuķunda söre oğunmuū özünde vardı, b̄ı sa'at keçti öziyé keldi, turdu, senüber yattıķı yérke oğradu, k̄ördü, senüber h̄öl̄ı vārā uzak tūūmuū padiūah oğuliyé yüreki kesildi haydı: “oğlum can sene nēse olmuū? boūuya nēse kelmiū? halıñ necürre? insanlarda azar k̄ördüñ ya cin ü peride? halıñ mene aynatı k̄ördüm.”

⁹⁷ amma senüberin söz haymağa halı yoqattı taht üstüçe sır tüşmüş takan yémezetti/yémezerti hürşid şah emr étti: “her kim benim oğlumu tilke hitikege ve unuñ halıñ mene anlatığa (bilitirige) men u adamı béyler béyi şayımış (étmiş) bīyalam una kızil vérim” carçılar padişah emrin car çektiler.

⁹⁸ hürşid şahın bī vezir zadası varattı unuñ atı ziveretti, u hēyli ākıl ve zirek cavanattı ziver yérinde turmuş senüberi körmekge bağça teref yürüdü, bağça senüberin halıñ kördü u yatadır (yatqulu) halça haydı:

⁹⁹ süleyman dövletliğ izzetliğ şahum,

¹⁰⁰ hayı: hal-é perişanıñ nēse oldu?

¹⁰¹ közümün ışıkı dövletliğ şahum,

¹⁰² beyan éti: bu ehvalıñ nēse oldu?

¹⁰³ elif vārā bođuñ yay vārā bükülmüş,

¹⁰⁴ camalıñ nuru hay vārā tutulmuş,

¹⁰⁵ ağızında dor, qonça vārā saçulmuş,

¹⁰⁶ hidik hayı bu ehvalıñ nēse oldu?

¹⁰⁷ ken ‘anluğ yusuñun babası yaqub,

¹⁰⁸ heğlemedi monağ éy tazza mehub,

¹⁰⁹ feraqında heğler hem hub u nahub,

¹¹⁰ hayı: hal-é perişanıñ nēse oldu?

¹¹¹ közlerini qanluğ yaşla toldarma,

¹¹² gul yüzüñi zefiran tek soldurma,

¹¹³ düşmeni kültürme, dostu hıqlatma,

¹¹⁴ tükenmez hesretliğ canıya nēse oldu?

¹¹⁵ gulşeniñ tolmuşar bad-i hazanda,

¹¹⁶ kulak hasu ziver kulun ağızında,

¹¹⁷ hayı çak-i geribanıñ nēse oldu?

¹¹⁸ elkısse şahzada senüber ziverin sorulariyé cevap vérmedi beter deq ĩnlenmeke boşladı. refikleri dad u feryad étmiş, turumu padişahqa beyan éttiler vezir padişahqa haydı: “şah selamet olta men sangorum ki, şahzadaqa senüberke saya tüşmüş olığa, yanı cin ü periler una eser qomuş olığalar.”

¹¹⁹ hürşid şah emir étti, münecimler ve rammalar celqe vurmuş şahzadan taşqa yotqarmış raml hattılar, kördüler ki perizadlarda bīsi senüberke eser qomuş, u perizadıñ makanı borda üç yüz yillik yolar u perizad periler şahsınıñ kıziri.

¹²⁰ amma şahzada raml hatmala dağ havul olmadı ve avvalkı halka holunmadı. padişah haydı: “her kim şahzadanı danuşturubiliğe una yété sir kızil vérim.”

¹²¹ u zaman gul andam ātluğ kenizek şahzada senüber yaniyé keldi haydu: “éy şahzada sizin munda artuğ bağriz/ıñiz yérke vurmasının faydası yoğar, ħahiştım bular siz babayız/ıñiz söziyé kulağ vérdin una boşızke keldiki işleri beyan éttiñ, allah hişége unu sene nesip éter.”

¹²² şahzada kenizekin sözün kebul étmiş babası hüzüriyé vardı. biğik alımlar, bilgililer, yékke boşlar turduğı yérçe, boşiyé keldiki olayı beyan étmiş bu kezeli hoğudu:

¹²³ bī sözüm var benim ağalar beyler,

¹²⁴ tişimçe kördüm men bī şems u kemer,

¹²⁵ terke vārā boğluğ, gul yüzlüğ dilber,

¹²⁶ unuñ işki étmi divana ħocer.

¹²⁷ bī peri körünmüş şirin şamayul,

¹²⁸ köretir aqlumu u étmi zayul,

¹²⁹ ruhum pervaz şadı bedende mayıl,

¹³⁰ zereşan kakulluğ, mışk u enber.

¹³¹ dilber bizke témi, éter işaret,

¹³² puzulmuş köynümü éter emaret,

¹³³ közleri can alır gemzesi afet,

¹³⁴ konça ağızluğ, ērini şeker.

¹³⁵ bī gul vérdi dilber étmi mestana,

¹³⁶ mestana közleri dor-i yagana,

¹³⁷ üç yüz yillik yolğa vérdi nişana,

¹³⁸ zulfu zereşanluğ tükleri enber.

¹³⁹ işvele holunmuş gahda bī vağar,

¹⁴⁰ her holun vağışla canumu yağar,

¹⁴¹ ruhum pervaz étmiş tenimde ağar,

¹⁴² inçe bélliğ, béli müresse kemer.

¹⁴³ yüzünde noğabın kötürdü haştı,

¹⁴⁴ kumru vārā ağzın haçup danıştı,

¹⁴⁵ senüber hayırki “u töşün haştı”

¹⁴⁶ homayun vağuşluğ kaşları kemer.

¹⁴⁷ hürşid şah senüberin sözlerin eşitti oçağlan vezirlerke ferman vérdi: “bu aşıkka çara bulukalar.” vezirler te haydılar: “éy şah-i alem u perizadin makani üç yüz yillik yolar, toğrusu bular ki, neççe herenhalıkı dunyañ tōrt yanéy yollégek ullar hadrı yurtlarda keşeng kīz bulup hitigeler, bu kīzlerde bīsini şahzada seçige, munda hadrı çaramız yoğar.”

¹⁴⁸ hürşid şah vezirleri sözlerin eşitmiş şahzada senüberke haydı: “éy canımın bağı, narun oğlum, tişinçe körgülü kīzin bulmağı bizke héç mümkün dağar, vezirler itifağ étmişeller dunyañ tōrt yanıyé adam yollégeler ullar özge ölkeleri hağramuş bī keşeng kīz sene seçmiş hitikegeler, témi sen değ üsunça körgülü kīzde elçekmiş unda keçi.”

¹⁴⁹ şahzada senüber zar zar heğlemeçe, babasiyé haydı: “éy baba can her yigit seğlik çekmege rahat yaşıyé bilmez, mene koşun ver özüm yovarum gulperizadı hağréydım buldım hitikelim.” oçağlan ruğset almağda saru bu şeri haydı:

¹⁵⁰ bī roğset hişorum adalat şahda,
¹⁵¹ yéngide şad olta, yüz para köynüm.
¹⁵² can u dille hişom qadır hudada,
¹⁵³ toğlanır kuş vārā her zaman köynüm.
¹⁵⁴ közümün öngünde varmaz u dilber,
¹⁵⁵ canımın afeti ğamzeliğ kafer,
¹⁵⁶ ğaz vārā silkinir şahinke benzer,
¹⁵⁷ terpenir kuş vārā her zaman köynüm.
¹⁵⁸ saqlamañ siz meni hergiz bu yolda,
¹⁵⁹ holumañ yüzümü u kiblegahda,
¹⁶⁰ vesalin hişorum qadır allahda
¹⁶¹ perçalar kuş vārā her zaman köynüm.
¹⁶² mensur vārā meni darlarğa hasmañ,
¹⁶³ helilullah vārā hōtlarğa hatmañ,
¹⁶⁴ yusuf vārā meni bazarça satmañ
¹⁶⁵ es aram turmayor yaralığ köynüm.
¹⁶⁶ yarsız mene zindan olur cahanum,
¹⁶⁷ hesretinde köner bu heste canum,
¹⁶⁸ bī terehhüm kılge mene cananum,
¹⁶⁹ terpernir kuş vārā her zaman köynüm.
¹⁷⁰ her kimke konuğa ışkın tevesi,

¹⁷¹ sultanlar olular unuñ gedesı,
¹⁷² vesalda éyze yoğ unuñ eyesi,
¹⁷³ gul vārā haçular miñ para köynüm.
¹⁷⁴ karalığ olmuşar, haydin cahanum,
¹⁷⁵ hesretinde könor, bu şirin canum,
¹⁷⁶ iltımas éteyor gul yüzlüğ hanum,
¹⁷⁷ senüber hayır: per çalar köynüm.

¹⁷⁸ holasa bu sözlerde söre hürşid şah zar zar heğledi, her noğard nesihet étti oğlu
 kebul şamadı, soyuça çarasuz olmış senüberke icaza vérdi ve hadırluğ derdiñ caniyé
 satun aldı.

¹⁷⁹ şahzada senüber babasında allah bileñcek étmiş yolka tüştü, padişah emrile ziver
 beş yüz yigitle unu hemraluğ éttiler şahzada senüber bu yigitlerke hatab étmiş haydı:
 “éy yigit cavanlar hıdayi ta‘ala meni bī ışkka oğratmış (mobtela étmiş) ki héç kuluñ
 una duçar étmete, sizler meni hemraluğ éttiñiz men değ sizde razı oldum, témi
 holunupañ hevizke meni öz halumça saldıñ.”

¹⁸⁰ bu yigitler şahzada cavabiyé haydılar: “éy şahzada biz sizde saru, baba, nene ve
 yar u diyarımızda keçemiz, amma sizde hadırlmağumuz mömkin dağar, siz gerib
 yérke varıyoriñız kerek sizi hemraluğ étigek.” senüber bu yigitleriñ arığ yürekleriye
 (ihlası) köre bu şeri hoğudu:

¹⁸¹ lehte-lehte bağrım kanar,
¹⁸² kelgili canlar kaldıñ sağıkka,
¹⁸³ çin şehriñ yigitleri,
¹⁸⁴ novcavanlar kaldıñ sağıkka.
¹⁸⁵ mendile hemdem olkulu,
¹⁸⁶ bağırı kanğa holunğulu,
¹⁸⁷ bileme mehrem olkulular,
¹⁸⁸ éy yaranlar kaldıñ sağıkka.
¹⁸⁹ baba nenem, yurtum kaldı,
¹⁹⁰ rengi ruğu şişir oldı,
¹⁹¹ çerh-i felek cahan kaldı,
¹⁹² kedirdanlar kaldıñ sağıkka.
¹⁹³ meclislerçe çalan sazı,
¹⁹⁴ nalası bulbul avazı,

- 195 meydança hat pervazı,
 196 novcavanlar aldın sağlıka.
 197 alıp sağlıka yaşıul tağlar,
 198 gulda tola imen bağlar,
 199 kelir bī kūn hoşı iballar,
 200 gulıstanlar aldın sağlıka.
 201 senūber hayır vafadarum,
 202 akdı kōkge ah u zarum,
 203 kup turgulu dost u yarum,
 204 mēhrebanlar aldīn sağlıka.
 205 bu Şeri astakı Őikile değ yazmıŐallar:
 206 anŐaruma haya benzer,
 207 aldın sağlıka canlar,
 208 yaralığ bağrum tuzlamıŐ,
 209 novcavanlar aldın sağlıka.
 210 meydana alkılı sazi,
 211 nalası bulbul avazı,
 212 tođuŐlara hat pervazı,
 213 sırtaŐlar aldın sağlıka.
 214 mendile hemdem olulu,
 215 dideleri nam olulu,
 216 sirrime mehrem olulu,
 217 noktadanlar aldın sağlıka.
 218 babamuz felekiŐ mahı,
 219 beyler yurtunun Şahı,
 220 yazıqlarıŐ u penahı,
 221 bey u anlar aldın sağlıka.
 222 meclise dor tautulu,
 223 merifet bazarı haulu,
 224 heiket ŐerabiŐ igūlū,
 225 yaranlar aldın sağlıka.
 226 he kelamiŐ bilgililer,
 227 uranu ezber ētgiller,

- 228 bağırların kan étgiller,
 229 insanlar kaldın sağlıkka.
 230 boşka tuşmuş ışk havası,
 231 tilimde tuşmez senası,
 232 çin şehriniñ ailası,
 233 narun yüzler kaldın sağlıkka.
 234 senüber hayır: vefadarum,
 235 uçtu kōkge ah u zarum,
 236 kup turkulu dost u yarum,
 237 méhrebanlar kaldın sağlıkka.
 238 yigitler şahzadan sözleriyé kulağ hasmış una ihlasların körsetdiler ve haydılar: “éy şahzada biz yer yurt ve baba, nenemizde hadurulduk, sizin yanızka keldik, sizi hergiz yalkuz salmak.”
 239 senüber yigitler ihlasiyé ĩnenmiş (iman ketmiş) ullarka ehzen hayup du‘a étti.
 hürşid şah dövlet adamlarıla bile şahzada senüberi öpmüş unda hadrundular. şah oğluñ yolka hattıkda köynü s̄indi, benaşedi zar zar heğlemeke ve bu şeri hoğumağa:
 240 néççidim bala canum canda eziz kördüm seni,
 241 canıma sen canattın köynümçe cah kıldım seni,
 242 nazla béslemiş bécerdim, oça h̄elas éttim seni,
 243 sağlıkka yovarğan balam, tarıka tapşurdum seni.
 244 umrumuñ gulşeniçe, gulbergi baharum senéttin/ertin,
 245 dörrı tabanum, şeker kendim, nigarum senéttin,
 246 ekl u huşum, rahet-i canum kararum senéttin,
 247 sağlıkka yovarğan balam, tarıka tapşurdum seni,
 248 men necür tap étigem hicrinde éy canım oğul,
 249 heğlemekçe bu munacatum huda étte kebul,
 250 daimen olta medetkarın hudavendle resul,
 251 sağlıkka yovarğan balam, tarıka tapşurdum seni.
 252 sen varın yoluñ buluñ, olum men-i h̄este harap,
 253 hesretinde bağırı kan olum, cigerim dek kebab,
 254 zar u zar heglém farakında, varur cismimde tap,
 255 sağlıkka yovarğan balam, tarıka tapşurdum seni.
 256 men dedeñ hürşidke éyb dağ, ah u efğan étigem,

- 257 her zaman yadınça men, çak-i geriban étigem,
 258 vay balam haymış, möréttep zar u nalan étigem,
 259 sağlıkça yovargañ balam, tarıka tapşurdum seni.
 260 elkısse şahzada senüber şehzade darvazasıca babasıla kol boyun olmuş vadalaştı ve bitev hemraluk étgili halkda hağrundu, oçağlan beş yüz yigitleriñ hemralukça çin şehrinde hünmüş yolka tüştüler.
 261 neççe menzil yol vardıklarında söre bī deryağa (téniz) érdiler, bu deryağa omman deryası hayırtılar. şahzada senüber refiklerle bile beş kemike (keşti) yormuş ténizke kīrdiler, bullar suv yüzüçe neççe kéçe kündüz yol vardılar.
 262 ullar bezen yol varırtılar ki bīde (nagehan) téniz (derya) ortasıca boğanağ vurdu kemileri (keştileri) çaklağka (girdabka) tüştü, alta hay oda kaldılar. bu zamanca şahzada refikleri artuğu canlarıñ elde vérdiler.
 263 şahzada senüber bī kéçe tézde yüzü (namaz vahtıca) heglé, heglé allahka yalvarmış ve bu şeri hokudu:
 264 kīynemiş buđkullér, omman deryası,
 265 bī merhemet éti miskin gedağa.
 266 boşuma tüşmüş ışkıñ havası,
 267 hatma meni boda, cebr u cafağa.
 268 hezret adam sefiyollah heğkiçe,
 269 ceddin nuh-i nebiyollah heğkiçe,
 270 hende musa kelimollah heğkiçe,
 271 nezer éti sen bu miskin gedağa.
 272 bī ğeribem diyarumda avara,
 273 hağradum bulmadum derdime çara,
 274 yarıñ feradında yürekim yara,
 275 rehm éti sen, meni hatma cafağa.
 276 senüber hayır: benim halum perişan,
 277 hağradum derdime bulmadum derman,
 278 bizi yaratkulu kuvvetluğ rehman
 279 mürüwet éti sen miskin gedağa.
 280 peygemberke vehy kétgili cibrail,
 281 kıyametçe sur vurkulu israil,
 282 alma sen canumu biğik izrail,

283 rehm éti sen, meni hatma cafağa.
 284 bî peri işkinde vurgun u heyran,
 285 yürümüş keçmişem deşt u biyaban,
 286 sinesi biryanam didesi giryan,
 287 rehm éti sen munağ cebr u cafağa.
 288 men değ béyin oldum ehl-i selamet
 289 boşuma érişti şur-i kıyamet,
 290 kesimçe (tüşümçe) suzanar şo'la-yı afet,
 291 nezer éti yareb miskin gedaka.
 292 hekkîñ dergahsıça var bî cibra'il,
 293 ^{tört} dana firişte, bîsi mikail,
 294 bîsi israfıl u éyzezi izrail,
 295 munacat étgili qadır hudağa.
 296 törtümcü kat kökçe, mescid-i eksen,
 297 u maqamça varar hezreti isa,
 298 yüz yigirmé tört min pak enbiya,
 299 munacat étgili, qadır allahğa.
 300 müminler meskeni ruza-yi rizvan,
 301 bîbirle hemdemer hürile gılman,
 302 hem hende hezreti yusuf-i kenan,
 303 munacat étgili, qadır hudağa.
 304 umudluğ bendersem işüm gedayluğ,
 305 kemim çaklağınça qalmuşar valuğ,
 306 kökleriñ üstüçe neççe helayuğ,
 307 munacat étgili, qadır hudağa.
 308 beş yüz yigitle olmuşam hemdem,
 309 kesiki qararı, işleri matem,
 310 herkesiñ babası hezreti adam,
 311 munacat étgili, qadır hudağa.
 312 hekkîñ peygemberi ya hizr u ilyas,
 313 meni bu gemlerde éttiñ siz helas,
 314 elimde turalıñ ya quvs u kıyas,
 315 munacat étgili, qadır hudağa.

316 köynümçe varartı bî éyze meksud,
 317 dilekim héç bîsi, olmadı béhbud,
 318 allañ resulu hezreti davuud,
 319 munacat étgili, qadır hudaqa.
 320 ibrahim-i helil oğlu ismayıl,
 321 heqqiñ buyuruqiyé oldu u qayıł,
 322 boşuma ogramış ecayıb muşkıł,
 323 munacat étgili, qadır hudaqa.
 324 alta hay oldum men boda sergerdan,
 325 felek rava kıldı hercura hicran,
 326 hekle dost olkulu ya fehr-i cahan,
 327 munacat étgili, qadır hudaqa.
 328 resuliñ vesisi, canab-i heyder,
 329 uniñ yarı qarı, siddik ababekr,
 330 bî yarı osmanar, bîsi deq ömer,
 331 munacat étgili, qadır hudaqa.
 332 témi muradımiñ kesilmiş yolu,
 333 solmaqqa hâz qalmış umrumuñ gulu,
 334 bu dünyada keçen sansuz havulu,
 335 munacat étgili, qadır hudaqa.
 336 neber pîs sovdaka bulqandı başum,
 337 hesretle aquru közümde yaşum,
 338 çin şehriçe refiklerim, yoldaşum,
 339 munacat étgili, qadır allahqa.
 340 senüber hemdemi mehrem yigitler,
 341 ecel şerbetiñde, bîbî içtiler,
 342 bağça bulbullar, taşqar çerenler,
 343 munacat étgili, qadır hudaqa.
 344 şah senüber heglér éter munacat,
 345 boşumça titirér erz u semavat,
 346 meni yaratqulu, qazie'l-hacat,
 347 yétgeri téz meni gulperizadqa

³⁴⁸ şahzada senüber munacatın tökétmezeken téjizde bī boğanak kavzandı kemileri (keştileri) çirpti bībīrke lişge lişge étti.

³⁴⁹ senüberin bés yüz yigitleri varusu/küllüsü téjizke tüşmüş boğuldular. senüberle yanıçakı dostu vezirin oğlu ziver herbīsi bī tike tahtağa hünmüş deryada kırtuldular.

³⁵⁰ senüber yigitleri ve baba, nenesi feragında köynü sīnmiş zar zar heglemeke boşladı ve bu kezeli hoşudu:

³⁵¹ kimke haydum men erz-i halumu,

³⁵² béyin mene ahır zaman olunmuş.

³⁵³ yaratkulu allah, ahum éşiti,

³⁵⁴ béyin mene ahır zaman olunmuş.

³⁵⁵ canıma kesd étmiş derya-yi afet,

³⁵⁶ munda men kırtulubilmem selamet,

³⁵⁷ oldu mene boda ruz-i kıyamet,

³⁵⁸ béyin mene ahır zaman olunmuş.

³⁵⁹ yaqamı çak vérmiş, étem men feryad,

³⁶⁰ yikilte, puzulta bu çerh-i naşad,

³⁶¹ heyf u novcavanlar, kameti şımşad,

³⁶² béyin mene ahır zaman olunmuş.

³⁶³ senüberi yaratgan, huda-yi rehman,

³⁶⁴ koma meni sen bu gemçe, sergerdan,

³⁶⁵ avvalça aman vér, ahırça iman,

³⁶⁶ béyin mene ahır zaman olunmuş.

³⁶⁷ senüber bu béytleri hoşudukunda söre hudavendiñ kodretinde bī boğanak keldi senüberle ziver yigidi kötürdü derya kıraqiyé yüktü.

³⁶⁸ senüberle ziver bībīrle körüştüler, deryada sağ selamet hünmekleriyé köre tarıka bīhedd u bīhisab şukurlar éttiler.

³⁶⁹ oçağlan yolka tüşmüş bī neççe kün yol yürüdükde söre künlerin bī künüçe ziver yigit nasaz oldu ve halı künbekün beterleşti.

³⁷⁰ senüber ziverin boşıñ tizi üstiyé almuş yüreki sīndi bīde hökürtme çaldı, boşladı heglemekge, közlerinde bahar bulutu yağışu var yaş zurulladı, ziver yigitke hatab etmiş haydı:

senüber:

³⁷¹ sevmelük hemdemim éy vafadarum,
³⁷² tazda novcavanum halıñ netéyer?
³⁷³ refiķim, munisim, eyşim, ķararum,
³⁷⁴ közümün ğillesi halıñ netéyer?

ziver:

³⁷⁵ erzirmi eşiti eziz şahzada,
³⁷⁶ sözüme ķulaķ vér bu dem sen témi.
³⁷⁷ bī derdke oğradum yoķar davası
³⁷⁸ men hölürom nalan ķalıp sen témi.

senüber:

³⁷⁹ yüzün hōt vararı, közleriñ bīmar,
³⁸⁰ vücuduñ mis vārā olmuş bīķarar,
³⁸¹ éy yar-i vafadar, éti sen izhar,
³⁸² közleri mestanım halıñ netéyer?

ziver:

³⁸³ benim halum olmuş varavar bedter,
³⁸⁴ kéçe kündüz nalan künlerim ebter,
³⁸⁵ hölüm ejderharu herkesi yutar,
³⁸⁶ bu dovranıñ ķedriñ bili sen témi.

senüber:

³⁸⁷ sene olta fada bu şirin canum,
³⁸⁸ bī zaman körmegem hüner faķanum,
³⁸⁹ boşumıñ tacıssañ ruh-i ravanum,
³⁹⁰ yar-i méhrebanum halıñ netéyer?

ziver:

³⁹¹ avvalda men ertim, ğemde azada,
³⁹² özge turpaķıça, ķaldum oftada,
³⁹³ herdem artuķlaşır derdim ziyada,
³⁹⁴ desmal herek köz yaşum sidri témi.

senüber:

³⁹⁵ kaşki nenede men olmaķattum es,
³⁹⁶ ğerib diyañ ça ķalmaķattum es,

³⁹⁷ seni bu hesretçe körmegettim es,
³⁹⁸ karvan hemdemim halıñ netéyer?

ziver:

³⁹⁹ ziver hayır: cismim hõtka tutuştu,
⁴⁰⁰ kırmızı kesikim kanğa bulkaştı,
⁴⁰¹ ecel érdi hólüm, vahtı oğraştı,
⁴⁰² men varum, qalupa saqlıqqa témi.

senüber:

⁴⁰³ şah senüber hayır: bağrum puzuldu,
⁴⁰⁴ sene heqde munağ kısmet yazuldu,
⁴⁰⁵ vahtı érdi, can cesedde üzöldü,
⁴⁰⁶ yusuf-i kenanum halıñ netéyer?
⁴⁰⁷ ziver yigit can can vérgilike teslim étti. senüber ziveriñ özge yurtuqa hólümün
körmüş zar zar heğledi ve bu kezeli hoqudu:
⁴⁰⁸ geriblik diyarqa geribler vara,
⁴⁰⁹ mende saru gerib hölgür ziverim.
⁴¹⁰ gul yüzü hürgenmiş zefiran vara,
⁴¹¹ mende saru gerib hölgür ziverim.
⁴¹² mende saru baba, nenede keçti,
⁴¹³ késiñ qaza bela hoqlariyé haçtı,
⁴¹⁴ ahır daq u ecel şerbetiñ içti,
⁴¹⁵ mende saru gerib hölgür ziverim.
⁴¹⁶ gul vārā süretiñ bīdem haçulmaz,
⁴¹⁷ gonça eriniñde dorlar saçulmaz,
⁴¹⁸ eceliñ elinde es tezmek olmaz,
⁴¹⁹ mende saru gerib hölgür ziverim.
⁴²⁰ şirin sözleriñle köynümü aldıñ,
⁴²¹ titremiş canıma yéngi hõt hattıñ,
⁴²² senüber cigeriñ dagladıñ, yaqtıñ,
⁴²³ mende saru gerib hölgür ziverim.
⁴²⁴ bu sözler tökendikinde söre senüber, ziveriñ cesediñ yumuş cenaza namazı hoqudu,
oçaqlan unu turpaqqa tapşurmuş benaşedı felek elinde şikve étmeke ve bu kezeli
terennüm étmekke:

425 men bī perin̄ hesretinde,
 426 közçeki yaşum ƙan oldu.
 427 kéçe kündüz ferakında,
 428 nalalarum hicran oldu.
 429 bizke ƙismet bular başda,
 430 didemiz ƙanluğar yaşda,
 431 hadruldum yar u yoldaşda,
 432 toğru işim eyri oldu.
 433 néder témi yar u yaran,
 434 felek étte yérle yéksan,
 435 boşumuzƙa ışuƙ cahan,
 436 ƙaralığ bī zindan oldu.
 437 teğdir bulamış allahum,
 438 éşütmege ah u zarum,
 439 suvla toldu ruzıgarum,
 440 dubaraşda hicran oldu.
 441 senüber sever yoldaşın̄,
 442 aƙturdu közünde yaşın̄,
 443 uçturdu elinde ƙuşun̄,
 444 cigeri ğemde ƙan oldu.
 445 munda söre senüber ƙeyret kemerin̄ béliyé vamiş, tek u تنها yalƙız yolƙa tüştü, öz
 özüle bu ƙezeli zemzeme étte:
 446 yéke köynüm bu vaht vafaluğ yarda,
 447 hizlemiş bī neççe nişan hağrédek.
 448 zolfu benevişde tazza baharda,
 449 bul bul olmuş gul ħendan hağrédek.
 450 aşık olmaz şirin canda keçmege,
 451 ışƙ hōtuça alav çekmiş könmege,
 452 hicran şerabında ƙanlar içmege,
 453 ƙumuƙ vārā şem-i suzan hizlédek.
 454 omman vārā tolup teşmiş coş vurmuş,
 455 ƙumuƙ vārā her şolaƙa boş vurmuş,
 456 mecnun vārā küler yüzü taş olmuş,

457 mehn̄etle çetinlik hicran haġr dek.
 458 t mi ezm  ttim h terliġ yolda,
 459 sorag ledim havulları zebunda,
 460 kızil tacluġ narun homayunda,
 461 haġramıř dunyada nişan hizl dek.
 462 sen ber hayılar men m atıma,
 463. allahda hişorum k y n şadıma,
 464 hekk m yesser  tte bu muradıma,
 465 m resse kemerliġ sultan hizl dek.
 466 oaġlan alçak, uca taqlarda aşmuş ukkkur aylarda keçmiş b  baġ u bostanluġ
 makança  rdi. bu baġ h yli keşeng ve y kke baġattı, c rbec r m veler haġalarda
 sallanmıştı, umrula, t tiler ve kuşlar t t rerti, bulbullar neġme ve nava allattılar, kızil
 gullar haulmuş yidleri baġa b r m b r m çekererti/etti.
 467 gulperizadiņ işkında sen ber bulbullarka h tab  tmiş haydu:
 468 gulıstan baġıa kezgili kuşlar,
 469 h bar veriņ benim yarım k rmed z?
 470 imenlere seyregili bubullar,
 471 h bar veriņ benim yarım k rmed z?
 472 b  şahin vaķuřluġ, keçdi kametliġ,
 473 elleri h neliġ, zerafşan t lliġ,
 474 havul melahetliġ, firişte berliġ,
 475 benim yar-i vafadarum k rmed z?
 476 kesiki gulsanar, t nu kırmizi,
 477 şekerde şiriner, unuņ her s zi,
 478 esli perizadar, periler k zi,
 479 h bar veriņ benim yarım k rmed z?
 480 sen ber almışar bu y re heyran,
 481 yarınıņ derdinde halı perişan,
 482 baġakı tavuslar, taakı ceyran,
 483 munag yar-i vafadarı k rmed z?
 484 gul u giya ve ukulu kuřlarıņ tili olmadık y re, sen ber ullarda h  cavab
 alıbilmedi. elkişse sen ber baġda h nd  b  terefi k zledi benaşadı varmaa, hırada

közü bî sutunka sataştı, haccuk ilgerledi bî keşeng amaret köziyé körsendi, amaretin yanıça bî yékke çınar hağaçı kördü.

⁴⁸⁵ nime kéçe oldu, senüber bîde kördü hava qaralığça çayda suvuñ içinde bî suvgölesi (gamoş) hündü, unuñ ağızıça bî göher veşşilléretti, bu gamoş suvda taşkar hünmüş çınar hağaçıyé teref keldi.

⁴⁸⁶ senüber qorquda kerkindi hündü çınar hağaçınıñ üstiyé, oda turdu benaşedi, suvgölesin közlemekke, suvgölesi ağızıçaku “göher şeb çırağ” on tört künlük hay vārā ışık savurrattı/rartı.

⁴⁸⁷ heyvan u göheri kelitti qodu çınar hağaçı astiyé (kölgesiyé) özü deq boşladı otlamaqqa. senüber unu kördüki bu şeri haydu:

⁴⁸⁸ kavvas vārā canda keçti dostlarım,

⁴⁸⁹ yüz min şukur bu makanka yétiştim.

⁴⁹⁰ içtim saqi elinde tatluğ şerab,

⁴⁹¹ yende keldim bî cananka yétiştim.

⁴⁹² yarda saru bébanları tolgandım,

⁴⁹³ cafa çekmiş zefiran tek sarqaldım,

⁴⁹⁴ canda eziz dostlarımda, haralandım,

⁴⁹⁵ şukur olta, gulustanka yétiştim.

⁴⁹⁶ behtimin yulduzu, kün vārā çaldı,

⁴⁹⁷ umudum qonçası gul vara, haçıldı,

⁴⁹⁸ közlerime gövherde nur saçıldı,

⁴⁹⁹ şukur olta, nurıstanqa yétiştim.

⁵⁰⁰ kemim derya çaklaqıça gerq oldu,

⁵⁰¹ haqurluq derdinde gem köynüm aldu,

⁵⁰² deryada qurtulmuş boda bulundu,

⁵⁰³ yaqut u mercanluğ yérke yétiştim.

⁵⁰⁴ éy senüber keçer varur bu dövran,

⁵⁰⁵ eliñde savurma bu dorriyé pinhan,

⁵⁰⁶ muradıñyu véрте tarı bu zaman,

⁵⁰⁷ şukur lel-i bedehşanka yétiştim.

⁵⁰⁸ senüber bu sözlerde söre yavaş hağaçada yérke énmiş hetekin gullarda ve yasemenlerde toldardı, hende (yende) dürmenmiş hağaça kerkindi.

⁵⁰⁹ u vaht eliçeki gulları bībebī göher-i şebçirağ üstiyé tüzdü, göheriñ üsdü gullarla örtülür örtülmez dünya bī ança qaralığ oldu.

⁵¹⁰ senüber kördü ki suvgölesi (gamuş) taķı keldiki yolu bulmayor, hağakı altıça hağaçları yérle yeksan éteyor. tézde yüzü ışuklayı haçulduķiyé suvgölesi özün keldiki çayķa vurmuş vardı.

⁵¹¹ senüber u göheri eliyé almuş una hēyli beyendi, u sangadı ki bu bī allah mövcizesiri, muna köre allāķa sanķa kelmez şukurlar étti, çınar hağaçında éndi suvgölesi şeniçe bu kezeli beyan étti:

⁵¹² kördüm suvgölesiñ ağızıça göher-i ķeltan,

⁵¹³ heybetinde adam titrer, aķar derya-yi omman,

⁵¹⁴ otlamaķķa keldi yérke, u vehşi heyvan,

⁵¹⁵ ağızında yérke ķodu u bī dorr-i ķeltan,

⁵¹⁶ bīdemçe göher nurunda kéçe oldu taban.

⁵¹⁷ bī ecib gamuşu yaratmış, senet-i cabbar,

⁵¹⁸ cismi taķ vararı, boşu gunbaz-i devvar,

⁵¹⁹ şahıları çınar u tili uzak ağızı maķar,

⁵²⁰ her lehzeçe étor yér yüzün ħudkar,

⁵²¹ ezm étti ışık hattı her yanķa şitaban.

⁵²² hağaçda sallandum bélime vayudum damen,

⁵²³ éndim çınarda yérke, misl-i bulbul-i gulşen,

⁵²⁴ yigdim hetekime, semen u lala yu susen,

⁵²⁵ göher üstiyé gul ķaladum éttim imtahan,

⁵²⁶ sirrin unuñ niyet éttim özüm oldum pinhan,

⁵²⁷ kündüz vardu yériyé keldi qaralığ hicran.

⁵²⁸ bu yérçe sözüm haydum misl-i senüber,

⁵²⁹ u vehşi sıfatıñ étti alemke yékses,

⁵³⁰ ħurşid-i felek toğdu cahan oldu monevver,

⁵³¹ keldi yoluñ buldu u vehşi ħeyber,

⁵³² ķirdi çayķa suvgölesi sergerdan.

⁵³³ suv iççe özün étti közlerde pinhan.

⁵³⁴ elķisse şahzada senüber bī neççe kün yol vardı, künleriñ bī künüçe közü bī burra durnaķa sataştı, ullar ķatar vārā tüzülmüş kökçe pervaz éterertiler/éttiler.

⁵³⁵ senüber öz yanıça haydı olmağa bu durnalar şebistan şehri terefiyê yovağalar, kıy
bullarğa haydum benim selamum gulperike yétgerteler, oçağlan bu şeri haydı:
⁵³⁶ kakkılıyê, kakkılıyê uçan durnalar,
⁵³⁷ gul yarıma mende selam yétgerdiñ.
⁵³⁸ şehri şebistanğa varan durnalar,
⁵³⁹ erz-i halum zülüm karğa yétgerdiñ.
⁵⁴⁰ kıurban olum yarın kaşiyê közleriyê,
⁵⁴¹ inçe erniyê şirin şeker sözleriyê,
⁵⁴² mah taban on tört künlük yüzleriyê,
⁵⁴³ habar aldı, meni ravan yétgerdiñ.
⁵⁴⁴ men boda qalmışam gemçe gurbetçe,
⁵⁴⁵ yarum oda kezer éyş u işretçe,
⁵⁴⁶ perişan halumu kılte nezerçe,
⁵⁴⁷ men qalmışam ah u zarğa yétgerdiñ.
⁵⁴⁸ senüberem tüştüm yarda hadırlıgı,
⁵⁴⁹ kanatlarum s̄indi, oldum yaralığ,
⁵⁵⁰ yarda saru yürüyorum nalalığ,
⁵⁵¹ kéçe kündüz közü géryan yétgerdiñ.
⁵⁵² amma durnalar senüberiñ tiliñ aynamadılar, kaqulatmuş uçup vardılar. senüber dek
yoliyê devam vérdi. künleriñ b̄i künuçe tézde yüzü senüberiñ köynü s̄indi gulperizadı
yadiyê hatmuş tézde yeliyê bu kezeli hoğudu:
⁵⁵³ éy bad-i saba yétgeri u yarğa selamum,
⁵⁵⁴ hurşid u gemer yüzlüg u dildarğa selamum,
⁵⁵⁵ u hal-i siya zülf-i şem arağa selamum,
⁵⁵⁶ mestana kara közlüg u hunharğa selamum,
⁵⁵⁷ erz éti bu dem, yuv hayı u yarğa selamum.
⁵⁵⁸ u serv-i horamanum b̄i şuh-i şamayılar,
⁵⁵⁹ kirpikleri kestdimçe b̄i hencer-i katılar,
⁵⁶⁰ rehm étmege u dilber, halum beter moşkılar,
⁵⁶¹ boşuma bela herdem, hicrinde mene nazılar,
⁵⁶² mestana yova hayı u yarğa selamum.
⁵⁶³ şeyday-i giriftar u kaşı kara oldum,
⁵⁶⁴ hicr hōtiça herdem hōtlandım herab oldum,

- 565 ğem deŝtiçe mecnun var işkinde geday oldum,
 566 bī taza nahalartum, ğemde kaman oldum,
 567 éy bad-i saba yétgeri u yarğa selamum.
 568 hicrinde ejderha vārā hōtlarğa qaruştum men,
 569 bī zerre vafası yok, ğemlerke buluŝtum men,
 570 mecnun belakeş vārā bébanka yétiŝtim men,
 571 baĝrım tiliyor herdem, şanıma bulğaŝtum men,
 572 bu ŝikilçe yov hayı u yarğa selamum.
 573 canıma cafa étgili u ğemzeliĝ dilberer,
 574 mestana kara kōzū can alķulu kaferer,
 575 erziņ beyan étgili bīçara senüberer,
 576 boşuma ķonmuŝ min bī, şur-i mehŝerer,
 577 lütf éti yova hayı u yarğa selamum.
 578 elķisse senüber bu sözlerde söre bī neççe kün yol yürüdü, künleriņ bīŝiçe unuņ
 köziyé bī baĝ körsendi ki duvarlariyé zefiran sarmaŝmıŝtı. senüber munu köretir hēyli
 zavķlandı ve hiŝegilisi makaniyé érmesin sanadı (tüŝündü) ve bī munaĝı ķezel haydı:
 579 kōzlerime cilve vérir baĝları,
 580 sukur témi yar makanı körsendi.
 581 bulbulları ķonar, uçar ķaķları,
 582 sukur témi yar makanı körsendi.
 583 soraĝ soraĝla, men yarum haĝradum,
 584 hađurluķ hōtiyé, baĝrum daĝladum,
 585 mavlaķ ğem elinde vurup haĝladum
 586 sukur témi yarmakanı körsendi.
 587 men kelmişem érz étigem halumu,
 588 haĝramıŝ buluĝam köyüņ ŝadumu,
 589 heķ müyesser étige dil muradumu,
 590 sukur témi yarmakanı körsendi.
 591 bezenmiŝ dilberim ķirmizi gulda,
 592 zülfü benevişde téli sunbulda,
 593 soraĝ éttim unu şeyda bulbulda,
 594 sukur témi yarmakanı körsendi.
 595 çin ŝhrinde kelip hişedim hemdem,

- ⁵⁹⁶ köz yaşlarım olmuş laleçe şebnem
⁵⁹⁷ senüber heğleme dad étme budem,
⁵⁹⁸ sukur témi yarmakanı körsendi.
⁵⁹⁹ munda söre senüber balla balla bağça teref yürüdü, bağın ortasıça u bī kızil taht kördü, ilger vardu körüğe kim bu tahtқа teyenmiş, hayma ki bora bī tilisim makanumuş, yanı cadu olmuşamuş.
⁶⁰⁰ caduger yırıkda adamızad yidisiñ eşitti, vaqtu kördü bağça bīsi tolkanıyor, azzad sesle dad çekmiş haydı: “éy adamızad toral vaqı buyan”.
⁶⁰¹ senüber cadugerke vaqtuķi, caduger bī sıķım ismi ezem hoķunmuş turpaķı unuñ yüziyé septi.
⁶⁰² şahzada senüber bī demde söre av şikliyé holunmuş “soyķun” oldu. unda söre senüber yüz ķodu bébanlarķa, neççe kéçe kündüz yol vardı, künleriñ bīsi, senüber öz haliyé heğlemiş bu şeri hoķudu:
⁶⁰³ ķadır allah seneñ benim penahum,
⁶⁰⁴ héç kimi meni tek, sen heyran étme.
⁶⁰⁵ bī asi bendersem, mavlaķ gonahum,
⁶⁰⁶ rehm éti közlerim géryan étme.
⁶⁰⁷ künbekün derdlerim oldu ziyada,
⁶⁰⁸ ğeriblik diyarķa ķaldum oftada,
⁶⁰⁹ héç kimseñ meni tek hağurma yarda,
⁶¹⁰ bu fani dunyaķa bađrıñ ķan étme.
⁶¹¹ ah çekoru, yarķa érmeyor ahu,
⁶¹² tilinde tüşmeyor zıkr-i penahu,
⁶¹³ héç aşıķ olmata meni tek ahu,
⁶¹⁴ tutal ellerimde perişan étme.
⁶¹⁵ men boraķ kelmişem nesib hişemiş,
⁶¹⁶ hağruluk henceri bağumu ezmiş,
⁶¹⁷ kimseñ rengi meni vārā hürgenmiş?
⁶¹⁸ ķonçarsam gulumu sen ğazan étme.
⁶¹⁹ men néreķ yovarım témi yollanmış,
⁶²⁰ kimke derdim haydum tilim vanınmış
⁶²¹ kimiñ başiyé munag bela calanmış,
⁶²² senüber vārā halıñ pīs yaman étme.

⁶²³ hólasa bu sözlerde söre bī neççe kün yol vardı, oçağlan bī kulbağa érdi, vaqıtı kördü kulbağ éşiki haçuğar feket bī orda parda hasılmış.

⁶²⁴ içger girdiki bīde bī kaşeng kız kördü taht üstiyé yormuş, yüzününuru devriperi (etrafi) saçaklamış.

⁶²⁵ kız bu avu köretir içde una yüreki kesildi, köynüçe haydı: “heyvan, avçular elinde tezmiş kerek mağul harmış oluğa”.

⁶²⁶ oçağlan unuñ öngiyé şişirle kökerti töktü, amma soyğun (gevezn) héç qanısqı yémedi, soyğunün közlerinde bahar bulutu vārā cukkum cukkum yaş serazir oldu.

⁶²⁷ kız una haydu: “éy heyvan men seniñ derdiñ bilmedim sen özün derdiyi mene aynatı kördüm boşuya nese kelmişerti” oçağlan u halça tarı emrile gevezniñ tili haçuldu insan tilile danışağğa boşladı, zar zar heğlemeçe bu kezeli hoçudu:

⁶²⁸ kemer yüzlüğ, kelem kaşluğ perizat,

⁶²⁹ çak-i geribanam, gerib yerlerçe.

⁶³⁰ inçe beden, şeker tilliğ perizat,

⁶³¹ perişan halıçam, gerib yerlerçe.

⁶³² héç kimse yarında yırağ tüşmete,

⁶³³ yar yoluça alav çekmiş, bişmete,

⁶³⁴ meni vārā bağrı könmüş şişmete,

⁶³⁵ didesi gıryanam gerib yerlerçe.

⁶³⁶ her künüm beterde beterke varur,

⁶³⁷ heğlemekle kéçem sébike varur,

⁶³⁸ haçurluğ haçuğu canumu alur,

⁶³⁹ bī ciger biryanam gerib yerlerçe.

⁶⁴⁰ felek meni hattı heterliğ yolğa,

⁶⁴¹ duçar étti meni, sansuz beläğa,

⁶⁴² iltımas étmişem qadır qahharğa,

⁶⁴³ heder éttim umru gerib yerlerçe.

⁶⁴⁴ hürşid şah oğlursam, ātum senüber,

⁶⁴⁵ bī yar étti benim köynüm mükedder,

⁶⁴⁶ bī cadı elinde oldum men ebter,

⁶⁴⁷ sergeşte insanam, gerib yerlerçe.

⁶⁴⁸ elkısse bu sözler tamam oldu, u kız rehmke keldi, haydı: “menim atum méhregiz” méhregiz caduger kızitti ve bora dağ unuñ yeritti.

⁶⁴⁹ u bî havuç yérde turpağ kötürdü vird hoğumuş pufledi soyğun yüzéy septi, şahzada
senüber u dem avvalkı halka holundu, hende adamizad şıklı buldu.
⁶⁵⁰ méhregiz haydı: “éy yigit ne hedefle bu yérlerke kelmişeñ?”
⁶⁵¹ şahzada senüber öz halıñ méhregizke munağı beyan étti:
⁶⁵² ibtida çin şehrinde hündüm bu sovdala bile,
⁶⁵³ neççe yaru hemdem u ruhsarı zibala bile,
⁶⁵⁴ kerğ olduğ varumuz derya-yı ommança bile.
⁶⁵⁵ hađrı tüštüm hemdemimde neççe kovkala bile.
⁶⁵⁶ kalmışam deşt-i belaça, yoğ benim es hemdemim,
⁶⁵⁷ her zaman yüz derd u mehnet olmuş mehremim,
⁶⁵⁸ yağıt meni hağruluğ hōtu, savurdu köllerim,
⁶⁵⁹ gem elinde kesbi karum vale şeydala bile.
⁶⁶⁰ éy gemer yüzlüğ, şeker sözlüğ, periler serveri,
⁶⁶¹ oldum heyran bu camalka vaqatır, men müşteri,
⁶⁶² sen bu dünyaça senüber yarı vafalığ dilberi,
⁶⁶³ mest u heyranam bu endamka, tamaşala bile.
⁶⁶⁴ elkişe munda söre senüberle méhregiz vardılar bî hélele (kelek) cadıgeri hölerdiler,
şahzada senüber vafasız fani dünyaça şikayetiñ bu kezelle beyan étti:
⁶⁶⁵ éy köynüm kavalma, es bu dünyaça,
⁶⁶⁶ bu dünya kimseke vafalar étti?!
⁶⁶⁷ bîsi boşiyé kodu, müresse tacı,
⁶⁶⁸ bîsiñ değ éliçe tilenci étti.
⁶⁶⁹ hergiz allanmañ siz dünya malısiyé,
⁶⁷⁰ beyenmeñ es siz malıñ sanısiyé,
⁶⁷¹ bîsiñ yétgerdi yar vesalıyé,
⁶⁷² u bîsiyé min cura cafalar étti.
⁶⁷³ dünyaça herkim ki menemlik étti,
⁶⁷⁴ felek ahır unu, hağrı adam étti,
⁶⁷⁵ bî neççe aşıklar muradiyé érdi.
⁶⁷⁶ neççesiñ yarında hağru étti.
⁶⁷⁷ bu dünyaça keşti neççe dovranlar,
⁶⁷⁸ hazanda kırtulmaz bu gulıstanlar,
⁶⁷⁹ eceliñ elinde büdük sultanlar,

- 680 soyuça hesretle gırıftar étti.
- 681 aşıklar néççiğe yarsız bu canı,
- 682 gul olmağa bulbul naşığa bustanı,
- 683 senüber hayır: yar ğemi hicranı,
- 684 elif kıametimi ekké kıat étti.
- 685 elkısse şahzada senüberle méhregiz havul künler keçerdiler, bī neççe vahta söre şahzada senüber tişiçe (ūsuça) gulperizadı kördü, bī ah çekmiş özünde vardı, méhregiz munu körmüş haydu: “éy yigit seniñ mende savay yarıñ varar?”
- 686 senüber cavab vérdi: “éy rena men neççe vaht munda ilger tişimçe ferruħ şah kızi gulperiñ körmüşem ve una aşık olmuşam, unuñ ışkında mecnun vārā bébanlarķa tüşmüşem, témi hende gulperizadı ūça kördüm, munda saru sizde hadırınmaķ zamanı érmişerti. roħset vereñ u perizadı bulmaķķa yolķa tüşekelim. çünkü u perizad makanı bu yérde üç yüz yıl yollar. unu kerek varup buluğam”.
- 687 méhregiz bu hadırluķu çendan kıavalmadı haydu: “éy senüber borda varsañ kerek, lütfen bizi deķ hatırinde hime” oçağ yirle bu sözleri beyan étti:
- 688 borda vardıñ eziz yarum,
- 689 yéke bizi géryan étme.
- 690 bī özgeke méhriñ vérmé
- 691 undula ahd u peyman étme.
- 692 bord yovağañ keliñ hende?
- 693 ahdiñ vafa kıileñ hende?
- 694 nēse keçor nezeriñde?
- 695 yarıñ mende pinhan étme.
- 696 seneñ canımıñ serveri,
- 697 köynümüñ ışkı eseri,
- 698 dildarıñ havul dilberi,
- 699 közlerimde kıan yaş hime.
- 700 sen varıñ, hay vārā batmuş,
- 701 men kıalum, gul vārā solmuş,
- 702 özgelerke mehrem olmuş,
- 703 köyün vama, peyman étme.
- 704 seneñ közümüñ rovşeni,
- 705 gul yüzüñ cennet gulşeni,

- 706 k elbiņde h eç hime meni,
707 halumu perişan  tme.
708 seneņ canımıņ metlebi,
709 meni hatma, hicran şebi,
710 uçup varma, bulbul kibi,
711 gulşenimi  azan  tme.
712 sen varıņ hay v r  batan,
713 y rekim pardasıņ yırtan,
714 “m hregizi”  an hığlatan,
715 cigerimi kabab  tme.
716 el kisse munda s re m hregizle vadalaşmış hağa holundu. sen ber m hregiziņ
k yniy  teskin v rmekde saru bu  ezeli ho odu:
717 sunbul v r  bořuņ eymiş hığlama,
718 c yran k z l g şehsevarum, yov iy mi.
719 cigerimi hicran h tiy  dağlama,
720 şeker s zl g sevgili yar yov t mi.
721 vardu umda s re olma perişan,
722  tme sen bihuda, feryad u fa an,
723 olta harğun canım boğuya  urban,
724 ğemer y zl g lalazarum yov t mi.
725 ne sebeble  ara k z ņ s z ld ,
726 elif bođuņ kaman v r   z ld ,
727 heğleme dilberim bağrum ezildi,
728  y hoş s l k vafadarum yov t mi.
729 sen berin seneņ vafaluğ yarı,
730 sene fada olta, bu şirin canı,
731 k z m ņ nurusan, damarum  anı,
732 orta boğluğ k k maralum yov t mi.
733 elb tte bu şeri bu şikil değ yazmışallar:
734 sunbul saluğ nazık beden  elem  aş,
735 ahu k zl g  y dildarum hoş keldin.
736 m hriņ benim y rekime davarı,
737 şirin tilliğ ğem gosarum hoş keldin.

- 738 meni éttiñ divana yu perişan,
 739 kéçe kündüz etem men ah u afğan,
 740 harğun canım olta yoluñça kurban,
 741 kara közlüg narun yarum hoş keldiñ.
 742 ne sebeble kara köziñ süzöldü,
 743 elif bođuñ kaman vārā üzöldü,
 744 heğleme dilberim bağrum ezildi,
 745 hoş kametliğ vafadarım hoş keldiñ.
 746 senüberiñ seneñ vafaluğ yarı,
 747 sene fada olta bu şirin canı,
 748 bī zaman körmege hüner fağanı,
 749 orta boğluğ alem zarum hoş keldiñ.
 750 munda söre şahzada senüber neççe kün yol vardı, ta hısabı yoruldu, amma tincelmeke ve yatmağka yer bulmazartı, naçar bī kebistanluğka vardı oda bī yumuşak yerçe uzanmış ūsu yétti.
 751 ūsuça bī herenħalkı kördü, u senüberke biltirdi ki boda bī bağça var eger yovağa orağ, hişedikin alur.
 752 tézde yüzü şahzada senüber yerinde turdu, bīde vaqtı kördü öngüçe bī bağça körseniyor. senüber bağçağa kīrdi. kördü bī havuz kırakıça kırk dana dervéş ya kelender celke vurmuş şerab içorlar (içollar).
 753 dervéşler senüberi köretir unu yanlariyé kıkırdiler ve una bī cam şerab uzattular (ta‘aruf éttiler).
 754 oçag senüber kökke vaqtı yété kat asımanı kördü, yerke vaqmuş hayı kördü, dervéşler senüberke haydular: “kökçe ve yerçe her ne kördün beyan éti”.
 755 senüber değ kördükleriñ bībebī bu kezelle kelenderlerke beyan étti:
 756 erzimi eşittiñ eziz aşınalar,
 757 ibtida kodduslar makaniñ kördüm.
 758 eliçe piyala yanıça şerab,
 759 oça kırk kelender mağamıñ kördüm.
 760 bī hidiş méy tökmüş étti mestana,
 761 men unu içetir, oldum divana,
 762 nezar étmiş vaqtum kök asımana,
 763 yété asımanıñ varusuñ kördüm.

- 764 avval k1 samaça tola firişte,
 765 batın köz adamlar, aklı sirişte,
 766 tuba hağaçlarıñ kördüm birişte,
 767 oda bulbullarıñ avazıñ kördüm.
 768 kördüm resullullah ümmet ğemiçe,
 769 eshabı yanıça, kövser lebiçe,
 770 her b̄isi b̄i yança hidiş eliçe,
 771 resuliñ tört yovuķ refiķiñ kördüm.
 772 b̄iyalam mélaik secde étorlar,
 773 yikişmiş küneşiñ saçıñ tarorlar,
 774 b̄i neççesi sefçe namaz kılorlar,
 775 u melaikleriñ nalasıñ kördüm.
 776 törtümcü samaça hezret-i isa,
 777 altamcu katça daķ mescid-i eķsa,
 778 u maķamça kördüm cümle enbiya,
 779 yanıça cibrail, ķanatıñ kördüm.
 780 kördüm men bu dunyan yoķar vafası
 781 ķenimet biligeñ zavķı, safası,
 782 hezret-i musañ daķ elçe esası,
 783 munacat éttiki tur taķıñ kördüm.
 784 iček içtim halum, oldu digergün,
 785 kötürüldü parda öngümde béyün,
 786 ibrahim-i helili hōtķa hatma içün,
 787 nemrudu yaķķulu ateşi kördüm.
 788 nesimi şairiñ ķasıñ suvdular,
 789 şişir tökmüş dervazaķa vurdular,
 790 başıñ kesmiş, canazasıñ huvdular,
 791 mesuriñ hasılğan darın kördüm.
 792 kerameti heķķer, pak ovliyalar,
 793 b̄i allahķa aşık olķulular,
 794 cenab-i elike mörid olķulular,
 795 on b̄i oğulula küllisiñ kördüm.
 796 senüber hayır: heğledim faķan éttim,

⁷⁹⁷ kēşik sirrlerimi men ayan éttim,

⁷⁹⁸ kördüklerim bībī men beyan éttim,

⁷⁹⁹ allah dergasıça varısın kördüm.

⁸⁰⁰ bu sözlerde söre senüber dervéşlerde ıcaza almış yoliyé davam vérdi, bu halça bī neççe hağaç yol yürüdü soyuça hırağda bī çarbağ kördü, kīrdi çarbağın iççiyé, oda bī бүдүк göl varattı, öz öziyé haydu bu yérçe bī hāz tinciğim alıqam havul olur.

⁸⁰¹ oçağlan bī uca hilke (hağaç) kölgesiçe yatmuş uzandu. haymaki bu çarbağ zengiler şahsı bağumuş, zengi kīzi kenizlerle bile bu bağça şerab içerettiler. u demçe kīzlerin bīsi göl kırakiyé kelmişdi ki kördü senüber hağaç kölgesiçe uzanup yatmuş, vardı zengi kīziyé habar vérdi.

⁸⁰² u zaman zengilerin şahsı emr étti: “yovañ unu hitikeñ borağ kördüm u kimer?” kīzler yéyin turup vardular senüberi şah hüzüriyé kelittiler.

⁸⁰³ kīzler senüberi köretir (kördüki) bīde külüşdüler. senüber bulları körmüş hoşu kelmedi, u zar zar heğlemiş ışk elinde aluştum köndüm haymuş bu sözleri tilke kelitti:

⁸⁰⁴ ışk hōtuça köne, köne,

⁸⁰⁵ köndüm kül oldum néççedim.

⁸⁰⁶ hicran tağiyé hüne hüne,

⁸⁰⁷ péymanam toldu néççedim.

⁸⁰⁸ elimde vardı, dovranum,

⁸⁰⁹ hezel oldu gulistanum,

⁸¹⁰ heğleşdi yarı yaranum,

⁸¹¹ reķibler küldü néççedim.

⁸¹² neber kezdım bu yérleri,

⁸¹³ tolgandım tağ u çölleri,

⁸¹⁴ felek bu qara kölleri,

⁸¹⁵ boşuma töktü néççedim.

⁸¹⁶ tüştüm hadurluğ yurtuça,

⁸¹⁷ kaldım hicran baluğuça,

⁸¹⁸ ekké közüm yar yoluça.

⁸¹⁹ tikili kaldı néççedim.

⁸²⁰ üsumça kördüm bī peri,

⁸²¹ başıma kelitti mehşeri,

⁸²² toğradı ışkıñ henceri,

823 bağrımı tildi néççedim.
 824 bileme keçgili haylar,
 825 fağan oldu ah u vaylar,
 826 kızil tacluğ homayunlar,
 827 bīçara oldu néççedim.
 828 senüber hayır: bu forset,
 829 peride keldi mehnet,
 830 mene yazılmış bu kısmet,
 831 tarıda keldi néççedim.
 832 holasa zengiler şahsı kızi senüberke aşığ. oldu: “éy numutluğ keşeng yüzlüğ oğul,
 benim şenimçe bi söz hayı” buyurdu: senüber değ. una vağatır astçakı kezeli beyan étti:
 833 ovsafıñ kıuy haydum, memeliğ mestan,
 834 kıazanda kıararı, kıuplarıñ seniñ.
 835 kıaşlarıñ kıiliçer, kıulakıñ kıalkın,
 836 kasağa manıyor, közleriñ seniñ.
 837 sağ bağın yılanar bođuñ mınara,
 838 mene vağmış hāz danışıp bī hara,
 839 zehrde haçığ sözüñ, cigerke yara,
 840 elleriñ oğşeyor çınarđa seniñ.
 841 harđaaya kıirmiřeñ kıara libası,
 842 bilmorum kimke sen tutmuřañ yası,
 843 kıoluñ u uzatma hēyliri izası,
 844 dévlerke benzeyor, nazlarıñ seniñ.
 845 hidmetiñçe varar, bī neççe çirkiñ,
 846 başıya kıomuřañ kıedim kıulağ çīn,
 847 varusu boğuça, hala erekçīn,
 848 teveke oğşeyor kıızleriñ seniñ.
 849 senüberi yağmış könderir dađıñ,
 850 eceb bednumudar, boşda hadakıñ,
 851 kerbela deştiri bađıñ bocađıñ,
 852 zimistanđa oğşor yazlarıñ seniñ.

⁸⁵³ bu sözler zengiler kızıñ mavlaķ zehriktirdi, kız hirsle senüberin hölümüye emr etti. zengiler téz senüberin el hadaķın vayumuş unu hölermeke abayladılar. senüber taķı yarum körebilmem haydu, oçağlan heğliyé heğliyé dad çekmiş bu sözleri beyan etti:

⁸⁵⁴ necür éttim nazuk kolum vayuldu,

⁸⁵⁵ yar camalıñ körmez oldum men témi.

⁸⁵⁶ bu zengiler hölmekime bél vadu,

⁸⁵⁷ yar camal-i hesret oldum men témi.

⁸⁵⁸ zalım felek zehri kattu aşuma,

⁸⁵⁹ tökenmez sovdalar hattı boşuma,

⁸⁶⁰ héç kimse rehm étmez kanlığ yaşuma,

⁸⁶¹ yar camal-i hesret oldum men témi.

⁸⁶² témi bildim can bedende hadruldu,

⁸⁶³ hadırluķ derdinde bağrum kazuıldı,

⁸⁶⁴ haluma munağı kismet yazuldu,

⁸⁶⁵ yar camalıñ körmez oldum men témi.

⁸⁶⁶ senüber hayır: ya ali şah-i merdan,

⁸⁶⁷ zengiler elinçe kalmuşam héyan,

⁸⁶⁸ merhemet körseti mene sen bu an,

⁸⁶⁹ yar camal-i hesret oldum men témi.

⁸⁷⁰ elķisse munda söre senüberi bī ķefes içiyé hattılar, künlerin bīsice zengiler hıسابı şerab içmiş bībebī yikildiler (yanı ullar humar olmuş tüştüler).

⁸⁷¹ senüber bu forseti kullandı ķefesi sīdi hündü taşķar, el ķodu ķaķaķķa, tezdi u makanda uzaķlaştı. oçağlan yoliyé davam vérmış neççe kün yol varduķda soy (söre) bī kök cengelke érdi, u vaht köķçe bī narun ķuş öteretti (hoķiretti), bu haraça senüber yarın yadiyé hatmuş bu ķezeli unuñ haliyé hoķudu:

⁸⁷² köķçe uçķulu öten ķuşu,

⁸⁷³ yarumu kördün körmediñ?

⁸⁷⁴ netéy étorin naluşu,

⁸⁷⁵ yarumu kördün körmediñ?

⁸⁷⁶ bağçaluğ bostanluğ bağlar,

⁸⁷⁷ tazda haçulmuş gulıstanlar,

⁸⁷⁸ tuti, ķumru ķezel hanlar,

⁸⁷⁹ yarumu kördün körmediñ?

- 880 bulbul vārā īngillorum,
881 vafaluğ yarum hişorum,
882 toğan vārā men uçorum,
883 yarumu kördüñ körmediñ?
884 boşu qarluğ uca taqlar,
885 avçular avıñ vurular,
886 bağçakı, bulbular qaqlar,
887 yarumu kördüñ körmediñ?
888 kōkge vaqtum kördüm hayı,
889 haydın érter u her cayı,
890 lütf éti senüberke hayı,
891 yarımı kördüñ körmediñ?
892 bu sözlerde söre senüber cengelçe tolğanmağğa başladı, hırağda kördü ki bī hağaçıñ kölgesiçe neççe bī burra adam terpeniyor.
893 ullarğa “qulubébanı” hayırtılar/artılar. qulubébanılar senüberi köretir, yürekde yalvarmağa başlamış haydılar: “éy yigit bizleri qavziyé hağaç üstiyé hünekelek, bizim küçümüz érmeyor hağaçqa hünekegek bī hāz mévelerinde qavurmuş yépigek”.
894 senüber bullarıñ haliyé héyli yüreki kesildi, köynü hişedi, ullarğa kömek étige, munda saru ulları bībebī çiniyé almış yukkarğa qavzadı, qulubébanılar forsetde istifada étmiş senüberiñ qol kıçıñ ve belıñ berk vayudular.
895 şahzada senüber her nokard küç vurdu özünğ helas şayıbilmedi, neççe kün bu halça vayuluğ qaldı, qulubébanılar kéçe kündüz senüberi köz altında hağırmazattılar, künleriñ bī künüçe senüber köynü sīndi heglé heglé bu munacatı haydı:
896 bī belada purtmaduğ yüz min belaq oğradum,
897 her zaman yüz min bela, sansuz cafaqa oğradum,
898 qan utup her dem feraq u iztirabqa oğradum,
899 rahat bī nefes çekmedim yüz macaraqa oğradum,
900 néççedim éy dostlar bébanılarqa oğradum.
901 gerdiş-i eyyam hergiz meni dilşad étmedi,
902 heste canum héç belada, gemde azad étmedi,
903 hağrı tüştüm yar u yaranda, dilim şad étmedi,
904 meni vārā héç kimi bu çerğ naşad étmedi,
905 men geribi qodu yalkuz, bébanılarqa oğradum.

906 men necür bîçara yu avara oldum bînişan,
 907 talasız behtim kıara, aşıfta yu dilperişan,
 908 lehze lehze hesretinde, bağırum kıan dostan,
 909 gullarımda bî gulu haçmazaқан oldu u hazan,
 910 néççidim éy dostlar, bébanılarka oğradum.
 911 halumu körüğe her derdliğ heglér mene,
 912 étigem feryad, dost u bîgana heglér mene,
 913 ah u nalam körüğe şah u geda heglér mene,
 914 köynü sînir haluma, her bînava heglér mene,
 915 néççidim éy dostlar, bébanılarka oğradum.
 916 kimse éy dostlar meni vārā perişan olmata,
 917 yar hicrinde birişmiş zar u géryan olmata,
 918 ışķ hōtiyé könmete, bağırı kıan olmata,
 919 meni vārā talasız, lanası viran olmata,
 920 néççidim éy dostlar, bébanılarka oğradum.
 921 tüşmüşem bî derdke, bu derd her derdde beter,
 922 yar u dostum hal u ehvalumda қalmış bîheber,
 923 merhemetliğ қadır allah bizke sen éti nezer,
 924 min belaqā oğradum күnbekün şam u seher,
 925 néççidim éy dostlar, bébanılarka oğradum.
 926 men ğerib u bîkes u avara, halum daқ ğarab,
 927 derd u ğemde, қustada cigerim oldu kabab,
 928 titremiş bîmar vara, közlerim oldu por ab,
 929 ah u nalam sansuzar, herdem feğanım bîhısab,
 930 néççidim éy dostlar, bébanılarka oğradum.
 931 қarayaz keldi, menüm héç gul baharum kelmedi,
 932 bîdem u gul қonçası, bağ-i umidim külmedi,
 933 héç zaman boşumda hesretliğ belalar hünmedi,
 934 iltımas éttim ğudaқа, heқ icabet қilmedi,
 935 néççidim éy dostlar, bébanılarka oğradum.
 936 éy ğudaya éti sen ğemde senüberi raha,
 937 héç muselman olmata benim derdime mobtela,
 938 olmuşam bu fani dunyaқа giriftari bela,

- 939 éti ya hıızir nebi lütfü keremiñle raha,
 940 néççidim éy dostlar, bébanılarkâ oğradum.
 941 oçağlan munda söre kulubébanıları bîbebî tutmuş hağaç daliyé yiteledi, oçan ulları
 vayudu hağaçça, çımağın aldú eléy vardı kulubébanılar boşları huçiyé bu kezeli hoğudu:
 heğlediñ kulbébanılar,
 942 oldu ahır zaman sizke.
 943 faydası yoğ ah, vaylar,
 944 béyün olur giran sizke.
 945 boşızı kesem bu sa'at,
 946 canızka hatam kıyamát,
 947 yalvarmala bulmağız nicat,
 948 témi yoğar aman sizke.
 949 ecel şerbetinde içeñiz,
 950 şirin canızda keçeñiz,
 951 turmuş kayanğa tezeñiz,
 952 karalığar dünya sizke.
 953 yürekiñizke vurum yara,
 954 yüziñizke örtem men kara,
 955 boşızda keyirem mınara,
 956 körsetim men nışan sizke.
 957 sir olduñ, boda yoralduñ,
 958 kıyamét mehşeri kurduñ,
 959 varrıñız iman buyurduñ.
 960 béyün ahır zaman sizke.
 961 senüber hayır: dost hölmete,
 962 düşmeniñ yüzü külmete,
 963 yalğuz allam hazırléte,
 964 cehenneminiñ hōtuñ sizke.
 965 elkısse bu sözlerde söre şahzada senüber elçeki çımağla kulbébanıları hölerdi,
 köynüçe haydı témi kerek bu yérde tezipegem, oçağ öz haliyé bu kezeli hoğudu:
 966 deli köynüm turmağ olmaz bu yérçe,
 967 témi bî meslehet étmegem olmaz.
 968 umru bitmiş yulduz vārā yalvarmış,

- ⁹⁶⁹ köynümü ğemlerde haçmaķam olmaz.
⁹⁷⁰ mecnun olmuş bébanlarça ah çekemiş,
⁹⁷¹ közlerimi kanluğ yaşla toldarmış,
⁹⁷² hargun vārā her terefke kıvrılmış,
⁹⁷³ azzad azzad heğlemegem es olmaz.
⁹⁷⁴ men aşıķam periler ħanı kıziyé,
⁹⁷⁵ tefre étem érebilmem men öziyé,
⁹⁷⁶ kavvas olmuş cavahir ħazanasiyé,
⁹⁷⁷ özümü ténizke hatmaķam olmaz.
⁹⁷⁸ koķnus vārā işķin hōtiyé bōrünmüş,
⁹⁷⁹ kurban olmuş öz kanıma boğanmuş,
⁹⁸⁰ céyhun vārā tolup teşmiş bulķanmuş,
⁹⁸¹ lepenmiş men aķmaķam es olmaz.
⁹⁸² senüber hayır: felek puzdu luvamu,
⁹⁸³ vurdu hōtķa govherimi ķanumu,
⁹⁸⁴ yar yoluça verim şirin canumu,
⁹⁸⁵ bu yupag dünyada keçmegem olmaz.
⁹⁸⁶ elķisse bu sözlerde söre senüber bī belem ķeyīrmış, bī hāz yégülük kötürdü, deryaķa
kīrdi, neççe künde soy deryaça belemi puzuldu, her ne tegella étti unu ķeyīrebilmedi. bu
turumça senüber özün saķléybilmedi, benaşedi deryaķa yalvarmaķa ve bu sözleri tilke
kelüttü:
⁹⁸⁷ nagahan tüştüm sene,
⁹⁸⁸ omman derya, aman aman.
⁹⁸⁹ merhemet éti sen mene,
⁹⁹⁰ omman derya, aman aman.
⁹⁹¹ beter oldu halum béyin,
⁹⁹² közde yaşum kelir yéyin,
⁹⁹³ béheķķi mustafa-yi din,
⁹⁹⁴ omman derya, aman aman.
⁹⁹⁵ bu dem suvla bile aķtuķ,
⁹⁹⁶ burķutda boranda aştuķ,
⁹⁹⁷ omman deryasıça battuķ,
⁹⁹⁸ omman derya, aman aman.

⁹⁹⁹ keçmişem tehtiyé cahanda,

¹⁰⁰⁰ şirin can hüner dahanda,

¹⁰⁰¹ merhemet hişom rehmanda,

¹⁰⁰² omman derya, aman aman.

¹⁰⁰³ bîhed çektim ah u zarı,

¹⁰⁰⁴ kuruldu gemiñ bazarı,

¹⁰⁰⁵ senüber hişedi yarı,

¹⁰⁰⁶ omman derya, aman aman.

¹⁰⁰⁷ bu sözlerde söre senüber derya iççe aqup varrartı ki, bîde derya ortasıça bî çınar hağaçı köziyé sataştı, senüber hüze hüze vardı dürmendi u hağaç üstiyé hündü, felekiñ oyunlarında gılayluğ (şikayet) étmiş bu sözleri haydı:

¹⁰⁰⁸ sitemle közçeki yaşım kan éttiñ,

¹⁰⁰⁹ felek sende şad olmadum héç kaçan.

¹⁰¹⁰ künde yüz péy feragında heğlettin,

¹⁰¹¹ felek sende şad olmadum héç kaçan.

¹⁰¹² hergiz kırtulmadum cebr u cafada,

¹⁰¹³ meyer munag kısmet émiş hüdada,

¹⁰¹⁴ hesretle men keçtim fani dünyada,

¹⁰¹⁵ felek sende şad olmadum héç kaçan.

¹⁰¹⁶ kızil yüzüm hürgentirdin solturduñ,

¹⁰¹⁷ herdem meni kan heğletdin yutturduñ,

¹⁰¹⁸ künde yüz yol cafa éttiñ yaqturduñ,

¹⁰¹⁹ felek sende şad olmadum héç kaçan.

¹⁰²⁰ munda saru köndüm men deķ kül oldum,

¹⁰²¹ mehnet hengamuça gul vārā soldum,

¹⁰²² kan heğlemiş gem elinde zar oldum,

¹⁰²³ felek sende şad olmadum héç kaçan.

¹⁰²⁴ senüber hayır kimke haydum derdimi,

¹⁰²⁵ felek vurdu yerke, boğum, keddimi,

¹⁰²⁶ kim añléyge benim, témi erzimi,

¹⁰²⁷ felek sende şad olmadum héç kaçan.

¹⁰²⁸ elkısse bu sözlerde soy şahzada senüber tarıka köyün vamiş hağaç üstüçe turmuştu ki, bîde kökçe bî yéke kuş körsendi.

¹⁰²⁹ senüber unu körer körmez uzandı hağaç üstüçe kêsündü, bu haraça kuş keldi hağaç üstiyé qondu.

¹⁰³⁰ bu kelgili kuş “simurk” kuşuttu, senüber öz öziyé haydı: “şayed olıka elimle bu kuşuñ hağağında tutaqam u meni borda (bu yérde) kötürmüş nicat verige.”

¹⁰³¹ bu fikri étmezeken yavaş keldi elile simurguñ hağağında yapuştı, u dem kuş uçtu kökge qavzandı, kökçe senüberiñ qulaqlariyé firışteler senaları sataştı, bu halça senüber nala étmiş bu munacatı zemzeme étte:

¹⁰³² keremiñde dunyañ yarattıñ rehman,

¹⁰³³ rehm éti tural elimde heyran étme.

¹⁰³⁴ qodretiñde meni sen éttiñ insan,

¹⁰³⁵ héç quluñ sen behtiñ yaman étme.

¹⁰³⁶ heğlemekde köz yaşum ravan oldu,

¹⁰³⁷ lehtelendi ciger, bağırum qan oldu,

¹⁰³⁸ yusuf-i kenanda, yaqub coda oldu,

¹⁰³⁹ unu vārā didemi géryan étme.

¹⁰⁴⁰ ibrahim-i helilke étte hetab,

¹⁰⁴¹ qurban éti oğluñ haydu: u vahab,

¹⁰⁴² ismayıl derdinde sineler kabab,

¹⁰⁴³ menüm te bağırumu sen biryan étme.

¹⁰⁴⁴ dunyada köç etmiş yusuf-i kenan,

¹⁰⁴⁵ züléyha hicrinde heğledi çendan,

¹⁰⁴⁶ cahanı yaratan, qıvatluğ sobhan,

¹⁰⁴⁷ meni vārā aşıki nalan étme.

¹⁰⁴⁸ bisutun taqıñ tilgili ferhad,

¹⁰⁴⁹ felekiñ elinde u oldu naşad,

¹⁰⁵⁰ herkesi yaratan qazie’l-hacat,

¹⁰⁵¹ meni vārā héç kimiseñ heyran étme.

¹⁰⁵² léylile mecnunar, aşık-i nalan,

¹⁰⁵³ bu fani dunyada vardılar géryan,

¹⁰⁵⁴ adamizad oğuluñ, qodreertiñ rehman,

¹⁰⁵⁵ senüber vara, aşık u heyran étme.

¹⁰⁵⁶ holasa mavlağ uçmuş pervaz étmede söre simurk keldi luvası öngüçe yérke qondu, senüber değ özün bī uca tağ boşuça buldu.

- 1057 simurk senüberke vaqtır haydı: “éy adamızad netéy sen bullarçañ?”
- 1058 senüber boşunda keçtikiñ simurkka terif şamış astçakı şerle kuşka aynattı:
- 1059 taht üstüçe yatmışartum bī kéçe,
- 1060 ūsumça bī narun céyran köründü.
- 1061 unuñ terifiçe haykam bī neççe,
- 1062 hay camalluğ mah taban köründü.
- 1063 qaşları kamanar, közleri mestan,
- 1064 vaqtır adamı éteyor heyran,
- 1065 u hattı boşuma tükenmez hicran,
- 1066 mene bī dövletliğ sultan köründü.
- 1067 bī periri kesikleri kırmızı,
- 1068 atı gular, şah ferroñıñ u kızi,
- 1069 min pesta nazula hölerdi bizi,
- 1070 mene bī konçayı hendan köründü.
- 1071 bī ecib bostanar, rizvança benzer,
- 1072 elleri ħineliğ hosnu mönevver,
- 1073 bī şirin tilliğer, ērini şeker,
- 1074 munagi gemzeliğ canan köründü.
- 1075 senüber hayır: bular hal-i ehvalum,
- 1076 kéçe kündüz yarar fikr-i ħiyalum,
- 1077 nezerimde varmaz turkulu yarum,
- 1078 munag bī fitneliğ dovran köründü.
- 1079 elkişse şahzada senüber sözleriñ tamam éter étmez, simurkiñ balaları aç olmaqlarıñ neneleriye biltirdiler. simurk haydı: “turalıñ tağı héşne yoğ yépiğeniz”.
- 1080 oçağlan luvasında balalarıñ yerke énderdi, oda bī seki varrattı balalarıñ orağ saldı yu özü uştu vardı.
- 1081 senüber değ seki üstüçe uzandı yattı, bezen şirin röyaçattı ki, üstüçe bī hissi hōt his étti. bīde tiskiniş ūda turdu, seki hađaқиça bī yékké ejderha kördü, unuñ ağızında hōt savrullattı, u ejderha yilde simurgıñ bīcov balasıñ yéyiremiş.
- 1082 senüber téz özün bī daldaça kéşitti eliyé bī çımağ almuş benaşadı ejderhañ közlegeli. ejderha keldi hağaça saruldukéy senüber forseti kulanmuş çımağla körezleme vurdu ejderhañ ekké tike étti.

¹⁰⁸³ bu hay (olay) da söre hende senüber uzanup yattı. bī dem keçti küneş senüberiñ üstün tuttu, bu haraça simurķ daķ holundu keldi, bulları körmüş bilesiñ mat yétti. oçağlan bala bala keldi perrin haştı senüberke kölgelik ķurdu.

¹⁰⁸⁴ şahzada senüber bī demde söre ūđa ūđandu, simurķ haydu: “éy yigit ķehreman seniñ mene havulluķuñ toķunmuş, mene hēyli hidmet éttiñ, balalarumu ejderha elinde ķurtardıñ, hayı munuñ eveziyé men sene nēse étigem havular? neser seniñ hedefiñ ve arızuñ? hayı men unu yeriye hitikelim”.

¹⁰⁸⁵ senüber deķ haydı: “menüm hedefim şebistan şahsı ferruķ şah ķıziri gulperizadar”. simurķ haydı: “éy cavan borda şebistan şehriyé üç yüz yıl yolar, bu haraça yété derya varar, sen oraķ yalķuz varıbilmeñ men inşa‘allah seni u makanķa yétim”.

¹⁰⁸⁶ senüber deķ simurķiñ sözünde hēyli hoşhal olmuş unuñ vesfiçe bu sözleri beyan étte:

¹⁰⁸⁷ süleyman simurgu éy şah-i murķan,

¹⁰⁸⁸ dövletiñ hēmmēşe berķerar olta.

¹⁰⁸⁹ sene bī neççe yıl olta bu dovran,

¹⁰⁹⁰ bu dunyaça allah penahiñ olta.

¹⁰⁹¹ menzilgahīn olta mescid-i eķsa,

¹⁰⁹² tōrtümcü felekçe hezret-i isa,

¹⁰⁹³ aşıkklar serveri yusuf zülēyha,

¹⁰⁹⁴ ullar kelmiş sene medetkar olta.

¹⁰⁹⁵ hıızır u ilyasla, idris péygember,

¹⁰⁹⁶ hidmetiñçe olta ullar mükerrer,

¹⁰⁹⁷ ebubekr u umer, usman u hēyder,

¹⁰⁹⁸ mededkariñ seniñ tōrt yaver olta.

¹⁰⁹⁹ hebib-i hıdarı, ehmed-i muhtar,

¹¹⁰⁰ unda şafa alur cümle-yi bimar,

¹¹⁰¹ pena olta sene yaratan cabbar,

¹¹⁰² düşmenleriñ kelmiş sene zar olta.

¹¹⁰³ senüber hayır: men, bēyün feķirem,

¹¹⁰⁴ neççe yiler ğem eliçe esirem,

¹¹⁰⁵ boşumda keçtiñ, sene söylerem,

¹¹⁰⁶ sene bu sözlerim étibar olta.

¹¹⁰⁷ bu sözlerde söre simurķ şahzada senüberiñ hedefiyé yétik oldu ve una hēyli yüreki kesildi, oçağ haydı: “hala ki ķararıñ bular, yova neççe dana av şıkar éti hitike”.

¹¹⁰⁸ senüber vardı ekké dana céyran şıkar étti ketti, ulların terisinı suvdu ekké dana qotaq (tulum) keyirdi. céyranların etinı bu qotaqların bısiyé toldardı, qotaqların bısinı değ maşk étmiş içiyé suv toldardı.

¹¹⁰⁹ oçaqlan bu qotaqların harasiyé hağağ vayımış hattı simurk daliyé, özü değ hündü simurğın üstiyé ve simurk per çalmış kōkge uçtu.

¹¹¹⁰ neççe (menzil) hağağ yol yürüdüklerinde söre bı otluğ taq boşuça qondular yérke, bı hāz tincelmiş oça yollariyé devam vérdiler.

¹¹¹¹ senüber öz öziyé haydı: “eger men bu simurkqa tuş kelmesettim bullarqa es kelibilmezertim.

¹¹¹² simurk sağ terefke vaqtıkiyé una suv verretti, sol terefke vaqtıkiyé unun aęziyé et qoyurattı.

¹¹¹³ elkısse kırk kün yol vardıklarında söre, yırağda şebistan şehri qaraltısı körsendi. simurk keldi mizan şehrin eşikiçe qondu yérke ve senüberke haydı: “borda uyan sen özün varıbilin, şerke kirdikiğde bı baę körsenir, bağın dervazasiyé érmezeken neççe dana dév yatmış, ullar ūdumuşallar, es qorquğ olmata, oçaę içger kirdin şahzada gulperizad taht üstüçe yatmış başı huçuça bı kefes içiçe zerrin bal atluğ bı kuş varar. u kuş seni köretir boşléyr dad u qal étmeke, sen benim hıbarım una vérięin u sessiz turur”.

¹¹¹⁴ oçaqlan senüberde veda étmiş öz luvasiyé teref holundu. senüber değ simurkqa allah bileņcek haymış bu qezeli hoqodu:

¹¹¹⁵ pervaz éti simurk kuşu,

¹¹¹⁶ keldikiğ makanqa holunup.

¹¹¹⁷ bulmaz borağ, adam huşu,

¹¹¹⁸ ezm éti covlanqa holunup.

¹¹¹⁹ sen varın yolları aşmış,

¹¹²⁰ men qalım köner alışmış,

¹¹²¹ mavlağ qorkunc tağda aşmış,

¹¹²² uçu kaf taęiyé holunup.

¹¹²³ kul havulluğ kördüm sende,

¹¹²⁴ témi razı olu mende,

¹¹²⁵ pervaz étmiş bu vetende,

¹¹²⁶ keldikiğ luvaka holunup.

¹¹²⁷ senüber qaldı özülmüş,

1128 közünün yaşı süzölmüş,

1129 yété feleki sürölmüş,

1130 témi hanımanka holunup.

1131 bullarda söre simurqla vedalaşmış hudahafızlık şadı ve simurk holundu kaf taqiyé vardı. senüber dek. balla balla yolka tüştü keldi çarbağ yaniyé, kördü dévler üdumuşallar, ullarda red olmuş kirdi bağka, hırağda bī kızil kesr körsendi, bī hāz ilgerlemiş kesrke érdi, perizadları kördü kullısı (varusu) üdumuşallar.

1132 senüber bulları körmüş mat u heyran qaldı, öz öziyé bu sözleri zemzeme étti:

1133 mecnun olmuş, bébanları tolqandum,

1134 hudaqa şukr bu sovdaka yétiştim.

1135 gul peride saru, qanqa bulqandum,

1136 bağçaluğ bostanka, bağka yétiştim.

1137 fesi-i zimistanım holunmuş yazqa,

1138 baharım, gülşenim vurmuş avazqa,

1139 varusu sef çekmiş turmuş namazqa,

1140 kızilde qalaka, bağka yétiştim.

1141 aqlumu zay étti, fikri hiyalı,

1142 şekerde şiriner ērini balı,

1143 bī periri hosn u hūri misalı,

1144 céyran közlüğ, bī cananka yétiştim.

1145 çimenlerçe yatmış sef sef narunlar,

1146 rengbireng haçılmış kırmızı gullar,

1147 bağcaqa séyremiş şeyda bulbullar,

1148 qara télliğ, sunbul gulqa yétiştim.

1149 bīsi firişteri, bīsi dek rizvan,

1150 misal-i cenneter hurile ğilman,

1151 eşiki éyvanluğ qonçaluğ bostan,

1152 torfe-yi bağıyé moseffaqa yétiştim.

1153 taht üstüçe yatmış, bī narun dilber,

1154 télinde sallanmuş, teyerliğ göher,

1155 şah hürşid oğulu, atum senüber,

1156 bī ecayip şebistanka yétiştim.

¹¹⁵⁷ elķisse munda sre senüber balla balla yürümüş ķesir iķķiy ķirdi, ķesriņ bidik otaĝıķa bī taht ķrd, tahtıņ stķe bī hay parası vr hyli ķeşeng ķız yatmıştı. bu haraķa zerrin bal ķuř senüberi ķretir benaşadı dadu ķal (ciķe-buķ) tmeke ve adamızad adamızad haymaķa, unuņ sesinde dvler pak yrlerinde hađaķķa ķalktılar.

¹¹⁵⁸ senüber ķrkuda tz gulperi yatķulu taht astıķa ķeşindi. dvler ve periler “adamızad yidi keliyor” haymuş ķesirin her yanıņ haĝramaķķa meşķul oldular, amma her noķard unu haĝradılar bulubilmediler.

¹¹⁵⁹ senüber z haliy heĝlemiř bu sözleri beyan tti:

¹¹⁶⁰ ĝemde ķurdulmazak, belaliĝ boşum,

¹¹⁶¹ künde yüz hicranķa, toldu nķķidim.

¹¹⁶² vafasız yuf olĝur bu fani dunya,

¹¹⁶³ tkenmez sovdaka hattı nķķidim.

¹¹⁶⁴ baĝban olmuş gullarıņ ķavurmadum,

¹¹⁶⁵ bulbul olmuş gul galasiy ķonmadum,

¹¹⁶⁶ yarka rmiş ķend-i lebiņ sormadum,

¹¹⁶⁷ kynmķe tamarzı ķaldı nķķidim.

¹¹⁶⁸ havulluķ hişedim, vardum her yanķa,

¹¹⁶⁹ kul havul işlerim, battu ziyanķa,

¹¹⁷⁰ bī narun vaķuřluĝ hnd haraķa,

¹¹⁷¹ aķlumu zaytmiş aldı nķķidim.

¹¹⁷² boşuma her zaman kelir oyunlar,

¹¹⁷³ canıma oĝrařır sansız belalar,

¹¹⁷⁴ kzlerimde aķan ķanlıĝ deryalar,

¹¹⁷⁵ ĝerķ tmiş cahanı aldı nķķidim.

¹¹⁷⁶ senüber hayılar menüm atıma,

¹¹⁷⁷ felek es klmedi köyün şadıma,

¹¹⁷⁸ rehmi tmez bī kimse kelmez dadıma,

¹¹⁷⁹ havul künüm ķulay oldu nķķidim.

¹¹⁸⁰ elķisse bī sa‘atda sre gulperi da turmuş benaşadı gullar harasiy vaķmaķķa, balla balla slmine slmine nazluĝ yrretti, her terefķe unu haĝramaķa boşlamıştı, senüber yarıņ krmş hyli zavķı oldu ve bu ķezeli tilke ketti:

¹¹⁸¹ bī periņ ķrdm boda,

¹¹⁸² oĝsor mah-i tabanķa.

1183 k̄onça ērin k̄elem k̄aşluĝ,
 1184 k̄özü mestana, mestank̄a.
 1185 boşuça var zerrin tacı,
 1186 numudu hayda alır b̄acı,
 1187 sözleri yürekke nacı,
 1188 yüzü oĝsor gulıstank̄a.
 1189 ērniçe varar h̄alları,
 1190 al kırmiziri lupları,
 1191 şekerde şirin k̄upları,
 1192 bezor lel-i bedehşank̄a.
 1193 k̄aşı yay, k̄özleri mestan,
 1194 olmuşam men bođiyé heyran,
 1195 canımı étem men k̄urban,
 1196 bu tutiye k̄ezel h̄ank̄a.
 1197 k̄irmişem u gulgun libası,
 1198 k̄önderdi k̄aşı k̄arası,
 1199 yarımıĝ k̄edd-i renası,
 1200 manor serv-i h̄uramank̄a.
 1201 k̄özümüĝ nuru, çıragı,
 1202 meni h̄ölerir faraĝı,
 1203 yarımıĝ birçeki baĝı,
 1204 oĝsor sunbul zerefşank̄a.
 1205 süzmüş işvele k̄özün,
 1206 her terefke hatmıĝ özün,
 1207 benzettim yarımıĝ yüzün,
 1208 k̄iş fesliçe gulıstank̄a.
 1209 h̄ineliĝ kırmizi elleri,
 1210 hesreti baĝrım daĝları,
 1211 kéysiçe ter memekleri,
 1212 benzor alumla anark̄a.
 1213 hosnu cennetiĝ b̄i gulu,
 1214 men unıĝ şeyda bulbulu,
 1215 īnçe b̄eli narun k̄olu,

1216 manor serv-i hüramanğa.

1217 başıça varar koppası,

1218 yürekimçe tamarzısı,

1219 senüber hayır: astanası,

1220 oğşor taht-i süleymanğa.

1221 hõlasa bu sözlerde söre gulperi, kenizleriyé ehm ü tehm étmiş haydu: “eger unu bulmağaniz tamamiñizi hölerim”. bu vaht zerrin bal kuş senüberiñ taht astıça olmañın gulperike biltirdi. gulperi bu habarda hoşlanmuş gulunda gul haçuldu. oçağlan senüberi taht astında hörmet ehtiramla kelitti, taht üstüçe öz yaniyé yotqardı ve unuñ köynün tesella vermekde saru bu sözleri beyan étte:

1222. hoş kelmişeñ eziz yarum,

1223 oğur olta makan sene.

1224 tişçe kördükü dıldarum,

1225 kurban olta bu can sene.

1226 ferağında kul hıgladum,

1227 derdiñde bağrım dağladum,

1228 kezdim nişanıñ hağradum,

1229 héç bulmadum nişan sene.

1230 seneñ derdimiñ dermanı,

1231 vardı köynümüñ aramı,

1232 yoluñça bu şirin canı,

1233 sadağa hayum, kurban sene.

1234 gulperissem, elleriñçe,

1235 kor olta reķibler heviçe,

1236. hölgürke ta nezeriñçe,

1237 olta havul dünya sene.

1238 ayniyé bu dünya pendleriñ,

1239 emi ėrinim kendleriñ,

1240 haçı kéysim dümeleriñ,

1241 olta taht-i ravan sene.

1242 bu sözlerde söre gulperizad şahzada senüberke içgi uzatmuş ekké dilber neççe piyala içgülük içtikde söre, şahzada senüber medhuş olmuş bu sözleri tilke ketti:

1243 küle küle kelmiş dilber tuşuma,

1244 méhri direhşankā oğşor nigarum.

1245 şimşad vārā kölge hatmış boşuma,

1246 leley bedehşankā oğşor nigarum.

1247 hürün yüzçe bīcuv қоша hālıvar,

1248 sordum kördüm, ēriniçe balı var,

1249 bostaniça ērmiş heyve narı var,

1250 her bī hālı dana dana nigarum.

1251 közleri celladar, ğemzesi afet,

1252 homayun vaqışluğ burc-i sa‘adet,

1253 kesiki kırmızı yerişi melahet.

1254 şem-i şebistanka benzor nigarum.

1255 oldum bēyün gul perizad hemdemi,

1256 leblerinde aqar şirin zezemi,

1257 sözlerle meni ētti mehremi,

1258 rehmi kelmiş bu geryanka nigarum.

1259 senüberin yarı gul yüzlüğ dilber,

1260 sene feda olta sansız periler,

1261 me‘şuqıñ hölerir hineligeller,

1262 serv-i hıramanka manor nigarum.

1263 bu sözler tamam oldu melike destür vērdi otaqları ayna bendlik étmiş çırganluğ éttiler ve bu ekké dildada bībīrisiyé ērmiş bībīrde kam aldılar. oçağlan melike haydu: “herkes ışk yoliyé bél vayığa murad u metlebiyé érer”.

1264 senüber deq ışk gölüçe kerq u medhüş olmuş, yarın camalı ve kemalı unu mest étmiş

bu sözleri beyan étte:

1265 gulum seniñ qara teliñ,

1266 dal gerdenke kemend olta.

1267 véрте аşıқıñ muradıñ,

1268 özü vanunta bend olta.

1269 sürmeliğ kelem qaşlarıñ,

1270 dor vārā ĩnçe tişleriñ,

1271 qumru vārā şirin tiliñ,

1272 şeker olta şerbet olta.

1273 yiğişmiş mah-i tabanlar,

1274 céýran közlüĝ züléyhalar,

1275 ħidmetiye turalta şahlar,

1276 çerĥ-i felek semend olta.

1277 men olmuşam sene hemdem,

1278 köynümde vardı yüz min ĝem,

1279 gul yüzüçe aķar şebnem,

1280 dana dana sipend olta.

1281 senüberer seniĝ yarıĝ,

1282 kéçe kündüz giriftarıĝ,

1283 yüzü ķar hesudlarıĝ,

1284 özü vayılta bend olta.

1285 elķisse bu sözlerde söre ullar bile bile ķeşeng künler ķeçerdiler, bī kün bī munaĝı éýş u işretliĝ kéçeçe senüber ķedim ki refiklerini yadiyé hatmuş seĝ fikirke battu, yürekde bī için ķekti, gulperizat munu bilmiş haydu: “éy sevgilim nēser bu ķektikiĝ ah? olmaķa mende kéşik hağrı seniĝ yarıĝ varar?”

1286 senüber halıĝ ve ah! ķekmesi sebebiĝ bībebī una aynattı ve gulperizadı aram şamada saru bu ķezeli beyan étti:

1287 nagahan yatmuştum mest u mestana,

1288 ķeşm-i cadularıĝ yadıma tüştü.

1289 gul camalıya olum pervana,

1290 zereşan kakuluĝ yadıma tüştü.

1291 narun kezerertim bī kün gulşençe,

1292 serv-i ĥuramanum kördüm çimençe,

1293 el uzatmış beniĝ haçtuķ yérçe,

1294 u ĭnçe béllerini yadıma tüştü.

1295 ĭnçe barmaķlar u ĥineliĝ eller,

1296 ĥencer almuş siniķ ķelbimi tiler,

1297 tézdeler ötgülü şeyda bülbüller,

1298 şekerliĝ sözleriĝ yadıma tüştü.

1299 men sene aşıkluķ lafiĝ vurdum,

1300 neççe yıl hicriñde heĝledim turdum,

1301 hay vārā camalıĝ ışıkıĝ buldum,

1302 ĥal-i hindularıĝ yadıma tüştü.

1303 ħurşid şah oĝulu, ātum senüber,

1304 yarda saru ħeste canım mükedder,

1305 ħatırumda hünmez havul refikler,

1306 hemsefer beylerim yadıma tüştü.

1307 elķisse bu sözlerde söre gulperi buyurdu: “ķizil tahtumuzu temislemiş unu hazırléydiğ”, ekké dilber taht üstiyé yordular ve dévler deķ bu tahtı çinleriyé almış yolķa tüştüler, yol boşuça méhregiz makaniyé érdikinde oda otraķ éttiler.

1308 senüber bīde méhregiziñ havulluķuñ ve can yakmaķıñ yadiyé hatmış yürekte bī ah! çekti. gulperi haydı: nēse oldu?

1309 şahzada senüber méhregiz ħidmetleriñ ve ķulluķ étmesiñ bībebī gulperike bu ķezelle béyan étti:

1310 nazluĝ dilber bī sözüm var hayıķam,

1311 çerħ-i felek kör ne futurat étti!

1312 bīsiñ ķodu boşiyé muresse tacı,

1313 bīsiñ deķ ħalk içiçe tilenci étti.

1314 allah bīsiyé vérdi mal u dövleti,

1315 u bīsiyé deķ vérdi, renc u zilleti,

1316 sene haydum boşda keçen méhneti

1317 bīsiñ deķ ħalk içiçe ķarabeħt étti.

1318 lalasıñ hağurar yékke lalada,

1319 hesretle köç éter fani dünyada,

1320 ķızleri hağurar nene bacıda,

1321 babasıñ uglunda cuda étti.

1322 bīsiyé içtirdi kırmizi şerab,

1323 u bīsiñ éttirdi baĝırın kabab,

1324 soyuça u étti ħanasıñ ħarab,

1325 her kimke bī ķismet ħuda étti.

1326 vameķle uzra yu şirinle ferhad,

1327 bu fani dünyada vardılar naşad,

1328 felekiñ elinde éy dad u bidad,

1329 her kimke, bī cura cafa étti.

1330 léylile mecnunar aşık u řéyda,

1331 bullarıñ boşlariyé kelitti sovda,

- 1332 bu dunya étmedi, kimseke vafa,
 1333 aḥır daḡ küllüsiḡ fana étte.
 1334 hezret-i davudiḡ oḡlu süleyman,
 1335 bulḡéysiḡ hicrinde béli oldu kaman,
 1336 oḡlunda saru yaḡub közleri géryan,
 1337 yusuf u kenanda cuda étte.
 1338 hezret-i resuliḡ oḡlu ibrayım,
 1339 moṣtaḡattı muhemed camaliyé daim,
 1340 emr étmiş canıḡ aldı tarım,
 1341 sevgiliḡ ovladında cud étte.
 1342 vériḡe herkimke allah taḡt u tac,
 1343 ehl-i dunya olur ḡidmetiyé motac,
 1344 b̄isiḡ éter moflis ub̄isiḡ ḡallac,
 1345 méhnet içiçe boḡıḡ bükük étte.
 1346 b̄isiyé derd vérdi u b̄isiyé dava,
 1347 b̄isiniḡ hacatıḡ ḡilmedi rava,
 1348 b̄isiḡ deḡ közleriḡ u étte ama
 1349 elleriḡ haḡaçda esa étte.
 1350 léyli mecnun haylara alemke ustad,
 1351 bu dunya ḡeminde olmadı azad,
 1352 nazlıḡ dilber bili, bu çerḡ-i naṣad,
 1353 bu ḡerib canuma cafalar étte.
 1354 mest omuṣ b̄i baḡça ūḡudum b̄i kün,
 1355 seni kördüm oldu halum diḡergün,
 1356 ıṣḡıḡıḡ étte meni misal-i mecnun,
 1357 hayıḡ pes bulbul-i ṣéyda étte.
 1358 seniḡ iṣḡkiḡ étte meni divana,
 1359 ḡemiḡde baṣ eymiş vardum her yana,
 1360 turubilmedi aḡır dedele ana,
 1361 béṣ yüz yigit mene hemrah étte.
 1362 ténizke k̄irdik biz kul yar u yaran,
 1363 néççe kün yürüdük biz ṣad u ḡandan,
 1364 ast üst olta aḡır bu çerḡ-i gerdan,

- 1365 soyuça u bizke cafalar étti.
1366 b̄ide yuttu bizi çaqlaql-i hunhar,
1367 alta hay biz oda olduql giriftar,
1368 yalvarduql hudaka, heqledik zar zar,
1369 k̄unbek̄un halumuz perişan étti.
1370 b̄i k̄un huruş étti derya-yi omman,
1371 kemimiz kerql étmiř suvasça pinhan,
1372 mehrem refiqlerim pak yar u yaran,
1373 tarı hokumula c̄umla kerql étti.
1374 b̄i haqaç üstüçe qaldum men-i zar,
1375 heç bend olmata men tek dilefkar,
1376 kıismetim řum étti yaratan cabbar,
1377 havul hemdemlerimi cuda éttdi.
1378 derya içinde h̄ündüm salamet,
1379 yaratqulu allah kıildi inayet,
1380 üç kéçe k̄ündüz zar u melamet,
1381 hende u mene can eta étti.
1382 neççe k̄un gemlerde men oldum azad
1383 velakin neççidim hatır-i naşad,
1384 felekin elinde éy dad u b̄ıdad,
1385 hende k̄ör sen neber u cafa étti.
1386 oçaqlan t̄üştüm men caduger eliyé,
1387 süretim holudu b̄i gevezn yériyé,
1388 neççidim qara behtimiñ iřiyé,
1389 k̄öz yaşumu qanluql derya étti.
1390 vehşiler içice ah u zar kezmiş,
1391 k̄özlerimde qanluql yaşlar t̄ökülmiş,
1392 neççe k̄un yürümüş b̄i taqla érmıř,
1393 h̄este canum korqluda iba étti.
1394 dömsükçe kördüm b̄i narun canan,
1395 yüziyé vaqtatır heqledig çendan,
1396 boşum yérke qodum, éttim men afğan
1397 rehm étmiř u zaman du'a étti.

1398 hoşuduku du'a seht etti eser,
 1399 süretim holundu süret-i beşer,
 1400 havulluk etti u nazenin dilber,
 1401 meni bu gemlerde hıraç etti.
 1402 taş üstünde mene kıldı ışaret,
 1403 puzulmuş yürekim etti amaret,
 1404 bī néççe kün keçti éyşle işret,
 1405 bizdile u maşul safalar etti.
 1406 méhregiz atıça caduger kızi,
 1407 havulluk etti yolladı bizi,
 1408 eger ayan étgem bu kéşük sözi,
 1409 mendile u ahd u vafa etti.
 1410 unda söre érdim korşuluğ cayşa,
 1411 kéçe kündüz çaldum ahla vayşa,
 1412 řata étmiş yovuklaşdum şullarşa,
 1413 olmasun pislikler, bileme etti.
 1414 şımaşu şavzadum boşlarıñ üzdüm,
 1415 canlarıñ cehennem deresiyé tüzdüm,
 1416 řulubébanılar tafarıñ puzdum,
 1417 şesretle ulları şaza etti.
 1418 unda söre merdana bél vayımış,
 1419 néççe kün tolşanup seni hağramış,
 1420 berzengiler tutmuş şolum vamiş,
 1421 her bīsi min cura cafa etti.
 1422 sidř-i dille niyet éttim u işlas,
 1423 eli şah-i merdan meni etti şelas,
 1424 hende meded etti şizirle ilyas,
 1425 gemimde şustada azad etti.
 1426 berzengide tezmiş kīrdim deryaça,
 1427 hende men özümü hattum balaşa,
 1428 maşul yalvardum men çadır allahşa,
 1429 vaşı kör ne kısmet şuda etti.
 1430 néççe kün deryaça yürüdüm ařuk

1431 hadurluḡ hōtiyé baḡrımı yaḡuḡ
 1432 ḡerḡ oldu çaḡlaḡça belemim huruḡ
 1433 hende bī tufan-ı derya étte.
 1434 ténizçe bī yoḡun, haḡaçı kördüm,
 1435 kördükçe men una maḡul begendim,
 1436 dürmendim haḡaçıñ üstiyé kerkindim,
 1437 ḡeste canum sukur, senalar étte.
 1438 dubara hōlümde, men buldum nicat,
 1439 heḡledim, tarıḡa éttim munacat,
 1440 ıcabet étte u ḡazie'l-hacat,
 1441 lütf étmiş hacatum rava étte.
 1442 üç kéçe kündüz men aḡtum deryaça,
 1443 mesken ḡurdum özüme bī haḡaçça
 1444 bīde bī ḡuḡ keldi köḡçe havaça,
 1445 ḡesd etmiş canıma cafa étte.
 1446 u ḡuḡ hadaḡında, tutum mestana,
 1447 u meni kötürmüş çeḡti, asumana,
 1448 menüm atum yüz tutu rehmana,
 1449 melaikeler deḡ hemd u sena étte.
 1450 ḡuḡ ḡavzandı meni yérde kétirdi,
 1451 pervaz étmiş u luvasiyé yétgerdi,
 1452 menüm bitmez işlerimi bitirdi,
 1453 bizi bu ḡemlerde pak rahat étte.
 1454 u ḡuḡuñ atiyé kul merdum-i cahan,
 1455 hem simurḡ hayılar hem ḡah-i murḡan,
 1456 kaf taḡı üstüçe u étmiş makan,
 1457 mendile körüştü, mulaḡat étte.
 1458 simurḡḡa men bī hāz havulluḡ éttim,
 1459 dögenekle vurdum ejderhañ yıḡtım,
 1460 ḡesd étmiş düşmeniñ baḡıñ ḡırdım,
 1461 mendile u ahd u péyman étte.
 1462 karnımı boşattım, ḡanlar hıḡladım,
 1463 tike tike ḡara baḡrum tuzladım,

1464 bībebī men erz-i halum haydum,
 1465 rehm étmiş u bizke nezer étte.
 1466 u turmadı meni aldı kėtirdi,
 1467 çetinlikle deryalarda keçerdi,
 1468 kırk kün uçtu bu mekana yétirdi,
 1469 mende saru canıñ feda étte.
 1470 mavlağ cafa çektim bağıya kırdim,
 1471 bağban oladır alma, nar yığdim,
 1472 allahğa şükr olta camalıñ kördüm,
 1473 tarı sizi bizke eta étte.
 1474 belalarda tezip tüştüm belağa,
 1475 her zaman oğradum sansız cafağa,
 1476 kulağ hası dilber sen bu sovdaka,
 1477 bizke bu kısmeti hüdavend étte.
 1478 senüberin yarı gülperi dilber,
 1479 sene fada olta, sansız periler,
 1480 işkinde olmuşam misl-i semender,
 1481 bu bīvafa kimke vafa étte.
 1482 bu sözlerde söre gulperi, şahzada senüberke haydı: “éy senüber eger u sene havulluğ
 étmiş, yova unu hitike biz değ kördek”.
 1483 senüber değ yarınıñ köynün elke kelitmiş oçağlan bu kezeli beyan étte:
 1484 kemer yüzlüğ şeker sözlüğ dilberim,
 1485 sende savay hişedikim yok benim.
 1486 tazda gulistanum mah-i enverim,
 1487 hesretin de héc kararum yok benim.
 1488 seni körgem heste köynüm olur şad,
 1489 cahanın geminde men olum azad.
 1490 nezaket bağıça kameti şimşad,
 1491 sende savay télliğ yarum yok benim.
 1492 nazlığ dilber seneñ vafalığ canan,
 1493 yüzüyü köretir kalmuşam heyran,
 1494 şirin canım olta yolınça kurban,
 1495 kend-i lebin vara balum yok benim.

- 1496 sene fada olta bu şirin canum,
 1497 bīlehze körmegem, hüner fağanum,
 1498 seneñ boşum tacı, ruh-i ravanum,
 1499 sende savay lalazarım yoķ benim.
 1500. senüberin yarı gul yüzlüg dilber,
 1501 sene fada olta hūri periler,
 1502 işķinde olmuşam misl-i semender,
 1503 sende savay hēc gulzarum yoķ benim.
 1504 holasa bu sözlerde söre oda (u yérçe) otraķ éttiler, senüber vardı méhregizi
 gulperizad hüzüri kelitti.
 1505 gulperi méhregizle bile taht üstüçe yordular ve senüber deķ ulların vesfiçe bu
 kezeli hoķudu:
 1506 ekké dilber bī taht üstüçe yormuş,
 1507 allah kısmet étte men tek gedayķa,
 1508 ekkési deķ hūsnü, köynümü almış,
 1509 bīsi künke benzor, bīsi te hayķa.
 1510 bīsiniñ varuru, müresse tacı,
 1511 u bīsi deķ alur hayda ħaracı,
 1512 külüşleri étmiş meni mühtacı,
 1513 bu ekkési oğşor bulbul şeydaķa.
 1514 bīsi melaıke u bīsi rizvan,
 1515 bīsiniñ numudu, çün mah-i taban,
 1516 bīsiniñ kameti serv-i ħuraman,
 1517 bīsi manor kış haçgulu renaķa.
 1518 bīsiniñ ěrniçe bal u ķendi var,
 1519 hürün yüzçe ķoşa ķoşa bendi var,
 1520 bīsiniñ bağıça narı fendi var,
 1521 közleri oğşor, nergis şeydaķa.
 1522 ekké dilber bībīrisiyé ķaş hatmış,
 1523 bağrum biryan étmiş canumu yakmış,
 1524 senüber ulların camali vaķmış,
 1525 manıtmiş ulları bulbul şeydaķa.

1526 elķisse munda sre Çin memleketiy ere yolķa tüştüler, ullar b nee menzil yürümüş, bde senüberin közü boranluğ deryaķa sataştu, bu dem refiklerin yadiy hatmış boşladı hğrtmele zar zar heğlegeli, u hala bu sözleri beyan etti:

1527 y refikler, zalım felek,

1528 krdn neber kabab etti.

1529 avval etti şad u ĥorrem,

1530 ahırıa ĥarab etti.

1531 bsiy vrdi renc u mhnet,

1532 boşiy tkt kal u külfet,

1533 bsiy vrdi tac u dövlet,

1534 iğlkiğ şerab etti.

1535 men nde yovardum dadķa,

1536 ĥeste canum varmış badķa,

1537 yürekim tolmuş dumankā,

1538 ciğerimi kabab etti.

1539 ķussalar hünmez boşumda,

1540 tavanum vardı canımda,

1541 hağurmuş yar u yarımda,

1542 közlerimi yaşluğ etti.

1543 senüber hayır bu ne ķovķa,

1544 bořumuzķa hattı sovda,

1545 y refikler yupağ dünya,

1546 kimselerke vafa etti?

1547 elķisse bu sözlerde sre şahzada senüber haydu: “men ne yüzle (ķanısı yüzle) Çin u maçin memleketiy (yurtiy) yovarum.

1548 menüm canlarında keçmiş bş yüz yigit refikim varattu, ullarin varusu mende saru deryaa ķerķ olmuş boğuldular.

1549 eger men yurtuma yalkuz yovakam refiklerimin baba neneleri munu biligeler, ullarin ģem u anduhları artuķ olur, u vaĥt mende kalları halın soruşukalar, men ullarka nse cavabı vrgilikem? ullar yziy necr vaķķuluķam?”

1550 oağlan derya kırağiy varmış babasiy b nama yazdı bu ķezeli hoķudu:

1551 borda varın babam ĥurřid şah yaniy,

1552 una hayı: mehrebaniğ keliyor.

- 1553 biryan olmuş köndü hağurluğ hōtiyé,
 1554 seniñ hal-i perişaniñ keliyor.
 1555 yusufu lalalar hattılar çayқа,
 1556 yaқubunñ köz yaşı béleşti қаңқа,
 1557 allah daқ қayıbıñ kétti hüzurқа,
 1558 қéyb olқulu karvaniñ keliyor.
 1559 ışқ elinde sinesi biryan olmuş,
 1560 қumuқ vārā ışқ hōtuça kızarmuş,
 1561 felekiñ elinde cafalar bulmuş,
 1562 közleri géryaniñ hayı keliyor.
 1563 қurtulmadum belalarda men tezdım,
 1564 néççe yiller tolkandım, canum ezdim,
 1565 yupağ dunyañ méhnet içiçe men kezdim,
 1566 hayı: ah u nalan geribaniñ keliyor.
 1567 senüber hayılar bu қuluñ atiyé,
 1568 muştuluқ vériyom oғuluñ hatiyé
 1569 қızarmış bozarmış meşukuñ·hōtiyé,
 1570 hayı eziz méhmanlarıñ keliyor.
 1571 bu sözlerde söre namañ bī periñ қoliyé vayudu ve u peri namañ kötürmüş ҳurşid
 şahқа yétgerdi.
 1572 padışah namañ hoқumazaқан özünde vardu, bī demde söre ayılmış öziyé keldi. u
 vaht u allahқа sukurlar étmiş bu sözleri beyan étти:
 1573 sukurlar heқiñ dergasiyé,
 1574 muradumuz hasıl oldu.
 1575 uçup varan dövlet қушу,
 1576 hende keldi vasıl oldu.
 1577 hicran sebebi puzuldu,
 1578 köynüm metlebi bulundu,
 1579 behtim yulduzu haçuldu,
 1580 hende bedri kamıl oldu.
 1581 eşittiñ ah u zarumuz,
 1582 hişediñ dost u yarumuz,
 1583 rüstüvay hesudlarımız,

- 1584 hesret çekmiş h̄arab oldu.
- 1585 pak yékeñ k̄umum yovuķum,
- 1586 hoş olduñ k̄onşum hıraķum,
- 1587 bulbul olmuş köyün kuşum,
- 1588 u gülşenke heyran oldu.
- 1589 h̄urşid hayır: bular zarum,
- 1590 haçıldı behtim gulzarum,
- 1591 şukur hende bu közlerum,
- 1592 kal camaliyé ruvşen oldu.
- 1593 elķisse munda söre h̄urşid şah pitin em̄irlerin k̄igirmiş serbazlarla bile yolķa tüştüler. néççe menzil yol varmış mavlaķ yürüdüler.
- 1594 şahzada senüber deķ bu zamança babasının yolun közlérerti. h̄urşid şah öz oğlun ve ciger goşasıñ köretir unu k̄ollaclamuş baġriyé bastı.
- 1595 senüber deķ babasının k̄oynuça özünde vardı, oda hazır olķulu camaet (halk) daķ şahzadan körmüş damaķlandılar ve benaşadılar saz döġül çalmaķķa ve oynamaķķa.
- 1596 halk şahzadala padişah üstiyé gulsuvu septiler, oçaġlan senüber babasında élin ve h̄alkın halın soraġ almuş bu sözleri tilke ketti:
- 1597 çin u maçinde kelgili canlarum,
- 1598 h̄abar véreñ b̄izim canlar havular?
- 1599 süleyman dövletliġ, tüti tillerim,
- 1600 yurt içiçe béy u h̄anlar havular?
- 1601 saķi ellerinde içek içgililer,
- 1602 toġuşlarça canlarında keçgililer,
- 1603 k̄iliçinde meydança kan sepgililer,
- 1604 kır hatluġ yigitler yurtça havullar?
- 1605 ışık olmazaķan héçti çiraġum,
- 1606 ah! çekgem késimde hadrılmaz daġum,
- 1607 öydüsüz k̄almuşdü, bostanım baġum,
- 1608 k̄onçalıġ gulıstan gulzarım havullar?
- 1609 mensür vārā meni darda hastılar,
- 1610 h̄elilollah vārā h̄ötça yaķtılar,
- 1611 melayik süretliġ k̄azi moftılar,
- 1612 aflatun tek noktadanlar havullar?

1613 senüber hayır: munağ oldu kısmetim,

1614 es boşumda hünmez derd u méhnetim,

1615 çin şehriçe, tac u taht u dövletim,

1616 yaqutluğ goherliğ kanlar havullar?

1617 elkısse bu sözlerde söre hırşid şah oda üç kéçe kündüz ceşn tutu. oçağ senüberke vaqatır haydu: “éy balam barlanupa çin şehriyé yovarağ oda tamam halk bizi közléyorlar.”

1618 senüber bu sözü éşitmezeken zar zar heğlemekke başladı, men orağ ne yüzle yovarum bī söz haydı:

1619 çin u maçinke necür yovağam,

1620 mendice bī şadluğ köynü olmağa.

1621 hemdemlerim yüziyé neber vaquğam,

1622 külüp danışmağa tilim olmağa.

1623 her künüm olmuşar bī hayda bedter,

1624 kécele kündüzüm qussala keçer,

1625 men özüm bu derdke könügem yéyter,

1626 kaşki halkda mene hefet olmağa.

1627 mendile kelgili kul yar u yaran,

1628 hamısıñ kerğ étti derya-yi omman,

1629 felek étti kemim yerle yeksan,

1630 néççidim özüme hölüm olmağa.

1631 allahda hişedim vérdi küvenci,

1632 yarda saru oldum men değ tilenci,

1633 men nokadır çekgem derdle renci,

1634 néççidim varmağğa yüzüm olmağa.

1635 senüber hayır: neber çekgem hicranlar,

1636 yağa yirtem, kılem ah u fağanlar,

1637 çin şehriyé necür yovağa yaranlar?

1638 hem söhbetim hemdemlerim olmağa.

1639 elkısse bu sözleri éşitgililer maqul üzölmüş perişan oldular, u vaht senüberin yadiyé hezret-i hizir eleyhisselam sözleri tüştü ki senüberke tapşırımışdı: “her çan boşuya ĩş keldikiyé ve una kücüñ ermedikiyé meni kıkeri (yadıya hatı) men haman lehze oda olmuş sene kömek étem.”

1640 senüber deḡ hezret-i ħiziri kīķerdikiyé bu sözleri haydı:

1641 ya hz. ħizir u ilyas eşiti,

1642 merd-i meydanum yéke témi.

1643 éy heḡ peygemberi kömek éti,

1644 katıb-i dovranum yéke témi.

1645 boşuma oḡradı yüz macara,

1646 beħtim oldu hende ḡara,

1647 künüm hündü duvara,

1648 mah-i kenanum yéke témi.

1649 heḡiķet ŗerbetiņ iķtim,

1650 merifet bazarıņ seķtim,

1651 deryada ténizde keķtim,

1652 biḡik murŗidim yéke témi.

1653 hiŗorum ħizr u ilyası,

1654 kelgili ḡovs u ḡiyası,

1655 müminleriņ feryad rası,

1656 havul sultanum yéke témi.

1657 senüber heḡler ah u zar,

1658 yürekiņ siyir puzar,

1659 meni sen ḡoma intizar,

1660 mehrem canım yéke témi.

1661 senüber sözleriņ hala töketmediketti ki hz. ħizir eleyhisselam oda hazır oldu.

senüberke haydı: “éy yigiť boşuya necür işler keldi ki bizi yad étmiş kīķirdiņ?”

1662 senüber erz-i halıņ beyan étmiş, zar zar heḡledi bu sözleri haydı:

1663 erzimi eşittiņ eziz büdüküm,

1664 taḡı béyün umrı canı naŗıgam.

1665 kerekmez bu dunyaņ sim u gövheri,

1666 refiķsiz bu dovranı men naŗıgam.

1667 gepleŗmeke héç bī kimsem olmaḡa,

1668 tolḡanmaḡa yaz u ḡiŗim olmaḡa,

1669 bulbul olmuŗ ḡoŗ köyünüm olmaḡa,

1670 ḡonça haçmuŗ gulistanı naŗıgam.

1671 yanımça varrattı béŗ yüz mehremim,

- 1672 kerķ oldular boda yar u hemdemim,
 1673 ullarda saru oldu, tazza matemim,
 1674 dost refiķsiz men bu dunyaŋ naşıgam.
 1675 ibtida aşıkluķ diyariyé tüşüm,
 1676 néççe yıl cadılık hōtiyé aluštum,
 1677 hende boşda bu sovdaka ķaruštum,
 1678 éyş u işret ħanumanı naşıgam.
 1679 senüber hayır: béyin derdim hōtlandı,
 1680 hadırlık hesretiyé canım suzlandı,
 1681 dostlarım hicrinde tizim ķatlandı,
 1682 taķı munag umr u canı naşıgam.
 1683 munda söre ħizir eleyhisselam canımazıŋ haçtı, yüzün ħibleke teref holudu hegléy
 hegléy ekké reket hacat namazı ħilmiş oça buyurdu: “éy cavan sen du‘a éti men deķ
 amin haydum inşa‘allah heķ ħişedikimizi yériyé kelīr.”
 1684 senüber allah dergahsiyé munacat étmiş övliya ve enbiyaķa dilekiŋ beyan şadı ve
 ullarda meded ħişemiş bu sözleri tilke ketti/kelitti:
 1685 dunyaŋ yaratķulu ħadır allahum,
 1686 sen özün éreke dadķa, imdadķa,
 1687 bī asi bendeyem, yoķar panahum,
 1688 muşkulum hel éti, hatma ah u zarķa.
 1689 bī atıŋ rehmanar bī atıŋ rehim,
 1690 sene érebilmek bī atıŋ ķedim,
 1691 yaratan allahum kuvvatluğ kerim,
 1692 muşkulum hel éti, hatma ah u zarķa.
 1693 kerbela deştice ħalmışam şehid,
 1694 bu miskin tilenciŋ étme naümid,
 1695 ħelemin ħürmetiyé ħuran-i mecid,
 1696 muşkulum hel éti, hatma ah u zarķa.
 1697 beheķķ-i ħürmet-i havala adam,
 1698 erşle taht-i ‘ela lohla ķelem,
 1699 seniŋ dergahiŋça oldum mükerrem,
 1700 muşkulum hel éti, hatma ah u zarķa.
 1701 dergahiŋa kettim bī koma hacat,

- 1701 dilekim dilemiş éttim munacat,
 1702 bihekk-i tevrat u yété samavat,
 1703 muşkulum hel éti, hatma ah u zarqa.
 1704 bī heste bendeyim işim gedaylık,
 1705 ğemiñ girdabiça kalmuşam valık,
 1706 bihekk-i hürmeti sef sef hıalayık,
 1707 muşkulum hel éti, hatma ah u zarqa.
 1708 hünerele dunyañ yaratan rehman,
 1709 meni bu haraça koma sergerdan,
 1710 bihekk-i hürmeti yerle asıman,
 1711 muşkulum hel éti, hatma ah u zarqa.
 1712 her zadı yaratan kadır u settar,
 1713 dilekim sen özün éti berkerar,
 1714 béhiştin nehriçe akkulu enhar,
 1715 muşkulum hel éti, hatma ah u zarqa.
 1716 kodreñde cehennemı éttin berpa,
 1717 unu kaferlerke éttin sen luva,
 1718 bihekk-i hürmet-i cümle enbiya,
 1719 muşkulum hel éti, hatma ah u zarqa.
 1720 törtümcü semaça hezret-i isa,
 1721 deminde höliler olular goya,
 1722 bihekk-i cibraıl mescid-i akşa,
 1723 muşkulum hel éti, hatma ah u zarqa.
 1724 kebeñ sütünü hannan u mennan,
 1725 nalamda titirér yété asıman,
 1726 bihekk-i ibrahim helilü'r-rehman,
 1727 muşkulum hel éti, hatma ah u zarqa.
 1728 ümmetlerke puşt u penah olkulu,
 1729 ümmetim haydukdá nalan olkulu,
 1730 bihekk-i eli yu on bī oğulu,
 1731 muşkulum hel éti, hatma ah u zarqa.
 1732 ali şir-i huda, alemke server,
 1733 ebübekr u ömer, osman u héyder,

- 1734 behekk-i hürmet-i cümle peyamber,
 1735 muşkulum hel éti, hatma ah u zarqa.
 1736 hesenle hüseyner seyyid-i alem,
 1737 seniñ dergahıñça oldular mehrem,
 1738 behekk-i hürmet-i kebe-yi ezem,
 1739 muşkulum hel éti, hatma ah u zarqa.
 1740 ibrahim-i helili hattılar hõtqa,
 1741 u zaman u ateş holundu gulqa,
 1742 bihekk-i ismail vardı qurbanqa,
 1743 muşkulum hel éti, hatma ah u zarqa.
 1744 fekirlerin açar közünde yaşı,
 1745 rehmetmez ullarqa mehrem sirtaşı,
 1746 bihekk-i yetimler közleri yaşı,
 1747 muşkulum hel éti, hatma ah u zarqa.
 1748 dergahıya nalan keldim men-i zar,
 1749 naümid étme meni, kılime şermsar,
 1750 bihekk-i hürmet-i heyder-i kerrar,
 1751 muşkulum hel éti, hatma ah u zarqa.
 1752 günahkar quluyam kor u peşiman,
 1753 bu haraça meni étme sergerdan,
 1754 bihekk-i hürmet-i alem u cahan,
 1755 muşkulum hel éti, hatma ah u zarqa.
 1756 senüber bendeñer éter münacat,
 1757 du‘asında titrer yété samavat,
 1758 her zadı yaratan qazie’l-hacat,
 1759 muşkulum hel éti, hatma ah u zarqa.
 1760 elkişse münacatda söre hezret-i hizir eleyhisselam beş barmañın deryaqa (ténizke) vurdu, u derya-yi hunhar movc vurmaqa boşladı, mehluk pak erşçe yu ferşçe heğlerertiler. allah u te‘alañ kudretinde beş kemi (keşti) movc içinde hündüler, her kemiçe yüz yigit varattu, u vaht halk bu turumda maqul hoşhal oldular. senüber refiklerin sağ u salım kördükce hoşhal olmuş bu kezeli hoqudu:
 1761 şukur olta hekk dergasiyé,
 1762 vaqı necür ferman vérdi.

1763 kerem etmiş kıl bendesiyé,

1764 yéngide şadıman étti.

1765 kor olta hikkeler közü,

1766 melamet ételer bizi,

1767 düşmenleriñ kine sözü,

1768 menüm bağrımı kan étti.

1769 taşlarğa vurdum boşumu,

1770 mavlağ töktüm köz yaşumu,

1771 menüm bu çetin işümü,

1772 hekkiniñ özü asan étti.

1773 yékéñ pak dost u yarum,

1774 haçıldı bağum gulzarum,

1775 yüzü kara hesudlarum,

1776 yüzleriñ tildi kan étti.

1777 senüber hayır: bular zarum,

1778 kerem étti girdigarum,

1779 borda kelgili dostlarum,

1780 yéngide şadıman étti.

1781 elkisse munda söre hürşid şah haydu: “éy balam allah u te‘ala musibetiñ refeşedi témi barlanupa çin yurtiyé varaq.” u zaman senüber bezen fikir éteretti ki bīde ziver yırakda körsendi, ekkési bībiri qollaclamuş körüştüler.

1782 ziver haydı: “éy vafaluğ refikim héç hayyoriñ noldu can dostum.” oçağlan senüber méhregizle gulperi yaniyé varmış haydı: “buyurduñ témi çin şehriyé varaq ve bu kezeli hoqudu:

1783 gul yüzleri haydın ekké dilberim,

1784 şirin tillig narun yarum yovaraq.

1785 şem-i şebistanım, mah-i enverim,

1786 gul yüzleri kara halum yovaraq.

1787 seni körüp tüşüm ah u fağanğa,

1788 camalıñ körgülü tüşer hiyalğa,

1789 seni vārā peri kelmez cahanğa,

1790 tazda haçıklılı gulistanum yovaraq.

1791 kamanğa benzemiş qaşuñ hilalı,

- 1792 şekerde şiriner lebleriñ balı,
 1793 sene feda olda dövletler malı,
 1794 teliñ tariyé nazeninim yovarağ.
 1795 mavlağ cafa çekmiş érdim muradğa,
 1796 hayı yarım umrıñ olta ziyadğa,
 1797 iltimas eşidmiş kelmişem dadğa,
 1798 alomla bostanluğ narum yovarağ.
 1799 senüber hayır bular ah u fağanım,
 1800 sene kırban olta bu şirin canım,
 1801 seneğ taci serim ruh-i ravanım,
 1802 aqlum huşum ihtiyarum yovarağ.
 1803 elkısse bu sözlerde soy gulperile méhregiz karvanı çin şehriyé ere yolğa tüştüler. bī
 neççe kün yol yürüdükde söre şehrike érdiler.
 1804 hurşid şah çin şehriñ çırağanluk étti, kırk kéçe kündüz méhmanlarğa herc vérdi.
 yoğsul ve eli boşlarğa heyli havul éhsan étti.
 1805 u vaht mollalar, emirler, qaziler, yigıştirmiş (toplamaş) gulperiñ sişesiñ şahzada
 senüberke hoqudular ve ekké gulu bībırke çattular.
 1806 şahzada senüber çekgili haçugluqları yadda himiş yarıñ qollacladı unuñ narun
 ériñlerinde öpüşler aldu murad u metlebiyé érmiş bu sözleri beyan étti:
 1807 éy yaranlar müselmanlar,
 1808 dövlet bizke zahir oldu.
 1809 öngçeki béylér sultanlar,
 1810 hidmetiñçe hazır oldu.
 1811 nokadır çektim yündüşü,
 1812 aqturdu közümde yaşu,
 1813 aqıbet kondu beht kuşu,
 1814 boşum üstiyé çadur oldu.
 1815 hündü devletiñ eñteri,
 1816 yazıldı gemiñ defteri,
 1817 alemiñ genc-i gövheri,
 1818 hezanaça hazır oldu.
 1819 bīsiri tazda gulum,
 1820 u bīsi tēlim sunbulum,

¹⁸²¹ yarı kördü heste halum,

¹⁸²² gul camali aşık oldu.

¹⁸²³ senüber kelmiş imdadka,

¹⁸²⁴ sözüñ sen bilme ziyadka,

¹⁸²⁵ yupagçı fani dunyaka,

¹⁸²⁶ témi zaman aılır oldu.

¹⁸²⁷ elkısse şahzada senüberle gulperizad mekşedleriyé érdiler ve méhregizi dek vezirin oğlu ziverke ekd éttiler, ullar dağ murad u metlebiyé érdiler. dostlar şad u horrem u düşmenler dek mat u mebhüt kaldılar.

¹⁸²⁸ inşa‘allah kull-i ümmet-i muhemmed (selevatullah) muradiyé érekelteler.

¹⁸²⁹ soy

2. Metin:

Metnin Adı : Cık-Cık Hıanum Matalı

Anlatan : Telhablı Hacı Rukiye Hanım

Yaş : 75

Eğitim Durumu : Ortaokul Mezunu

Meslek : Ev Hanımı

Yaşadığı Yer : Kum / Ferahan İlinin Telhap Köyü

Derleyen : Ali Asger Cemrasi

Yayımlandığı Yer : https://turuz.com/storage/Folklore/2018/0534-Elbilimi_Dergisi-95.Say-Azer_Ayi--Ebcad-1396-160s.pdf (Son Erişim Tarihi: 06.10.2020)

¹⁸³⁰ bī varatdı, bī yokatdı, künlerin bī künüçe bī kuş varatdı. unin atu cık-cık hanumatdı. bī kün cık-cık hanum hünmüşdü. bī kızıl gul galası üstüçe hoķıratdı ki unin hađakiyē bī tiken batdı.

¹⁸³¹ her kıvrıldı, tefre tekkalaşadı, tikenı hiyibilmedi. haccuķ heğledi, ocağlan vardu ebesi yaniyē, haydı:

- ebe can hağakuma tiken batmuş bī munu hipi.

¹⁸³² ebesi haydı:

- bebe can benim közüm körmez yētive neneğ hipite.

¹⁸³³ cık-cık uçdu vardu nenesi damuça ķondu, nenesiyē haydı:

- hağakuma tiken batmuş bī munu hipi.

¹⁸³⁴ nenesi haydı:

- bala can benim közüm körmez yētive ħalađ hipite.

¹⁸³⁵ cık-cık hanum vardu ķondu ħalası damuça, benaşadı közlerinde yaş tōkmeke. ħalası haydı:

- cık-cık hanum, şirin canum, tatluğ hanum, ne heğlürin?

¹⁸³⁶ cık-cık hanum heđliyē-heđliyē ħalasıyē cavab vērmiş, haydı:

- ħala can hağakuma tiken batmuş, ķan keliyor, bī zahmet munu hipi.

¹⁸³⁷ h̄ala cik-cik h̄anumiñ hağakunda tikenı hiyidi, k̄odu dulavka.

¹⁸³⁸ cik-cik h̄anumiñ hali barlaşdı, b̄ı uyan uçdu, b̄ı buyanka uçdu haydı:

- h̄ala can men yovarum k̄ördüm hamam damuça kuşlar tiken-tiken uynıyollar ya na?

¹⁸³⁹ oçağ kelim tikenimi alom, varom tiken uynamakka.

¹⁸⁴⁰ cik-cik h̄anum uçdu vardu hamam daméy, k̄ördü kuşlar tiken-tiken uynollar, keldi h̄alasu yaniyé haydı:

- h̄ala can tikenimi vere témi yovarum tiken-tiken uynaydım.

¹⁸⁴¹ h̄alasu haydı:

- puşuk keldi pacada sitdi tunorum héçdi, tikenı alavşaturdum yükdüm. tunorça köndü. téme sene nérde tiken buldum vérdim?

¹⁸⁴² cik-cik h̄anum haydı:

- benim tikenim vere vérmegen, b̄ı kavda lavaşlarda kötürem tezem.

¹⁸⁴³ h̄ala küldü haydı:

- bu ersinle vurum kiçin kirilir.

¹⁸⁴⁴ cik-cik h̄anum uyanka uçdu, buyanka uçdu, b̄ı kavda hikmeklerde kötürdü tezdi.

¹⁸⁴⁵ cik-cik h̄anum k̄ökçe uçararti, k̄ördü yérçe b̄ı k̄õñçu sendak bişirmiş yéyor. unin yanuça kondu yérke balla-balla keldi k̄õñçu yaniyé, haydı:

- harmağar k̄õñçu dayı. nēse étorin?

¹⁸⁴⁶ k̄õñçu haydı:

- sağol cik-cik h̄anum sendak bişirmişem amma hikmekim yokarti, unin yériyé k̄ik toğramışam yéyyorum.

¹⁸⁴⁷ cik-cik h̄anum haydı:

- benim hikmekim varar, ala süt içiçe tuğréy, bile yépidek.

¹⁸⁴⁸ k̄õñçu hikmeki aldı tuğradı baydağa, üstiyé süt tökdü başladular yépigeler, kuzunlarıñ b̄isi tüşdü h̄alkın boğdasiyé.

¹⁸⁴⁹ k̄õñçu haydı:

- cik-cik h̄anum, şirin canum, tatluğ h̄anum, tezip yuva u kuzıñ boğdada h̄üli sürü bereli oçağ yéke bile sendağ yépidek.

¹⁸⁵⁰ cik-cik h̄anum uçdu vardu kuzıñ boğdada h̄ülüdü, keldi k̄ördü k̄õñçu sendağ yémiş tüketmiş, oçağlan hikmek yériyé hende baydağa k̄ik tuldarmuş. cikcik h̄anum perrin çaldı b̄ı birke haydı:

- k̄õñçu dayı benim hikmeklerimi vere men varıyyom.

¹⁸⁵¹ k̄õñçu haydı:

- açuķmuşdum hikmekiņ yédim nérde hitikelim nése hikmek vérdim sene?

¹⁸⁵² cik-cik ħanım haydı:

- téz ol benim hikmekime vere, vermegeņ u ħuziņ ki boğdada ħülüdüm kötürem, uçam, varum.

¹⁸⁵³ ħõñçu küldü haydı:

- cikcik ħanım bu dögeneki körürüņ? mundula vurom yapışıņ yérke eger cörgetiņ var ħuziņ kötürel.

¹⁸⁵⁴ cik-cik ħanım uyanķa uçdu, buyanķa uçdu, bođdaķa tüşgülü ħuziņ herkedi, kötürdü yu uçdu. cik-cik ħanım vaķdı yérke kördü bī burra hatluğ variyor, ullarķa yuvuķlaşdu, ħolaylaşdı haydı:

- hatluğ lalalar néreķ variyoriz?

¹⁸⁵⁵ hatluğlar cavab vérdiler:

- cik-cik ħanım şirin canım, tatluğ ħanım, variyoķ padişahķa kelin hitikegek.

¹⁸⁵⁶ cik-cik ħanım uçdu vardı padişah küdeniçe ħondu bī damin şerefesiyé, bī demde söre kördü kelin öngüçe it höleriyorlar. ħabar aldı netey kelin öngüçe it höleriyoriz?

¹⁸⁵⁷ haydılar:

- vava kelmiş yilķileri ħırran ħırmış, ħuzu bulunmor, biz deķ çarasuzluķda kelin öngüçe it höleriyoruķ.

¹⁸⁵⁸ cik-cik ħanım haydı:

- bu ħuziņ padişah ködeniyé kelitmişem. yétiveņ kelin öngüçe hölerdiņ, amma avval kelin kesikin kerek bī pesta men harķama keğelgem (keyirekegem), oçağlan kelin kedege.

¹⁸⁵⁹ nökerler haydılar:

- olta avval kelin kesikin vérimiz sen keđeņ uça kelin keçer. bu anlaşmaķda söre ħuziņ yétdiler, kelin hađaķı altıça ħurban étdiler.

¹⁸⁶⁰ cik-cik ħanım deķ vardu içger hevçe, kelin kesikin keğelge amma nökerler ve ħidmetçiler kelin kesikin ħuşķa vérmədiler. unu hevde sangalladular.

¹⁸⁶¹ cik-cik ħanım maķul hacudu ve narahat oldu. keldi ħidmetçilerke haydı:

- benim ħuzumu vérdiņ!

¹⁸⁶² nökerler haydılar:

- yuva, boşin peykariyé ħuziņ hölerdik yédik üstünde deķ bī hidiş suv içdik.

¹⁸⁶³ cik-cik ħanım haydı:

- benim ħuzumu vérmegiz kelini kötürem tezem!

¹⁸⁶⁴ hizmetçiler külmüş haydılar:

- témi ke ta kim körmüş kuş kelin kavzıka?

¹⁸⁶⁵ kuş haydı:

- pes témi kördiñ kelini neber kavzılar.

¹⁸⁶⁶ cik-cik hanum bu sözü hayduqça uçdu vardu kondu bī uca damiñ erniyé, közledi kördü kelini saz u avazla, çala-çala keliyorlar. cik-cik hanum uyanka uçdu, buyanka uçdu, kelini hat üstünde kütürdü yu uçdu. cik-cik hanum keldi bī bidik yaqaq hağaçı galası üstüçe kondu. kördü hağaçın kölgesiçe bī aşşık yormuş bezen çögür çalur.

¹⁸⁶⁷ cik-cik hanum haydu:

- aşşık lala harmağan yéke bu kelini vérdim sene, sen deñ saziñ vere mene.

¹⁸⁶⁸ aşşık bu sözke hoşu keldi haydı:

- cik-cik hanum şirin canum, tatluğ hanum, ala saz seniñ helaliñ olta.

¹⁸⁶⁹ cik-cik hanum çögürü almuş kelini vérdi aşşıkka. aşşık keliniñ elinde öpdü, unu öz heviyé yétdi.

¹⁸⁷⁰ cik-cik hanum dağ çögürü aldu, vardı kondu sinaver hağaçı şahesiyé, başladı çögür çalmağka ve kökürtmekke ve bu şiri hoçumağka:

¹⁸⁷¹ tiken vérdim, hikmek aldum,

¹⁸⁷² çalı sazum, çalı sazum

¹⁸⁷³ hikmek vérdim, kuzu aldum,

¹⁸⁷⁴ çalı sazum, çalı sazum.

¹⁸⁷⁵ kuzu vérdim, kelin aldum

¹⁸⁷⁶ çalı sazum, çalı sazum,

¹⁸⁷⁷ kelin vérdim, çögür aldum

¹⁸⁷⁸ çalı sazum, çalı sazum.

¹⁸⁷⁹ u künde buyan cik-cik hanum omrin ködenlerçe saz vurmağla keçeriyor, saz vurğullar canı sağ olta.

3. Metin:

Metnin Adı : Bérele Tévé Matalı

Anlatan : Telhablı Soğra Hanım

Yaş : 76

Eğitim Durumu : Okuma-yazma Bilmiyor

Meslek : Ev Hanımı

Yaşadığı Yer : Ferahan İlinin Telhap Köyü

Derleyen : Ali Asger Cemrasi

Yayımlandığı Yer : https://turuz.com/storage/Folklore/2018/0534-Elbilimi_Dergisi-95.Say-Azer_Ayi--Ebcad-1396-160s.pdf (Son Erişim Tarihi: 06.10.2020)

¹⁸⁸⁰ bī varatdı, bī yoqatdı künlerin bī künüçe bī aç bére varatdı. u néççe künerti héşne bolmadukatdı yépigé, bī kün açluq una kar şadı, keldi tağda aşdu baluqqa yuvoqlaşdı körüğe bī heyvanda, eççide ya oğlaqda, çirendede, piredede bī zad bolur yépigé ya na.

¹⁸⁸¹ bére sumsunu-sumsunu keldi érde bağlar harasiyé. aşdı kirdi bī bağka kördü bī narun kök quzu otlor.

¹⁸⁸² quzuqa haydu:

- hişom seni yépigem.

¹⁸⁸³ quzu haydu:

- men bī bala cunbul quzursam, meni yemekle sen toq oman, yova qonşu bağıça bī eççi otlor unu yépi.

¹⁸⁸⁴ bére aşdı qonşu bağiyé, kördü bī qara eççi pan harasıça köka yéyyor.

¹⁸⁸⁵ eççi haydı:

- béri sen boda nese étorıq?

¹⁸⁸⁶ béri haydı:

- sehd açuqmuşam, témi kelmişem seni yépigem.

¹⁸⁸⁷ eççi haydı:

- men bī taqquraḵ harkān eççirsem, meni yémekle sen bī zad omañ, yova ubīsi bağka oda bī ḵōñ otlor unu yépe.

¹⁸⁸⁸ bére hatluḵdu aşdı ubīsi bağka kördü bī hürün ḵōñ mav kölgesiçe yormuş gevş étor.

bériñ heyli zavḵu oldu, tişlerin bībir üstiyé çalmış u ça haydı:

- kelmişem seni yépigem.

¹⁸⁸⁹ ḵōñ haydı:

- meni yemekle sen bī yérke érmeñ, yova ḵonşu bağıça bī biḵik uca teve otlor, unu yépe.

kéf éti.

¹⁸⁹⁰ bére vardı ubīsi ḵonşu bağıy kirdi, oda kördü bī saruḵ teve kana içiçe bezen otlor.

¹⁸⁹¹ teve bériñ kördü haydı:

- néreḵ variyorıñ bére, munag tilesik?

¹⁸⁹² bére haydı:

- sehd açuḵmuşam kelmişem seni yépigem.

¹⁸⁹³ teve haydı:

- benim sözüüm yoḵar amma benim etim şirin tatluḵar, tuzu yoḵar, eger hişoriñ meni yépiğen, hüneke üstüme varaḵ dukanda bī hāz tuz aldaḵ, uça meni yépi.

¹⁸⁹⁴ bére hatluḵdu hündü tevenj üstiyé, keldiler baluḵ harasiyé, bala kuleme kallar haralıḵça oynérettiler, kördüler bére hünmüş teve üstiyé, benaşadılar dad u ḵal étmekke ve bériñ teve üstüçe taşlamaḵka.

¹⁸⁹⁵ bére ḵorḵuda hatluḵdu teve üstünde tüşdü yérke, el ḵodu ḵaçakḵa vardı “novruz kamaru” üstüçe yordu öz-öziyé haydı:

¹⁸⁹⁶ vardıñ kördiñ bağıça ḵuzu

¹⁸⁹⁷ yépigetdiñ ḵalıḵatdı ekke közü

¹⁸⁹⁸ néççegetdiñ tatı-tuzu

¹⁸⁹⁹ vardıñ kördiñ bağıça eççe

¹⁹⁰⁰ yépigetdiñ ḵalıḵatdı ekki ḵiçi

¹⁹⁰¹ néççegetdiñ tatı-tuzu

¹⁹⁰² vardıñ kördiñ bağıça ḵoyun

¹⁹⁰³ yépigetdiñ ḵalıḵatdı boyun-boyun

¹⁹⁰⁴ néççegetdiñ tatı-tuzu

¹⁹⁰⁵ vardıñ kördiñ bağıça teve

¹⁹⁰⁶ yépigetdiñ ḵalıḵatdı séve-séve

¹⁹⁰⁷ néççegetdiñ tatı-tuzu

4. Metin:

Metnin Adı : Şangul, Mangul, Gul Destesi Matalı

Anlatan : Telhablı Rukiye Hanım

Yaş : 75

Eğitim Durumu : Ortaokul Mezunu

Meslek : Ev Hanımı

Yaşadığı Yer : Kum / Ferahan İlinin Telhap Köyü

Derleyen : Ali Asger Cemrasi

Yayımlandığı Yer : https://turuz.com/storage/Folklore/2018/0534-Elbilimi_Dergisi-95.Say-Azer_Ayi--Ebcad-1396-160s.pdf (Son Erişim Tarihi: 06.10.2020)

¹⁹⁰⁸ bī varatdi bī yoqatdi allada savay héç kimse yoqatdi. künlerin bī künüçe bī eççi varatdi, unuğ üç balası varatdi.

¹⁹⁰⁹ bīsini atı şangul, bīsiyé mangul ve ubīsi deq gul destesi hayıratdi. bullar bī balacuk bağça tirrilük şayıyoratdiler.

¹⁹¹⁰ eççi künde varratdi bébança, tağça ütléretdi hevke holunduqda şaheleri harasıça ot, ağızıça suv ve memekiçe süt keliretdi.

¹⁹¹¹ bağ eşikiçe turratdi, eşeki çallatdi. şangul, mangul ve gul destesi deq hatluğu, hatluğu kelletdiler, eşik daliyé, oçağ hıbar allatdılar kimer? eççi eşikiñ bu yanunda hayıratdi:

¹⁹¹² şangul, mangul, gul destesi

¹⁹¹³ eşiki haçdin men kelmişem

¹⁹¹⁴ ağızumça suv kelitmişem

¹⁹¹⁵ şahumça ot kelitmişem

¹⁹¹⁶ memekimçe süt kelitmişem

¹⁹¹⁷ eşiki haçdin men kelmişem

¹⁹¹⁸ şangul, mangul ve gul destesi deq damaqlannatdılar téz eşike haçaratdılar. eççi kirretdi bağka ullariñ suvin, otin vérettdi ve ulları emzirrettdi u sébeyge te yatıratdılar.

¹⁹¹⁹ eççi künde tézde, bağda taşkar varduké balaların yüzünde öpmüş ullarka tapşurratdı ki:

- şangul, mangul, gul destesi omağa béri sizi allatıka yétivege yépigé. her kim eşeke çaldı, unuñ yüziyé haçman, meger u deķ men hayduķum sözleri sizke hayıķa.

¹⁹²⁰ künlerin bī künü, béri zehriķmiş öz öziyé haydı:

- şangul, mangul, gul destesi men sizi yésem kerek. bu sözü hayı-hayı keldi érđi eççi bağı eşikiyé.

¹⁹²¹ bala, bala başladı eşiki çalmaķķa. şangul, mangul, gul destesi deķ hatķulu hatķulu keldiler eşik daliyé. seslendiler “kimer?”

¹⁹²² béri haydı:

- şangul, mangul, gul destesi eşiki haçdıñ.

¹⁹²³ balalar unıñ sesinde bildiler ki eşik çalkulu neneleri daķar, belki u bériri, hişor ulları allatmış yépigé.

¹⁹²⁴ béri mavlaķ yalvardı ki men siziñ neneyizem eşiki haçdıñ. amma ullar eşiki haçmadılar. bére hişedi eşiki sipige amma u saat kördü eççi bezen keliyor. béri tezedi bī haģaç daldaça kéşindi, körüģe eççi eşiki neber haçor. bu bud ħalta sizke ħabar vérdim eççide. eççi keldi benaşadı eşiki tövmekģe, haydı:

¹⁹²⁵ şangul, mangul, gul destesi

¹⁹²⁶ eşiki haçdıñ men kelmişem

¹⁹²⁷ aģzumça suv kelitmişem

¹⁹²⁸ şaħumça ot kelitmişem

¹⁹²⁹ memekimçe süt kelitmişem

¹⁹³⁰ eşiki haçdıñ men kelmişem

¹⁹³¹ şangul, mangul ve gul destesi deķ oyniyé oyniyé keldiler eşiki haçdıñlar, eççi kirdi bağķa. köndeki vārā ulları suvlatdı, emzirdi ve otlatdı. bī hāz ullarla uyan buyanda ve ere berede danışdıñlar ve balaları eşik çalma macerasin neneleriyé haydıñlar.

¹⁹³² eççi haydı:

- u ħain bérimiş, havul şamişanız eşiki haçamadıķanız barek allah balalarum. uça kallariñ yüzünde öpdü, hende otlamaķķa vardı.

¹⁹³³ téme sizke bérđe ħabar vérdim. u eççiñ sözleriñ örgendi, söre bī hāz közledi oçaģlan haģaç daldasında hündü yavaş, yavaş keldi boşladı eççi eşikiñ çalmaķķa. oğlaķlar oyniyé oyniyé keldiler eşik daliyé, soruşdular “kimer?, kimer?”

¹⁹³⁴ béri sesin eççi sesiyé oģsatdı, uça haydı:

¹⁹³⁵ şangul, mangul, gul destesi!

¹⁹³⁶ eşiki haçdiñ men kelmişem

¹⁹³⁷ aǵzumça suv kelitmişem

¹⁹³⁸ şaǵumça ot kelitmişem

¹⁹³⁹ memekimçe süt kelitmişem

¹⁹⁴⁰ eşiki haçdiñ men kelmişem

¹⁹⁴¹ balalar munax bildiler ki eşiki çalkulu ve bulları kégirgili neneleriri. celdi eşiki haçdılar. béri eman vérmedi u saat, şangulla mangulu tirri, tirri yédi, karniyé odu.

¹⁹⁴² gul destesi deķ qorquda tezdi bī mav astıça keshindi. bére mavlaķ haǵradı unu bulubilmedi. çarası kesildi, eççiñ qorqusunda baǵda taşkar hündü purtdu vardı.

¹⁹⁴³ gul destesi deķ mav kuluça, kizzin hiydi, el qodu heǵlemekke, témi heǵlemeyin kaçan heǵleyin.

¹⁹⁴⁴ şam çağı, eççi otlamaķda hülündü keldi, her ne eşiki çaldı, kimse una cavab veérmedi u şaǵlarıla eşiki yiteledi, kördü ki eşik haçukar, kirdi içger. kördü şangulla mangul yoķar amma gul destesi bī mav kuluça kizzin hiymiş qorquda titir, titir çekor.

¹⁹⁴⁵ habar aldu:

- pes şangulla mangul qanı?

¹⁹⁴⁶ gul destesi hokürtmele heǵliyé heǵliyé ehvalatı nenesiyé tarif şadı. eççi hirslendi haydu:

- havul, benimki bérile qalta, sen eşiki berktiri, hevçe tural. témi bérike körsetim bala yémek neber olur.

¹⁹⁴⁷ uça yolqa tüşdü vardı érde bī maǵarqa, bena étدی hağaqlarin yerke tövmekke. maǵar içinde bī ses keldi:

- bu kimer? tarup, tarup éteyor?

¹⁹⁴⁸ eççi haydı:

- tülkü benim balalarumu sen yemişen?

¹⁹⁴⁹ tülkü haydı:

- na va..., men yemedikem, yova béri soraǵiyé.

¹⁹⁵⁰ eççi vardı hündü bériñ maǵarı damı üstiyé. benaşadı hağaqlarin yerke tövmekke ve tarpu tarup étmekke.

¹⁹⁵¹ bu vaht béri deķ bī qazan aş qomuşdu hoçaķ üstiyé bişirerti. béri ulı, ulı haydı:

- u kimer?

¹⁹⁵² dam üstüçe,

¹⁹⁵³ tarup, tarup éteyor

¹⁹⁵⁴ aşumu şur éteyor,

¹⁹⁵⁵ közümü kör éteyor

¹⁹⁵⁶ eççi cavab vérdi:

¹⁹⁵⁷ men eççirsem,

¹⁹⁵⁸ aşını şur étorum

¹⁹⁵⁹ közini kör étorum

¹⁹⁶⁰ sen yemişen, şangulum?

¹⁹⁶¹ sen yemeşen mangulum?

¹⁹⁶² béri tişlerin kırçiletđi cavab vérdi:

- belī! héy! men yemişem şangulıñ, men yemişem mangulıñ, seni deķ bī kūn yésem kerek. borda yova suhturu tüz étme.

¹⁹⁶³ eççi haydı:

- eger cürgetiñ var hüneke taşkar varaq ĵazi yaniyé. uçağ sene neşan vérdim bala yemek neber ulur.

¹⁹⁶⁴ munu haydıķda söre ulların ékkisi deķ yollanmış keldiler ĵazi yanéy.

¹⁹⁶⁵ ĵazi haydı:

- yuvañ sébey tézde yékeñ.

¹⁹⁶⁶ sébey tézde eççi bī boğça fetirle pénir kötürdü, béri deķ bī ĵotak kiseséy pissilik toldardı hatdu çiyiniyé vardılar ĵazi yaniyé. ĵazi béri kelitgili tuhfeka vaķtı, zavķanak oldu, avval béri ĵotakı ağızın haçdı, bīde pissilik yéli ĵazi seķķelin bī tarafın yétđi. heyli zehriķdi. oçağlan eççiñ boğçasın haçdu, fetirle ve pénirleri kördü maķul damaķlandı.

¹⁹⁶⁷ ĵazi uradaki béri elinde zehriķmişdı emr étđi:

- siz ekkiz deķ yovañ bağķa, bağķa u ĵadar hüzüüm yépidiñ her çan kördiz burnızda hüzüüm gillesi keliyor u zaman holunupan yékeñ menüm yanıma uçağ bī bīrle elleşdiñ her kim küç oldu heķ uniñ canubuçar.

¹⁹⁶⁸ ĵazi yavaş eççi ki köz étđi ve unuñ ĵulağıyé haydı:

- sen hüzüüm yéme, ĵoy béri maķul hüzüüm yépite. her ĵaçan görđiñ béri taķı terpini bilmeyor, sen ékki gille hüzüüm kötürel bīsin ĵoyur burunıñ sağ töplükéy bīsin deķ sol töplüküyé.

¹⁹⁶⁹ uçağ bérike hayı:

- menüm burnumda hüzüüm keliyor, holunupa varaq ĵazi yaniyé.

¹⁹⁷⁰ bérile eççi vardılar bağka, béri hüzüm yémeke boşladı. eççi deķ hüzüm yémegin berin kelitdi. eççi köz astı bérrike vaķaratdı, ékki saatde söre kördü bérin ķarnı şışmış, tebil vārā omuş. ķazi hayķulu sözü emel étde, bī gille hüzüm ķodu burnuniņ sađ tōplūkiyé bī gille deķ sol tōplūkiyé.

¹⁹⁷¹ ocağlan haydı:

- témi beser béri! yéke varaķ ķazi yaniyé, benim burnumda hüzüm keliyor.

¹⁹⁷² bérile eççi holundu keldi ķazi yaniyé.

¹⁹⁷³ ķazi ullarķa destur vérdi:

- témi ekkiz bībirle elleşdiņ her kim küc oldu heķ unuņ canubuķar. ordaki eççi kıvraķarti vardu yiraķda taķ keldi, şağların soğdu bérin ķarniyé, bérin ķarnı yirtildi, tōküldü yérke, şangulla mangul bérin ķarnunda sappa sağ hündüler.

¹⁹⁷⁴ ullar nenelerin kördülçe tirçelmiş damaķlandılar. eççi deķ heyli zavġu oldu, şangulla mangulu kötürdü kelitdi bağça gul destesi yaniyé.

¹⁹⁷⁵ men deķ ulları şad u ġandan, ġoş u ġurrem oda ķodum keldim.

5. Metin:**Metnin Adı** : Şah Abbas Matalı**Anlatan** : Fatma Vaşkani**Yaş** : 85**Eğitim Durumu** : Okuma-yazma Bilmiyor**Meslek** : Ev Hanımı**Yaşadığı Yer** : Ferahan İlinin Vaşkan Köyü**Derleyen** : Abdullah Vaşkani Ferahani**Yayımlandığı Yer** : https://turuz.com/storage/Folklore/2018/0534-Elbilimi_Dergisi-95.Say-Azer_Ayi--Ebcad-1396-160s.pdf (Son Erişim Tarihi: 06.10.2020)

¹⁹⁷⁶ yiken bī mesel hatdağ. bī padişah varamış, şah abbas haydı, tiriklim yovarım bī kezdim kém şehrcə ne habar tirir varur şehrcə keziye, kérer iç nefer mesela babamluğ hevçe (menim babamıñ öyinde) qaralluğek hevçe bī müşakiyek yağmışallar ve urda danışillar.

¹⁹⁷⁷ bīsi hayur:

- lalam benim ana kuma qarzum var, kış kelmiş harcım ta yoğ şah abbas bīcin pul vërse men hemi qarızları vërsem hemi bī ekké yik buğda alsam kali red-bed şasam kış kelmiş héç néreke yol yétmeyim.

¹⁹⁷⁸ u bīsi hayor:

- lalam benim ta bī ağıl kızıım var, bī ağıl oğlum, bī hāz pul vërse hem ulları hanedar hev yér édisi şasam bed kéçeyir hıcalet çekeyim bu kalde bulları bī hevlesem, bī hev yér édisi şasam kız vërsem her ki oğlu ta hevlesem.

¹⁹⁷⁹ u bīsi haydı:

- lalam şahin kırıñ kişisi var, saht kaşengeller amma filan hanımı héyli kaşengeri, munu vërse mene, men alsam, unu vërse men héyli razıartım. héç honulur.

¹⁹⁸⁰ şah abbas varur ve sabaylan bulları qégırar derbarqa hayur:

- ulları hérek yitik.

¹⁹⁸¹ ulları keltir ve hayur:

- nēse haydıñız kéce hayduñ! bullar b̄cin turular, ne haydağ ħudaya!

¹⁹⁸² hayur:

- hayduñ eger toğrısın hayığañız héç ne haymam, eger toğrısın haymağañız hélerim bileñizi.

¹⁹⁸³ hayur:

- kıble-yi alem selamet olta men munu haydım kış kelmiş érmiş kalum açari, қарzum var, b̄cin pul vérese men hemi қарzalarumu red şasam hemi ekké yik buğda alsam kış kelmiş bu kalum ħarcin vérsen.

¹⁹⁸⁴ u b̄si hayur:

- kıble-yi alem selamet olta men te haydum ağıl oğlum var, ağıl kızım var, b̄cin pul vérese men bulları hev yér édisi şasam.

¹⁹⁸⁵ muna ta b̄cin pul vérir, hayur:

- yov sen yétüv kalleriñ hevleyi zindeganlık şayı.

¹⁹⁸⁶ bu b̄sine hayur:

- sen nēse hayduñ?

¹⁹⁸⁷ u hayur ki:

- men héç ne haymadum, men..., men ses étmedim.

¹⁹⁸⁸ hayur:

- toğrısın hayı, toğrısın haymağañ hélerim bilen toğrısın hayığañ hélerimem.

¹⁹⁸⁹ hayur:

- kıble-yi alem selamet olta, men ta ħata şadum ve nadanlık şadum bu sözi haydum, haydum şah abbasıñ kırñ kişisi var, filan ħanıımı ħéyli қаşengeri, vérese mene, témi héleriñ héleri, hélermen ta her cir şayıñ iñtiyar senneñ bu hayır ki, gulamlarından, néker (nöker) kenizler hayur tiri kırk numurħañ her b̄sin b̄reng şayı kıyı bişuparta.

¹⁹⁹⁰ rengleyir ve қoyur bişar ve hayur:

- soví ħadı, ħadı kıyı yépite.

¹⁹⁹¹ bu numurħaları bişirar ve sovar ve kıyor bunıñ énine yu hayur:

- yépi! kéri қанısı tamluқ tara, yépi bullaru.

¹⁹⁹² her b̄sisinde b̄ tike herek, her b̄sinde b̄ tike kétirer ve hayur:

- ħob bullaruñ қанısı tamluқtararti.

¹⁹⁹³ hayur:

- bir tiler, tamları kül biriti.

¹⁹⁹⁴ hayur:

-ħob urumsa yov, kii kisikin ivez ayı.

¹⁹⁹⁵ kii kl b olur. yov kiini vazın ayı (zer u ziverin) kii aeng amalan aeng olur. kii kl b tama olur. bedsah, aeng hirin, izil, ara ura. kl biri yov kiini vazın ayı.

¹⁹⁹⁶ h ne bunu ta azad ayur, tirir varur.

6. Metin:**Metnin Adı** : Asleh Asleh Matalı**Anlatan** : Fatma Vaşkani**Yaş** : 85**Eğitim Durumu** : Okuma-yazma Bilmiyor**Meslek** : Ev Hanımı**Yaşadığı Yer** : Ferahan İlinin Vaşkan Köyü**Derleyen** : Abdullah Vaşkani Ferahani**Yayımlandığı Yer** : https://turuz.com/storage/Folklore/2018/0534-Elbilimi_Dergisi-95.Say-Azer_Ayi--Ebcad-1396-160s.pdf (Son Erişim Tarihi: 06.10.2020)

¹⁹⁹⁷ hayur hūdaya netéy şadum, men bu qarız netéy şadım, bu kalu netéy şadum, kış kelmiş érmış; kalum aç, qarzum kuma, netéy şadum. nére yovarum.

¹⁹⁹⁸ tirikelim yovarum padişah yanına varur padişahka hayur:

- padişah selamet olta mene bī hāz pul véri, benim qarız u kulam kumari. kalum zadum açari ta ulları vérdim. red-bed (reteğ-fetek?) şadum. kırh kinde soyna hazret-i sahibi kersetim biline.

¹⁹⁹⁸ padaşah ta zavğ éter hayur eger hazret-i sahibi kérse tiye héyli havuları. bu bī hāz pul vérir hayur:

- yétüv qarzını zadi red şayı.

¹⁹⁹⁹ bu keltir qarzın zadın red şayur ve buğda-muğda alur ve harclık alur kaluna yu hoşhal olur ve hayur; hūb men padişahın bu cine bérekin kétirdim ve hūdaya netéy şadum. kırh kin eliçe hinir, men nérede hūzret-i sahibi yitikelim?

²⁰⁰⁰ kırh kin hinir bu ana kinin sanayıramış, kırh kin hinir kırh bī kin kéçer ve kırh ekké kin kéçer ve kırh iç kinçe mamur calayor, hartıça hayur:

- yova u kurumsak heri herek yitik benim pulumı kerkerti kırh kin başıça yitikiye alan kırh iç kine kelitmedik.

²⁰⁰¹ keliler munu destbendeleyiler ve keltiler ve yétiremişler, yétiremişler mesela meşed abbas uğlı hisari, yétiremişler seyfeleler meydani çekereleler bī gül molla derviş torba hatmış çinine yu çapazul (kec u mavec) deyenek kêtirmiş ve bī te keşkül eliçe turmuş hayur:

- benim ta padişahlan işim var. men ta varayyom padişah yanına derbağa.

²⁰⁰² mamurlar hayılar:

- bī hadrı vaqt yéke.

²⁰⁰³ hayur:

- ta hadrı vaqt sizi bulmam padişah eşikin ta bulmam sizdilen şayyım yovağam.

²⁰⁰⁴ hayılar:

- ħob yék varağ.

²⁰⁰⁵ varılar kéreleler, padişah ūdayormuş unu ta yétiler derbarğa yu derbarğa hayılar yılıaruğ bullar yorular ve derviş ta oda yorur ve bullar yorular. şah mir ğazab ve celladlarğa hayur munu kerek netéyne idam şayğam mecazat şayğam bu meni allatmış bérekimi kêtirmiş hayur munu kerek ahenger köresin dağ şayığan, munu tirri-tirri tepiyen ahenger köresine.

²⁰⁰⁶ bu derviş oda hayur:

- asleh, asleh, asleh

²⁰⁰⁷ u bīsine hayur:

- sen nēse hayyuğ. sen hayı netéyne mecazet şayığak.

²⁰⁰⁸ hayur ki:

- munu kerek tirri-tirri hasğan darğa, qasab vārā bunuğ etin kesiyen, vériyen ħurdina. seniñ bérekin kêtirmiş ve yupak vurmuş.

²⁰⁰⁹ yanda bu derviş hayur:

- asleh, asleh, asleh.

²⁰¹⁰ u bīsine hayur:

- sen nēse hayyuğ. netéyne mecazet şadağ.

²⁰¹¹ hayur:

- kıble-yi alem sağ olta, bu ħéyli havul iş kérmiş bu héç bilin kimi seniñ eline zaman vérmış. men seniñ yérine oğam bī bu qeder pul ki vérmışertim ekké bu qeder ta véreyim. bu héç bilin kimi seniñ eliğe zaman vérmış bī u qeder ta vérmışen ekké bu qeder ta véri yovar ta zindeganlığın şayıta bu huğruluk şamaduk el vamaduk, zina şamaduk héç bilin kimi seniñ eline zaman vérmış.

²⁰¹² yan da undıça ta heman derviş hayur:

- asleh, asleh, asleh, asleh, asleh, asleh

²⁰¹³ hayur:

- aqay derviş sen nēse ki kēre hayyuŋ asleh.

hayur:

- unun ced ber cecdi, ahengererti her kimin qarzı hērike tişererti teperertiler kurağa. u aslına rucu şadı unuŋ ced ber cecdi qasabarti her kimin qarzı hağa tişse hasararti etin kesererti munun da ced ber cecdi bişik zaderti her ne faqir-fuqara kilfet bar, bīsiniŋ qarzı olsa, bīsi zindanča olsa, bīsi qan étmiş olsa, bīsi eli tarlıq olsarti, dava şamış olsa, pul véerrtti hılkı girdabda hirerti u da aslına rucu şadı. men ta u kimserssem ki bu seniŋ yanunča zamanet şamış.

²⁰¹⁴ munu hayur ve ğayb olur. bullar tişeler bu herin hağaqı énine:

- netéy haymaduŋ. netéyne şamaduŋ. biz hazret-i sahibiniŋ elinde ipiyek netéy haymaduŋ bu hazret-i sahib ari.

²⁰¹⁵ u hayur:

- buda meydanča qarışdı mendile keldi. men ne bildim. men héç ézim bilmedim hazret-i sahib ari héç ne tamam oldi.

allahumme sallu aley muhammed ve al muhammed

7. Metin:**Metnin Adı** : Hat Matalı**Anlatan** : Fatma Vaşkani**Yaş** : 85**Eğitim Durumu** : Okuma-yazma Bilmiyor**Meslek** : Ev Hanımı**Yaşadığı Yer** : Ferahan İlinin Vaşkan Köyü**Derleyen** : Abdullah Vaşkani Ferahani**Yayımlandığı Yer** : https://turuz.com/storage/Folklore/2018/0534-Elbilimi_Dergisi-95.Say-Azer_Ayi--Ebcad-1396-160s.pdf (Son Erişim Tarihi: 06.10.2020)

²⁰¹⁶ bī masal hatararti, hayrarti bī oğul medreseçemiş suv başı medresesinde meselen, hinir kelir kérer suv başıça hat satayıllar, kelir babasına hayur ki:

- baba suv başıça hat satayıllar, anağ kaşeng-kaşeng hat yovarak mene bī hat ali.

²⁰¹⁷ baba hayur:

- bebem, pulum yok nēse de hat aldum, nēse vėrdim, nēse hat aldum.

²⁰¹⁸ hayur:

- gul babam yék varak, mene bī hat ali.

²⁰¹⁹ oğulun ta nenesi yoqamiş, nenelikemiş, nenelik hayur ki:

- bu seni témide afsarlamuş. nēse hatı alıgan muna. bu hatı naşayyor. hala qoduq ari. nēse hatı alıgan.

²⁰²⁰ bu her te bende huda, kişi de qorqaramiş. dubara kişisimiş hayur ki:

- na. alıbilmem bebem bu oğul hağlayor. hayur alı yu kişi hayur alma.

²⁰²¹ bu oğul qahr şayor hinir varur. “dost ali gél” kėrizi başıça bena şayor hağlağali yu hayur:

- huda netėy şadum babam hat almadı. hatlar ta kaşengertiler almadı.

²⁰²² kérer kėriz dehnesinde bī hat hindi ne hat. ana kaşenge ki. hayur:

- netéy oğul heğlayyon? hayur ki men babama haydum hat alı almadı. men te kelmişim buda hağlayyom. hayur ħob men hat, her ne şeyiyen u hatğa şayığan mene şayı yék varak hayur:

- ħob yék varak

²⁰²³ tirir ve bu hatıñ ziniçe yoror. zin ve bergi berkarar, kaçeng, ne hat! kelir ve keltir mesela “hacı aqalar” hisari ya “aziz a...lar” hisari (évleri mesela urda imiş).

²⁰²⁴ hayur:

- baba hat almadıñ, ézim vardum bī aldum.

²⁰²⁵ hayur:

- ħob almışañ. yétüv hatı toylaka.

²⁰²⁶ bu yétir bunı hatar toylaka, hayur biliyyin nēse var? benim tezkim zumurrutari, ħarcım ta noħutçı kişimiş hayur:

- olta

²⁰²⁷ munuñ tezki zumurrutamiş, hiğaramış yéteremiş vérremiş noħudçı kişimiş ve nuğul ve bularda allamış keltiremiş tékeremiş bu hat yéyeremiş ve varramış medresesine zavķ éteremiş ve bu ta reşid omış, kin be kin bu hat zavķına kére reşidter ve kaçengter ollamış.

²⁰²⁸ bu nenelik hased yéter, hayur ki:

- bu cavanmerg uğurak anağ reşid oluyor ki netéy şadum, munu héleriyem kerek bunu héleriyem.

²⁰²⁹ bī kin tirir ve bī palav éter, munuñ kasesine hatar ve altına bī zehr téker yépiye hayur palavın altına zehr tékem bu yépiye hélipeye.

²⁰³⁰ bu kelmeyek mektebhanede (medresede) kellemiş varamış hat yanına. hat yanıça derd-i dil şayramış, kaçavlayramış. hat hayur:

- biliñ nēse var?

²⁰³¹ hayur:

- ...

-nēsen var?

²⁰³² hayur ki:

-neneliķiñ bī palav étdi. palav altına zehr tékmiş. zehri yépiyen hélipeyen palavı herek yitik bura.

²⁰³³ bu hayur:

- men varayyom hatın yanıça yépiyem.

²⁰³⁴ bu palavı ketirir ve kişi hayur ħob yéter hatıñ yanıça yéyir héler.

²⁰³⁵ bu keltir ve hat hayur téki, palavı téki pağar (pişgil, kığ) içine. palavı téker ve yémez.

²⁰³⁶ sonğu kin olur ve heman bī hağrı zad kayırar ve heman hat ħaber vérir hayur ki:

- her neri. bu hat başı altıçari bī ton tiker munu toldarur zehrde bu kideyiye hélipeye.

²⁰³⁷ bu kelir hayur:

- bilin nēse var? bī ton tikmiş toldardı zehrde, zehr çekmiş o tonka, tonu kideyiye helen bu keltir ve bu tonu hatar tepik altına yu bunun zehriñ téker ve bu keder.

²⁰³⁸ kişi kérer bu oğul hélmedi hayur:

- her neri bu hat başı altıçari avval bu hatu hélerde. uça bu oğulu.

²⁰³⁹ bu hayur ki ħob avval hatu hélerim bī kin olur kelir hayur:

- oğul bilin nēse var? témi şayyılar meni héleriyeler.

²⁰⁴⁰ hayur:

- netéy şadum.

²⁰⁴¹ hayur:

- sen varuñ mektebħaneğa meni şayalar héleriyeler. meni toylada hindikde men bī kişneyim, nāra çekem. aħundka da tapşırmaşallar ki, munu ħoma hinikelte sen bī cébine naħudçı kişmiş toldari, bī cébine kil toldari. u vaqt ki, tirikeyen yekeyen, ne şayı, sen bu kili sepi aħund kézine, naħudçı kişmişi te sepi kalaklar énine.

²⁰⁴² bu varur mektebħaneçe hoğuyaramış kérer bu hat bī nāra çekdi kişnedi. dubara kişnedi. hayur:

- nére varıñ? bu hat di kişnedi.

²⁰⁴³ kili seper aħundun kézine yu naħudçı kişimişi te seper bu kalakalarğa bu kalakalar meşgul olılar bu hinir, hinir tizer keliri kérer hatı şayyılar héleriyeler, yığmışallar.

²⁰⁴⁴ hayur:

- baba şayyın héleriyeñ?

²⁰⁴⁵ hayur:

- ...

²⁰⁴⁶ ve şunu vériñ muna hoğumayyoñ.

²⁰⁴⁷ hayur:

- baba şayyın héleriyeñ, koyı men bī hinikelim bī kezdim bu hisarğa. unda soyna héleri.

²⁰⁴⁸ hayur:

- ħob.

²⁰⁴⁹ hinir bu hatıñ dalına yu hat hayur:

- bilin netéy şayı? anağ şalağ vuruñ ki, anağ şalağ vuruñ ki bī kebab eti éz elinde kópıka, bī kebab eti benim butumda kópıka. men bu çinede hız vurdum hinikelim yovarum.

²⁰⁵⁰ bu hinir bu hatıñ dalına bu hisarça geşt yéyir. hūlasa bu hız vérir u çinede aşar. çinede aşar ve varur varur varur.

²⁰⁵¹ varur kérer ki bī yérçe hayur:

- bilin nēse var.

²⁰⁵² hayur ki:

- bu bağ padişah bağıri. bu ta bağbanıri. bu ta veledçi de bī karın ali. karnakin ali çeki başına. kesikin te ali yu keçel ve bu kesiki ki arkança bu kesiki vayi benim daluma. vayi benim zinime yu men varum. her vaqt ki meni şayayan bir dene tikini vérir hat, hayur benim tikimde tititi men kelim yova padişah yanıça hayı men yitimem, nersem éydi sizem meni néker şayı bağban yanıça.

²⁰⁵³ varur bağban yanıça kérer bağban kérizi haçmış padişah bağına suvlatıyor. kaşeng kaşeng gulleri var. bu benaşayor suvı bolkatkalı.

²⁰⁵⁴ bağban hayur:

- keçlik! suvu bolgatma men gul suvlatıyyom. harab şama, meni yinddeler.

²⁰⁵⁵ bu kulağ vérmiz. dubara hayur:

- men sene haymadum.

²⁰⁵⁶ bu hayur:

- netéy şadum bikaram. bikaram suv bolgatıyyom.

²⁰⁵⁷ hayur:

- néker oluñ? hayur olum. bu kėtirir yétir néker şayor.

²⁰⁵⁸ néker şayor ve bu bağça bu bağı suvlatırımıñ ve kinde te bağban bī deste gul kavraramıñ ve hayramıñ bunu yétüv véri şahka inam vérite.

²⁰⁵⁹ sebzi kavraramıñ méyve kavraramıñ, bu kéçel yétiremiñ vérrimeñ padişahka. bu hayur:

- keçlik! saht şansun var. padişah bī bu qarta pul komazarti gulleri yérine, bu méyveler yérine. seniñ saht şansun var. seniñ toldarıyyor pulda.

²⁰⁶⁰ hayur:

- hūb vérir tağı.

²⁰⁶¹ bu şah ta bu keçelde hūşu kellemiñ ve bu devrin toldarramıñ pulda.

²⁰⁶² bī kin olur ve bu bağban hayur men şayyım yovağam bī musafiretçılıkka bağı
kaşeng habar olı hayur:

- hob bu varur.

²⁰⁶³ bu padişah kızlarının te kasrı bu bağ kırağıçamiş iç kız émişler. bu kérer ki bu
keçlik, bağban yok ve keçlik hindi yu bī hatı keldi yu hatınızın ve berg ve két şalur ve
munuñ dalında kétirdi yu haçdı keçdi. yédi içme bu oğulun cemalına! hayur:

- hodaya bu kimeri.

²⁰⁶⁴ bu hat bu bağ içiçe kezdi haydı:

- şayyın bī tepik vuruğam bu bağ killik uğa.

²⁰⁶⁵ hat kişneyyir bī tepik vurur bu bağ killik olur. es killik olur ki héç nēse olmaz.
dubara bī kişneyyir tepik vurur kérer ki sad der sad avvalğında ta yéter oldi. ana barğ u
bad, yarp yarp yarpılayor. şiresi yıdı adamu hōliyyor.

²⁰⁶⁶ garz bu kız aşık olur muna. hat hayor:

- hob men varıyyom. ket u şalvar hatı vayı benim zinime yu men varıyyom. vaqtı ki
meni şéyyen benim tikimi tititi men kelim.

²⁰⁶⁷ bu varur u bu kız te kelme kız aşık olur, aşık olur oğulğa yu bu eteler te batmışallar
kepil puşların hatmışallar yokkar yatmışallar, hayur:

- tiriken turşumadiñiz, keşmedeñiz? tiriken dünya ne habara.

²⁰⁶⁸ tiriler hayılar:

- nēseri uğımışak ta. netéy şadağ.

²⁰⁶⁹ hayur ki:

- yovañ babañızka hayduñ, teklif-i izdivac şaduñ. netéy varmayıñız. turmuşañız ne
vaqtıka. karrımışañız ta varmayıñız herki.

²⁰⁷⁰ kızlar haydılar:

- kimse kelmeyyiz nēse heri.

²⁰⁷¹ hayur:

- babañızka hayduñ vérite bīsine men her şayyım men şayyım varum her ki men şayyım
izdivac şayom.

²⁰⁷² unda soy bullar varular her bīsi bī “cice” alılar ve kelteler her bīsinde bī kaç keseler
ve koyılar bīsini ki yu bu vezirke hayılar:

- bullaru yétüv véri babamızka.

²⁰⁷³ yéter vérir babasına, babası hayur ki:

- vezir bu nēseri?

²⁰⁷⁴ hayur ki:

- bunu kıızlaruŋ calamiş.

²⁰⁷⁵ hayur:

- kıızlaruŋ calamişallar ki, netéy teklif-i izdivac şamayuŋ bizke.

²⁰⁷⁶ hayur:

- ħob sabaylan ħalku kéğurduŋ her bīsi her kimi şayyır bī kuş calamiz başına. her bīsi ki her kimi şadı kuş varur unuŋ başına yovarta.

²⁰⁷⁷ vezir ve vekil ve ağıl ve bed héglular ve keliler ve bulları ta keltiler ve biğik kızuŋ kuşuŋ calalar varur ve konar vekil oğluŋ başına dubarağın calalar varur konar vezir oğluŋ başına munuŋkin calalar varur tişer yérke hayur bu şamayır (şamayır).

²⁰⁷⁸ vezir hayur:

- şikayeti bu şamış netéy şamayır şikayeti bu şamış haymıŋ bizke teklif-i izdivac şayı.

²⁰⁷⁹ bağıban hayur:

- benim bī nékerekim var kelmedik.

²⁰⁸⁰ hayur:

- yovaŋ unu yitiken.

²⁰⁸¹ varılar bu keçelki keltiler. keçel te ist ve baş ħarralık, baş keçel, şalandur şulundur. yırtık ve bī tayı yoŋkar ve bī tayı ineri kuşu calalar varur bunuŋ başına.

²⁰⁸² padişah hayur:

- kil başuna. killer başuna koyum. meni ħalk içiçe ħıcalet şaduŋ. hayur men ana varayyom muŋa her ne şayyıŋ şayı.

²⁰⁸³ hayur:

- ağd-i nikah şayı.

²⁰⁸⁴ hayur:

- ézin ađd-i nikah şayı men şamıyor.

²⁰⁸⁵ kazı hayur:

- ézi şayır koyı yovarta.

²⁰⁸⁶ hayur:

- vériyiŋ te varum vérmiiyyen te varum.

²⁰⁸⁷ kazı munuŋ ađdiŋ yazar hayur herekene yovaŋ benim kézim éniçe turmaŋ heme ademde varduŋ muŋa.

²⁰⁸⁸ bu tirir varur “yoğkarça” ya meselen “tipelik kamarça” (vaşqanda yér adı) yoğkar toylaça zindikanlık şayor. heman u bağban yanıça nékermiş. qaralluğak hevi, inbaryik vériler bu yorur. bī kin olur padişah ğussasında deli olur. hayur bu kız netéy vardı muna.

²⁰⁸⁹ doktor kelir hayur:

- muna av eti vérdiñ bu havul olur avıñ ménin vérdiñ munuñ ménin bulduñ vérdiñ yu yépite. vekil oğuluna yu vezir oğuluna hayur:

- tirikeñ yovañ “çapdara” yu “çögür” u “vaşqançayı”ça (yér adları) av bulduñ ménin yitiken. belki buluğañız.

²⁰⁹⁰ bularuñ her bīsine bir tüfeng ve bī qatar (fişeng) ve hat vérir bu ta varur hayur:

- baba bī hat ta véri benim herim te yovarta.

²⁰⁹¹ hayur:

- yova peykaruna nēse hatı. sen hatı nēseke şayıñ kara baht oğur. meni bu kinke hatan, deli şayan sen olduñ.

²⁰⁹² vezir hayur:

- keniñ sıyma çolağ hata ki çamuş qatıraku véri yovarta. ayb şamaz.

²⁰⁹³ bī çolağ eri cilek hat vérir ve qatırak vérir ve bu ta tirir varur ve ullar hinilir yovağlar hayur:

- siz “çapdara” yolılan yovañ men te “vaşqançayı” yolılan varum.

²⁰⁹⁴ ullar “çapdara” yolılan varular ve bu ta bu zindirkeş hatla “vaşqançayı” yolılan varur ve “dostılı kéli”çe kérer bu hat keldi, canım qarat keldi.

bu “dostılı kéli”çe bu çolağ hataki vayur ve zin u bergi vurur bu hatqa yu hinir hatqa yu padişahlıq kesikin keçer ve varur.

²⁰⁹⁵ varur “vaşqançayı tahtı” (yér adı) kérer bī burra av keldi ne avlar! hayur ki:

- şayyın bī dene tepik vuruğam ekké kuçqa her ne derdi bela var yovağa u kuçqa her ne şifa yu havul zad meze varır yovağa u kuçqa?

²⁰⁹⁶ bī tepik vurur ve ekké kuçu hélerir ve benaşayor suvgalı ve padişah kesiki keçmiş sonda avların mabağısı vardılar.

²⁰⁹⁷ kérer ki vezir ve vekil uğılı “çapdara”da keldiler hayılar:

- padişah selamet olta sen kimeñ?

²⁰⁹⁸ hayur:

- men emirga padişasırasam kelmişem ekké av buldum.

²⁰⁹⁹ hayur:

olur bu avlaruñ bīsin vériyen bizke.

²¹⁰⁰ hayur:

- netéy omaz. ama kerek yékeyeñiz mene néker uğanız men bu avların b̄sin vériyem bilñizke.

²¹⁰¹ hayılar:

- héyli ħob néker olumuz.

²¹⁰² hōt yağmışamış mühri koyor hōt içine dağ olur ve bulların butın mühürlıyor ki ullar buña néker oğalar, bu avın laşın vériye bulların ħolın ya butın mühürlıyor ve bullar hayılar olta.

²¹⁰³ bu néker tirir varur. ullar ta hayılar:

- bu ne bilir biz kimek. yétüvarağ avu vérdek padişah yépite.

²¹⁰⁴ bullar keltir ve bu ta bu yanda bu b̄sin keltir hevine yu ullar unu bişereler vériyer padişah yéyir b̄cin te beter olur. havğur havğur çekeremiş. (aħi) her ne derdi bela varamış yétip buna.

²¹⁰⁵ bu ħız bu eti bişirer ve ménin bişirer ve b̄ kase aş ħayırır ve yétir hayur:

- baba b̄ ħaşıuak ta munda içi.

²¹⁰⁶ hayur:

- tezıp yov peykaruna. meni bu derdke hatan sen olduñ. men içmem.

²¹⁰⁷ vezir hayur ki:

- kaliniñ keyniñ sıyıma hereke b̄ ħaşıu içi varmuş varmuş amel namşuru iş kérmedik. keçel oldu. keçel netéy olur.

²¹⁰⁸ kéterer b̄ ħaşıu içer kérer tamluğ ari. ana mezeliğari, kaseni çeker başına kérer hoş havası keldi yérine sap salım oldu, hayur:

- baba yov b̄ kasede yitik.

²¹⁰⁹ kelir hayur:

- babam hayur b̄ kase yitik heri hayur:

- hareğ yédi haydı b̄ kase bissiri.

²¹¹⁰ hayur:

- bisiri tağı ħar oldu.

²¹¹¹ sabaylan olur ve tiriler kéreler ki ħarmanlarça çadur vurılmış ve padişahı var ve adamı var.

²¹¹² b̄ padişah kelmiş hayır:

- benim ekké nékerim tezmiş kelmiş bura. mende av almışallar kelmişem pulın alığan. es nékereller mene.

²¹¹³ bu honulur u hevli bu hevli hıǵlor u hıǵlor, hayır:

- ǵollarına mühür vurmışam.

²¹¹⁴ haçar kérer mühürlemiş atıñ yazmış sene néker olımız. av atı véri bizke.

²¹¹⁵ hayur:

- kil başıñızǵa ǵoyum. atıñız satdıñız vardıñ néker oldıñ emirga padişasına.

²¹¹⁶ uyan ve buyan; hayur ki:

- ǵıble-yi ‘alem selamet olta. bullar menimeller ama témi baǵışlayom haǵa sene témi yétmem sene havullıǵı yoǵ.

²¹¹⁷ hayur:

- mene rüsvalıǵ olur. kideylerim vardılar ézlerıñ satdılar. ǵodfuruşluǵ şadılar.

²¹¹⁸ hayur:

- men baǵışlayom sene tirir varur.

²¹¹⁹ sonǵı kin olur ve hemen bu hatı ǵégırar ve kéçe olur hayur:

- bī tepik vurum bī ǵala tişer ki şah ǵalasin basarıǵa. bu sabaylan tirir kérer bī ǵala tişmiş munun ǵalasin basmış. ǵaralluǵa padişah kérer ki kin tişmeyyir hayur:

- vezir hinik kéri naǵabara netéyne kin tişmeyyir bu ǵalaǵa.

²¹²⁰ hinir hayur:

- padişah selamet olta es ne ǵabar ǵala tişmiş ǵasr varmış yoǵǵar es kaǵarı es çehel mertebe.

²¹²¹ hayur:

- yov kéri ullar kimeller ne vaǵıt bī şamça bu ǵalan ǵayırdı.

²¹²² hayur ki:

- men emirga padişasırsam keldim ǵayırdum taǵı mene bin almallada haymışallar oda zindeganlıǵ şayı.

²¹²³ bu oda yorur ve hayur:

- ki padşan ǵaşeng ǵaşeng mihman şayı.

²¹²⁴ bullar mihman şayılar şam olur ve padişah varur hayur:

- men taaccübçam sen netéyne bu hisar ve bī şamça ǵayırdıñ

²¹²⁵ bu benaşayor tarif şaǵalı kérer u kideyisi, bu ta ǵızırı héç zad, padişahlıǵ vérir buna. hayur; canım ǵarat kézim ǵarat.

8. Metin:**Metnin Adı** : Tülkü Matalı**Yazar** : Ali Asger Cemrasi**Yaş** : 56**Eğitim Durumu** : Üniversite Mezunu**Meslek** : İçişleri Bakanlığında Memur (Emekli)**Yaşadığı Yer** : Tahran / Ferahan İlinin Telhap Köyü**Eserin Künyesi** : Cemrasi, A. A. (2019), *Tülkü Matalı*, Tahran: Tekderah Yay.**2126 açluğ**

2127 yadıma tüştü bī havul hekayet,

2128 hoşum keldi, sene étom revayet.

2129 monağ neql éteyor bī mirza atluğ,

2130 şühreti helhali, sözleri tatluğ.

2131 sözleri hidiker, étmeñ malamet,

2132 éşitgili hayır babasiyé rehmet.

2133 ki bī tülkü diyar-i isfahança,

2134 yaşéyremiş u, nisf-i cahança.

2135 eliyé es tüşmedik kut-i monasib,

2136 muradīñ vérmedik, çerh-i mela'ib.

2137 mavlağar ērmedik héç bī zad eliyé,

2138 bī hayar téymedik, es bī et tiliyé.

2139 tamam oldu sebri, tağeti vardu,

2140 bu kéngeşlik dünya una tar oldu.

2141 qaraldı közleri, vardı ğararı,

2142 açluğda hündü, elde ihtiyarı.

2143 kaldı hevçe özü aç külfeti āç,

2144 bī tike hikmekke oldular mohtac.

2145 kara künçe üzölmüş çarasuz el,

2146 eli koynuça qalmuştu u müéttel.

- 2147 çimik vārā olmuş cism-i zarı,
 2148 kéçe kündüz éter erti ah u zarı.
 2149 eti tóküldü kaldı ostuḥanı,
 2150 heḳik vārā rengi oldu zēfiranı.
 2151 kallarında bīsi, āçam hayırrartı,
 2152 bu yüz man ğusta yu ğemke batarartı.
 2153 puş téyserti tavlanmış yiḳillerti.
 2154 burunuy tutsartıñ canı hünnerti.

2155 tülkü avaraluḳu

- 2156 ḥolasa çün müëttel kaldı rubah,
 2158 töktü köz yaşı, çekti nala yu ah.
 2159 teḳella étdi tezdi her bī terefke,
 2160 turdu yüz ḳodu, her töplükge hevke.
 2161 étdi mavlaḳ héle yu efsun u tezvīr,
 2162 ḳildi salus vārā, mekr u tebtīr.
 2163 varrartı her kuça, her bī mehleke,
 2164 olmazartı çara kellerti hevke.
 2165 āçluḳuñ derdi yordu ḥeste caniyé,
 2166 ḳudruḳıñ sıḳdı, huçıñ aldı yanıyé.
 2167 ḥıyalıça kitik eksıñ çekererti.
 2168 vaḳarartı ekske, köz yaş tökererti.
 2169 kökça ḳuş kördükde, köz yummazartı
 2170 közıñ deḳ yummasartı, huvmazartı.
 2171 ḥoros atıñ éşitserti bīsinde,
 2172 çekererti nala, yürek dībinde.
 2173 ezangu sesile köz haçarartı,
 2174 ḥorosḳa benzetmiş, téz uçarartı.
 2175 ḥıyalıyé töşdükde, kök ferikler,
 2176 sanḳay etke yériklemiş ḳişiler.
 2177 ūsuça körserti, eger bī cirik,
 2178 ūdanmazartı ūsunda bu demlik.
 2179 ḳavzannartı kökke ah u efsusu,

2180 eşitserti eger bang-i ħorosu.

2181 kitik atīñ bīsi yérçe yazarartı,

2182 u at hartīñ min ħarı ħazarartı.

2183 tülkü ġeybde nida eşitmesi

2184 ħolasa tülkü kördü çara yoħar,

2185 erkamı lerzanar, ħararı yoħar.

2186 vaħtı kördü yürek turmor pirillor,

2187 boħarsaħlar ācında hay, ħirillor.

2188 boŝıñ ħodu tizi üstiyé, oldu ħamuŝ.

2189 nigar-i fikr u zikrle, oldu hem aġuŝ.

2190 ħiyüd-i nefske çekdi ħed-i botlan,

2191 tecerrod ersesiçe, étدی covlan.

2192 kemiyyet fikr ü zikriyé çaldı ŝallaħ,

2193 kezdi dunya devr-i perīñ vurdu mallaħ.

2194 u haġrérerti öz derdiyé bī derman,

2195 bu fikriñ içiçe ħalmuŝtu héyran.

2196 ki bide ġéybde, ħavzandu bī ses,

2197 “ki éy sergeşte-i meġmum u bīkes.

2198 kerek aħıl yolla, étigeñ telaş,

2199 kerekir añléygeñ, var rah-i me‘aş.

2200 yormaça héç yoħar, çara yu sūd,

2201 daġar elbette bab-o rrizħ mesdūd.

2202 çetinlik tügünü rahat haçılmaz,

2203 elbetki rizħ eşiki, mudam vayılmaz.

2204 kerek sey étigeñ ta var canıñ,

2205 érmez héç bī yérke, ah u faħanıñ.

2206 yadıñda hime sen yalħuz allahyu,

2207 veġerne boynuya hatı du‘ayu.

2208 telaş éti tolganta, kar u bariñ,

2209 kasup olmuş hebib-i kirdigariñ.

2210 elbet ki yaratan ruz-i resanar,

2211 telaş étmek teriħ-i ‘aħılanar.

2212 u adamlar ki dünyaça, işlemezler,
 2213 qarınlarıyé bītōk hikmek yémezler.
 2214 bu ālem ‘alem-i esbab olunmuş,
 2215 bu ālemçe eli boş āç qalunmuş.
 2216 ezizim! olmağa sey u telaşın,
 2217 elke kelmez hissi aş u lavaşın.
 2218 hevinçe yorma yalguz éy nikunam,
 2219 hayup allah rezzaqar tutma aram.
 2220 talaş éti, çirağın könekelte,
 2221 munu terk étme, ruzın erekelte”.

2222 ğerib meşsedke oğramaq

2223 ğolasa bu sesi rubah-i mehzün,
 2224 eşitti vazıh oldu sirr-i biçün.
 2225 movafıq körmedik u bu cahanı,
 2226 körmüş zindan öziyé u isfahanı.
 2227 töktü köz yaş yürekde çektü bī ah,
 2228 vetende el kötürdü, ğah u nağah.
 2229 ğuda hafız şadı, ehl u ‘ayalın,
 2230 tökererti közünde, eşk u ahın.
 2231 u kallarıyé hesretle, vaqarartı,
 2232 sél vārā közünde yaş aqarartı.
 2233 hadrundukda dilşikeste lalasında,
 2234 boran hatmış cahanğa nalasında.
 2235 vaqarartı kalka, ilger tüşdükiyé,
 2236 aqarartı köz yaş kalın hetekiyé.
 2237 u nenesiyé haydı bahal-i ğeste,
 2238 halal éti meni éy dil-şikeste.
 2239 mene lütf éti sen, taşumu hatma,
 2240 du‘a vahtı meni, yadda unutma.
 2241 nime kéçe eger turdın namazğa,
 2242 u vaht ki boşladın raz u niyazğa.
 2243 u dem ki vayulor bībebī ebvab,

2244 haçar rehmet eşkîñ rebu'l-erbab.

2245 du'a olur u dem izz u icabet,

2246 bağışlanur eger kılgı 'inayet.

2247 u sa'atça meni étme feramuş,

2248 benim yadumda es, olma ħamuş.

2249 **tülkü nene hadaķıñ öpmesi**

(hedīs el-cenneh taħtū'l-aķdam-i ümmehat)⁷

2250 eyildi öptü nenesi, hadaķıñ,

2251 yériyé kelitti adabiñ siyaķıñ.

2252 buyurmuş müstefa feħru'l-'azim,

2253 bu mezmünü ki nezm étmiş u nazim

"beħšti ki rezay-i maderan est,

*yeķin dan zir-i pay-i maderan est"*⁸.

2254 hayırrartı: nene can méhrebanum,

2255 bükülmüş kıametiñ, aram-i canum.

2256 halal éti meni, allah razasıyé,

2257 hürün birçekleriñ, canum fadasıyé.

2258 kéçe sebéy-ġeta çektiñ eyazı,

2259 haram étđiñ közüye ħab-i nazı.

2260 noġard zehmet çekđiñ, 'emelke ketđiñ,

2261 ħunavalar yéđiñ, bu bođķa ketđiñ.

2262 közüm heġlegili, vaħt öperertiñ,

2263 memek vérmış meni emzirirertiñ.

2264 hayırrartıñ közüm nuru, açuķđıñ,

2265 haymazartıñ boynu sīnmiş anıķđıñ.

2266 yüzüme vaķķulular, hirgennerti,

2267 bu nikbet ellerimde, çirkinnerti.

2268 bu halça boynuma kıol hatarartıñ

2269 boşda hadaķķa tuz vara, yalkırrertiñ.

2270 sene men ħidmet étigem, valla yüz yıl,

⁷ Hadis; cennet annelerin ayaklarının altındadır.

⁸ Annelerin razı olduġu cennet, muhakkak annelerin ayaklarının altındadır.

- 2271 bī kéçe ‘evezi olmaz moķabil.
 2272 bedençe herne tük varar til olğa,
 2273 dağar mümkün ki, şükrü hasıl olğa.
 2274 nenesi basdı boşıñ sinesiyé,
 2275 haydı le‘net bu çerhiñ kinesiyé.
 2276 seni men binevada hağru hatdı,
 2277 boğum eydi, keman vārā ĵat hatdı.
 2278 hürün sütüm oğul olta helalıñ,
 2279 mene körsetmete allah melalıñ.
 2280 faraķıñ könderir bīkes dedeyi,
 2281 yürekiñ çatlatır, yazık neneyi.
 2282 bebem yov bizleri yadıñda hīme,
 2283 helal hikmek yépi, haramda yéme.
 2284 eliye her ne keldi téz holunup,
 2285 kişıñ āçar müēttel étme mehbub.
 2286 varup ĵurbetçe ĵalma can mader,
 2287 kangar yémiş balam hatma lenger.
 2288 sene mende vesiyet gah u bigah,
 2289 tiliñçe virdiñ olta hesbi allah.
 2290 yériñde turduķı, tézde sen allah,
 2291 hoķı sen yéti pesta, ĵolhovellah.
 2292 pufléy bīsıñ dalķa, ubīsıñ öngge,
 2293 bīsıñ deķ sağ teref, ubīsıñ köķge.
 2294 bīsıñ pufléy solķa, oçağlan yérke,
 2295 bīsıñ deķ devriye, oçağlan türke.
 2296 eger bu ‘adeti étigeñ tıkrar,
 2297 éter ĵuda ĵaza belasında, nigeħdar.
 2298 ĵerib yérçe unutma isfehanı,
 2299 buldıñ er bī baluķ satma cahanı.
 2300 ĵurbetçe ĵalma, el çekme vetende,
 2301 beyaban iççe yad éti ĵimende.
 2302 eger olķañ oğul, ehl-i tefennun,
 2303 varup ĵurbetçe hatma sen tevettun.

2304 kéçe kündüz vetende sen yad éti,

2305 īngilléy néy vara, sen faryad éti.

2306 tülkü kissile vedalaşması

2307 ħolasa tülküñ yazıķ ‘ayalı,

2308 bu ğemliĝ ğustalarda oldu halı.

2309 müsibet hoçaķiyé, tüştü bulĝandı,

2310 turdu heriñ boşıyé, bī dovr toĝandı.

2311 elinde hadaķında öpererti,

2312 dalında közünde suv sepererti.

2313 hayırartı: benim avara yarum,

2314 deħilem éy benim biçara yarum.

2315 vasal ayyamı tek varma deħilem,

2316 hay vārā hünmezek, batma deħilem.

2317 feraķıñ derdinde men tüzebilmem,

2318 özümde el özgem, sende özebilmem.

2319 közüm nuru, meni hatma faraķķa,

2320 deħilem varma sen, közde yıraķķa.

2321 dünyaça bībīrde toğamaduk biz,

2322 yastuķķa boşumuz toķ ħomaduk biz.

2323 terke vārā boğum, ğemde ħem étme

2324 ħismetime benim, derd u ğem étme

2325 gebelém kal vārā dalında kelim ,

2326 hetekiñde üzmem hergiz men elim.

2327 ekké köz yaş hazar, şorum éy kaş,

2328 bulut vārā tökgem varı yérde yaş.

2329 tükendi taķetim, tural elimde,

2330 ħabardar olu sen derd-i dilimde.

2331 yürek hôt tuttu, éy umıdgahum,

2332 īnenmoriñ nēser bu dud u ahum?

2333 ğüzeriñ çün tüşer her rehĝüzerde,

2334 sene ħéyli ħorķam, men bednezerde.

2335 mene kul étmişeñ havul sen herlik,

2336 tural hartıñça men yaqtum yüzellik.
 2337 u berķ vārā bide, ҡalktı yérinde,
 2338 yüzellik hōtlamış, vardı berinde.
 2339 yüzellik köndermiş ҡanķa yaķoru,
 2340 köz yaşıñ töketir, herdem hayoru:
 2341 könüpe yüzellik, sen bī havasañ,
 2342 hizaran derdke derman u davasañ.
 2343 tütüñ éti yüzellik ҡangulaşup,
 2344 ҡada belada saqléy, sen aluşup.

2345 tülkü kissiyé cavab vérmesi
 2346 köñdü tülkü ayalınıñ sözünde,
 2347 ҡoluñ hatdı boynıyé öptü közünde.
 2348 haydı: közüye ҡurban dalımda kelme,
 2349 tural sen yérinçe, hartımda kelme.
 2350 sene vallah yaraşır, olķam aşık,
 2351 bu cür ki sendiçe varar yaraşuķ.
 2352 bođıñ ҡeddiñ misal-i serv-i şımşad,
 2353 téliñ körgülü, sunbulu étmez yad.
 2354 ҡanı şımşadça var bu havul reftar,
 2355 yüzüñ tek, özüñ gül, yar-i dildar.
 2356 étigili u ҡed-i ҡametge tamaşa,
 2357 taķı servke vaķar! *kella ve haşa.*
 2358 köziñ oğşatmorum, nergisiñ köziyé,
 2359 ki nergis körmedik, monağ köz öziyé.
 2360 bu sözçe şahadumar, hey-i zulmen,
 2361 ki yérde kökge, sende razısam men.
 2362 perişan zolflarıñar deste deste,
 2363 du‘a éti mene éy dilşikeste.
 2364 meni béş künde soy bigana bilme,
 2365 du‘ada mene yadında hime.
 2366 eger kallar şuluk étدی ĩncime,
 2367 toğuşma közleriñ ҡurban rencime.

- 2368 hemmêşe lütf éti olu perestar,
 2369 pis künlerçe yar olu, yar-i gemhar.
 2370 bileşes burnu firtikliğ bebemde,
 2371 ki artuğ men hişom unu dedemde.
 2372 bu oğul tehtağarum ilişekim,
 2373 ular pes mal u mulkum hev êşikim.
 2374 kerek es tüşmege, tulum elinde,
 2375 kerek héç hünmege, açam tilinde.
 2376 bođıñ qurban kişi, kelme amanar,
 2377 hetekimi salı, çekme yamanar.
 2378 seni and vérim allahqa holunup,
 2379 mene bu varmağı hölmek bilinüp.
 2380 benim yanımça hoş kün körmediñ sen
 2381 hevimçe bī yürekde külmediñ sen.
 2382 aç qallatdıñ özüye almazartıñ,
 2383 yünderertim köynüye almazartıñ.
 2384 noğadır zecr çekdiñ, balduz elinde,
 2385 tüzerertıñ bī zad hünmezerti tiliñde.
 2386 baba nenem seni mavlaq yünddüler,
 2387 yündme ki héç, seni maqul tüdüler.
 2388 qara künler vérdim es haçımadıñ,
 2389 ‘eybimizi taşğarça héç haçmadıñ.
 2390 eliñle suv tökdiñ, saçıñ süpürge,
 2391 yuyurartıñ hevi kimse külmege.
 2392 qallartıñ neççe kün aç u bérhine,
 2393 bulmazartıñ kesik yengi ya kohne.
 2394 öziñde artuğ sen şam yémezertıñ,
 2395 aç qalsañ derdiñi biltirmezertıñ.
 2396 neneñ eger habar alsa kéfinde,
 2397 hayır artıñ havulam devletinde.
 2398 qızim kéşitme derdiñ éti ibraz,
 2399 hayırtıñ damaqum çaq kéfim saz.
 2400 bihemdillah yerim hoşar künüm hoş,

2401 yédim yağluğ palav témi yériñ boş.
 2402 bağışlan ta neneñ mehşer künüçe,
 2403 dedeñ çimte béhiştiñ süt gölüçe.
 2404 eger men hölme gem, holunuğam sağ,
 2405 kelīm sene muncuğda bī cuv ҡolbağ.
 2406 elime pul eger ҡurbetçe yékge,
 2407 sene bī ton alum heteki yékge.
 2408 toğ olmazartı u narun güzelde,
 2409 tesellasiñ allartı bu ҡezelde.

2410 tülkü ҡezeli

2411 tōkoriñ ҡanumu cana amansuz,
 2412 eliñ saqléy sen allah vurma ҡansuz.
 2413 kaman ҡeddim dağar bilmem yañıça,
 2414 ‘ecīber sen hatoriñ hoğ kamansuz.
 2415 közümiñ yaşı yoğ, ta yoğar ahum,
 2416 bizim yérçe yağış yağmaz dumansuz
 2417 bitev kökleri toldardı şararum,
 2418 yeri ağırça ҡodum asımansuz.
 2419 höldükde yéke bī boşum üstiyé,
 2420 meni goma hölüpegem ĩmansuz.
 2421 sene bī pul vérim, alı bī péyten,
 2422 mendile bī kéçe yatuv şelvarsuz.
 2423 vurmış hencer ‘işkiñ benim canuma,
 2424 ũlir it vārā taşkar, hanumansuz.

2425 kişi ҡezeli

2426 ravan étdi kissi, közlerinde yaş,
 2427 cavab vérdi heriyé, u nalan yavaş.
 2428 u ҡanluğ köz bu hun efşan içiçe,
 2429 elif vārā yazulmuş ҡan içiçe.
 2430 yüzün vārā çimençe gul bulunmaz,
 2431 bođıñ vārā çinar yoğ, bağ içiçe.

2432 lebiñ kēnd u şeker ya dağ ki balar,
 2433 veya halvarı desterhan içiçe.
 2434 közümiñ yaşları mudam ravanar,
 2435 mavlağ mercan olur ‘umman içiçe.
 2436 büküldü bēlim éy serv-i ĥoraman,
 2437 eyildi cim vārā hicran içiçe.
 2438 yovargan ġem basar, şehr-i seraser,
 2439 savunmaz kimse, ħebristan içiçe.
 2440 hündiñ vardıñ, öziñ çektin kırakğa,
 2441 meni ħodıñ ġem u efğan içiçe.
 2442 keniziñ arzusu var ki éy kaş,
 2443 yatsaduğ bī değ bī yorgan içiçe.

2444 tülkü allahğa tevekkul étmesi

2445 ĥolasa tülkü çün hündü kırakğa,
 2446 turup yüz ħodu her semt u diyarka.
 2447 tevekkul dameniñ vayıdı, bēliyé,
 2448 ‘esay-i mesleheti aldı, eliyé.
 2449 satun aldı ħanat, burğut yélinde,
 2450 sermeşik aldı, u tağlarıñ sélinde.
 2451 kezererti tağları misl-i ahu,
 2452 hayırtarı mudam péyveste yahu.
 2453 rehm ēti haluma, yareb deħilem,
 2454 éreke dadıma allah deħilem.
 2455 sen éy rezzağ rehm éti açluğuma,
 2456 bu vahtça yétgeri bī yağluğ luğma.
 2457 éy ollardı, ħara beħtim! tursardı,
 2458 bu yérçe bī burra ferik olsardı.
 2459 körsertim men ħirti ħirti kezorlar,
 2460 ördek vārā ħanşarımça hüzorlar,
 2461 tutağartum cikleriñ hipigertim,
 2462 yépigertim allahğa şukr étigertim.
 2463 yépigertim sibilim burğukartum,

2464 çekigertim boğum uzatıkartum.
 2465 olur allah buluğam, bī loğma dilhah,
 2466 yépigem hayığam elhemdulillah.
 2467 ilahī e‘tini yarebb hacet,
te ‘amen men Őeva lehmedducacet.
ve ma vesil kevanī fil eraik,
elezz ela min-lehmil feraik.⁹
 2468 mene rehm éti éy hellağ-i ‘alem,
 2469 baba nenem kal kúlfetim cehennem.
 2470 ne baba var ne nene ne berader,
 2471 béyün olmuğ mene ‘ovze-i mehđer.
 2472 tezer mehđerçe lala, lalasında,
 2473 babada nenede hem dayısında.
 2474 varı hunava yu hesret yéyiler,
 2475 yüz tutmuğ allahđa, köz yağ hiyiler.
 2476 hudağa tağetim yoğar yikildim,
 2477 seniğ dergahıya keldim tikildim.
 2478 yüz tutmuğ mebudđa secada haçdı,
 2479 yüzüçe köz yağı, yüz cada haçdı.
 2480 étererti secde perverdigarđa,
 2481 kavzererti eliğ u gırdıgarđa.
 2482 ez bes ki kavzadı el, secde étdi,
 2483 nalası kökleri tengki kelitdi.
 2484 u sa‘atça haçuldu bab-i rehmet,
 2485 u tülkü bī kesi, buldu sa‘adet.
 2486 nahal-i aruzusu horrem oldu,
 2487 ‘ımayet şahidiyé hemdem oldu.

2488 tülkü horos sesi éşitmesi

2489 éşitdi bide héyli nazenin ses,
 2490 melahetliğ hoğ avazluğ mükeddes.

⁹ Ya Rabbi beni doyur, zenginlerin sofralarında olmayan tavuk etinden yapılmığ yemek bana feriklerin etinden daha lezzetli gelir.

2491 kulağ hasdı yürekde bu sidağa,
 2492 oldu aşık kulağ vrdi nidağa.
 2493 ĥorusu anlağuş, oldu ravana,
 2494 ki bu ses hartıça var ab u dana.

2495 tülkü baluđđa kirmesi

2496 ĥolasa ćn kulađ vrdi bu seske,
 2497 sesiğ dalında vardu b nefeske.
 2498 körsendi b baluğ bide yırağda,
 2499 namayan oldu asarı, yovuğda.
 2500 buruniy rdi b yid, bu-yi dildar,
 2501 nigar-i mode‘a krstdi roĥsar.
 2502 eyildi secdeke Şukr tdi filhal,
 2503 ki oldum hemdulillah farığu‘l-bal.
 2504 libas-i zülmet u ĝemde suvuldu,
 2505 sađkay ki, ćırađiy yađ koyuldu.
 2506 yurup oftan u ĥızan oldu azım,
 2507 baluđđa varmağığ u bildi lazım.
 2508 u covlan vrdi, tezdi loğu loğu,
 2509 baluđđa rdi ćaŐtıđ ortaluđu.
 2510 rdi baluđđa b aram tutdu,
 2511 keçgili knleri, u pak unutdu.
 2512 tererti u devr-i perke covlan,
 2513 vağarartı her yanđa hyran hyran.
 2514 krdi b bađđa, krdi cecikğ,
 2515 kördü balığığ bukku la cikkiğ.
 2516 u demđe neĥl-i iğbalı per haÇdı,
 2517 havasda bulbulu bal u per haÇdı.
 2518 közü bide sataştı b ĥorosđa,
 2519 sağkay ki, b ‘ezeb vağtı ‘erusđa.
 2520 te‘rifde keđmiŐ, hosn-i camalı,
 2521 keşide gerdeni, ĥoŐ ĥet u ĥalı.
 2522 navası neğme-yi nađusđa benzer,

2523 anatı etr tmi tavuka benzer.
 2524 lıtafete anatı un per-i u,
 2525 hayır her lehze, her dem uulu u.
 2526 bodı ekmi, hayı ‘i u edeber,
 2527 surudu ol hovellah eheder.
 2528 dam ernie ‘i u ‘iret urmuar,
 2529 bu dünya ehlinde afil turmuar.
 2530 hırada vaatır azı suvladı,
 2531 perian oldu ehvalı bulandı.
 2532 hemin ki satadı cananı kziye,
 2533 hayırartı tlk yava z ziye:
 2534 ‘‘y ollartı byin kn, tz batsatdı,
 2535 benim ara betim vara, yatsatdı.
 2536 seni men er vara, bide tutsatdum,
 2537 tutsartum tutduu vat utsatdum.’’
 2538 boı ene hatdı, vardı ıraa,
 2539 yava ekti zi, kzde yıraqa.
 2540 keldi b daldaa kindi aram,
 2541 ki h kim bilmedi coz heyi ‘elam.
 2542 kirdi b goaa u oldu pinhan,
 2543 harasatdı eger, bulmazattı insan.
 2544 havasda udruu u diklemidi,
 2545 orosa kzleri u zillemidi.
 2546 tutmu aram forset-i harererti,
 2547 varmu ayar alvatı harererti.
 2548 ki yanı olee, zlmet cahanı,
 2549 olua hengam-i esrar nahanı.

2550 oros tlkı krmesi

2551 olasa unk rubah-i bedencam,
 2552 zi ekdi kinara tuttu aram.
 2553 zi ekdi sıildi b keminke,
 2554 ki b havul forset hitikge elke.

2555 vardı kündenüz, kéçe keldi havağa,
 2556 dunyañ basdı zülmet, aldı harağa.
 2557 ħorosuñ movc-i ğem boşunda aştı,
 2558 közü bide u tülküke sataşdı.
 2559 vaqtı kördü ecel kelmiş sorağıyé,
 2560 qaraluğ çolqamış, kirmiş çirağıyé.
 2561 kören sa‘at taşuldu, el hadağı,
 2562 çekildi qorqusunda, dil damağı.
 2563 tili tutuldu kördü tüştü bendke,
 2564 hayıñ ki tüştü bī céyran kemendke
 2565 qurrudu tizleri, rengi puzuldu,
 2566 boşuça tükleri pak biz biz oldu.
 2567 téymiş tişi tişiyé, tezdi rengi,
 2568 söz hişedi hayıka tutmadı engi.
 2569 elile mükem, üstün basarartı,
 2570 yürek bend olmaduğ, hay qusarartı.
 2571 öziñ uçqurdu, oldu halı berhem,
 2572 ecel öngüçe turmuştu mücessem.
 2573 ne turmağ haleti, ne tezmeke tab,
 2574 yolu vayuldu oldu tabu bī tab.
 2575 hişedi u tezipege, yıkıldı,
 2576 kizzin hidi bī çuqqurqa sıkıldı.
 2577 boşunda uçtu aklı, u ferikin,
 2578 yapuşdu yérke ta kördü u tülkin.
 2579 beli vallah kezada tezmeke omaz,
 2580 tügün hatğa meşiyet haçmağ omaz.
 2581 kimi kördün ki, qurtuldu belada?
 2582 özün çekdi kıraqqa macarada?
felateqrór iza ca‘el-keza,
iza ca‘el-keza zağ el-feza.¹⁰
 2583 keza kelgili vaht kuş damı körmez,
 2584 köziñ kör éter, u encamı körmez.

¹⁰ Kaza (kıyamet) geldiğinde yer yerinde durmaz, kaza (kıyamet) geldiğinde feza (boşluk) daralır, sıkar.

2585 eza ykge ter eble tebibi,

2586 sef ter eza merd-i lebibu.

2587 tlk horosu tutmaı

2588 olasa alk taıldı, alvat oldu,

2589 bu meclis tlkke se forset oldu.

2590 krd ayar iinde b elem yok,

2591 beter alvat olmu, he selem yok.

2592 yerinde bide avzandı u perran,

2593 hayı turdu haaa ir-i orran.

2594 orosu koplamı cırmala tutdu,

2595 u biara feiri b ulutdu.

2596 aldı azıy tutdu rah-i sehra,

2597 ne ar u es bildi, ne seng-i ara.

2598 havasda bilmezerti ta u turpa,

2599 tezmi aparartı tinc u ıvrak.

2600 gahda u b tezmekde alırartı,

2601 heseklemi, tincikı alırartı.

2602 orosı tlkke iltiması

2603 oros-i binava n oldu mehbs,

2604 yz tutdu tlkke u zar u me'ys.

2604 haydı: y server-i eyl-i se'alib,

2605 olu r u peleng u bebrke alib.

2606 meger es ormorı ehr-i udada,

2607 nese hiorı sen bu binavada.

2608 mene zlm tme yli vrme azar,

2609 olu sen ehr-i eharka giriftar.

2610 eziyyet tme he-i ızır u ilyas,

2611 bouldum atladı, zehrim y seyyas.

2612 rehm ti sen bu mezlm  feirke,

2613 seni and vrim u "diret-i pir"ke.

2614 mene zlm tme kelmez zlm iiye,

2615 yavaş bası etim batdı tişiye.
 2616 rehm éti sen boşum ezildi éy vay,
 2617 yeķin hölem dedem vay éy nenem vay.
 2618 anağ kücle basoriņ tiş hevesde,
 2619 balaya men ķurban tüştüm nefesde.
 2620 ez bes çaldum men, el hađaķ yoruldu,
 2621 azzad basma canum hündü vay ķaldum.
 2622 ‘umur bağıça nahalum ķaldı yérsiz,
 2623 aman basma ferikler ķaldı hersiz.
 2624 ĥazan vārā tüküldü yarpaķ u berk,
 2625 balaya men ķurban oldum cavan merg.
 2626 ġemim toğyan étmiş canum üzoru,
 2627 yalluķ vara, yadlarumu süzoru.
 2628 nefes teng oldu tüştüm istirabķa,
 2629 kül boşuma nene, yék érek dadķa.
 2630 deĥilem babacan turma, açam yék,
 2631 hala hölmedikem yéke, sağam yék.
 2632 sesi ez bes ki yalvardı tutuldu,
 2633 tili hündü yılan vārā burķuldu.

2634 tülķiņ ĥorosķa cavabı

2635 tülķü haydı: ĥatiriņ ķurs cem‘ olta,
 2636 men mullasam ĥiyalıņ mükem olta.
 2637 pīs fikr étme, ĥiyalıņ varmata kec,
 2638 ki men héç kimsele, étmedikem lec.
 2639 mavlaķ pul ĥercledim, men hacı oldum
 2640 ĥudaķa şukr ki, merd-i nacı oldum.
 2641 ĥalayıķ kul mene, hacı hayılar,
 2642 meger hacı oğulular, zülm şayılar?
 2643 eger zülm étige, bīsiyé bī hacı,
 2644 una mel‘ün haydıņ ‘vez-i hacı.
 2645 zıyarat étige béytü’l-haramı,
 2646 ĥalaf étđi una haydıņ haramı.

2647 sefa kesb étgili sey ü safada,
 2648 kerek köz yumuğa covr u cafada.

2649 tülkiñ, ħorosğa mov‘ize étmesi

2650 kulakiñ mendiçe olta éy dilefkar,
 2651 sene bī bar metlebi, étdim izhar.
 2652 éşitdim bī nefer şeħs-i ħüceste,
 2653 buyurdu bu sözü menberçe ħeste.
 2654 ki éy yaran bu sözçe yoğar inkar,
 2655 ħudavendiñ ekké yérçe hevi var.
 2656 bīsiniñ benası, taşar u giler,
 2657 ubīsi allah nuru, atı diler.
 2658 bu ekké hev içiçe éy mü‘ézzem,
 2659 omuş yürek, beytullah-i ‘ézem.
 2660 muna şahıd hedıs-i ma u meni,
 2661 ‘ezizim oluğan ehl, éti me‘ni.
 2662 buyurmuş ya‘nı ħellağ-i müheymin.
 2663 mene menziler ħelb-i ‘ebd mümin.
 2664 hayma canum yürek bī tike eter,
 2665 mehel-i nur şems-i mē‘rifeter.
 2666 mehel-i diler nehl-i vadi-i tur,
 2667 meğamı ħorb-i hağ nurun ‘ela nur.
 2668 yürek mirat-i nur-i lem yezeler,
 2669 yürek mişkat-i misbah-i ezeler.
 2670 yürek zinde oluğa sen zinde olıñ,
 2671 hölüm yoğar sene, payende olıñ.
 2672 köziñ bī noğtasıru menbe-i nur,
 2673 eger noğta yovarğa, olur köz kur.
 2674 yürek bī çeşm-i batınar bedençe,
 2675 bu köz salıkğa lazumar, yürmeçe.

feğol billah-i bizzovğu el-selim,

*heyatu el-nas bilkelb-il elim.*¹¹

²⁶⁷⁶ heyatu'l-ķelb, olur üç me'rifetde:

²⁶⁷⁷ étigeñ teħliye her bedsifetde.

²⁶⁷⁸ risaleter velayet bedtohid,

²⁶⁷⁹ çekge eġyarka ger caru tecrid,

²⁶⁸⁰ hurufu üç, mödir üç, noķtası üç,

²⁶⁸¹ 'ededde destesi üç noķtası üç.

²⁶⁸² eger ķelbiñ holunmuş coz-i ķalıb

²⁶⁸³ velakin sen bili unu coz-i ġalıb.

²⁶⁸⁴ yürek elke hitikgeñ éy berader,

²⁶⁸⁵ buluñ unda savab-i hec-i ekber.

²⁶⁸⁶ eger bī dilşikesteyi étigeñ şad,

²⁶⁸⁷ varıñ cennet içiyé, duldulla çün bad.

²⁶⁸⁸ bu süretçe olubilmez mü'eyyen,

²⁶⁸⁹ sene rehm étmegem, zülm étigem men

²⁶⁹⁰ keçmiş 'umrum benim şehr iççe da'im

*neharen sa'imen velleylu ķa'im.*¹²

²⁶⁹¹ heméşe ve'z u mescid körmüşem men

²⁶⁹² hem allah teklifin deķ bilmişem men.

²⁶⁹³ savad-i e'zem ehli, cahil olmaz,

²⁶⁹⁴ bilige herkim heķķi, kahil olmaz.

²⁶⁹⁵ şeri'et heķ, kıyamet heķ hölüm heķ,

²⁶⁹⁶ bu sözlerçe yoķum es şeki motlek.

²⁶⁹⁷ yeķinim var ki berzeħ öngümüzçer,

²⁶⁹⁸ ki berzeħ sehler, düzeħ öngümüzçer.

²⁶⁹⁹ közüm vallahi dünyada toķ olmuş,

²⁷⁰⁰ hölüm fikri meni işimde hatmuş,

²⁷⁰¹ ellide keçmiş umrum olmuş atmış

²⁷⁰² benim yaşıtlarum ķebirçe yatmış.

²⁷⁰³ ķametim bükülmüş, olmuş ekké ķat,

²⁷⁰⁴ kerek étmek tedaruk, ķebirke sovķat

¹¹ Allah için zevk-i selim ile söyle, insanların hayatı bilen bir hal ile (geçer).

¹² Gündüz oruçlu, gece ayakta

2705 u adamki oluğa atmış yaşıça,
 2706 künke oħşéyr oluğa tağ başıça.
 2707 vaķı sen seķķelime dana tüşmüş,
 2708 vücudumıñ ķesiri nala tüşmüş.
 2709 keçerdim ‘umrumu seķķel hürgendi,
 2710 havay-i nefis ĥatırımça hirgendi.
 2711 ķarrı öz ehliyé eyer asi oluğa,
 2712 kerekir it vārā boynu vuruluğa.
 2713 hayma seķķeliğ köynü misal-i süter
 2714 tuķķuru seķķelİYÉ, u ķillİğ iter.
 2715 mene témi ĥalaf étmek yaraşmaz,
 2716 ĥalaf étgem ĥuda işimi haçmaz.
 2717 benim héç zülmla yoķar iĥtilatum,
 2718 şeri‘et ehlişsem var ihtiyatum.
 2719 heğleme ciķirme, kop étme şiven,
 2720 ki hergiz kimseke étmem sitem men

2721 ĥorosıñ tülküke cavabı

2722 ĥoros-i ĥeste töktü eşk-i dide,
 2723 haydı u tülküke, méhnet keşide.
 2724 canumu almışar billah-i hovlıñ,
 2725 motabuķ çün dağar fé‘liñle ķovlıñ.
 2726 bu sözler varusu sende yupağar,
 2727 yupağar bī deķ üstünde yupağar.
 2728 közüm suv içmeyoru sözlerinde,
 2729 yağur mekr u şeraret közlerinde.
 2730 tilinçe te‘ne étoñ bayezidke,
 2731 velakin manıyor işiñ yezidke.
 2732 danuşup toğrusiñ hazturma söziñ,
 2733 tezİp yov sen mene biltirme öziñ.
 2734 söziñ şirin, öziñ better yılanda,
 2735 tesbeh suvķa çekme sen deķ yalanda.
 2736 nétey sen şive-i dini unuttıñ?

2737 bu mezlüm nēse étmişerti tutdıñ?
 2738 egerçi tilçe dunyada keçorıñ,
 2739 amma sen béri vara, ıanum içorıñ.
 2740 öziñ ‘alım, velakin bī ‘emelen,
 2741 söziñ havul amma, özün degeleñ.
 2742 atıñ mulla hayma, süztürme ıaşıñ,
 2743 sendiçe ‘emel yok, oynatma başıñ.
 2744 öziñ “la tekolû hokmiñ” hayoriñ,
 2745 yetimiñ mal-i dunyasıñ yéyoriñ.
 2746 turmuşañ her kimke irad tutorıñ,
 2747 eliñe tüşdükün bide utoriñ.

2748 tülkü gezeblenmesi

2749 ıolasa çün eşitdi u sitemger,
 2750 ıorosıñ sözleriyé oldu mükedder.
 2751 bu sözlere eşitken gezyke keldi,
 2752 ıoroska vaqtı közleri bereldi.
 2753 gezyke keldi hündü ‘iyş-i haramka,
 2754 sardı ıoros boşuñ u şaplamağa.
 2755 zehrikti heşmde, seslendi nakes!
 2756 haydı: tiliñ sakléy oğul sesin kes!
 2757 hefet çeki ‘ēceb sözler hayoriñ,
 2758 ağıñ yigi nēse harkı yéyoriñ.
 2759 kabab olta tiliñ ağıñça kõnte,
 2760 bu sirtik yüzün de maşarak hün te.
 2761 meni elbet ki sen, havul tanoriñ,
 2762 tok omuşañ canında murtuloriñ.
 2763 yüzüye men küldüm, öziñ yitirdiñ.
 2764 ne bī monağ ıaş ıapkıñ süztürdiñ?
 2765 ıarman tayası vārā sen alışma,
 2766 lal olupa ıudda ıudda danışma.
 2767 bu terkibiñ bu cismiñer bu canıñ,
 2768 sözleriyé bī vaqtıñ, bu bī imanıñ.

2769 kör necür oynatır közüle kaşın,
 2770 deli şeytan hayır türk üzü başın.
 2771 gahvar özün çoğ bilmiş biliyon,
 2772 mene fehm u kamal dersi vériyon.
 2773 çekem tükün sökem kaşın yelekün,
 2774 çalam yerke kesem boşın kelekün.
 2775 sene her ne étigem bili hekkün,
 2776 yeğin bili sizay-i tē'n u diğün.
 2777 kulak ver cormuyu étdim müdellel,
 2778 halafın bibebe olta müseccel.
 2779 temi moğuf éti laf u gezafın,
 2780 koyum boynuya men cormu halafın
 2781 étem teksirlerün sabit özüye,
 2782 kul-i alem tuğkurular yüzüye.
 2783 gunahkar omağan tural qorkusuz,
 2784 haymam vallah sene, gulda savay söz

2785 horos, tülküde cormaların soruşması

2786 horos elbette avvalça kızişti,
 2787 amma söre tülkü hötiyé birişti.
 2788 töktü köz yaş étdi u ah u zarı,
 2789 hatab étdi u tülkü nabikarı,
 2790 ki aşıkâr éti éy dad hahum,
 2791 nēser dünyaça teksir u gunahum?
 2792 gunamu sabit éti saqlama yüz,
 2793 müdellel éti oçaglan boşum üz.
 2794 halafuma sözüm yoğ boynum sīpi,
 2795 ekké tirneğ hatı közlerim hīpi.
 2796 halafum her ne oldu, çekme parda,
 2797 ki boynum inçeri bī dana kılda.”

2798 horosқа üç corm beyan şamağ

2799 haydı: tülkü cem éti nala yu ahın,
 2800 mene sabit omuş üç dana gunahın.

2801 ħorosıñ bīyimci cormu

2802 bīsi bīedebeñ étmorıñ es şerm,
 2803 hayada ħarlığan bilmorıñ azerm.
 2804 ħalk̄ yanıça perrīñ bide haçorıñ,
 2805 köz öngüçe lumma lumma siçorıñ.
 2806 bulduğda bī yérçe bī koma dana,
 2807 eliñçe étorıñ unu bahana.
 2808 ħıñiloñ kitiki étorıñ ħabardar,
 2809 keliyor biçara bilmor boda kim var.
 2810 tutorıñ kitiki, kücle hünorıñ,
 2811 ħalk̄ıñ hüzürüça işiñ körorıñ.
 2812 bu ne pīs ‘adeter mel‘ün imansuz,
 2813 étorıñ künde on kişi kabunsuz.
 2814 kabunsuz kişi ħalk̄ıñ köz öngüçe,
 2815 bu cür étmek ravari ħanı dinçe?
 2816 bīnamus! ar u namusu yumuşağ,
 2817 haya adabı sen kēydiñ vurmuşağ.

2818 ħorosıñ ekkémci cormu

2819 ekkémcisi bular éy zar u efkar,
 2820 éşitmişem omuşağ merdumazar.
 2821 kéçeler ħomorıñ ūdige meħluk,
 2822 sene bu herzelik bilmem ne layuğ.
 2823 meger öz sesiñe ‘aşık omuşağ?
 2824 ki dünya ehliñ tengke hatmuşağ.
 2825 zelalet cadasıñ tutmuş varıyoñ,
 2826 kéçe yatķullarıñ ūsıñ alıyoñ.
 2827 nime kéçe çalorıñ sen tiringe,
 2828 harullamış haturıñ ħalk̄ı tengge.
 2829 eger yoğar şeraret cöheriñçe,
 2830 ağıña malık ol köpü yeriñçe.
 2831 ħefet çekmorıñ es loğazlamada!
 2832 héç harmorıñ bica bangullamağda!

2833 ravayeter ‘eli u şir-i kehhar,
 2834 buyurmuş herkim olğa merdumazar
 2835 gunahsı cormu, artuqar zenada,
 2836 bağışlanmaq nesib olmaz hudada.

2837 ħorosıñ üçümcü cormu

2838 ħolasa tülkü u keddar-i mel‘ün,
 2839 ħoroska haydı: éy giryan u mehzün.
 2840 üçümcüsü étmişen terk-i ‘adet,
 2841 ‘adetde hüngülü bulmaz se‘adet.
 2842 bu resm olmuş ki her şah-i mücellel,
 2843 boşıyé ħomuş u bī tac-i mükellel.
 2844 sen öz tacıñ netey başda kötürdiñ?
 2845 ħedimki resmleri öziñ yitirdiñ.
 2846 vurmaşañ ħudrukuya tac-i şahu,
 2847 kim ‘alemçe étmiş bu pīs gunahu?
 2848 eger şahsañ ħoyur sen boşka tacı,
 2849 gunah yu artuq étme, yok ‘ilacı.

2850 tülkü, ħorosda cavab ħişemesi

2851 ħolasa tülkü üç cormu ħatasıñ,
 2852 ħoroska sabit étدی, u gunahsıñ.
 2853 haydı: bildiñ témi sen üç ħalafıñ,
 2854 taqı dem vurma moquf éti lafıñ.
 2855 teqsirıñ bībebī ħodum boynuya,
 2856 cavabıñ var beyan éti uluma.
 2857 havul sen ar u namusıñ satmuşañ,
 2858 söziñ varar hayı, ne lal turmuşañ?

2859 ħorosıñ tülküke cavabları

2860 ħoros-i ħeste töktü eşk u ahıñ,
 2861 haydı u tülküke bībī cavabıñ.
 2862 seniñ bu sözleriñ lap ħirmizi küc,

2863 neber étdim men tük ü sen deķ ülgüc.
 2864 sene ‘erz éteyorum cömle kutah,
 2865 sürütleme meni salı sen allah.
 2866 rehm éti hadru fikirke tüşme,
 2867 kücüm érmez sene mendile öceşme.
 2868 herek bu kine yu boĝzu yürekde,
 2869 bu şeytan taşlarıñ tökü hetekde.
 2870 hıyal éti hılafum boşda aşmuş,
 2871 sene bilmem ne zereri toķunmuş?
 2872 tural bī lehze, hāz étti istirab,
 2873 haydım sene ta men bībebī cavab.

2874 **bīdeki cavab**

2875 haydın var benim edebçe kusurum,
 2876 ki eslen yoķ benim şerm u huzurum.
 2877 şaķavet zinciriñ boynuma hatom,
 2878 halkıñ huzuruça kamumu alom.
 2879 alı cavabı yu alı étme sen bīdad,
 2880 mene varud daĝar kōkde bu ĩrad.
 2881 benī adam héç vaht haya étmezler,
 2882 edeb adabıñ hergiz közlemezler.
 2883 hayılar tarı her, yérçe hazırar,
 2884 tamam ĩşlerke u bīna yu nazırar.
 2885 hende bu halça ta vaķmaz allahķa,
 2886 olular mürtekib yüz min gunahķa.
 2887 ullar allasında étmeyorlar şerm,
 2888 men necür étigem ullarda azem?
 2889 sene vazih haydım éy merd méydan
 2890 bullar insan daĝar héyvanar héyvan.

2891 **ekkédeki cavab**

2892 beyan éti sen témi éy haramı,
 2893 meger ki lazumar héyvan éhtiramı

2894 nime kéçe bangolum feryad étom,
 2895 yürekde na‘ra çekmiş nala étom.
 2896 bular fikrim türke gafil yatgulu,
 2897 ‘ibadet şivesiñ elde hatgulu.
 2898 ũđanmuş belki türkgeler numazka,
 2899 iltimas étigeler u kar sazka.
 2900 étigeler tarıka ‘erz-i hacat,
 2901 ĥudavendle étigeler munacat.
 2902 étmiş allah bu işke meni me’mür,
 2903 bu belliri ki “elme’mürü me ‘zür.”¹³
 2904 benim bu işlerimi étme inkar,
 2905 ĥiyalum ĥalkka éhsanar ne azar.

2906 üçdeki cavab

2907 haydın ĥudrukuma ĥomuşam tacı,
 2908 meni te‘ne hoĥıyé étđin amacı.
 2909 bu bohtanıñ mavlaĥ gunahsı varar,
 2910 bu metlebiñ mene ne deĥli varar?
 2911 bu yérçe yoĥ benim curmum müselleme,
 2912 özü ĥelĥ étmişer, ĥellaĥ-i ālem.
 2913 étorıñ neĥşe ya neĥkaşka ĩrad,
 2914 danışma sirr olu éy dad u bĩdad.
 2915 söziñ aĥırça çekdi irtidadka,
 2916 yeĥĭn sen kafer oldıñ bu ĩradka.
 2917 kodak ĥiflet yolĭñ tutmuş varıyoñ,
 2918 turmuş perverdigarĥa behs kelĭyoñ.
 2919 yéđi şeytan bu harĥlarda yériçe,
 2920 oldu mel‘ün bu ālemiñ yüzüçe.
 2921 ĥudavendiñ ĩşiyé sen ĥilme diĥĥet,
 2922 unıñ her ĩşiçe var neĥçe hikmet.
 2923 haydum: bĭ hikmetiñ olu ĥabardar,
 2924 sen allahıñ ĩşiñçe étme inkar.

¹³ Emir altındaki memur mazeretlidir, memurun mazereti bitmez.

2925 ki ya‘nı tac komaqluq zamanı,
 2926 hağa küner ne bu dünya-yi fanı.
 2927 u sultan ki bu dünyaça koyur tac,
 2928 kalur boşu haçuk, mehşerçe mohtac.
 2929 bī yazuqıñ eger vaqmağa yüziyé,
 2930 munağı padişay, allah tuy yüziyé.

2931 **horos tülküke yalvarması**

2932 ğerez çünkü horos-i zar u mehzun,
 2933 tamam étdi cavabıñ u ciger hun.
 2934 töktü kan yaş yürekde çekdi bī ah,
 2935 haydı u tülküke olupa agah.
 2936 cavabıñ bībebī aldın tüşündiñ,
 2937 bu biçara horosıñ derdīñ bildiñ.
 2938 yék yürek aynasıñ, temi éti saf,
 2939 sen allah parda çekme éti insaf.
 2940 temi nēser söziñ bu binavaqa?
 2941 helas éti meni, hatma belaqa.
 2942 sene çün haletim oldu müşehhes,
 2943 tolğanum boşıya éti mürehhes.

2944 **tülkü, horosda şahad hişemesi**

2945 haydı tülkü: ‘eceb fikr étmişeñ sen,
 2946 monağ bildiñ cavabum vérmışeñ sen!
 2947 kulakuma benim varmaz bu sözler,
 2948 taqı bīca söziñ, hayma mükerrer.
 2949 eger bu sözleriye şahidiñ var,
 2950 kığiri yēkelte, étme sen israr.
 2951 kebul olmaz söziñ, çün müdde‘iseñ,
 2952 egerçi müttekiseñ elmü‘iseñ.
 2953 horos erz étdi ba hal-i şikeste,
 2954 kelīm şahadlarum, men deste deste.
 2955 bī sa‘at bu yérçe, yék tural aram,

- 2956 şahadlarum sene men étdim é‘lam.
 2957 özümü kaçarak baluğka sürdüm,
 2958 hürün seğkellerim sene kığirdim.
 2959 üçü hacı, ıalğulu kerbelayı,
 2960 halafum yok danışmam men havayı.
 2961 haydı tülkü ‘eceb sen bīnavasañ,
 2962 neber tul-i kelaḡka mübtelasañ.
 2963 meni ĩncitme sen, éy nur ‘éynim,
 2964 ez bes ki yanşadıñ tağıldı méynim.
 2965 balam étme ziyad sözçe te‘aruz,
 2966 fikr éti danışma heyli tenağuz.
 2967 bu metlebi özün ilgerde haydıñ,
 2968 bitev insanları, cahil buyurdıñ.
 2969 haydıñ insan varusu bī heyari,
 2970 hamusu merdüd-i dergah-i hudari.
 2971 monağ şahadlarıñ yok é‘tibarı,
 2972 kebul etmek dağar şer‘iñ kebarı.
 2973 horos-i heste kördü çara yoğar,
 2974 haydı: éyze şahadlarıñ sanı yoğar.
 2975 bizim baluğça yüz dana enik var,
 2976 şahadet emiriyé heyli kömek var.
 2977 éşitdi tülkü küldü vurdu keğkeğ,
 2978 haydı: merheba bu ağılka beh beh.
 2979 biliyom derdiye çara bulunmaz,
 2980 balam! tezip yova it şahad omaz.
 2981 satarlar bī kötké ullar ĩmanıñ,
 2982 hatalar duzağke ullar öz canıñ.
 2983 yırağda bī nefer yolçu köreler,
 2984 unıñ dalında üç sa‘at hüreler.
 2985 hatıkañ bī tike kola hikmekde,
 2986 éter naheğ şahadetler yürekde.
 2987 şahad ular ki ĩmanıñ yağmağā,
 2988 ağıretıñ dünya maliyé satmağā.

2989 ne inki körükde u bés kırran pul,
 2990 u naheķ şahadet vériđe min yol.
 2991 ĥoros nacar étđi, túlkúke temkin,
 2992 haydı şahadları, sen éti te‘yin.
 2993 her cür şahad hişégeñ hazır étem,
 2994 hüzüruya kelīm, boğ nazır étem.
 2995 haydı: túlkü yéyin olu türk hadaķķa,
 2996 mü ‘ettel étme bīsīñ yolléy baluķķa,
 2997 étte ekké ĥoros hazır bu vahtça,
 2998 ki ullar oltalar lal, lümme, ĥaca.
 2999 kelip emriye kılteler şahadet,
 3000 şahadet vérteler olup sa‘adet.

3001 ĥoros i‘tirazı

3002 ĥoros-i bīnava ĥaldu müéttel,
 3003 tökdü boşıyé köl, ĥaldı ekké el.
 3004 vaķdu kördü bu işler vecke kelmez,
 3005 bu künçeki fikirler derdke teymez.
 3006 özünde el çekmiş, u haĥdı tilīñ,
 3007 ‘ēyan étđi bitev u derd-i dilīñ.
 3008 haydı: sanķay gunahum var ziyada,
 3009 sene bilmem ne tüşmüş bu arada.
 3010 hatmışañ canıma şerer sitemkar,
 3011 meger sen kedĥudasañ ya ki pakar.
 3012 sitemle tab u aramum kesmişeñ,
 3013 meger emniye ya sen mühtesibiñ.
 3014 allahķa şukr ki sen olmadıñ ĥazı,
 3015 olmazartı sende héç kimse razı.
 3016 meger sen ĥane insafañ baluķķa,
 3017 veya dēhyar u şuvrasañ baluķķa.
 3018 seni kim étmiş baluķķa pakar?
 3019 eliñçe var ferman, éti aşıkar.
 3020 seni kim bu mahalkā étđi hakum,

3021 ƙanı hŭkmiŋ meniŋ sende ne bakum
 3022 baluƙƙa erbaban ya nayuban sen,
 3023 hayı kŏm toĝrusu, nekarasan sen?
 3024 heƙ yolu yuv, tarıda sen ŧerm éti,
 3025 elimde medrekiŋ var beyan éti.

3026 tŭlkiŋ ħorosƙa cavabı

3027 éŧitdi ħŭn bu ehvalatı tŭlkŭ,
 3028 elin vurdu eliyé, yan ƙodu bŏrkŭ.
 3029 haydı: men emr u mē‘rufam cahanƙa,
 3030 bu iŧŧe ŧŭhretim var isfahanƙa.
 3031 ħalafkarı tutam, vérim cezasin,
 3032 hatam guvalaƙa, yaƙam babasin.
 3033 herkesin nemazı, oluĝa ƙeza,
 3034 hatam kŏrpelikge bī ab u ƙeza.
 3035 herkes ki rozasin yépiĝe tutam,
 3036 keffarasin alum dostaƙƙa hatam.
 3037 her kimsen zenası oluĝa ‘ēyan,
 3038 yeƙin yŭz zerbe ŧallaƙ étem beyan.
 3039 bīsi eger ħalkƙa vériĝe azar,
 3040 tutam men boŧunda étem giriftar.
 3041 eger kŏrŭge bīsi bīedeb iŧ,
 3042 boĝzunda batıram bīdana berk tiŧ.
 3043 eger zalım eli, olsartı haƙıƙ,
 3044 yeƙin bend olmazartı, taŧƙa palƙıƙ.

3045 ħoros allahƙa yalvarmaƙı

3046 yazıƙ elsiz ħoros ƙaldı mŭéttel,
 3047 vaƙtı kŏrdŭ ŭzŭlmŭŧ ƙarada el.
 3048 kŏrdŭ tŭlkŭ olmuŧ mest-i ŧeraret,
 3049 ki her ne sŏz hayor étmor isabet.
 3050 ne yalvarmaƙ bilor ne ah u zarı,
 3051 elde yŭkmŭŧ rezay-i kirdigarı.

3052 salmış hekkî tutmuş şeytan siyakîñ,
 3053 hîmiş andazada taşkar, hadakîñ.
 3054 karavul kıomayor, u hergiz sözke,
 3055 insafı yok vakmayor hürün yüzke.
 3056 temellük nanecibke étmeyor kar,
 3057 hıfet çekmoru es, héç étmeyor ar.
 3058 eşitmez hekkî sözü herkes yamanar,
 3059 una söz gunbaz üstçe girdekanar.
 3060 holudu yüzîñ héyi kirdigarğa,
 3061 yürekde yalvardı perverdigarğa.
 3062 hayırtarı: huda halum yamanar,
 3063 esir-i düşmenem rehm éti amanar.
 3064 hıdaya boşuma kıoyur sen minnet,
 3065 meni bu nakeske étme kıismet.
 3066 meni me'yus étme sen rehmetinde,
 3067 holunmam héç kıaçan, men ta'etinde.
 3068 bu mel'unıñ béyün ağızıñ bağléy.
 3069 meni azad éti, boynumu dagléy.
 3070 rava kıörme meni sen bu le'inke,
 3071 hılas éti yétiv hatı teyenke.
 3072 nezr hayorum, hılas étgeñ bu canı,
 3073 terk étmem es, tézde yüzü ezanı.
 3074 bu 'erzim eşiti, yareb tilimde,
 3075 bu 'ehd olta kı men öz hasilimde
 3076 vérim on béş numurtkıa, bî fekirke,
 3077 eli boş bınavaķa müstmendke.
 3078 bu 'ehd olta 'elac étgeñ bu halkıa,
 3079 hadakı yalun varum men kerbelakıa.
 3080 bu nezr olta kı, künde alta nuba,
 3081 gunahlarımda étem tuba tuba!
 3082 meni zülm elinde éti sen raha,
 3083 kı nezrlerim bîbebî étdim eda.
 3084 bu nezr u niyazlar, olmuş mene déñ,

- 3085 sözümlçe yok yupak, rebu'l-alemñ.
 3086 yupak hamam sene men éy hüdavend
 3087 dehil taşu meçid méhrabka sovgend.
 3088 yupak 'erz étigem men bu kelamı,
 3089 yuyum bī lehzeçe ekké balamı.
 3090 hayıbilmem ıbadetiñ artıķıñ,
 3091 ķeza étem nemazımıñ ķaldıķıñ.
 3092 Őetri'ēt derdiniñ buldum davasıñ,
 3093 keçgili ta'etiñ étem ķezasıñ.
 3094 hüdaya Őahadañ men a'éb oldum,
 3095 keçgili işlerime ta'éb oldum.
 3096 aman allah tükendi maye-yi 'umr,
 3097 érişdi küneşke, saye-yi 'umr.
 3098 hölümde ķorkmorum yoķar herasum
 3099 ķiyamet derdiri hofluğ havasum.
 3100 tüşdükiyé fikrime hovl-i cehennem,
 3101 beden titrur, étor halum, berhem.
 3102 hüdaya 'umru, bīhuda keçerdim,
 3103 çırağum léhvele, leğvle héçerdim.
 3104 sene havul 'ıbadet étmedim men,
 3105 sidķi dille eta'et étmedim men.
 3106 suçum mavlaķ yüzüm ķara hüdaya,
 3107 elim boşar éti çara hüdaya.
 3108 çetiner éy huda ķebriñ 'ezabu,
 3109 bu yazıķ bendeñ, héç yoķuru tabu.
 3110 pulum mavlaķ, azķa hāz heyi zulmen,
 3111 hayı ķanusu derdke, heglédim men?
 3112 cavanluķ çanıça, seğ mestertim men,
 3113 cahalet ķodretiýé sermestertim men.
 3114 eyilmezertim secde ya ruku'ķa,
 3115 almazartum hükmi-dini vucudķa.
 3116 heméşe hab u gifletçe yatmışam,
 3117 yüz holumuş nemazda men purtmışam.

3118 helaf-i şer‘ke israr éterertim,
 3119 nekir u münkiri inkar éterertim.
 3120 meshere billertim ekkémci heyatı,
 3121 hesabı mehşeri, pol-i siratı.
 3122 hıyalıma hölüm tüşmedi hergiz,
 3123 kıyamet fikirime, keçmedi hergiz.
 3124 zelalet canıma hôt vurdu köndüm,
 3125 cehennem ateşin kul henek bildim.
 3126 méyi giflet dil-i naşadka vérdim,
 3127 aldum bī bada umru badka vérdim.
 3128 eger sanéygem, varum, min gunahum,
 3129 yokumar min gunahka bī savabum.
 3130 hudavenda rehm éti héyi mennan,
 3131 peşimanam peşimanam peşiman.

3132 horos du‘ası müstecab olmak

3133 holasa çün horos étdi tevessül,
 3134 haydı: mavlağ nezr u kıldi tevekkül.
 3135 u dem kıldi tefezzül héy é‘lam,
 3136 helas olmak yolın étdi é‘lam.

fekom lillah min lotf hefı,

yedoğu hefade en fehm-el zeki.¹⁴

3137 salı sen işinji perverdigarka,
 3138 sakit yatuv hasilin yordu barğa.
 3139 kerekir olığa haccuğ telaşın,
 3140 özün hölerme, titme üstü başın.
 3141 batinçe pak işler, allah eliçer,
 3142 zahirçe gerçi han u şah eliçer.

3143 kebistanluğka érmakleri

3144 gerez tülkü mavlağ kezdi tolgandı,
 3145 baluğ körsengiliçe daldalandı.

¹⁴ Allah’ın şevkati ne kadar da gizlidir. Parmak vuruşları akıllı ve anlayışlı oluşundan.

3146 ez bes tolgandı, bağırı oldu kan,
 3147 yol boşuça bīde kördü kebistan.
 3148 u hişedi, çekilige ereliyé,
 3149 özīñ çekge kebistanda bereiyé.
 3150 ħorus-i ħeste çekti ah u afğan,
 3151 közünde yérke töktü yaş alğan.
 3152 anağ seslendi, tüştü ses cahanğa,
 3153 yétişdi nalası yérde asımanğa.
 3154 çekererti ah ah üstünde peyapéy,
 3155 ĩngillérerti misal-i naleyi néy.
 3156 közü yaşı yürek ahu demadem,
 3157 ħurarartı yér u kōklerçe matem.
 3158 oldu tülkü çün, bu halka ħabardar,
 3159 te‘ecüb étđi u, oldu giriftar.
 3160 haydı: ahay nēser bu nala yu ahu,
 3161 meni bu metlebde yék éti agah.
 3162 perişan haletīñ heğler közüñ var,
 3163 monağ belliri ki, bīman sözüñ var.
 3164 ħoros haydı: ki éy ‘aқıl soğendan,
 3165 bu kebristanda ħafil keçme ħendan.
 3166 bu yérçe yatmışallar, şah u sultan,
 3167 kelem қаşlar misal-i mah u sultan.
 3168 ecel almış elinde taht-i şahı,
 3169 қара turpaқ olmuş taht gahı.
 3170 yatmış boda mavlaқ mümin u pak,
 3171 yatmış boda koma erbab u idrak.
 3172 yatmış bu yérçe havul meliқalar,
 3173 boda yatmış ħéyli novkedħudalar.
 3174 yatmış bu yérçe seħ re‘na cavanlar,
 3175 yatmış bu yérçe keşeng cananlar.
 3176 u mermer sineler, қalmış bōđ çılpaқ,
 3177 қара көзlerke tolmuş ħaқ u turpaқ.
 3178 bu insanlar ki, sakit yatmışarlar,

- 3179 varusu om u onun salmuarlar.
 3180 yr astıa heme zar u a'im,
 3181 alımar kzleri ellere, da'im.
 3182 arızu tomasın pak hekmierler,
 3183 kelip varan yoliy kz tikmierler.
 3184 bulu ome aan suvlar bu yre,
 3185 hgller kz yaıru, ebire.
 3186 suvly kzlerini vaı nergiske,
 3187 vaur min hesretle, yryze bizke.
 3188 eger hion reza-yi kirdigaru,
 3189 yadında es hime ehl-i uburu.
 3190 bu sakit taları sen henek tutma,
 3191 mezar ehlie ki derdi unutma.
 3192 byin sen vamaan ehl-i mezara,
 3193 inenip and iem perverdigara
 3194 hld ki ebriye b kimse vamaz,
 3195 ebri ziyaretiy h kim tolanmaz.
 3196 yolum her an tererti mezara,
 3197 fatihe vrrettim ehl-i ubura.
 3198 hoirertim  pesta ol hovellah,
 3199 terertim hidye f sebillillah.
 3200 ne fayda tmi yoar itiyarum,
 3201 felek kesmi beter sebr u ararum.
 3202 yk tmi himmet ti nikufam,
 3203 sen allah varma bdem tural aram.
 3204 hayı b fatihe hoi du'asın,
 3205 icabet ti hliler, modde'asın.
 3206 itdi tlk bde elbi sindi,
 3207 hrosın ovl u f'liy u inendi.
 3208 ebul tdi nesihet dmeninde,
 3209 gafil oldu unın mekr u feninde.

3210 ħoros ħurtulması

- 3211 tülkü fatihe haydı ağzı haçuldu,
 3212 ħoros allah hayup bīde hatkuldu.
 3213 u yérçe varartı söyet hağaçı,
 3214 ħorosıñ derdiniñ oldu ‘elacı.
 3215 uçdu söyet şahasıñ mesken étدی,
 3216 u fenliğ zalumқа havul fen étدی.
 3217 ħoros elde vardu, meclis puzuldu,
 3218 kelin hirkek hündü, küden şur oldu.
 3219 bu ehvalatı çünkü tülkü kördü,
 3220 özīñ çaldı yérke, mühkem ciğirdi.
 3221 sesin hidi çinħirdi çaldı elin,
 3223 yüzün titdi, yuldu mühkem seĳkelin.
 3224 haydı: görizқа le‘net éy yatanlar,
 3225 ‘eceb hatdīz belāқа tünmetünler.
 3226 babam köndü, yürek bendim kırıldı,
 3227 nabar yérçe hev boşuma yıkıldı.
 3228 ĳara yolça hölügetdi teĳeddüs,
 3229 mene lazum dağartı bu tecessüs.
 3230 ĳozluğumda yupağda ‘abid oldum,
 3231 şeri‘et ehli olmuş zahid oldum.
 3232 bu nabar lefzerti keldi tilime,
 3233 yupağda fatihe téyte élime.
 3234 ħorosқа bī vağup hekdi neççe gul,
 3235 haydı: tülkü! tökü témi boşıya kül.
 3236 haydı: tülkü seniñ heviñ yıķilte,
 3237 yépigertiñ tutaķīñ canıñ ta hünthe.
 3238 kerekerti tutduğda tutağartum yasīñ,
 3239 boynum sīnte témi tuttum ‘ezasīñ.

3240 tülkü zehriğmeki

- 3241 ħorosқа seslendi u demçe tülki,

3242 haydı: ҡalta seniŋkile benim ki.
 3243 derdiŋ cigerime, héle étorıŋ.
 3244 benim deŋ hélemi havul biloriŋ.
 3245 munu bili ҡesas oĝbaqa ҡalmaz,
 3246 bu derdle tülkü bey ҡebirke varmaz.
 3247 meni! zalım! bu rengleriŋ étدی leng,
 3248 sene bī çöl tikem her sapu bī reng.
 3249 eger allah aman verge ecelde,
 3250 seni bī hadru vaht, tutam men hende.
 3251 mene bildiŋ neber sen ҡulluŋ étدیŋ
 3252 bu halumça meni, ҡara pul étدیŋ?
 3253 men hölī sen tirri, saqléy yadiŋça,
 3254 bī ҡara tūn tikem, seniŋ bođuŋça
 3255 vurum bī hōt sene, éy megr pişe.
 3256 hayılar dastanlarça hemişe.
 3257 ğafıl körgem seni, boynuyu burqam,
 3258 hatam çölmek dibéy babayı yaqam.

3259 tülkü hababak çekmesi

3260 ħoros u lehze ki sesi éşitdi,
 3261 haĝaç boşça küldü şadluŋ étدی.
 3262 elīŋ çaldı eliyé hababak çekdi,
 3263 perrīŋ çaldı perriyé azzad bang çekti.
 3264 haydı: zalum cavabīŋ alı témi,
 3265 kötiŋ süpürgeliyé hünek yov témi.
 3266 köziŋ süztürme éy enter vaquşluĝ,
 3267 boşīŋ oynatma, éy boşu belaluĝ.
 3268 ğeyzde olmuş, yüzü köziŋ kırmizi,
 3269 sesīŋ kesi hāz hürü ‘enter ҡizi.
 3270 ne monaĝ hatīŋ yu yalquz çapturoŋ,
 3271 har it vārā tōrt terefiŋ ҡapturoŋ.
 3272 hereŋ yéke tilīŋ vayī el haçı,
 3273 eliŋde kelmeyor bīzad türk ҡaçı.

3274 hayı her nēse hayorıñ éy sitemger,
 3275 yoraqıñ könekge, var yérıñ köner.
 3276 sene hōt vurmuşam kōtiñ könoru,
 3277 babanı yaqmuşam, canıñ hūnoru.
 3278 işiñ boşka keldi, ne bozzullorıñ?
 3279 hoqıñ taşka téydi ne böğürürıñ?
 3280 eger sen hōlmediñ düzeldi işiñ,
 3281 koma yérke sen eliñde keldikiñ.
 3282 ne es qorqmadıñ bu köz yaşımda?
 3283 boşuma sarılma, haçulup başımda.
 3284 tezip yov vallah küciñ mene érmez,
 3285 munu bili tişıñ es mene kirmez.
 3286 hūdavendim mene vérir kömeklik,
 3287 kesildi, kördükün hağaç kürgeklilik.
 3288 penahumar benim çün héyi zülmen,
 3289 haymam héç vaht şahka şahgulu men.
 3290 ne tul kişi vara, qarqış étorıñ?
 3291 biçara mebdile kel kel étorıñ?
 3292 sene omaduğ mende zülm-i teksir,
 3293 nifriniñ étige deqqene tesir.
 3294 özüye yék, malik olu sözüye,
 3295 holunur nifriniñ özü yüzüye.

3296 tülkü naomīd olmağı

3297 holasa çünkü meyüs oldu rubah,
 3298 yüz kodu bébança ba nale yu ah.
 3299 köndü hōtlandı u, zar-i dilefkar,
 3300 körügertiñ könmek var ta könmek var
 3301 zehrinde hōt tutmuş alavlannartı,
 3302 köynüçe hōroska yalazlannartı.
 3303 hayırrartı körmegerdim, bu künü kaş
 3304 hūdavenda hatı benim boşuma taş.
 3305 şıkarum éy hūda hündü elimde,

3306 bu bedbehtlik mene keldi tilimde.
 3307 körügertim éy til! lal oluğartıñ,
 3308 tüşekgertıñ bendke sir kaluğartıñ.
 3309 le‘net olta sizke, éy hölgülüler,
 3310 meni hatd̄iz belaka tünmetünler.
 3311 bu hağaç hekgiliñ babasiyé le‘net,
 3312 kelitti boşıma b̄i monağ méhnet.
 3314 tüşmüştü elime b̄i yağluğ tike,
 3315 elimde hündü oldu tike tike.
 3316 ne fayda çekigem miñ ah u faryad,
 3317 şıkarum vardu elde dad u b̄ıdad.
 3318 ‘eceb tazda eti, ıu v̄arā tükü,
 3319 türke sasuk tülkü, h̄az yaş̄ıñ tökü.
 3320 unu köz kapakıyé biz sürme haydağ
 3321 sa‘adetçe hōma, süretçe cağ cağ.
 3322 دنیاça körmedikertim monağ çağ
 3323 neter hündü elimde b̄i ter-i yağ.

3324 tülkü perişanluğ

3325 tülkü heğledi, kezdi tolğandı,
 3326 üzöldü tağatı vardı tayandı.
 3327 ne tizçe tağatı ne cança tabı,
 3328 yürekde heğledi étدی iztirabı,
 3329 tolğanturdu köz̄iñ aqturdu yaş̄ıñ,
 3330 kurruk turpağ üstiyé kodu baş̄ıñ.
 3331 qaraldı közleri, halı vuruşdu,
 3332 yüreki qavzandı, hem rengi uşdu,
 3333 hücüm étدی merez cism-i nizarqa,
 3334 bulğandı haleti, tüştü éhtizarqa.
 3335 vetende hünmekiyé gem yéyirerti,
 3336 tökererti köz yaş̄ıñ hayırrartı:
 3337 hölürüm közlerimi vaqulu yoğ,
 3338 ne b̄i heğlegilim, oğşagulum yoğ.

- 3339 ne bacım var, ne lalam, ne deķ nenem
 3340 ne oğlum, ne dostum, ne deķ dedem.
 3341 hōlorum meni bī yad étgili yok,
 3342 boşumu tizi üstiyé algulu yok.
 3343 bulunmaz ne kafan ne sidr u kafūr,
 3344 ne tabut u ne ğessal u ne deķ gūr.
 3345 vesiyet étigem héç kim yazan yok,
 3346 hōldüki bī nefer ķebrim ķazan yok.
 3347 vetende saru men eger hōlsertim,
 3348 ķom u ķoņşuda saru can vérsertim.
 3349 allartı familler, meni haraķa,
 3350 batarartı lala bacı ķaraķa.
 3351 bīsi tōşüm üstiyé saç tōkererti,
 3352 bīsi kirpik sanı, yaş tōkererti,
 3353 çekdikiyé ah bacım, can hayırtı,
 3354 nenem nezr étmiş ķurban hayırtı.
 3355 bīsi laşum üşçe saç yonarartı,
 3356 bīsi ķazanakça halva yuğurrartı.
 3357 bīsi tabutu üstiçe, boş haçarartı,
 3358 bīsi molla dalında, tolķannartı.
 3359 uca sesle hayırtı, aç balam vay,
 3360 ğurbetçe hōlgülü mühtac balam vay
 3361 yüz holumuş heķke yalvarığartı,
 3362 tōkügerti közünde yaş turuğartı.
 3363 nēse ollartı nenem halum bilserti,
 3364 can vérdikde boşum huciyé kelserti.
 3365 ħudavenda bu zar u rusiyahiņ,
 3366 bağışléy mehşerçe corm u gunahiņ.
 3367 mene rahat éti bu éhtizarı,
 3368 soal-i ķebri sehl éti foşarı.
 3369 ħudavenda bi heķķ-i al-i yasīn,
 3370 bu zar u bīkesi ħar étme yasīn.

- 3371 **ġeybde tülküke nida kelmesi**
3372 monaġ ġingillemiş, ah çekererti,
3373 dembidem heġlemiş, yaş tökererti.
3374 telatum kıldi behr-i lotf-i cebbar,
3375 ġeribiñ nalasıça bī eser var.
3376 ġavzandı ġéybde bī ses u sa‘et,
3377 ki türk éy ġeste-i derd-i muca‘et.
3378 ġem u ġustañ tükendi, érdi boşka,
3379 aram olu “kulungīñ vurma taşka.”
3380 sene rezzağ bīşikar kısmet étđi,
3381 u napakı esir-i neğmet étđi.
3382 ġolasa tülkü çün hatif sözlerīñ,
3383 éşitmiş tiskindi, haçdı közlerīñ.
3384 bellī oldu una, lütf-i ġudavend,
3385 külümsedi yürekde, vurdu lebhend.
3386 u dem buldu bī huşak, oldu falçı,
3387 haydı bulğam kitik üçde bī alçı.
3388 huşakı sorduğda, u alçı turdu,
3389 kıvalmış şad oldu, tülkü kıdurdu.
3390 u çozuk canıla, çekdi nale ah,
3391 haydı: *īnni tevekkeltu elellah.*¹⁵
3392 elīñ kıodu yérke, kıavzandı haçakka,
3393 sümsünü sümsünü keldi baluğka.
3394 érđi bī daraça, zar u dilefkar,
3395 kördü u daraça, bī kök kitik var,
3396 yemiş ez bes dana, ġaz vārā omuş,
3397 kıarnı şışmiş şışek vārā saz omuş.
3398 omuş şangul, heğki étmiş feramuş
3399 damağı çak étmiş cam-i safa nuş.
3400 vurur çehçeh kırdikde lalazarğa,
3401 hayır bulbul kimer, kakluk nigarğa.
3402 ne allah biliyor ne mezheb u dīn,

¹⁵ Ben ancak Allah’a güvenirim.

3403 zelaletle étmiş u terk-i ayīn.
 3404 ğururunda yéřişīñ, yolīñ hazmuş,
 3405 bodīñ çekmiş sanķay ki ğaz turmuş.

3406 tülkü ferik tutmaķı

3407 ħolasa çünkü tülkü oldu mehrem,
 3408 kitiki kördü oldu şad u ħorrem.
 3409 kitiki körmeçe u bīde turdu,
 3410 hayıñ sen beħti yatmuştı ūđandu.
 3411 u dem murg-i dili, pervazķa keldi,
 3412 havaslandı sümükü sazķa keldi.
 3413 haydı beh beh ne hektim ne ķavurdum
 3414 şukur olta bī hazır loķma buldum.
 3415 közü çün nergis-i şehla haçuldu,
 3416 bitev ğem ğustası boşda uçuldu.
 3417 yıraķda şér vārā bīde u purtdu,
 3418 hatluķdu kitiki boğzunda tutdu.
 3419 ğerez söz moħteser derdīñ unuttu,
 3420 kitiki tutmaça mühkem naluttu.
 3421 u yérçe bu kitik ħéyli étđi nala,
 3422 ħabardar olmadı héç kimse vallah.
 3423 ez bes ki dad étđi tüştü nefesdeh,
 3424 héç kimse olmadı halı bu sesde.
 3425 kitik kördü ki olmor kimse halı,
 3426 haydı: aħır dağar, turmaķ mecalı.
 3427 ħıyalıyé keldi bī cimili héle,
 3428 tülküke erz étđi, u ħoş tilile.
 3429 “ki éy biçaralar poşt u penahsı,
 3430 peleng u şir u bebrıñ ķiblegahsı.
 3431 seniñ lütfiñla fezliñçe közüm var,
 3432 icaza vér sene bī hāz sözüm var.”
 3433 tülkü haydı: lal olupa danışma!
 3434 temelluķ hōtuça könme alışma.

3435 sesîñ kesi h̄éyli huvma ellerîñ,
 3436 tural hatma işke yağluğ tillerîñ.
 3437 sessiz tural kulaķumu vang étme,
 3438 k̄ız vārā ışmarmā, etîñ zehr étme.
 3439 meni hatma elke taķı allanmam,
 3440 yavan, çī sözlerke taķı inanmam.
 3441 bu salusu bu mekr u fikr u tetbir,
 3442 yeķîñ étmez mene bī zerre te'sir.
 3443 hayma açluķ benim aqlumu almış,
 3444 meni melün heriñ bu halka hatmış.
 3445 h̄ıyal şadıñ özüye çara buldîñ?
 3446 heriñ allatdı sen deķ şire yapıdîñ.
 3447 kökerige bī qarı ot, ķebrimde,
 3448 heriyiñ pisliki hünmez ķelbimde.
 3449 eger min lala boş haçķa gulumda,
 3450 h̄orosîñ dağları varmaz yadımda.
 3451 sim vārā afeti, bağıma hesdi,
 3452 babamı könderdi, bağrumu kesdi.
 3453 unîñ mekr işlerîñ yadķa hatorum,
 3454 ķesasîñ men béyin sende alorum.
 3455 iķbalum bu sa'at havul ķavzanmış
 3456 sarğulu düşmenim özü sarılmış.
 3457 ne dad éti, ne deķ közde tōkü dem
 3458 yésem kerek seni, h̄atırîñ ķurs cem.
 3459 çağlama eşke, toħmumu elleme,
 3460 çapıla vérme ķoltuķķa yélleme
 3461 ne men bī kimseke poşt u penahsam
 3462 ne şir u ne peleng, ne ķiblegahsam.
 3463 ğeribem ğurbet turpaķıyé yükülmüş
 3464 terke vārā boğum, ğemde bükülmüş.
 3465 beden hargun yürek ğemliĝ özüm aç,
 3466 tilenci vārā elim boşluķda mühtac.
 3467 ne cança taķatim, ne közçe nurum,

3468 ne boşça huş u ne dilçe sururum.
 3469 yémezetdim seni amma seht açam,
 3470 seni vallah yémekde la alacam.
 3471 kavzatma köklerde ah u emanı,
 3472 bu heğ sözer açın olmaz imanı.
 3473 gerez tülkü oldu, şadu horrem,
 3474 yadında hündü, derd u méhnet u gem.

3475 tülkü ferik yemesi

3476 holasa tülkü mağul harğun oldu,
 3477 yordu bī taş üstüçe sakın oldu.
 3478 tişin bastı boşin üzdü ferikin,
 3479 perrin yuldu u biçara kitikin.
 3480 yédi toğ oldu, çağlandı damağı,
 3481 haçuldu gul vārā kaşı kapağı.
 3482 tevekkül étدی çün perverdigarka,
 3483 érđi u meksudka seğ kirdigarka.

3484 tülkü kissin yadıyé hatmağı

3485 holasa mevla gul bu cīr neğl étmiş,
 3486 ravayet gulşeninde, bī gul dermiş.
 3487 ki çün gemhanasın toldardı rubah,
 3488 kisisi tüştü yadıyé hende nagah.
 3489 haydı tülkü ki aç kıldı ayalum,
 3490 ne fayda hoş keçige kéçe halum.
 3491 köz tikmiş yollarğa çeker intizar,
 3492 yédikim yegülük olta zehr-i mar.
 3493 kallarum oluğa, hevçe perişan,
 3494 olur her ne içigem, qarunumça kan.
 3495 aç kalığa külfet, oluğam men şad!
 3496 tülküler içiçe hīpigem pīs at!
 3497 eceb konturmorum, es toz özüme,
 3498 nenem hevçe aç kalmuş, tü yüzüme.

3499 kallarum aç, yürekleri bişoru,
 3500 özüm yéyip içom, ıarnum şışoru.
 3501 nenesiz olıga her zad bilinmez.
 3502 biryan ızuzu benim canıma s̄nmez.

3503 tülkü ü körmesi

3504 holasa çün bu fikrke tüştü tülkü,
 3505 ğem u ğusta hōtuça bişti tülkü.
 3506 u kalların birriz yad étererti,
 3507 tökererti köz yaş, ah étererti.
 3508 kişisi fikriçe, batdı fağanka,
 3509 ızavandı nalası heft asımanka.
 3510 tüşererti yadıyé, yar u yoldaşlar,
 3511 tökererti közünde birriz yaşlar.
 3512 müsibet riştesiyé vabeste oldu,
 3513 ez bes özün tūdū, u heste oldu.
 3514 mezemmet çalasıyé ğerğ oldu batdı
 3515 boşın kodu b̄ taş üstüçe yatdı.
 3516 ūça kördü u b̄ şehs-i mücellel,
 3517 keldi luftla başıya çekdi b̄ el.
 3518 mücellel çün kelim-i vadi-yi tur,
 3519 saçulmuş yüzünde, hay vārā b̄ nur.
 3520 buyurdu türke nēyer éy belakeş?
 3521 ki olmuş b̄ monağ halın moşevveş!
 3522 başınça nēse var, mehzün u külbaş,
 3523 tōkor birriz közin péyveste ızan yaş.
 3524 yağa yirtik közü yaşluğ perişan,
 3525 olmuş işin müretteb ah u afğan.
 3526 nēser derdin béleşmişen turpağka?
 3527 semada ızavlanmış, ahın semaka.
 3528 eşitdi bu sözü rubah-i heste,
 3529 hadağka turdu u zar-i şikeste.
 3530 vurdu cellad-i ğem, boyunyé dürtme,

- 3531 tökdü köz yaşlarıñ, çaldu hökürtme.
 3532 selam étدی buyurdu resm-i teslim,
 3533 elīñ qodu töşiyé u étدی tēzim.
 3534 beyan şadı halīñ, can hüne hüne,
 3535 bucīr haydı söziñ, u köne köne.
 3536 rehm éti aqa can, közümiñ yaşiyé,
 3537 meni sen yétgeri kallarum başiyé.
 3538 yadıma tüşmüşer, ehl u ayalum,
 3539 ular toğyan étmiş derd u melalum.
 3540 dedem açar nenem aç külfetim aç,
 3541 müsibetler hoqıyé, olmuşam amac.
 3542 nenemiñ közleriñ, yolqa tikmişem,
 3543 balalarum aç u suvsuz hekmişem.
 3544 bu gemlerde aqa bēlim büküldü,
 3545 yemişim her ne burnumda töküldü.
 3546 men özümde savay ön külfetim var,
 3547 işim çetiner mavlaq méhnetim var.
 3548 bīsi nenem ubīsi deq dedemer,
 3549 bīsi deq keniziñ hoş qedemer.
 3550 üç oğlum bī bacım, bī balduzum var,
 3551 ekké balla saruğ télliğ qızim var.
 3552 herec olqa mene, sende bilim men.
 3553 mene lutf éti, elleriñ öpem men.
 3554 inayet kölgesiñ hatı boşuma,
 3555 veya canum alı, salı boşuma.
 3556 bu el bu hetekiñ, haçı müşkilim,
 3557 ya türk kesi dameniñ, ya ki elim.
 3558 haydı: u şeşs yatma, türke hağaqqa,
 3559 teqella éti dürmenip bu taqqa.
 3560 kördiñ oda bēri, sen étدی tēzim,
 3561 eliñde her ne keldi étدی tekrım.
 3562 una refiğ olu tüşek haraqa,
 3563 bu tēzlikle éreñ sen deq muradqa.

3564 u dem tülkü ūdusunda ūđandı,
 3565 tişice kördükīñ toğru sanadı.
 3566 u sa‘atça turdu dīmdik hađakķa,
 3567 yüz tutmuş yollandı, dürmendi taķķa
 3568 yürüdü bī haz, hardı oldu ħeste,
 3569 el hađakđa tüştü zar u şikeste.
 3570 sürünnerti gebelemiş varırtı,
 3571 nalası kavzanmış ucalannartı.
 3572 up uca tađlarķa, dürmenirerti,
 3573 hağak bend omazaķ sidrinirerti.
 3574 tizi üstü turrartı heseklérerti,
 3575 el hağak çallartı, tirseklérerti.
 3576 lebas-i işretīñ, hidi harķasında,
 3577 eli hem tizleri, hündü ķasında.
 3578 haçarartı tōrt terefke ķollacīñ,
 3579 çekererti yukķar u vaĥt turmacīñ.
 3580 tađıñ turpaķlarīñ, éne sürreti,
 3581 céyran vārā ah çekmiş begirrerti.
 3582 bu haletçe yol varup yürirerti,
 3583 meķsediyé érmeke héy ulirerti.

3584 tülkü börīñ kōrmesi

3585 kerkindi tülkü hündü tađıñ boşıyé,
 3586 közü bīde sataşdı öz yoldaşıyé.
 3587 kördü taş üstüçe bī börü turmuş,
 3588 u yetim kal vārā boynuy burmuş.
 3589 çektiki nala, tağlar seslenoru,
 3590 taķatı varmuş elde canı hōloru.
 3591 ne bī refiķ ne bī lala, kuķ yormuş,
 3592 tükde hünmüş balıķ it vārā turmuş.
 3593 közü yaşlığ eli ķoynuça ķalmış,
 3594 açında rengi roĥu, sarığalmış.
 3595 ez bes ki erimiş, açluķ elinde,

3596 bélenmiş turpaqqa u itgininde.
 3597 unu kördü qavaldı, oldu teslim,
 3598 yırakda bī boş idi, étdi tēzim.
 3599 cilve étti maqul, mehbub közüçe,
 3600 yıkıldı turpaq üstiyé yéti yérçe.
 3601 keldi avval hüzürüça tayandı,
 3602 oçağ keldi unıñ boşıyé tolqandı.
 3603 bu vezi kördü u gorg-i mölem,
 3604 haydı: ehlen ve sehlen heyri meqdem
 3605 kéfiñ havul damaqıñ kök necüreñ?
 3606 oğul nérd keliyoñ ne sen bucüreñ?
 3607 u dem tülkü tüştü bī éyze halka,
 3608 tutar tutmaz til haçtı bu maqalka.
 3609 selam olta sene éy kıblegahum,
 3610 eziz dostum havul poşt u penahum.
 3611 meni bī hoq vārā qomuş kamanqa,
 3612 yükmiş taşğar, hatmış taqqa bébanka
 3613 qeribem boğdu meni derd-i hicran,
 3614 meni öz astanaqça bili méhman.
 3615 mosibet hōtuça ez bes ki köndüm,
 3616 seniñ kölgeye keldim süründüm.
 3617 hidmetiñçe kerek mudam qalığam,
 3618 qoluma rişte-yi taet hatığam.
 3619 bitev ālemde hekmen el üzügem,
 3620 dalında gölge vārā men kezigem.
 3621 kerek köz tutmağam heç masavaqa,
 3622 kezigem hartıñça, men misl-i baqa.
 3623 éşitdi bu sözü gorg-i mükedder,
 3624 turdu eyleşdi haydı éy berader:
 3625 hitik öptüm u gul yüziñde bī men,
 3626 bu könek qelbime, bī suv septim men
 3627 hezaran aferin ehsent u ehsent!
 3628 sene miñ aferin, ne‘mü’l-feta ent.

3629 oġul ġem yéme, yék étme teşviş,
 3630 moşerref buyurdıñ, olma sen dilriş.
 3631 kuşum konu sene, avval köretir,
 3632 meni öz mehremiñ dostıñ biletir.
 3633 deri étmem sene var, her ne varum,
 3634 ezizim sen konuñ nazluġ yarum.
 3635 közüm yaġıñ vérigem men méhmanka.
 3636 neş'e olum sendi vārā konuğa.
 3637 eger ellī méhman yékge incimem,
 3638 yolka hatam men ullarda rencimem.
 3639 méhman yékge ruzu kelir, dalında,
 3640 ne ruzu hoşluk, haydınluk dalında.
 3641 hev sahabıñ gunahlarıñ vardıkda,
 3642 yétir u vaht huda hafız haydıkdı.
 3643 havul olur méhman elbet müsafir,
 3644 buyurmuş mustafa lovkane kafir.
 3645 velakin şermendesem, éy niku zad,
 3646 canum hünte elim boş yokumar zad
 3647 elim boşar kelmişen menzilime,
 3648 hölümüm hişorum tüşmez elime.
 3649 nēse hevi zehmet çekti yék vağı,
 3650 taqqırağ olmuş yérile turpağı.
 3651 mene tağı tirçelmek héyli sehter,
 3652 ērinim ērin üstüçe ceht bender.
 3653 hudavenda bihekk-i al-i ismet,
 3654 méhmanda héçkimi étme hicalet.
 3655 ne havullar izzet étmek konuğa,
 3656 kığirigen konu kıkanğa.
 3657 haçığan hizmet-i kavruk lavaşı,
 3658 toldarığan çanağa petle aşı.

3659 tülküle böri danışağı

- 3660 haydı tülkü una éy fehr-i ehrar,
 3661 icaza ver mene bī hāz sözüm var.
 3662 bular erzim ne omuşağ perişan?
 3663 péşeñ olmuş monağı ah u afğan?
 3664 müretteb közleriñde yaş tökoriñ,
 3665 cetinlikle nabar künler çekoriñ.
 3666 böri haydı: oğul koy men cavabīñ,
 3667 bībebī haydum cavab-i basavabīñ.
 3668 cavanluğumça men bī şér varartum,
 3669 herkes u nakeske küc hayırartum.
 3670 artuğ boş vurdu mende zülm u bidad,
 3671 elimde köklerde kavzandı faryad.
 3672 mavlağ oğlağ çepiş taşkarça yédim,
 3673 elim hatdum yilğiler canīñ hidim.
 3674 musulmanları hatdum istirabka,
 3675 tepildim tevleke ya mösterabka.
 3676 kōñçular boşlarıyé kétdim oyonlar,
 3677 hağurdum burrada, kök kök koyunlar
 3678 kelir yadıma bī kün bī cavanıñ,
 3679 ana bu daraça kesdim amanīñ.
 3680 keşeng oğul hetti hünmetikerti,
 3681 cavanluğıñ kamıyé, érmetikerti.
 3682 rehmedim una, karuñıñ söktüm,
 3683 çirptim yérke kırmızı kanīñ töktüm.
 3684 yéyip toğ oldum hündüm bu damğa,
 3685 kelip tağ üstüçe tüşdüm bu damğa.
 3686 kéçe keçdi tézde oldu çaldı kün,
 3687 nēse kördüm bu bébanı tutmuş ün.
 3688 u lehze yüz nefer kördüm zen u merd
 3689 tolğanur bébanı, köynleri porderd.
 3690 hemin ki buldular u novcavanı,
 3691 oldu bu daraça mehşer ayanı.

3692 oğul vay nalası tuttu cahanı,
 3693 hatdı derdke zemin u asımanı.
 3694 oçağlan keldi oğulıñ nenesi,
 3695 örtüsü qara yu eliçe hinesi.
 3696 camaet sél vārā érdiler laşqa,
 3697 saçlarıñ yuldular, keldiler dadqa.
 3698 qarışdı ses seske qopdu kıyamet,
 3699 kıyametde körsendi bī alamet.
 3700 kerek bu zulmlar oluğa mokafat,
 3701 ular hatmış benim derdime afat.
 3702 keçer her cura dunyaça ezabum,
 3703 köreñ necür olur yom-i hesabum.
 3704 ezizim yormaça héç fayda olmaz,
 3705 bu halatçe yatmaq yararı olmaz.
 3706 umudum var qedamiñ oluğa héyr,
 3707 varağ biz ruzu dalında étdek séyr.
 3708 elimde sen tural qavziyé hadağqa,
 3709 müëttel étme oğlum yeke yovuğqa.
 3710 éşitken bu sözü, tülkü oldu şad,
 3711 fikirde derd u gemde, oldu azad.
 3712 avval öptü u böriñ seğkelinde,
 3713 oçağ turdu yapuşdu ellerinde.
 3714 haydı: qom ya refiği ya enisī,
 3715 melazi melce-i uvni reisī.
 3716 haydı: türke benim havul refiğim
 3717 seneñ hem melce u me'va hebibim.
 3718 u dem béri şedi türkge yığildi,
 3719 tökdü köz yaş yürekde nala kıldi.
 3720 haydı: canumu aldı natavanluğ,
 3721 bedençe taqatum yoğ éy cavanluğ.
 3722 cavanluğ vardı elde dad u bīdad,
 3723 tağı olmaz yürekde hatırım şad.

3724 tülküle béri ıudruk körmesi

- 3725 teğella étđi böri, seht ıalışdı,
 3726 ıetinlikle turup yolıa ıarışdı.
 3727 bī hāz yol vardılar bīde hıraıda,
 3728 körsendi bī tike ıudruk uzaıda.
 3729 ıudruıu kördü, tīziyé keldi ıuvvat,
 3730 tülküke haydı: oğlum turma bu vaht.
 3731 ışıklandı közüm, canum tirgeldi,
 3732 téz ol! turma varaı ıelbim tirıeldi.
 3733 közledi ıudruıu, tezdi kétirdi,
 3734 öziđ deı tülküde ilger yétgerdi.

3735 tülkü ‘ayıdı

- 3736 tülkü érđi amma bī hāz hikmetle,
 3737 ıuduruııa vaıtı, havul diııketle.
 3738 bīde kördü avıu od telle ıurmuş,
 3739 ıuduruı bend olmuş dam üstıe turmuş.
 3740 unu kördükde tülkü bīde turdu,
 3741 guya yatmıř behti, ūđandı yordu.
 3742 buyurdu tülküke, u gorg-i bedhu,
 3743 ki: “bésmillah éy dildar-i hoşhu.
 3744 oğul turma, dağar turmaı zamanı,
 3745 yéyip şukr éti héyi lamakanı.
 3746 müéttel étme yéke, tiřléy éy nazum,
 3747 kördiğ sen yégülük, hayma ne lazum.
 3748 müéttel étme elke forset kelmişer,
 3749 yéke oğul meger ağziğ bişmişer.
 3750 bebem eliğ netey ıoynuııa ıalmuş?
 3751 meger seniğ til ağziğ buzlamuş?
 3752 tülkü haydı: meni sen éti mēzür,
 3753 mene alan olmaz bu yémek meıdı.
 3754 ağır keımişıe men bī nezr şamuşdum
 3755 hıdavendke bī hay ruza haymuştum

3756 mükellefer vārā mah-i sıyamı,
 3757 ruza tutağam ihlasla tamamı.
 3758 ki allah rehm şeyge bu gemliğ halka
 3759 értirige meni bezm-i vesalka.
 3760 elime damen-i veslîñ alığam,
 3761 yékegem da'im hüzüruñça kalığam.
 3762 şukr olta yétgerdim nezrim yériyé,
 3763 moqedes kıblemiñ érdim metlebiyé
 3764 bu bī hay ruzada, bī kün te qalmıñ,
 3765 zehmetke tüşmüñsem tavanum varmıñ
 3766 buyuru meşğul olu éy nikreftar,
 3767 ki ta olta mene değ vaht- i iftar.
 3768 béyün tutqam, érer nezrim kamalka,
 3769 kerek témi vaqıqam yéngi hayka.
 3770 érmiñ köklerde ah u fağanıñ,
 3771 buyuru yémeki sen noş canıñ.
 3772 bu ehvalı éşitken, böri inendi,
 3773 yürekde bavar étdi toğru bildi.
 3774 gatum basmuş bīde u tüştü bendke,
 3775 hayıñ sen tüştü bī céyran kemendke
 3776 tüştü bendke purtdu qudruk kıraqqa
 3777 yazıq böriñ hatdı u, ah u zarqa.
 3778 u dem tülkü vaqtı, suy-i semavat,
 3779 elīñ çekti yüziyé haydı: selevat.
 3780 bu ovzañ kördü u gorg-i mükedder,
 3781 haydı: hayça nēse var éy berader?
 3782 haydı tülkü: vaqtum kördüm helalı,
 3783 yémek vacub oldu, iftar helalı.
 3784 haydı körsendi hay, ayıd kaçanar?
 3785 ayıd qelbiñ tüğünleriñ haçanar.

3786 hayı: tülkü ki éy yar-i mesahib,
 3787 olur ayıd keldik 'i telle sahib.
 3788 u demçe kudruğu tülkü kötirdi,
 3789 purtdu vardı kal külfetiyé yétgerdi.

3790 kitabın soyu (ahır)

3791 bihemdillah kitab-i selebiyye,
 3792 tamam oldu eceb şirin keziyye.
 3793 avamü'n-naska yazdum bu kitabı,
 3794 movecce olgulin étim hatabı.
 3795 henekle men sözüm étim zerafet,
 3796 unı devriçe değ yazdum nesihet.
 3797 ördaki halkka hekk, haçuğ keliyor,
 3798 henek mezzağ sözler, tatluğ keliyor.
 3799 karışturdum ekkésin keldi halka,
 3800 yétişdi münteha-yi etidalka.
 3801 bu hizmetde söre ger merd-i bedhah.
 3802 tene tēriz étge el-hokm-i allah.
 3803 habar aldı b̄isi atumu bilferz,
 3804 özüm öz atumu koy men étim 'erz.
 3805 funun-i mērifetde hal̄issem men,
 3806 muhemmed baķir-i helhal̄issem men.

3807 ilişekler

der bab-ı gerdiş-i evza'-i ruzgar¹⁶

3808 eceb héyretliđer çerhin kararrı,
 3809 b̄isi ğustaluğar, b̄isi gemde arı.
 3810 b̄isiyé vérmiş, heyli naz u ni'met,
 3811 b̄isi açluğda çeker, yüz min neğmet.
 3812 b̄isiniñ toldarmuş, palavın yağda,
 3813 b̄isi toğ omaduğ, héç nan-i covda.

¹⁶ Zamanın geçişi ve yaşamla ilgili.

- 3814 b̄siniñ aşmuş malı başında,
 3815 b̄si p̄l körmedik avval yaşında.
 3816 b̄si boşıya k̄omuş tac-i şahī,
 3817 b̄si boş haçukar, yoķu kolahī.
 3818 b̄si nüker b̄si deķ ħan omuşar,
 3819 b̄si keniz b̄si sultan omuşar.
 3820 b̄si b̄ leşgeri yalguzu k̄atléyr,
 3821 b̄siyé piķ haymazaķ yüreki çatléyr.
 3822 b̄si mudam çalar, çeng u nağara,
 3823 b̄si ğemde tolmuş misl-i guvala.
 3824 b̄siniñ ağızı külmekde yığılmaz,
 3825 b̄si derd u rencde, k̄atı haçılmaz.
 3826 b̄si etles t̄onu kedmiş damaķluğ,
 3827 b̄siniñ t̄onu yirtik yamaķluğ.
 3828 b̄siniñ menzili, ğesr-i müceller,
 3829 b̄si k̄almuş b̄ hesirke müëttel.
 3830 b̄si b̄ hebbe k̄endke tamarzu,
 3831 b̄siçe k̄almadıķ héç b̄ arzu.
 3832 b̄siniñ közleri, k̄ara kelem k̄aş,
 3833 yazmış guya kelemke dest-i neķķaş.
 3834 b̄si cananısīñ, almış k̄ocasıyé,
 3835 b̄si deķ h̄ötlanmış feraķ hacısıyé.
 3836 b̄si anağ köker sanķay cim p̄iri,
 3837 b̄si b̄ sümüker gahvar t̄irriri.
 3838 b̄si ālemi, étmekçe tehlīl,
 3839 vucudīñ éteyor, her yérçe tekmīl.
 3840 b̄siniñ péşesi bohtan u t̄ohmet,
 3841 sözü boşda boşķa pukar u ğéybet.
 3842 b̄si zülmü bilir, kufırla beraber,
 3843 b̄siniñ zülm omuş, īşi seraser.
 3844 b̄siniñ sözü mat étmiş aķılı,
 3845 b̄si yazmış ħalkķa, tülkü matalı.

der beyan-ı inki şahs-ı akıl bayed der karhayı huda taarruz nenümayed¹⁷

3846 dunya işiyé vaqup çekme soalka,

3847 étme sen itiraz hünme cidalka.

3848 ki hikmetle allah tüzmiş nizamı,

3849 bu metlebçe havul yazmış nizamı.

3850 cehan çün çeşm u zolf u hal u ebrüst,

3851 ké her çizî bécay-i hîş niküst.

3852 fekirin fekri, daray cah u malı,

3853 selah-i kull-i alemer bu halı.

3854 tüşekke devlet, çilas u pest eliyé

3855 kılîc sanqay ki tüşmüş mest eliyé.

3856 eger monémiñ omasartı zadı,

3857 tutarartı alemı şer u fesadı.

3858 eger kökde yağığa bî belayî,

3859 étme şikve bē zat-i kibriyayî.

3860 munu ki anladîñ éy merd-i agah,

3861 varı işlerçe hayı: elhokmu lillah.

3862 eger na hoş olıñ kedirîñ bili,

3863 balam sebr éti haçma derd-i dili.

3864 merez eyni selahrı bu süretçe,

3865 tüşünmorıñ bî parda var bebekçe.

3866 dede ovladîñ bî hodyé vurmaz,

3867 nahalîñ bağban, bîhuda kırmaz.

3868 sene, allah babada méhrebana,

3869 tüşmüşen éyze fikirke gumamar.

3870 kal badanîñ yağığa hōt heraret,

3871 baba bal vérmege bulmaz elamat.

3872 haçuğ dava vérdiki u hekiķet,

3873 tabibke étmedik bî kimse diķket.

3874 tebîb emr étige içen davasîñ,

3875 unıñ heķķiçe deķ éten duasıñ.

3876 hudada yékege cimil mosibet,

¹⁷ Akıllı kişinin Allah'ın işlerine karışmamasıyla ilgili.

3877 eliñçe ya tiliñçe var şikayet.
 3878 belada incime éy kerbelayi,
 3879 buyurmuş elbela-i lélvelayi.
 3880 eger ba digeraneş bud meyli
 3881 çira zerf-i mera béşkest leyli.
 3882 ğerez allah ĩşıçe keltme irad,
 3883 ki ĩradıñ olur mē‘naça ĩcad.

**der beyan-ı inki bayed der karhayı ilahi teslim-i mahz şud
 amma der karhayı mükellefin ħılaflı dīdi mucib-i inkar est¹⁸**

3884 eger pīs ĩşleri inkar étige,
 3885 monasıbar yériyé ħelaf étige.
 3886 ħeyli adam var hūnmüş bendelikde
 3887 boşıyé tökmüş külü şermandelikde.
 3888 heķ sözü haydıķı heķke yamanar,
 3889 boşıñ silker hayır besser amanar.
 3890 keçmiş umru yoķar zikr-i sipası
 3891 naħırda hağrunmuş eşge supası.
 3892 bīsı zūlmu bilir kofrla beraber,
 3893 bīsiniñ zūlm, omuş şoğlu seraser.
 3894 bīsiniñ ki çerker teķibi zohrķa,
 3895 bīsı es teymedik halı daķ mohrķa.
 3896 bīsı vérmüş zekatıñ heķ siyağı,
 3897 bīsı qarūn vārā allahķa yağı.
 3898 bīsı mottesil meşğul-i tehsıl,
 3899 vucudıñ éteyor péyveste tekml̄.
 3900 bīsiniñ péşesi, ğéybet u bohtan,
 3901 mudam tilçe zikri, leğve yu hezyan.

¹⁸ Allah’tan gelenlere teslim olmakla ilgili ama Allah’ın buyurduklarına muhalefet ve inkar etmemesi gerekiyor.

der müzemmet-i aliman-ı biemel¹⁹

- 3902 beli alım kerek amıl oluğa,
 3903 şeri‘ēt-i dīnke kamıl oluğa.
 3904 alım çün étmeğe emel bildikiyé,
 3905 kafer haydıñ una her çan kördikiyé.
 3906 atīñ mulla qomuş süztürme qaşīñ,
 3907 emel körseti sen oynatma başīñ.
 3908 öziñ “la tekilü” hokmiñ hayoriñ,
 3909 yetim dünya malīñ bitev yéyoriñ.
 3910 emel duvariñ sen yıķıp puzmuşañ,
 3911 kelip boda atīñ, aħund qomuşañ.
 3912 turmuşañ hađrusiyé irad tutoriñ,
 3913 eliñe tüşdükiñ bīde utoriñ.
 3914 özüyü alım u aqıl biloriñ,
 3915 éyzeñ bilmez u cahıl köroriñ.
 3916 me‘aş u ĩşi küciñ işvederi,
 3917 bitev ĥord u ĥurakiñ ruşvadarı.
 3918 vuroriñ gah nalka, hem te miħge,
 3919 çekoriñ yazıqlar bađoriñ siħge.
 3920 rava dağar sene alım hayğalar,
 3921 yeri varar sene zalım hayğalar.
 3922 alım olur, peygemberke canıñın,
 3923 éter sermeşq öziyé, peygember ĩñin.
 3924 alım olur, nişan-i deste-yi gul,
 3925 gulab omuş dünyaça, mezher-i gul.
 3926 emel yoķiñ, dīn devriçe, tolqanma,
 3927 atīñ qazı qoma ĥeyli qozlanma.
 3928 ehl-i şerieteñ, allah yu hatma,
 3929 dīn u ĩmanı yu dünyaqa satma.
 3930 ezizim hatma bībīr caniyé ĥalkı,
 3931 yüzīñ tirneķlemiş incitme ĥalkı.
 3932 pül kördükiyé yüzü qoylı yıķulma,

¹⁹ Söylediklerini kendileri yapmayan din admlarıyla ilgili.

- 3933 ilger hağan, közléy, téz soğulma.
 3934 anag u şöretin tutmuş cahanı,
 3935 atın tillerçe péyda yu nahanı.
 3936 keçmiş andazada cah u celalın,
 3937 hedde aşmuş malın, yoğar melalın.
 3938 cavan müctehiden ya şeyhu'l-islam
 3939 ĩmam-i cümasen ya sedru'l-elam.
 3940 kul-i ģlem boşızka and içerler,
 3941 sizin hokmızla kanlarda keçerler.
 3942 omuşayz ģalk iççe, ģibre zeberdest,
 3943 mavlağ adam omuş nökeriz derbest.
 3944 söziñ ilger varur, hem heğğ u nağğ,
 3945 özüye omuşağ ağay-i mutleğ.
 3946 bu fikirçem ki, éy merd-i hesabı,
 3947 mehşer küñü nēser allah cavabı?
 3948 kerekir ģorğuga alım ģudada,
 3949 olmağa u ģafil ruz-i cezada.
 3950 kerekir ehl-i ilm, ehl-i işğ oluğa,
 3951 evamu'n-nasğa u, sermeşğ oluğa.
 3952 alım çün yépiğe, bī şübhelig mal,
 3953 heramğa méyl éter, kal vārā cūhal.
 3954 eger şih yépiğe mal-i heramı,
 3955 bu şive kafer éter kul-i ēvamı.
 3956 u alım ētige, dünyağa iğbal,
 3957 gunahsı boynuma, unda holī dal.
 3958 heğğ yolıñ sen yova bulu se'adet,
 3959 höldikiyé hişéler sende ibadet.
 3960 çalar boşuya bu nehv u serfi,
 3961 ģabar almaz ism-i fél u herfi.
 3962 bavarum yoğ u fiğ u usuluya,
 3963 şişme artuğ mefatih fusuluya.
 3964 ģavalma dünyaça, hissī aşıña,
 3965 hólüm fikriçe olu kül başıña.

der tarif-i sifat-i adab-ı nasihat²⁰

- 3966 beli sermayayı izzet edeber,
 3967 nişan-i izzet u refēt edeber.
 3968 dem vurma heyli sen esl u nesebde,
 3969 nesebde el çeki, hayı edebde.
 3970 necīb éter edeb har nanecībi,
 3971 edeb sultan éter merd-i adībi.
 3972 edebde bendelik érmiş kamalka,
 3973 edeb hoşar huda-yi layezalka.
 3974 gunah étgen hudağa bī edeben,
 3975 yeğīn mostovcib-i kehr-i ğezaben
 3976 edeble yék olu yar-i enbiya,
 3977 helaf étme allahda éti heya.
 3978 erzimi éşiti mende incime,
 3979 sendiçe körmorum edeb rencime.
 3980 namaz üstiçe hoķiyorıñ kera'et
 3981 kılorıñ ya tecaret ya zera'et.
 3982 tutorıñ heķ huzuruça sen kamet,
 3983 étorıñ hiyal bağıça ikamet.
 3984 özüyü zahirçe havul bezorıñ,
 3985 allah salmuş taşkarları kezorıñ.
 3986 hayyoñ iyake nebōd nestaīni,
 3987 feramuş étme mēbūd-i mō'ini.
 3988 monağı étigañ bīsile sohbet,
 3989 sene düşmen olur kalmaz mühibbet.
 3990 munu anléy ki hellak-i moheymin,
 3991 namazı étmişer mērac-i mömin.
 3992 hayılar mocteba sébt-i payğember,
 3993 moezzin haydkıyé allahu ekber,
 3994 mozterib ullartı rengi uçarartı,
 3995 yüziyé maskenet babīñ haçarartı.

²⁰ Öğüt adablarının sıfat ve tarifıyla ilgili.

3996 soruŝtu b̄isi  y p̄ir-i sermed,
 3997  ıraĝ-i  aneyi şer-i muhemmed.
 3998 netey oldu rengiņ   n zefiran zerd,
 3999 omaĝa varınar b̄i muŝkil u derd?
 4000 neber oldu zefiran v̄ar  sargaldıı?
 4001 beden titror bu  zge halka  aldıı?
 4002 buyurdu he de keldi b̄i monadı
 4003 huzur a hişedi bu namuradı,
 4004 men  bu hişemek  tti perişan,
 4005 moŝevviŝ oldu ehvalum pariŝan
 4006 neber mene boş vurta resm-i ta‘at,
 4007 edeb ŝertiņ neber  tdim mura‘at.

der m zemmet-i z lm u tevbi ²¹

4008 elbette lala can he o‘n-nasar z lm,
 4009 ze‘ifo‘n-nefs adam a  ennasar z lm.
 4010 ular ba‘is omuş ŝero‘l-me‘ası,
 4011 z l  tgili adamıı yok  elası.
 4012 balam z lm  tme sen he  b̄ineva a
 4013 t ŝeı sen me net u derd u bela a
 4014 eger hiŝoı reza-yi heyi  affar,
 4015 unıı me lu larıy  es v rme azar.
 4016 muselman ular ki, m min elinde
 4017 olı a asuda hem de  tilinde.
 4018 sen  d ıı u veli mezlum  dumaz,
 4019 u ayı ar  z ıı hergiz  dutmaz.
 4020 ha ar el ıı  avz y r u asıman a
 4021 nifr n  ter hatar seni bela a
 4022 hayılar ibret almaz merdum azar,
 4023 ki omata yat ulu dal a b dar.
 4024 z lm elinde ta ulur dudumanlar,
 4025 talan olur ne havul  anumanlar.

²¹ Zul m ve azarlamayla ilgili.

der nasihat ve bīdar kerden-i merdum²²

- 4026 beli canum ezizim oma medhuş.
 4027 hōlüm hengamasīñ étme feramuş.
 4028 ekké zadar kerek olğa nezerçe,
 4029 kéçe kündüz seferçe ya hezerçe.
 4030 bīsi u yaratan ezu yu celer,
 4031 bīsi deķ hev yıķan ğafil eceler.
 4032 balam, éti iktida ehli selahķa,
 4033 béyinki işlerīñ ğoma sabahķa.
 4034 gunakarañ elīñ allahķa haçı,
 4035 leng étme holunup tobaķa kaçı.
 4036 hōlün bīde kelir, yaķańda tutar,
 4037 heberdar étmez u, ķabirke hatar.
 4038 umrīñ artuķ oluğa daķ üç hottuz,
 4039 hōlüm heviyé varğuluķań sen yalğuz.
 4040 ecel aķırça yétir, dest u beste,
 4041 ravan tahtaķa, yétiler şikeste.
 4042 bu sakin yér hōt üstüçe ğicillor,
 4043 hōlüm heķķer, hartımızça hırıllor.
 4044 kéçe kündüz tolğanur poşt-i serhem
 4045 benī adam īşı, olur ferahem.
 4046 musafırañ turma sen éti aheng,
 4047 bī kimse ķalmaduķ yol üsüçe leng.
 4048 yaşéygeñ sen eger, ekké ellī sal,
 4049 boşuñ huçıyé kelir bī nefer ğessal.
 4050 vafası yoķ es bu dünya-yi faniñ,
 4051 vérmişer üç telaķ şah-i diniñ.
 4052 bu dünya yu u dünya ekké bacı,
 4053 ekké bacıñ almaz bī merd-i nacı.
 4054 ōn ķelender hünebilir bī hatķa,
 4055 ekké emīr yorubilmez bī tahtķa.
 4056 bu dünya kelinler damadķa muşķil,

²² Halka öğüt vermek ve uyandırmakla ilgili.

4057 aqıl adam vama bu dünyaka dil.
 4058 sikilmez bi makamka zolmet u nur
 4059 tikilmez, yorgan asiyé devla bi hur.
 4060 yürek biri, yar biri, oma gomrah,
 4061 ki omaz bi iklimçe ekké her şah.
 4062 bu shoher koş ecuzay kör sen işiñ
 4063 seni vārā min nezer aşık pişiñ.
 4064 hicran hōtiyé alıştırmuş yaqoru,
 4065 öziñ çekmiş kırak yan yan vaqoru.
 4066 eger bés kün étmişen kamranluk
 4067 ne fayda kebrin olsa qap qaranluk.
 4068 eger can vārā sevgen nazluğ yarı,
 4069 ne fayda dalça var kebrin foşarı.
 4070 ecel çenginde o maz kimse azad,
 4071 ne yalvarmaq bilir ne dad u bidad.
 4072 öziñ fikr éti bi seng-i lehedke,
 4073 kömek kelmez sene ne bi ehedke.
 4074 hayma mende söre ehl u eyalum,
 4075 mene éhsan érer hoş olur halum.
 4076 heminki kebrçe yatdın ekké hafta,
 4077 unuttur kal u külfet, hafta hafta.
 4078 yeğin éti tüşer tillerke atın,
 4079 rava omaz u tar yérçe muradıñ.
 4080 seni yadda hiyiler lala yoldaş,
 4081 ne yad éter oğul ne deq ki qardaş.
 4082 kıziñ damadla meclisler quralar,
 4083 kelinle oğulıñ, çalar vurular.
 4084 kişi varur herke, gerden goluftka,
 4085 yeyiler maluyu biçara muftka.
 4086 bu halça seni yadlarka hatan yok,
 4087 seniñ biçara kebrkiye vaqan yok.
 4088 çırağka nefit hatı yaqı ilgerde,
 4089 qalma qaraluğça canum sörede.

der teşbih-i rûbah ve ĥoros be hâlet-i dünyadar²³

4090 bu sözlerde söz aňlıyé éy berader,
 4091 hayma ki, puç u pukar sen bu sözler.
 4092 ĥıyalum var bu sözçe éy nikunam,
 4093 ĥıyalumu aňlıyé canum, oma ĥam.
 4094 monağ bili ki sen dünyay tutdıñ,
 4095 cahanıñ mekr u efsununda purtdıñ.
 4096 eger tutқаñ yeķin қalmaz eliñçe,
 4097 özü қalmaz atı қalur tiliñçe.
 4098 bu dünyağa eziz allanma hergiz,
 4099 peşimanluķ hōtuça köñme hergiz.
 4100 olur dünya sendile neççe kün ĥoş,
 4101 қalur eliñ aħır künçe amma boş.
 4102 cahanıñ hélesinde ġafil olma,
 4103 bu dünya işleriyé sen mayıl olma.
 4104 ĥoşluķunıñ kel̄ir matem hartında,
 4105 şadluķunıñ heméşe ġem dalında.
 4106 baharınıñ kelir fesl-i ĥazanı,
 4107 értirir boşқа eyyam-i cavanı.
 4108 tolқanturur siȳir yoқ étibarı,
 4109 çeker ķebriстанқа aħır қатарı.
 4110 uçar elde hūner қalkar havaқа,
 4111 hatar canum mudam seni belaқа.
 4112 sürer nur-i sa‘adeti halında,
 4113 hūner dünya ve uқba daқ yadında.
 4114 cahança merd oğul dünyay tutmaz,
 4115 tutaқа dünyay daқ, oқbay unutmaz.
 4116 b̄isi dünyay ruya haletiçe,
 4117 körmüş b̄i pardaluğ ķız süretiçe.
 4118 haydı sen b̄nava miñ her almuşañ,
 4119 te‘eccobar ki hala ķız қalmuşañ.
 4120 haydı aldu meni her yérçe namerd,
 4121 yeķin namerdçe olmaz es emel kerd.

²³ Varlıklı kişinin tilki ve horoza benzetilmesiyle ilgili.

hıfz ve murakabet ez zeban²⁴

- 4122 beli tilde kelir boşıñ belası,
 4123 ğemi derd-i belası mübtelası.
 4124 ħorosıñ olmasartı er ħuruşu,
 4125 holunmazartı es nişke nuşu.
 4126 til haçmasartı er şur u navağa,
 4127 yeķin tüşmezerti derd u belağa.
 4128 gümüşde olıģa danışaķ vallah,
 4129 kızilderi sukut éy merd-i agah.
 4130 künde tézde til hayır boşğa éy baş,
 4131 halıñ neteyer lala can éy ħardaş?
 4132 hayur boş: olıķañ lal men havulam,
 4133 ħıyalum rahatar, hem deķ şangulam.
 4134 ħulaķıñ ekkéri çün bī tiliñ var,
 4135 bī hayı ekké éşiti éy vafadar.

ġanimet danisten-i eyyam-ı cevani²⁵

- 4136 beli hayır ġenimeter cavanluķ,
 4137 cavanluķda olmuş kamranluķ.
 4138 eger ħesdiñçe varar mal u devlet,
 4139 veya ħesdiñ eta‘et u ibadet.
 4140 cavanluķ alemiçe éti tehsil,
 4141 eliñde herne keldi éti tēcil.
 4142 havul söz haymuş u pir-i ħarabat,
 4143 ki eccil inne fitteħir afat.
 4144 cavanluķça yiği sen mal u devlet,
 4145 ħarruluķ fesliçe éti istirahatet.
 4146 ħarrı eli boş olıķa zehmeti var,
 4147 eliçe olıķa mal lezzeti var.
 4148 cavanlarıñ namazı tatluğ olur,
 4149 ħarrılarıñ namazı aħluğ olur.

²⁴ Dili koruma ve saklamakla ilgili.

²⁵ Gençliğı bir ganimet olarak bilmek.

der tarif-i sıfat-ı teemmül ve müzemmet acele der kar²⁶

- 4150 havular étigeñ, sebr u hevsele,
 4151 katlanğan zehmeti yoğar mesele.
 4152 oğul dünyay köretir, étme tēcil,
 4153 tural mülk u mühellid éti tehsil.
 4154 kördiñ bī zerre yükme afitabı,
 4155 buldiñ zire unutma mişk-i nabı.
 4156 ezizim közleriñ tikme sehağa,
 4157 holunup bī vağı, şems u zehağa.
 4158 elīñ hürīde éy bīcara kesme,
 4159 bu dünya şahidīñ kördiñ telesme.
 4160 unıñ zahir hett u ħali vağma,
 4161 ecül olma öziñ saqléy ağma.
 4162 hayası yoğ yüzü, yüzleri körmüş,
 4163 seni vārā min erbabı hölermiş.
 4164 vafası yoğ u ki minler hev yıkmış,
 4165 sen ne biliñ u ne işlerde hünmiş.
 4166 egerçi héyli, oğul kız toğar bu,
 4167 amma bés kün keçer kıomaz boğar bu.
 4168 bu dünyañ izzet u éysi elemer,
 4169 nişatı maye-yi endūh u ğemer.
 4170 bu ālemin ħeç yoğuru vafası,
 4171 gulu gulzarınıñ olmaz safası.
 4172 sélmine sélmine hünek kırağğa,
 4173 nezer éti vağı bostanğa tağğa.
 4174 benefşe boyunıñ ğemde şamış ħem,
 4175 töker nergis közünde eşk-i şebnem.
 4176 turmuş efsorda serv u erer u das,
 4177 tutmuş matam kıerenfol yasemen yas.
 4178 kıulağ hası necür süsen hağar til,
 4179 hayır éy ehli dünya olma ğafil.
 4180 érer téz boşğa çün fesl-i baharı,

²⁶ Hızlı ve yavaş yapılan işin sıfat ve tarifiyle ilgili.

4181 tutmuşar lalazar u nale zarı.
 4182 kelir çünkü baharının hazanı,
 4183 basar dünyay bulbulların fağanı.
 4184 teravet serv çün olmuş mükedder,
 4185 ular kumru hayır: gu gu mükerrer.
 4186 ez bes ki, ruzıgar, vurmuşar silī,
 4187 nilufer endamı olmuşar nilī.
 4188 étdikiyé cilve gul, u şuh-i novres,
 4189 bulut halıyé heglér, çeker dad u ses.
 4190 kulak hası bīdem halkın şiveniyé,
 4191 halk tamam kan heglor öz kara küniyé.

der teşbih-i ehl-i dünya be hâlet-i gürg²⁷

4192 ezizim vakma dünya zerķ u berķiyé,
 4193 eger vaķdıñ özün uçkurma sakléy.
 4194 tüşey sen béri vārā bīde damķa,
 4195 u dan iççe umuruñ érer boşķa.
 4196 çekmiş dünya özīñ kırakķa turmuş,
 4197 sende saru tōrt yanķa telle kummuş.
 4198 eger andazada hüngen kırakķa.
 4199 tüşey sen telleke yadaķ ki damķa.
 4200 kalın sen telleçe, umuruñ olur baş,
 4201 hōlī ayıdıñ daķ tutalar kül baş.
 4202 tecerrud şivesiyé yék éti adet,
 4203 buluñ sen ekké dünya sa‘adet.
 4204 bu dünya hēylisinī allatdı lala,
 4205 veli ahırķa taşın hatdı lala.
 4206 vafa etri munuñ kelmez gulunda,
 4207 yüz miñ artuķ heta hünmüş kolunda.
 4208 eger sendiçe var, bī fikr-i barik,
 4209 bu dünya sen köreñ hem tar u tarik.
 4210 olur cirik numurtķa iççe guya,

²⁷ Dünya ehlinin kurda benzetilmesiyle ilgili.

- 4211 hayır seh menziler bora h udaya.
4212 bu erzim  siti yareb tilimde,
4213 bu havul menzili alma elimde.
4214 eceb menziler bu, havul ota ar,
4215 yeri duvarı ta ı, h r n a ar.
4216 her yan a holun am, voseti var,
4217 munag menzil e  almaq lezzeti var.
4218 hayıbilmem ki  y b cara cirik,
4219 feraset e ol ulu avara cirik.
4220 te'eccobar seni  bu etibarini,
4221 da ar hasil bu dunya a muradini.
4222 neter munag bu z lmet e  almi an,
4223 bu yidimi  menzilke ons bulmu an.
4224 t rke h nek bu yerde  ti pervaz,
4225 u up u yar u yolda la olu dimsaz.
4226 ne havul  o me yu ba lar k re  sen,
4227 gulistanlar uca ta lar k re  sen.
4228 ho i sen bi terana, t rk ha a  a,
4229  ti pervaz va ı, yerke asıman a.
4230 bu dünya  y o ul u ba yanı a,
4231 numurt a vararı dünya yanı a.

9. Metin:**Metnin Adı** : Hadriliq**Okuyan** : Abdullah Vaşkani Ferahani**Yaş** : 60**Eğitim Durumu** : Lise Mezunu**Meslek** : Elektrik İdaresinde Memur (Emekli)**Yaşadığı Yer** : Ferahan İlinin Vaşkan Köyü**Derleyen** : Abdullah Vaşkani Ferahani

4232 gulüm soldi, gulüm soldi,

4233 kinüm batdi

4234 u dem ki yar mende hağrildi

4235 ay hağriliq, ay hağriliq, eman hağriliq

4236 kim bilmedi, kim bilmedi

4237 nēse kēçdi başumda

4238 u dem ki yar mende hağrildi

4239 ay hağriliq, ay hağriliq, eman hağriliq

4240 yirek sindi, yirek sindi

4241 kēz şanlandi

4242 u dem ki yar mende hağrildi

4243 ay hağriliq, ay hağriliq, eman hağriliq

4244 ferhadartum, ferhadartum

4245 bēlim dağda eyrildi

4246 u dem ki yar mende hağrildi

4247 ay hağriliq, ay hağriliq, eman hağriliq

4248 men kērmedim yarum yizin, men kērmedim yarum yizin

4249 danışmadi, ēřitmedim sōzin

4250 u dem ki yar mende hağrildi

4251 ay hağriliq, ay hağriliq, eman hağriliq

4252 yirek sindi feraşında, yirek sindi feraşında

4253 k z yaşlandı hiraqlıkında

4254 u dem ki yar mende hağrildi

4255 ay hağriliğ, ay hağriliğ, eman hağriliğ

4256 yar derdi yirekim e y rleşdi, yar derdi yirekim e y rleşdi

4257 canum unuğ hağriliğina beleşti, canum unuğ hağriliğina beleşti

4258 u dem ki yar mende hağrildi

4259 ay hağriliğ, ay hağriliğ, eman hağriliğ

4260 elde v rdi yarın saba, elde v rdi yarın saba

4261 yar yolında yollanur  zite biy n saba

4262 u dem ki yar mende hağrildi

4263 ay hağriliğ, ay hağriliğ, eman hağriliğ

10. Metin:

Metnin Adı	: Şehīd
Okuyan	: Abdullah Vaşkani Ferahani
Yaş	: 60
Eğitim Durumu	: Lise Mezunu
Meslek	: Elektrik İdaresinde Memur (Emekli)
Yaşadığı Yer	: Ferahan İlinin Vaşkan Köyü
Derleyen	: Abdullah Vaşkani Ferahani

- 4264 şehīd her ayrıncıda arıg u
4265 yoli toğrı yu yireki ışığ u
4266 şehīdi ĥuda bendelerinde séçer
4267 behiştin unuğ yizine haçar
4268 şehīd vaçar vechullahğa
4269 hennede el çeker ta eniğ tutmağa
4270 şehīd ĥuda yolıça canıñda kéçer
4271 henne éz tutkı var yirekinde keser
4272 şehīd canıñ koyur eli istine
4273 héç kórķısu yok düşmende
4274 şehīd cengçe hağak kiterer hağakda
4275 turur yolıça ta hasıl var canıça
4276 şehīd kanı her an tékilir meydança
4277 melaik kézi yaşlanur asımança
4278 şehīd hayur fozt-ı be rabbi'l-kabe
4279 şemşirilen kafer yollanur cehennemke
4280 şehīd toğrılıkı yu turmağı
4281 kafer kérmez héç kin hoşlıkı
4282 şehīd omağun vağt u çağı yok
4283 ĥuda yadı kéçe kindüzi yok
4284 şehīd meydança el, hağakda bilmez

4285 Һуда yoluҗа қорқи yirekine kirmez

4286 җehīd din yoluҗа vechullan bilir

4287 canın vérir u liқа allahқа perlenir

4288 җehīd tirri yu cavdana

4289 җehit indi rabbihim yorzaқuna

11. Metin:

Metnin Adı : Mahan Yarum
Okuyan : Abdullah Vaşkani Ferahani
Yaş : 60
Eğitim Durumu : Lise Mezunu
Meslek : Elektrik İdaresinde Memur (Emekli)
Yaşadığı Yer : Ferahan İlinin Vaşkan Köyü
Derleyen : Abdullah Vaşkani Ferahani

4290 mahan yarum sende yolum eyrildi
4291 kinler kéçdi kélbilmedim kéçe oldi
4292 gullerün kérmeki yirekimçe ıaldı
4293 bilmezertim kıarrılık var u yıkim var
4294 hıraqlık u esirlik u açlık var
4295 hikmekini yeyen yolın yitirmez
4296 kéçmiş umur kiynemek kitirmez
4297 tuz bilmeyen yaş başka étirmez
4298 biliş ki men yadunu keynde hatmadum
4299 tuzdan siyanlarğa es kıarışmadum
4300 mahan yarum seniş yiziş aşı olta
4301 dévrin tola sazaş u bağı olta
4302 mende soyna siziş başıñız sağı olta
4303 dünya ölüm u hélimde yantar daş
4304 bisi toğı u bisi açda yantar daş
4305 balıkmizuş soyçı kıızlari
4306 şiirleriçe suz u naz u sazlari
4307 elemselemde nazuktar haykıları
4308 éy kıaş sabadata bī at yitilsı
4309 belki ğaribliki tillerke tişilsı
4310 mahan yarum daluş dağılı ğalkunda

- 4311 kéziñ ıŝıķ yirekiñ şad ullarda
 4312 sabaylan ucanda kin ađduķda
 4313 kışķırırđ tıŝer kur, kualarķa
 4314 kal varur medrese, biğdik yollanur bayırķa
 4315 kallar kışķırırķı yu medrese varmalari
 4316 kızılar sub başında holinmalari
 4317 ķali tokıyanlar elel varmalari
 4318 bu sızlerim sizke olur bī kıssa
 4319 kıssam olur kelenlerke bī ğussa
 4320 mahan yarum una ki bulit ķurlayor yanunda
 4321 ağın berķ vārā ŝarkılayor ucanda
 4322 kallar tururlar vaķmaķa ħarmanlar yanında
 4323 selam olta ilnizke yu ŝöhretnizke
 4324 sabadata bī at yitiken tilnizke
 4325 keklik, bađırķara uđduķda
 4326 keklikçi keshikke turduķda
 4327 kermeliri ħurdad hayında
 4328 mümkünä bizde te bisi yadayıķa
 4329 belki bu yatmış yireki uđantiriķa
 4330 mahan yarum, vaŝķanum, vaŝede omiŝ vaŝķan
 4331 ķum tarihie at yitilmiŝ vaskan
 4332 tarihi miñ u besh yizde aşar oyan
 4333 yazdum kitabın seysen besh yili
 4334 biltirdim ħalkına tarihin sen te bili
 4335 kelitdim mirza yu şair u hattatlarında
 4336 biltirdim iranķa ķalkı yu necib ħalkında
 4337 yazam boda kelenlerke soyçı kızlarında
 4338 yazdum tilleriniñ bilgi ķurakısı
 4339 eyreddim şeyenlerke ħeleci yazķısı
 4340 mahan yarum kış bala bala batmasi
 4341 esfend, kōñlar ķuzuluķ ağuz sağmasi
 4342 arŝenbe ayinia hōt yağmasi
 4343 kızlar hayılar sarığ, marığ çarşenbe

- 4344 kelenki yil bahtum haçlor çarşenbe
 4345 ayıdça bala bala ile çelpap yaqduqda
 4346 novruz hasılı balık çayıça çırdduqda
 4347 kara bulit balık istice çağınduqda
 4348 aya bizde te bī yad şayan bolinur?
 4349 bilmeyim bu yazqın kim hokıyor
 4350 mahan yarum ayıd şami palav u hevşisi
 4351 bişik nene bodaq numurğa bişirmesi
 4352 yēni kesik u çistek kēdmesi
 4353 emme canum mene civek vérrerti
 4354 hevçe hiddi hiddi kitik ullarti
 4355 novruzça hevde, hevke çapmaqımız
 4356 dayı, hāla canda numurğa almaqımız
 4357 cēbleri kaqrida toldarmaqımız
 4358 qalmış şirin kinler keynimçe yu yadumça
 4359 naqş vamiş meynimçe yu sanumça
 4360 mahan yarum şamisti kin batduqda
 4361 kallar şamin yemiş yatduqda
 4362 asımança hay kirpik hatduqta
 4363 sabadata sen kallarka bī kıssa hayı
 4364 kıssasıça külli ğem u ğussa hayı
 4365 on iç kini yolda érdikde
 4366 suv kaynıyor taş u kayalar kēzinde
 4367 kızlar yarpiç biçeler sazağlar ininde
 4368 selam vérdim yil yétuvaqa sizlerke
 4369 bī sebed yarpiç vérdim yitikelte bizlerke
 4370 mahan yarum balıqça kiden tutduqda
 4371 kızlar, kēlin eline hına qoduqda
 4372 bey haqdağın kēz qarşısıça yuduqda
 4373 damad, kēlin başına damda enar vurmasi
 4374 kēliyir yaduma u kinleriñ hatırasi
 4375 damad arığçada bezeklen hinmesi
 4376 sub başıça bey qarşısına varmasi

- 4377 saz sesi oğullar çopi varması
4378 héy tizliyiller kézlerim ernine
4379 yaş tamkı, tamkı eyliyir yizime
4380 mahan yarum emme canum tekana yapararti
4381 emme kızi kılika ilme hatararti
4382 estaneçe kitik danu toklayrarti
4383 emme canum kurruk kanak piçdi (belledi) tekanaka
4384 aldum çektim tişime şıllak hatdum kuçaka
4385 hacı hala ağılça yilgi sağararti
4386 hacı emu eççi başı tutararti
4387 deyek hoçağça kayın, kayın vurrarti
4388 uğlaqu salkadum eççi heddirmeke
4389 kızın caldum kōnda sit emmeke
4390 mahan yarum sazağlarun yaşlari
4391 bostanlarun yalama yu hırçalari
4392 kış kullurlarça kalak turşilari
4393 kéçe hayum kilim u yorqaliklari
4394 kızzuk menkel istiçe şah abbas kırilari
4395 ne hoş kinler başımızda kéçirdik
4396 gem kérmedik yara u merhem bilmedik
4397 dünya var, yokına hesret çekmedik
4398 beyin yirekmiz hağrıqqa omış luva
4399 bī loqma hikmekde sari helebde şamka yova
4400 mahan yarum kırrı kişi, tirdi yilgi sağmaqa
4401 kōnçı heyheysi péçendi kuçaka
4402 siri hindi, yéridi kayakayaqa
4403 varadaşlar kirdiler eşikde
4404 siti kamuçladi sizdi sizmede
4405 ubaşda, horos kuqkilladi
4406 nenem uđandı lancınça hūnu hurmaqladi
4406 kırsin héğdi tendiri hōtladi
4407 hiteyi istiçe hérdi hulaklar
4408 yapdi kızil girde yu netéy tekanlar

- 4409 mahan yarum yeké yetimler halina hakladak
 4410 ğem bilmeyen yirekleri dağladak
 4411 incik dünya namertlerin taşladak
 4412 yıpağ kinler bilemizi allatmış
 4413 başımızu éz işilen oynatmış
 4414 yetimler yaşına mahan yarum artan bulunmaz
 4415 sinuğ yirekler haĝrıķına derman bulunmaz
 4416 ğeriblik yizine ışıķlık işarmaz
 4417 biyin behişt u cehennemimizi kéreyik!
 4418 hemanta eyriliki bîrbîr istine héreyik!
 4419 mahan yarum zairler balıķda hinmesi
 4420 çavuşların sesleri yu nevasi
 4421 kerbelâķa varanları yollaması
 4422 kısmet oldu una ki aşık kerbelari
 4423 kerbelâçâ bargah seķķay neynevari
 4424 biyin muharrem u aşura kiniri
 4425 yıl toķsan bî, azer hayinuş bésiri
 4426 başı kesilir hüseyin ki ĥuda ışıķırı
 4427 biyin hüseyin şehid u başı vurulur neyzeke
 4428 ehl-i herem yalkuz u dişmen tékilir ĥiymeke
 4429 mahan yarum şeytan bizi allatmış
 4430 allatmalan yirekmizçe yér haçmış
 4431 insanlık yolın bilemizke yétirmiş
 4432 insan u insanlık taķı bulunmaz
 4433 toķrılık u mihribanlık taķı holinmaz
 4434 tun sizer ĥuniyor undaki içiçe
 4435 deyek kırlıyor қаpaķın bulur éşikçe
 4436 yoksuz aç u varluk kézi nedar eliçe
 4437 bîsi oķadr tepiştirir ta boĝlur
 4438 bîsi te açlıkda kuçaça yıķlur
 4439 mahan yarum ĥezan yéli hestikde
 4440 yarpaķları haĝaçlarda téktikde
 4441 bulitlar asımança zuza çektikde

- 4442 yér téşin haçar asıman yaqışına
 4443 éziçe yérleştirir qarayaz çırtıqlarına
 4444 sazaq u çeşmelerin tolmaq zükulda
 4445 yolda kéçen suvsuz holınmağa ullarda
 4446 kék bağlarun sarığalmağa suvsuzlıqda
 4447 sazaqlarun kézi mudam yaşluq olta
 4448 çeşmeler suvında içen meni te yadayıta
 4449 mahan yarum qarda taq u qayalar hiryenmesi
 4450 kéçe kuşi qayaqayaça hoqimasi
 4451 oğullar bacada desmal hatmasi
 4452 éy hoş qalkirti desmal sallitmaq
 4453 hev yoranı yeyili desmalğa vamaq
 4454 qarayaz netey kék taqlar, daralar
 4455 cirenler hartında simsiniler balalar
 4456 siri gulubi sesi çevrer qayalar
 4457 yani olur u kinler bī holunsa
 4458 hacı baba yotaqça bī sendağ kayırta
 4459 mahan yarum avval qış kéçesi
 4460 kepleme yu kavut u idesi
 4461 kallar bīrbirke kepleme sepmesi
 4462 u kinler yadi kézi tolitur
 4463 danişaqı yireki haqrıtur
 4464 qaş kallik dorani bī holunsa
 4465 yéni başda hatıralar yazılsa
 4466 yirekimiz gem u gussada hadrılsa
 4467 bu sani u sanıqlar taqı olmalı deq
 4468 bildim kallıq dorani holinmalı deq
 4469 mahan yarum esfendçe eleçalpap yaqması
 4470 suranda suv yerimek u çay qatlanması
 4471 taş, qayaler gillanmaqi yu hurlaması
 4472 yoranlar par, pelas çay qıraqına yetmekleri
 4473 yuyli pelasu, kamarlar istine çekmekleri
 4474 kul hevleri qarada almaq u çırpmaqlari

- 4475 kézel kıızler çayda hesil otı bıçmaqlari
 4476 ayıd mecmasın ne kışkırıqlan kıuramaqlari
 4477 musafirler, şah gulamlan kélmekleri
 4478 ayıd şami hevlerçe haydi, kilmekleri
 4479 mahan yarum kıarayaz deştler boğanur
 4480 deste deste gullar guldanķa kıoyınur
 4481 yatmış adam yidlerinde uğanur
 4482 ey kaş bī el u gullarda vayılsa
 4483 mendi vārā ařıklařķa calansa
 4484 kıarayaz, taqlar, taşlar ferehsi
 4485 kıızlar sebed sebed yarıpiç bıçmesi
 4486 kéçeler deyeklen yarıpiç yémesi
 4487 benim te u taķ u tepelerde yadum var
 4488 kallık kinlerinde noķadr hayķum var
 4489 mahan yarum kallıkun hoş dorani yad olta
 4490 yéni başda ğemli yirekler şad olta
 4491 çarķ u felek sende kimke dad olta
 4492 naz gullaru kıonça hizen sen olduğ
 4493 ğemli yolu bizke véren sen olduğ
 4494 héç rahmiğ kélmedi nazuk yirek nenelerke
 4495 ğem torpaķı sepdiğ (çekdiğ) kilek yizlerke
 4496 béř kin umuru kıara şaduğ bizlerke
 4497 cavanlık kinlerin her dem yadķa kéltiyim
 4498 hasret yéyim bildikimi yitireyim
 4499 mahan yarum bilmezertik ğussa u ğem nēseri
 4500 şad yirekke aç, suvsuzlık nēseri
 4501 hıraķlık u yara u merhem nēseri
 4502 hinrertik yoldaşlarlan kézmeke
 4503 şamisti honlurartuķ yéyili yémeke
 4504 kéçen kinler holinmasi mehala
 4505 havul bilir u ki ehl-i kemala
 4506 benim yazķum vara, yazķi ğiyala
 4507 bu sözlerim hoķıyanlařķa bī kııssari

- 4508 emma, kıssam tola ğem u ğussari
4509 mahan yarum kéçdi enli yantar yaşumda
4510 héç kim bilmedi nēse kéçti başumda
4511 açlık kinler, uçmayor yadumda
4512 sen iştenen biyin derd u ğussamu
4513 sende yeter bulmadum, hayıķam hayķumu
4514 u kin ki hadrı tişdim vetende
4515 uçdi bībī şirin sözler tilimde
4516 una bildim, elim hizildi her yérde
4517 u kinler ki her çağı bī kine
4518 her kini te beraber bī yile
4519 mahan yarum seysen sekkiz yadunça?
4520 bēş timenlik yili yadunça?
4521 ne kéldi nedarlar başına yadunça?
4522 seysen sekkiz, adam, adamu yéremiş
4523 mani bēş timen, bī man boķda bī ųonamiş
4524 ğuda héç estanada nedarlıķu kivirmeye
4525 yoķsuzlar kézin daralar eline tiktirmeye
4526 ğuda héç hevçe nadarlıķ tendiri kéndirmeye
4527 sizin işiniz berah yu kandilarıñiz evedan
4528 sizke sağlık şeyim u malinizķa evedan
4529 mahan yarum ğalkun ceven dağı kérmeye
4530 neneler kézi çartaķça hélinmeye
4531 ete lala ķabri istine gul hérmeye
4532 kinleriniz kinde ayıd u kiden uķa
4533 bu yazķın hoķıyan saban ta dua şayığa
4534 ğeriblik ķara kinlerin kérmeyeniz
4535 ğeriblik açlık derdin çekmeyeniz
4536 ğeriblik zir zibilin kérmeyeniz
4537 mudam héginakıñiz héginak u hoş uķa
4538 kinleriniz ışıķ u kilfetıñiz sağ uķa
4539 mahan yarum ğeriblik yıllarin kérmişem
4540 ğeriblik derd u açlıkın çekmişem

- 4541 esirlikçe nenemi elde vérmişem
 4542 héç neneke kal esirliki kérsetme
 4543 ullar kézin esir yollarça yimitme
 4544 toğrı bilen oğullar biditi
 4545 namardlar elmatasin yun vārā titi
 4546 inciqliğu kéđ vārā bacalarda tititi
 4547 kinler kéçer havullarda bī at ıalur
 4548 bildin ki namardlarđa ta bī lan ıalur
 4549 mahan yarum, seysen ekké ĥurdaduđ onında
 4550 turduğ rostem ıalası ucasında
 4551 içdik hozi kıbla hozi suvında
 4552 rostem ıala eyvaniğa hōtladuđ çileki
 4553 dem şaduğ kıriça, tağ çayıyaki
 4554 ğem yormiş yirekmiz istine
 4555 ocir ki kıar yorur kıaya istine
 4556 kin erter kırav u taş istinde
 4557 yirek ğemin kim artar? sen buyri
 4558 cefan kinde kim artar? sen buyri
 4559 mahan yarum ecel érer boğzu sığar lacerem
 4560 şirin canlar elde varur lacerem
 4561 kıuş uçar bedende hadırilur lacerem
 4562 behiş u cehennemizi ĥar biliyik
 4563 nēsersek u néreliyek ĥar biliyik
 4564 eyrinçimiz min u toğrimiz bī te değ
 4565 eyriliğimiz min u havullığımız bī te değ
 4566 yaş, enli, atmışda yantar değ
 4567 işimiz bīrbīri allatmari
 4568 her yiki ki vayuğ butari
 4569 mahan yarum dairetü'l-maarif ĥelec menem
 4570 ĥelec tili kıurakı yazançısı menem
 4571 ĥelec tilin dibara tiryeltireni menem
 4572 ĥelec u tilin biltirdim dunyağa
 4573 eyretdim şeyenke te netéyne yazığa

- 4574 il helec bidikleri yu melikleri
 4575 hend, dehliçe tac u tahtlari
 4576 heleci yazdum hokiyikalar ezleri
 4577 helec tarihin biltirdim şeyenke
 4578 biltirdim helec tilin bilmeyenlerke
 4579 mahan yarum yazdum helecde yazkumça
 4580 ferahan, aştıyan, savada
 4581 helecistan kum kunçuriye şirazda
 4582 tili kurağın kersetdim ehl-i edebke
 4583 biltirdim tarihin her şeyenke
 4584 tekiştirdim helec tiliçe ana tekiştirme
 4585 eyreddim şeyenlerke ta yazıklar netéyne
 4586 umurumu kodum helec tili istine
 4587 kelenler ne danışular barasıça bilmeyim!
 4588 işimi karşılayılar ya na bilmeyim!
 4589 mahan yarum héçne tamarzisin çekmeyeriz
 4590 çerğ u felek zilim zarin kermeyeriz
 4591 namardlarlan yordi tirmeyeriz
 4592 haydun, yazdun helec il u tilinde
 4593 çeçediñ bu yazkın her kin u kéçede
 4594 hindim balıkda yollandum erağ yolında
 4595 yanaşdum, eli esger hemdulluhlan oda
 4596 heydi babası şirlerinde yazdı isa
 4597 yazdum bu yazkın eli esger hevviçe
 4598 yil toğsan bī, azer hayun on bīsiçe
 4599 mahan yarum gussaluğ kinler kéçmeliri
 4600 hartında hélim, yitim kélmeliri
 4601 torpaqlan hem koyun umağ érmeliri
 4602 ecel érer kuş uçar bedende
 4603 una elimiz hizlir her yer u her kimde
 4604 kini érer kullar torpağı çevrilir palçıkça
 4605 palçıkımızda kayırılır uca uca katlança
 4606 kuzalar kayırılır, suv buzitmaça

4607 dünya işine héç sanax haçmaq omaz
 4608 çerh u felek işine héç yirek vamaç omaz
 4609 mahan yarum una ki kuş perleyir bedenimde
 4610 koyilar cenazamu hağaç merkebinde
 4611 kavzayilar tabutu eyliler pillelerde
 4612 kézler yaşlanur merkebim hartında
 4613 meni elde vériker hadrilum ullarda
 4614 kelenler şeyenler bu yazkın hoqiyilar
 4615 kézleri tolıkur mende sari tariqilar
 4616 yaşlar tamkı tamkı kézlerde tamalar
 4617 mahan yarum her yérçe olduñ tiller sözi
 4618 yadunça uça sen yadda himeyen bizi
 4619 mahan yarum seni dunyağa muqabil şayanam
 4620 dunya benim uça sende sari satanam
 4621 ağır hesilke ta sende hadrilmayanam
 4622 yirek sözün hayyum hoqiyianlarğa
 4623 bu sözlerim bala bala érer qulaqlarğa
 4624 mahan yarum olduñ heyder babalan hem qedem
 4625 şahriyar haydıqılan hoqınun dembedem
 4626 heyder baba tebrizçe sen vaşqança
 4627 heyder baba turki hayılmış u sen helec
 4628 unu turk çeheçeyir u seni helec
 4629 mahan yarum toldari camu sözüm var
 4630 bağçalar qonçasında hayqum var
 4631 gullar tıqanlığında gilaylıqum var
 4632 ne omış? yaşillikun sollanmış
 4633 qonçalarun kék tikanğa batırılmış
 4634 vére camu mahan yarum mehzunam
 4635 leyla kimer? gullaruna mecnunam
 4636 incilmişem çerh u felekde delhunam
 4637 cefa kerdim yor, yoldaş elinde
 4638 mucize éti saba holinmağa bilende

12. Metin:

Metnin Adı : Helec Tarihi
Okuyan : Abdullah Vaşkani Ferahani
Yaş : 60
Eğitim Durumu : Lise Mezunu
Meslek : Elektrik İdaresinde Memur (Emekli)

Yaşadığı Yer : Ferahan İlinin Vaşkan Köyü

Derleyen : Abdullah Vaşkani Ferahani

4639 helecke hidim kolay beh iç miñ yıl tarih
4640 yazdum yazkısn “helec ha der ayine-yi tarih”
4640 sultan mahmud ğaznevilen el vérmeklerinde
4642 unuñ leşkerilen iranķa kélmeklerinde
4643 salcuķırlarlan ri sava yu ĳazvini tuddıķlarında
4644 alaaddin helec padişahlıkında yu ĳapıřaķalarında
4645 dehliçe helec meliklerin tac u taht bezemeklerinde
4646 yiz yilda yantar padişahlık u memleket kestirmeklerinde
4647 sava yu kerec u şehriyarça köma ĳavzamaķlarında
4648 feridun şehr u helecistan u ferahan u aştiyança
4649 uyan buyanıça otraķ u yer beh yer olmaķlarında
4650 savada azebaycan u marağaķa yerimeklerinde
4651 holaku çağı marağada rum u suriyāķa yeritmeklerinde
4652 timur çağı suriyada heleçistanķa kélmeklerinde
4653 heleçistanda u ferahan u aştiyança yer bér olmaķlarında
4654 savada vařkanķa kélmeleri yu ĳalmaķlarında
4655 ĳonķuri farsu kiķke almaķları yu ĳalmaķlarında
4656 iranķa kolay beh kırķ balık heleç atına atlanmasında
4657 yurtımızça kırķ balık heleç tililen danıřmaķlarında
4658 heleçlerin atluķ u ĳapıřaķ u otgili herlerinde
4659 soyçıların, yazanların u cızıķçılarında

⁴⁶⁶⁰ hayıddıda ta bıdıkke ta kélitmişem bilmeyenlerke
⁴⁶⁶¹ ta biliyiler heleçlerin işitili yu hoqıluq tarihlerinde
⁴⁶⁶² pes her hoqıyan bilite yu qoşaku yu yazkı yazanında

13. Metin:

Metnin Adı	: Esaret ve Ziyaret Matalı
Anlatan	: Abdullah Vaşkani Ferahani
Yaş	: 60
Eğitim Durumu	: Lise Mezunu
Meslek	: Elektrik İdaresinde Memur (Emekli)
Yaşadığı Yer	: Ferahan İlinin Vaşkan Köyü
Derleyen	: Abdullah Vaşkani Ferahani

⁴⁶⁶³ miñ ve iç ve atmış sekkiz payızırtı, bī kin irakluqlar esirleri hégdiler ordugah ortasına yu bēş bēş yotkardılar, fermanda kēldi yu başladı danışmağa, haydı:

- irak devleti şeyir esirleri yitüvağa ziyaret ...

⁴⁶⁶⁴ soynağı kin bizim asayışgahımızda ekké yiz nefer ātın hoqidılar ki bīsi menertim, ana u kéçe saat 12, ekké yiz nefer hindirdiler utubusğa yu yittiler musulça rahahenke orda qatarlan yollanduq kerbelāğa.

⁴⁶⁶⁵ sabaylan saat on, u vaqtler érdik kerbela, avval hazret-i abbas ve orda kēldik merkad imam hüseyin, orda utubuslan bilemizi yiyēddiler necefke, ziyaret ve naharda soyna ana ucırki yitmişertiler holıdılar ordugah, biz kéçe saat 12 érdik ordugah.

⁴⁶⁶⁶ ziyaret varmamız yirmi tér saat oldı

⁴⁶⁶⁷ toqkuz yıl esaret zibilin yireklerde arıddı

14. Metin:

Metnin Adı	: Vaşand Matalı
Anlatan	: Abdullah Vaşkani Ferahani
Yaş	: 60
Eğitim Durumu	: Lise Mezunu
Meslek	: Elektrik İdaresinde Memur (Emekli)
Yaşadığı Yer	: Ferahan İlinin Vaşkan Köyü
Derleyen	: Abdullah Vaşkani Ferahani

⁴⁶⁶⁸ hayılar bī herin ekké kızi varamış, bīsi bī réyetlen hevlenir, u bīsi bī sufalgerlen kideyiler her bīleri bī balıkça yorramişlar.

⁴⁶⁶⁹ bī kin her kisisine hayur:

- kişi nétey bilin yovaşam kızlarğa bī baş vurışam kéreyim hal ruzgarları néteyneri yu néşeliyiller.

⁴⁶⁷⁰ kişi hayur:

- havul sanırı, fikreri, yov, yova amma téz honulup ta meni te ullar halında baħabar şayı.

⁴⁶⁷¹ her yol hikmekin koyor torbağa yu hatar çinine yollanur, avval varur u kızi hevvine ki heri sufalegermiş, kızda soraşor zindganlıkıñızu néteyne kéçiriyiñiz herin iş havul ya na?

⁴⁶⁷² kız hayur:

- baba zindgimiz havular, herim bu yıl kullı kuza ve deyek kayırmış komış kinçe kurrupa eger yaqış kélmeye vazımız yiter te ölür, ama eger vaşand yékeye babazım gurda hinir.

⁴⁶⁷³ her orda hinir u varur u bīsi kızı yanına, kızda ta zindgilerinde ħabar alur, kız hayur:

- baba bu yıl herin koma arpa, buğda hékmiş eger vaşand yekéye ruzigarımız ışıktar ölür, ama eger vaşand kélmeye babamız gurda hinir.

⁴⁶⁷⁴ her yollanur yekéye éz hevvine yolça hayur ħuda keremine ħurban, bu ne sillileri? bendeleriniñ bīsi vaşande sarı kézi asımanğa tikilmiş, bīsi te étkiliyir ki yaqış yaqmağa.

⁴⁶⁷⁵ her érer hevvine yu kisisi ħabar alur:

-  ob  ızlar n tinirtiler?

⁴⁶⁷⁶ her hayur:

- h ç Őirritin n teyne o a, eger vaşand yek ye te babamız gurda hinmiş, eger k lmeyte babamız gurda hinmiş.

⁴⁶⁷⁷ b si h kin h ker vaşand Ő yer

⁴⁶⁷⁸ b si hidiş  ayrar kin Ő yer

⁴⁶⁷⁹ her kim alıŐılan  udada payın Ő yer

⁴⁶⁸⁰  udata  z hikmetilen rozı  tiyirir.

15. Metin:**Metnin Adı** : Gilan ve Tülki Matalı**Anlatan** : Abdullah Vaşkani Ferahani**Yaş** : 60**Eğitim Durumu** : Lise Mezunu**Meslek** : Elektrik İdaresinde Memur (Emekli)**Yaşadığı Yer** : Ferahan İlinin Vaşkan Köyü**Derleyen** : Abdullah Vaşkani Ferahani

⁴⁶⁸¹ bi lindir gilan hağaça péçinmişmiş, tülki unu kérer, habar alur “éy gilan néşeliyiñ?”
gilan hayor: vurziş şayyom.

⁴⁶⁸² **tülki hayor:** bu tağı né cir vurzişeri?

⁴⁶⁸³ **gilan hayor:** bī bidik şıkar yutmuşam ve şeyyem unu sindiriyem.

⁴⁶⁸⁴ **tülki hayor:** éy gilan témike şıkar sizi harağa kéldi, hayı kém biyinke te néççe dana şıkar şamışağ?

⁴⁶⁸⁵ **gilan hayor:** toğsan yiz ve enli dana.

⁴⁶⁸⁶ **tülki hayor:** bu toğsan yiz ve enli danada néççe danası benim famillarumdamiş?

⁴⁶⁸⁷ **gilan hayor:** eger seni te ullarğa yantarlayıkam olur atmış ekkémki.

⁴⁶⁸⁸ **tülki hayor:** yanı sen biyinke te benim famillarumda atmış bī dana yutmuşağ?

⁴⁶⁸⁹ **gilan hayor:** toğrı işiddiñ, ana bucire.

⁴⁶⁹⁰ tülki te gilan sézlerin işiddi tikleri séh oldu yu canı qorqısında téz urda tézdi.

gilan ta tülki qorqmasın ve tézmesin kérđi, kildi yu haydı: sen oğan ki tağı ézini hardısında sivirtar bilmeyiñ.

bu yiter ki havullıq yolın bulıkan

16. Metin:

Metnin Adı	: Yıpaq Peyğamber Matalı
Anlatan	: Abdullah Vaşkani Ferahani
Yaş	: 60
Eğitim Durumu	: Lise Mezunu
Meslek	: Elektrik İdaresinde Memur (Emekli)
Yaşadığı Yer	: Ferahan İlinin Vaşkan Köyü
Derleyen	: Abdullah Vaşkani Ferahani

⁴⁶⁹¹ bī her kirdi bī şehrike yu halku héğdi éz dévrine ve benaşadı danışkalı, halkқа haydı: biliniz nēseri? huda meni peyğamberlikke calamış ta sizi toqrı yolқа yéritiyem.

⁴⁶⁹² halk içinde bī her hinir taşkar ve bī cice tohması vérir bilesine yu hayor: témi ki sen peyğambereñ, alı bu cice tohmasın mene cice şayı.

⁴⁶⁹³ yıpaq peyğamber hayor: kerek mene bī kin vaqt vériyeñ.

⁴⁶⁹⁴ her hayor: na ana témi bu işi kéri.

⁴⁶⁹⁵ yıpaq peyğamber hayor: huda u hudalıqılan néççe hay vaqt koyor ta bī tohman cice şayıka, sen mene bī kin vaqt vérmeyiñ.

⁴⁶⁹⁶ hidik hayı ta işiñ toqrı yekélte

⁴⁶⁹⁷ toqrı iş kéri ta işiñ toqrı kérliper te

⁴⁶⁹⁸ hidik hayı ta biline hidik haluper te

⁴⁶⁹⁹ toqrı kéri yu hidik hayı ta işiñ biliniper te

17. Metin:

Metnin Adı	: Sekkel Matalı
Anlatan	: Abdullah Vaşkani Ferahani
Yaş	: 60
Eğitim Durumu	: Lise Mezunu
Meslek	: Elektrik İdaresinde Memur (Emekli)
Yaşadığı Yer	: Ferahan İlinin Vaşkan Köyü
Derleyen	: Abdullah Vaşkani Ferahani

⁴⁷⁰⁰ medreseçe şagird muallimde habar aldı: ustad sen kéçe yaddukda sekkeliñi nére koyoñ, koyoñ yorqan altına ya koyoñ yorqanun istine?

⁴⁷⁰¹ muallim gafilgir oldı yu şagirdka cevap veribilmedi, kéçe şedi yatuvak, şagird sorastı yadına tişdi, ézilen haydı tokı ki men yaddukda sekkelimi nére koyom?

⁴⁷⁰² muallim yaddı yu sekkelin kodı yorqan istine, kerdı üsı yetmiyir, kodı yorqan altına hemente kerdı üsı yetmiyir, holasa sabaylanka ta yatibilmedi, sekkelin ya kodı yorqanın altına ya kodı yorqanın istine.

⁴⁷⁰³ sabaylan vardı medrese yu kalasça kézi tişdi engirki şagirdka, bilesine haydı: bu hémi suvalda engir u né suvalarti mende habar alduñ? men bu şam sabaylankata ü kézime kélmedi yu ahır ta bilmedim sekkelimi kerek yorqanun altına koyıkam ya istine.

18. Metin:**Metnin Adı** : Kuş Matalı**Anlatan** : Afşin Arabgul**Yaş** : 49**Eğitim Durumu** : Lise Mezunu**Meslek** : Serbest Meslek**Yaşadığı Şehir** : Aştiyan İlinin Herrab Köyü**Derleyen** : Ümit Arabgul

⁴⁷⁰⁴ bī kuşuñ hadaķına tiken batar. varur arrı kişi yanına yu hayur:

-arrı nene bu tikenü benim hadaķımda hipi.

⁴⁷⁰⁵ arrı nene kuş hadaķında tikenü hiyir u oyur dolava nee vaqt kéer. bī kin arrı nene hikmek yaparamış. tendiri héer u tikenü dolavda ketirer u hatar tendirke yu tendiri alıştırur.

⁴⁷⁰⁶ kuş kélir arrı neneke hayur:

- arrı nene benim tikenümü véreřeyim balalaruma sipetke ayrıam.

⁴⁷⁰⁷ arrı nene hayur:

- tendir kéndirertim hikmek yama, tendir héi yu u tikenlan tendiri hōtladum.

⁴⁷⁰⁸ uřta arrı nene hikmeklerinde ekké dana alur tokkına yovarur.

⁴⁷⁰⁹ hayur:

- tikenü vérdim, hikmek aldum. dammuram dingir u dingir u dingir.

⁴⁷¹⁰ kuş érer bī ōñıa kérer ōñı tezek torayyor sit kasesine. kuş ōñıa hayur:

- nétey tezek torayyon sit içine?

⁴⁷¹¹ ōñı hayur:

- hikmekim yo u tez toroyyom ta nahar tépiyim.

⁴⁷¹² kuş hayur:

- benim hikmekim var alı torayı ta bile bile yépidik.

⁴⁷¹³ ōñı hikmeki kuşda alur u torayor sit kasesine yu uřa hayur:

- sen kıvraktaran ta bu çékiye çapı çékilmiş yılğılu çéviri yotağ içine yu honulup ta kuş honulupağa kōñçı naharu yéyir u kuş payın salkamaz. kuş honulur kérer kōñçı naharu yémiş u kase boşari.

⁴⁷¹⁴ kōñçıka hayur:

- pes benim payum kanı?

⁴⁷¹⁵ kōñçı hayur:

- seniñ payunu tikdim u kaya istine amma sen hérildiñ u ta yekin kaç kuşlar yédiler.

⁴⁷¹⁶ kuş bildi ki kōñçı unuñ başına birk kōmış, hayur:

- temi ki bucı oldu mente seniñ sirinde bī şışek ketirem u yitem. kuş bī şışek siride keterer u perliyir varur.

⁴⁷¹⁷ hayur:

- hikmeki vérdim şışek aldum. dammuram dingir u dingir u dingir.

⁴⁷¹⁸ érer bī karivanğa kérer kaveçiler surfaların haçmışallar u teve tezeki yéyiller. ullarğa hayur:

- nétey teve tezeki yéyiñiz?

⁴⁷¹⁹ teveçiler hayılar:

- munda sava héçnemiz yok pes nése yépidik?

⁴⁷²⁰ kuş hayur:

- yekin bu şışekeşin başın kesdiñ u atıñ kebab şadağu bile bile yépidik. teveçiler şışekin başın keserler ve suvalar ve tepeler bī hél hağaça yu tutalar hōt istine ta bişupağa.

⁴⁷²¹ kuşğa hayılar:

- ta bu et bişupağa çapı u neççe teven ki tepe başıçallar holıyı yitik kuş ta yovağa yu honulupağa ullar atı yéyiler ve tin hiyiler ve kuşğa kōmazlar.

⁴⁷²² kuş kélir hayur:

- pes benim payum kanı?

⁴⁷²³ teveçiler hayılar:

- kōduğ u kamar istine ta sen yekin laşhurlar yediler.

⁴⁷²⁴ kuş kérer hemanta başına bōrk kōyınmış. hayur:

- nétey ki ette mene salkamadıñz mente bī dana teveleriñizde ketirem u varum.

⁴⁷²⁵ kuş bī dana teve alur toana yu perliyir varur. hayur:

- şışeki verdim teve aldum. dammuram dingir u dingir u dingir.

⁴⁷²⁶ varur érer bī neççe adamğa kérer boğda yikin yikliyiller hatğa ullarğa hayur:

- nétey boğda yikin yikliyiñiz hatğa?

4727 hayılar:

- eşke tevemiz yoꝥ u yikliyik hatꝥa né şamaꝥ kerek.

4728 ꝥuş hayur:

- siz mene bī hāz boꝥda vériꝥ u mente bih teve verim sizkeyu yikiꝥizi yikledi teveke.

4729 ullar hayılar:

- olta né iş munda yiter.

4730 teveçiler yikleriꝥ yikliyiler teveke yu ꝥuşꝥa boꝥda vermezler. ꝥuş hayur:

- pes benim boꝥdam noldı, nétey tevem aldıꝥız u boꝥda vémediꝥiz?

4731 ullar hayılar:

- ꝥanı boꝥda, yova peykaruna.

4732 ꝥuş ta uçar u ullar hatın alur tokuna yovarur. hayur:

4733 tikenü verdim hikmek aldum.

4734 dammuram dingir u dingir u dingir.

4735 hikmeki verdim şışek aldum.

4736 dammuram dingir u dingir u dingir.

4737 şışeki verdim teve aldum.

4738 dammuram dingir u dingir u dingir.

4739 teve verdim hatu aldum.

4740 dammuram dingir u dingir u dingir.

19. Metin:**Metnin Adı** : İşkine**Anlatan** : Nene Bacı**Yaş** : 66**Eğitim Durumu** : İlkokul Mezunu**Meslek** : Ev Hanımı**Yaşadığı Yer** : Ferahan İlinin Vaşkan Köyü**Derleyen** : Abdullah Vaşkani Ferahani⁴⁷⁴¹ **abdullah:** nene can bizke buyrī bu işkineñ netéyne ayranisīz?⁴⁷⁴² **nene bacı:** işkine, biz evvel soğanı urdlayımız, ob yağla ızaturumuz, sebzemīni tōkemz, ob baden ızardı, suv tōkemiz, rop vurımız, zer uvava taı, sebzite ya şanbelile varımız ya şivit numurta ta sīyemiz içiyé éyli taı şey gekek nemiz yovaa yoar bī h hāz et urtleyimiz, olur işkine guştī, oa mihmanlarımız yeriboş.⁴⁷⁴³ **abdullah:** torgayniz yéyniz?⁴⁷⁴⁴ **nene bacı:** he hikmet toraymiz içiye, yéyimiz.⁴⁷⁴⁵ **abdullah:** avşan hatmanīz?⁴⁷⁴⁶ **nene bacı:** ha na, na na⁴⁷⁴⁷ **abdullah:** ob bizim balua avşan hatalar yerine⁴⁷⁴⁸ **nene bacı:** ne avşan biz yémemiz⁴⁷⁴⁹ **abdullah:** ob alın sa olta, elleriñ harımata⁴⁷⁵⁰ **nene bacı:** salamet, éyli memnūn

20. Metin:**Metnin Adı** : Şiirler (Divan-1 Eşar-1 Museyyib Arabgul)**Okuyan** : Ümit Arabgul**Yaş** : 49**Eğitim Durumu** : Lise Mezunu**Meslek** : Serbest Meslek**Yaşadığı Şehir** : Aştiyan İlinin Herrab Köyü**Derleyen** : Ümit Arabgul**bérin matali**

4751 bī kin bī béri laḡ içyé tişer

4752 lingi sīnur gustada boḡzı şişer

4753 fīkri her ne varamiş işke hatar

4754 ézile élçer téker, hadrar қатар

4755 ta bilür ézi şayıbilmez ḡalas

4756 kéçe kündiz işi olur iltimas

4757 taş u torpaḡ, қurt u қуşқа yalvarur

4758 kézleride yaş téker, қан hıқlayur

4759 қalur oda béryek bī neççe yil

4760 héy téker baş, kézye torpaḡ u kil

4761 yégülüki, baқа, қалındaқamış

4762 sıçқан u géççemen u çurpaқamış

4763 canavarlar bére vasfi, ésteler

4764 ézeside ar u nengi kéşteler

4765 şir hayur bére velev haḡ bilmezer

4766 laḡ içiçe қalması bizke beder

4767 téz yovey laḡda bilesi hipidiz

4768 ist ü başı çey suvıda yupidiz

4769 taḡça saldiz canavarlar yanıya

- 4770 kuşış éttiz neççe kin dermanıya
 4771 vardılar lağda bilesi hidiler
 4772 yéttiler tağça noqarti kıdılar
 4773 sambura hin qazdı taşğar qalmağa
 4774 tülkü arzağ oldi ki aç kalmağa
 4775 kül yirek kénderdiler şel bérike
 4776 çaşt u şami hatmadılar hérike
 4777 hez hezek, suv yordi béri canıya
 4778 keldi kuvvet tiziye, qan qanıya
 4779 urdaki qalbi kararti, ātı neng
 4780 haydı mende qorqayor şirla u pelenk
 4781 haydı néy ullarda men bāc almaqam
 4782 canavarlar kedğudası olmaqam
 4783 tülkü kirdi béri yavqan pozları
 4784 vardı haydı şirke nişluğ sözleri
 4785 şér qazabnak oldi béri sesledi
 4786 vurdu sidi hindi taşqar pisledi
 4787 haydı haqqarti ki qarnu hurriqam
 4788 kézleri kör şayıdı, boynu kırruqam
 4789 amma yov neng u mukafatla hélip
 4790 sen biğiklük hartıça ātla hélip
 4791 yov ki yéni hartuya tolğanmağa
 4792 belki tişim qanuya bulqanmağa
 4793 bére vardi canavarlada qırağ
 4794 işleri yil oldi yu umri çırağ
 4795 kéz gulağı unda soy şeğ olmadı
 4796 hay be hay aç qaldı, yémek bulmadi
 4797 bī kin açluğ kéç kelitti qarnıya
 4798 tirdi yérde, hattı bī yél burnuya
 4799 kezdi héy sislendi otlar layıça
 4800 kérdi bī ça var, kamarlar payıça
 4801 vaqdi çaqa, kérdi bī hirgenti var
 4802 sandı hirgenti qonar, olmiş düçar

4803 hatti ézi çaka ki téz kétrige
 4804 kōñ etide ta bilür, toğ yépigé
 4805 tişdi çaka kérdi héçne oda yok
 4806 aç qarınla oldi éz umride toğ
 4807 u hirinlük kin ışıllakıdamış
 4808 béri téşek kérmesi açıdamış
 4809 belgülire béreyek çaçá héler
 4810 can azabı baisi qalb ü tiler
 4811 kimsiyé ki, heyr cevabı vérdi şir
 4812 laqda ta hipigeler, çaçá tişer

iran

4813 balam duşman yesel çekmiş vetenke
 4814 kara donquz bizi almış keminke
 4815 sa'idüm, muhsinüm harbe qapaldiz
 4816 hamidüm, ahmedüm senger tutaldiz
 4817 iran torpaqı duşmanlar yéri daq
 4818 veten sevmegili yurtı heri daq
 4819 bulét ta gürlemeqa tolı yaqmaz
 4820 helec şiri balamcan tülkü toqmaz
 4821 nenéy siti eger bī kün kuş emse
 4822 davuşqan hikmekide perre yise
 4823 béyün kuş olmişerti kōkçe tarlan
 4824 davuşqan olmişerti yérçe aslan
 4825 saç hirgentirmişem tişim tékilmiř
 4826 oğul bécermiřem bélim iyilmiş
 4827 balamcan, hay balamcan, hay balamcan
 4828 daqilem varmaqa elde huzistan
 4829 nenem can hékleme, kéz yaşı tékme
 4830 yüzüy cérmekleme, gem toqmı hekme
 4831 ta biz vareq ve bizdi varalar var
 4832 iran yalrı kerek duşmanlara zar

4833 mumay ta gerle megey hilkü olmaz
 4834 helec şiri balamcan, tülkü tokmaz
 4835 senüy sitüy emen divde alur bāc
 4836 fil ağzıda téker soksurmese āc
 4837 eger duşman yovarğa kehkeşankā
 4838 felek véridge arğa nime zanğa
 4839 unu bī hoqça, yulduzğa tikem men
 4840 felek çerhide ta yérke çekem men
 4841 eger yél olıka taqam içiçe
 4842 eger hōt olıka sélem başıça
 4843 eger suvla qarıştı vardı çayéke
 4844 çekem taqğa tikem kanı kinéyke
 4845 tifengüm çatma besseryek elüme
 4846 katarum yek tézilüp heykelüme
 4847 men ü sen varmiz bī ahd u peymān
 4848 men ü sen iranuy derdiye dermān
 4849 bēyün iranımızğa érse tenger
 4850 siye çatma meye te yatma nenger

nakam cavan²⁸

4851 felek sen zalımı hayr kirmegertuy
 4852 murad u matlab u ye irmegertuy
 4853 meye rahm étmeduy kerduy cavanam
 4854 ecel şiri meye keşgürmegertuy
 4855 nenem bilduy cavanmerg olum ahır
 4856 hirün situy meye emzürmegertuy
 4857 yatqurduy sayeçe, kin keldi tutdı
 4858 kineşde sayeğa sintürmegertuy
 4859 tatı tatı şaduy bilduy yoquldum
 4860 yoquldum sen menü turturmegertuy
 4861 tenur hartıça bişduy, yapduy hikmek

²⁸ Bahtsız, kadersiz genç

- 4862 u hikmekde meye yétürmergertuy
 4863 çeşmede köze köze suv kelituy
 4864 u suvda sen meye içtürmegertuy
 4865 baba can sen eger bilduy hélm men
 4866 kuça meydança hey keztürmegertuy
 4867 ‘aid oldı, kesik alduy bilime
 4868 u kesikü meye kedgürmegertuy
 4869 medreseke bilimü sirmegertuy
 4870 elif u be meye biltürmegertuy

iş ‘aķıbeti

- 4871 u ki halk eşkiçe şer kırparti
 4872 u şerde éziye hayr bitirrerti
 4873 her yanda keldiye yil, urda sevirdi
 4874 eli her yérkite irdi, kıavırdı
 4875 halkuy naħoşlukıda u hoşarti
 4876 ğayreti boķçısı bīħadde boşarti
 4877 kırın éz hikmekide olmadı toķ
 4878 kérmedi isti yorķan, altı yastuķ
 4879 eger bī kin baluķ fitne söz olsa
 4880 holuķ çekse ta başķa tolsa
 4881 u kin matem yaķası tutmışarti
 4882 aşıkda kırķarti, kor kıoşarti
 4883 her kim bī vede boş kırnı tudarsa
 4884 icaze vérese yanıça yolarsa
 4885 çoķķulukda seva yokarti işi
 4886 gedalék zadiye betererti tişi
 4887 yéki kerdiz bīyün hali netéryri
 4888 baş u kéz, kırduķ u yalı netéryri

vaşkan

- 4889 uburum tişdi bī kin vaşkanğa
 4890 mihman oldum bī şahs-ı mihribanğa
 4891 beyendim ura hālķı bī temalluķ
 4892 baluķ abad u maħluķı aķılluķ
 4893 her kim ez işiçer, qarari hopurmaz
 4894 baluķ barasıça fitne kopurmaz
 4895 cevan ta qararısa külba hudari
 4896 kişi kiybanu, herler, kedhudari
 4897 sağırı danışur, sanķay kebirer
 4898 oğullar baheya, kızlar neciber
 4899 biğiktir yanıça kal yérke yormaz
 4900 héç kim iş vaķtıça bīkar turmaz
 4901 işi irgetmede, héç kim ğafil olmaz
 4902 minaķda ilm u iş bīhasıl olmaz
 4903 u kinler ki sevadluķ miñde bīmiş
 4904 bu yérde néççe néççe alım hinmiş
 4905 hususan hatlarıñ héyli beyendüm
 4906 başum ta arşke ta vardı kévindim
 4907 helecke vaşkanluķ iftiħarar
 4908 meye ullar ümid u itibarar
 4909 arabgul her ne hayķa vaşķanda
 4910 bī yulduz haymişay on kehkeşanda

kedhuda kızi

- 4911 kedhuda kızi çeşmede kelor
 4912 çaduri hatmış kérne kır véror
 4913 aşıķ hayor taşla közesiñ sīpi
 4914 kuça meydança bī sesiñ hīpi
 4915 bī kızil çarķıtı var, katéy naziyor
 4916 bī hirin madyanı var hatéy naziyor
 4917 yurtı mermer taşrı, eşiki fuladar

- 4918 mellasiyé koruğ şamış, itiyé naziyor
 4919 kedhuda zade varı ifade
 4920 danışor kilmez, şerm u hayada
 4921 ūy kisti kisti kězlerimde ūy
 4922 bōduy reşider, ğonçari ağzuy
 4923 kinderdi meni ĩřve u nazuy
 4924 saçuy kemender, kemanar kaçuy

du beyti hay heleci²⁹

- 4925 mendile karar eger, virmete peyğam
 4926 mendile ħarar eger, itmete bednam
 4927 u ki iz melleşıçe on ħastagar vari
 4928 néy bizim mellede keçür bī nahar, bī şam
 4929 eger mahşer kinide korqu yokuy
 4930 ħuda yanıça virgü, alqu yokuy
 4931 bīyün tezeri hatuy, turma sebéyke
 4932 sabayı şayıd hatuy şalakı yokuy
 4933 u ki hayduy tolar, turdı men ertüm
 4934 hağakuyça on yıl yordı men ertüm
 4935 u ki bī vağmadı damda sen ertüy
 4936 u ki elüy béli vurdı, men ertüm
 4937 sen hayduy bī vefaluğ mende olmaz
 4938 meye te héç kelin miñde bī olmaz
 4939 dağılem bī nenemle olmağay qar
 4940 ve ger ne bağça ağduyça yazulmaz
 4941 itüy küşürme ki taş yok elümçe
 4942 eger vérdüy kulak séz var tilümçe
 4943 ‘aşıkluğ derdinüy dermanı bīri
 4944 ferhad boldı unu amma héli mçe
 4945 cayılluğ varmaça tutdum éyiñ men
 4946 haydum varma, yeri tutalka düşmen

²⁹ Halaçça iki beyitler

- 4947 haydı ne men alum ne dost u dşmen
4948 byin men varum u b kin te dşmen
4949 halaa renglimele kekelk olmaz
4950 seyet kndesi pukar, eşik olmaz
4951 eger arpa yri lal u suvı yağ
4952 heman te arpari, buğda bilmez
4953 nene destbendi olur z elie
4954 oğul yorımaz meger baba yrie
4955 her kim iz aslıya aır te holunur
4956 eger yıl keldi kedi nee nee
4957 uca ta istie gl hekmek olmaz
4958 keen kinler ki hesret ekmek olmaz
4959 byn adri bile turma sebye
4960 seby dnya netyri bilmek olmaz
4961 eger men kafir oldum, bilmete a
4962 eger dvane oldum, kilmete a
4963 ara salu eger anumu tkdi
4964 gnah zmdere, sz haymata a
4965 bu torpa altıa b kimse yatmış
4966 hayma olur, kin emiş, taa batmış
4967 başı abzaysa krse baba, nene
4968 ne kil kzye, ne arar başıya hatmış
4969 nahar başuy tiki yl hepsererti
4970 yzy b hau u b bektererti
4971 eger oysay b hala boğuya vasam
4972 savabı seye, hacaci ekbererti
4973 kziyiğ cyran kzide eyli yiter
4974 avşuy asman kemanide kemanter
4975 hykely neqee manutma olur?
4976 senber vr haydum ya ki yiter
4977 men on yiller imidim sen ykelegey
4978 eger keldy taı omam yovaray
4979 zamane bvefalarla refier

- 4980 yağın u kıumayor ki sen yékelegey
 4981 ne men ferhad u ne sen şīrin oluy
 4982 ne men mecnun u ne sen léyla oluy
 4983 veliyiz bīsütun bī tişe varum
 4984 kıazam taķ u bilim ki razı oluy
 4985 bī kağaz yirekim kıanıla yazdum
 4986 göverçin boynıda men unu hasdum
 4987 göverçini uçurturdum havaķa
 4988 kézim yolu, ézüm éşikçe kıaldum
 4989 iç zad hēyli hoşar, kıadri bilunmez
 4990 yémek, içmek daķ u pulķa alunmaz
 4991 bīsi hay işiki, bīsi kıarayaz
 4992 bīsi cayılluķar, varur holunmaz
 4993 kéçeki hay vari kéndizde yiter
 4994 bī hay on kehkeşan yulduzda yiter
 4995 yékey ta bīrbīri dovriça olduk
 4996 ki haydinluķça cem yalķuzda yiter
 4997 kıarayaz taķ u bağ kül basafari
 4998 kıarayaz aşıguy derdi devari
 4999 kıarayaz bilişi artuķ u hāz daķ
 5000 baraber yanıça şah u gedari
 5001 cayılluķ genc-i kıarunla alunmaz
 5002 yütük dağ, hartıça kezmey bulunmaz
 5003 kelir hāz haz, varur u hēyli hēyli
 5004 éyiçe tağ eger koğey holunmaz

21. Metin:**Metnin Adı** : Afşin Arabgul ve İki Atasözü**Anlatan** : Afşin Arabgul**Yaş** : 49**Eğitim Durumu** : Lise Mezunu**Meslek** : Serbest Meslek**Yaşadığı Şehir** : Aştiyan İlinin Herrab Köyü**Derleyen** : Ümit Arabgul

⁵⁰⁰⁵ men afşin arabgul. harrab qalırsam, kırk tokkuz yaşumar. diplomqatata mektebke varmışam. béyün qarayazuy altmışiri. kékte yağış yağor. bulitlar héyli gürülleyyollar. yağış da yélle keliyor. hevde taşgar inagde yél güvülleyyor ki tamam dérehtler şah u bergiñ sîmiş.

⁵⁰⁰⁶ biz boda héyliler tirrilik étoruq benim babam ellī yil munda ilger helec tili barasice héyli tekiqat étti éyze baluqlarqa vardi kerige ullar neteyde danuşular meselen bī yérlerçe baqtım ki biz hemiz incidik ullar haylar hariduk.

⁵⁰⁰⁷ babam taqriben on yétté yil munda ilger alla rahmetiye vardi unıñ yoliñ bī hāz héyli men şuruşadum idama vérmeke, unıñ hartıda varmaqa.

⁵⁰⁰⁸ bī siri heleci tiliçe matal hıgdum, bī hāz masal hıgdum ki men néççe dana bu masallarda alan sizke hayum.

⁵⁰⁰⁹ bīsi hayor hatda tüşmiş amma gāmçisiñ salmor, bīsi har “kerengili tağ hıraq olmaz”, bīsi har ki “ger téve tiziye kévenir tul kişi kıziye kévenir” bulları men haydum ki biligeyiz.

⁵⁰¹⁰ bu zarbu’l-meseli ki hayor hatta tüşmiş gāmçisiñ salmor turklayi munu varları ki ekké miñ yil bileleride keçiyor.

⁵⁰¹¹ pes netice tutamız boda helec tilite ullurla bilemiş ullarda da şayet hāğa ter aramış zarbu’l-mesel körsetir ki ekké tayifa ve ekké qōm qaçanda bīrbīrle hemsayemişlar qaçanda bīrbīrle güleylugamişlar.

22. Metin:**Metnin Adı** : Kuş Şiiri**Okuyan** : Ümit Arabgul**Yaş** : 49**Eğitim Durumu** : Lise Mezunu**Meslek** : Serbest Meslek**Yaşadığı Şehir** : Aştiyan İlinin Herrab Köyü**Derleyen** : Ümit Arabgul

- 5012 bī kin gul şahaside bī ğuş uçdi
5013 şaha teprendi u gulka çalişdi
5014 qazıldı şahade gul tişri yérke
5015 tamam ğuşler u bī ğuşle tokişti
5016 iç zad héyli hoşar, qadri bilinmez
5017 yémek, içmek daq u pülka alunmaz
5018 bīsi hay işiki, bīsi qarayaz
5019 bīsi cayılluqar, varur holunmaz
5020 kéçeki hay vari kindizde yéter
5021 bī hay on kehkeşan yulduzda yéter
5022 yékey ta bīrbiri dovriça olduq
5023 ki haydinluqça cem yalkuzda yéter
5024 qarayaz taq u bağ kül basafari
5025 qarayaz aşıguy derdi devari
5026 qarayaz bilişi artuq u hāz daq
5027 baraber yanıça şah u gedari
5028 cayılluq genc-i qarunla alunmaz
5029 yitük daq, hartıça kezmiy bulunmaz
5030 kelür hāz haz, varur u héyli héyli
5031 eyiçe taq eger қоқey holunmaz
5032 bī қағаз yirekim қanila yazdum

⁵⁰³³ göverçin boynıda men ona hasdum

⁵⁰³⁴ göverçini uçurturdum havağa

⁵⁰³⁵ kézim yōlu, ézim éşikçe kıaldum

⁵⁰³⁶ cani sağıol ta allaka tapşırdım bileyzi

23. Metin:**Metnin Adı** : Helec Tili ve Museyyib Arabgul**Anlatan** : Tavusı Mollayi**Yaş** : 84**Eğitim Durumu** : Okuma-yazma Bilmiyor**Meslek** : Ev Hanımı**Yaşadığı Şehir** : Aştiyan İlinin Herrab Köyü**Derleyen** : Ümit Arabgul5037 **ümit:** seniñ ātuñ nesēr?5038 **tavusı:** benim ātum tavusı mollayi5039 **ümit:** kimiñ kızısiñ?5040 **tavusı:** meşyedullah kızısem5041 **ümit:** kimiñ kıssırıtıñ?5042 **tavusı:** arabgul, musayyib arabgul5043 **ümit:** museyyibhedler neççil munda ilger taķriben ellī yıl munda ilger vardı
almança heleçi til érgetiye, hiye5044 **tavusı:** hiye5045 **ümit:** netéyde oldi, nérde keldilér?5046 **tavusı:** avval ana almanda keldiler bizke5047 **ümit:** neççe neferertilér?5048 **tavusı:** üç neferertiler, üç neferertiler, keldiler bizke ĥabar alı ĥabar alı keldiler
hevimizi buldilar.5049 **ümit:** ĥob5050 **tavusı:** keldiler hevke ekkési tilmili ĥéyli halu olmazarti5051 **ümit:** u ekké nereluğ artiler ki tilleri halu olmazartı?5052 **tavusı:** doerfer bullarda hayrarti bilmezerti amma bu tezcan ātuñ ki haydı biz
örgendik ātuñ5053 **ümit:** tezcan türkiyeluğ artı?

⁵⁰⁵⁴ **tavusı:** türkiyeluğ, belī türkiyeluğ arti, tezcan, bullar alman tarafı halkırtılar, bu türkiyeluğarti aşına oldılar u haydılar işittiler bīrbīrle uyan buyanda danıştılar üç kin bizim hevçe kaldılar, üç kéce kündüz ki bizim hevçe kaldılar biz tirdik keldik baluqqa éz baluqımızka harrabarti, keldik ora varduk

⁵⁰⁵⁵ **ümit:** harrabarti alan nesēr?

⁵⁰⁵⁶ **tavusı:** alan baharistanar, ükün harrabarti

⁵⁰⁵⁷ **ümit:** hob

⁵⁰⁵⁸ **tavusı:** ina tamam helecce hayrartılar harrab

⁵⁰⁵⁹ **ümit:** hob

⁵⁰⁶⁰ **tavusı:** keldik harrabka buda babam hēyli havul heleci danışirtarti keldik éz hevmizke yu halk ta keldiler, halk da keldi uda danıştılar bullarda kezdiler hev hev kezdiler habar aldılar her kim ki havul helec belederti danışığa uni zapt éterertiler zapt şeyr ertiler ta oldi ki zapt şediler u tamam oldi, haydılar biz şeymiz biyaban hinekelgek vardılar biyaban o kün benim babam buda yér vararti buğda hekererti, vardılar babam uda sığır sirrerti munın tiliñte zapt şadılar bu sığır sirrerti eks-meksiñ herektiler u keldiler hēyli buda baluqça habarlaştılar, tirdiler vardılar rede bala bullarğa bucurde oldi ki bullar yovağalar bizim herimiz museyyib arabgul yovağa almağa munu devet şeyğalar almağa ki devet şediler bu vardı alta hay almañça kaldi beden keldi u buda tağı aşına oldılar bī kün bullar yanda almanda tirdi kelmişertiler bura ki yovağalar éyze yérke, kerimke keldiler nazarime hiye kerimke keldiler munı kerigeler mundıla bī musafiret bile yovağalar ekké yanda üç yanda tōrt yanda tōrt értiler.

24. Metin:**Metnin Adı** : Kiden (Düğün)**Anlatan** : Tavusı Mollayı**Yaş** : 84**Eğitim Durumu** : Okuma-yazma Bilmiyor**Meslek** : Ev Hanımı**Yaşadığı Şehir** : Aştiyan İlinin Herrab Köyü**Derleyen** : Ümit Arabgul⁵⁰⁶¹ **ümit:** sizin resmizçe boda kiden neççe kinerti?⁵⁰⁶² **tavusı:** bizim resmimizçe béyün çast çastda soy, naharkça boda kellerti, çastka boda kellerti boda naharların yéyirerti çayların içerertiler turrartılar çala çala hercilik yétirertiler.⁵⁰⁶³ **ümit:** hob, hercilik nénde yétirertiler?⁵⁰⁶⁴ **tavusı:** kideyi hevide⁵⁰⁶⁵ **ümit:** kideyi hevide nére?⁵⁰⁶⁶ **tavusı:** keline heviye⁵⁰⁶⁷ **ümit:** hob⁵⁰⁶⁸ **tavusı:** keline biye kaçen herclik yétirertiler, oğlak yéterertiler, düğü yetirertiler bī linge hūn yétirertiler ki oda kelin ézi yüz haçım, tutar herc vériğe munuğu hīne yétirertiler, sabun yétirertiler munı çünkü hollınırartılar kellertiler sağlıkka kidey hammam yétirertiler⁵⁰⁶⁹ **ümit:** hob⁵⁰⁷⁰ **tavusı:** kidey ki hammam yétirertiler kideyke bī haz, dest kesik yétirertiler hammamça keski téşerertiler⁵⁰⁷¹ **ümit:** kideyçe neççe sağduş vararti?⁵⁰⁷² **tavusı:** ekké, ekké sağduş kideyçe vararti dovrı perriçete cemmiyet héyli cemmiyet harravça vararti⁵⁰⁷³ **ümit:** hob

⁵⁰⁷⁴ **tavusı:** kidey keskiñ hammam içiçe kezgiretiler hammamda hirertiler oda hayrarti rusum yetiyollar hammamçıka rusum bī kelle ķenderti bī tūn artı bu hammamçıka şirni yétiretiler oda mañluk pul-mul hēyli seperertiler kidey başıya

⁵⁰⁷⁵ **ħalk** yiğererti pul-mul yiğererti o da mañlukı salķéyretiler hayırtılar ħoros uçurtırğalar kidey başıda ħoros uçurtırğalar bazan da ēyngde kelinler başıda uçurtırtılar bī ekké nefer bu ħorosı herekel varırtu u kelleke ki hammamımız ruberusı bu camanlarıta buda...

⁵⁰⁷⁶ **ümit:** ruberu na, he hammamiz éyiçerti

⁵⁰⁷⁷ **tavusı:** hammamiz éyiçerti

⁵⁰⁷⁸ **ümit:** ħob

⁵⁰⁷⁹ **tavusı:** hammamiz éyiçerti, hinnertiler o da turrartılar ħalk bī terefçe turarartı bī terefçe ekké terefçe zenana merdane turrarti béş on cavan varartılar ora hayrtılar tezipeñ yovañ kellede ħorosı kördüy kim alūr meselen bī nefer hēyli téz tézer varardi ekké nefer nimaraça bīsi ħallartı oça ħorosı u nimareçe ħalmış undula ħısmet şéyretiler.

⁵⁰⁸⁰ kidey keltiretiler taķı hammamda ħoros uçurma tamam ullar keltiretiler evvel varartiler kelin heviye kelin heviçe ķeşeng taht istiçe yorrartı sağduşu şirni kellerti éziye kellerti kesik kellerti tamam zat kellerti oda çala oynéyrtılar ħiftigirke oda bī dest libas verrertiler kesiki keğerertiler varartiler.

⁵⁰⁸¹ **ümit:** kelin babası kideyke nēse ollartı?

⁵⁰⁸² **tavusı:** ħadın baba hayrtuķ biz

⁵⁰⁸³ **ümit:** kelin nenesi kideyke nēse ollartı?

⁵⁰⁸⁴ **tavusı:** ħadın ebe hayrtuķ, ħadın ebe

⁵⁰⁸⁵ **ümit:** ħadın ebē?

⁵⁰⁸⁶ **tavusı:** ħadın ebe

⁵⁰⁸⁷ **ümit:** bed oca varartiler kelini yétiretiler hammamķa

⁵⁰⁸⁸ **tavusı:** kideyi yétgerrertiler holin (holinnartılar) kelini yéterertiler héç cemmiyet te taķı naķ olmazartı ħob kelini yéterertiler hammam, hammamda unın taķu sağduşları ézirti çalarartılar éyiçe lutı kellerti, cemmiyet te hağada kellertiler ki kelin heviye, kelin heviye kellertiler ħob taķı şamartı

⁵⁰⁸⁹ **ümit:** taķı kiden boda tamam oldı?

⁵⁰⁹⁰ **tavusı:** tamam oldi bu şamda

⁵⁰⁹¹ **ümit:** ta şamķata

⁵⁰⁹² **tavusı:** ta şamķata

- 5093 **ümit:** bu şamki sébi nahar mali
- 5094 **tavusı:** şamqata
- 5095 **ümit:** şamqata, oca şam diye verrertiler hiyē?
- 5096 **tavusı:** hem diye verrerti hiye diye verrertiler
- 5097 **ümit:** oca şam, bedez şam, şuru şayrartılar çaldı oynamağa
- 5098 **tavusı:** çalmağa kidey heviçe, bazi vaq̄tler ekké lutı sürrertiler kelin heviye kirmezertiler boda kidey heviçe çallartılar kelin hanevadasıta kellerti boda tamaşağa
- 5099 **ümit:** bed kiden şam kaçan tamam ollartı?
- 5100 **tavusı:** tamam omazartı ta yékgeta.
- 5101 **ümit:** kidey heviçe bilür u?
- 5102 **tavusı:** kidey heviçe on ekké saat, on ekké ya on bīçe kidey hinesin vurrartı
- 5103 **ümit:** kidey hinesin vurrartilār?
- 5104 **tavusı:** vurrartılar, varrartılar çala çala keline heviye
- 5105 **ümit:** varrartılar keline heviyē?
- 5106 **tavusı:** kelin heviye, kelin heviçe bozaru, oda ki, meselen pul allartılar feti familde kideyde kidey babasıda neneside pul allartılar boda hıne vurrartılar taqı oda tamam ullartı
- 5107 **ümit:** kelin hinesinki vurrartılar, kiden tamam ollartı?
- 5108 **tavusı:** na, oda bī peseşam te yéyirertiler şamda soy ta bullar incimişertiler, oda bullarğa bī peseşam verrertiler
- 5109 **ümit:** lotularla bile bī peseşam yéyrerti?
- 5110 **tavusı:** peseşam yéyrerti, bilesiye hayrartuq̄ peseşam
- 5111 **ümit:** oca sébi varrartılar evvel kide hinesin vurrartilār?
- 5112 **tavusı:** belī, evvel varrartılar
- 5113 **ümit:** sébi nehār?
- 5114 **tavusı:** sébi nehar, saati on varrartılar kidey hinesin vurrartılar borda kellertiler u tamam ullartı kellerti kelininkin ina vurrartılar, hıne vurrartılar oça kellertiler kidey heviçe temaşağa
- 5115 **ümit:** çaldı oynamaq̄a?
- 5116 **tavusı:** çaldı oynamağa, halk temaşa étererti ta nahar vaq̄tıya ta kaba puşanluq̄ yérerertiler hıob her hevde famil hevinde meselen gönça hayrartuq̄, gönça keltirettiler bu kideyke, kideyke gönça keltirettiler kelinke na.
- 5117 **ümit:** hiye

5118 **tavusı:** kideyke h̄eyli ğonça keltirertiler bī çadır ŧebi yazaturartılar tit u ğīde bizim resmimizerti bu çadır ŧebke baŧka baŧka h̄alkuy kalılı éziye véretiler bu kaba puŧanda kötü kedgirertiler, keski kedgirertiler meselen dellak baŧıñ vurrarti kedgirertiler u tağı bu tamam ullarti nehar yéyertiler çañt yéretiler varrarti heviye.

5119 **ümit:** h̄alk varrarti heviyē?

5120 **tavusı:** varrarti heviye, u ki devet dağartı varrarti heviye

5121 **ümit:** na, bedi nahār?

5122 **tavusı:** hiye bedi nahar hiye

5123 **ümit:** bedi nahar h̄alk varrarti heviyē?

5124 **tavusı:** belī varrarti heviye

5125 **ümit:** ŧam isti kellertilēr?

5126 **tavusı:** ŧam isti ekké saat tamam ullarti iç saatça kellertiler ki lotular gahi vağtı turrarti gahi vağtı ŧamka varrartılar.

5127 **ümit:** na, sohbetim zadi digerer, danŧađum zad-i digeri

5128 **tavusı:** h̄ob

5129 **ümit:** oca ŧam isti varrartılar kelin hevi, hasarın ğŧkiçe yığıllartılar lotu orda kelini yolka hatararti neke teref?

5130 **tavusı:** kidey heviye

5131 **ümit:** kidey hevi terēf?

5132 **tavusı:** belī, kidey heviye teref, keltirertiler kidey heviye, kidey heviye keliterertiler tağı oda qurbaluğ zat hōlerretiler u kelin sağlıkka kellerti ora u tamam ullarti varrarti.

5133 **ümit:** oca ekké zade alan yadumda hindi

5134 **tavusı:** h̄ob

5135 **ümit:** bī odaki k̄ızler ézleri varrarti kelin heviye ki kelini kérigeler

5136 **tavusı:** hiye hiye, bu bī yadımda hindi

5137 **ümit:** bīte yadımda hindi hayđay, kelin ki kellerti, kirekege kidey heviye baŧıda anar pertléyertiler

5138 **tavusı:** h̄ob

5139 **ümit:** baŧıda anar pertléyertiler

5140 **tavusı:** ha yadımda hindi, anar pertléyertiler hiye

5141 **ümit:** testi pencen ğağrumata

5142 **tavusı:** baŧıñ ğağrımata

5143 **ümit:** harmağen

5144 **tavusı:** pir olđen

25. Metin:**Metnin Adı** : Azrail ve Baluğ**Anlatan** : Tavusı Mollayi**Yaş** : 84**Eğitim Durumu** : Okuma-yazma Bilmiyor**Meslek** : Ev Hanımı**Yaşadığı Şehir** : Aştiyan İlinin Herrab Köyü**Derleyen** : Ümit Arabgul⁵¹⁴⁵ **ümit:** meşhe tavus⁵¹⁴⁶ **tavusı:** belī⁵¹⁴⁷ **ümit:** bī ekké üç dana matal bilemizke hati⁵¹⁴⁸ **tavusı:** çeşm hatam, bī nefer bī azrail varur canı aliğa, ħob⁵¹⁴⁹ **ümit:** ħob

⁵¹⁵⁰ **tavusı:** bu ħéyli qorqaramış, hayramış “men can vérmem”, turur azrail keride tézer ħéyli ki tézer kelir bir ħarrı kişi kérer hesariñ éşiki haçıkar, kérer heniñ bihiye ta varur ħarrı kişi hayur “nére varıyoruy?” bu hayur azrail tüşmüş hartıma hişor canımı aliğa hayur “men azrailin nenesisem qomam tağı éşikte hinekegey taşkar, tamam oldi bu buda.

⁵¹⁵¹ **ümit:** bīte u her céryanıñ dastanıñ matalıñ hayki kissi qolluğ ollamiş⁵¹⁵² **tavusı:** unu ta hatam baluğamiş⁵¹⁵³ **ümit:** baluğamiş hiye

⁵¹⁵⁴ **tavusı:** baluğamiş, beden hayrartılar farslar dihat biz témi hayımız baluğ, bu varramış néme yolça buğda hekige biyabança eşkesiñ hinmişemiş ħorciniñ hatmışamiş hikmekin qomışamiş varramış yovağa biyabança buğda hekige, haylar ki varma kişin kalu oluyor, mama yoğ hayır pes men boda eşkey salam varım mama hartıça bu hemine ki varur mama hartıça.

⁵¹⁵⁵ **ümit:** mamağa meger ħabile hemezartiler, hiyē?

⁵¹⁵⁶ **tavusı:** ħabile hayrartuğ mama ta hayrartuğ ħabile, ħabile hartıça varur meselen varur bī éyze dehatça balıqça ħabile varamış billemişler meselen boda ki yoğamiş gerek

yovağalar uniñ hartiça kişi hartiça, kişi hartiçaki varur hemin kelir kérer bu ħarmanları savurollar tamam buğdaları ħarmancalarça savurollar kal hağakğa tüşmüş keldi ħarmancu haylar havul téz keldi.

DİZİN

-A/Ā-**ab (Far):** su

a. 2494, 3034, 928

abad (Far): bayındır, mamur

a. 4892

abid (Ar): ibadet eden kimse

a. 3230

āç: karnı aç olmaka. 1079, 1880, 1997, 2143, 2143, 2215,
2382, 2392, 2395, 3359,
3465, 3489, 3495, 3498,
3499, 3540, 3540, 3543,
4436, 4500, 4774, 4796, 4806

a.+am 2151, 3469

a.+ar 2285, 3540

a.+da 4304

a.+ı.da.miş 4808

a.+ı.n.da 2187

a.+ıı 3472

a.+ıı.da 3594

a.+lık 4294, 4511, 4535

a.+lık.da 4438

a.+lık.in 4540

a.+luk 1880, 2126, 3443, 3595, 4797

a.+luk.da 2142, 3811

a.+luk.um.a 2455

a.+luk.uı 2165

āçuk-: acıkmak

a.-dı-ı 2264

a.-muş-am 1886, 1892

a.-muş-du-m 1851

adab (Ar): güzel ahlak, terbiye

a.+ı 2817

a.+ıı 2882

a.+ıı 2251

adalat (Ar): hakka, hukuka uygun

a. 150

adam (Ar): adam, insan, kula. 1117, 148, 1697, 268, 2705, 2881,
310, 3886, 3943, 4045, 4057,
4481, 4522, 513, 674, 892

a.+ı 1064, 2111, 97

a.+ıı 4011

a.+lar 2212, 765

a.+ka 4009, 4726

a.+u 2065, 4522

adamizad (Ar): adam, insan, kula. 1054, 1057, 1157, 1157, 1158, 600,
600, 649**adem (Ar):** adam, insan, kul

a.+de 2087

adet (Ar): örf adet, gelenek, görenek

a. 2840, 4202

a.+de 2841

a.+er 2812

a.+ı 2296

afet (Ar): felaket, bela

a. 1251, 133, 290, 355

a.+ı 155, 3451

afgan (Far): feryat

a. 3150, 3525, 1396, 3663, 739

afitab (Far): güzel yüzlü sevgili; güneş

a.+ı 4154

afsarla-: bağlamak

a.-muş 2019

ağa: yaş olarak büyük kimse

a. 3536, 3544

a.+lar 123, 2023

a.+m 2630

ağah (Far): haberi olan kimse

a. 2935, 3161, 3860, 4129

ağıl: olgun

a. 1978, 1978, 1984, 1984, 2077

ağız: ağız

a.+ı 519, 2530, 3211

a.+ı.ça 485, 512

a.+ı.n.da 116, 515, 1081

a.+ın 1966

a.+ıı 3751

a.+ıı 3068

a.+lug 134

a.+ı.yé 2596

a.+ıı 2758, 3749

a.+ıı.a 2830

a.+ıı.ça 2759

a.+ıı.da 105

a.+ıı 144

a.+ı.yé 1112

a.+um.ça 1914, 1927, 1937

a.+uy 4922

a. 3824

a.+ça 1910

a.+ça.ku 486

ağul: ağıl

a.+ça 4385

ağuş: kucak

a. 2189

ağuz: ağız, ağuz, doğuran hayvanın ilk sütü

a. 4341

ağyar (Ar): yabancı, başka

a. 2547, 2590

ah: feryat, iniltia. 1003, 11, 1285, 1286, 1308, 1390,
1566, 1581, 1606, 1636,
1657, 1688, 1692, 1696,
1700, 1703, 1707, 1711,
1715, 1719, 1723, 1727,
1731, 1735, 1739, 1743,

1747, 1751, 1755, 1759,
1787, 1799, 202, 2148, 2158,
2179, 2205, 2227, 235, 256,
2788, 2934, 3050, 3150,
3154, 3154, 3298, 3316,
3353, 3372, 3390, 3471,
3507, 3525, 3581, 3663,
3770, 3777, 438, 547, 611,
685, 739, 825, 913, 929, 943,
970

a.+ı 41

a.+ın 2799

a.+ıñ 11

a.+ıñ 2230, 2860

a.+u 3156, 3160, 611, 613

a.+um 2332, 2415, 353

ahd (Ar): yemin, ant

a. 1409, 1461, 4847, 691

a.+ıñ 693

aheng (Far): hoş ses, uyum

a. 4046

ahenger (Far): demirci

a. 2005, 2005

a.+erti 2013

ahu (Far): ceylan

a. 2451, 735

aħır (Ar): son, sonuncu

a. 1333, 1360, 1364, 1826, 3426, 352,
354, 358, 362, 366, 3754,
4101, 4109, 414, 4621, 4703,
4855, 4955, 674, 942, 960

a.+ça 2418, 2915, 365, 4040, 4205

a.+ı 3790

a.+ı.ça 1530

aħret (Ar): dine göre ölünce gidilecek yer,
öbür dünya

a.+ıñ 2988

aħund (Far): üstad, hoca

a. 2041, 3911

a.+ka 2041

a.+uñ 2043

aid (Ar): ilgili

a. 4867

al: kırmızı

a. 1190

al (Ar): hanedan, sülale

a.-i 3369, 3653

al-: almak

a.-a 1847, 1868

a.-dağ 1893

a.-dı 1171, 1175, 1340, 1466, 178, 1848,
1856, 2166, 2448, 2449,
2450, 2556, 2596, 3720,
3803, 4700, 543, 61

a.-dı-lar 1263, 94

a.-dı-ñ 2936, 420

a.-dı-ñız 4730

a.-di-lar 5060

a.-du 1806, 1870, 1945, 4120, 501, 941

a.-du-m 1871, 1873, 1875, 1877, 2017,
2017, 2024, 3127, 4384,
4709, 4717, 4725, 4733,
4735, 4737, 4739

a.-du-ñ 4703

a.-duy 4867

a.-ga 5150

a.-gulu 3342

a.-ı 2020, 2022, 2421, 2879, 2879, 3264,
3555, 4692, 4712, 5048, 5048

a.-ı-lar 2072

a.-ıbil-me-di 484

a.-ıbil-me-m 2020

a.-ıga-m 3760

a.-ıga-n 2112

a.-ıga-ñ 2019, 2019

a.-ıka-m 800

a.-ır 1186, 133, 62

a.-ır-artı 2601

a.-ıyo-ñ 2826

a.-i 2016, 2018, 2021, 2052, 2052, 2052

a.-iga 5148

a.-ma 1471, 2020, 282, 4213

a.-ma-dı 2021, 2021, 2022

a.-ma-dı-ñ 2024

a.-ma-ka-m 4781

a.-mağ 4474

a.-mağ-lar-ı 4655

a.-mağ-miz 4356

a.-maz 3961, 4022, 4053

a.-maz-artı-ñ 2382, 2383

a.-maz-artu-m 3115

a.-miş 1307, 1508, 3168, 3443, 38,
3834, 4814, 894

a.-miş-allar 2112

a.-miş-añ 2025

a.-miş-ar 2724

a.-muş 1082, 1296, 1596, 1869, 370,
511, 800

a.-muş-añ 4118

a.-o-m 1839

a.-om 2878

a.-or-um 3454

a.-kan 3151

a.-ku 4930

a.-kulu 574, 66

a.-sa 2396

a.-sa-m 1977, 1979, 1983

a.-um 2407, 3036, 92

- a.-ur 1100, 1511, 1999, 1999, 4673, 4675, 4681, 4708, 4713, 4725, 4732, 4835, 5079, 638, 751
- a.-artı 2409, 3349
- a.-arti-lar 5106, 5106
- a.-miş 2027
- alamet (Ar):** işaret
- a. 3699
- alan:** şimdi, hemen
- a. 2000, 3753, 5008, 5055, 5056, 5133
- alav:** ateş
- a. 451, 633
- alavlan-:** alevlenmek
- a.-artı 3301
- alavşa-:** alevlendirmek
- a.-tur-du-m 1841
- alçak:** alçak, düşük
- a. 466
- alem (Ar):** dünya, evren, yeryüzü
- a. 147, 1736, 1754, 1983, 1984, 1989, 2011, 2116, 2214, 2468, 2782, 2912, 3940, 749, 95
- a.-i 2214
- a.+çe 2215, 2847
- a.+de 3619
- a.+er 3853
- a.+ı 3857
- a.+i 3838, 41
- a.+i.çe 4140
- a.+iğ 1817, 2920, 4170
- a.+ke 1350, 1732, 529
- alım (Ar):** bilgin
- a. 2740, 3902, 3904, 3914, 3920, 3922, 3924, 3948, 3952, 3956, 4904
- a.+lar 122
- alış-:** alışmak
- a.-ma 2765, 3434
- a.-miş 1120
- a.-tur-muş 4064
- alıştır-:** alıştırmak
- a.-or 4705
- alla (Ar):** tanrı, Allah
- a. 5007
- a.+da 1908
- a.+m 963
- a.+ğ 318
- a.+ka 5036, 511
- a.+sı.n.da 2887
- allah (Ar):** tanrı, Allah
- a. 1090, 121, 1314, 1342, 1379, 1507, 1557, 1684, 1760, 1781, 1932, 2, 2219, 2256, 2279, 2289, 2290, 2412, 2454, 2465, 2657, 2692, 2865, 2902, 2930, 2939, 3096, 3141, 3203, 3212, 3249, 3402, 353, 3758, 3802, 3848, 3868, 3882, 3928, 3947, 3985, 511, 603, 799, 923
- a.+da 160, 1631, 3977, 463
- a.+ğ 2924
- a.+ka 1428, 1472, 1572, 2378, 2444, 2462, 2475, 263, 2885, 299, 3014, 3045, 339, 3897, 4034, 793
- a.+um 1685, 1691, 437
- a.+yu 2206
- allah bilecek:** Allah'a ısmarladık, Allah'a emanet
- a. 1114, 179
- allahu ekber (Ar):** Allah en büyüktür
- a. 3993
- allan-:** aldanmak
- a.-ma 4098
- a.-ma-m 3439
- a.-ma-ğ 669
- allat-:** aldatmak
- a.-dı 3446, 4204
- a.-dı-lar 1911
- a.-ıka 1919
- a.-ma-ri 4567
- a.-miş 1923
- a.-miş 2005, 4412, 4429
- a.+ma+lan 4430
- alman:** almanya
- a. 5054
- a.+ça 5043, 5060
- a.+da 5046, 5060
- almağ:** almak
- a.+da 149
- alt:** alt
- a.+ı 4878
- a.+ı.ça 1859, 4965, 510
- a.+ı.ça.ri 2036, 2038
- a.+ı.n.a 2029, 2029, 2032, 2037, 4700, 4702, 4702, 4703
- a.+ı.n.da 895
- alta:** altı, 6
- a. 1367, 262, 3080, 324, 5060
- a.+mcu 777
- altmış:** altmış, 60
- a.+iri 5005
- alumla:** elma
- a. 1212, 1798
- alun-:** alınmak
- a.-maz 4990, 5001, 5017, 5028

- alış-:** alışmak
a.-tu-m 1676, 803
a.-up 2344
- ama (Ar):** gözü görmeyen, görme engelli
a. 1348
- ama:** bağlaç, fakat, lakin
a. 2100, 2116, 4672, 4673
- amac:** amaç, hedef
a. 3541
a.+ı 2908
- aman (Ar):** yardım isteme; güven, emin olma
a. 1002, 1002, 1006, 1006, 2623, 3096, 3249, 365, 948, 988, 988, 990, 990, 994, 994, 998, 998
a.+ar 2376, 3063, 3889
a.+iñ 3679
a.+suz 2411
- amaret (Ar):** emirlik, emir olma
a. 1403, 484
a.+iñ 484
- amel (Ar):** bir amaçla yapılan iş
a. 2107
- amıl (Ar):** amel eden
a. 3902
- amin (Ar):** duanın kabul olması için söylenen söz
a. 1683
- amma:** bağlaç, fakat, lakin
a. 1158, 120, 180, 1846, 1858, 1860, 1893, 1924, 1924, 1944, 1979, 2739, 2741, 2787, 3469, 3736, 4101, 4167, 4670, 4715, 4789, 4944, 5009, 5052, 552, 626, 750, 8, 97
- an:** o
a. 4276, 868, 1360, 1977, 2000, 2022, 4689, 5046
a.+a 2065, 2082, 2108, 3679, 4584, 4664, 4665, 4694
a.+ağ 3152, 2618, 3836, 3934, 2016, 2028, 2049, 2049
a.+ça 509
- and:** yemin
a. 2378, 2613, 3193, 3940
- andam (Far):** boy, pos
a. 121
- andaza (Far):** ölçü
a.+da 3053, 3936, 4198
- anduh (Far):** gam, keder, tasa
a.+lar.ı 1549
- anıq-:** susamak
a.-dı-ñ 2265
- anlaşmak:** anlaşmak
a.+da 1859
- añla-:** anlamak
a.-di-ñ 3860
a.-éy 3990
a.-éyge-ñ 2199
a.-yé 4090, 4093
a.-ge 1026
a.-muş 2493
- añlat-:** anlatmak
a.-ıga 97
- aq:** beyaz
a. 4300
- aq-:** akmak
a.-an 1174, 3184
a.-ar 1256, 1279, 141, 1744, 513
a.-ar-artı 2232, 2236
a.-duy-ça 4940
a.-ma 4161
a.-ma-ka-m 981
a.-oru 337
a.-kulu 1714
a.-tu-m 1442
a.-tu-k 995
a.-tur-du 1812, 3329, 442
a.-tur-ma 25
a.-up 1007
a.-uq 1430
- aqay:** ileri gelen, büyük
a. 2013
a.-i 3945
a.-lar 2023
- aqd (Ar):** karşılıklı söz verme, sözleşme
a.-i 2083, 2084
a.+iñ 2087
- aqıbet (Ar):** son, nihayet
a. 1813
- aqıl (Ar):** akıl
a. 3164, 3914, 4057, 2198, 98
a.+ı 765, 2577, 3844
a.+ka 2978
a.+luq 4892
a.+um 1802
a.+um.u 1141, 1171, 3443
a.+um.u 128
- aqılan (Ar):** akıllı olan kimse
a.+ar 2211
- ar (Ar):** haya, utanma
a. 2816, 2857, 3057, 4764
- ara:** iki şeyin arası
a.+da 3009
a.+ka 555
- ara-:** aramak
a.-miş 5011

- aram (Far):** durma, dinlenme, istirahat
a. 1286, 165, 2219, 2510, 2540, 2546, 2552, 2955, 3203, 3379
a.-i 2255
a.+ı 1231, 88, 9
a.+um 3012
- arı:** temiz
a. 3809
- arid-:** temizlemek
a.-dı 4667
- arığ:** temiz
a. 180
a.+ça.da 4375
a.+u 4264
- arız (Far):** arzu, istek
a.+u 3182
a.+uı 1084
- ari (Ar):** temizlenmiş, arınmış
a. 2014, 2015, 2019, 2108
- arpa:** bir bitki türü, arpa
a. 4673, 4951
a.+ri 4952
- arğa:** art, arka
a. 4838
a.+ı.ça 2052
- arş (Ar):** islam dinine göre göğün en yüksek katı
a.+ke 4906
- art-:** artmak, çoğalmak
a.-an 4414
a.-ar 4557, 4558
a.-uğ 2849
- artuğ:** çok, fazla
a. 121, 1549, 2371, 2394, 3670, 3963, 4038, 4207, 4999, 5026
a.+ar 2835
a.+u 262
- artuğlaş-:** çoğalmak
a.-ır 393
- arzağ (Ar):** rızıklar
a. 4774
- arzu (Far):** istek
a. 3831
a.+su 2442
- as-:** asmak
a.-tı 1970
- asan (Far):** kolay
a. 1772
- asar (Ar):** eseler, alametler, belirtiler
a.+ı 2499
- asayışgah (Far):** güvenlik merkezi
a.+ı.mız.da 4664
- asıman (Far):** gökyüzü, sema, felek
a. 1710, 1725, 4442, 4974
a.+a 762, 1447
a.+ça 4277, 4362, 4441
a.+ı 3693, 754
a.+ıı 763
a.+ka 3153, 3509, 4020, 4229, 4674
a.+suz 2418
- asi (Ar):** isykan eden
a. 1687, 605, 2711
a. +yé 4059
- asl (Ar):** asıl, kaynak, kök
a.+ı 17
a.+ı.n.a 2013, 2013
a.+ı.ya 4955
- aslan:** bir hayvan, aslan
a. 4824
- asleh (Ar):** beklemek
a. 2006, 2006, 2006, 2009, 2009, 2009, 2012, 2012, 2012, 2012, 2012, 2012, 2012, 2013
- ast:** alt
a. 1364
a.+ça.kı 1058, 205, 832
a.+ı.ça 1158, 1221, 1942, 3180
a.+ı.n.da 1221
a.+ı.yé 487
- astana:** eşik
a.+ı.ça 3614
a.+sı 1219
- asuda (Far):** sakin, huzurlu
a. 4017
- āş:** yemek,
a. 1951, 2105, 2217
a.+ı 3658
a.+ıı.a 3964
a.+ıı.u 1958
a.+um.a 858
a.+um.u 1954
- aş-:** aşmak, geçmek
a.-ar 2050, 2050, 4332
a.-dı 1881, 1884, 1888
a.-du 1880
a.-mı 1119, 1121
a.-muş 2870, 3814, 3937, 466
a.-tı 2557
a.-tu-ğ 996
- aşkar (Far):** görünen, belli olan
a. 3019, 2790
- aşına (Far):** bildik, tanıdık
a. 3, 5060, 5054
a.+lar 756
- aşık (Ar):** seven, aşık olan kişi
a. 1055, 1330, 1822, 2066, 2067, 2067, 2492, 2823, 4422, 450, 613,

- 686, 7, 78, 793, 832, 4913,
2350, 4063
- a.-i 1052
a.+am 72, 974
a.+da 4882
a.+ıñ 1267
a.+i 1047
a.+lar 1093, 24, 675, 681
a.+lar.ka 4483
a.+luk 1299, 1675, 4943
a.+ka 147
a.+uy 4998, 5025
- aşofta (Far):** baştan çıkmış
a. 907
- aşşık (Ar):** seven, aşık olan kişi
a. 1866, 1867, 1868, 1869
a.+ka 1869
- aştıyan (Far):** halaçların yaşadığı iranda
bir şehir
a. 4580
a.+ça 4648, 4653
- aşura (Ar):** muharrem ayının onuncu
gününde yapılan tatlı
a. 4424
- ât:** isim, ad
a. 2182, 3496, 4308, 4324, 4331, 4547
a.+ı 1068, 1909, 2088, 2095, 2657,
4097, 4779, 98
a.+ı.ça 1406
a.+ı.n.a 4656
a.+ı.ñız 2115
a.+ım.a 1176, 462
a.+ıñ 1689, 1689, 1690, 2, 2114, 3935,
4078, 4664, 5052, 5052
a.+i.yé 1454, 1567
a.+ıñ 2171, 2181, 2742, 3906, 3911,
3927
a.+la 4790
a.+lar.ı 2089
a.+lug 1, 1113, 121, 2129
a.+u 1830
a.+um 10, 1155, 1303, 1448, 5038, 52,
56, 644, 648
a.+um.ı 42
a.+um.u 3803, 3804
a.+uñ 5037
a.-luk 4658
- ateş (Far):** ateş, alev
a. 1741
a.+i 787
a.+ıñ 3125
- atlan-:** atlamak, zıplamak
a.-ma-sı-n-da 4656
- atmış:** altmış, 60
- a. 2701, 2705, 4687, 4688, 4663
a.+da 4566
- av:** bir hayvanı vurma işi
a. 1107, 2089, 2089, 2095, 2098, 2112,
2114, 602
a.+çu 3738
a.+çu.lar 625, 885
a.+ıñ 2089, 885
a.+lar 2095
a.+lar.ın 2096
a.+lar.uñ 2099, 2100
a.+u 2103, 625
a.+uñ 2102
- avamünnas (Ar):** alt tabakada yaşayan
halk
a.+ka 3793
- avara (Far):** boş gezen, işi gücü olmayan
a. 2313, 272, 4219, 906, 926
a.+luk.u 2155
- avaz (Far):** ses, nida
a.+ı 194, 211
a.+ıñ 767
a.+la 1866
a.+lug 2490
a.+ka 1138
- avşan:** dağlarda yetişen kokulu bir ot
a. 4745, 4747, 4748
- avval (Ar):** önce
a. 1529, 1858, 1859, 1966, 2038, 2039,
3601, 3631, 3712, 3815,
4459, 4665, 4671, 5046
a.+ça 2786, 365
a.+da 391
a.+gı.n.da 2065
a.+kı 649, 764, 120
- ay:** bir yılın on iki bölümünden her biri
a. 4235, 4235, 4239, 4239, 4243, 4243,
4247, 4247, 4251, 4251,
4255, 4255, 4259, 4259,
4263, 4263
- aya:** seslenme ünlemi
a. 4348
- ayal (Ar):** eş, çoluk, çocuk
a.+ı 2307
a.+ı.nıñ 2346
a.+ıñ 2229
a.+um 3489, 3538
- ayan (Ar):** görünen, aşikar
a. 1408, 797
a.+ı 3691
- ayb (Ar):** utamılabak hal, durums
a. 2092
- ayid (Ar):** bayram, tören

a. 3784, 3785, 3787, 4478, 4532, 4350,
4476
a.+ıñ 4201
a.+ça 4345
ayığ: uyanık, kendinde olmak
a.+ar 4019
ayıl-: kendine gelmek, uyanmak
a.-miş 1572
ayin (Far): tören, merasim
a. 3403
a.+i.ça 4342
aylan-: geri dönmek, yürümek
a.-tı 5
ayna: ayna
a. 1263
a.+si.ñ 2938
ayna-: anlamak
a.-ma-dı-lar 552
aynat-: anlatmak
a.-ı 627, 96
a.-tı 1058, 1286
ayrınçı: ayrıntı
a.+da 4264
ayyam (Ar): günler
a.+ı 2315
azab (Ar): korku, pişmanlık
a.+ı 4810
azad (Far): özgür, serbest bırakmak
a. 1351, 1382, 1425, 1489, 1996, 3069,
3711, 4070, 902
azada (Far): hür, serbest, özgür
a. 391
azar (Far): paylama, azarlama, çıkışma
a. 2608, 2905, 3039, 4015, 4022, 96
azebaycan: bir ülke ismi
a. 4650
azem (Ar): çok, büyük
a. 2888
azer (Far): şemsi takvime göre yılın 9. ayı
a. 4425, 4598
azerm (Far): utanma, haya
a. 2803
azım (Ar): kararlı, niyetli, azimli
a. 2506
aziz (Ar): yüce, değerli
a. 2023
azrail (Ar): dört büyük melekten insanların
canını alan meleğin ismi
a. 5148, 5150, 5150
a.+in 5150
azzad: sıkı, kuvvetli
a. 2621, 3263, 600, 973, 973

-B-

ba (Far): kelimenin başına gelerek ile
anlamı verir
b. 2953, 3298, 3880
bab (Ar): kapı
b. 2201
b.-i 2484
b.+ıñ 3995
baba: ata, evin reisi
b. 149, 1549, 180, 189, 2016, 2017,
2024, 2044, 2047, 2090,
2105, 2108, 238, 2386, 2469,
2470, 2630, 350, 3871, 412,
4458, 4626, 4627, 4672,
4673, 4865, 4954, 4967, 5082
b.+da 2473, 3868
b.+lan 4624
b.+m 1551, 2018, 2021, 2109, 3226,
5006, 5007, 5060, 5060, 5060
b.+m.a 2022
b.+m.ı 3452
b.+m.ıñ 1976
b.+mız 4673, 4676, 4676
b.+mız.ka 2072
b.+muz 218
b.+ıñ 3277
b.+ıñız.ka 2069
b.+ıñız 121
b.+ıñız.ka 2071
b.+sı 107, 122, 2073, 3, 310, 4596, 5081
b.+sı.da 5106
b.+sı.la 260
b.+sı.n.a 2016, 2073
b.+sı.n.da 1596, 179
b.+sı.nıñ 1594, 1595
b.+sı.ñ 1321
b.+si.yé 149, 1550, 2132, 3311
b.+siñ 3032
b.+yı 3258
b.+m.luğ 1976
b.+z.im 4672
bac (Far): vergi, haraç
b. 4781, 4835
b.+ı 1186
baça (Far): evin bacası
b.+da 4451
b.+lar.da 4546
bacı: kız kardeş
b. 3350, 4052
b.+da 1320
b.+m 3353, 3339, 3550
b.+ı 4053
bad (Far): rüzgar
b. 2065, 2687

- b.-i 115, 553, 567
b.+ka 1536, 3127
- baden (Ar):** bazen
b. 4742
- bağ (Far):** bağ, bahçe
b. 10, 1113, 1911, 2052, 2063, 2064, 2064, 2065, 2431, 4301, 466, 466, 4997, 5024, 578
- b.-i 932
b.+attı 466
b.+ça 1354, 1896, 1899, 1902, 1905, 1909, 1967, 1974, 2058, 342, 466, 4940, 600, 751, 752, 801, 95, 98
- b.+ça.kı 886
b.+ça.kı 482
b.+da 1919, 1942, 484
b.+ı 1203, 1920, 2058, 2062
b.+ı.ça 1490, 1520, 1883, 1889, 2622, 3983, 468
- b.+ı.n.a 2053
b.+ı.ri 2052
b.+ı.ya 1470
b.+ım.a 3451
b.+ı.ğ 1113, 599, 837, 851
b.+i.yé 1152, 1884, 1890
b.+la 34
b.+lar 1881, 198, 4226, 876
b.+lar.ı 579
b.+lar.un 4446
b.+ka 1136, 1140, 1881, 1887, 1888, 1918, 1931, 1967, 1970, 2514, 599, 98
- b.+u.muş 801
b.+um 1607, 1774
- bağban (Far):** bahçıvan, bağ bekçisi
b. 1164, 1471, 2052, 2053, 2053, 2054, 2058, 2062, 2063, 2079, 2088, 3867
- b.+ı.ri 2052
- bağça (Far):** bağ, bahçe
b. 5, 6
b.+lar 4630
b.+lug 1136, 876
b.+ka 1147, 752
- bağır:** göğüs, sine
b.+ı 634, 253, 186, 3146, 918
b.+ım 1210, 1227, 571
b.+ım.ı 1431, 1768
b.+ım.ı (bağırımı) 823
b.+ım (bağırım) 181, 33, 36
b.+ı.ğ 610, 1323, 3919
b.+ı.ğiz (bağırınız) 121
b.+i.ğ (bağırın) 83
- b.+i.yé 1594
b.+lar.ı.ğ 228
b.+um 1463, 1523, 403, 584, 1037, 908
b.+um.u 1043, 3452, 616
b.+um (bağırım) 208, 727, 744, 863
- bağışla-:** bağışlamak
b.-n 2402
b.-n.ur 2246
b.-yo-m 2116
b.-yyo-m 2118
b.-yé 3366
- bağışlan-:** bağışlanmak
b.-mak 2836
- bağırkara:** bir tür kuş
b. 4325
- bahana (Far):** bahane
b. 2807
- bahar (Far):** dört mevsimden biri
b. 370, 626
b.+da 448
b.+ı 4180
b.+ı.nı.ğ 4106, 4182
b.+ım 1138
b.+um 244, 931
- baharistan (Far):** iranda bir bölgenin ismi
b.+ar 5056
- baht:** f. talih, şans, nasip
b. 2091
b.+um 4344
- bais (Ar):** sebep
b. 4010
b.+i 4810
- bal:** bal
b. 1113, 1157, 1221, 1518, 2517, 3871
b.+ar 2432
b.+ı 1142, 1248, 1792
b.+um 1495
- bala:** küçük çocuk, evlat
b. 1083, 1083, 1834, 1883, 1894, 1921, 1921, 1946, 1963, 240, 4340, 4340, 4345, 4345, 5060
- b.+cuğ 1909
b.+lar 1923, 1941, 4455
b.+lar.ı 1079, 1931
b.+lar.ı.ğ 1080, 1080
b.+lar.in 1919
b.+lar.um 1932, 3543
b.+lar.um.a 4706
b.+lar.um.u 1084, 1948
b.+m 1617, 1781, 2287, 251, 255, 258, 259, 2965, 2980, 3359, 3360, 3863, 4012, 4032, 4813, 243, 247
b.+m.can 4820, 4827, 4827, 4827, 4834

- b.+m.ı 3089
b.+ka 1427
b.+sı 1908
b.+sı.ı 1081
b.+ya 2619, 2625
- balduz:** bir erkeğin karısının kız kardeşi
b. 2384
b.+um 3550
- balık:** köy, yerleşim yeri
b. 3592, 4346, 4347, 4656, 4657
b.+ça 4370, 4668, 5156
b.+da 4419, 4594
b.+ı 2515
b.+miz.ı 4305
- balla balla:** yavaş yavaş, sakın sakın
b. 1845, 1131, 1157, 1180, 599
- baluk:** köy, yerleşim yeri
b. 1894, 2299, 2498, 3145, 4879, 4892, 4894, 5154
b.+amiş 5152, 5153, 5154
b.+ça 2975, 4747, 5060
b.+ımız.ka 5054
b.+lar.ka 5006
b.+ka 1880, 2495, 2507, 2509, 2510, 2957, 2996, 3016, 3017, 3018, 3022, 3393, 5054
b.+u.ça 817
- bang (Far):** ses, seda, bağırma
b. 3263
b.-i 2180
- bağ-:** bakmak
b.-tı-m 5006
- bara:** ilgili, yüzünden
b.+sı.ça 4587, 4894, 5006
- baraber (Far):** beraber, birlikte
b. 5000, 5027
- barekallah (Ar):** Allah mübarek etsin
b. 1932
- bargah (Far):** makam, huzura çıkılan yer
b. 4423
- barik: f.** ince, zarif
b. 4208
- barmağ:** parmak
b.+ı 1760
b.+lar 1295
- barğ:** ev
b. 2065
- bas-:** basmak
b.-ar 2438, 4183
b.-ar-artı 2569
b.-dı 2274, 2556
b.-ı 2615, 63
b.-ma 2621, 2623
b.-mı 2119
- b.-muş 3774, 61
b.-or-ı 2618
b.-tı 1594, 3478
b.-ar-ıga 2119
- baş:** baş, kafa
b. 1359, 2081, 2081, 2215, 3357, 3670, 3817, 4006, 4130, 4132, 4146, 4200, 4201, 4669, 4760, 4888
b.+ça 3468
b.+da 2269, 2844, 2870, 3416, 3841, 429, 4465, 4490
b.+ı 1113, 2016, 2036, 2038, 26, 4426, 4427, 4768, 4967
b.+ı.ça 1217, 2000, 2021, 2706, 3261, 4842, 2016
b.+ı.da 5075, 5075, 5139
b.+ı.mız.da 4395
b.+ı.n.a 2052, 2076, 2076, 2077, 2077, 2081, 2108, 4373, 4521, 4716, 4724
b.+ı.n.da 3814, 4316
b.+ı.ı 4302
b.+ı.ı.ka 2115
b.+ı.ya 2943, 3235, 3517, 3816, 4968, 5074, 846
b.+ı.yé 2310, 2843, 3003, 3537, 3585, 3602, 3887
b.+ım.a 3312, 821
b.+ım.da 3283
b.+ımız.u 4413
b.+ın 4720, 4720
b.+ı 1460, 2770, 5142, 790
b.+ı.a 3965
b.+ı.ça 3522
b.+ız.ka 3940
b.-i 4386
b.-i.ça 4376
b.-i.da 5137
b.-i.yé 621
b.+ı 1862, 2188, 2274, 2538, 2743, 2774, 3140, 3267, 3330, 3478, 3515, 3889, 3907, 4122, 5118
b.+lar.ı.yé 3676
b.+ka 2848, 3278, 3378, 3841, 4107, 4180, 4195, 4880
b.+u 2928, 3267
b.+u.ça 2566, 3147
b.+u.muz 2322
b.+u.n.a 2082, 2082
b.+u.n.da 2557
b.+u.ya 3960

b.+um 1814, 2419, 2616, 2793, 336, 3364, 4906
 b.+um.a 2629, 3064, 3227, 3283, 3304, 3554, 3555
 b.+um.da 4237, 4510
 b.+um.u 1769, 3342
 b.+un.da 2577
 b.+uñ 2754, 4049
 b.+uñ.da 3040
 b.+uy 4969
başka: başka, diğer
 b. 4130, 4297, 5118
başla-: başlamak
 b.-dı 1618, 1760, 1870, 1921, 1933, 1970, 4663, 892
 b.-di-ñ 2242
 b.-du-lar 1848
 b.-miş 893
bat-: batmak
 b.-ağ 712
 b.-ar 4704
 b.-ar-artı 2152, 3350
 b.-dı 1830, 2615, 3508, 3514
 b.-di 4233
 b.-duğ-da 4360
 b.-ma 2316
 b.-ma-si 4340
 b.-miş 4966, 66
 b.-miş-allar 2067
 b.-muş 1831, 1833, 1836, 700
 b.-satdı 2534
 b.-tu 1169, 1285
 b.-tu-ğ 997
batın (Ar): iç yüz, derun, karın
 b. 765
 b.+ar 2674
 b.+çe 3141
batır-: batırmak
 b.-il-miş 4633
 b.-am 3042
bavar (Far): güven, inanma
 b. 3773
 b.+um 3962
bayda: bir tür kap
 b.+ka 1848, 1850
bayır: yamaç, eğimli arazi
 b.+ka 4314
bazan (Ar): bazen, ara sıra
 b. 5075
bazar (Far): pazar
 b.+ça 164
 b.+ı 1004, 223
 b.+ıñ 1650

bazi (Ar): bazı, birtakım
 b. 5098
bebe: küçük çocuk, bebek
 b. 1832
 b.+m 2017, 2020, 2282, 3750
 b.+de 2370
bebek: küçük çocuk
 b.+çe 3865
bebr (Far): vahşi
 b.+ke 2605
 b.+iñ 3430
bed (Far): kötü, fena
 b. 1978, 2077, 5087, 5099
 b.+er 4766
bedbeht (Far): kötü talih
 b.+lik 3306
beden (Ar): vücut
 b. 3101, 3465, 4001, 5060, 5154, 630, 734
 b.+çe 2272, 2674, 3721
 b.+de 129, 4561, 4602, 862
 b.+im.de 4609
bedeşan (Far): değerli taş, yakut
 b.+ka 1192, 1246, 507
bedez: -e doğru
 b. 5097
bedi (Ar): benzeri olmayan
 b. 5121, 5122, 5123
 b.+si 83
bednam (Far): kötü şöhretli, adı kötüye çıkmış
 b. 4926
bednezer (fr-ar): kötü bakış
 b.+de 2334
bednumudar (Far): kötü görünen
 b. 850
bedr (Ar): dolunay
 b.+i 1580
bedsaht (Far): kötü niyetli, zalim
 b. 1995
bedsifet (fr-ar): suratsız, kötü huylu
 b.+de 2677
bedter (Far): çok kötü
 b. 1623, 383
bedhah (Far): başkasının kötülüğünü isteyen
 b. 3801
bedhu (Far): kötü huylu
 b. 3742
begen-: beğenmek
 b.-di-m 1435
begir-: koyun gibi ses çıkarmak
 b.-rerti 3581

beh (Far): iyi
b. 4639, 4649, 4656

beh beh: he he, tabi tabi
b. 2978, 3413

behekk (fr-ar): hak, doğru olan ile
b.-i 1697, 1734, 1738

behişt (Far): cennet
b. 4417, 4562
b.+iñ 4267

behr (Ar): deniz, derya
b.-i 3374

behs (Ar): söz konusu olan
b. 2918

bekter-: kapatmak
b.-erti 4970

bela (Ar): gam, dert, keder
b. 2095, 2104, 413, 561, 621, 897, 938
b.+ça 656
b.+da 2344, 2581, 3878, 896, 902
b.+lar 1173, 933
b.+lar.da 1474, 1563
b.+lıg 1160
b.+lug 3267
b.+ka 1474, 2941, 3225, 3310, 4013, 4021, 4111, 4127, 641, 896, 924
b.+sı 4122, 4123
b.+sı.n.da 2297
b.+y.i 3858

belakeş (ar-fr): belayı, derdi, kederi çeken
b. 3520, 570

beled (Ar): şehir, köy, yerleşim yeri
b.+erti 5060

beli (Ar): evet, peki
b. 1962, 2579, 3902, 3966, 4026, 4122, 4136, 5054, 5112, 5124, 5132, 5146

belki: olabilir, ihtimal
b. 1923, 2089, 2898, 4309, 4329, 4792

belle-: öğrenmek, akılda tutmak; ziyaret etmek
b.-di 4383

belli: belli olan, bilinen
b. 3384
b.+ri 2903, 3163

ben: deri üzerindeki kahverengi nokta
b.+iñ 1293

bena şa-: başlamak
b.-dı 95, 986, 424, 486, 484, 1157, 1180, 1082, 1835, 1924, 1950, 4691
b.-dı-lar 95, 1595, 1894
b.-yor 2021, 2053, 2096, 2125

bend (Far): set, bağ

b. 1268, 1284, 1375, 2570, 3044, 3573, 3739

b.+i 1519
b.+im 3226
b.+ke 2563, 3308, 3774, 3776
b.+lik 1263

bende (Far): köle
b.+ler.i.n.de 4266
b.+lik 3972
b.+lik.de 3886
b.+ñ 3109
b.+ñ.er 1756
b.+rse.m 304, 605
b.+si.yé 1763
b.+y.im 1704
b.+yem 1687

benefşe (Far): menekşe çiçeği
b. 4174

beneviş (Far): menekşe kelimesinin eski şekli, mor
b.+de 448, 592

beni (Ar): oğul, oğulları
b. 2881, 4045

benze-: benzemek
b.-or 1192, 1212, 1254, 1509
b.-yor 844
b.-miş 1791
b.-r 1071, 156, 206, 2522, 2523
b.-r-erti 7
b.-t-miş 2174

benzet-: benzetmek
b.-ti-m 1207

ber (Far): üst
b.+in.de 2338

beraber (Far): beraber, birlikte
b. 3842, 3892, 4518

berader (Far): erkek kardeş
b. 2684, 3624, 3781, 4090

bere: bu taraf
b.+de 1931
b.+li 1849
b. +ñ 5

berel-: gözleri iyice açmak, belirtmek
b.-di 2752

berg: sağlam, kuvvetli
b. 894, 2063, 3042
b.-i 2023, 2094

berg (Far): yaprak
b.+iñ 5005

berk (Far): yaprak
b. 2624

berkit-: kuvvetlendirmek, sıkı kapatmak
b.-i-ri 1946

berpa (Far): ayakta, yıkılmamış
b. 1716

berķ (Ar): şimşek
b. 2337, 4321
b.+i.yé 4192

berķerar (Far): aynı durumda, aynı
kararda
b. 1088, 1713, 2023

berzengi: birinci metindeki destanda geçen
bir topluluk
b.+de 1426
b.+ler 1420

berzeķ (Ar): dar geçit, geçiş yeri
b. 2697, 2698

bes (Far): yeter, kafi
b. 2482, 2620, 2632, 2964, 3146, 3396,
3423, 3513, 3595, 3615, 4186
b.+er 1971, 3889

beste (Far): baēlı, kapalı
b. 4040

beşer (Ar): insan oēlu, insan türü
b. 1399

beter (Far): kötü
b. 118, 2104, 2591, 3201, 560, 921, 991
b.+de 636
b.+erti 4886
b.+ke 636

beterleş-: kötüleşmek
b.-ti 369

better (Far): çok kötü, daha kötü
b. 2734

beķt (Far): baht, talih, şans, kader
b. 1813
b.+i 3410, 3741
b.+im 1579, 1590, 1646, 2457, 907
b.+im.iņ 1388
b.+iņ 1035
b. 2535
b.+iņ 496

bey: bey, reis, lider
b. 221, 3246, 4372, 4376
b.+ler 123, 219
b.+ler.im 1306

beyaban (Far): çöl, sahra
b. 2301

beyan (Ar): ifade
b. 102, 1086, 1159, 118, 121, 122, 1221,
1264, 1286, 1483, 1526,
1572, 1662, 1684, 1806,
2798, 2856, 2892, 3025,
3038, 3534, 511, 575, 651,
664, 687, 754, 755, 798, 832,
853

beyen-: beyenmek
b.-di 511
b.-di-m 4891
b.-dü-m 4905
b.-me-ņ 670

beytullah (Ar): Allahın evi
b.-i 2659

bez-: bezemek, bıkmak
b.-or-iņ 3984

beze-: bezemek, süslemek
b.-mek-ler-i-n-de 4645

bezek: süs
b.+len 4375

bezen (Ar): bazen, ara sıra
b. 1081, 1781, 1866, 1890, 1924, 262

bezen-: bezenmek, süslenmek
b.-miş 591

bezm (Far): topluluk, meclis
b.-i 3759

béban (Far): çöl, sahra
b.+ça 1910

b.+ı 3687, 3689

b.+lar.ça 970

b.+lar.ı 1133, 492

b.+lar.ķa 602, 686

b.+ķa 3298, 3612, 570

b.+lar.ķa 900, 905, 910, 915, 920, 925,
930, 935, 940

bécer-: yapmak, yerine getirmek
b.-di-m 242

b.-miş-em 4826

béhbud (Far): saēlık, dirilik, iyilik
b. 317

béheķķ (Far): hakkıyla, tam anlamıyla
b.+i 993

béhişt (Far): cennet
b.+iņ 1714, 2403

bél: bel
b. 1263, 1418, 856

b.+i 1215, 1335, 142, 4936

b.+i.yé 2447, 445, 84

b.+im 2436, 3544, 4245, 4826

b.+im.e 522

b.+in 894

b.+ler.iņ 1294

b.+lig 142

bélen-: bilenmek
b.-miş 3596

béleş-: birleşmek
b.-miş-eņ 3526

b.-ti 1556, 4257, 4257

bérek: börek
b.+im.i 2005

b.+in 1999, 2008

béri: kurt

b. 1880, 1881, 1884, 1885, 1886, 1888,
1890, 1891, 1892, 1894,
1894, 1895, 1919, 1920,
1922, 1924, 1924, 1924,
1934, 1941, 1942, 1949,
1951, 1951, 1962, 1966,
1966, 1966, 1967, 1968,
1968, 1970, 1971, 2739,
3560, 3587, 3659, 3666,
3718, 3724, 3725, 3772,
4194, 4751, 4777, 4783,
4785, 4793, 4808

b.+de 1933

b.+ke 1946, 1969, 1970, 4775

b.+le 1946, 1970, 1972

b.+miş 1932

b.+n 1973, 1973, 1973

b.+η 1888, 1891, 1894, 1950, 1970,
3584, 3712, 3777

b.+ri 1923

bésle-: beslemek

b.-miş 242

bésmillah (Ar): bismelenin kısa hali

b. 3743

bés: beş, 5

b. 1361, 1548, 1671, 1760, 1760, 179,
2364, 260, 261, 2989, 3076,
308, 349, 4066, 4167, 4332,
4333, 4496, 4520, 4523,
4663, 4663, 5079

b.+ri 4425

béy: bey, reis

b. 1600

b.+i 97

b.+ler 1809, 97

béyan (Ar): açıklama

b. 1309

béyin: bugün

b. 1679, 2534, 288, 3192, 3454, 352,
354, 358, 362, 366, 4948, 991

b.+ki 4033

béyt (Ar): beyit

b.+ler.i 367

béytülharam (Ar): kafirlerin girmesinin yasak olduğu yer

b.+ı 2645

béyün: bugün

b. 1103, 1255, 1664, 2471, 3068, 3768,
4823, 4849, 4959, 5005,
5062, 785, 944, 960

bīkarar (Ar): kararsız

b. 380

bī: bir, 1

b. 1, 1, 1007, 1028, 1056, 1059, 1060,
1061, 1066, 1067, 1070,
1071, 1073, 1078, 1080,
1081, 1081, 1082, 1082,
1083, 1084, 1089, 11, 11,
1110, 1110, 1113, 1113,
1113, 1131, 1131, 1143,
1144, 1153, 1156, 1157,
1157, 1170, 1178, 1180,
1181, 12, 1213, 123, 124,
1250, 127, 1285, 1285, 1285,
1291, 1308, 1310, 1325,
1329, 135, 1354, 1354, 1370,
1374, 1387, 139, 1392, 1394,
1404, 1433, 1434, 1443,
1444, 1458, 148, 150, 1506,
1526, 1550, 1571, 1572,
1618, 1620, 1623, 1667, 168,
1687, 1689, 1689, 1690,
1701, 1704, 1730, 179, 1803,
1830, 1830, 1830, 1830,
1830, 1830, 1830, 1831,
1833, 1836, 1838, 1838,
1842, 1844, 1845, 1854,
1856, 1856, 1858, 1862,
1866, 1866, 1866, 1880,
1880, 1880, 1880, 1880,
1880, 1880, 1881, 1881,
1883, 1883, 1884, 1887,
1887, 1887, 1888, 1889,
1889, 1890, 1893, 19, 1908,
1908, 1908, 1908, 1909,
1920, 1924, 1931, 1933,
1942, 1944, 1947, 1947,
1951, 1962, 1966, 1966,
1966, 1970, 1970, 1976,
1976, 1976, 1976, 1977,
1978, 1978, 1978, 1978,
1978, 199, 1992, 1992, 1995,
1995, 1998, 1998, 2, 2, 2000,
2001, 2001, 2002, 2011,
2011, 2016, 2016, 2016,
2018, 2022, 2024, 2029,
2029, 2029, 2032, 2036,
2036, 2037, 2039, 2041,
2041, 2041, 2042, 2047,
2047, 2049, 2049, 2051,
2052, 2058, 2059, 2062,
2062, 2063, 2064, 2065,
2065, 2072, 2072, 2076,
2079, 2081, 2081, 2088,
2090, 2090, 2093, 2095,
2095, 2096, 2105, 2105,

2107, 2108, 2108, 2109,
 2109, 2112, 2119, 2119,
 2119, 2121, 2124, 2127,
 2129, 2133, 2137, 2138,
 2138, 2144, 2159, 2163,
 2177, 2194, 2196, 2205,
 2227, 2271, 2299, 2310,
 2341, 2381, 2385, 2405,
 2407, 2419, 2421, 2421,
 2422, 2443, 2443, 2456,
 2458, 2465, 2485, 2497,
 2498, 2500, 2510, 2514,
 2518, 2519, 2540, 2542,
 2553, 2554, 2564, 2576,
 2590, 2595, 2600, 261, 263,
 2643, 265, 2651, 2652, 2664,
 2672, 2674, 2686, 272, 2727,
 2764, 2768, 2768, 2797,
 2806, 2806, 284, 2843, 2872,
 292, 2923, 2929, 2934, 2955,
 2969, 2981, 2983, 2985,
 3034, 3042, 3076, 3089,
 3127, 3129, 316, 3194, 3203,
 3204, 3234, 3248, 3248,
 3250, 3254, 3255, 330, 3312,
 3314, 3323, 3338, 3341,
 3346, 3369, 3375, 3376,
 3386, 3387, 3394, 3395,
 3414, 3427, 3432, 3442,
 3447, 3461, 3477, 348, 3486,
 349, 35, 3515, 3516, 3517,
 3519, 3521, 3550, 3550,
 3568, 3587, 3591, 3591,
 3598, 3607, 3611, 3625,
 3626, 3661, 3668, 367, 3678,
 3678, 369, 369, 3699, 3727,
 3728, 3736, 3754, 3755,
 3764, 3764, 377, 3775, 3820,
 3829, 3830, 3831, 3837,
 3858, 3865, 3866, 3873, 388,
 3952, 3974, 3999, 4002,
 4047, 4049, 4053, 4054,
 4055, 4058, 4059, 4061,
 4072, 4073, 4117, 4134,
 4135, 4154, 4157, 4190,
 4208, 4228, 425, 4308, 4318,
 4319, 4324, 4348, 436, 4363,
 4369, 4399, 4425, 4457,
 4458, 4464, 447, 4482, 4507,
 4517, 4518, 4523, 4523,
 4547, 4548, 4564, 4565,
 4598, 466, 4663, 4668, 4668,
 4668, 4668, 4669, 4669,
 4681, 4683, 4688, 4691,

4691, 4692, 4692, 4693,
 4695, 4695, 4704, 4705,
 4710, 4716, 4716, 4718, 472,
 4720, 4724, 4725, 4726,
 4728, 4728, 4742, 4751,
 4751, 4759, 4797, 4798,
 4800, 4801, 4821, 4839, 484,
 484, 484, 484, 4847, 485,
 485, 4879, 4883, 4889, 4890,
 4891, 491, 4910, 4914, 4915,
 4916, 4928, 4928, 4935,
 4937, 4938, 4939, 4948,
 4965, 4970, 4970, 4971,
 4983, 4985, 4994, 5, 5, 5, 5,
 5006, 5007, 5008, 5008,
 5012, 5012, 5015, 5021,
 5032, 5060, 5060, 5068,
 5070, 5074, 5074, 5075,
 5079, 5079, 5079, 5080, 509,
 5108, 5108, 5109, 511, 5118,
 5135, 5136, 5147, 5148,
 5148, 515, 5156, 517, 534,
 534, 534, 552, 558, 559, 56,
 566, 569, 576, 578, 578, 578,
 599, 599, 60, 601, 602, 605,
 61, 623, 623, 623, 624, 639,
 645, 646, 649, 664, 67, 675,
 685, 685, 690, 748, 750, 750,
 751, 751, 752, 752, 753, 760,
 770, 774, 793, 795, 8, 800,
 800, 800, 800, 801, 820, 832,
 838, 845, 870, 871, 871, 892,
 892, 893, 895, 896, 899, 9,
 909, 921, 95, 95, 95, 95, 96,
 967, 98, 986, 986

b.+çe 5102

b.+de 1007, 1028, 1081, 1366, 1444,
 1526, 1781, 1966, 2196,
 2337, 2489, 2498, 2518,
 2536, 2558, 2592, 262, 2747,
 2804, 3147, 3206, 3212,
 3409, 3417, 3586, 370, 3727,
 3738, 3740, 3774, 3913,
 4036, 4194, 485, 61, 624,
 752, 803

b.+de.ki 2874

b.+ler.i 4668

b.+miş 4903

b.+yımci 2801

b̄ibeb̄i: birbiri

b. 1286, 1309, 1464, 2243, 2778, 2855,
 2873, 2936, 3083, 3667, 509,
 755, 870, 894, 941

- bībī:** birbir
b. 2861, 341, 4515, 798
- bībīr:** birbir
b. 1888, 3930
b.+de 1263, 2321
b.+ke 1805, 1850, 348
b.+le 1967, 1973, 301, 368
- bībiri:** birbiri
b. 1781
b.+si.yé 1263, 1522
- bica:** bir de
b. 2832, 2948
- bicin:** biraz
b. 1977, 1981, 1983, 1984, 1985, 2104
- bicov:** bir sürü, birçok
b. 1081, 1247
- biç-:** biçmek
b.-e-ler 4367
b.-mağ-lar-i 4475
b.-me-si 4485
- bīçara (Far):** çaresiz
b. 2314, 2595, 2809, 2937, 3291, 3479, 4085, 4087, 4158, 4218, 575, 72, 827, 906
b.+lar 3429
- biçül-:** biçilmek
b.-mez 4952
- bīdad (Far):** adaletsiz, zalim
b. 1328, 1384, 2879, 2914, 3317, 3670, 3722, 4071
- bīdar (Far):** uyanık
b. 4023
- bīdem (Far):** bir zaman
b. 416, 932
b.+çe 516
- biğik:** büyük
b. 1157, 122, 1652, 1866, 1889, 2, 2013, 2077, 282, 4314, 4351, 4683
b.+ke 4660
b.+ler.i 4574
b.+lük 4790
b.+tir 4899
- bīdedeb (fr-ar):** edebsiz
b. 3041
b.+eğ 2802
- bīemel (fr-ar):** emelsiz, amaçsız
b.+eğ 2740
- bīgah (Far):** zamansız, vakitsiz
b. 2288
- bīgana (Far):** yabancı
b. 2364, 912
- bīhasıl (fr-ar):** ortaya çıkmamış, görünmeyen
b. 4902
- bīhedd (fr-ar):** sınırsız
b. 368, 1003
- bihemdillah (fr-ar):** şükürsüz
b. 2400, 3791
- bīhekk (fr-ar):** haksız
b.-i 1702, 1706, 1710, 1718, 1722, 1726, 1730, 1742, 1746, 1750, 1754, 3653
- bīhisab (fr-ar):** hesapsız
b. 368, 929
- bīhude (Far):** faydasız, yararı olmayan
b. 3102, 3867, 722
- bīkar (Far):** işsiz
b. 4900
b.+am 2056, 2056
- bīkes (Far):** kimsesiz
b. 2197, 2280, 926
b.-i 3370
- bil:** bel
b.+em.e 824
b.+im.e 4867
b.+im.ü 4869
- bil-:** bilmek
b.-di 2507, 2597, 3773, 4716
b.-di-ler 1923, 1941
b.-di-m 2015, 3125, 4468, 4516, 862
b.-di-ň 2853, 2937, 2946, 3251, 4548
b.-dik-i-yé 3904
b.-dik-im-i 4498
b.-duy 4855, 4859, 4865
b.-e 1285, 1285, 4712, 4712
b.-e-miz-ke 4431, 5147
b.-e-ňiz-i 1982
b.-e-si-n-e 4692
b.-e-siň 1083
b.-en 1988, 4544
b.-en-de 4638
b.-etir 3632
b.-gi 4338
b.-gili-ler 226
b.-i 1352, 18, 2683, 2775, 2776, 3245, 3285, 3614, 386, 3862, 4094, 4334, 51
b.-i-n-e 4698
b.-i-ňiz 4691
b.-i-te 4662
b.-i-yi-ler 4661
b.-ige 2694
b.-ige-ler 1549
b.-ige-ň 781
b.-ige-ňiz 5009
b.-im 3552
b.-in 2011, 2011, 2011, 4669
b.-in-ip-er-te 4699

b.-in-mez 3501
 b.-in-üp 2379
 b.-iğ 2030, 2037, 2039, 2049, 2051,
 4165, 4298
 b.-iğiz-ke 2100
 b.-ir 2103, 3842, 3892, 4071, 4286,
 4505
 b.-iyi-k 4562, 4563
 b.-iyo-m 2979
 b.-iyo-ğ 2771
 b.-iyor 3402
 b.-iyyi-ğ 2026
 b.-me 1824, 2364
 b.-me-di 2541, 4236, 4236, 4510
 b.-me-di-k 4396
 b.-me-di-m 2015, 4703, 627
 b.-me-m 2413, 2822, 2871, 3009
 b.-me-te 4961
 b.-me-yen 4297, 4410
 b.-me-yen-ler-ke 4578, 4660
 b.-me-yim 4349, 4587, 4588
 b.-me-yiğ gilan
 b.-mek 4960
 b.-mez 149, 3915, 4284
 b.-mez-er 4765
 b.-mez-erti 2598, 5052
 b.-mez-erti-m 4293
 b.-mez-ertik 4499
 b.-miş 1285, 2771, 3
 b.-miş-em 2692
 b.-mor 2809
 b.-mor-ıñ 2803
 b.-mor-um 842
 b.-mor-uğ 95
 b.-or 3050
 b.-or-ıñ 3244, 3914
 b.-serti 3363
 b.-tir-di 1221, 751
 b.-tir-di-ler 1079
 b.-tir-di-m 4334, 4336, 4572, 4577,
 4578, 4583
 b.-tir-mez-erti-ğ 2395
 b.-ur 5101
 b.-ür 4755, 4804
bile: birlikte
 b. 1505, 1593, 1847, 1849, 261, 4720,
 4720, 4959, 5, 5, 5060, 5109,
 652, 653, 654, 655, 659, 663,
 801, 995
 b.+ler.i.de 5010
 b.+miz.i 4412, 4665
 b.+si 4767, 4771
 b.+si.ye 5110
 b.-miş 5011

b̄ilehze (fr-ar): bir an, bir vakit
 b. 1497
bilferz (Ar): sözün gelişi, diyelim ki,
 farzedelim ki
 b. 3803
bilgili: bilen, bilgili kişi
 b.+ler 122
bilin-: bilinmek
 b.-mez 5016
billah (Ar): Allah için
 b.-i 2724
biltir-: bildirmek
 b.-ige 97
 b.-me 2733
 b.-me-ger-tuy 4870
bilun-: bilinmek
 b.-mez 4989
bimar (Far): hasta
 b. 1100, 379, 928
bina (Far): gören, görücü
 b. 2884
b̄inamus (fr-ar): namussuz
 b. 2816
b̄inava (Far): sessiz, sedasız
 b. 2603, 3002, 4118, 914
 b.+da 2607, 2276
 b.+ka 2940, 3077, 4012
 b.+sa.ğ 2961
b̄inişan (Far): işaretli, belirsiz
 b. 906
bir: bir, 1
 b. 1993, 2052, 2090, 5150
 b.+i 4943
birader (Far): erkek kardeş
 b. 2470
birbir: birbiri
 b. 4418, 4567, 4995, 5022
 b.+ke 4461
 b.+le 5011, 5011, 5054
birçek: alından ve şakaktan sarkan saç,
 zülûf
 b.+i 1203
 b.+ler.iğ 2257
b̄ireng (Far): renksiz
 b. 1989
birış-: karışmak, bulaşmak, zor durumda
 kalmak
 b.-miş 917
 b.-ti 2787
biryan (Far): yakmak, kavurmak
 b. 1043, 1523, 1553, 1559, 3502
 b.+am 286, 639
b̄isi: birisi

b. 1149, 1149, 119, 1421, 1509, 1509,
1514, 1517, 1820, 1848,
1977, 1978, 1979, 1984,
2013, 2013, 2013, 2072,
2076, 2076, 2151, 2181,
2802, 293, 294, 3039, 3041,
317, 330, 3351, 3352, 3355,
3356, 3357, 3358, 349, 3548,
3549, 3803, 3809, 3809,
3811, 3813, 3815, 3816,
3817, 3818, 3818, 3819,
3819, 3820, 3822, 3823,
3825, 3826, 3829, 3830,
3834, 3835, 3836, 3837,
3838, 3842, 3845, 3892,
3895, 3896, 3897, 3898,
3996, 4030, 4031, 4116,
4304, 4304, 4328, 4437,
4438, 4664, 4668, 4668,
4673, 4674, 4674, 4677,
4678, 4991, 4991, 4992,
5009, 5009, 5009, 5018,
5018, 5019, 5079, 600, 602,
667, 770, 801

b.+çe 3831, 4598, 578, 870

b.+le 3988

b.+n 1968, 1968, 1989, 2099, 2100,
2104

b.+n.de 1992, 2072, 2171

b.+n.e 2010, 2071, 2090

b.+ne 1986

b.+ni 2072

b.+niç 1347, 1510, 1515, 1516, 1518,
1520, 1909, 2013, 2656,
3812, 3814, 3824, 3827,
3828, 3832, 3840, 3843,
3844, 3893, 3894, 3900

b.+ņ 1108, 1312, 1313, 1317, 1323,
1344, 1348, 147, 2292, 2293,
2294, 2295, 2996, 668, 671

b.+ri 1819, 2110

b.+si.n.de 1992

b.+yé 1108, 1314, 1315, 1322, 1346,
1531, 1533, 1909, 2643,
3810, 3821, 672

bīsutun (Far): gökyüzü, sütunsuz

b. 1048, 4983

biş-: pişmek

b.-ar 1990

b.-duy 4861

b.-me-te 633

b.-miş-er 3749

b.-or-u 3499

b.-ti 3505

b.-upa-ka 4720, 4721

b.-upar-ta 1989

bişikar (Far): avlanmayan

b. 3380

bişir-: pişirmek

b.-ar 1991

b.-e-ler 2104

b.-er 2105, 2105

b.-erti 1951

b.-me-si 4351

b.-miş 1845

b.-miş-em 1846

bit-: bitmek

b.-mez 1452

b.-miş 968

bitab (Far): güçsüz, kuvvetsiz

b. 2574

bitev: tamam

b. 2417, 260, 2968, 3007, 3416, 3619,
3909, 3917

bitir-: bitirmek, tüketmek

b.-di 1452

b.-rerti 4872

bitok: aç

b. 2213

bivafa (Far): vefasız

b. 1481

b.+lar.la 4979

bihadde (Far): hadsiz, hudutsuz

b. 4876

biheber (fr-ar): bilgisiz, habersiz

b. 922

biyaban (Far): çöl, sahra

b. 285, 5060, 5060

b.+ça 5154, 5154

biyün: bugün

b. 4261, 4887, 4931, 4417, 4424, 4427,
4512

b.+ke 4684, 4688

biz: biz, ikinci çokluk kişi

b. 1362, 1363, 1367, 1482, 180, 1857,
2014, 2103, 2321, 2322, 238,
2566, 2566, 3320, 3707,
4665, 4742, 4748, 4831,
5006, 5006, 5052, 5054,
5060, 5082, 5154, 95, 95

b.+de 4328, 4348

b.+di 4831

b.+i 1069, 1366, 1407, 1453, 1617,
1661, 1766, 278, 4429, 4618,
4814, 687, 689

b.+im 1598, 2416, 2975, 4664, 4747,
4928, 5054, 5054, 5060,
5062, 5118, 893

- b.+ke 131, 1365, 1465, 1473, 1477, 148, 1808, 2075, 2078, 2099, 2114, 3187, 429, 4493, 4741, 4766, 5046, 5048, 923, 95
- b.+ler.i 2282, 893
b.+ler.ke 4369, 4496
- bizdile:** bizimle
b. 1405
- bocaq:** köşe, kenar
b.+ıñ 851
- boda:** burada
b. 1885, 267, 2809, 3170, 3171, 3173, 3911, 4337, 5006, 5011, 5061, 5062, 5062, 5062, 5089, 5098, 5098, 5106, 5154, 5156, 1181, 1672, 324, 357, 502, 544, 751, 957
- boğaq:** boya
b. 4351
- boğ:** boy, pos
b. 2994, 3176
b.+ıñ 1345, 2352, 2376, 2431, 44
b.+i.yé 1194, 85
b.+ıñ 2526, 3405
b.+lug 125, 732, 749
b.+ka 2261
b.+u.ça 847
b.+u.ya 723, 4971
b.+um 1025, 2277, 2323, 2464, 3464
b.+uñ 103, 726, 743, 837
b.+uñ.ça 3254
b.+uy 4922
- boğa-:** boyamak
b.-ma 36
- boğan-:** boyanmak
b.-muş 979
b.-ur 4479
- boğ-:** boğmak
b.-ar 4167
b.-du 3613
- boğanaq:** dalga, fırtına
b. 262, 348, 367
- boğarsaq:** bağırsaklar
b.+lar 2187
- boğça:** bohça, çuval
b. 1966
b.+sin 1966
- boğul-:** boğulmak
b.-du-lar 1548, 349
b.-du-m 2611
b.-ur 4437
- boğaz:** boğaz
b.+ı 4752
b.+u 2868, 4559
- b.+uñ.da 3042, 3418
- bohtan (Ar):** iftira
b. 3840, 3900
b.+ıñ 2909
- bol-:** bulmak
b.-dı 4944
b.-in-ur 4348
b.-ma-duq-atdı 1880
b.-ur 1880
- bolğat-:** bulandırmak
b.-ıyyo-m 2056
b.-ma 2054
b.-qalı 2053
- borda:** burada
b. 1030, 1085, 1113, 119, 1551, 1779, 5114, 687, 688, 692, 1962
- bora:** burası
b. 4211, 599, 648
- boran:** şiddetli fırtına
b. 1117, 2234
b.+da 996
b.+lug 1526
- boraq:** buraya
b. 615, 802
- bostan (Far):** bağ, bahçe, kavun, karpuz tarlası
b. 1151
b.+ar 1071
b.+ı.ça 1249
b.+ım 1607
b.+lar.un 4391
b.+lug 1798, 466, 876
b.+ka 1136, 4173
- boş:** baş, kafa
b. 2401, 3077, 3449, 3598, 3646, 4101, 455, 4742, 4883
b.+ar 3107, 3647
b.+ari 4713
b.+arti 4876
b.+da 1316, 1677, 850
b.+ı.ya 94
b.+ıñ 370
b.+ız.da 955
b.+ızı 945
b.+i.yé 122, 1312, 1532, 667, 95
b.+iz.ke 121
b.+ka 230
b.+lar 122
b.+lar.ı 941
b.+lar.ıñ 1414
b.+lar.i.yé 1331
b.+lar.qa 1804
b.+luq.da 3466
b.+u 518, 884, 94

b.+u.ça	1056, 1110, 1185, 1307	1225, 1232, 1238, 1242,
b.+u.n.da	1058	1242, 1258, 1263, 1263,
b.+u.ya	1639, 1661, 20, 627, 96	1264, 1285, 1285, 1286,
b.+um	1160, 1396, 1498	1307, 1307, 1309, 1327,
b.+um.a	1065, 1172, 1245, 1645, 266,	1332, 1351, 1352, 1353,
	289, 322, 561, 576, 815, 859	1364, 1401, 1408, 1453,
b.+um.ça	345	1468, 147, 147, 1476, 1477,
b.+um.da	1105, 1539, 1614, 933	1481, 1482, 1483, 149, 1496,
b.+um.ıñ	389	1504, 1505, 1513, 1526,
b.+um.uñ	22	1526, 1543, 1547, 1550,
b.+umuz.ka	1544, 435	1567, 1571, 1572, 158, 1591,
b.+uñ	717	1594, 1596, 1617, 1618,
boşat-: boşaltmak		1625, 1639, 1640, 1662,
b.-tu-m	1462	1665, 1666, 167, 1674, 1677,
boşla-: başlamak		1684, 1694, 1709, 175, 1753,
b.-dı	118, 1526, 350, 370, 487, 627	1760, 1760, 1771, 178, 1782,
b.-mış-tı	1180	179, 180, 180, 180, 1800,
b.-yir	1113	1803, 1806, 1843, 1853,
botlan (Ar): temelsiz, boş, gerçek dışı		1858, 1859, 1866, 1867,
b.	2190	1868, 1870, 1911, 1920,
boyun: boyun		1924, 1947, 1951, 1978,
b.	1903, 1903, 260	1983, 1986, 1989, 1989,
b.+ı.da	4986, 5033	1991, 1997, 1997, 1998,
b.+ı.yé	2347	1999, 1999, 2, 2000, 2005,
b.+u	2265, 2712, 4788	2006, 2009, 2011, 2011,
b.+u.ya	2207, 2780, 2855	2011, 2011, 2011, 2011,
b.+u.yu	3257	2011, 2013, 2014, 2014,
b.+um	2794, 2797, 3239	2019, 2019, 2020, 2020,
b.+um.a	2268, 2877, 3957	2021, 2023, 2026, 2027,
b.+um.u	3069	2027, 2027, 2028, 2028,
b.+ıñ	4174	2029, 2030, 2033, 2034,
b.+uy	3588	2035, 2036, 2036, 2037,
b.+i.yé	3530	2037, 2037, 2037, 2038,
bozar-: boz renk almak		2038, 2038, 2038, 2039,
b.-mış	1569, 5106	2041, 2042, 2042, 2042,
bozzull-: bozulmak		2043, 2043, 2043, 2047,
b.-or-ıñ	3278	2049, 2049, 205, 2050, 2050,
bögür-: yüksek ve kaba bir sesle bağırarak		2050, 2050, 2052, 2052,
b.-ür-ıñ	3279	2052, 2052, 2052, 2053,
börk: şapka, başlık		2055, 2056, 2057, 2058,
b.	4724	2058, 2059, 2059, 2059,
b.+ü	3028	2059, 2061, 2061, 2061,
börün-: bürünmek, sarılmak		2062, 2062, 2063, 2063,
b.-müş	978	2063, 2063, 2063, 2063,
bu: bir şeyi, bir kimseyi işaret eden		2064, 2064, 2064, 2065,
b.	10, 1007, 1007, 102, 1028, 1029,	2066, 2067, 2067, 2067,
	1030, 1030, 1030, 1031,	2072, 2073, 2077, 2078,
	1031, 1031, 1053, 106, 1083,	2078, 2081, 2088, 2088,
	1083, 1085, 1086, 1089,	2088, 2089, 2090, 2091,
	1090, 11, 11, 1106, 1107,	2093, 2094, 2094, 2094,
	1108, 1109, 1111, 1114,	2094, 2094, 2094, 2099,
	1125, 1132, 1134, 1157,	2100, 2102, 2103, 2103,
	1159, 1162, 1180, 1196, 122,	2104, 2104, 2104, 2105,
	1221, 1221, 1221, 1221,	2105, 2106, 2113, 2113,

- 2119, 2119, 2119, 2121,
2123, 2124, 2125, 2125,
2140, 2152, 2178, 2195,
2214, 2215, 2223, 2225,
2253, 2261, 2267, 2268,
2275, 2296, 2308, 2332,
2351, 2354, 2360, 2372,
2379, 2409, 2428, 2456,
2458, 249, 2491, 2494, 2496,
2529, 2589, 2607, 261, 2612,
262, 263, 2653, 2654, 2658,
2675, 2688, 2696, 271, 2726,
2737, 2751, 2760, 2767,
2767, 2767, 2768, 2812,
2815, 2822, 2842, 2847,
2862, 2868, 2869, 2880,
2885, 2902, 2903, 2904,
2909, 2910, 2911, 2916,
2919, 2920, 2926, 2927,
2937, 2940, 2947, 2949,
2955, 2967, 2978, 2997,
3004, 3005, 3009, 3020,
3027, 3030, 3065, 3068,
3070, 3072, 3074, 3075,
3078, 3078, 3080, 3084,
3088, 3109, 313, 3158, 3160,
3161, 3165, 3166, 3172,
3174, 3175, 3178, 3184,
3190, 3219, 3229, 3232,
3246, 3247, 3252, 3282,
3303, 3306, 3311, 334, 3365,
3367, 3370, 34, 3421, 3424,
3441, 3441, 3444, 3455,
3472, 3485, 350, 3504, 3528,
3544, 3556, 3556, 3559,
3563, 3582, 360, 3603, 3608,
3623, 3626, 364, 367, 3679,
3684, 3685, 3687, 3691,
3700, 3705, 3710, 3730,
3753, 3758, 376, 3764, 3772,
3780, 3793, 3801, 3849,
3853, 386, 3864, 387, 3946,
3955, 3960, 397, 4, 4001,
4003, 4004, 4042, 4050,
4052, 4056, 4057, 4062, 407,
4086, 4090, 4091, 4092,
4098, 4103, 4159, 4166,
4167, 4168, 4170, 4204,
4209, 4212, 4213, 4214,
4220, 4221, 4222, 4223,
4224, 4230, 424, 424, 4318,
4329, 4349, 445, 446, 4467,
45, 4507, 4533, 4593, 4597,
4614, 4623, 464, 466, 4672,
4673, 4674, 4682, 4686,
4692, 4694, 4703, 4703,
4704, 4713, 4720, 4721,
4741, 480, 485, 487, 489,
4904, 4965, 5, 5, 5008, 5010,
504, 505, 5052, 5054, 506,
5060, 5060, 5074, 5075,
5075, 508, 5090, 5093, 511,
511, 5116, 5118, 5118, 5118,
5136, 5150, 5150, 5150,
5154, 5154, 5156, 528, 535,
535, 552, 557, 572, 578, 599,
60, 602, 610, 623, 625, 627,
648, 65, 650, 652, 661, 662,
663, 664, 665, 666, 677, 678,
681, 686, 687, 687, 716, 73,
730, 733, 733, 747, 75, 755,
77, 780, 8, 800, 800, 800,
801, 801, 803, 812, 814, 828,
830, 853, 853, 856, 868, 871,
871, 871, 892, 895, 895, 9,
904, 91, 921, 938, 94, 941,
945, 965, 965, 965, 966, 985,
986, 986, 986, 995
- b.-yi 2500
b.+da 5060
b.+llar 2072, 2102, 2104, 2116, 2124
b.+llar.ı 2077
b.+llar.u 2072
b.+llar.uŋ 2102, 2102
b.+n.a 2104, 2125
b.+nı 2026
b.+nu 2028, 2058, 2074
b.+nuŋ 1991, 2008, 2037, 2081
b.+ŋ.a 2102
- buda:** burada
b. 2015, 2022, 5060, 5060, 5060, 5075,
5150
- buğda:** buğday
b. 1977, 1983, 1999, 4952, 5060, 5154,
5154, 4523, 4726, 4726,
4728, 4730, 4730, 4731, 4673
- b.+lar.ı 5156
b.+m 4730
b.+da 1849, 1850, 1852
b.+ka 1854
b.+si.yé 1848
- bul-:** bulmak
b.-di-ŋ 2299, 3445, 4155
b.-di-lar 5048
b.-du 1056, 2485, 3386, 531, 649
b.-du-lar 3690
b.-du-m 1301, 1438, 149, 1841, 2098,
3092, 3414

b.-du-ğ 2089, 2089
 b.-duğ-da 2806
 b.-ıka-ğ bu
 b.-in-maz 4414, 4415, 4432
 b.-ma-di 4796
 b.-ma-du-m 1229, 273, 277, 4513
 b.-ma-m 2003, 2003
 b.-ma-ğız 947
 b.-ma-ka-ğız 1221
 b.-ma-yor 510
 b.-maz 1117, 2841, 3871
 b.-maz-artı 750
 b.-maz-arti-ğ 2393
 b.-maz-attı 2543
 b.-muş 1561
 b.-muş-ağ 4223
 b.-kam 3387
 b.-u 3958
 b.-ubil-me-di 1942
 b.-ubil-me-di-ler 1158
 b.-uga-m 588, 686
 b.-uga-ğız 2089
 b.-un-du 1578, 502
 b.-un-maz 2430, 2979, 3343
 b.-uğ 252, 2685, 4203
 b.-up 147
 b.-uğa-lar 147
 b.-uğa-m 2465
 b.-ur 4435
 b.-uş-tu-m 569
bula-: bulamak, bulaştırmak
 b.-miş 437
bular: bunlar
 b. 449, 1075, 1107, 121, 147, 1589,
 1777, 1799, 2819, 2896,
 3662, 429
 b.+da 2027
 b.+uğ 2090
bulbul (Far): güzel sesi olan bir tür kuş
 b. 1165, 1513, 1525, 1587, 1669, 194,
 211, 3401, 682, 710, 880
 b.-i 1357, 523
 b.+ar 57, 886
 b.+da 593
 b.+lar 1147, 342, 466, 470
 b.+lar.ı 581
 b.+lar.ıñ 4183, 767
 b.+lar.ka 467
 b.+u 1214, 2517, 7
bulut: bulut
 b. 4320, 4347, 4819
 b.+lar 4441, 5005

bullar: bunlar
 b. 1909, 1981, 2005, 2005, 2014, 261,
 2890, 5054, 5060, 5060, 5108
 b.+ça.ğ 1057
 b.+da 1131, 5052, 5060
 b.+ı 1083, 1132, 1941, 1978, 1980,
 1984, 5009, 803
 b.+ıñ 894
 b.+ıñ 1331
 b.+ka 1111, 5060, 5108, 535
 b.+u 1991
 b.+uğ 1992
bulmağ: bulmak
 b.+ı 148
 b.+ka 686
bulka-: bulandırmak
 b.-n-dı 2309, 2531, 3334, 336
 b.-n-du-m 1135
 b.-n-ma-ka 4792
 b.-n-muş 980
 b.-n-ş-tu 400
 b.-n-ş-tu-m 571
bulun-: bulunmak
 b.-maz 5002, 5029
 b.-mor 1857
bulut: bulut
 b. 2328, 4189
 b.+u 370, 626
bur-: burmak, kıvırmak
 b.-muş 3588
burğ-: burkmak, kıvırmak
 b.-am 3257
burkul-: burkulmak, kıvrılmak
 b.-du 2633
burkuğ: burkulmuş, kıvrılmış
 b.+artu.m 2463
burkut: şiddetli yağış
 b. 2449
 b.+da 996
burra: sürü
 b. 1854, 2095, 2458, 534, 892
 b.+da 3677
burun: burun, koku alma organı
 b.+ıñ 1968
 b.+i.yé 2500
 b.+uy 2154
 b.+iz.da 1967
 b.+u 2370
 b.+u.niğ 1970
 b.+u.ya 4798
 b.+um.da 1969, 1971, 3545
bustan (Far): bostan, bahçe
 b.+ı 682
 b.+ıñ 7

but: but, bacağıın bir bölümü

- b.+ın 2102
- b.+ıñ 2102
- b.+um.da 2049

buta: çalı, bitki

- b.+rı 4568

buyan: taraf, bu taraf

- b. 1879, 2116, 5, 600
- b.+da 1931, 5054
- b.+ı.ça 4649
- b.+ka 1838, 1844, 1854, 1866

buyur-: buyurmak, emretmek

- b.-dı-ñ 2968, 3630
- b.-du 1307, 1683, 2653, 3520, 3532, 3742, 4002, 832
- b.-du-ñ 1782, 959
- b.-i 4741
- b.-muş 2252, 2662, 2834, 3644, 3879
- b.-u 3766, 3771

buyuruğ: buyruk, emir

- b.+i.yé 321

buzla-: dondurmak, buzlamak

- b.-muş 3751

büdük: büyük

- b. 679, 800
- b.+üm 1663

bük-: bükmek

- b.-ük 1345
- b.-ül-dü 2436, 3544

bükül-: bükülmek

- b.-müş 103, 2255, 2703, 3464

bülbül (Far): güzel sesi olan bir tür kuş

- b.+ler 1297

bürüm bürüm: birbiri üstüne sarılmış

- b. 466

-C-

cabbar (Ar): dilediğini cebir yoluyle yapan, kayıtsız şartsız herkese cebredecek güçte olan

- c. 1101, 1376, 517, 3374

cada (Far): ayrı kalmış, uzak düşmüş

- c.+si.ñ 2825

cadı (Far): büyücü, kötülük yapan kadın

- c. 599, 646
- c.+lar.ıñ 1288
- c.+lık 1676

cadıger (Far): büyü yapan, tılsımlı olan

- c. 1386, 1406, 600, 601, 648
- c.+i 664
- c.+ke 601

cafa (Ar): eziyet, sıkıntı

- c. 1018, 1329, 1385, 1421, 1445, 1470, 1795, 493, 573, 74, 4638, 4558

- c.+da 1012, 2648

- c.+lar 1353, 1365, 1561, 672

- c.+ka 1475, 267, 275, 283, 287, 897

cah (Ar): yüksek mevki, makam, rütbe

- c. 241, 3852, 3936

cahalet (Ar): cahillik

- c. 3113

cahan (Ar): dünya

- c. 1454, 1754, 191, 326, 435, 530, 3850

- c.+ça 2134, 3029, 4114

- c.+da 999

- c.+ı 1046, 1175, 2225, 2299, 2548, 3692, 3934

- c.+ıñ 1489, 4095, 4102

- c.+ka 1789, 2234, 3152

- c.+um 166, 174

cahil (Ar): okumamış, bilgisiz

- c. 2693, 2968, 3915

cala-: yollamak, uçurmak

- c.-lar 2077, 2077, 2077, 2081

- c.-n-sa 4483

- c.-n-du-m 4389

- c.-miş 4691

- c.-miş-allar 2075

- c.-miş 2074

- c.-miz 2076

- c.-yor 2000

- c.-n-miş 621

cam (Far): kadeh, camdan bardak

- c. 753

- c.-i 3399

- c.+ı 87

- c.+u 4629, 4634

camaet (Ar): topluluk

- c. 1595, 3696

camal (Ar): yüz güzelliği, güzel yüz

- c.-i 857, 861, 869

- c.+ı 1264, 2520

- c.+ı.ya 1289

- c.+ıñ 104, 1301, 1788, 855, 865

- c.+i 1524, 1822

- c.+i.yé 1339, 1592

- c.+ıñ 1472

- c.+lug 1062

- c.+ka 661

caman: toplu olarak, hep birlikte

- c.+lar.ı.ta 5075

can (Far): ruh, varlık

c. 1000, 1225, 1308, 133, 1381, 149, 152, 1782, 1831, 1832, 1834, 1836, 1838, 1840, 2254, 2286, 2630, 3348, 3353, 3364, 3534, 3536, 4008, 405, 4068, 407, 407, 4131, 4741, 4810, 4829, 4865, 5150, 574, 62, 66, 862, 91, 96

c.+a 2411
c.+an.ı.sın 3834
c.+atti.ın 241
c.+ça 3327, 3467
c.+da 240, 4356, 450, 488, 494
c.+ı 1232, 1664, 1682, 1879, 2154, 3072, 3590, 4690, 5148, 681, 730, 747
c.+ı.ça 4275
c.+ı.la 3390
c.+ı.sın 3922
c.+ı.ya 114, 4777
c.+ı.yé 3930
c.+ım 1304, 1494, 1660, 1680, 1800, 2094, 2125, 248, 723, 740
c.+ım.a 1173, 1445, 241, 3010, 3124, 3502, 355, 421, 573
c.+ım.da 1540
c.+ım.ı 1195, 5150
c.+ım.ın 148, 155, 696, 708, 9
c.+ımaz.ın 1683
c.+ın 4287
c.+ın 1340, 1469, 2204, 2767, 3237, 3277, 3771, 4272
c.+ın.da 2762, 4270
c.+ız.da 950
c.+ız.ka 946
c.+i 5036
c.+i.yé 178, 2165
c.+ın 2982, 3673
c.+lar 1598, 182, 207, 4560
c.+lar.ı.n.da 1548, 1602
c.+lar.ın 262
c.+lar.ın 1415
c.+lar.um 1597
c.+um 1393, 1437, 1496, 1536, 1564, 167, 175, 1835, 1849, 1855, 1868, 2255, 2257, 240, 246, 2621, 2626, 2664, 3555, 3646, 3731, 38, 387, 4026, 4089, 4093, 4111, 4257, 4257, 4353, 4380, 4383, 902
c.+um.a 1353, 2423
c.+um.u 140, 1523, 2724, 282, 3720, 638, 984

canab (Ar): saygı sözü

c.-i 328

canan (Far): gönülden sevilen sevgili

c. 1074, 1394, 1492

c.+ı 2532

c.+lar 3175

c.+ka 1144, 491

c.+um 168

canavar (Far): yırtıcı, azgın hayvanlar

c.+lar 4763, 4769, 4782

c.+lar.da 4793

canaza (Ar): ölü, mevta

c.+sın 790

canubuçar (Ar): Allah onunladır

c. 1967, 1973

car: ses, haber

c. 2679, 97

carçı: seslenen, haber veren

c.+lar 97

cavab (Ar): bir sorunun karşılığı

c. 1836, 1855, 1944, 1956, 1962, 2345, 2427, 2850, 2873, 2874, 2891, 2906, 484, 686, 8

c.-i 3667

c.+ı 1549, 2634, 2721, 2879, 3026, 3947

c.+ın 2856

c.+ı.yé 180

c.+ın 2861, 2933, 2936, 3264, 3666

c.+lar 60

c.+lar.ı 2859

c.+um 2946

cavahir (Ar): cevherler, değerli taşlar

c. 976

cavan (Far): genç, yakışıklı

c. 1085, 1683, 3938, 5079

c.+am 4853

c.+attı 98

c.+ı 4107

c.+ın 3678

c.+lar 179, 3174

c.+lar.ın 4148

c.+lık 4497

c.+luk 3112, 3721, 3722, 4136, 4140

c.+luk.ça 4144

c.+luk.da 4137

c.+luk.ın 3681

c.+luk.um.ça 3668

cavanmerg (Far): temiz, asil

c. 2028, 2625, 4855

cavdan (Far): ebedi, kalıcı

c.+a 4288

cay (Far): yer, mahal, mevki

c.+ı 889

c.+ka 1410

- cayıl:** genç, delikanlı
c.+luğ 4945, 5001, 5028
c.+luğ.ar 4992, 5019
- cebr (Ar):** zor kullanma, zorluk
c. 1012, 267, 287
- cedd (Ar):** ata, dede
c. 2013, 2013, 2013
c.+i 2013, 2013, 2013
c.+im 269
- cehennem (Ar):** öldükten sonra
günahkarların gideceği yer
c. 1415, 2469, 3100, 3125
c.+i 1716
c.+iğ 964
c.+ke 4279
c.+miz.i 4417, 4562
- celal (Ar):** yücelik, büyüklük
c.+ı 3936
- cellad (Ar):** ölüm emrini yerine getiren kişi
c. 64
c.-i 3530
c.+ar 1251
c.+lar.ka 2005
- celğe:** oturma, oturum
c. 119, 752
- cem (Ar):** toplanma, kalabalık
c. 2635, 2799, 3458, 4996, 5023
- cemal (Ar):** yüz güzelliği
c.+ı.n.a 2063
- cemmiyet (Ar):** topluluk, kalabalık
c. 5072, 5072, 5088, 5088
- cenab (Ar):** saygı sözü
c.-i 794
- cenaza (Ar):** ölü
c. 424
c.+m.u 4610
- ceng (Far):** mücadele
c.+çe 4274
- cennet (Ar):** imanlı ve iyi kimselerin
öldükten sonra gideceği yer
c. 2687, 705
c.+er 1150
c.+iğ 1213
- cesed (Ar):** ölünün vücudu
c.+de 405
c.+iğ 424
- ceşn:** tören, merasim
c. 1617
- cetın:** zor, kavi, kuvvetli
c.+lik.le 3665
- cevab (Ar):** bir sorunun karşılığı
c. 4701, 95, 95. 118
c.+ı 4811
c.+i.yé 10
- cevan (Far):** genç, yakışıklı
c. 4895
- ceht:** çabalama, gayret gösterme
c. 3652
- ceza:** yapılan kötülüğün karşılığı
c.+da 3949
c.+siğ 3031
- céb:** cep
c.+iğ.e 2041, 2041
c.+ler.i 4357
- cérmeğe-:** tırnaklamak, tırmalamak
c.-me 4830
- céyan:** geyik, ceylan
c. 1060, 1108, 1144, 1274, 2564, 3581,
3775, 4973, 718, 482
c.+lar.ı 1108
c.+ı 5151
- cırmağ:** tırnak
c.+la 2594
- cızık:** resim
c.+çı.lar.ı.n.da 4659
- cidal (Ar):** savaş, cenk, kavga
c.+ka 3847
- ciğer (Far):** kara ve ak ciğerin ortak adı
c. 1037, 1594, 639
c.+i 444
c.+im 253, 927
c.+im.e 3243
c.+im.i 1538, 715, 719
c.+iğ 422
c.+ke 839
- ciğerhun (Far):** ciğeri kan içinde kalan
c. 2933
- ciğir-:** dolaşmak, sarmalanmak
c.-di 3220
- cik:** tavukların yavruları
c.+ler.iğ 2461
- cik cik:** kuş sesi
c. 1830, 1830, 1833, 1835, 1835, 1836,
1837, 1838, 1840, 1842,
1844, 1845, 1846, 1847,
1849, 1850, 1850, 1852,
1853, 1854, 1854, 1855,
1856, 1858, 1860, 1861,
1863, 1866, 1866, 1866,
1867, 1868, 1869, 1870, 1879
c.+iğ 2515
- cilek:** sopa, çomak
c. 2093
- cilve:** işve, naz, hoş hareketler yapmak
c. 3599, 4188, 579
- cim (Ar):** arap alfabesindeki cim harfi
c. 2437, 3836

cimil (Ar): güzel, hoş
c. 3876
c.+i 3427

cin (Ar): insanlar tarafından görünmeyen varlıklar
c. 118, 96

çıkir-: inlemek, ağlamak, feryat etmek
c.-me 2719

cirik: civciv
c. 2177, 4210, 4218, 4219

cism (Ar): beden, vücut, somut varlık
c.-i 2147, 3333
c.+i 518
c.+im 399
c.+im.de 254
c.+in.er 2767

coda (Far): ayrı kalma, uzak kalma
c. 1038, 1321, 1337, 1377

corm (Ar): suç, kabahat
c. 2798, 3366
c.+u 2780, 2801, 2818, 2835, 2837, 2851
c.+um 2911
c.+u.yu 2777
c.+lar.ıj 2785

çoş (Far): dalga, coşma, taşma
c. 454

covlan (Ar): dolaşma
c. 2191, 2508, 2512
c.+ka 1118

covr (Ar): eziyeti cefa
c. 2648

coz (Ar): bütünü bir parçası
c. 2541
c.-i 2682, 2683

cöher (Ar): bir şeyin esası, özü
c.+ıj.çe 2829

cömle (Ar): tamamı
c. 2864, 1373, 1718, 1734, 778
c.-yi 1100

cörget: cesaret
c.+ıj 1853

cud: el açıklığı, cömertlik
c. 1341

cukkum: damla
c. 626, 626

cunbul: zayıf, çelimsiz, semiz olmayan
c. 1883

cura: derece bildirir, damla damla gibi
c. 1329, 1421, 3702, 672

cuv: çift
c. 2405

cühal (Ar): cahiller
c. 3953

cüma (Ar): cuma namazı
c.+señ 3939

cür: çeşit
c. 2351, 2815, 2993

cürbecür: çeşit çeşit
c. 466

cürget: cesaret
c.+ıj 1963

-Ç-

ça: zaman, vakit
ç. 4800

çadır: barınak, ev
ç. 5118, 5118, 1814, 2111
ç.+i 4912

çağ: zaman
ç. 3322
ç.+ı 1944, 4517, 4651, 4652
ç.+ın 4321
ç.+i 4282

çak (Far): yırtık, yarık
ç. 359, 629
ç.-i 117, 257

çaklak: girdap
ç.-i 1366
ç.+ça 1432
ç.+ı.ça 500
ç.+ı.n.ça 305
ç.+ka 262

çal-: çalmak
ç.-a 1866, 1866, 5062, 5062, 5080, 5104, 5104
ç.-am 2774
ç.-an 193
ç.-ar 177, 3822, 3960, 4083
ç.-ar-artı-lar 5088
ç.-dı 1850, 1919, 1944, 2192, 3003, 3220, 3221, 3262, 3263, 3686, 370, 496, 5097, 5115, 5116, 61
ç.-du 3531
ç.-du-m 2620
ç.-ı 1872, 1872, 1874, 1874, 1876, 1876, 1878, 1878
ç.-lartı 3575
ç.-ma 1931
ç.-mağ-ka 1921, 1933
ç.-miş 1109, 1888
ç.-or-ıj 2827
ç.-kılı 210
ç.-kulu 1923, 1941
ç.-ur 1866
ç.-a+sı.yé 3514

- ç.-artı-lar 5098
 ç.-atdı 1911
 ç.-t-tı-lar 466
 ç.-ma+ka 5098
 ç.-mak+ka 1595, 1870
çalış-: çalışmak
 ç.-dı 3725
 ç.-di 5013
çamuş: kömüş, camış
 ç. 2092
çanağ: yemek tabağı
 ç.+ka 3658
çap-: sürmek, acel etmek, kaçmak,
 ç.-ar-artı 2599
 ç.-ı 4713, 4721
 ç.-mak-miz 4355
 ç.-tur-o-ğ 3270
çapıla-: aldatmak
 ç. 3460
çara (Far): çare, çıkar yol
 ç. 147, 2164, 2184, 2200, 273, 2973,
 2979, 3107, 3445
 ç.+mız 147
 ç.+sı 1942
 ç.+suz 178, 2145
 ç.+suz.luk.da 1857
 ç.+da 3047
çarlık: baş ötrüsü
 ç.+ı 4915
çarşenbe (Far): dördüncü gün, çarşamba
 günü
 ç. 4342, 4343, 4344
çartağ (Far): gölgelik, kameriye, kulübe
 ç.+ça 4530
çarh (Far): dünya, alem, felek, dönmek
 ç. 4491
çaşt (Far): öğle, öğle yemeği vakti
 ç. 4776, 5062, 5118
 ç.+da 5062
 ç.+ı 2509
 ç.+ka 5062
çat-: çatmak
 ç.-ma 4845, 4850
 ç.-tu-lar 1805
çatla-: çatlama
 ç.-dı 2611
çatlat-: çatlatmak
 ç.-ır 2281
 ç.-yir 3821
çavuş: belli bir topluluğun lideri
 ç.+lar.un 4420
çay: dere, küçük akarsu
 ç. 4470, 4472
 ç.+da 4475, 485
- ç.+i.ça 4346
 ç.+lar.da 466
 ç.+lar.ı 5062
 ç.+ka 1555, 510, 532
 ç.+ke 4843
çeh çeh: he he, evet evet
 ç. 3400
çek-: çekmek
 ç.-di 2042, 2190, 2552, 2553, 2582,
 2915, 2934, 3262, 3390, 3517
 ç.-di-ğ 2260, 2384, 4495
 ç.-dik-i-yé 3353
 ç.-e-miş 970
 ç.-e-yim 1978
 ç.-em 2041, 2773
 ç.-er 2108, 3491, 3811, 3894, 4109,
 4189, 4269
 ç.-er-emiş 2104
 ç.-er-erti 2167, 2172, 3154, 3372, 3579,
 466
 ç.-ge 2679, 3149
 ç.-ge-m 1606, 1633, 1635
 ç.-gili 1806
 ç.-i 2052, 2757, 3649, 3969, 65
 ç.-ig-erti-m 2464
 ç.-ige-m 3316
 ç.-me 2300, 2377, 2735, 2796, 2939,
 3846
 ç.-me-di-m 899
 ç.-me-si 3259
 ç.-mek 4958
 ç.-miş 633
 ç.-miş 1139, 1584, 1795, 2037, 2526,
 2895, 3006, 3405, 3581, 36,
 4065, 4196, 451, 4813, 493,
 600, 685, 853
 ç.-mor-ı 2831
 ç.-mor-u 3057
 ç.-or 1944
 ç.-or-ı 3665, 3919
 ç.-oru 611
 ç.-se 4880
 ç.-ti 11, 1285, 1308, 1447, 2158, 2227,
 2539, 3150, 3263, 3779, 74
 ç.-ti-ler 97
 ç.-ti-m 1003, 1470, 1811
 ç.-ti-ğ 2258, 2440
 ç.-tik-de 4441
 ç.-tik-i 3589
 ç.-e-ler 2001
 ç.-il-di 2562
 ç.-il-ige 3148
 ç.-me+ke 149
 ç.-me+si 1286

ç.-tik+iñ 1285
 ç.-em 4840, 4844
 ç.-me-di-k 4397
 ç.-me-ye-ñiz 4535, 4589
 ç.-mek-ler-i 4473
 ç.-miş-em 4540
 ç.-ti-m 4384
 ç.-i-ye 4713
 ç.-il-miş 4713
çendan: o kadar, o derece
 ç. 1045, 1395, 687, 79
çeng: telli çalgı, pençe
 ç. 3822
çeng (Far): pençe
 ç.+in.de 4070
çepiş: bir yaşındaki keçi yavrusu
 ç. 3672
çerh (Far): dünya, felek, alem, dönen şey
 ç. 4590, 4608, 4636, 904
 ç.-i 1276, 1311, 1352, 1364, 191, 2136,
 360
 ç.+i.de 4840
 ç.+iñ 2275, 3808
çeşm (Far): göz
 ç. 3850, 5148
 ç.-i 2674, 1288
çeşme (Far): pınar, su akan yer
 ç.+de 4863, 4911
 ç.+ler 4448
 ç.+ler.in 4444
çetin: güç, zor, müşkül
 ç. 1771
 ç.+er 3108, 3547
 ç.+lik 2202, 457
 ç.+lik.le 1467, 3726
çetr: şemsiye
 ç. 2523
çévir-: çevirmek
 ç.-i 4713
 ç.-er 4456
 ç.-il-ir 4604
çéy: çay
 ç. 4768
çılpaç: çıplak
 ç. 3176
çımaç: sopa, çomak
 ç. 1082
 ç.+iñ 941
 ç.+la 1082, 965
 ç.+u 1414
çınar (Far): bir tür ağaç
 ç. 1007, 484, 485, 486, 487, 511, 519,
 2431
 ç.+da 523

ç.+ka 840
çırağ (Far): yağ kandili, mum, çıra gibi
 ışık veren şey
 ç. 486
 ç.-i 3997
 ç.+ı 1201
 ç.+ka 4088
 ç.+um 3103
çırağan (Far): donanma, bahçelerde kandil
 ve mumlarla yapılan gece
 şenliği
 ç.+luğ 1263, 1804
çıraç (Far): öğrenci, yardımcı
 ç. 4794
 ç.+i.yé 2505
çırp-: çırpmak
 ç.-maç-lar-i 4474
çi: olmamış, olgunlaşmamış
 ç. 3440
çilek: çilek
 ç.+i 4552
çim-: çimmek, yıkanmak
 ç.-te 2403
çimen: çayır, çimen
 ç. 198
 ç.+çe 1292, 2430
 ç.+de 2301
 ç.+ler.çe 1145, 470
çimik: kuru, ince ahşap
 ç. 2147
çin: ülke; omuz
 ç. 1, 1526, 1547, 1597, 1615, 1617,
 1619, 1637, 1781, 1782, 18,
 1803, 1804, 183, 232, 260,
 338, 595, 652, 846
 ç.+i.yé 1966, 894
 ç.+ler.i.yé 1307
çine: duvar
 ç.+de 2049, 2050, 2050
çin: omuz
 ç.+i.n.e 2001, 4671
çırağ: yağ kandili, mum, çıra gibi ışık
 veren şey
 ç.+ı 22
 ç.+ı.yé 2560
 ç.+iñ 2220
 ç.+um 1605
çirkin (Far): güzel olmayan
 ç. 845
 ç.+erti 2267
çirp-: çalmak, vurmak, dövmek
 ç.-ti 348
 ç.-ti-m 3683

- çolak:** bir eli veya kolu sakat olan kimse
ç. 2092, 2093, 2094
- çoğ:** çok, fazla
ç. 2771
- çögür:** telli çalgı aleti
ç. 1866, 1870, 1877, 2089
ç.+ü 1869, 1870
- çöl:** sahra
ç. 3248
ç.+ler.i 813
- çölmek:** çömlük, topraktan kap
ç. 3258
- çöşme:** çeşme, pınar
ç. 3184, 4226
ç.+ler 26
- çukkum:** damla
ç. 81, 81
- çuğkur:** çukur
ç. 466
ç.+ka 2576
- çün (Far):** çünkü
ç. 1515, 2156, 2333, 2445, 2496, 2524,
2603, 2687, 2725, 2749,
2942, 2951, 3027, 3133,
3158, 3288, 3382, 3415,
3482, 3487, 3504, 3518,
3850, 3904, 3952, 3998,
4134, 4180, 4184
- çünki (Far):** çünkü
ç. 5068
- çünkü (Far):** çünkü
ç. 2551, 2932, 3219, 3297, 3407, 4182,
686

-D-

- dad (Far):** feryat, figan, sıslanma
d. 1113, 118, 1328, 1384, 1894, 2790,
2914, 3317, 3423, 3457,
3722, 4071, 4189, 4491, 597,
600, 853
d.+ım.a 1178, 2454
d.+ka 1535, 1686, 1797, 2629, 3697
d. +u1157
- dağar:** değil
d. 2273, 2413, 148, 180, 2201, 2725,
2880, 2890, 2972, 3426,
3744, 3920
- dağla-:** (yarayı) dağlamak
d.-dağ 4410
d.-dı-ğ 422
d.-du-m 1227, 584
d.-ma 719
d.-yé 3069

- dahan (Far):** ağız
d.+da 1000
- daim (Ar):** devamlı, sürekli
d. 1339, 250, 2690, 3181, 3761
- dairatulmaarif (Ar):** eğitim-öğretim
kurumu
d. 4569
- dal:** dal
d. 1266, 3957
d.+ça 4023, 4069
d.+ı.n.a 2049, 2050
d.+ı.n.da 2063, 2312, 2325, 2497, 2984,
3358, 3639, 3640, 3707, 4105
d.+ım.da 2348
d.+ıñ.da 3620
d.+i.yé 1109, 1911, 1921, 941, 3145
d.+ka 2292
d.+um.a 2052
d.+uñ 4310
- dam:** dam, tavan
d. 1952, 2528, 3739
d.+da 4373, 4935
d.+ı 1950, 2583
d.+i.yé 1840
d.+in 1856
d.+ıñ 1866
d.+ka 3684, 3685, 4194, 4199
d.+u.ça 1833, 1835, 1838
- damad:** damat
d. 4373, 4375
d.+la 4082
d.+ka 4056
- damağ:** ağız içinin üst kısmı
d.+ı 2562, 3399, 3480
d.+ıñ 3605
d.+lug 3826
d.+um 2399
- damağlan-:** mutlu olmak, şad olmak
d.-atdı-lar 1918
d.-dı 1966
d.-dı-lar 1595, 1974
- damar:** damar
d.+um 731
- damen (Far):** etek, uç, kenar
d. 522
d.-i 3760
d.+ıñ 2447, 3557
- dana (Far):** tane
d. 1107, 1108, 1108, 1113, 1250, 1250,
1280, 1280, 2494, 2707,
2797, 2800, 2806, 293, 2975,
3042, 3396, 4684, 4685,
4688, 4708, 4724, 4725,
5008, 5147, 752

d.+da 4686
d.+sı 4686
danış-: danışmak
d.-ağ 4128
d.-dı-lar 1931
d.-ıga 5060
d.-ıllar 1976
d.+ıp 838
d.-ma 2766, 2914, 2966, 3433
d.-ma-di 4249
d.-ma-m 2960
d.-ma-ka 4663
d.-mağ-lar-ı-n-da 4657
d.-or 4920
d.-kāl 4691
d.-tı 144
d.-tı-lar 5054, 5060
d.-ur 4897
d.-ağ+ı 3659, 4463
d.-ağ+ka 627
d.-ağ+um 5127
d.-ır-artı 5060
d.-ma+ka 1622
d.-u-lar 4587, 5006
d.-up 2732
d.-tur-ubil-ige 120
dağ: {-da, -de}, bağlaç
d. 1083, 120, 1333, 1557, 1595, 1827,
1870, 2432, 3895, 4038,
4113, 4115, 414, 4201, 4303,
4304, 4817, 4818, 4990,
4999, 5017, 5026, 5029, 648,
777, 782, 926
d.+ar 1923, 4221
d.+artı 5120
dar (Far): dar ağacı
d.+da 1609
d.+ın 791
d.+lar.ka 162
d.+ka 2008
d.+ça 3395, 3679, 3691
d.+lar 4454, 4525
d.+ka 3394
darvaza (Far): büyük geniş kapı
d.+sı.ça 260
dastan (Far): efsane, hikaye
d.+ıñ 5151
d.+lar.ça 3256
dava (Ar): sav, ülkü, iddia
d. 1346, 2013, 3872
d.+rı 736
d.+sağ 2342
d.+sı 377
d.+sıñ 3092, 3874

davam (Ar): yapılan şeye devam etmek
d. 1110, 552, 8, 800, 871
davuşkan: tavşan
d. 4822, 4824
dañil (Ar): birinin himayesinde olma,
içinde olma, sığınma
d.+em 4828, 4939
dayı: annenin erkek kardeşi
d. 1845, 1850, 4356
d.+sı.n.da 2473
dede: ata, babanın ya da annenin babası
d. 3866
d.+le 1360
d.+m 2371, 2617, 3340, 3540
d.+m.er 3548
d.+ıñ 2403, 256
d.+yi 2280
defter: yazı yazmak için kullanılan kağıt
destesi
d.+i 1816
deli: mecnun, deli
d. 2088, 2091, 2770, 966
dellak (Ar): tellak
d. 5118
delhun (Far): içi kan ağlayan, çok dertli
d.+am 4636
dem (Ar): an, zaman
d. 1031, 1083, 1526, 2243, 2245, 2525,
2854, 3135, 3203, 3386,
3411, 3457, 3564, 3607,
3718, 376, 3778, 3968, 4190,
4234, 4238, 4242, 4246,
4250, 4254, 4258, 4262,
4497, 4553, 557, 649, 898,
995
d.+çe 2516, 3241, 3788, 801
d.+de 1084, 1572, 1856, 602, 61, 9, 95
d.+i.n.de 1721
d.+lik 2178
demadem (Far): her vakit, her an
d. 3156
dembedem (Far): daima, her zaman
d. 4625, 3373
değ: {-da, -de}, bağlaç
d. 1020, 1056, 1081, 1085, 1086, 1108,
1109, 1114, 1131, 1149, 118,
1264, 1307, 1313, 1315,
1317, 1348, 1449melaike.ler,
148, 1482, 1483, 1505, 1508,
1511, 1594, 1595, 1632,
1640, 1683, 179, 1827, 1827,
1857, 1860, 1862, 1867,
1909, 1911, 1918, 1919,
1921, 1931, 1942, 1943,

1951, 1962, 1964, 1966,
1967, 1968, 1970, 1970,
1974, 1975, 205, 2170, 2293,
2295, 2443, 253, 2692, 2727,
2735, 2863, 288, 3244, 330,
3339, 3340, 3344, 3446,
3457, 3548, 3549, 3563,
3734, 3767, 3796, 3818,
3835, 3875, 4017, 4031,
4081, 4133, 4467, 4468,
4564, 4565, 4566, 487, 5,
552, 668, 687, 733, 755, 832

der-: toplamak

d.-miş 3486

derbar (Far): kapı

d.+ça 2005

d.+ka 1980, 2001, 2005

derd (Far): gam, keder, sıkıntıd. 1346, 1614, 2324, 3474, 3539, 3711,
3825, 3999, 4013, 4127,
4512, 4540, 657, 921, 927

d.- 2330

d.-i 2030, 3007, 3377, 3613, 3863, 4123

d.+de 921

d.+i 2095, 2104, 2165, 3191, 4998, 5025

d.+i.n.de 1042, 2317, 481, 501, 863

d.+i.niç 3092, 3214

d.+i.nüy 4943

d.+i.ri 3099

d.+i.ye 2979, 4848

d.+i.yé 2194

d.+i.yi 627

d.+im 1679, 393, 620

d.+im.e 273, 277, 3701, 937

d.+im.i 1024

d.+im.iç 1230

d.+in 4535

d.+iç 178, 2398, 2937, 3243, 3419,
3526, 627

d.+iç.de 1227

d.+iç.i 2395

d.+ke 1625, 2106, 2342, 3005, 3111,
3693, 377, 921

d.+le 1633, 3246

d.+ler.im 607

d.+lig 911

dere (Far): çay, küçük akarsu

d.+si.yé 1415

derga (Far): okul, medrese, tekke

d.+sı.ça 799

d.+si.yé 1573, 1761

dergah (Far): okul, medrese, tekke

d.-i 2970

d.+ı.ya 1748, 2477

d.+ıç.a 1701

d.+ıç.ça 1737

d.+ıç.ça 1699

d.+sı.ça 292

d.+si.yé 1684

deri: ten, cilt

d. 3633

derman (Far): ilaç, şifa, çare

d. 2194, 2342, 277, 4415, 4848

d.+ı 1230, 4943

d.+ı.ya 4770

ders (Ar): öğrencinin öğrendiği bilgi

d.+i 2772

dervaza (Far): büyük giriş kapısı

d.+ka 789

d.+si.yé 1113

derviş (Far): terikat öğrencisi, müntesibid. 752, 2001, 2005, 2006, 2009, 2012,
2013

d.+ler 753, 754

d.+ler.de 800

derya (Far): denizd. 1002, 1006, 1007, 1007, 1085, 1378,
1389, 1433, 1550, 367, 500,
988, 990, 994, 998

d.-yı 654

d.-yi 1370, 1628, 1760, 355, 513

d.+ça 1430, 1442, 1548, 40, 986

d.+da 1651, 349, 368, 502

d.+lar 1174

d.+lar.da 1467

d.+ka 1426, 1526, 1760, 261, 261, 986,
986

d.+sı 261, 264

d.+sı.ça 997

dest (Far): el

d. 4040, 5070, 5080

d.-i 3833

deste (Far): demet, tutamd. 2058, 2362, 2362, 2954, 2954, 4480,
4480

d.-yi 3924

d.+si 2681

destur (Far): izin, ruhsat

d. 1973, 1263

deşt (Far): çöl, ova, bozkır

d. 285

d.-i 656

d.+i.çe 1693, 565

d.+i.ri 851

d.+ler 4479

deva (Ar): şifa, çare

d.+ri 4998, 5025

devet (Ar): davet, çağrı

- d. 5060, 5060, 5120
devlet (Ar): vatan, yurt
 d.+i 4663
 d.+iñ 1815
 d.+iñ.de 2397
devir (Ar): zaman, dönem
 d.-i 2193, 2512
 d.+i.ye 2295
 d.+in 2061, 4301
 d.+i+çe 3796, 3926
 d.+i+ne 4691
devvar (Ar): daima dönen, çok dönen
 d. 518
dehil (Ar): dahil, içinde olan
 d. 3087
 d.+em 2314, 2315, 2316, 2320, 2453,
 2454, 2630
deyek: bir tür yemek
 d. 4387, 4435, 4672
 d.+len 4486
deyemek: sopa, çomak
 d. 2001
dereht (Far): ağaçlar
 d.+ler 5005
dév (Far): dev, iri yapılı
 d. 1113
 d.+ler 1131, 1157, 1158, 1307
 d.+ler.ke 844
dib: dip, son
 d.+éy 3258
 d.+i.n.de 2172
dide (Far): göz
 d. 2722
 d.+ler.i 215
 d.+m.i 1039
 d.+miz 430
 d.+si 286, 635, 71
diger (Far): diğer, öbürü
 d.+er 5127
 d.+i 5127
digergün (Far): başka şekilde, başka türlü
 d. 1355, 784
dikle-: diklemek, dikmek
 d.-miş-di 2544
dil (Far): gönül, yürek
 d. 2030, 2562, 4057, 589
 d.-i 3126
 d.+çe 3468
 d.+i 3411, 3863
 d.+im 903
 d.+im.de 2330
 d.+iñ 3007
 d.+le 1422, 152, 3105
dilber (Far): gönlü kendine bağlayan güzel
 d. 1153, 1242, 1243, 125, 1259, 1307,
 131, 1310, 135, 1352, 1400,
 1476, 1478, 1492, 1500,
 1506, 1522, 154, 54, 560, 69
 d.+eñ 45
 d.+er 573
 d.+i 662, 698
 d.+im 1484, 1783, 591, 727, 744
dildar (Far): gönlü kendine bağlayan
 d. 2355, 2500
 d.-i 3743
 d.+iñ 698
 d.+ka 554
 d.+um 735, 1224
dile-: dilemek, istemek
 d.-er 2657, 2666
 d.-miş 1701
dilefkar (Far): gönlü yaralı olan
 d. 1375, 2650, 3299, 3394
dilek: istek, arzu
 d.+im 1701, 1713, 317
 d.+iñ 1684
dilperişan (Far): gönlü perişan olan
 d. 907
dilriş (Far): gönlü yaralı olan
 d. 3630
dilşad: gönlü sevinçle dolu
 d. 901
dilşikeste (Far): gönlü kırık olan, üzgün
 d. 2233, 2238, 2363
 d.+yi 2686
dilşah (Far): gönlün arzu ettiği, gönlün
 istediği
 d. 2465
dimdik: doğru, dik
 d. 3566
din (Ar): inanç, iman, inanış yolu
 d. 3402, 3926, 3929, 4286, 993
 d.+çe 2815
 d.+i 2736, 3115
 d.+ke 3903
 d.+iñ 4051
dikket (Ar): dikkat
 d. 2921, 3873
 d.+le 3737
direşan (Far): parlak, parlayan
 d.+ka 1244
direht (Far): ağaç
 d.-i 2613
dişmen (Far): dost olamayan
 d. 4428
div (Far): dev
 d.+de 4835

divana (Far): deli, mecnun
d. 126, 1358, 738, 761, 4962

diyar (Ar): memleket, ülke

d.-i 2133
d.+ça 408, 608
d.+ı.ça 396
d.+ımız.da 180
d.+i.yé 1675
d.+ka 2446
d.+um.da 272

diye: diyerek, deyip, olarak

d. 5095, 5096, 5096

doktor: doktor

d. 2089

dolav: dolap

d.+da 4705
d.+ka 1837, 4705

donkuz: domuz

d. 4814

dost (Far): arkadaş

d. 1582, 1674, 1773, 2021, 203, 236,
326, 4947, 912, 961

d.+ak.ka 3036
d.+iñ 3632
d.+lar 1827, 900, 910, 915, 916, 920,
925, 930, 935, 940
d.+lar.im 1681, 488
d.+lar.im.da 494
d.+lar.um 1779
d.+u 113, 349
d.+um 1782, 3340, 3610, 922

dostan (Far): dostlar

d. 908

dovlet (Ar): devlet, vatan

d. 4138, 4144

dovr (Ar): devir, dönem, zaman

d. 2310

dovran (Ar): devir, dönem, zaman

d. 1078, 1089
d.+ı 1666
d.+iñ 386
d.+lar 677
d.+um 1644, 808

dovrı: doğru

d. 5072
d.+ça 4995, 5022

dögenek: deynek, sopa

d.+i 1853
d.+le 1459

dövlet (Ar): devlet, vatan

d. 1533, 1575, 1808, 3854, hürşid
d.+i 1314
d.+im 1615
d.+iñ 1088

d.+ler 1793

d.+lig 101, 1066, 1599, 99

dövrän (Ar): devir, dönem, zaman

d. 504

dua (Ar): Allah'a yalvarma

d. 1397, 1398, 1683, 2240, 2245, 2363,
239, 4533

d.+da 2365

d.+sı 3132

d.+sı.n.da 1757

d.+siñ 3204, 3875

d.+yu 2207

dubara (Far): hile, oyun, düzen

d. 1438, 2020, 2042, 2055, 2065

d.+gın 2077

duçar: yakalanmış, tutulmuş

d. 179, 641

dukan (Ar): dükkan

d.+da 1893

duman: sis, pus

d.+ka 1537

d.+suz 2416

dunya (Ar): cihan, yer küresi, yeryüzü

d. 1162, 1237, 1238, 1332, 1343, 1351,
1545, 2140, 2193, 2529,
2824, 2988, 3846, 4052,
4052, 4056, 4100, 4103,
4113, 4159, 4179, 4196,
4204, 4230, 4231, 4620, 509,
61, 666, 669, 952

d.-yi 2926, 4050

d.+ça 1090, 2212, 2321, 2791, 2927,
3322, 3702, 4203, 4221, 610,
662, 673, 677, 938

d.+da 1014, 1044, 1053, 1319, 1327,
2699, 2738, 334, 461, 75, 985

d.+ñ 1032, 147, 148, 1565, 1665, 1674,
1685, 1708, 4168, 4192,
4209, 780

d.+ka 1825, 4057, 4098, 4572, 4619,
664, 665

d.+sı.ñ 2745

d.+y 4094, 4114, 4115, 4116, 4152,
4183

durna: bir tür kuş

d.+lar 535, 536, 538, 552

d.+ka 534

duşman (Far): dost olmayan

d. 4813, 4837, 4947, 4948

d.+lar 4817

d.+lar.a 4832

duvar (Far): duvar

d.+a 1647

d.+ı 4215

d.+iñ 3910
d.+lar.i.yé 578
duzañ (Far): cehennem
d.+ke 2982
düçar (Far): yakalanmış, tutulmuş
d. 4802
düme: düğme
d.+ler.iñ 1240
dünya (Ar): cihan, yer küresi, yeryüzü
d. 2067, 3909, 4303, 4397, 4411, 4607,
4960
d.+ça 3925, 3964
d.+ka 3929, 3956
dürmen-: tırmanmak
d.-di 1007, 3567
d.-di-m 1436
d.-ip 3559
d.-ir-erti 3572
d.-miş 508
dürt-: dürtmek, uyarmak
d.-me 3530
düşmen (Far): dost olmayan
d. 3989, 4946
d.+de 4273
d.+em 3063
d.+i 113
d.+i.n.de 3208
d.+im 3456
d.+iñ 1460, 962
d.+ler 1827
d.+ler.iñ 1102, 1767
düzel-: düzelmek
d.-di 3280
düzeñ (Far): cehennem
d. 2698

-E/Ē-

ebe: anne, nene
e. 1831, 5084, 5084, 5085, 5086
e.+si 1831, 1832
ebter (Ar): eksik, noksan, devamı olmayan
e. 384, 646
ebvab (Ar): kapılar
e. 2243
ecayip (Ar): garip, tuhaf
e. 322, 1156
eceb (Ar): şüphe, tereddüt, acaba
e. 2757, 2945, 2961, 3225, 3318, 3497,
3792, 3808, 4214, 850
ecel (Ar): ölüm, ecel, ölüm vakti
e. 2559, 2572, 3168, 341, 401, 4040,
4070, 414, 4559, 4602, 4854,
949

e.+de 3249
e.+er 4031
e.+iñ 418, 679
eççi: keçi
e. 1883, 1884, 1885, 1887, 1899, 1908,
1910, 1911, 1918, 1919,
1920, 1924, 1924, 1924,
1931, 1932, 1933, 1934,
1944, 1946, 1948, 1950,
1956, 1963, 1966, 1968,
1970, 1970, 1970, 1972,
1973, 1974, 4386, 4388
e.+de 1880, 1924
e.+ñ 1933, 1942, 1966
e.+rse.m 1887, 1957
eda (Far): tarz, üslup, tavır
e. 3083
edeb (Ar): utanma, haya, terbiye, nezaket
e. 2882, 3970, 3971, 3973, 3979, 4007
e.+çe 2875
e.+de 3969, 3972
e.+eñ 3974
e.+er 2526, 3966, 3967
e.+ke 4582
e.+le 3976
efğan (Far): feryat, ızdırapla ses çıkarma
e. 2441, 256
efkar (Ar): endişe, tasa, kaygı, üzüntü
e. 2819
efsun (Far): büyü, sihir, tılsım
e. 2161
e.+u.n.da 4095
efsus (Far): yazık, eyvak
e.+u 2179
efşan (Far): sonuna geldiği kelimeye
saçan, dağıtan anlamı katar
e. 2428
eger (Far): eğer
e. 1111, 1221, 1408, 1482, 1549, 1853,
1893, 1963, 1982, 1982,
1998, 2177, 2180, 2241,
2246, 2296, 2302, 2366,
2396, 2404, 2406, 2543,
2643, 2673, 2682, 2686,
2829, 2848, 2929, 2949,
3039, 3041, 3043, 3128,
3188, 3249, 3280, 3347,
3449, 3637, 3856, 3858,
3862, 3880, 3884, 3954,
4014, 4048, 4066, 4068,
4096, 4138, 4193, 4198,
4208, 4672, 4672, 4673,
4673, 4676, 4676, 4687,
4821, 4837, 4841, 4842,

- 4843, 4865, 4879, 49, 4925,
4926, 4929, 4942, 4951,
4956, 4961, 4962, 4963,
4971, 4978, 5004, 5031, 60,
751
e.+çi 2738, 2952, 4166
- eğyar (Ar):** gayrı, başkaları, yabancılar
e.+ka 2679
- ehd (Ar):** yemin, ant
e. 3075, 3078
- ehed (Ar):** kişi, kimse, şahıs
e.+er 2527
e.+ke 4073
- ehl (Ar):** sahip, malik
e. 2229, 2661, 3538, 4074
e.-i 1343, 2302, 288, 3189, 3192, 3197,
3928, 3950, 3950, 4428,
4505, 4582
e.+i 2693, 3231, 4032, 4179
e.+i.çe 3191
e.+i.niğ 18
e.+i.ğ 2824
e.+i.n.de 2529
e.+se.m 2718
e.+i.yé 2711
- ehlen ve sehlen (Ar):** hoş geldin, merhaba,
nasılsın
e. 3604
- ehrar (Ar):** hürler, esir ve köle olmayanlar
e. 3660
- ehsen (Ar):** bağışlama
e. 239
- ehtiram (Ar):** saygı, hürmet
e.+la 1221
- ehval (Ar):** haller, durumlar
e.+ı 2531, 3772
e.+ıñ 102, 106
e.+um 1075, 4005
e.+um.da 922
- ehvalat (Ar):** haller, durumlar
e.+ı 1946, 3027, 3219
- ejderha (Far):** ağzından ateş çıkaran masal
canavarı
e. 1081, 1081, 1082, 1084, 568
e.+ğ 1082, 1082, 1459
e.+ru 385
- ekber (Ar):** çok büyük
e. 2685, 3993
e.+erti 4972
- ekké:** iki, 2
e. 1082, 1108, 1108, 1242, 1263, 1307,
1506, 1522, 1683, 1783,
1805, 1897, 1900, 1968,
1970, 1977, 1983, 2000,
- 2011, 2011, 2095, 2096,
2098, 2112, 2327, 2655,
2658, 2703, 2795, 2997, 3,
3003, 3089, 3551, 4028,
4048, 4052, 4053, 4055,
4061, 4076, 4135, 4203,
4549, 4664, 4664, 4664,
4665, 4668, 4708, 5010,
5011, 5011, 5051, 5060,
5072, 5072, 5075, 5079,
5079, 5098, 5102, 5102,
5126, 5133, 5147, 684, 818
- e.+de.ki 2891
e.+mci 2818, 3120
e.+mci.si 2819
e.+mki 4687
e.+ri 4134
e.+si 1508, 1513, 1781, 1964, 5050, 95
e.+siğ 3799
e.+z 1967, 1973
- eks (Ar):** bir cismin parlak bir yerde
görünen görüntüsü
e.+iğ 2167
e.+ke 2168
- el:** el
e. 1293, 1895, 1943, 2011, 2145, 2228,
2300, 2318, 2482, 2561,
2620, 3003, 3006, 3047,
3272, 3517, 3556, 3569,
3575, 3619, 3969, 4269,
4284, 4482, 4640, 853, 871
- e.+çe 782
e.+çe.ki 965
e.+de 2142, 262, 2897, 3051, 3217,
3317, 3590, 3722, 4110,
4260, 4260, 4541, 4560,
4613, 4828, 94
- e.+éy 941
e.+i 1423, 2013, 2146, 2215, 3043,
3077, 3577, 3593, 4146,
4272, 4874, 1730, 1804,
2833, 4595, 4597
- e.+i.çe 1104, 1999, 2001, 3695, 4147,
4436, 4953, 758, 770
- e.+i.çe.ki 509
e.+i.çe.r 3141, 3142
e.+i.ke 794
e.+i.le 1031, 2569
e.+i.miz 4603
e.+i.n.çe 867
e.+i.n.de 1022, 1049, 1084, 1328, 1384,
1559, 1561, 1869, 1967,
2049, 2311, 2374, 2384,
3082, 3168, 3595, 4016,

4024, 418, 424, 443, 4637,
490, 585, 625, 646, 659, 679,
803
e.+i.n.e 4371, 4525
e.+i.ye 2284
e.+i.yé 1082, 1386, 2135, 2137, 2448,
3028, 3262, 3854, 3855, 511
e.+im 2326, 3107, 3466, 3557, 3646,
3647, 3673, 4516
e.+im.de 1033, 2329, 3025, 314, 3305,
3315, 3323, 3671, 3708,
4213, 808
e.+im.e 2406, 3314, 3648, 3760
e.+im.le 1030
e.+iñ 2412, 2481, 3028, 3221, 3262,
3392, 3533, 3750, 3779,
4020, 4034, 4101, 4158
e.+iñ.çe 2807, 3019, 3877, 4096
e.+iñ.de 2014, 3273, 3281, 3561, 4141,
505
e.+iñ.e 2011, 2011, 2011, 2747, 3913
e.+iñ.le 2390
e.+ke 1483, 2217, 2554, 2684, 3439,
3748
e.+ler 1295
e.+ler.çe 3181
e.+ler.i 1072, 1209, 473
e.+ler.i.n.de 1601, 3713
e.+ler.im.de 2267, 614
e.+ler.iñ 1349, 3435, 3553, 4749, 840
e.+ler.iñ.çe 1234
e.+ler.iñ.e 28
e.+siz 3046
e.+üm.çe 4941
e.+üm.e 4845
e.+üy 4936
ela (Ar): yükseklik, şan, şeref
e. 1698
elac (Ar): bir hastalığı tedavi eden madde
e. 3078
e.+ı 3214
elam (Ar): bildirme, anlatma
e. 2541
elamat (Ar): işaret, belirti
e. 3871
elbet (Ar): mutlaka, muhakkak, şüphesiz
e. 2203, 2210, 2761, 3643
elbette (Ar): mutlaka, muhakkak, şüphesiz
e. 2201, 2786, 4008
elbette (Ar): mutlaka, muhakkak, şüphesiz
e. 733
elçekmiş: vazgeçmek
e. 148

elcl: el ele
e. 4317
elem (Ar): ızdırıp, keder, gam
e.+er 4168
elif (Ar): arap afabesinin ilk harfi
e. 103, 2429, 4870, 684, 726, 743
elle-: ellemek
e.-me 3459
elleş-: elleşmek
e.-di-ñ 1967, 1973
elli: elli, 50
e. 3637, 4048, 5006, 5043
e.+de 2701
elkisse (Ar): vaka, macera, rivayet
e. 1028, 1079, 1113, 1157, 118, 1180,
1285, 1307, 1526, 1547,
1593, 1617, 1639, 1760,
1781, 1803, 1827, 260, 484,
534, 578, 60, 648, 664, 685,
716, 870, 965, 986
em-: emmek
e.-en 4835
e.-me+ke 4389
e.-se 4821
em: ilaç
e.+i 1239
eman (Ar): yardım isteme, emin olma,
güven
e. 1941, 4235, 4239, 4243, 4247, 4251,
4255, 4259, 4263
e.+ı 3471
emaret (Ar): emir olma, emirlik
e. 132
emel (Ar): istek, arzu
e. 1970, 2743, 3904, 3907, 3910, 3926,
4121
e.+ke 2260
emir (Ar): başkan, bey, reis
e. 4055
e.+ler 1805, 2
e.+ler.iñ 1593
emir (Ar): buyruk
e. 119
e.+i.yé 2976
emme (Ar): ama, fakat, lakit
e. 4353, 4380, 4381, 4383, 4508
emniye (Ar): emniyet, güvenlik
e. 3013
emr (Ar): buyruk
e. 1340, 1967, 3029, 3874, 802, 853, 97
e.+i.ye 2999
e.+iñ 97
e.+i.le 179, 627

emzir-: emzirmek
 e.-di 1931
 e.-etdi 1918
 e.-ir-erti-ŋ 2263
emzür-: emzirmek
 e.-me-ger-tuy 4856
enber (Ar): güzel kokulu nesne
 e. 130, 138
 e.+im 14
enbiya (Ar): peygamberler, nebiler
 e. 1718, 298, 3976, 778
 e.+ka 1684
encam (Far): son, nihayet
 e.+ı 2584
endam (Far): beden, vücut
 e.+ı 4187
 e.+ka 663
enduh (Far): gam, keder
 e. 4169
enhar (Ar): nehirler
 e. 1714
enik: köpek
 e. 2975
enis (Ar): dost, arkadaş
 e.+i 3714
enli: elli, 50
 e. 4509, 4566, 4685, 4686
enver (Ar): çok parlak, aydınlık
 e.+im 1486, 1785
eŋd (Ar): bağlama, anlaşma
 e. 1827
eŋl (Ar): akıl
 e. 246
erbab (Ar): sahipler, işten anlayan
 e. 3171
 e.+aŋ 3022
 e.+ı 4163
ere bere: ora bura
 e. 1526, 1803, 1931, 5
eri-: erimek
 e.-miş 3595
er̄in: dudak
 e. 1183, 3652
 e.+i 1073, 1142, 134
 e.+i.çe 1248, 1189, 1518, 2528
 e.+i.yé 541, 1639
 e.+im 1239, 3652
 e.+iŋ.de 417
 e.+ler.i.n.de 1806
erkan (Ar): çok güçlü yönler, taraflar,
 direkler
 e.+ı 2185
ermedik
 e.+i.yé 1639

erş (Ar): dinen en yüksek yer, en yüksek
 nokta
 e.+çe 1760
 e.+le 1698
erus (Ar): gelin
 e.+ka 2519
erz (Ar): sunma, takdim etme, bildirme
 e. 2864, 2953, 3088, 3428, 345, 3804,
 557
 e.-i 1464, 1662, 2900, 351, 539
 e.+im 3074, 3662, 4212
 e.+im.i 375, 756, 1026, 1663, 3978
 e.+iŋ 575
es (Far): hiç
 e. 1111, 1113, 1177, 1614, 165, 2065,
 2112, 2120, 2120, 2120,
 2135, 2138, 2248, 2374,
 2388, 2606, 2696, 2802,
 2831, 3057, 3073, 3189,
 3282, 3285, 3497, 3895, 395,
 396, 397, 4015, 4050, 4121,
 4125, 418, 4299, 656, 665,
 670, 8, 973, 981
esa (Ar): uzun sopa, deynek
 e. 1349
 e.+sı 782
 e.-yi 2448
esaret (Ar): tutsaklı, düşmanın eline düşme
 e. 4667
esbab (Ar): sebepler
 e. 2214
eser (Ar): emek sonucu ortaya çıkan yapıt
 e. 118, 119, 1398, 3375
 e.+i 697
eshab (Ar): sahipler
 e.+ı 769
esir (Ar): savaşta düşmanın eline düşen
 kimse
 e. 4543
 e.-i 3063, 3381
 e.+em 1104
 e.+ler.i 4663, 4663
 e.+lik 4294
 e.+lik.çe 4541
 e.+lik.i 4542
esl (Ar): asıl, kök, kaynak
 e. 3968, 7
 e.+i 478
 e.+im 48
eslen (Ar): asıl, kök, kaynak bakımından
 e. 2876
esrar (Ar): sırlar
 e. 2549

eşk (Ar): aşk, sevgi

e. 2230, 2860
e.-i 2722, 4175

eşke

e. 3459, 3891, 4727
e.+siñ 5154
e.+y 5154 eş
e.+ge 3891
e.+ke 3459

et: insan ve hayvan vücudunun kas ve yağdan oluşan kısmı

e. 1112, 2138, 4721, 4742
e.+i 2049, 2089, 2105, 2114, 2149,
3318, 4721

e.+i.de 4804
e.+i.ni 2467
e.+im 1893, 2615
e.+in 2008, 2013
e.+iñ 3438, 4720
e.+ke 2176
e.+te 4724

et-: yapmak

e.-e-ler 2067
e.-em 739
e.-i 2049
e.-iñ 1108
e.-mek 2972
e.-miş 1044, 1445, 1763

etaet (Ar): emre uyma, söz dinleme

e. 3105, 4139

etibar (Ar): saygı gösterme, saygı görme

e.+ı 4108
e.+iñ 4220

etidal (Ar): aşırı olmama, ne fazla ne az

e.+ka 3800

etles (Ar): ipekten yapılmış, parlak kumaş

e. 3826

etraf (Ar): taraflar, yanlar

e.+ı 624

evam (Ar): halkın alt tabakası

e.+ı 3955

evamunnas (Ar): insanların, halkların alt tabakası

e.+ka 3951

evez (Far): ses, seda

e.-i 2644
e.+i 2271
e.+i.yé 1084

evvel (Ar): önce

e. 4742, 5080, 5111, 5112

eñter (Ar): hatırlarma, uyarı

e.+i 1815

ey-: eğmek

e.-di 2277

e.-il-di 2437, 2502, 2250, 60, 68

e.-il-mez-erti-m 3114

e.-miş 1359, 717

eyal (Ar): eş, çoluk çocuk

e.+um 4074

eyan (Ar): açık, seç,k, aşık

e. 3007, 3037

eyaz: kuru soğuk

e.+ı 2258

eyb (Ar): utanılacak hal ve davranış

e.+i.miz.i 2389

eyer: eger

e. 2711

eyleş-: durmak, duraklamak

e.-di 3624

eyret-: öğretmek

e.-di.m 4585, 4339, 4573

eyri: eğri

e. 432

eyril-: eğrilmek

e.-di 4245, 4290

eyrilik: ayrılık

e.+i 4418

e.+miz 4565

eyvan (Far): köşk, kasır, çardak

e.+ı.ça 4552

eyyam (Ar): günler

e. 901

e.-i 4107

ez: öz

e. 2482, 2620, 2632, 2964, 3146, 3396,
3423, 3513, 3595, 3615, 4186

ez-: ezmek

e.-di-m 1564

e.-il-di 727, 744

e.-miş 616

eza (Ar): eziyet, sıkıntı

e.+siñ 3239

ezab (Ar): acı, pişmanlık, ızdırap

e.+u 3108

e.+um 3702

ezan (Ar): namaz vatinde yüksek sesle yapılan davet

e.+gu 2173

e.+ı 3073

ezber (Far): bir sözü veya bir metni zihinde tutma

e. 227

ezeb (Ar): acı, pişmanlık, ızdırap

e. 2519

ezel (Ar): başlangıcı olmayan geçmiş zaman

e.+er 2669

ezem (Ar): çok büyük
e. 1738, 2659, 2693, 601

ezil-: ezilmek
e.-di 2616

eziyyet (Ar): zahmet, cefa
e. 2610

eziz (Ar): yüce, kıymetli
e. 1222, 1570, 1663, 240, 3610, 375,
4098, 494, 688, 756
e.+im 2216, 2661, 3634, 3704, 3930,
4026, 4156, 4192

ezm (Ar): kararlılık, gayret
e. 1118, 458, 521

-É-

é-: i- yardımcı fiili
é.-miş 1013, 4966
é.-miş-ler 2063

édi: sahip
é.+si 1978, 1978, 1984

éhsan (Ar): bağışlama
é. 1804, 4075
é.+ar 2905

éhtiram (Ar): saygı, hürmet
é.+ı 2893

éhtizar (Ar): can çekişme
é.+ı 3367
é.+ka 3334

él: el
é.+i.çe 668
é.+im.e 3233
é.+iñ 1596

élam (Ar): bildirme
é. 2956, 3135, 3136

én-: inmek
é.-di 511
é.-di-m 523
é.-miş 508

énder-: indirmek
é.-di 1080

ér-: varmak, ulaşmak
é.-di 1131, 1881, 1920, 1947, 2500,
2509, 2510, 3378, 3394,
3483, 3736, 401, 405, 466,
623, 675, 871
é.-di-k 4665, 4665
é.-di-ler 1803, 1827, 1827, 261, 3696
é.-di-m 1410, 1795, 3763
é.-dik-de 4365
é.-ebil-me-m 975
é.-ebil-mek 1690
é.-eke 1686, 2454
é.-eke-ge-ñ 60

é.-ekel-te 2221
é.-ekel-te-ler 1828
é.-eñ 3563
é.-er 1263, 3768, 4075, 4180, 4195,
4559, 4602, 4604, 4623,
4675, 4710, 4718, 4726
é.-i-ş-ti 289
é.-mak-ler-i 3143
é.-me-di-k 2137
é.-me-ke 3583
é.-me-li-ri 4601
é.-me-ñ 1889
é.-me-tik-erti 3681
é.-me-yor 611, 893
é.-mez 2205, 2867, 3284
é.-mezeken 1113
é.-miş 1166, 1249, 1263, 1392, 1806,
1983, 1997, 3770, 3972
é.-miş-erti 686
é.-ti-ler 5060
é.-tir-ige 3759
é.-tir-ir 4107
é.-se 4849
é.+dik.i.n.de 1307
é.-ek 2629

érget-: öğretmek
é.-i-ye 5043

ériş-: erişmek, varmak
é.-di 3097

érz (Ar): sunma, takdim etme
é. 587

éş: iş
é.+te.ler 4763

éşid-: işitmek
é.-miş 1797

éşik: kapı eşiği, eşik
é. 1911, 1921, 1923, 1931, 1933, 1944,
4950
é.+çe 4435, 4988, 5035
é.+de 4403
é.+i 1151, 1911, 1913, 1917, 1918,
1919, 1921, 1922, 1924,
1924, 1924, 1924, 1924,
1926, 1930, 1931, 1932,
1936, 1940, 1941, 1941,
1944, 1944, 1946, 2203,
4917, 5150, 623
é.+i.çe 1113, 1911
é.+i.m 2373
é.+i.yé 1920
é.+in 2003
é.+iñ 1911, 1933, 2244
é.+te 5150

éşit-: duymak

é.-di 2489, 2749, 2977, 3027, 3206,
3260, 3528, 3623

é.-di-m 2652

é.-gili 2132

é.-i 1641, 3074, 353, 375, 3978, 4135,
4212

é.-ken 2751, 3710, 3772

é.-me-di-m 4249

é.-me-ge 438

é.-me-si 2183, 2488

é.-mez 3058

é.-mezeken 11, 1618

é.-miş 148, 2, 3383

é.-miş-em 2820

é.-serti 2171, 2180

é.-ti 147, 2224, 600

é.-ti-η 1581, 1663, 756

é.-gili+ler 1639

éşk (Ar): aşk

é.-i.çe 4871, 5129

ét-: yapmak, yerine getirmek

é.-dek 3707

é.-di 126, 1357, 1377, 1780, 1947, 1967,
1968, 1970, 2032, 2159,
2161, 2191, 2366, 2426,
2482, 2502, 2646, 2788,
2789, 2852, 2933, 2953,
2991, 3007, 3020, 3133,
3136, 3159, 3208, 3215,
3216, 3247, 3261, 3328,
3333, 3380, 3381, 3421,
3423, 3428, 3482, 3532,
3533, 3560, 3561, 3598,
3725, 3773

é.-di-ler 1859

é.-di-m 2651, 2777, 2863, 2956, 3083,
3794, 3795, 3804, 4007

é.-di-η 2259, 2908, 3251, 3252

é.-dik-i-yé 4188

é.-e-ler 1, 1766

é.-em 1195, 1639, 2781, 2993, 2994,
3038, 3040, 3081, 3091,
3093, 359, 975

é.-eη 3875

é.-er 1079, 121, 131, 1319, 132, 1344,
1756, 1998, 2029, 2297,
2584, 2585, 2586, 2664,
2986, 344, 3923, 3953, 3955,
3970, 3971, 4021, 4081, 889

é.-er-emiş 2027

é.-er-erti 2148, 2480, 2512, 3506, 3507,
5116

é.-er-erti-ler 5060, 534

é.-er-erti-m 3118, 3119, 3199

é.-er-etti 1, 1781

é.-eyor 1064, 176, 1947, 1953, 1954,
1955, 2129, 3839, 3899, 510

é.-eyor-um 2864

é.-ge 3802

é.-ge-m 1408, 2716

é.-ge-η 3072, 3078, 3974

é.-gili 260, 2647, 295, 299, 303, 307,
311, 315, 319, 323, 327, 331,
3341, 335, 339, 343, 4011,
573, 575

é.-gili-ler 227, 228

é.-i 102, 1033, 1041, 1107, 1115, 1118,
1643, 1683, 1688, 1692,
1696, 1700, 1703, 1707,
1711, 1713, 1715, 1719,
1723, 1727, 1731, 1735,
1739, 1743, 1747, 1751,
1755, 1759, 1889, 2208,
2220, 2238, 2239, 2256,
2301, 2304, 2305, 2343,
2363, 2368, 2398, 2453,
2455, 2468, 2612, 2616, 265,
2661, 271, 275, 2779, 279,
2790, 2792, 2793, 2799, 283,
2854, 2856, 2866, 287, 2870,
2892, 291, 2938, 2939, 2941,
2943, 2966, 2992, 3019,
3024, 3025, 3063, 3069,
3071, 3082, 3107, 3130,
3161, 3202, 3205, 3367,
3368, 3457, 3536, 3553,
3559, 3745, 3752, 381, 3863,
3977, 4032, 4046, 4078,
4140, 4141, 4145, 4153,
4173, 4202, 4206, 4224,
4229, 4638, 557, 577, 606,
754, 77, 80, 890, 923, 93,
936, 939, 989

é.-i-gili 2356

é.-ig-erti-m 2462

é.-iga-η 3988

é.-ige 1, 2643, 2645, 3293, 3874, 3884,
3885, 3956, 589, 894

é.-ige-k 180

é.-ige-ler 2899, 2900, 2901

é.-ige-m 1084, 2270, 248, 256, 257, 258,
2689, 2775, 2888, 3088,
3345, 587, 912

é.-ige-η 2198, 2204, 2296, 2677, 2686,
4150

é.-iyir-ir 4680

- é.-me 1033, 1035, 1039, 1043, 1047,
 1051, 1055, 1694, 1749,
 1753, 1962, 2221, 2247,
 2285, 2323, 2324, 2608,
 2610, 2614, 2637, 2719,
 2849, 2879, 2904, 2924,
 2950, 2965, 2996, 3065,
 3066, 3370, 3437, 3438,
 3629, 3654, 3709, 3746,
 3748, 3847, 3859, 3977,
 3987, 4012, 4027, 4035,
 4152, 597, 604, 606, 610,
 614, 618, 622, 689, 691, 695,
 703, 707, 711, 715, 722
 é.-me-di 1332, 901, 902, 903, 904
 é.-me-di-m 1987, 3104, 3105, 3682
 é.-me-dik 3873
 é.-me-dik-em 2638
 é.-me-duy 4853
 é.-me-ge 3904, 560
 é.-me-ge-m 2689, 967
 é.-me-m 2720, 3073, 3633
 é.-me-η 2131
 é.-me-si 2444, 2649
 é.-me-siη 1309
 é.-me-te 179
 é.-me-yor 3056, 3057
 é.-me-yor-lar 2887
 é.-mek 2211, 2704, 2715, 2815, 3655
 é.-mek-çe 3838
 é.-mek-ke 1894, 1950
 é.-mez 1079, 1178, 1745, 2353, 3442,
 4037, 860
 é.-mez-ler 2881
 é.-mezeken 1031
 é.-miş 1007, 1031, 1108, 1114, 1125,
 1175, 118, 122, 122, 1221,
 1263, 1264, 1340, 1371,
 1397, 141, 1412, 1441, 1451,
 1456, 1460, 1465, 1482,
 1512, 1523, 1572, 1661,
 1662, 1684, 179, 179, 179,
 2013, 2253, 2523, 2626,
 2847, 2902, 3018, 3354,
 3398, 3399, 3403, 3485,
 3539, 355, 370, 3844, 467,
 762, 894, 97
 é.-miş-eller 148
 é.-miş-em 642
 é.-miş-eη 2335, 2840, 2945, 4066
 é.-miş-er 2912, 3991
 é.-miş-erti 2737
 é.-mor 3049
 é.-mor-ıη 2802
 é.-o-η 2730, 2808
 é.-om 2128, 2894, 2895
 é.-or 1888, 3101, 520
 é.-or-ıη 2807, 2813, 2913, 3243, 3290,
 3291, 3983, 874
 é.-or-ıη 1845, 1885
 é.-or-lar 772
 é.-or-um 1958, 1959
 é.-or-uğ 5006
 é.-te 249, 464
 é.-ti 1031, 1040, 1081, 1082, 1086,
 1108, 1132, 1141, 1159, 119,
 1221, 1257, 1264, 128, 1286,
 1309, 1311, 1313, 1317,
 1321, 1324, 1325, 1329,
 1333, 1337, 1341, 1345,
 1348, 1349, 135, 1353, 1356,
 1358, 1361, 1365, 1369,
 1370, 1373, 1376, 1381,
 1385, 1389, 1393, 1397,
 1398, 1400, 1401, 1403,
 1405, 1407, 1409, 1413,
 1417, 1421, 1423, 1424,
 1425, 1429, 1433, 1437,
 1440, 1441, 1445,
 1449melaike.ler, 1453, 1457,
 1461, 1465, 1469, 1473,
 1477, 1481, 1483, 1507,
 1526, 1528, 1529, 1530,
 1534, 1538, 1542, 1546,
 1572, 1628, 1629, 1764,
 1768, 1772, 1776, 1778, 178,
 1804, 1804, 1806, 239, 2872,
 2997, 348, 3599, 4004, 407,
 434, 445, 5006, 511, 511,
 521, 529, 533, 641, 645, 651,
 664, 666, 668, 672, 673, 674,
 676, 680, 684, 687, 755, 760,
 802, 83, 832, 853, 853, 95,
 97, 986
 é.-ti-ler 118, 1263, 1307, 1504, 179,
 1827, 368
 é.-ti-m 1396, 1422, 1439, 1458, 1701,
 242, 458, 525, 526, 593, 643,
 796, 797, 798, 854, 934
 é.-ti-η 1008, 1018, 1034, 1084, 121,
 1716, 1717, 313, 5, 738
 é.-ti-ηiz 179
 é.-ti-z 4770
 é.-tir-di 1323
 é.-ir-mez 4297
 é.-kili-yir 4674
 é.-me+de 1056
 é.-me+ke 1113, 1157, 424, 6

é.-mek+ke 424
 é.-tik+i 783
étibar (Ar): saygı görme, saygı gösterme
 é. 1106
 é.+ı 2971
év: ev
 é.+ler.i 2023
éy: nida, seslenme
 é. 10, 1057, 108, 1084, 1085, 1087, 121,
 1285, 1328, 1384, 147, 148,
 1482, 149, 1527, 1545, 1617,
 1643, 1661, 1683, 1781,
 1782, 179, 180, 1807, 188,
 2197, 2218, 2238, 2314,
 2327, 2331, 2363, 238, 2436,
 2442, 2455, 2457, 2468, 248,
 2534, 2604, 2611, 2616,
 2617, 2650, 2654, 2658,
 2684, 2790, 2819, 2839,
 2889, 2892, 2914, 2963,
 3086, 3108, 3164, 3224,
 3255, 3266, 3267, 3274,
 3305, 3307, 3309, 3377,
 3429, 3520, 3609, 3624,
 3645, 3660, 371, 3721, 3743,
 3746, 3766, 3781, 3786, 381,
 3860, 3878, 3946, 3996,
 4090, 4092, 4129, 4130,
 4131, 4135, 4158, 4179,
 4218, 4230, 4308, 4452,
 4681, 4684, 504, 553, 567,
 600, 627, 650, 660, 665, 685,
 686, 687, 7, 728, 735, 80,
 832, 893, 9, 900, 910, 915,
 916, 920, 925, 930, 935, 936,
 940, 95
éyvan (Far): köşk, kasır, çardak
 é.+lug 1151
éyze: öz
 é. 172, 2974, 316, 3250, 3607, 3869,
 5006, 5060, 5156
 é.+si 294
 é.+siñ 3915
éz: öz, kendi
 é. 2049, 4271, 4413, 4674, 4680, 4691,
 4806, 4877, 4893, 5054, 5060
 é.+i.ye 5080
 é.+im 2024, 5035
 é.+ir.ti 5088
 é.+ler.i 4576, 5135
 é.+ler.iñ 2117
 é.+üm 4988
 é. +e +si.de 4764
 é.+i 2085, 4261, 4755, 4803, 5068

é. +i +çe 4443
 é. +i +le 4754
 é. +i +len 4701
 é. +i +n 2084
 é. +i +ye 4872
 é.+im 2015
 é.+i.ye 5118

-F-

fada (Ar): bir şey uğruna değerli bir şeyden
 vaçme, uğruna verme
 f. 1479, 1496, 1501, 387, 730, 747, 91
 f.+sı.yé 2257
fağan (Far): ızdırapla bağırma, feryat
 f.+ı 4183
 f.+ka 3508, 73
fal (Ar): çeşitli şeylere bakarak gelecekte
 olacaklar hakkında anlamlar
 çıkarma, gaipten haber verme
 f.+çı 3386
famil (İt): aile
 f. 5116
 f.+de 5106
 f.+lar.um.da 4688
 f.+lar.um.da.miş 4686
 f.+ler 3349
fana (Ar): hoş olmayan durum, üzücü
 f. 1333
fani (Ar): sonu olan, ölümlü
 f. 1014, 1053, 1162, 1319, 1327, 1825,
 610, 664, 75, 938, 2926
 f.+ı 4050
fağan (Far): ızdırapla bağırma, feryat
 f. 722, 796, 825
 f.+ı 748
 f.+ım 1799
 f.+ıñ 2205, 3770
 f.+lar 1636
 f.+ka 1787
 f.+um 1497, 388
fağır (Ar): yoksul, muhtaç
 f. 2013
farağ (Ar): ayrılık, hicran
 f.+ı 1202
 f.+ı.n.da 70
 f.+ıñ 2280
 f.+ıñ.da 254
 f.+ka 2319
fars (Far): hint-avrupa ırkından olan iran
 milletinin adı
 f.+lar 5154
 f.+u 4655

faryad (Far): yüksek sesle ve kuvvetle bağırma
f. 2305, 3316, 3671

fatih (Ar): fetheden, açan
f.+e 3197, 3204, 3211, 3233

fayda (Ar): işe yarama, yarar
f. 3200, 3316, 3490, 3704, 4067, 4069
f.+sı 121, 943

fedâ (Ar): bir şey uğruna değerli bir şeyden vaçme, uğruna verme
f. 1260, 1469, 1793

fegan (Far): ızdırapla bağırma, feryat
f.+ım 929

fehm (Ar): anlama, anlayış
f. 2772

felek (Ar): gökyüzü, dünya, alem, sema
f. 1009, 1011, 1015, 1019, 1023, 1025, 1027, 1177, 1276, 1311, 1527, 1629, 191, 3201, 325, 424, 434, 4491, 4590, 4608, 4838, 4840, 4851, 530, 640, 674, 814, 858, 982
f.+çe 1092
f.+de 4636
f.+i 1129
f.+in 1384
f.+iğ 1007, 1049, 1328, 1561, 218

fen (Ar): sayısal bilimler
f. 3216
f.+lig 3216
f.+i.n.de 3209

fend (Far): hile, yalan, desise
f.+i 1520

feķet (Ar): ama, lakin
f. 623, 8

feķir (Ar): yoksul, muhtaç
f.+em 1103
f.+i 2595, 3852
f.+iğ 3852
f.+ke 2612, 3076
f.+ler.iğ 1744

ferağ (Ar): ayrılık, hicran
f.+ı.n.da 274, 350
f.+ıñ.da 1010, 1226

ferahan (Far): iran halacistan bölgesinde yerleşim yerinin adı
f. 4580, 4648, 4653

feramuş (Far): unutma, hatırdan çıkma
f. 2247, 3398, 3987, 4027

ferak (Ar): ayrılık, hicran
f. 3835, 898
f.+ı.n.da 427
f.+ıñ 2317
f.+ıñ.da 109, 4252, 4252

feraset (Ar): hemen anlama, çabuk kavrama
f.+çe 4219

ferik: civcilikten çıkmış genç tavuk
f. 2458, 3406, 3475
f.+iğ 2577, 3478
f.+ler 2175, 2623

ferman (Far): emir, buyruk
f. 147, 1762, 3019
f.+da 4663

ferş (Ar): yeryüzü
f.+çe 1760

feryad (Far): yüksek sesle ve kuvvetle bağırma
f. 118, 1655, 2894, 359, 722, 912

fesad (Ar): fitne, kötülük, fenalık
f.+ı 3857

fesl (Ar): ayrılma, bölüm, kısım
f.-i 1137, 4106, 4180
f.+i.çe 1208, 4145

fehr (Ar): övünme, iftihar
f.-i 326, 3660

fezl (Ar): cömertlik, iyilik
f.+iğ.çe 3431

fél (Ar): bir işi, oluşu bildiren kelime türü, eylem, amel
f. 3961
f.+iğ.le 2725
f.+ i.yé 3207

fikir (Ar): düşünce, zihinde tasarlanan şey
f. 1781, 2189, 2192, 2637, 2945, 2966, 3441, 4072
f.+çe 3946
f.+de 3711
f.+im.e 3123
f.+ke 1285, 2866, 3869
f.+ler 3005
f.+i 1031, 1141, 2700, 4753, 1076, 4208
f.+i.çe 3508, 3965
f.+im 2896
f.+im.e 3100
f.+iğ 2195
f.+ke 3504
f.+e.ri 4670

fil (Ar): hortumu olan kalın derili memeli bir hayvan
f. 4836

filan (Ar): belirtilmesi gerekli görülmeyen isimlerin önüne getirilerek onları belirsiz şekilde niteler
f. 1979, 1989

filhal (Ar): o anda, hemen, şimdi
f. 2502

firişte (Far): melek

f. 293, 474, 764
 f.+ler 1031
 f.+ri 1149
firtik: oynak, şımarık
 f.+lig 2370
fisebillillah (Ar): Allah yolunda, Allah'ın
 rızasını elde etmek için
 f. 3199
fişeng: kurşun
 f. 2090
fitne (Ar): karışıklık, fesat
 f. 4879, 4894
 f.+lig 1078
forset (Ar): elden kaçırılmayacak durum,
 zaman
 f. 2554, 2589, 3748, 828
 f.-i 2546
 f.+de 894
 f.+i 1082, 871
fulad (Ar): çelik, pulat
 f.+ar 4917
funun (Ar): fenler, bilim dalları
 f.-i 3805
fukara (Ar): yoksullar, muhtaçlar
 f. 2013
fusul (Ar): fasıllar, bölümler, kısımlar
 f.+u.ya 3963
futurat (Ar): isyan, kavga
 f. 1311

-G-

ğaffar (Ar): affeden, bağışlayan
 g. 4014
ğafil (Ar): çevresinden ve gerçeklerden
 habersiz olan
 g. 2529, 2896, 3209, 3257, 3949, 4031,
 4102, 3165, 4179, 4901
gah (Far): zaman, vakit, bazı zaman
 g. 2288, 3918
 g.+da 139, 2600
 g.+ı 3169
gahi (Far): ara sıra, bazı defa
 g. 5126, 5126
ğalib (Ar): üstün gelen, yenen
 g. 2683, 2605
ğamçi: kırbaç
 g.+siğ 5009, 5010
ğamoş (Far): büyük inek, camış, kömüş,
 manda
 g. 485, 485, 510
 g.+u 517
ğamze (Ar): çene veya yanak çukuru
 g.+lig 155

ğarar (Ar): bir yerde veya bir halde durma
 g.+ı 2141
ğarib (Ar): kimsesiz, zavallı, biçare
 g.+lik.i 4309
ğarrı: yaşlı, olgun
 g. 5150, 5150
ğavzan-: yükselmek, çıkmak
 g.-dı 3376
ğayb (Ar): göz önünde olmayan, gözle
 görülmeyen
 g. 2014
ğayret (Ar): içten gelerek çalışma
 g.+i 4876
ğaz (Far): kümes hayvanlarından
 g. 156, 3396, 3405
ğazab (Ar): aşırı hiddet, öfke
 g. 2005
ğazabnak (Ar): aşırı hiddetli, öfkeli
 g. 4785
gebele-: emeklemek
 g.-miş 3570
 g.+m 2325
geda (Far): yoksul, fakir, dilenci
 g. 565, 913
 g.+ka 1507, 265, 271, 279, 291
 g.+lık 1704
 g.+luk 304
 g.+lék 4886
 g.+ri 5000, 5027
 g.+si 171
ğem (Ar): kaygı, tasa, keder
 g. 1022, 1104, 1278, 1549, 2324, 2438,
 2441, 2557, 3335, 3378,
 3416, 3474, 3505, 3530,
 3629, 4105, 4364, 4396,
 4410, 4466, 4495, 4499,
 4508, 4554, 4830, 501, 565,
 585, 61, 659, 737
 g.+çe 364, 544
 g.+de 1160, 2323, 2504, 3464, 3711,
 3809, 3823, 391, 4174, 444,
 566, 902, 927, 936
 g.+i 4123, 683
 g.+i.n.de 1351, 1489
 g.+im 2626
 g.+im.de 1425, 57
 g.+in 4557
 g.+iğ 1004, 1705, 1816
 g.+iğ.de 1359
 g.+ke 2152, 66
 g.+ler.de 1382, 1401, 1453, 313, 3544,
 969
 g.+ler.ke 569

g.+li 4490, 4493
g.+lig 2308, 3465, 3758
ġemer (Ar): ay, mah
g. 14, 4169, 554, 660, 724
gemġana (Far): gam yuvası
g.+siġ 3487
gemġar (Far): gam çeken
g. 2369
gemze (Ar): çene veya yanak çukuru
g.+lig 1074, 23, 573
g.+si 1251, 133, 62
genc (Far): hazine
g.-i 1817, 5001, 5028
genimet (Ar): savaşta ele geçirilen değerli şeyler
g.+er 4136
ger: eger edatının nazımında kullanılan şekli
g. 2679, 3801, 4940, 5009
g.+le 4833
gerçi (Far): aslına bakılırsa, aslında
g. 3142
gerden (Far): dönen, döndüren
g. 1364, 4084
g.+i 2521
g.+ke 1266
gerdiş (Far): dönüş, dönme
g.-i 901
gerez (Ar): gaye, amaç, maksat, istek
g. 2932, 3144, 3419, 3473, 3882
ġerib (Ar): kimsesiz, zavallı, biçare
g. 1353, 180, 2222, 2298, 396, 409, 411, 415, 419, 423, 629, 631, 635, 639, 643, 647, 926
g.+em 272, 3463, 3613
g.+i 905
g.+iġ 3375
g.+ler 408
g.+lik 408, 4416, 608
g.+lik 4534, 4535, 4536, 4539, 4540
ġeriban (Ar): kimsesizler, zavallılar, biçareler
g. 257
g.+am 629
g.+iġ 117
g.+iġ 1566
ġerġ (Ar): suya batma, suda boğulma
g. 1175, 3514, 500
ġesr (Ar): küçük saray, köşk
g.-i 3828
ġessal (Ar): ölü yıkayıcı
g. 3344, 4049
ġeşt (Far): gezme, seyretme
g. 2050

gevezn: geyik
g. 1387, 626
g.+iġ 627
ġeyb (Ar): göz önünde olmayan, gözle görülmeyen
g.+de 2183, 3371
ġeyz (Ar): oç alma arzusuyla bilenmiş öfke, kızgınlık
g.+de 3268
g.+ke 2751, 2753
ġezab (Ar): aşırı hiddet, öfke
g.+eġ 3975
ġezeblen-: öfkelenmek, hiddetlenmek
g.-me-si 2748
ġéryan (Far): ağlayan
g. 1039, 1053, 1336, 551, 606, 689, 71, 82, 917
g.+iġ 1562
g.+ka 1258
ġéyb (Ar): göz önünde olmayan, gözle görülmeyen
g.+de 2196, 3376
ġéybet (Ar): birinin arkasından konuşma
g. 3841, 3900
ġırdıġar (Far): Allah, Tanrı
g.+ka 2481
ġırfıtar (Far): tutulmuş, yakalanmış
g. 680
ġıryan (Far): ağlayan
g.+am 635
ġiflet (Ar): çevresinde olanları farkedememe, açık gerçeġi göremem
g. 2917, 3126
g.+çe 3116
ġilan: yılan
g. 4681, 4681, 4683, 4684, 4685, 4687, 4689, 4690
ġille: üzüm
g. 1968, 1970, 1970
g.+si 1967, 374
ġilman (Ar): gençler, köleler
g. 1150, 301
ġirdab (Far): suyun kendi içinde dönerek oluşturduġu burgu
g.+da 2013
g.+ı.ça 1705
g.+ka 262
ġirde (Far): yuvarlak yastık
g. 4408
ġirdıġar (Far): Allah, Tanrı
g.+um 1778
ġiriftar (Far): tutulmuş, yakalanmış
g. 1367, 2609, 3040, 3159, 563

- g.+ıñ 1282
g.+i 938
- gıryan (Far):** ağlayan
g. 2839, 286
- giya (Far):** ot
g. 484
- goher (Far):** cevher, inci
g.+lig 1616
- gomrah (Far):** yolunu kaybetmiş kimse
g. 4060
- gonah (Far):** Allah'ın emirlerine aykırı olan davranış
g.+um 605
- gonça (Far):** henüz açılmamış çiçek, tomurcuk
g. 417, 5116, 5116, 5116, 5118
g.+ri 4922
- govher (Far):** cevher, inci
g.+im.i 983
- goya (Far):** sanki, sözde
g. 1721
- göher (Far):** cevher, inci
g. 1154, 485, 486, 516, 525
g.-i 509, 512
g.+i 487, 511
g.+ıñ 509
- göl:** göl, dört tarafı kara olan durgun, kalıcı su
g. 800, 801
g.+ü.çe 1264, 2403
- göverçin:** güvercin
g. 4986, 5033
g.+i 4987, 5034
- gövher (Far):** cevher, inci
g.+de 498
g.+i 1665, 1817
- gul:** gül ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği
g. 1021, 11, 112, 1135, 1165, 121, 1221, 125, 1255, 1259, 1279, 1289, 135, 1500, 173, 176, 1783, 1786, 1822, 1830, 1909, 1911, 1912, 1918, 1919, 1920, 1921, 1922, 1925, 1931, 1935, 1942, 1943, 1944, 1946, 1974, 2018, 2054, 2058, 2430, 3234, 3481, 3485, 3486, 3625, 3924, 3925, 410, 416, 4188, 449, 4531, 484, 497, 5012, 5014, 525, 537, 54, 6, 60, 68, 682, 701, 705, 931, 932
g.+ar 1068, 56
- g.+da 198, 2784, 591
g.+lar 1146, 1180, 4480, 4631, 466
g.+lar.da 4482, 508
g.+lar.ı 509
g.+lar.ım.da 909
g.+lar.ıñ 1164
g.+lar.la 509
g.+lar.u 4492
g.+lar.u.n.a 4635
g.+ler.i 2059
g.+ler.üñ 4292
g.+leri 2053
g.+ka 1148, 1741, 5013
g.+u 11, 1213, 1805, 333, 4171, 61, 909
g.+u.n.da 1221
g.+um 1819, 55
g.+um.da 3449
g.+um.u 618
g.+uñ.da 4206
g.+üm 4232, 4232
- gulab (Far):** gül suyu
g. 3925
- ğulam (Ar):** delikanlı, genç
g.+ı 86
g.+lan 4477
g.+lar.ı.n.dan 1989
- ğulağ:** kulak
g.+ı 4795
- gulgun (Far):** gül renkli, pembe
g. 1197
- gulistan (Far):** gül bahçesi, gülü çok olan yer
g. 1608, 468
g.+ça 19
g.+ı 7, 1670
g.+lar 200, 678, 877, 4227
g.+ka 1188, 1208
g.+um 1486, 1790, 809
- gulsan (Far):** gül renkli, pembe
g.+ar 476
- gulsuvu:** gül suyu
g. 1596
- gulşen (Far):** gül bahçesi, gülistan
g. 523
g.+çe 1291
g.+i 705
g.+i.çe 244
g.+i.n.de 3486
g.+im.i 711
g.+ıñ 115
- gulustan (Far):** gül bahçesi, gülü çok olan yer
g.+ka 495

gulzar (Far): gül bahçesi, gülü çok olan yer

g.+ı.nıñ 4171

g.+ım 1608

g.+ıñ 7

g.+um 1503, 1590, 1774

gunah (Far): Allah'ın emirlerine aykırı olan davranış

g. 2849, 3974, 4964

g.+ıñ 2800

g.+ıñ 3366

g.+lar.ım.da 3081

g.+lar.ıñ 3641

g.+ka 2886, 3129

g.+sı 2835, 2909, 3957

g.+si.ñ 2852

g.+u 2847

g.+um 2791, 3008, 3128

g.+m.u 2792

gunahkar (Far): Allah'ın emirlerine aykırı olarak davranan kimse

g. 1752, 2783

g.+añ 4034

gür (Far): mezar, kabir

g. 3344

gurbet (Ar): yabancı memleket

g. 3463

g.+çe 3360, 544

gurur (Ar): benlik, kibir, iftihar, övünç

g.+u.n.da 3404

gussa (Ar): gam, keder, hüzn

g. 4319, 4364, 4499

g.+da 4466

g.+luğ 4599

g.+m.u 4512

g.+ri 4508

g.+sı.n.da 2088

ğuş: kuş

g. 5012

g.+le 5015

g.+ler 5015

guvala: çuval

g. 3823

g.+ka 3032

guya (Far): sanki, sözde

g. 3741, 3833, 4210

gül: gül ağacının güzel kokulu, pek çok çeşidi bulunan çok makbul çiçeği

g. 2001, 2355, 4957

gülşen (Far): gül bahçesi, gülistan

g.+er 26

g.+im 1138

g.+ke 1588

gümüş: bir maden türü

g.+de 4128

gürle-: (gök) gürlmek

g.-me.ka 4819

gürülle-: (gök) gürlmek

g.-yyo-llar 5005

güvülle-: (gök) gürlmek

g.-yyor 5005

güzel: göze, kulağa hoş gelen

g.+de 2408

güzer (Far): geçme, geçiş

g.+ıñ 2333

-H-

hababak: hurra demek

h. 3259, 3262

hacat (Ar): ihtiyaç

h. 1683, 1701, 2467, 2900

h.+ıñ 1347

h.+um 1441

h.+ıñ 2

haccuğ: az

h. 3139, 484

hacı: hacca gitmiş kimse

h. 2023, 2639, 2641, 2642, 2643, 2644, 2959, 4385, 4386, 4458

hacı: acı

h.+sı.yé 3835

haç-: açmak

h.-an-ar 3785

h.-ar 2114, 2244, 4020, 4178, 4267, 4442

h.-ar-artı 2173, 3357, 3578, 3995

h.-ar-atdı-lar 1918

h.-dı 1966, 2063, 3006, 3383

h.-dı-lar 1931, 1941

h.-di-n 1913, 1917

h.-di-ñ 1922, 1924, 1926, 1930, 1936, 1940

h.-du 1966

h.-gulu 1517

h.-ı 1240, 3556, 4034

h.-ıg 839

h.-ıga-ñ 3657

h.-ıl-dı 1590, 1774, 497

h.-ıl-maz 2202, 3825

h.-ım 5068

h.-ık 3043

h.-ma 3863

h.-ma-dı-lar 1924

h.-ma-dı-ñ 2389

h.-ma-dık-a-ñız 1932

h.-ma-ñ 1919

h.-ma-ka-m 969
 h.-ma-sartı 4126
 h.-mağ 2580, 4607
 h.-maz 2716
 h.-mazağan 909
 h.-miş 2053
 h.-miş-allar 4718
 h.-miş 4430
 h.-muş 1670
 h.-or 1924
 h.-or-ıñ 2804
 h.-kulu 223
 h.-tı 1683, 3608, 413
 h.-tuğ 1293
 h.-uğ 3797, 3872
 h.-ul-ar 173
 h.-ul-du 1221, 1579, 2484, 3211, 3415,
 3481, 627
 h.-ul-maz 416
 h.-ul-muş 466, 877
 h.-ul-up 3283
 h.-up 144
 h.-uğ 2928, 4970
 h.-uğ-ar 3817
 h.-ıl-mış 1146
 h.-ıl-or 4344
 h.-ıq+ar 5150
 h.-uğ+luk.lar.ı 1806
 h.-uğ+u 638
 h.-ul-kulu 1790
 h.-ul-duğ+i.yé 510
 h.-uğ+ar 1944, 623
hadak: ayak
 h. 2620, 3079, 3573, 3575, 4274
 h.+da 3569, 4274
 h.+ı 1859, 2014, 2561, 510
 h.+ı.ça 1081
 h.+ı.n.a 4704
 h.+ı.n.da 1030, 1031, 1446, 2311, 4705
 h.+ım.da 4704
 h.+ın 4372
 h.+ıñ 2249, 850, 853
 h.+i.yé 1830
 h.+ıñ 3053
 h.+lar.ın 1950
 h.+lar.in 1947
 h.+ka 1157, 2269, 2593, 2995, 3392,
 3529, 3558, 3566, 3708,
 4228, 5156
 h.+u.n.da 1837
 h.+um.a 1831, 1833, 1836
 h.+uy.ça 4934
hadır-: ayırmak
 h.-maz-attı-lar 895

h.-ın-maz-attı-lar 4
 h.-il-um 4613
 h.-un-duğ-da 2233
 h.-un-muş 3891
 h.-ıl-maz 1606
 h.-ıl-sa 4466
 h.-ın-mağ 686
 h.-il-di 4234, 4238, 4242, 4246, 4250,
 4254, 4258, 4262
 h.-il-ma-yan-am 4621
 h.-il-ur 4561
 h.-ul-du 862
 h.-ul-du-m 431
 h.-ul-mağ+umuz 180
 h.-un-du 260
 h.-un-du-lar hürşid
 h.-ar 1318, 1320
 h.-du-m 3677
 h.-ma 609
 h.-muş 1541
 h.-ul-du-ğ 238
hadrı: ayrı
 h. 1285, 147, 147, 1990, 1990, 2002,
 2003, 2036, 4514, 655, 674,
 903, 2276, 2866, 676
 h.+lıg 548
 h.+lık 1680
 h.+lık 4235, 4235, 4235, 4239, 4239,
 4239, 4243, 4243, 4243,
 4247, 4247, 4247, 4251,
 4251, 4251, 4255, 4255,
 4255, 4259, 4259, 4259,
 4263, 4263, 4263
 h.+lık.i.n.a 4257, 4257
 h.+luğ 616, 658
 h.+sı.yé 3912
 h.+luğ 1431, 1553, 178, 501, 584, 638,
 816
 h.+luğ.u 687
hafız (Ar): koruyan, kollayan, muhafaza
 eden
 h. 2229, 3642
hafta (Far): yedi günden oluşan zaman
 h. 4076, 4077, 4077
hağaç: ağaç
 h. 1007, 1028, 1029, 1029, 1109, 1110,
 1374, 3261, 3287, 3311,
 4610, 6, 800, 801, 801, 893,
 941, 95
 h.+ça 1443
 h.+da 1349, 508, 522
 h.+ı 1007, 1434, 1866, 3213, 484, 487
 h.+ı.n.da 511
 h.+ı.nıñ 486

- h.+ın 1866
h.+ıñ 1436, 892
h.+i 1870
h.+i.yé 485
h.+lar.da 4440, 466
h.+lar.ı 510
h.+lar.ıñ 766
h.+ka 1082, 4681, 4720, 508, 893, 941
- hağla-:** ağlamak
h.-du-m 585
h.-gali 2021
h.-yor 2020
h.-yyo-m 2022
- hağra-:** aramak
h.-dı 1942
h.-dı-lar 1158
h.-du-m 1228, 273, 277, 583
h.-mıñ 1419, 461, 588
h.-muş 148
h.-satdı 2543
h.-ma+ka 1180
h.-mağ+ka 1158
h.-dek 447, 449, 457
h.-r-erti 2194, 2546, 2547
h.-yé-di-m 149
- hağrı:** ağrı
h.+kı.n.a 4415
h.+ka 4398
- hağrı-:** ağrımak
h.-ma-ta 4749, 5141, 5142
- hağrı-:** ağrıtmak
h.-ur 4463
- hal (Ar):** hal, durum, vaziyet
h. 4669, 922
h.-i 100, 1075, 110, 1554, 2953
h.+ça 1031, 1526, 2268, 2885, 4086,
627, 800, 895, 98
h.+ı 2308, 2571, 3331, 3424, 3425, 369,
3853, 3895, 481, 631, 97
h.+ım.a 80
h.+ıñ 1286, 1549, 1596, 1662, 3521,
372, 374, 382, 390, 398, 406,
4131, 622, 651, 94, 96, 96,
97, 98
h.+ıñ.da 4112
h.+i 1838, 4887
h.+i.n.a 4409
h.+i.n.da 4670
h.+i.yé 1159, 602, 871, 894, 965
h.+ıñ 3534
h.+ka 120, 3078, 3158, 3444, 3607,
3758, 3799, 4001, 649
- h.+um 1355, 1464, 1821, 276, 3062,
3101, 3363, 3490, 383, 4075,
53, 539, 560, 784, 926, 991
h.+um.a 2453, 864, 914
h.+um.ça 179, 3252
h.+um.u 351, 546, 587, 707, 911
h.+umuz 1369
- hala (Ar):** bu zamana kadar
h. 1107, 1661, 2019, 2631, 4119, 4971,
847
- halal (Ar):** haram olmayan, dinin
yasaklamadığı şey
h. 2238, 2256
- halat:** kalın ip
h.+çe 3705
- halet (Ar):** durum, hal
h.+çe 3582
h.-i 2573, 3334
h.-i.çe 4116
h.-im 2942
h.-ıñ 3162
- halva (Ar):** helva
h. 3356
- hamam (Ar):** hamam
h. 1838, 1840, 3086
- haman (Far):** hemen
h. 1639
- hamısı:** hepsi
h.+ıñ 1628
- hammam (Ar):** hamam
h. 5068, 5070, 5074, 5088
h.+ça 5070
h.+çı.ka 5074, 5074
h.+da 5074, 5080, 5088
h.+ımız 5075
h.+ka 5087
- hamusu:** hepsi
h. 2970
- hannan (Ar):** çok merhametli, çok acıyan
h. 1724
- har-:** yorulmak
h.-ma-ga-ıñ 1845, 1867
h.-ma-geıñ 5143
h.-mor-ıñ 2832
- hara:** ara
h. 838
h.+ça 1029, 1083, 1085, 1157, 1709,
1753, 871
h.+lık.ça 1894
h.+ka 1170, 2556, 3349, 3562, 4684
h.+sı.ça 1884, 1910
h.+si.yé 1109, 1180, 1881, 1894

haralan-: aralanmak

h.-du-m 494

haram (Ar): helal olmayan, dinin yasakladığı şey

h. 2259

h.+da 2283

h.+ı 2646, 2892

h.+ka 2753

harb (Ar): savaş

h.+e 4815

hargun: yorgun

h. 3465, 3476, 723, 740, 972

harqa: arka

h.+m.a 1858

h.+sı.n.da 3576

h.+ya 841

hart: art, arkah.+ı.ça 2000, 2494, 4861, 5002, 5029,
5154, 5154, 5156

h.+ı.da 5007

h.+ı.muz.ça 4043

h.+ı.n.da 4104, 4455, 4600, 4612

h.+ım.a 5150

h.+ım.da 2349

h.+ın.ça 3622

h.+ın.ça 2336

h.+i.ça 4790, 5156, 5156

h.+i.ça.ki 5156

h.+i.ç 2182

h.+u.ya 4791

has-: asmak

h.-dı 2491

h.-du-m 4986, 5033

h.-ı 1476, 4178, 4190, 73

h.-ıl-mış 623

h.-ma-ı 162

h.-miş 238

h.-kan 2008

h.-tı-lar 1609

h.-u 116

h.+ı 5129

h.-gan 791

hased (Ar): kıskançlık

h. 2028

hasil (Ar): meydana çıkan

h. 1574, 2273, 4275, 4221

h.+im.de 3075

h.+ı 3138

hasret (Ar): özlem

h. 4498

haş-: aşmak

h.-dı 2478, 2479, 2516, 2517

h.-tı 1083, 143, 145

hat: ath. 1866, 195, 2016, 2016, 2016, 2016,
2017, 2017, 2018, 2021,
2022, 2022, 2022, 2022,
2023, 2024, 2027, 2027,
2030, 2030, 2030, 2035,
2036, 2036, 2038, 2042,
2042, 2049, 2052, 2064,
2065, 2066, 2090, 2090,
2093, 2094, 212

h.+a 2092, 2094

h.+da 5009

h.+ga 2022, 2580

h.+ı 2019, 2019, 2019, 2025, 2043,
2063, 2066, 2091, 2091,
2119, 3071

h.+ın 4732

h.+ı 2023, 2033, 2034, 2049, 2050

h.+ı.ız.in 2063

h.+i.yé 1568

h.+ı 3270

h.+la 2094

h.+lar 2021

h.+lug 1604, 1854, 1854

h.+lug.lar 1855

h.+ka 2094, 2094, 4054, 4726, 4726,
4727

h.+ta 5010

h.+u 2038, 2039, 4739

hat-: atmak

h.-a-lar 2982, 4747

h.-am 3032, 3034, 3258, 3638, 5148,
5152, 946

h.-an 2091, 2106, 4086

h.-ar 2026, 2029, 2037, 4021, 4037,
4111, 4671, 4705, 4753

h.-ar-artı-ı 2268

h.-ar-arti 2016, 4381, 5129

h.-dağ 1976

h.-dı 2276, 2277, 2347, 2538, 3693,
3777, 4205

h.-di-z 3225, 3310

h.-du 1966

h.-du-m 3673, 3674, 4384

h.-duğ-ta 4362

h.-gulu 2897

h.-ı 1639, 2207, 2795, 3304, 3554, 4088

h.-ıga-m 3618

h.-ıka-ı 2985

h.-i 5147

h.-ma 1688, 1692, 1696, 1700, 1703,
1707, 1711, 1715, 1719,
1723, 1727, 1731, 1735,
1739, 1743, 1747, 1751,
1755, 1759, 2239, 2287,

- 2303, 2319, 267, 275, 283,
2941, 3436, 3439, 3928,
3930, 709, 786
- h.-ma-dı-lar 4776
h.-ma-du-m 4298
h.-ma-niz 4745
h.-ma-η 163
h.-ma-ka-m 977
h.-ma-si 4451
h.-ma-k-ı 3484
h.-miş 1206, 1245, 1308, 1522, 1526,
2001, 2234, 3444, 3612,
3701, 4912, 4968, 61
h.-miş-amış 5154
h.-miş-aη 3010
h.-miş-allar 2067
h.-muş 1285, 2700, 552, 871
h.-muş-aη 2824, 30
h.-om 2877
h.-or-uη 2414, 2828
h.-or-um 3453
h.-tı 1065, 1109, 1163, 1544, 4798, 521,
640, 859
h.-tı-lar 119, 1555, 1740, 870
h.-tı-η 421
h.-ti 4803
h.-tu-m 1427
h.-uy 4931, 4932
- hatluğ-:** atlamak
h.-du 1888, 1894, 1895, 3418
h.-u 1911, 1911
- hatkul-:** atılmak
h.-du 3212
h.-u 1921, 1921
- hattat (Ar):** hattat, ressam
h.+lar.i.n.da 4335
- hava (Ar):** hava
h. 10, 485
h.+ça 1444
h.+la 1697
h.+ka 2555, 4110, 4987, 5034
h.+saη 2341
h.+sı 2108, 230, 266
h.+yı 2960
- havas (Ar):** heves
h. 21
h.+da 2517, 2544, 2598
h.+um 3099
- havaslan-:** heveslenmek
h.-dı 3412
- havgur:** eşeğin ya da köpeğin çıkardığı ses
h. 2104, 2104
- havul:** iyi, güzel, hoş
- h. 1, 1169, 1179, 120, 1237, 1305, 1377,
1656, 1804, 1932, 1946,
2011, 2089, 2095, 2127,
2335, 2354, 2554, 2741,
2761, 2857, 3104, 3172,
3216, 3244, 3455, 3605,
3610, 3643, 3716, 3737,
3849, 3984, 4025, 4142,
4213, 4214, 4226, 4505,
4670, 4671, 474, 5060, 5060,
5156, 685, 698, 800
- h.+am 2397, 4132
h.+ar 1084, 1598, 1600, 4150, 4672
h.+lar 3655
h.+lar.da 4547
h.+lar.ı 1998, 459
h.+lıg.ı 2116
h.+lık bu
h.+lık.i.miz 4565
h.+luğ 1123, 1168, 1400, 1407, 1458,
1482
h.+luğ.uη 1084, 1308
h.+u 334
h.+ar 1604, 1608, 1612, 1616
- havuz:** havuz
h. 752
- hay:** ay
h. 104, 1062, 1083, 1157, 1301, 1367,
2187, 2316, 2570, 262, 324,
3519, 3755, 3764, 3784,
4362, 4695, 4796, 4796,
4827, 4827, 486, 4991, 4993,
4994, 5018, 5020, 5021,
5060, 700, 712
- h.+ça 3781
h.+da 1186, 1511, 1623
h.+ı 18, 754, 888, 890
h.+uη 1357, 3410
h.+i.n.da 4327
h.+i.nuη 4425
h.+lar 5006, 5154, 5156, 824
h.+lar.a 1350
h.+muş 4142
h.+ka 1509, 206, 3769, 7
h.+un 4598
- hay-:** söylemek, demek
h.-da-k 1981
h.-da-k 3320
h.-dı 10, 1007, 1030, 1057, 1079, 1085,
1085, 11, 1107, 1111, 1113,
118, 120, 1308, 148, 1482,
149, 149, 1618, 1640, 1661,
1662, 1782, 1782, 179, 1831,
1832, 1833, 1834, 1835,

- 1836, 1838, 1840, 1841,
1842, 1843, 1845, 1846,
1847, 1849, 1850, 1851,
1852, 1853, 1854, 1858,
1861, 1863, 1865, 1868,
1885, 1886, 1887, 1888,
1889, 1891, 1892, 1893,
1895, 1920, 1922, 1924,
1932, 1934, 1948, 1949,
1951, 1963, 1965, 1968,
1971, 1976, 1979, 2064,
2109, 2237, 2275, 2348,
2604, 2635, 2723, 2756,
2799, 2839, 2853, 2861,
2935, 2945, 2961, 2974,
2978, 2992, 2995, 3008,
3029, 3134, 3160, 3164,
3211, 3224, 3235, 3236,
3242, 3264, 3387, 3391,
3413, 3426, 3433, 3489,
3535, 3558, 3604, 3624,
3660, 3666, 370, 3714, 3716,
3720, 3730, 3752, 3779,
3781, 3782, 3784, 4118,
4120, 4663, 4691, 4701,
4703, 4780, 4781, 4784,
4787, 4947, 5, 5052, 535,
535, 578, 60, 600, 61, 625,
648, 650, 7, 895, 9, 96, 965,
98
- h.-dı-lar 147, 180, 1857, 1859, 1862,
1864, 1931, 2070, 238, 5054,
5060, 893, 95
- h.-dı-m 1983, 2873, 2889
- h.-dı-n 889
- h.-dı-ıj 1783, 2644, 2646, 2875, 2907,
2967, 2969, 3905
- h.-dı-ıjız 1981
- h.-dıı-da 1964, 3642
- h.-dıı-ı 3888
- h.-dıı-ı-lan 4625
- h.-dıı-ı-yé 3993
- h.-du 1041, 1084, 121, 1221, 1263,
1285, 1547, 1617, 1781,
1867, 1882, 1883, 1946, 467,
487, 627, 685, 687, 800, 853
- h.-du-lar 754
- h.-du-m 1024, 1316, 1464, 1683, 1984,
1989, 1989, 2022, 2923, 351,
3667, 4946, 4976, 5009, 528,
535, 620, 833
- h.-du-ıj 1981, 1982, 1986, 2069, 2071,
4592
- h.-duı-ça 1866
- h.-duı-um 1919
- h.-duy 4933, 4937
- h.-ga-lar 3920, 3921
- h.-gay 5137
- h.-ı 100, 106, 1084, 1084, 110, 117,
1552, 1562, 1566, 1570,
1796, 1920, 1920, 1969,
1988, 2007, 2052, 2858,
3023, 3111, 3204, 3274,
3786, 3861, 3969, 4135,
4363, 4364, 4684, 4696,
4698, 4699, 47, 55, 557, 562,
572, 577, 832
- h.-ı-lar 1176, 1455, 1567, 2002, 2004,
2005, 2068, 2072, 2097,
2101, 2102, 2103, 2641,
2883, 3256, 3992, 4022,
4343, 462, 4668, 4719, 4721,
4723, 4727, 4729, 4731
- h.-ı-miz 5154
- h.-ıbil-me-m 3090, 4218
- h.-ıga-m 2466
- h.-ıga-ıj 1988
- h.-ıga-ıjız 1982
- h.-ıl-mıı 4627
- h.-ıj 2526, 2564, 2593, 3775
- h.-ıka 1919, 2568
- h.-ıka-m 1310, 4513
- h.-ır 1024, 1075, 1103, 1219, 145, 1543,
1589, 1613, 1635, 1679, 177,
1777, 1799, 1989, 201, 2112,
2113, 2132, 234, 2525, 276,
2770, 3401, 3889, 399, 403,
4130, 4136, 4179, 4185,
4211, 5154, 683, 796, 828,
866, 961, 982
- h.-ır-artı 2151, 2313, 2452, 2533, 3062,
3303, 3336, 3353, 3354, 3359
- h.-ır-artı-lar 261, 5075
- h.-ır-artı-ıj 2264, 2397, 2399
- h.-ır-artu-m 3669
- h.-ır-atdı 1909, 1911
- h.-ır-attı-lar 893
- h.-ır-rartı 2254
- h.-ki 5151
- h.-ma 2664, 2713, 2742, 2948, 3443,
3747, 4074, 4091, 599, 801
- h.-ma-du-m 1987, 2055
- h.-ma-du-ıj 2014, 2014
- h.-ma-ga-ıjız 1982
- h.-ma-gan 1988
- h.-ma-m 1982, 2784, 3289
- h.-ma-ka 1157
- h.-ma-ta 4964

h.-mak 4966
 h.-maz-ağ 3821
 h.-maz-artı-ğ 2265
 h.-miş 1114, 2078, 258
 h.-miş-allar 2122
 h.-miş-ay 4910
 h.-muş 1158, 803
 h.-muş-tu-m 3755
 h.-or 1977, 1978, 1980, 1981, 1982,
 1983, 1984, 1985, 1986,
 1987, 1988, 1989, 1990,
 1991, 1992, 1993, 1994,
 1997, 1998, 1998, 1998,
 1999, 2000, 2001, 2003,
 2005, 2005, 2006, 2007,
 2008, 2009, 2010, 2011,
 2012, 2013, 2013, 2014,
 2015, 2016, 2017, 2018,
 2019, 2020, 2020, 2020,
 2021, 2022, 2022, 2022,
 2022, 2024, 2025, 2026,
 2026, 2028, 2029, 2030,
 2031, 2032, 2033, 2034,
 2035, 2036, 2037, 2038,
 2039, 2039, 2040, 2041,
 2042, 2044, 2045, 2047,
 2048, 2049, 2051, 2052,
 2052, 2054, 2055, 2056,
 2057, 2057, 2059, 2060,
 2062, 2062, 2063, 2066,
 2067, 2069, 2071, 2073,
 2074, 2075, 2076, 2077,
 2078, 2079, 2080, 2082,
 2082, 2083, 2084, 2085,
 2086, 2087, 2088, 2089,
 2089, 2090, 2091, 2092,
 2093, 2095, 2098, 2099,
 2100, 2105, 2106, 2107,
 2108, 2109, 2109, 2110,
 2115, 2116, 2117, 2118,
 2119, 2119, 2120, 2121,
 2122, 2123, 2124, 2125,
 3049, 4132, 4278, 4669,
 4670, 4672, 4673, 4674,
 4676, 4682, 4683, 4684,
 4685, 4686, 4687, 4688,
 4689, 4692, 4693, 4694,
 4695, 4704, 4706, 4707,
 4709, 4710, 4711, 4712,
 4713, 4714, 4715, 4716,
 4717, 4718, 4720, 4722,
 4724, 4725, 4726, 4728,
 4730, 4732, 4913, 5009,
 5010, gilan

h.-or-ıñ 2744, 2757, 3274, 3908
 h.-or-u 2340
 h.-or-um 3072
 h.-ka 4909
 h.-ka-m 1061
 h.-ku-m 4488, 4630
 h.-ku-m-u 4513
 h.-kulu 1970
 h.-ramış 2058
 h.-rarti 2016
 h.-um 1233, 4393, 5008
 h.-up 2219, 239, 3212
 h.-ur 1989, 4765, 5150, 5150, 5150
 h.-yo-m 4622
 h.-yo-ğ 2007, 2010, 2013, 3986
 h.-yor 2109
 h.-yor-ıñ 1782
haya (Ar): utanma, utanç
 h. 2817, 2881
 h.+da 2803, 4920
 h.+sı 4162
haydinluk: aydınlık
 h. 3640
 h.+luk.ça 4996, 5023
haz: az
 h. 1110, 1131, 1458, 1893, 1931, 1933,
 1978, 1998, 1998, 2872,
 3110, 3269, 3319, 333, 3432,
 3568, 3661, 3727, 3736,
 4728, 4742, 4999, 5, 5003,
 5003, 5007, 5008, 5026,
 5030, 5030, 5070, 800, 838,
 893, 986
 h.+ar 2327
 h.+muş 3404
hazan (Far): sonbahar
 h. 909
hazır(Ar): hazır
 h. 1595, 1661, 1810, 1818, 2993, 2997,
 3414
 h.+ar 2883
hazırlé-: hazırlamak
 h.-te 963
 h.-ydi-ğ 1307
hazret (Ar): saygı ifadesi
 h.-i 1998, 1998, 1999, 2014, 2014, 2015,
 4665
haztur-: azdırmak
 h.-ma 2732
he: evet
 h. 4744, 5076
hebbe (Ar): küçük tane
 h. 3830

hebib: sevgili
 h.-i 1099, 2209
 h.+im 3717
heç (Far): hiç, yokluk
 h. 3621
hedef (Ar): amaç, gaye
 h.+i.yé 1107
 h.+im 1085
 h.+iñ 1084
 h.+le 650
heder (Ar): boşa gitme, ziyan olma
 h. 643
hedis (Ar): Hz. Muhammed'in sözleri ve davranışları
 h.-i 2660
heft (Far): yedi
 h. 3509
heghele-: ağlamak
 h.-di 1045, 1662, 178, 1831, 3325, 3328, 407, 79
 h.-di-k 1368
 h.-di-m 1300, 1395, 1439, 796
 h.-di-ñ 941
 h.-geli 1526
 h.-gili-m 3338
 h.-me 2719, 597, 727, 744
 h.-me-di 108
 h.-me-ge-m 973
 h.-me-yin 1943
 h.-mek-ke 1943
 h.-miş 1022, 1159, 3373, 602, 803
 h.-r 109, 1657, 3162
 h.-r-erti-ler 1760
 h.-ş-di 810
 h.-t-di-ñ 1017
 h.-t-ti-ñ 1010
 h.-yé 263, 263
 h.-yin 1943
 h.-me+çe 149, 627
 h.-me+ke 350
 h.-mek+çe 249
 h.-mek+de 1036
 h.-mek+ge 370
 h.-mek+ke 1618
 h.-mek+le 637
heglé-: ağlamak
 h. 895, 895
 h.-di-m 3111
 h.-m 254
 h.-r 344, 4189, 911, 912, 913, 914
 h.-yé 1683, 1683, 1836, 1836, 1946, 1946, 853, 853

hek-: ekmek
 h.-di 3234
 h.-er-erti 5060
 h.-ige 5154, 5154
 h.-me 4830
 h.-mek 4957
 h.-miş-em 3543
 h.-miş-er-ler 3182
 h.-ti-m 3413
hekayet (Ar): hikaye
 h. 2127
hel (Ar): içinde bulunulan durum
 h. 1688, 1692, 1696, 1700, 1703, 1707, 1711, 1715, 1719, 1723, 1727, 1731, 1735, 1739, 1743, 1747, 1751, 1755, 1759
helal (Ar): haram olmayan, dinin yasaklamadığı şey
 h. 2283
 h.+ı 3782, 3783
 h.+ıñ 2278
 h.+iñ 1868
heleb: halep şehri
 h.+de 4399
hem (Far): bağlaç
 h. 109, 1455, 1455, 1638, 1978, 2189, 2473, 2692, 302, 3332, 3577, 3717, 3918, 3944, 4017, 4133, 4209, 4601, 4624, 5096
heman (Far): şimdi, hemen
 h. 2012, 2036, 2036, 2088, 4418, 4724, 4952
hemdem (Far): birlikte olan, samimi arkadaş
 h. 1277, 185, 214, 2487, 308, 595, 653
 h.+er 301
 h.+i 1255, 340, 40, 90
 h.+im 1672, 371, 398, 656
 h.+im.de 655
 h.+iñ 87
 h.+ler.im 1621, 1638
 h.+ler.im.i 1377
hemdulillah (Ar): Allah'a hamd olsun
 h. 2503
hemen (Far): şimdi, hemen
 h. 2119, 4702
heméşe (Far): daima, her zaman
 h. 2691, 3116, 3180, 3256, 4105
hemi (Far): hem...hem
 h. 1977, 1977, 1983, 1983
hemin (Far): hemen, şimdi
 h. 2532, 3690, 4076, 5156
hemine (Far): hemen, şimdi
 h. 5154

hemiz: hepimiz
h. 5006

hemmeşe (Far): daima, her zaman
h. 1088, 2368

hemra (Far): yol arkadaşı, yoldaş
h.+luğ 179, 179, 180, 260
h.+luğ.ça 260
h.+sı 87

hemrah (Far): yol arkadaşı, yoldaş
h. 1361

hemsefer (Far): yol arkadaşı, yoldaş
h. 1306

hende: yine, yeniden
h. 1083, 1381, 1385, 1424, 1427, 1433,
1576, 1580, 1591, 1646,
1677, 1850, 1932, 270, 2885,
302, 3250, 3488, 686, 692,
693

hengam (Far): vakiti, zaman, mevsim
h.-i 2549
h.+a.sıñ 4027
h.+u.ça 1021

heğ (Ar): doğru, gerçek, Allah, Tanrı
h. 1643, 1683, 1967, 1973, 226, 2695,
2695, 2695, 3024, 3058,
3472, 3888, 3896, 3982, 589,
934
h.+de 4002, 404
h.+iñ 1573
h.+ke 3361, 3888
h.+le 326

heğik: akik taşı
h. 2150

heğiket (Ar): gerçek, asl olan
h. 1649, 224, 3872

heğğ (Ar): doğru, gerçek, Allah, Tanrı
h. 1761, 3797, 3944, 3958, 464
h.-i 2610, 3369
h.+er 4043, 792
h.+i 2694, 3052, 3398
h.+iñ 1772, 292, 312, 321
h.+iñ.er 2775
h.+i.çe 268, 269, 270, 3875

her: er, erkek, koca
h. 2020, 4118, 4669, 4671, 4673, 4674,
4675, 4676, 4691, 4692, 4694
h.+i 2000, 2070, 2109, 4671, 4818
h.+i.yé 2427
h.+i.yiñ 3448
h.+im 2090, 4672, 4673
h.+imiz 5060
h.+in 2014, 4668
h.+iñ 2310, 3444, 3446, 4671
h.+ke 4084

h.+ler 4896
h.+ler.i.n.de 4658
h.+lik 2335
h.+siz 2623

her (Far): hepsi, bütün, cümlesi
h. 10, 1158, 1158, 1168, 1172, 1180,
120, 1206, 1250, 1325, 1329,
1359, 140, 1421, 1475, 149,
153, 157, 161, 1623, 1639,
169, 170, 1712, 1758, 1760,
178, 1831, 1919, 1944, 1967,
1967, 1968, 1973, 1978,
1989, 1989, 1992, 1992,
2013, 2013, 2013, 2022,
2036, 2038, 2052, 2069,
2071, 2071, 2072, 2072,
2076, 2076, 2076, 2076,
2082, 2090, 2095, 2095,
2104, 2159, 2160, 2163,
2163, 2284, 2333, 2446,
2513, 2525, 2525, 257, 2677,
2746, 2775, 2796, 2842,
2883, 2922, 2993, 3037,
3049, 3196, 3248, 3274, 349,
3494, 3501, 3545, 3561,
3633, 3702, 3839, 3851,
3905, 4061, 4118, 4120,
4216, 4264, 4276, 4497,
4516, 4517, 4518, 455, 4568,
4583, 4593, 4603, 4603,
4617, 4662, 4668, 4679,
4753, 477, 4873, 4874, 4883,
4893, 4909, 4955, 5, 5060,
5116, 5151, 520, 521, 636,
657, 754, 770, 889, 895, 897,
898, 911, 914, 92, 921, 95,
97, 972, 986

heraret (Ar): sıcaklık
h. 3870

herdem (Far): her zaman, her vakit
h. 1017, 2340, 393, 561, 564, 571, 929

herec (Ar): zor kullanılarak alınan para
h. 3552

herek-: götürmek
h. 1992, 2000, 2032, 2868, 394
h.-ti-ler 5060
h.-e 2107
h.-di 1854
h.-e-ne 2087
h.-el 5075

herf (Ar): harf
h.+i 3961

hergiz (Far): asla, hiçbir vakit
 h. 1012, 158, 2326, 238, 2720, 2882,
 3054, 3122, 3123, 4019,
 4098, 4099, 669, 901

herkes (Far): hepsi
 h. 1263, 3035, 3058, 3669
 h.+i 1050, 385
 h.+iñ 3033, 310

herkim: her kim
 h. 2694, 2834, 673
 h.+ke 1342

herze (Far): boş, abes
 h.+lik 2822

hes-: esmek
 h.-di 3451
 h.-tik-de 4439

hesab (Ar): hesap
 h.+um 3703

hesbi (Ar): samimi
 h. 2289

hesekle-: hızlı nefes alıp vermek
 h.-miş 2601
 h.-r-erti 3574

hesret (Ar): özlem
 h. 1584, 2474, 4958, 857, 861, 869
 h.+çe 397
 h.+i 1210
 h.+i.n.de 425
 h.+i.yé 1680
 h.+iñ.de 1487, 167, 175, 253, 33, 53,
 908
 h.+le 1014, 1319, 2231, 3187, 337, 680
 h.+lig 114, 933

hesud (Ar): çok kıskanmış, haset eden
 h.+lar.ıñ 1283
 h.+lar.um 1775
 h.+lar.umuz 1583

hetek: etek
 h.+de 2869
 h.+i 2407
 h.+i.yé 2236
 h.+im.e 524
 h.+im.i 2377
 h.+iñ 3556, 508
 h.+iñ.de 2326

hev: ev
 h. 1978, 1978, 1984, 2373, 2658, 3227,
 3641, 4031, 4164, 4453,
 5060, 5060
 h.+çe 1860, 1946, 1976, 1976, 2143,
 3493, 3498, 4354, 4526,
 5054, 5054
 h.+de 1860, 4355, 5005, 5116
 h.+i 2088, 2391, 2655, 3649, 5129, 5131

h.+i.çe 1235, 5080, 5098, 5098, 5101,
 5102, 5106, 5114

h.+i.de 5064, 5065

h.+i.n.e 2104

h.+i.ye 5066, 5068, 5080, 5088, 5088,
 5098, 5104, 5105, 5106,
 5118, 5119, 5120, 5120,
 5123, 5124, 5130, 5132,
 5132, 5132, 5135, 5137

h.+i.yé 1869, 4039

h.+im.çe 2381

h.+imiz.i 5048

h.+in.de 5116

h.+iñ 3236

h.+iñ.çe 2218

h.+iz.ke 179

h.+ke 1910, 2160, 2164, 4355, 5050

h.+ler.çe 4478

h.+ler.i 4474

h.+li 2113, 2113

h.+miz.ke 5060

heves (Ar): heves
 h.+de 2618

hevle-: evlendirmek
 h.-se-m 1978, 1978
 h.-yi 1985

hevlen-: evlenmek
 h.-ir 4668

heyat (Ar): hayat
 h.+ı 3120

heybet (Ar): görünüş
 h.+i.n.de 513

heyder-i kerrar (Ar): savaşta düşman
 üzerine döne döne defâlarca
 saldıran kimse, hz. alinin
 lakabıdır; haydar-ı kerrar
 (döne döne saldıran arslan)
 şeklinde kullanılır
 k. 1750

heykel (Ar): heykel
 h.+üm.e 4846

heyran (Ar): hayran, beğenme
 h. 1033, 1051, 1055, 1064, 1132, 1194,
 1493, 1588, 284, 480, 604,
 61, 661, 72, 78
 h.+am 663

heyvan (Ar): hayvan
 h. 487, 514, 625, 627
 h.+da 1880

heyve: ayva
 h. 1249

hezaran (Far): binlerce, bin kere
 h. 3627

hezret (Ar): saygı ifadesi

h.-i 1092, 1334, 1338, 1639, 1640, 1720,
1760, 268, 297, 302, 310,
318, 776, 782

hezyan (Ar): sayıklama

h. 3901

héç (Far): hiç, yokluk

h. 1, 1009, 1011, 1015, 1019, 1023,
1027, 1035, 1051, 1229,
1375, 148, 1487, 1503, 1667,
1782, 179, 1977, 1979, 1982,
1987, 1996, 2011, 2011,
2011, 2015, 2015, 2065,
2125, 2137, 2200, 2205,
2375, 2387, 2389, 2541,
2591, 2638, 2717, 2832,
2881, 3015, 3057, 3067,
3109, 317, 3195, 3289, 3345,
3422, 3424, 3704, 3813,
3831, 4012, 4170, 4273,
4281, 4494, 4510, 4524,
4526, 4542, 4607, 4608,
4676, 484, 4900, 4901, 4938,
5088, 604, 609, 613, 626,
632, 706, 860, 902, 904, 931,
933, 937, 95

h.+ne 4589

h.+ne.miz 4719

héç-: içmek

h.-di 1841

h.-er 4705

h.-ti 1605

héçer-: içirmek

h.-di-m 3103

héçkim: hiçkimse

h.+i 3654

héçne: hiçbir şey

h. 4805

héçg-: çağırma

h.-di 4406, 4691

h.-di-ler 4663

héçk-: ekmek

h.-er 4677

h.-miş 4673

hékin: ekin, buğday

h. 4677

héle (Ar): hile, aldatma

h. 2161, 3243, 3427

h.+m.i 3244

h.+si.n.de 4102

h.+le 664

héler-: öldürmek

h.-dek 2038

h.-i 1989

h.-im 1982, 1988, 2039

h.-iç 1989

h.-ir 2096

h.-iye-ler 2039, 2043

h.-iye-m 2028, 2028

h.-iye-ş 2044

h.-me-ş 1989

h.-yi-ler 2041

h.-i-me-m 1988

hélim: ölüm

h. 4865

h.+çe 4944

h.+de 4303

hér-

h.-di 4407

h.-e-yik 4418

h.-me-ye 4531

héşne: hiç ne, hiçbir şey

h. 1079, 1880

héy: seslenmek, bir kimsenin dikkatinin
çekmek için kullanılır.
azarlama, uyarı, üzüntü,
sitem, takdir, şüphe vb.
duyguları anlatan cümlelerde
anlama kuvvet verir

h. 1962, 3135, 3583, 4378, 4760, 4799

h.-i 3060, 3130, 3288, 3745

héykel (Ar): mermer, tunç, taş, pişmiş
toprak vb. şeylerden yapılan
şekil

h.+üy 4975

héýran (Ar): takdir etme, beğenme

h. 2195, 2513, 2513, 867

héýret (Ar): şaşırma

h.+lig.er 3808

héývan (Ar): hayvan, canlı yaratık

h. 2890, 2893

h.+ar 2890

hıçla-: ağlamak

h.-du-m 1226, 1462

h.-ma 717

h.-or 2113, 2113

h.-yur 4758

hıçlat-: ağlatmak

h.-ağ 714

h.-ma 113

hıraç: uzak

h. 1401, 5009

h.+da 1131, 2530, 3727, 484, 800, 892

h.+lık 4294, 4501

h.+um 1586

hısab (Ar): hesap yapma

h.+ı 870, 750

hi-: çıkmak

h.-di 1837, 2576, 3221, 3576
h.-di-ler 4771
h.-di-m 3673, 4639
h.-me 2206, 2282, 2365, 3189, 687, 699, 706
h.-me-yen 4618
h.-miş 1806, 3053
h.-pi 1831, 1833, 1836, 2795, 4704, 4914
h.-pi-diz 4767
h.-pi-ge-ler 4812
h.-pi-ge-m 3496
h.-pi-te 1832, 1834
h.-pig-erti-m 2461
h.-ydi 1943
h.-yi-ler 2475, 4721
h.-yibil-me-di 1831
h.-yir 4705
h.-ymış 1944
hicr (Ar): ayrılık
h. 564
h.+i.n.de 1045, 1335, 1681, 561, 568, 917
h.+iğ.de 1300, 248
hicran (Ar): ayrılık
h. 1065, 1577, 2437, 325, 3613, 4064, 428, 440, 452, 457, 527, 709, 719, 806, 817
h.+ı 683
h.+lar 1635
h.+ka 1161
hidik: doğru
h. 106, 4696, 4698, 4698, 4699, 47
h.+er 2131
hidiş: bardak
h. 1862, 4678, 760, 770
hidmet (Ar): hizmet etme
h. 1084
hikmek: ekmek
h. 1850, 1851, 1871, 1873, 2213, 2283, 4705, 4707, 4709, 4733, 4744, 4861
h.+de 2985, 4399, 4862
h.+i 1848, 4713, 4717, 4735
h.+i.de 4822, 4877
h.+im 1846, 1847, 1852, 4711, 4712
h.+in 4671, 5154
h.+iğ 1851
h.+i.ni 4295
h.+ke 2144
h.+ler.de 1844
h.+ler.i.n.de 4708
h.+ler.im.i 1850

hikmet (Ar): hakimlik, bilgelik
h. 2922
h.+i.len 4680
h.+iğ 2923
h.+le 3736, 3848
hilal (Ar): ayın yeni doğduğu zaman ilk üç günlük yay şeklindeki durumu
h.+ı 1791
himmet (Ar): yardım, ihsan
h. 3202
hin-: inmek
h.-di 2022, 2063, 4402, 4786, 5133, 5136, 5137, 5140
h.-di-m 4594
h.-dik-de 2041
h.-dir-di-ler 4664
h.-ike-l-im 2047, 2049
h.-ike-l-te 2041
h.-il-ir 2093
h.-ir 1999, 2000, 2000, 2016, 2021, 2043, 2043, 2049, 2050, 2120, 4672, 4673, 4673, 4692
h.-me-si 4375, 4419
h.-miş 4676, 4676, 4904
h.-miş-emiş 5154
h.-rerti-k 4502
h.-eke-gey 5150
h.-ekel-gek 5060
h.-ik 2119
h.-ir 2094
h.-erti-ler 5079
hindu (Far): yüzdeki ve vücuttaki ben
h.+lar.ı 1302
hiraç: irak, uzak
h.+lık.ı.da 4253
hirin: beyaz
h. 1995, 4916
h.+lük 4807
hirs (Ar): kuvvetli istek, kızgınlık, öfke
h.+le 853
hirslen-: kızmak, öfkelenmek
h.-di 1946
hirün: beyaz
h. 4856
hisab (Ar): hesap
h.+ı 3121, 3946
hisar (Ar): etrafı yüksek duvarlarla çevrili küçük kale
h. 2124
h.+ça 2047, 2050
h.+ı 2023
h.+i 2001, 2023

hiss (Ar): beş duyu organıyla dış dünyanın farkına varma

h.+i 1081, 2217, 3964

hişe-: istemek

h.-di 1005, 1924, 2568, 2575, 3148, 4003, 894

h.-di-m 1168, 1631, 595

h.-di-η 1582

h.-ge 121

h.-ge-η 2993, 60

h.-ler 3959

h.-r-erti 1

h.-gili-si 578

h.-me-si 2850, 2944

h.-mek 4004

h.-miş 1684, 615

h.-o-m 152

h.-om 1001, 1882, 2371

h.-oη 3188, 4014

h.-or 1923, 5, 5150

h.-or-ıη 2607

h.-or-iη 1893

h.-or-um 150, 160, 1653, 3648, 463, 881

h.-dik+im 1485

h.-dik +imiz.i 1683

h.-dik +iη 751

hitik-: getirmek

h.-e-ler 147

h.-e 1107, 1482

h.-e-ge 97

h.-e-ge-k 1855

h.-e-ge-ler 148

h.-e-η 802

h.-el-im 1084, 149, 1851

h. 3625

h.-ge 2554

h.-gen 2684

hiyal (Ar): hayal

h.+ı 1141

hiye (Far): evet, tabi

h. 5043, 5044, 5060, 5095, 5096, 5117, 5122, 5122, 5136, 5136, 5140, 5153, 5155

hizle-: izlemek

h.-miş 447

h.-dek 453, 461, 465

hoçag: ocak

h.+ça 4387

h. 1951

h.+i.yé 2309

hokı-: okumak

h.-yor 4349

hokum (Ar): bir şeyin şöyle veya böyle olduğu hakkında verilen karar, yargı

h.+ız.la 3941

h.+iη 3908

h.+u.la 1373

holu-: dönmek

h. 3957

h.-du 1387, 1683, 3060

h.-ma 37

h.-ma-η 159

h.-muş 3117, 3361

h.-dı-lar 4665

h.-yı 4721

h.-n 140, 5088

h.-n-du 1083, 1114, 1131, 1399, 1741, 1944, 1972, 649, 716

h.-n-duğ-da 1910

h.-n-ma-dı 120

h.-n-ma-m 3067

h.-n-maz 4992, 5004, 5019, 5031

h.-n-maz-artı 4125

h.-n-muş 1137, 139, 2682, 602

h.-n-ka-m 4216

h.-n-kulu 186

h.-n-sa 4457, 4464

h.-n-uga-m 2404

h.-n-up 1116, 1118, 1122, 1126, 1130, 2284, 2378, 4035, 4157, 67, 89

h.-n-upa 1969, 63

h.-n-upa-η 179, 1967

h.-n-ur 3295, 4955

h.-n-ma-ka 4445

h.-n-artı-lar 5088

h.-n-ma-lar-i 4316

h.-n-ma-ka 4638

h.-n-ma-si 4504

h.-n-mali 4468

h.-n-maz 4433

h.-n-ır-artı-lar 5068

homayun (Far): kutlu, mübarek, saadetli, padişahla ilgili

h. 1252, 146

h.+da 460

h.+lar 826

honul-: dönmek

h.-up 4670, 4713

h.-upa-ka 4713, 4721

h.-ur 1979, 2113, 4713

h.-ur-artu-ğ 4503

hoğ: ok

h. 2414, 3611

h.+ça 4839

- h.+ıñ 3279
h.+lar.i.yé 413
h.+u 11
- hoķu-:** okumak
h. 2291, 3204, 4228
h.-dı-lar 4664
h.-luķ 4661
h.-nun 4625
h.-yan 4533, 4662
h.-yan-lar-ķa 4507
h.-yé 2908, 3541
h.-ma-si 4450
h.-r-atdi 1830
h.-r-erti-m 3198
h.-yan-lar-ķa 4622
h.-yi-lar 4614
h.-yika-lar 4576
h.-yor-ıñ 3980
h.-du 1114, 122, 1505, 1550, 1760,
1782, 180, 263, 350, 407,
424, 552, 602, 627, 716, 871,
941, 965
h.-du-lar 1805
h.-ma-yyo-ıñ 2046
h.-mazaķan 1572
h.-muş 649
h.-yar-amiş 2042
h.-duķ+u 1398
h.-duķ+u.n.da 367
h.-ma+ķa ħurşid
h.-maķ+ķa 1870, 3
h.-n-muş 601
- horos:** horoz
h.+ıñ 2937
- horrem (Far):** sevinçli, şen
h. 1827
- hosn (Ar):** güzellik
h. 1143
h.-i 2520
h.+u 1072, 1213
- hoş (Far):** iyi, güzel, latif
h. 2108, 728
h.+lık.ı 4281
- hōt:** ateş
h. 1081, 1081, 2102, 2102, 2331, 3124,
3255, 3276, 3301, 379, 3870,
4042, 421, 4342, 4720, 4842
h.+ça 1610
h.+ı.ça 564
h.+ı.yé 2787, 4064
h.+i.yé 1431, 1553, 1676, 584, 719, 918,
978
h.+lar.ķa 163, 568
h.+ķa 1740, 399, 786, 983
- h.+u 61, 658
h.+u.ça 1560, 3434, 3505, 3615, 4099,
451, 804
h.+u.ıñ 964
- hōtla-:** ateşlemek
h.-di 4406
h.-du-m 4707
h.-duķ 4552
h.-ma 38
h.-miş 2338
- hōtlan-:** ateşlenmek
h.-dı 1679, 3299
h.-dı-m 564
h.-miş 3835
- hottuz:** otuz, 30
h. 4038
- hōkürt-:** inleye inleye ağlama
h.-me 3531, 370
h.-me-le 1526, 1946
- hōl-:** ölmek
h.-dik-i-yé 3959
h.-dü 3194
h.-dü-ki 3346
h.-dük-de 2419
h.-em 2617
h.-er-di-ler 664
h.-er-miş 4163
h.-gülü 3360
h.-gür 409, 411, 415, 419, 423
h.-gür-ke 58
h.-i 4201
h.-iyyor 2065
h.-me-di-ıñ 3280
h.-me-dik-em 2631
h.-me-ge-m 2404
h.-me-te 961
h.-mek 2379
h.-or-u 3590
h.-or-um 3341
h.-serti-m 3347
h.-üm 1630, 2671, 2695, 2700, 3965,
4027, 4039, 4043, 4303
h.-ün 4036
h.-üpe-ge-m 2420
h.-ür 4672, 4673
h.-ür-om 378
h.-ür-üm 3337
h.+ler 3309
h.-gür+ke 1236
h.-i 3253, 96
h.-i.ler 1721, 3205
h.-mek.im.e 856
h.-üget-di 3228

höler-: öldürmek

- h.-di 1069, 965
- h.-di-k 1862
- h.-di-η 1858
- h.-im 1221
- h.-ir 1202, 1261
- h.-iyor-iz 1856
- h.-iyor-lar 1856
- h.-iyor-uğ 1857
- h.-me 3140
- h.-me+ke 853
- h.-erti-ler 5132

hölüm: ölüm

- h. 3122, 385, 401
- h.+de 1438, 3098
- h.+i.yé 853
- h.+üm 3648
- h.+üη 407

hörmet (Ar): saygı

- h. 1221

huç: uç

- h.+i.yé 941, 3364, 4049
- h.+iη 2166
- h.+ça 1113

humar (Ar): sarhoşluk, sersemlik

- h. 870

hün: un

- h. 5068
- h.+u 4406

huri (Ar): cennet kızı

- h.+le 1150

huruf (Ar): harfler

- h.+u 2680

huruğ

- h. 1432

huş (Far): akıl, şuur

- h. 3468
- h.+da 9
- h.+ka 61, 9
- h.+um 1802, 246

huşu (Ar): alçak gönüllülük gösterme

- h. 1117

huv-: el ovuşturmak

- h.-du-lar 790
- h.-ma 3435
- h.-maz-artı 2170

huzur (Ar): iç rahatlığı, ferahlık

- h.+ka 4003
- h.+u.ça 2878, 3982
- h.+um 2876

hücüm (Ar): saldırı, saldırma

- h. 3333

hükm (Ar): bir şeyin şöyle veya böyle olduğu hakkında verilen karar, yargı

- h.-i 3115

- h.+iη 3021

hün-: çıkmak

- h.-di-η 2440

- h.-dü 1007, 1109, 1170, 1647, 1815, 1894, 1933, 1942, 1950, 2142, 2445, 2621, 2633, 2753, 3218, 3305, 3315, 3323, 3474, 3577, 3585, 484, 485, 486, 871

- h.-dü-ler 1760, 1973

- h.-dü-m 1378, 3684, 652

- h.-e 3534, 3534, 806, 806

- h.-ebil-ir 4054

- h.-ek 3265, 4172, 4224

- h.-eke 1893, 1963

- h.-ekeg-ek 893

- h.-ekel-ek 893

- h.-er 4110, 4113

- h.-ge-η 4198

- h.-gülü 2841

- h.-me 3847

- h.-me-di 933

- h.-me-ge 2375

- h.-me-tik-erti 3680

- h.-mek-i-yé 3335

- h.-mez 1305, 1539, 1614, 3448

- h.-mez-ek 2316

- h.-mez-erti 2385

- h.-miş 4165

- h.-müş 1894, 260, 349, 3592, 3886, 4207, 485

- h.-müş-dü 1830

- h.-or-iη 2810

- h.-or-u 3277

- h.-te 2760, 3237, 3646

- h.-mek.ler.i.yé 368

- h.-erti 2154

hüner (Far): beceri, maharet

- h. 1000, 1497, 388, 748

- h.+ile 1708

- h.+iη 3

hür-: kazanmak, başarmak

- h.-e-ler 2984

- h.-ü 3269

hürgen-: beyazlamak

- h.-di 2709

- h.-miş 410, 617

- h.-tir-di-η 1016

hüri (Ar): cennet kızı

h. 1143, 1501

h.+de 4158

h.+le 301

hürmet (Ar): saygı

h.+i 1697, 1706, 1710, 1718, 1734,
1738, 1750, 1754

h.+i.yé 1695

hürün: beyaz

h. 1247, 1519, 1888, 2257, 2278, 2958,
3055, 4215

hüsn (Ar): güzellik

h.+ü 1508

hüz-: yüzmek

h.-or-lar 2460

h.-e 1007, 1007

hüzüm: üzüm

h. 1967, 1967, 1968, 1968, 1968, 1969,
1970, 1970, 1970, 1971

hüzür (Ar): iç rahatlığı, ferahlık

h.+i 1504

h.+i.yé 122, 802, 95

h.+u.ça 2811, 3601

h.+ka 1557

h.+u.ya 2994

h.+u.ç 3761

-H-

hab (Far): uyku

h. 3116

h.-i 2259

habar (Ar): gerçekleşen bir olayı
bilmeyenlere iletmek,
nakletmek

h. 1598, 1856, 1911, 1924, 1933, 1945,
1976, 2062, 2120, 2396,
3803, 3961, 4673, 4675,
4681, 469, 4700, 4703, 471,
479, 5048, 5048, 5060, 543,
801, 94

h.+a 2067

h.+da 1221

h.+ım 1113

habardar (Far): haberi olan

h. 2330, 2808, 2923, 3158, 3422

habarlaş-: haberleşmek

h.-tı-lar 5060

haber (Ar): gerçekleşen bir olayı
bilmeyenlere iletmek,
nakletmek

h. 2036

hah u nahah (Far): ister istemez

h. 2228

h.+um 2790

hahişt (Far): istek, arzu

h.+im 121

hain (Ar): güveni boşa çıkararak, sadakatsiz

h. 1932

hak (Far): toprak

h. 3177

hal (Far): vücuttaki küçük esmer benek

h. 3850

h.-i 1302, 555

h.+ı 1250, 2521

h.+i 4160

h.+lar.ı 1189

h.+um 1786

hala: hala, babanın kız kardeşi

h. 1836, 1837, 1838, 1840, 1843, 4356,
4385

h.+ıj 1834

h.+sı 1835, 1835

h.+si.yé 1836

h.+su 1840, 1841

halaf (Ar): ters, aykırı

h. 2646, 2715, 2716

h.+ıj 2778, 2853

h.+um 2796, 2870, 2960

h.+um.a 2794

halafkar (Ar): terslik, aykırılık

h.+ı 3031

halas (Ar): kurtuluş

h. 3071, 3072, 4755

halayık (Ar): satın alınmış kız ya da kadın,
cariye

h. 1706, 2641

halis (Ar): karışksız, katksız, saf

h.+se.m 3805

halk (Ar): insan topluluğu

h. 1313, 1317, 1595, 1596, 1617, 1760,
2082, 2588, 2804, 3942,
4191, 4692, 4871, 4961,
4962, 4964, 5060, 5060,
5079, 5119, 5123, 5075, 5116

h.+da 1626, 260

h.+ı 2013, 2828, 3930, 3931, 4891

h.+ı.n.a 4334

h.+ı.n.da 4336

h.+ın 1848

h.+ıj 1596, 2811, 2878, 4190

h.+ırtı.lar 5054

h.+ıj 2814

h.+ka 2905, 3039, 3797, 3845, 4691

h.+u 2076, 4691

h.+un 4529

h.+uñ.da 4310
 h.+uy 4875, 5118
halvat (Ar): yalnız kalma, tenhaya çekilme
 h. 2588, 2591
 h.+ı 2547
ham (Far): eğri, bükülmüş
 h. 4093
hamuş (Far): susmuş, sessiz
 h. 2188, 2248
han (Far): sonuna geldiği kelimeye okuyan
 anlamı verir
 h.+lar 878
 h.+ka 1196
han: hakan, hükümdara bağlı emir
 h. 3142, 3818
 h.+ı 974
 h.+lar 1600, 221
 h.+um 176
hana (Far): ev
 h.+sı.ñ 1324
handan (Far): gülen, şen, neşeli
 h. 1363, 1975
hane (Far): ev
 h. 3016
 h.+y.i 3997
hanedar (Far): evi olan, evli
 h. 1978
hanım: eş, kadın
 h.+ı 1979, 1989
hanıman (Far): ev, bark, yuva
 h.+ka 1130
hanum: hanım, hanımefendi
 h. 1830, 1835, 1835, 1835, 1836, 1840,
 1842, 1844, 1845, 1846,
 1847, 1849, 1849, 1850,
 1850, 1852, 1853, 1854,
 1854, 1855, 1855, 1856,
 1858, 1860, 1861, 1863,
 1866, 1866, 1866, 1867,
 1868, 1868, 1869, 1870, 1879
 h.+atdi 1830
 h.+iñ 1837, 1838
hanuman(Far): ev, bark, yuva
 h.+ı 1678
 h.+lar 4025
 h.+suz 2424
har (Far): değersiz, itibarsız
 h. 2110, 2597, 3370, 4562, 4563
hara (Far): çok sert
 h. 2597
harab (Ar): yıkık, dökük
 h. 1324, 1530, 1584, 2054, 926
harabat (Ar): tekke
 h. 4142

harac (Ar): zor kullanılarak alınan para
 h.+ı 1511
harap (Ar): yıkık, dökük
 h. 252
harar (Ar): büyük çuval
 h. 4926, 4968
harc (Ar): bir iş için harcanan para
 h.+ım 1977, 2026
 h.+in 1983
 h.+lık 1999
harman (Far): yazın buğday, arpa gibi
 ürünlerin işlenme işi
 h. 2765
 h.+ca.lar.ça 5156
 h.+cu 5156
 h.+lar 4322
 h.+lar.ça 2111
 h.+lar.ı 5156
harra: ara
 h.+lık 2081
harrab: iranda bir şehir, baharistan
 h. 5005, 5058
 h.+arti 5054, 5055, 5056
 h.+ka 5060
hasılı (Ar): sonuç olarak, sözün kıyası
 h. 4346
hastagar (Far): hasta olan
 h. 4927
hat (Ar): çizgi, yüzdeki çizgiler
 h.+lar.iñ 4905
hata (Ar): aslında uygun olmayan,
 yanlışlık
 h. 1412, 1989
 h.+si.ñ 2851
hatab (Ar): birilerine bir şeyler anlama
 h. 179, 2789, 370, 467
 h.+ı 3794
hatır (Ar): gönül, duygu, zihin, hafıza
 h.+ım 3723
 h.+ım.ça 2710
 h.+ıñ 3458
 h.+iñ.de 687, 2635
 h.+um.da 1305
hatıra (Ar): yaşanmış olaylardan akılda
 kalan her türlü iz
 h.+lar 4465
 h.+si 4374
hayr (Ar): iyi ve makbul iş
 h. 4851, 4872
hazan (Far): güz, sonbahar
 h. 2624, 618, 711
 h.+da 115, 678
 h.+ı 4106, 4182
 h.+suz 19

h.+a.si.yé 976
heberdar (Far): haberi olan
 h. 4037
hed (Ar): sınır
 h.-i 2190
hefet: utanç
 h. 1626, 2757, 2831, 3057
helaf (Ar): ters, aykırı
 h. 3885, 3977
 h.-i 3118
helas (Ar): kurtulma, kurtuluş
 h. 1423, 242, 2941, 313, 3136, 895
 h.+ı 4011
helayuk (Ar): satın alınmış kız, kadın,
 cariye
 h. 306
helec: bir Türk boyu
 h. 4569, 4570, 4571, 4572, 4574, 4577,
 4578, 4584, 4586, 4592,
 4627, 4628, 4644, 4645,
 4656, 4657, 4820, 4834,
 5006, 5011, 5060
 h.+ce 5058
 h.+de 4579
 h.+i 4339, 4576
 h.+ke 4639, 4907
 h.+ler.in 4658, 4661
 h.+i 5008, 5043, 5060
helecistan: halaçların iranda yaşadığı bölge
 h. 4581, 4648
 h.+da 4653
 h.+ka 4652
hellağ (Ar): yaratma gücü sınırsız olan,
 Allah
 h.-i 2468, 2662, 2912, 3990
helk (Ar): yaratma
 h. 2912
hencer (Ar): iki yanı keskin, ucu sivri ve
 eğri bıçak
 h. 1296, 2423, 36, 65
 h.-i 559
 h.+i 616, 822
hendan (Far): gülen, şen, neşeli
 h. 1070, 3165, 449
hennas (Ar): şeytan, iblis
 h.+ar 4009
herab (Ar): yıkık, dökük
 h. 564
herc (Ar): bir iş için harcanan para
 h. 1804, 5068
 h.+lik 5068
 h.+i.lik 5062, 5063

hesret (Ar): kavuşma arzusu, özlem
 h. 4397
 h.+le 1417
heste (Far): sağlıklı olmayan kişi
 h. 1304, 1393, 1437, 1488, 1536, 167,
 1704, 1821, 2165, 2237, 252,
 2653, 2722, 2860, 2973,
 3150, 3513, 3528, 3568, 53,
 902
 h.-i 3377
hetab (Ar): bir kimseye bir durumu
 anlatma, söz söyleme
 h. 1040
heyf (Ar): eyvah, yazık
 h. 361
heyr (Ar): iyi ve makbul iş
 h. 4811
 h.-i 3604
hezan (Far): güz, sonbahar
 h. 4439
 h.+a.ça 1818
hezal (Ar): latife, mizah
 h. 809
heyli (Far): çok, oldukça, fazla
 h. 1084, 1086, 1107, 1157, 1180, 1979,
 1979, 1989, 1998, 2011,
 2101, 2334, 2489, 2608,
 3173, 3421, 3435, 3651,
 3927, 4166, 466, 4742, 4750,
 4905, 4989, 5003, 5003,
 5005, 5006, 5007, 5016,
 5030, 5030, 5050, 5060,
 5060, 5072, 5074, 5079, 511,
 5118, 5150, 5150, 578, 894,
 98, 1804, 1888, 1966, 1974,
 2604, 2966, 2976, 3810,
 3886, 3968, 4973
 h.+ler 5006
 h.+ri 843
 h.+siñ 4204
hicalet (Ar): utanma, mahçup olma
 h. 1978, 2082, 3654
hıyal (Ar): düş
 h. 2870, 3445, 3983
 h.+ı.ça 2167
 h.+ı.yé 2175, 3427
 h.+ım.a 3122
 h.+a 4506
 h.+ıñ 2636, 2637
 h.+ka 1788
 h.+um 1076, 2905, 4092, 4133
 h.+um.u 4093
hibre (Ar): tam ve sağlam bilgi
 h. 3942

hidmet (Ar): hizmet

h. 2270
 h.-i 3657
 h.+çi.ler 1860, 1864
 h.+çi.ler.ke 1861
 h.+de 3801
 h.+i.yé 1275, 1343
 h.+iñ.çe 1096, 1810, 3617, 845
 h.+ler.iñ 1309

hine: kına

h. 28, 4371, 5068, 5106, 5114
 h.+lig 1072, 1209, 1295, 473
 h.+lig.eller 1261
 h.+si 3695
 h.+sin.ki 5107
 h.+siñ 5102, 5103, 5111, 5114

hizir (Ar): kul sıkışınca yardımına koştuğu düşünülen veli bir zat

h. 1095, 1639, 1641, 1653, 1661, 1683, 1760, 2610, 312, 939
 h.+i 1640
 h.+le 1424

hob (Far): iyi, güzel

h. 1992, 1994, 1999, 2004, 2022, 2022, 2025, 2034, 2039, 2048, 2060, 2062, 2066, 2076, 2101, 4675, 4742, 4742, 4747, 4749, 5049, 5057, 5059, 5063, 5067, 5069, 5073, 5078, 5088, 5088, 5116, 5128, 5134, 5138, 5148, 5149

hod (Far): kendi, özü

h.+ı.yé 3866

hodfüruş (Far): kendini satan

h.+luk 2117

holasa (Ar): kısaca

h. 1056, 1221, 1504, 178, 2156, 2184, 2223, 2307, 2445, 2496, 2551, 2588, 2749, 2838, 2851, 3133, 3297, 3382, 3407, 3476, 3485, 3504, 4702, 623, 832

horaman (Far): nazlı nazlı, salına salına, yürüyen

h. 2436
 h.+um 558

hord (Far): yiyinti, yiyecek

h. 3917

horos (Far): horoz

h. 2171, 2488, 2550, 2754, 2785, 2786, 2931, 2953, 2991, 2997, 3001, 3045, 3046, 3132, 3133, 3164, 3210, 3212,

3217, 3260, 4405, 5075, 5075, 5080

h.-i 2603, 2722, 2860, 2932, 2973, 3002

h.+da 2850, 2944

h.+ı 5075, 5079, 5079

h.+ıñ 2602, 2721, 2750, 2801, 2818, 2837, 2859, 3207, 3214, 3450, 4124

h.+ka 2174, 2518, 2545, 2634, 2649, 2752, 2798, 2839, 2852, 3026, 3234, 3241, 3302

h.+u 2180, 2493, 2587, 2594

h.+uñ 2557

horrem (Far): sevinçli, şen, mutlu

h. 1529, 2486, 3408, 3473

hoş (Far): güzel, iyi, latif

h. 1222, 1586, 1669, 1975, 199, 2380, 2400, 2490, 2521, 3428, 3490, 3549, 4075, 4100, 4395, 4452, 4489, 4537, 735, 737, 741, 745, 745, 749

h.+ar 2400, 3973, 4989, 5016

h.+arti 4875

h.+luk 3640

h.+luk.u.mıñ 4104

h.+u 1868, 803

h.+um 2128

hoşhal (Far): durumu iyi, mesut, bahtiyar, memnun

h. 1086, 1760, 1760, 1999

hoşlan-: hoşlanmak

h.-muş 1221

hub (Far): güzel

h. 109

h.+ka 46

huda (Far): Allah, Tanrı

h. 1325, 1429, 1732, 2020, 2021, 2229, 2297, 249, 2716, 3062, 3108, 3305, 3642, 4266, 4270, 4283, 4285, 4426, 4524, 4526, 4674, 4680, 4691, 4695, 4930

h.-yi 363

h.+da 1, 1013, 152, 2606, 2836, 3876, 3948, 4679

h.+lık.ı.lan 4695

h.+ka 1134, 1368, 2640, 295, 303, 307, 311, 315, 319, 323, 327, 331, 335, 343, 3974, 934

h.+rı 1099

h.+rı 2970, 4895

h.+ya 1981, 1997, 1999, 2063, 2476, 3064, 3094, 3102, 3106, 3107, 4211, 936

- h.-yi 3973
- hüdavend**
h. 1477, 3086, 3384
h.+a 3130, 3304, 3365, 3369, 3653
h.+im 3286
h.+iñ 2655, 2921, 367
h.+ke 3755
h.+le 250, 2901
- hulasa (Ar):** kısaca
h. 2050
- hun (Far):** kan
h. 2428
- hunhar (Far):** kana susamış, kan dökücü
h. 1366, 1760
h.+ka 556
- huraman (Far):** nazlı nazlı, salına salına
h. 1516
h.+ka 1200, 1216, 1262
h.+um 1292
- hurd (Far):** kırıntı, küçük parça
h.+i.n.a 2008
- huruş (Far):** coşma, güreleme
h. 1370
h.+u 4124
- hususan (Ar):** özellikle, bilhassa
h. 4905
- huşu (Ar):** alçak gönüllülük, tevazu, kendini unutacak kadar ondaklanma
h. 2061
- huzistan:** iranda bir bölgenin adı
h. 4828
- hüceste (Far):** uğurlu, hayırlı, merhametli
h. 2652

-İ/Ī-

- ibadet (Ar):** dini sorumluluklarını yerine getirme
1. 3104
1.+iñ 3090
- icabet (Ar):** kabul etmek, uyma
1. 1440, 3205
- icaza (Ar):** izin
1. 800
- iltimas (Ar):** arka çıkma, kayırma
1. 642, 934
- mayet (Ar):** lütuf, ihsan
1. 2487
- irak (Ar):** irak devleti
1. 4663
1.+luğ.lar 4663
- işaret (Ar):** gösterme
1. 131, 1402

- işık:** etrafını aydınlatan, ziya
1. 4311, 4538, 486, 521
1.+ı 101, 88
1.+ı.ri 4426
1.+ıñ 1301
1.+lık 4416
1.+u 4265
- işmar-:** naz yapmak
1.-ma 3438
- işk (Ar):** aşk
1. 1263, 1264, 1559, 1560, 451, 803, 804, 918
1.+ı 697
1.+ı.n.da 467, 686
1.+ı.n.de 79
1.+ıñ 1356, 170, 266, 34, 61, 822
1.+ka 179
- işuk:** etrafını aydınlatan, ziya
1. 435
1.+la.yı 510
- işuklan-:** çalışmak, açılmak
1.-dı 3731

-İ/Ī-

- ibraz (Ar):** ortaya koymak, göstermek
i. 2398
- ibret (Ar):** uyarıcı ders
i. 4022
- ibtida (Ar):** başlama, başlangıç
i. 1675, 652, 757
- icabet (Ar):** kabul etme, uyma
i. 2245, 934
- icad (Ar):** buluş
i. 3883
- icaza (Ar):** izin
i. 178, 3432, 3661
i. 4884
- iç:** iç, bir şeyin içi
i. 1976, 2000, 2000, 2063, 4365, 4639, 4663, 4989, 5016, 5126
i.+çe 2690, 3942, 4195, 4210
i.+de 625
i.+eñ 3874
i.+i.çe 1313, 1317, 1345, 1390, 1565, 1600, 1847, 1890, 2064, 2082, 2195, 2301, 2428, 2429, 2431, 2433, 2435, 2437, 2439, 2441, 2443, 2658, 3496, 4434, 4766, 4841, 5074
i.+i.n.de 1378, 1760, 1947, 2590, 4692, 485
i.+i.n.e 2035, 2102, 4710, 4713

i.+i.yé 1108, 2687, 4742, 4744, 870
i.+yé 4751
iç-: içmek
i.-di-k 1862, 4551
i.-e-rijiz 949
i.-ek 1601
i.-em 3193
i.-en 4448
i.-er 2108
i.-er-erti-ler 5062
i.-er-etti-ler 801
i.-er-ler 3940
i.-etir 761
i.-gülü 224
i.-güyük 1242
i.-i 2105, 2107
i.-ige-m 3494
i.-me 2063
i.-me-ge 452
i.-me-m 2106
i.-me-yor-u 2728
i.-mek 4990, 5017
i.-miş 870
i.-o-m 3500
i.-or-ıj 2739
i.-or-lar 752
i.-ti 414
i.-ti-ler 341
i.-ti-m 1649, 490, 784
i.-tir-di 1322
içger: içeri
i. 1113, 1860, 1944, 624
için: sebep bildirir
i. 1285, 786
idam (Ar): öldürme, asma
i. 2005
idama (Ar): idare etme
i. 5007
ide: iğde ağacı
i.+si 4460
idrak (Ar): anlama, kavrama
i. 3171
iftihar (Ar): övünç, övünme
i.+ar 4907
ihtiyat (Ar): çekinme, sakınma
i.+um 2718
iktida (Ar): birini örnek alma
i. 4032
il: el
i. 4574, 4592
i.+niz.ke 4323
ile: birlikte
i. 4345
ilger: ileri

i. 2235, 3734, 3933, 3944, 5006, 5007,
5043, 5043, 599, 686
i.+de 2967, 4088
ilgerle-: ilerlemek
i.-di 484
i.-miş 1131
ilim (Ar): bilim, bilme
i.+ıj 3
i.+ler.ke 3
ilişek: ilişki
i.+im 2372
i.+ler 3807
ilm (Ar): bilim, bilme
i. 3950, 4902
iltimas (Ar): kayırma
i. 176, 1797, 2899, 4756
i.+tı 2602
imam (Ar): dini görevli, namaz kıldıran
kimse
i. 4665
i.-i 3939
iman (Ar): dini inanç
i. 239, 365, 959
i.+tı 3472, 3929
i.+ıj 2768, 2981, 2987
i.+suz 2420, 2812
imdad (Ar): yardım
i.+ka 1686, 1823
imid (Far): ümit, arzu edilen şeyin
gerçekleşmesini isteme
i.+im 4977
imtahan (Ar): sınav
i. 525
in: hayvan yuvası
i.+çe.ri 2797
inam (Ar): lütuf ve ihsanda bulunma, iyilik
etme
i. 2058
inan-: inanmak
i.-ma-m 3440
inayet (Ar): lütuf, ihsan, iyilik
i. 1379, 2246, 3554
inci-: incinmek
i.-di-k 5006
i.-me 2366, 3878, 3978
i.-me-m 3637
i.-miş-erti-ler 5108
incil-: incilmek
i.-miş-em 4636
incit-: incitmek
i.-me 2963, 3931
inçe: ince
i. 1215, 1270, 1294, 1295, 142, 28, 541,
630

inen-: inanmak
 i.-di 3207, 3772
 i.-ip 3193
 i.-miş 239
 i.-mor-ıñ 2332
ingille-: inlemek
 i.-i-yé 2305
 i.-or-um 880
 i.-miş 3372
 i.-r-erti 3155
inkar (Ar): kabul etmeme
 i. 2654, 2904, 2924, 3119, 3884
inlenme
 i.+ke 118
inne: iğne
 i. 4143
insaf (Ar): acıma
 i. 2939
 i.+ağ 3016
 i.+ı 3055
insan (Ar): kul
 i. 1034, 2543, 2890, 2969, 4432, 627
 i.+am 647
 i.+lar 229, 3178
 i.+lar.da 96
 i.+lar.ı 2968
 i.+lık 4432
 i.+lık 4431
inşaallah (Ar): Allah izin verirse
 i. 1085, 1683, 1828
intizar (Ar): bekleme, bekleyiş
 i. 1659, 3491
iķamet (Ar): yaşanılan yer
 i. 3983
iķbal (Ar): mutluluk, saadet
 i. 3956
 i.+ı 2516
 i.+lar 199
 i.+um 3455
iķlim (Ar): iklim
 i.+çe 4061
ir-: varmak, ulaşmak
 i.-di 4874
 i.-me-ger-tuy 4852
irad (Ar): gelir
 i. 2746, 2880, 2913, 3882, 3912
 i.+ıñ 3883
 i.+ķa 2916
irget-: öğretmek
 i.-me+de 4901
irtidad (Ar): din değiştirme
 i.+ķa 2915

isabet (Ar): doğru, rast gelme, yerini bulma
 i. 3049
isfahan (Far): iranda bir şehir
 i.+ça 2133, 3030
 i.+ı 2226
 i.+ı 2298
ism (Ar): ad
 i.-i 3961
israr (Ar): ısrar
 i. 2950, 3118
ist: üst
 i. 2081, 4768
 i.+i 4878, 5125, 5126, 5129
 i.+i.ce 4347
 i.+i.çe 4394, 4407, 4957, 5080
 i.+i.n.de 4556
 i.+i.n.e 4272, 4418, 4473, 4531, 4554,
 4555, 4586, 4700, 4702,
 4702, 4703, 4715, 4720, 4723
istifada (Ar): yararlanma
 i. 894
istirab (Ar): eziyet, çile
 i. 2872
 i.+ķa 2628, 3674
istirahet (Ar): dinlenme
 i. 4145
iş: iş
 i. 1639, 2011, 2107, 3041, 4671, 4697,
 4729, 4900, 4902
 i.+çe 3030
 i.+i 3843, 3916, 4045, 4694, 4756, 4885,
 4901
 i.+i.çe 2922, 3882
 i.+i.çer 4893
 i.+i.len 4413
 i.+i.miz 4567
 i.+i.n.e 4607, 4608
 i.+i.ñiz 4527
 i.+i.ye 2614
 i.+i.yé 1388, 2921, 3846
 i.+im 1704, 2001, 3547, 432
 i.+im.de 2700
 i.+im.i 2716, 4588
 i.+in 3923
 i.+iñ 2731, 2811, 3278, 3280, 3525,
 4062, 4696, 4697, 4699
 i.+iñ.çe 2924
 i.+iñ.i 3137
 i.+ke 2902, 3436, 4753
 i.+ler 1661, 3004, 3141
 i.+ler.çe 3861
 i.+ler.de 4165
 i.+ler.i 121, 309, 3884, 4794

i.+ler.i.yé 4103
 i.+ler.im 1169
 i.+ler.im.e 3095
 i.+ler.im.i 1452, 2904
 i.+ler.iş 3453, 4033
 i.+üm 304
 i.+üm.ü 1771
işid- işitmek
 i.-di 4690
 i.-di-ş 4689
işit- işitmek
 i.-e-nen 4512
 i.-i-li 4661
 i.-ti-ler 5054
işle- işlemek
 i.-mez-ler 2212
 i.+ke 2884
işk (Ar): aşk
 i. 230, 3950
 i.+i 126
 i.+i.n.de 565
 i.+iş 2423, 978, 1358, 4741, 4742, 4742
 i.+iş.de 1480, 1502, 284
işret (Ar): içki içme, içki
 i. 1404, 1678, 2528
 i.+çe 545
 i.+iş 3576
 i.+lig 1285
işve (Ar): naz, cilve
 i. 4923
 i.+le 1205, 139
 i.+ler.le 38
 i.+de+ri 3916
it: köpek
 i. 1856, 1856, 1857, 2424, 2712, 2980,
 3271, 3592
 i.+er 2714
 i.+i.yé 4918
 i.+üy 4941
it- itmek
 i.-me-te 4926
itibar (Ar): saygı görme
 i.+ar 4908
itifağ (Ar): anlaşma, fikir birliğine varma
 i. 148
itiraz (Ar): karşı çıkma
 i. 3847
 i.+ı 3001
ihtlas (Ar): samimiyet, doğruluk
 i. 1422
 i.+i.yé 239
 i.+la 3757
 i.+lar.iş 238

ihtilat (Ar): karşılaşp görüşme
 i.+um 2717
ihtiyar (Ar): irade
 i. 1989
 i.+ı 2142
 i.+um 1802, 3200
iyil- eyilmek
 i.-miş 4826
işş (Ar): hayatın zevkini çıkarma, yiyip
 içme, zevk u safa
 i. 2526, 2528
 i.-i 2753
iz (Ar): yücelik, şeref, ululuk
 i. 4927, 4955
izdivac (Ar): evlenme
 i. 2069, 2071, 2075, 2078
izhar (Ar): açığa çıkma
 i. 2651, 381, 49
izrail (Ar): can alan melek
 i. 282, 294
iztirab (Ar): eziyet, zahmet
 i.+ı 3328
 i.+ka 898
izzet (Ar): hürmet, saygı, ikram
 i. 3655, 3966, 3967, 4168
 i.+lig 99

-K-

kabab (Ar): kebab, kavurma, yakma
 k. 1042, 1323, 1528, 1538, 2759, 715,
 927
kaf: kaf dağı
 k. 1456
kafer (Ar): kafir
 k. 155, 2916, 3905, 3955, 4279, 4281
 k.+er 574
 k.+ler.ke 1717
 k. 3644, 4961
 k. 3343
kağaz (Far): kağıt
 k. 4985
kahil (Ar): tembel, gayret göstermeyen
 k. 2694
kakluk: meyve kurutulan üstü örtülü, etrafı
 açık balkon gibi yer, sergen,
 sergah
 k. 3401
kakul (Far): alna düşen kısa saç demeti,
 perçem
 k.+lug 130
 k.+uñ 1290
kal: çocuk, evlat

- k. 1, 1, 1532, 1592, 2325, 2469, 3588, 3789, 3870, 3953, 4077, 4314, 4542, 4899, 5156
- k.+de 1978
- k.+ı 1
- k.+ırsa.ıız 9
- k.+i.niğ 2107
- k.+iğ 2236
- k.+lar 1894, 2366, 4315, 4322, 4361, 4461
- k.+lar.ı 1549
- k.+lar.ı.n.da 2151
- k.+lar.ı.yé 2231
- k.+lar.iğ 1932, 3506
- k.+lar.ka 4363
- k.+lar.um 3493, 3499, 3537
- k.+ler.iğ 1985
- k.+ka 2235
- k.+u 1997
- k.+u.n.a 1999
- k.+um 1983, 1983, 1997, 1998
- kal-:** kalmak
- k.-di 5060
- kalak (Far):** kelek, turşu keleşi
- k. 4392
- k.+lar 2041
- kalaka:** uşaklar, çocuklar
- k.+lar 2043
- k.+lar.ka 2043
- kam (Far):** arzu, meram, istek
- k. 1263
- k.+ı.yé 3681
- kamal (Ar):** olgun
- k. 2772
- k.+ka 3768, 3972
- kaman (Far):** keman
- k. 1335, 2413, 566, 726, 743
- k.+ar 1063
- k.+ka 1791, 3611
- k.+suz 2414
- kamar (Ar):** ay
- k. 4723
- k.+ça 2088
- k.+lar 4473, 4800
- k.+u 1895
- kamil (Ar):** noksansız, tam
- k. 1580, 3903
- kamran (Far):** arzusuna, muradına, istediğine ermiş, bahtiyar
- k.+luğ 4066, 4137
- kamu:** hepsi, tamamı
- k.+m.u 2878
- kan:** insan vücudunun hayatta kalmasını sağlayan kırmızı sıvı; soy, nesil, ırk
- k.+ı.ça 35
- k.+lar 1616
- karın:** karın, batın
- k.+ım.ı 1462
- karvan (Far):** kervan
- k. 398
- k.+ı 1803
- k.+ığ 1558
- k.+ka 4718
- kase (Far):** kap, bardak
- k. 2105, 2109, 2109, 4713
- k.+de 2108
- k.+ni 2108
- k.+si.n.e 2029, 4710, 4713
- kaş:** kaş
- k. 2327, 2442, 3303, 4482
- kaşki (Far):** keşke
- k. 1626, 395
- katıb (Ar):** kitab yazan
- k.-i 1644
- kavut:** kavrulmuş buğday
- k. 4460
- kebab (Ar):** kebab, kavurma, yakma
- k. 2049, 2049, 4720
- k. 253
- kebe (Ar):** kabe
- k.-yi 1738
- k.+ı 1724
- kebir (Ar):** büyük, ulu
- k.+er 4897
- kec (Far):** eğri, çarpık
- k. 2001, 2637
- keç-:** geçmek
- k.-di 3686, 4956
- k.-e-miz 180
- k.-e-ıız 950
- k.-en 1316, 334, 4958
- k.-er 1624, 3702, 4167, 504
- k.-er-di 1467
- k.-er-di-ler 1285, 685
- k.-er-di-m 2709, 3102
- k.-er-ler 3941
- k.-gili 2511, 3093, 3095, 824
- k.-i 148
- k.-ige 3490
- k.-iyor 5010
- k.-me 3165
- k.-me-di 3123
- k.-me-ge 450
- k.-me-ge-m 985

- k.-miş 1548, 2520, 2690, 2701, 3890,
3936, 466, 95
- k.-miş-em 285, 999
- k.-or 694
- k.-or-ıñ 2738
- k.-ti 1083, 1404, 412, 488, 75, 96
- k.-ti-m 1014, 1651
- k.-ür 4928
- k. 2081, 2081, 2081, 2107, 2107
- k.-iyor 1879
- k.+ler 1602
- k. 2059, 2063, 2063
- k.+çe 3754
- k.+iñ 1058, 1105
- kedhuda (Far):** kahya
- k. 4911, 4919
- k.+ri 4896
- k.+sañ 3011
- k.+sı 4782
- ked-:** elbise giymek
- k.-di 2063
- k.-e-ge 1858
- k.-el 2052
- k.-el-ge 1860
- k.-el-ge-m 1858
- k.-eñ 1859
- k.-er 1859, 2094
- k.-er-erti-ler 5080
- k.-miş 2096, 3826
- kedgür-:** elbise giydirmek
- k.-me-ger-tuy 4868
- keffara (Ar):** bir hatanın, bir kabahatin affi için ödenen karşılık
- k.+siñ 3036
- kehkeşan (Far):** samanyolu
- k. 4994, 5021
- k.+da 4910
- k.+ka 4837
- keke:** kekemelik, aksak konuşmak
- k.+lük 4949
- keklık:** kelik, kuş türü
- k. 4325
- k.+çi 4326
- kel-:** gelmek
- k.-di 1029, 1031, 1056, 1082, 1083,
1083, 1113, 1131, 121, 1444,
1572, 1576, 1661, 1840,
1841, 1845, 1850, 1861,
1866, 1868, 1880, 1881,
1920, 1924, 1933, 1944,
1947, 1972, 1973, 2015,
2063, 2094, 2094, 2095,
2108, 2128, 2284, 2540,
2555, 2751, 2753, 3232,
- 3278, 3306, 3393, 3411,
3412, 3427, 3517, 3561,
3601, 3602, 367, 3694, 3729,
3799, 4002, 4141, 4778, 485,
4857, 4956, 5060, 5060, 514,
5156, 5156, 527, 531, 648,
829, 831, 931, 94, 96
- k.-di-k 238, 5054, 5054, 5060
- k.-di-ki 3787
- k.-di-ler 1894, 1921, 1931, 1933, 1964,
2097, 3697, 5045, 5046,
5048, 5060, 5060, 5060, 5060
- k.-di-m 1748, 1975, 2122, 2477, 32,
3616, 491
- k.-di-ñ 735, 737, 741, 745, 749
- k.-di-ye 4873
- k.-dik-i 121, 122
- k.-dik-iñ 3281
- k.-düy 4978
- k.-gili 1030, 1597, 1627, 1654, 1779,
182, 2583
- k.-i-ler 2001, 2077
- k.-i-ri 2043
- k.-ibil-mez-erti-m 1111
- k.-im 1839, 2052, 2066, 2405, 2954,
2994
- k.-iñ 692
- k.-ip 2999, 3183, 3685, 3911, 595, 95
- k.-ir 1172, 1683, 199, 2016, 2016, 2023,
2037, 2039, 2089, 2109,
3639, 3678, 4036, 4049,
4106, 4122, 4182, 5003,
5150, 5156, 992
- k.-ir-etdi 1910
- k.-ituy 4863
- k.-iyo-ñ 2918, 3606
- k.-iyor 1158, 1552, 1554, 1558, 1562,
1566, 1570, 1924, 1967,
1969, 1971, 2809, 3797,
3798, 5005
- k.-iyor-lar 1866
- k.-iyyor 1836
- k.-me 2067, 2348, 2349, 2376
- k.-me-di 803, 931
- k.-me-di-k 2079
- k.-me-setti-m 1111
- k.-me-si 3371
- k.-me-yek 2030
- k.-me-yiz 2070
- k.-me-yor 3273
- k.-mez 1178, 1789, 2217, 2614, 3004,
4073, 4206, 511
- k.-miş 1094, 1102, 1243, 1258, 1823,
1857, 1977, 1977, 1983,

- 1983, 1997, 2112, 2112,
2559, 61, 95, 96
- k.-miş-di 801
- k.-miş-em 1797, 1886, 1888, 1892,
1913, 1917, 1926, 1930,
1936, 1940, 2098, 2112, 34,
587, 615
- k.-miş-enj 1222, 3647, 650, 7
- k.-miş-er 3748
- k.-miş-erti 627
- k.-miş-erti-ler 5060
- k.-miş-im 2022
- k.-or 4911
- k.-serti 3364
- k.-ti-ler 2001
- k.-tir 1999
- k.-ür 5030
- k.-dik+i 510, 510
- k.-dik+i.yé 1639
- k.-dik+iñ 1116, 1126
- kelam (Ar):** söz
- k.+ı 3088
- k.+iñ 226
- k.+ka 2962
- kelek (Far):** kılsız
- k.+iñ 2774
- kelin:** gelin
- k. 1855, 1856, 1856, 1857, 1858, 1858,
1858, 1859, 1859, 1859,
1860, 1860, 1864, 1875,
1877, 3218, 4938, 5068,
5080, 5080, 5081, 5083,
5088, 5088, 5098, 5098,
5106, 5106, 5107, 5129,
5132, 5135, 5137
- k.+e 5066, 5068, 5104, 5105
- k.+er 4056
- k.+i 1863, 1865, 1866, 1866, 1867,
1869, 5087, 5088, 5088,
5129, 5135
- k.+in.ki.ñ 5114
- k.+iñ 1869
- k.+ke 5116
- k.+le 4083
- k.+ler 5075
- kelit-:** getirmek
- k.-di 1970, 1974, 2483
- k.-er-erti-ler 5132
- k.-gili 1966
- k.-me-di-k 2000
- k.-miş 1483
- k.-miş-em 1858, 1914, 1915, 1916,
1927, 1928, 1929, 1937,
1938, 1939
- k.-ti 1221, 1331, 1504, 1684, 2251,
3312, 4797, 487, 803, 821
- k.-ti-ler 802
- keltir-:** getirmek
- k. 1981, 2023, 2035, 2037, 2104
- k.-emiş 2027
- k.-erti-ler 5080, 5080, 5118, 5132
- k.-etti-ler 5116, 5116
- kemal (Ar):** olgunluk
- k.+a 4505
- k.+ı 1264
- keman (Ar):** yay
- k. 2277
- k.+ar 4924
- k.+i.de 4974
- k.+ter 4974
- kemend (Far):** ucu ilmekli ip, yağlı kayış
- k. 1266
- k.+er 4924
- k.+ke 2564, 3775
- kemer (Far):** bele bağlanan kemer
- k. 142
- k.+iñ 445
- k.+lig 465
- kemi:** gemi
- k. 1760
- k.+çe 1760
- k.+ke 261
- k.+ler.i 262, 348
- k.+m 1629, 305, 500
- k.+miz 1371
- kemin:** pusu
- k.+ke 2553, 4814
- kemiyyet:** nicelik, sayı
- k. 2192
- keniz:** cariye
- k. 3819
- k.+iñ 2442, 3549
- k.+ler 1989
- k.+ler.i.yé 1221
- k.+ler.le 801
- kenizek:** küçük cariye
- k. 121
- k.+iñ 122
- kerek:** gerek, lazım
- k. 180, 1858, 1920, 1962, 2005, 2005,
2008, 2028, 2100, 2198,
2204, 2374, 2375, 2648,
2704, 3458, 3617, 3621,
3700, 3769, 3902, 4028,
4693, 4703, 4727, 4832,
5156, 60, 625, 686, 687, 965
- k.+erti 3238

k.+ir 2199, 2712, 3139, 3948, 3950
k.+mez 1665
kerem (Ar): cömertlik
k. 1763, 1778
k.+i.n.e 4674
k.+i.ğ.de 1032
k.+i.ğ.le 939
k.+lig 39
kerim (Ar): cömert
k. 1691
k.+ke 5060, 5060
kerkin-: çıkmak
k.-di 3585, 486, 508
k.-di-m 1436
kes-: kesmek
k. 2756
k.-di 3452
k.-di-m 3679
k.-di-ğ 4720
k.-em 2774, 945
k.-er 4271
k.-er-erti 2013
k.-er-ler 4720
k.-i 3269, 3435, 3557
k.-il-di 1107, 3287, 625, 894
k.-il-ir 4426
k.-il-miş 332
k.-iye-n 2008
k.-me 4158
k.-miş 3201, 790
k.-miş-eğ 3012
k.-tir-mek-ler-i-n-de 4646
kesb (Ar): çalışarak kazanma, kazanç
k. 2647
k.+i 659
kese (Far): kese
k.+ler 2072
kesik: elbise
k. 2393, 4352, 4867, 5070, 5080
k.+i 1253, 2052, 2052, 2096, 309, 476,
5080, 64
k.+im 400
k.+in 1858, 1859, 1860, 1860, 2052,
2094
k.+ler.i 1067
k.+ü 4868
kesil-: kesilmek
k.-di 1942, 96
keşide (Far): çekme, çekilmiş
k.+de 2521, 2723
keşin-: gizlenmek
k.-di 1158
keşkül (Far): kayık biçimindeki kap
k. 2001

keşti: gemi
k. 1760
k.+ke 261
k.+ler.i 262, 348
ketir-
k.-er 4705
k.-ir 2034
kez-: gezmek
k.-di 2064, 2193, 3144, 3325, 4799, 82
k.-di-ler 5060, 5060
k.-di-m 1228, 1565, 1976, 2047, 812
k.-er 545
k.-er-erti 2451
k.-er-erti-m 1291
k.-gili 468
k.-ige-m 3620, 3622
k.-iye 1976
k.-mey 5002
k.-miş 1390
k.-miş 5029
k.-or-ı 3985
k.-or-lar 2459
kezgir-
k.-erti-ler 5074
kezme: gezme
k.+si.yé 8
keztür-: gezidrmek
k.-me-ger-tuy 4866
kéc geç
k. 4797
kéc-: geçti
k.-di 4237, 4291, 4509
k.-em 637
k.-en 4445, 4504
k.-er 2000, 2000, 4270, 4547, 4705
k.-eyir 1978
k.-ir-di-k 4395
k.-ir-iyi-ğiz 4671
k.-me-li-ri 4599
k.-miş 4296
k.-ti 4510
kéçe: gece
k. 1059, 1076, 1282, 1380, 1411, 1442,
1617, 1804, 187, 1981, 2119,
2148, 2241, 2258, 2271,
2304, 2422, 2555, 261, 263,
2826, 2827, 2894, 3490,
3686, 384, 4, 4029, 4044,
427, 4283, 4291, 4393, 4450,
4664, 4665, 4700, 4701,
4756, 485, 5054, 516, 551,
602, 739, 895
k.+çe 1285

k.+de 4593
 k.+ki 4993, 5020
 k.+le 1624
 k.+ler 2821, 4486
 k.+si 4459
kéd-: giymek
 k.-me-si 4352
kéf (Ar): keyif
 k. 1889
 k.+im 2399
 k.+iñ 3605
 k.+iñ.de 2396
kék: gök
 k. 4446, 4454, 4633
 k.+te 5005
kél-: gelmek
 k.-bil-me-di-m 4291
 k.-di 4521, 4663, 4684
 k.-di-k 4665
 k.-en-ki 4344
 k.-en-ler 4587, 4614
 k.-ir 4706, 4722
 k.-it-miş-em 4660
 k.-iyir 4374
 k.-me-di 4494, 4703
 k.-me-ler-i 4654
 k.-me-li-ri 4600
 k.-me-ye 4672, 4673
 k.-mek-ler-i 4477
 k.-mek-ler-i-n-de 4642, 4652
 k.-mey-te 4676
 k.-miş 9
 k.-en+ler.ke 4319, 4337
 k.-i+çe 2094, 2094
kélin: gelin
 k. 4371, 4373
kén: gün
 k.+iñ 2092
kénder-: göndermek
 k.-di-ler 4775
kéndiz: gündüz
 k.+de 4993
kénges: danışma
 k.+lik 2140
kéñdir-: göndermek
 k.-erti-m 4707
 k.-me-ye 4526
kér-: görmek
 k.-di 4702, 4702, 4800, 4801, 4805
 k.-di-m 4637
 k.-diz 4887
 k.-e-yik 4417
 k.-e-yim 4669

k.-er 4681, 4710, 4713, 4718, 4724,
 4726, 5150, 5150, 5156
 k.-i 4694, 4697, 4699
 k.-ige-ler 5135
 k.-li-p-er-te 4697
 k.-me-di 4878
 k.-me-di-k 4396
 k.-me-di-m 4248, 4248
 k.-me-ki 4292
 k.-me-lir-i 4327
 k.-me+si 4808
 k.-me-ye 4529
 k.-me-ye-ñiz 4534, 4536, 4590
 k.-mez 4281
 k.-miş-em 4539
 k.-se 4967
 k.-set-di-m 4582
 k.-set-me 4542
kér-: girmek
 k.-e 2013, 2027
 k.-e-ler 2005, 2111
 k.-er 1976, 2016, 2022, 2038, 2042,
 2043, 2051, 2053, 2063,
 2065, 2094, 2095, 2097,
 2108, 2108, 2114, 2119,
 2119, 2125
 k.-i 1991, 2119, 2121, 4694, 4697, 4699
 k.-ige-ler 5135
 k.-li-p-er-te 4697
 k.-me-di 4878
 k.-me-di-k 2107, 4396
 k.-me-di-m 4248, 4248
 k.-me-ki 4292
 k.-me-lir-i 4327
 k.-me-ye 4529
 k.-me-ye-ñiz 4534, 4536, 4590
 k.-mez 4281
 k.-miş 2011
 k.-miş-em 4539
 k.-se 4967
 k.-set-di-m 4582
 k.-set-me 4542
kérset-: göstermek
 k.-im 1998
 k.-iye 1998
kéşin-: gizlenmek
 k.-di 1924, 1942, 2540
 k.-dü 1029
kétir-: getirmek
 k.-di 1450, 1466, 2063, 3733
 k.-di-m 1999
 k.-er 1992
 k.-ir 2057
 k.-miş 2001, 2005

kéven-: güvenmek

k.-ir 5009, 5009

k.-di-m 4906

kéz: göz

k. 4241, 4253, 4372, 4795, 4829, 4888

k.+i 4277, 4436, 4447, 4462, 4530,
4674, 4703

k.+i.de 4973

k.+i.n.de 4366

k.+i.n.e 2041, 2043

k.+i.yiñ 4973

k.+im 2087, 2125, 4988, 5035

k.+im.e 4703

k.+in 4525, 4543

k.+iñ 4311

k.+ler 4612

k.+ler.de 4616

k.+ler.i 4615, 4788

k.+ler.i.de 4758

k.+ler.im 4378

k.+ler.im.de 4921

k.+ye 4760, 4968

kéz-: gezmek

k.-me-ke 4502

kézel (Ar): gazel, şiir türü

k. 4475

ki: bağlaçk. 1, 1, 1007, 1028, 1081, 1107, 118,
119, 1285, 145, 147, 1639,
1661, 1661, 1781, 179, 1830,
1852, 1919, 1923, 1924,
1941, 1944, 1968, 1978,
1987, 1989, 2008, 2011,
2013, 2013, 2016, 2019,
2020, 2022, 2022, 2028,
2028, 2032, 2036, 2039,
2041, 2041, 2049, 2049,
2051, 2052, 2052, 2052,
2063, 2065, 2065, 2066,
2069, 2069, 2071, 2072,
2073, 2074, 2075, 2076,
2081, 2092, 2094, 2095,
2097, 2102, 2107, 2111,
2116, 2119, 2119, 2122,
2123, 2133, 2196, 2197,
2203, 2210, 2212, 2242,
2243, 2253, 2273, 2351,
2359, 2361, 2371, 2387,
2432, 2442, 2482, 2494,
2503, 2505, 2519, 2532,
2541, 2548, 2554, 2564,
2581, 262, 2632, 2638, 2640,
2654, 2697, 2698, 2705,
2720, 2761, 2790, 2797,2824, 2842, 2845, 2876,
2893, 2903, 2925, 2927,
2964, 2987, 2998, 3011,
3014, 3035, 3049, 3075,
3080, 3083, 3163, 3164,
3178, 3191, 3194, 3242,
3260, 3377, 3405, 3423,
3425, 3429, 3487, 3489,
3521, 3557, 3595, 3615,
3690, 3743, 3758, 3767,
3786, 3848, 3855, 3860,
3883, 3894, 3946, 3990,
4016, 4023, 4061, 4076,
4081, 4091, 4094, 4119,
4143, 4164, 4186, 4199,
4218, 4234, 4238, 4242,
4246, 4250, 4254, 4258,
4262, 4298, 4320, 4422,
4426, 4505, 4514, 4517,
4548, 4555, 4568, 4609,
4664, 4665, 4671, 4674,
4692, 4701, 4716, 4716,
4721, 4724, 4774, 4787,
4791, 4803, 4811, 4871,
4903, 4927, 4933, 4935,
4936, 4941, 4958, 4976,
4980, 4984, 4996, 5005,
5006, 5008, 5009, 5009,
5010, 5010, 5011, 5023,
5051, 5052, 5054, 5060,
5060, 5060, 5060, 5060,
5068, 5070, 5075, 5088, 510,
5106, 511, 5120, 5126, 5135,
5137, 5150, 5154, 5154,
5156, 578, 599, 601, 673,
751, 801, 801, 892**kibi:** gibi

k. 710

kibriya (Ar): büyüklük, ululuk, azamet

k.+y.i 3859

kiden: düğün

k. 4370, 4532, 5061, 5089, 5099, 5107

kidey: güvey, damatk. 5068, 5070, 5074, 5074, 5075, 5080,
5098, 5098, 5101, 5102,
5102, 5103, 5106, 5114,
5114, 5130, 5131, 5132,
5132, 5132, 5137

k.+çe 5071, 5072

k.+de 5106

k.+i 5064, 5065, 5088

k.+ke 5070, 5081, 5083, 5116, 5116,
5118

k.+ler.im 2117

k.+i.ler 4668
k.+i.si 2125
kid-: giymek
k.-eyi 2036
k.-eyi-yeñ 2037
kil: kil
k. 2041, 2082, 2115, 4760, 4968
k.+i 2041, 2043
k.+ler 2082
k.+lik 2064, 2065, 2065
kil-: kılmak
k.-di gılan
k.-me-te 4962
k.-mek-ler-i 4478
k.-mez 4920
kilfet (Ar): sıkıntı, zahmet, yük
k. 2013
k.+ñiz 4538
kilim (Far): kilim
k. 4393
kim: hangi, kimse
k. 1026, 120, 1864, 1919, 1967, 1973,
2079, 2541, 2809, 2847,
3018, 3020, 3195, 3345,
4236, 4236, 4349, 4510,
4557, 4558, 4679, 4883,
4893, 4900, 4901, 4955,
5060, 5079, 599, 97
k.+de 4603
k.+e.ri 2063
k.+ek 2103
k.+eller 2121
k.+eñ 2097
k.+er 1911, 1921, 1933, 1933, 1947,
1951, 3401, 4635, 802
k.+i 2011, 2011, 2011, 2076, 2076, 604,
904
k.+in 2013
k.+iñ 2013, 5039, 5041, 621, 9
k.+ke 1024, 1325, 1329, 1481, 170,
2746, 351, 4491, 620, 842
k.+ser.se.m 2013
kimse: kim olduğu bilinmeyen kişi
k. 1178, 1908, 1944, 2070, 2391, 2439,
3015, 3194, 3422, 3424,
3425, 3873, 4047, 4070,
4965, 632, 860, 916
k.+ke 1332, 2720, 3461, 666
k.+le 2638
k.+ler.ke 1546
k.+m 1667
k.+ñ 3037, 609, 617

kin: gün
k. 1999, 2000, 2000, 2000, 2000, 2000,
2029, 2036, 2039, 2062,
2088, 2119, 2119, 2119,
4281, 4312, 4360, 4496,
4514, 4556, 4593, 4663,
4664, 4669, 4678, 4693,
4695, 4705, 4751, 4770,
4797, 4807, 4857, 4879,
4881, 4889, 4948, 4966,
5012, 5054
k.+çe 2000, 4672
k.+de 1998, 2058, 4532, 4558
k.+e 2000, 4517
k.+erti 5061
k.+i 4365, 4518, 4604
k.+i.de 4929
k.+im 4233
k.+in 2000
k.+ke 2091
k.+ler 4291, 4358, 4395, 4412, 4457,
4462, 4504, 4511, 4517,
4547, 4599, 4903, 4958
k.+ler.i.n.de 4488
k.+ler.i.ñiz 4532, 4538
k.+ler.in 4497, 4534
k.+ler.iñ 4374
kinar (Far): bir şeyin bitiş kısmı, bitiş yeri,
uçta kalan kısmı
k.+ka 2552
kinbekin (Far): gittikçe, günden güne
k. 2027
kinder-: göndermek
k.-di 4923
kindiz: gündüz
k.+de 5020
kine (Far): kin
k. 1767, 2868
k.+si.yé 2275
kineş: güneş
k.+de 4858
kir-: girmek
k.-di 1131, 1157, 1881, 1890, 1931,
1944, 2514, 2542, 4691,
4783, 532, 752, 800, 986
k.-di-k 1362
k.-di-ler 261, 4403
k.-di-m 1426
k.-di-ñ 1113
k.-dik-de 3400
k.-eke-ge 5137
k.-etdi 1918
k.-me-ger-tuy 4851
k.-me-si 2495

- k.-mez 3285, 4285
k.-mez-erti-ler 5098
k.-mezeken 3
k.-miş 2560
k.-miş-em 1197
k.-miş-eş 841
- kirdigar (Far):** Allah, Tanrı
k.+ı 3051
k.+iğ 2209
k.+ka 3060, 3483
k.+u 3188
- kirpik:** göz kapağının kenarlarında sıralanmış olan kıllar ve bu kıllardan her biri
k. 3352, 4362
k.+ler.i 559
- kise (Far):** kese, ufak torba
k.+si.yé 1966
- kissi:** avrat, kadın, eş
k. 2426, 3488, 5151
k.+n.e 4669
k.+le 2306
k.+ğ 3484
k.+si 4675
k.+yé 2345
- kişi:** hanım, avrat, kadın, zat, kişi
k. 1995, 1995, 1995, 2020, 2020, 2034, 2038, 2376, 2425, 2813, 2814, 3290, 4084, 4400, 4669, 4670, 4704, 4896, 5009, 5150, 5150, 5156, 5156
k.+ler 2176
k.+miş 2026, 2027
k.+ğ 1994, 2285, 5154
k.+niğ 1995, 1995
k.+si 1979, 1989, 3508
k.+si.miş 2020
- kişne-:** kişnemek
k.-di 2042, 2042, 2042
k.-yim 2041
k.-yyir 2065, 2065
- kitik:** tavuk
k. 2167, 2181, 3387, 3395, 3421, 3425, 4354, 4382
k.+i 2808, 2810, 3408, 3409, 3418, 3420
k.+iğ 3479
- kizzin:** bozulma, kısılma
k. 1943, 1944, 2576
- ko-:** koymak
k.-gey 5004
k.-ma 1701, 3171
- kodak:** eşek yavrusu, sıpa
k. 2917
- kofr (Ar):** sövme, kötü söz
k.+la 3892
- kohne (Far):** eskimiş, yıpranmış, eski
k. 2393
- kolah (Far):** bir şeyin üstünü örtmeye yarayan ucu sivri şey
k.+i 3817
- köden:** düğün
k.+i.yé 1858
- kök:** gök yüzü; gök, mavi
k. 1881, 2, 2175, 3395, 3605, 3677, 3677, 732, 762, 871
k.+ça 2169
k.+çe 1028, 1031, 1444, 1845, 296, 4823, 534, 754, 871, 872
k.+de 2880, 3858, 61
k.+er 3836
k.+ge 1031, 1109, 202, 2293, 235, 2361, 888
k.+ke 2179, 754
k.+ler.çe 3157
k.+ler.i 2417, 2483
k.+ler.iğ 306
k.+ler.ke 3471, 3671, 3770
- köka:** üzüm ağacının mavi yaprakları
k. 1884
- köl:** göl
k. 3003
k.+ler.i 814
k.+ler.im 658
- kölge:** gölge
k. 1245, 3620
k.+lik 1083
k.+si.çe 1866, 1888, 801, 801, 892, 95
k.+si.çe.ki 6
k.+si.yé 487
k.+siğ 3554
k.+ye 3616
- könder-:** göndermek
k.-di 1198, 3452, 41, 86
k.-ir 2280, 849
k.-miş 2339
- köñ-:** yanmak
k.-dü 1553, 1841, 2346, 3226, 3299, 70
k.-dü-m 1020, 3124, 3615, 803, 805
k.-e 3535, 3535, 804, 804, 93, 93
k.-ek 3626
k.-ekel-te 2220
k.-er 1120, 167, 3275
k.-me 3434, 4099
k.-me-ge 451
k.-me-te 918
k.-mek 3300, 3300
k.-müş 634

- k.-or 175
 k.-or-u 3276
 k.-te 2759
 k.-üğe-m 1625
 k.-üpe 2341
kör-: görmek
 k. 1311, 1385, 1955, 1959, 2584, 4062, 4788
 k. 1429, 2769
 k.-dek 1482
 k.-di-η 1865, 1896, 1899, 1902, 1905, 1968, 3560, 3747, 4154, 4159
 k.-di-z 1967
 k.-dik-i-yé 3905
 k.-dü 1081, 1131, 1131, 1157, 1821, 1840, 1845, 1850, 1854, 1856, 1866, 1866, 1881, 1884, 1888, 1890, 1891, 1924, 1944, 1944, 1966, 1970, 2184, 2186, 2515, 2559, 2563, 2578, 2590, 2973, 3004, 3047, 3048, 3147, 3219, 3395, 3408, 3425, 3516, 3587, 3597, 3603, 3729, 3738, 3780, 484, 485, 510, 599, 6, 600, 623, 624, 685, 751, 752, 752, 754, 754, 800, 801, 892, 96, 98
 k.-dü-k 95
 k.-dü-ki 487
 k.-dü-ler 119, 1894
 k.-dü-m 1123, 1181, 124, 1248, 1292, 1355, 1394, 1434, 1472, 1838, 240, 3687, 3688, 3782, 512, 627, 686, 757, 759, 763, 766, 767, 768, 771, 775, 778, 779, 780, 783, 787, 791, 795, 799, 802, 820, 888, 96
 k.-dü-η 1528, 2581, 754, 873, 875, 879, 883, 887, 891, 96
 k.-dü-y 5079
 k.-dük-çe 1974
 k.-dük-de 2169, 3740
 k.-dük-i-yé 3932
 k.-dük-iη 3565
 k.-dük-üη 3287
 k.-e-ler 2983
 k.-e-siη 2005
 k.-ebil-me-m 853
 k.-en 2561
 k.-eη 3703, 4209, 4226, 4227
 k.-er 1029
 k.-et-ir 128
 k.-etir 1113, 1157, 1493, 1594, 3631, 578, 625, 753, 803, 893
 k.-ge-m 1488, 3257
 k.-gülü 148, 148, 1788, 21, 2353, 61, 61
 k.-me 3070
 k.-me-çe 3409
 k.-me-di-k 2225, 2359
 k.-me-di-η 2380, 873, 875, 879, 883, 887, 891
 k.-me-dik 3815
 k.-me-dik-erti-m 3322
 k.-me-diz 469, 471, 475, 479, 483
 k.-me-ge 748
 k.-me-ge-m 1497, 388
 k.-me-ger-di-m 3303
 k.-me-si 2550, 3503, 3584, 3724
 k.-mez 1029, 1832, 1834, 2583, 2584, 855, 865
 k.-mor-um 3979
 k.-müş 1083, 1132, 1180, 1595, 1864, 2226, 407, 4117, 4162, 685, 803
 k.-müş-em 2691, 686
 k.-or-iη 2811, 3915
 k.-sen-iyor 752
 k.-serti 2177
 k.-serti-m 2459
 k.-set-i 3907
 k.-seti-m 956
 k.-ü-ger-ti-η 3300
 k.-üg-erti-m 3307
 k.-üğe 1880, 1924, 3041, 599, 911, 913
 k.-üğe-m 67
 k.-ün-dü 1060, 1062, 1066, 1070, 1074, 1078
 k.-ün-müş 127
 k.-üp 1787
 k.-ür-üη 1853
 k.-üş-tü 1457
 k.-üş-tü-ler 1781, 368
 k.-dük+çe 1435, 1760
 k. -dük +i 803
 k. -dük +ler.im 798
 k. -dük +ler.iη 755
 k. -dük +ü 1224
 k.-e 180, 368, 511
 k.-e+si.n.e 2005
 k.-et-ir 4152
 k.-ezle-me 1082
 k.-mek.etti.m 397
 k.-mek.ke 98
körpe: taze, yeni doğmuş
 k.+lik.ge 3034

körsen-: görünmek

k.-di 1028, 1113, 1131, 1781, 2498,
3699, 3728, 3784, 484, 578,
580, 582, 586, 590, 594, 598

k.-gili-çe 3145

k.-ir 1113

körset-: göstermek

k.-di 2501

k.-di-ler 238

k.-i 868

k.-im 1946

k.-ir 5011

k.-me-te 2279

kötür-: götürmek

k.-di 3788

k.-di-ğ 2844

k.-dü 143, 1844, 1854, 1866, 1966,
1974, 2228, 367, 649, 986

k.-el 1853, 1968

k.-em 1842, 1852, 1863

k.-müş 1030, 1447, 1571

k.-ül-dü 785

kövser (Ar): cennette bir nehir veya havuz

k. 769

köyün: gönül, kalb, dil

k. 1028, 1177, 1587, 463, 703

k.+i.ğiz 5

k.+i.yé 716

k.+ler.i 3689

k.+ü 1620, 2713, 552

k.+ü.çe 3302, 625

k.+ü.çe 965

k.+ü.ye 2383

k.+ü (1) 914

k.+ü 350, 894, 895

k.+üm 1488, 1578, 1669, 446, 501, 645

k.+üm.çe 1167

k.+üm.çe 241, 316

k.+üm.de 1278

k.+üm.ü 1508, 420

k.+üm.ü 132, 969

k.+üm.üğ 1231

k.+üm.üğ 697, 9

k.+üm 151, 153, 161, 165, 169, 173,
177, 665, 88, 966

k.+üm 157

k.+üğ 1221, 1483

k.+üğ 61

köz: göz

k. 1036, 1389, 1556, 1770, 1968, 1970,
2158, 2168, 2169, 2173,
2227, 2236, 2327, 2340,
2359, 2428, 2475, 2479,
2648, 2673, 2675, 2788,

2805, 2814, 3183, 3185,
3282, 3320, 3336, 3491,
3507, 3531, 3621, 3719, 394,
596, 765, 895

k.+çe 3467

k.+çe.ki 1008, 426

k.+çü 4

k.+çü.ler 6, 96

k.+çü.ler.le 5

k.+de 2320, 2539, 3457, 992

k.+i.yé 1007, 2358, 2532, 484, 578

k.+iğ 2170, 2358, 2584, 2672, 3266,
3268, 3329, 3523, 742

k.+iğ.i 1959

k.+ler.de 533

k.+ler.i 1063, 1193, 1251, 133, 1336,
136, 15, 1521, 1562, 1746,
2141, 2752, 3181, 3331, 382,
3832, 64

k.+ler.i.n.de 1835, 2426, 370, 626

k.+ler.i.yé 540

k.+ler.im 2795, 606, 928

k.+ler.im.de 1174, 1391, 699

k.+ler.im.e 498, 579

k.+ler.im.i 1542, 3337, 971

k.+ler.iğ 1348, 2367, 2545, 3383, 3542,
379, 4156, 44, 836

k.+ler.iğ.de 2729, 3664

k.+ler.iğ.i 111, 3186

k.+ler.ke 3177

k.+ler.um 1591

k.+lér.erti 1594

k.+lüg 1144, 1274, 2, 556, 718, 735, 741

k.+ü 1184, 1526, 1765, 1897, 2518,
2558, 3156, 3415, 3524,
3586, 3593, 484, 534, 551,
574

k.+ü.çe 3599

k.+ü.le 2769

k.+ü.n.de 1744, 2230, 2232, 2312, 2347,
3362, 4175, 442

k.+ü.nüğ 1128

k.+ü.ye 2259, 2348

k.+üm 1832, 1834, 2262, 2264, 2319,
2699, 2728, 3431, 3635,
3731, 818

k.+üm.de 1812, 337

k.+üm.iğ 2415, 2434, 3536

k.+üm.ü 1955

k.+üm.üğ 101, 1201, 154, 22, 374, 704,
731, 88

k.+üğ 1205, 3162, 725

k.+üğ.de 25, 3151, 3511

köze köze: çok çok; pınar, kaynak, menba
k. 4863

közle-: gözlemek
k.-di 1866, 1933, 3733, 484
k.-éy 3933
k.-geli 1082
k.-mez-ler 2882
k.-mek.ke 486
k.-yor-lar 1617

kuça (Far): köşe, dar sokak, ince yol
k. 2163, 4866, 4914
k.+ça 4438
k.+lar.ka 4313

kufır (Ar): küfür
k.+la 3842

kul: kul, köle, Allahın yarattığı
k. 1123, 1169, 1226, 1362, 1454, 1627,
2335, 2641, 3125, 4474
k.-i 2782, 3940, 3955
k.+lar 4604
k.+u.ça 1943, 1944

kullı: hepsi, tamamı
k. 1828, 3853, 4672
k.+sı 1131

kuma: çok
k. 1977, 1997
k.+ri 1998

kup: çok
k. 203, 236

kutah (Far): kısa
k. 2864

küç: güç
k. 1967, 1973, 2862, 3669, 895
k.+iñ 3284, 3916
k.+le 2618, 2810
k.+üm 2867
k.+üñ 1639
k.+ümüz 893

küden: düğün, toy
k. 3218
k.+i.çe 1856
k.+ler.çe 1879

kül: yanan şeylerden artakalan toz
halindeki madde
k. 1020, 1993, 1995, 1995, 1995, 2629,
3235, 3965, 4201, 4775,
4997, 5024, 805
k.+ü 3887

kül-: gülmek
k.-dü 1843, 1853, 2977, 3261, 8, 811
k.-dü-m 2763
k.-e 1243, 1243
k.-er 456
k.-me-di 1177, 932

k.-me-di-ñ 2381
k.-me-ge 2391
k.-me.te 962
k.-mek.de 3824
k.-müş 1864
k.-tür-me 113
k.-üp 1622
k.-üş-dü-ler 803

külfet (Ar): sıkıntı, zahmet, eziyet
k. 1532, 3495, 4077
k.+i 2143
k.+i.yé 3789
k.+im 2469, 3540, 3546

küllü: hepsi, tamamı
k. 4364
k.+siñ 795
k.+si.ñ 1333
k.+sü 349

külümse-: gülümsemek
k.-di 3385

külüş: gülüş
k.+ler.i 1512

kün: gün
k. 1113, 1285, 1291, 1354, 1363, 1370,
1382, 1392, 1404, 1419,
1430, 1468, 1803, 1830,
1880, 1962, 199, 2380, 2392,
2534, 3678, 3686, 369, 3764,
4066, 4100, 4167, 4821, 496,
5, 5056, 5060, 5060, 534,
578, 623, 750, 871, 895

k.+çe 2145, 4101
k.+çe.ki 3005
k.+de 1010, 1018, 1161, 1879, 1910,
1919, 2364, 2813, 3080,
4130, 986

k.+erti 1880
k.+i.yé 4191
k.+ke 1509, 2706
k.+ler 1285, 2388, 3665, 685
k.+ler.çe 2369
k.+ler.i 2511

k.+ler.im 384
k.+ler.in 1830, 1880, 1908, 1920
k.+ler.iñ 2, 369, 534, 552, 578, 602, 870,
895

k.+lük 486, 542, 7
k.+ü 1920, 3303, 3947
k.+ü.çe 1830, 1880, 1908, 2, 2402, 369,
534, 552, 895

k.+üm 1179, 1623, 1647, 2400, 636
k.-er 2926

künbekün (Far): gittikçe, günden güne
k. 1369, 369, 607, 924

kündüz: gündüz

k. 1076, 1282, 1380, 1411, 1442, 1617,
1804, 187, 2148, 2304, 2555,
261, 384, 4, 4029, 4044, 427,
4756, 5054, 527, 551, 602,
739, 895

k.+üm 1624

küneş: güneş

k. 1083
k.+iğ 773
k.+ke 3097

küvenc: inanma, güven

k.+i 1631

-K-**kabir (Ar):** mezar

k.+ke 4037
k.+i 4531

kaç: kaç, sayı

k. 2072
k.+ı 3273

kaç-: kaçmak

k.-arak 2957
k.-ı 4035

kaçan: ne zaman

k. 1009, 1011, 1015, 1019, 1023, 1027,
1943, 1968, 3067, 5068, 5099
k.+ar 3784
k.+da 5011, 5011

kaçak: kaçak

k.+ka 1895, 871

kadâr: ölçüde, derecede

k. 1967

kadın: dişi

k. 5082, 5084, 5084, 5085, 5086

kadır (Ar): her şeye gücü yeten, Allah

k. 1428, 152, 160, 1685, 1712, 295, 299,
303, 307, 311, 315, 319, 323,
327, 331, 335, 339, 343, 603,
642, 923

kadim (Ar): çok eski

k. 1

kadir (Ar): değer, kıymet

k.+i 4959, 4989, 5016

kaf: kaf dağı

k. 1122, 1131

kağaz (Far): kağıt

k. 5032

kahhar (Ar): çok kahreden, ezen,
mahveden, yok eden

k.+ka 642

kahır (Ar): insanın içine işleyen derin
üzüntü, sıkıntı, keder, galip
gelip ezme, perişan etme,
mahv ve helak etme

k. 2021

ķaim (Ar): ayakta durmak

k. 3180

ķal-: kalmak

k.-dı 1127, 1132, 1167, 189, 191, 2143,
2149, 2156, 2622, 2623,
3046, 3489, 61, 819
k.-dı-lar 1827, 262, 5054, 5054
k.-dı-ğ 182, 184, 188, 192, 196, 200,
204, 207, 209, 213, 217, 221,
225, 229, 233, 237, 4001

k.-dık-iğ 3091

k.-di 4292, 4796

k.-du 3002, 895

k.-du-m 1374, 1411, 2621, 392, 4988,
5035, 608, 817

k.-gulu 2959

k.-ıga 3495

k.-ıga-m 3617, 3761

k.-ım 1120

k.-ım 4749

k.-iğ 4200

k.-ıp 197, 378

k.-ır-artı 2600

k.-ma 2286, 2300, 4089

k.-ma-dık 3831

k.-ma-du-k 4047

k.-ma-sı 4766

k.-mağ 4217

k.-mağ-lar-ı-n-da 4654, 4655

k.-maz 3245, 3989, 4096, 4097

k.-miş 3176, 333, 3593, 3764, 5079, 922

k.-miş-am 1693, 544, 547, 656

k.-miş-ağ 4222

k.-miş-ar 480

k.-miş 4358

k.-muş 3498, 3750, 3829

k.-muş-am 1493, 1705, 867

k.-muş-ağ 4119

k.-muş-ar 305

k.-muş-dü 1607

k.-muş-tu 2146, 2195

k.-sa-ğ 2395

k.-ug-artı-ğ 3308

k.-um 4947, 701

k.-un-muş 2215

k.-upa 402

k.-ur 2928, 4097, 4101, 4547, 4548,
4759

k.-ma.ka 4773

k.-mak.attu.m 396
 k.-ır-sa-m 5005
kala (Ar): kale
 k. 2119, 2119, 2120, 4552
 k.+n 2121
 k.+ka 1140, 2119
 k.+sı 4550
 k.+sı.η 2119, 2119
kalb (Ar): yürek, kalp
 k. 2682
 k.+ü 4810
 k.+i 4779
kalık-: kalmak
 k.-atdı 1897, 1900, 1903, 1906
kalk-: kalkmak
 k.-ar 4110
 k.-tı 2337
 k.-tı-lar 1157
kalkın: siper
 k. 835
kamet (Ar): boy, endam
 k. 3982
 k.+ge 2356
 k.+i 1490, 1516, 361, 76
 k.+im 2703, 68
 k.+im.i 684
 k.+iη 2255
 k.+lig 472, 745
kan: kan
 k. 1008, 1017, 1022, 1037, 1603, 1768,
 1776, 1836, 2013, 228, 2429,
 253, 2934, 3146, 3494, 3523,
 4191, 426, 444, 4758, 4778,
 610, 699, 714, 83, 898, 908,
 918
 k.+ı 4276, 4844, 731
 k.+ı.ya 4778
 k.+ıla 4985
 k.+ım.a 571, 979
 k.+ıla 5032
 k.+iη 3683
 k.+lar 1462, 452
 k.+lar.da 3941
 k.+lıg 860
 k.+lug 111, 1174, 1389, 1391, 2428, 971
 k.+lug.ar 430
 k.+ka 1135, 1556, 186, 2339, 36, 400,
 85
 k.+suz 2412
 k.+u.ya 4792
 k.+um 2739
 k.+um.u 2411, 4963, 983

kan-: kanmak
 k.-ar 181
kanat: kanat
 k. 2449
 k.+ı 2524
 k.+iη 779
 k.+iη 2523
 k.+lar.um 549
kanı: hani, hangi
 k. 1945, 2354, 2815, 3021, 4714, 4722,
 4731, 7, 7, 7
 k.+sı 1547, 1991, 1992
 k.+sı.η 626
kanlan-: kanlanmak
 k.-di 4241
kanşar: ön, karşı
 k.+ım.ça 2460
kanu: hani, hangi
 k.+su 3111
kap-: kapmak
 k.-al-diz 4815
kapak: kapak
 k.+ı 3481
 k.+ı.yé 3320
 k.+ın 4435
kapış-: kapışmak
 k.-a-ka-lar-ı-n-da 4644
 k.-ağ 4658
kaptur-: kaptırmak
 k.-o-η 3271
kak-: kakmak
 k.-dı 202
kaklıli
 k.+yé 536, 536
kar: kar
 k. 1283, 4555, 4939
 k.+da 4449
 k.+ı 329
 k.+lug 884
kara: kara, siyah
 k. 1148, 1265, 1388, 1463, 1646, 1775,
 1786, 1884, 1995, 2091,
 2145, 2388, 2457, 2535,
 3106, 3169, 3177, 3228,
 3252, 3254, 3695, 3832,
 4191, 4347, 4496, 4534,
 4814, 4963, 556, 563, 574,
 725, 741, 742, 814, 841, 907,
 954
 k.+da 4474
 k.+lıg 174, 436, 509
 k.+lıg.ça 485
 k.+lig 527
 k.+lig.ar 952

.+lluk.a 2119
 .+lluk.ak 2088
 .+llukek 1976
 .+lug 2560
 .+lug.a 4089
 .+a 3350
 .+sı 1198
arabeht: kötü talih, kötü yazı
 . 1317
aral-: kararmak, karanlık olmak
 .-dı 2141, 3331
araltı: karaltı, belli belirsiz gölge
 .+sı 1113
aranluk: karanlık
 . 4067
arar (Ar): karar, kesin hüküm
 . 4, 4925
 .+ı 2185, 309, 834
 .+ıı 1107
 .+i 4893
 .+rı 3808
 .+um 1487, 246, 3201, 373, 58
arayaz: bahar mevsimi
 . 4443, 4454, 4479, 4484, 4991, 4997,
 4998, 4999, 5018, 5024,
 5025, 5026, 931
 .+uy 5005
ardaş: kardeş
 . 4081, 4131
arın: karın
 . 4877
 .+la 4806
 .+lar.ı.yé 2213
 .+ı 1970, 1973, 3397, 4883
 .+ı.ya 4797
 .+i.yé 1941, 1973
 .+u 4787
 .+u.n.da 1973
 .+um 3500
arış-: karışmak
 .-dı 2015, 3698, 3726
 .-ma-du-m 4299
 .-tı 4843
 .-tur-du-m 3799
arrı: yaşlı
 . 2711, 4146, 4400, 4704, 4704, 4705,
 4705, 4706, 4706, 4707, 4708
 .+lar.ıı 4149
 .+lık 4293
 .+luk 4145
arrı-: yaşlanmak
 .-miş-aı-ıiz 2069
 .-sa 4895

arşı: karşı
 .+sı.a 4372
 .+sı.n.a 4376
arşıla-: karşılamak
 .-yi-lar 4588
arun: israiloğulları zamanında
 zenginliğıyle ün salmış, sonra
 da malı ile birlikte helak
 olmuş bir kişinin adı olup
 dilimizde “çok zengin”
 anlamında kullanılmaktadır
 . 3897
 .+ıı 3682
 .+la 5001, 5028
 .+um.a 3494
aruş-: karışmak
 .-tu-m 1677, 568
arz (Ar): ödünç
 . 1998
 .+ı 1997, 2013, 2013, 2013
 .+ı.lar.ı 1977
 .+ı.nu 1998
 .+ın 1999
 .+um 1977, 1983, 1997
 .+a.lar.um.u 1983
as: adele
 .+ı.n.da 3577
 .+ıı 788
 .+ıı 2773
asab: hayvan eti parçalayıp satan kimse
 . 2008
 .+arti 2013
asr (Ar): küçük kale, saray
 . 2120
 .+ı 2063
aş: kaş
 . 1522, 2764, 3832, 4308, 4464, 734
 .+ı 1193, 1198, 3481, 563
 .+i.yé 540
 .+ıı 2742, 2769, 3906
 .+lar 3167
 .+lar.ı 1063, 146
 .+lar.ıı 1269, 835
 .+lug 1183, 628
 .+uı 1791
 .+uy 4924, 4974
aşeng: iyi, hoş, güzel
 . 1995, 1995, 1995, 2016, 2016, 2022,
 2023, 2053, 2053, 2062,
 2123, 2123, 624, 832
 .+eller 1979
 .+er 2027
 .+erti.ler 2021
 .+rı 1979, 1989

kaşuk: kaşık
 k. 2107, 2108
 k.+ak 2105

kat: binanın bölümleri, meretebe
 k. 2277, 2703, 296, 684, 754
 k.+ça 777
 k.+éy 4915
 k.+ı 3825

kat-: katmak, ilave etmek
 k.-ar 4754
 k.-tı 858

katar (Ar): birbiri arkasına sıralanmış hayvan veya taşıt dizisi, tren
 k. 2090, 534
 k.+ı 4109
 k.+lan 4664
 k.+um 4846

katıl (Ar): katil, öldüren
 k.+ar 559

katlan-: katlanmak
 k.-dı 1681
 k.-ma-si 4470
 k.-ka-ı 4151

katlé-: katlamak
 k.-yir 3820

kaval-: beğenmek
 k.-dı 3597
 k.-ma 3964, 665
 k.-ma-dı 687
 k.-miş 3389

kavra-: deste tutmak, bağlamak
 k.-r-amış 2058, 2059, 2059

kavur-: toplamak
 k.-du 11, 60
 k.-du-m 3413
 k.-ma-du-m 1164
 k.-muş 893

kavza-: kalkmak, yükselmek
 k.-dı 2482, 894
 k.-du-m 1414
 k.-mak-lar-ı-n-da 4647
 k.-yi-lar 4611
 k.-n-dı 2592
 k.-n-dı 1031, 1450, 3332, 3392, 348, 3509, 3671
 k.-du 2196
 k.-miş 3455, 3527, 3571
 k.-n-artı 2179
 k.-t-ma 3471
 k.-r-erti 2481
 k.-yir 4020
 k.+yé 3708, 893
 k.-lar 1865
 k.-ka 1864

kaya: taş
 k. 4555, 4715
 k.-lar 4366, 4449, 4456
 k.-ler 4471

kayıb (Ar): ortada olmayan, yitik, gaip
 k.+ı 1557

kayıp-: kayırmak
 k.-ar 2036
 k.-dı 2121
 k.-du-m 2122
 k.-du-ı 2124
 k.-ır 2105
 k.-miş 4672
 k.-sa 4458
 k.-ar 4678
 k.-ıl-ur 4605
 k.-il-ur 4606

kayna-: kaynamak
 k.-yor 4366

kaz-: kazmak
 k.-an 3346
 k.-ar-artı 2182
 k.-dı 4773
 k.-ul-du 863hadur.luk
 k.-a 1417, 2297, 413
 k.-am 4984
 k.-an 1951
 k.-an+da 834
 k.-an-ak+ça 3356
 k.-ı 2085, 2087, 3014, 3927

kazıl-: kazılmak
 k.-di 5014

kazi (Ar): kadı, hakim
 k. 1611, 1963, 1964, 1965, 1966, 1966, 1966, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973
 k.-ler 1805

kazielhacat (Ar): herkesin dileğini yerine getiren
 k. 1050, 1758, 346

kebistan (Ar): kabristan, mezarlık
 k. 3147
 k.+da 3149
 k.+luk.ka 3143, 750

kebir (Ar): kabir, mezar
 k.+çe 2702, 3185, 4076
 k.-i 3368
 k.-i.ye 3194, 4087
 k.-im 3346
 k.-im.de 3447
 k.+ı 3108, 3195, 4067, 4069
 k.+ke 2704, 3246

kebristan (Ar): mezarlık

ķ. 2439

ķ.+da 3165

ķ.+ķa 4109

kebul (Ar): razı gösterme, onaylama

ķ. 122, 178, 249, 2951, 2972, 3208

kedd (Ar): boy

ķ.-i 1199, 2356

ķ.+i 472

ķ.+im 2413

ķ.+im.i 1025

ķ.+iņ 2352

keddar (Ar): zalim, zulmeden

ķ.-i 2838

kedem (Ar): ayak

ķ. 4624, 63

ķ.+er 3549

kedir (Ar): alın yazısı

ķ. 2011, 2011, 2011, 2011, 3

kedim (Ar): geğmişi uzun zamana dayanan, eski

ķ. 1285, 1690, 2845, 846

keğir (Ar): değer, kıymet

ķ.+iņ 386, 3862

kefes (Ar): kafes

ķ. 1113, 870

ķ.+i 871

kehhar (Ar): Çok kahreden, yok eden, ezen

ķ. 2833

ķ.+ķa 2609

kehķeh (Ar): yüksek sesle, şiddetle çıkarılan ses, gülmek

ķ. 2977

kehr (Ar): insanın içine işleyen derin üzüntü, sıkıntı, keder

ķ.-i 2606, 2609, 3975

kehreman (Far): kahraman

ķ. 1084

kelb (Ar): kalp

ķ.-i 2663

ķ.+im 3732

ķ.+im.de 3448, 92

ķ.+im.e 3626

ķ.+im.i 1296

ķ.+iņ 2682, 3785

ķ.+iņ.de 706

ķ.+i 3206

kelem (Ar): sevgilinin kaşma da benzetilen yazı yazma aleti

ķ. 1183, 1269, 1698, 2590, 3167, 3832, 628, 734

ķ.+iņ 1695

ķ.+ke 3833

kelender (Far): dünya malına önem vermeyen alçak gönüllü insan

ķ. 4054, 752, 759

ķ.+ler.ke 755

keltan (Far): yuvarlanan

ķ. 512, 515

kemer (Ar): ay, mah

ķ. 124, 146, 1484, 628

ķend (Far): dudak

ķ. 2432

ķ.-i 1166, 1495

ķ.+i 1518

ķ.+im 245

ķ.+ke 3830

ķ.+ler.iņ 1239

ķender-: gndganermek

ķ.-ti 5074

ķenimet (Ar): savaşta düşmandan alınan her türlü şey

ķ. 781

ķeraet (Ar): okumak

ķ. 3980

ķerar (Ar): hüküm

ķ.+ı 2972

ķerenfol (Far): eşit çeşit renklerde olan düğüm düğüm ince saplı iek

ķ. 4177

ķerķ (Ar): suya batma, boğulma

ķ. 1264, 1371, 1373, 1432, 1548, 1628, 1672, 654

ķesas (Ar): kıssalar, hikayeler, rivayetler; suçluya işlediği suç misliyle ceza verme

ķ. 3245

ķ.+iņ 3454

ķesd (Ar): niyet, istek, amaç, gaye

ķ. 1445, 1460, 355

ķ.+im.e 559

ķ.+iņ 4139

ķ.+iņ.e 4138

ķesir (Ar): köşk, kk saray

ķ. 1131, 1157

ķ.+i 2708

ķ.+iņ 1157, 1158

ķ.+ke 1131

ķeřeng: iyi, güzel, hoş

ķ. 10, 1157, 1285, 147, 148, 2, 3175, 3680, 466, 484, 5080

ķeza (Ar): kimsenin kaçtı olmadan ortaya çıkan, zarara veya can kaybına sebep olabilen hadise; aderin, Allah tarafından ezelde tayin ve

tespit edilen biçimde ve
zamanda gerçekleşmesi
k. 2583, 2585, 2586, 3033, 3034, 3091
k.+da 2579
k.+siğ 3093
kezel (Ar): gazel, şiir türü
k. 1196, 578, 878
k.+de 2409
k.+i 1114, 1180, 122, 1286, 1483, 1505,
1550, 1760, 1782, 2410,
2425, 350, 407, 424, 445,
511, 552, 627, 716, 832, 871,
941, 965
k.+le 1309, 664, 755
keğir-: seslenmek, çağırmak
k.-ar 1980, 2119
k.-gili 1941
keyb (Ar): göz ününde olmayan, gözle
görülmyen
k. 1558
kible (Ar): müslümanların namazda
yöneldiği yön, cihet
k.-yi 1983, 1984, 1989, 2011, 2116
kıg: davar pıslığı
k. 2035
kıgir-: seslenmek, çağırmak
k.-di-m 2958
k.-i 2950
kıkanak: az pişmiş yumurta
k.+ka 3656
kır-: kırmak
k.-miş 1857
kırak: kenar
k. 4065, 4793
k.+ça 4196
k.+ı.ça 752
k.+i.yé 1550, 367, 801
k.+ka 2440, 2445, 2538, 2582, 3776,
4172, 4198
kırıl-: kırılmak
k.-dı 3226
kırk: kırk, 40
k. 1989, 4656, 4657, 5005
kırh: kırk, 40
k. 1979, 1989, 1998, 1999, 2000, 2000,
2000, 2000, 2000, 2000, 2000
kısmet (Ar): takdir edilmiş olan şey, nasib
k. 4422, 5079
kıssa (Ar): kısa, ibretlik hikaye
k. 4318, 4363
k.+m 4319, 4508
k.+ri 4507
k.+sı.ça 4364

kış: dört mevsimden biri
k. 1977, 1977, 1983, 1983, 1997, 4340,
4392, 4459
kıvraq: canlı, hareketli
k. 2599
k.+arti 1973
kıvrıl-: kıvrılmak, bükülmek
k.-dı 1831
kız: kız evlat
k. 1157, 147, 148, 1978, 2063, 2066,
2067, 2067, 2088, 2105,
3438, 4117, 4119, 4166,
4672, 4673, 4953, 61, 624,
625, 627, 648, 853
k.+da 4671, 4673
k.+de 148
k.+ı 4673, 4911
k.+ı.ri 2125
k.+ım 1978, 1984
k.+ıñ 148
k.+i 1068, 1406, 3269, 4381, 4668,
4671, 478, 56, 6, 686, 801,
832
k.+i.ri 1085, 119
k.+i.se.m 5040
k.+i.siğ 5039
k.+i.ye 5009
k.+i.yé 801, 974
k.+im 2398, 3551
k.+in 853
k.+ıñ 4082
k.+irse.m 10
k.+itti 648
k.+lar 2070, 4316, 4343, 4485, 4675,
4898
k.+lar.ı.n.da 4337
k.+lar.i 4305
k.+lar.i.niğ 2063
k.+lar.ka 4669
k.+lar.uñ 2074, 2075
k.+ler 4367, 4371, 4475, 5135, 802, 803
k.+ler.de 147
k.+ler.i 1320
k.+ler.iğ 801, 848
k.+uñ 2077
kızarmak
k.-dı 4742
k.-miş 1569
k.-muş 1560
kızatur-: kızartmak
k.-u-miz 4742

kible (Ar): müslümanların namazda yöneldiği yön, cihet

ķ. 4551

ķ.+ke 1683

ķ.+m.iņ 3763

kiblegah (Ar): müslümanların namazda yöneldiği kabenin bulunduğu yer

ķ.+da 159

ķ.+sa.m 3462

ķ.+sı 3430

ķ.+um 3609

kigir-: seslenmek, çağırarak

ķ.-ige-ņ 3656

ķ.-miş 1593

kil-: kılmak, yapmak

ķ.-di 1379, 1402, 2, 2162, 3134, 3135, 325, 3374, 3719

ķ.-di-m 241

ķ.-em 1636

ķ.-eņ 693

ķ.-ge 168, 2246

ķ.-ge-m 49

ķ.-me 1749, 2921

ķ.-me-di 1347, 934

ķ.-miş 1683

ķ.-or-ıņ 3981

ķ.-or-lar 774

ķ.-te 546

ķ.-te-ler 2999

kiliç: savaş aleti

ķ. 3855

ķ.+er 835

ķ.+i.n.de 1603

kır-: kırmak

ķ.-di-m 1460, 1470

ķ.-il-ir 1843

kırmızı: renk, kırmızı, al

ķ. 1067, 1146, 1209, 1253, 1322, 2862, 3268, 3683, 400, 476, 591, 64

ķ.+ri 1190

kırk: kırk, 40

ķ. 1113, 1468, 1804, 4, 752, 759

kismet (Ar): takdir edilmiş olan şey, nasib

ķ. 1013, 1325, 1429, 1507, 3065, 3380, 404, 429, 830, 864, 95

ķ.+i 1477

ķ.+im 1376, 1613

ķ.+im.e 2324

kiş: dört mevsimden biri

ķ. 1208, 1517

ķ.+im 1668

kıvrıl-: kıvrılmak

ķ.-miş 972

kiyamet (Ar): semavi dinlerdeki ortak inanişaya göre takdir edilen zamanı gelince bu alemin ve bu alemdeki canlı cansız her şeyin bir anda mahvolup yok olması, ölümlerin dirilmesi, ahiret hayâtının başlaması olayı ve bu olayın meydana geldiği zaman

ķ. 2695, 289, 3099, 3123, 357, 3698, 946, 958

ķ.+çe 281

ķ.+de 3699

kiyas (Ar): bir şeyi diğerine göre değerlendirme

ķ. 314

ķ.+ı 1654

kiyne: kaynamak

ķ.-miş 264

kizil: parlak kırmızı renk

ķ. 1016, 1131, 120, 1307, 1830, 1995, 37, 4408, 460, 466, 4915, 599, 826, 97

ķ.+de 1140

kizilderi

ķ. 4129

kiziş-: kızışmak

ķ.-ti 2786

ko-: koymak

ķ.-dı 4702, 4702, 4702, 4702

ķ.-dı-ņ 2441

ķ.-du 1312, 1837, 1895, 1943, 1970, 2, 2160, 2188, 2446, 3028, 3298, 3330, 3392, 3515, 3533, 487, 515, 602, 667, 871, 905

ķ.-du-m 1396, 1975, 2418, 2855, 4586

ķ.-du-ķ 2019

ķ.-duķ 4723

ķ.-duķ-da 4371

ķ.-ma 1659, 1709, 2041, 3281, 364, 3927

ķ.-ma-duķ 2322

ķ.-ma-m 4978, 5150

ķ.-ma-yor 3054

ķ.-maķ-luķ 2925

ķ.-maz 4167

ķ.-maz-arti 2059

ķ.-maz-lar 4721

ķ.-miş 4672, 4716

ķ.-miş-amış 5154

ķ.-mor-ıņ 2821

ķ.-muş 118, 119, 2843, 3611, 3816, 3906

.-muş-am 2907
 .-muş-añ 20, 28, 3911, 846
 .-muş-du 1951
 .-key 5031
 .-yı 1990, 2047, 2085
 .-yı-lar 2072
 .-yın-mış 4724
 .-yık-a-m 4703
 .-yi-lar 4610
 .-yo-m 4701
 .-yo-ñ 4700, 4700, 4700
 .-yor 1991, 2102, 2927, 3064, 4272,
 4671, 4695
 .-yum 2082, 2115
 .-yur 1990, 2848, 4705

oca: eş

.+sı.yé 3834

odduş (Ar): düşünölebilecek bütün noksan sıfatlarından münezzeh” anlamında esma-i hüsnadan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dır

.+lar 757

odret (Ar): kuvvet, güç

.+i.n.de 367

.+i.yé 3113

.+iñ.de 1034, 1716

.+lig 1054

ol: kol

. 2268, 260, 894

.+iñ 2102

.+i.yé 1571

.+lar.ı 85

.+lar.iñ.a 2113

.+lug 5151

.+u 1215

.+um 1420, 854

.+um.a 3618

.+uñ 2347

.+uñ.da 4207

.+uñ.u 843

olay: basit, kolay

. 4639, 4656

.+laş.dı 1854

ollac: kucak

.+iñ 3578

ollacla-: kucaklamak

.-dı 1806

.-muş 1594, 1781

oltu: koltuk, koltuk altı

.+a 3460

om (Ar): aynı soydan gelen, dil, töre ve kültürleri ortak insan topluluu, budun

. 3179, 3348, 3714, 5011

on-: konmak

.-ar 2077, 2077, 4802, 581

.-du 1029, 1056, 1113, 1813, 1833,
 1835, 1845, 1856, 1866,
 1866, 1870, 3631

.-du-lar 1110

.-ma-du-m 1165

.-muş 576

.-ua 170

onak: konak, büyük ev

.+ı 3656

.+a 3636, 3655

.+um 3634

ona (Far): gonca, tam açmamış gül

. 105, 1183, 134, 1670, 4492

.+lar.un 4633

.+lıg 1608

.+lug 1151

.+rsa.m 618

.+sı 497, 932

.+sı.n.da 4630

.+yi 1070

onşu: komşu

. 1883, 1884, 1889, 1890

.+da 3348

.+m 1586

.+ñ 3179

ontur-: kondurmak

.-mor-um 3497

oñ: koyun

. 1887, 1888, 1889, 4804

.+amiş 4523

.+ı 4401, 4710, 4711, 4713, 4713,
 4713, 4715, 4716

.+ı.a 4710, 4710, 4714

.+u 1845, 1845, 1845, 1846, 1848,
 1849, 1850, 1850, 1851, 1853

.+u.lar 3676

.+da 4389

.+lar 4341

op-: kopmak

.-du 3698

.-ıa 2049, 2049

oppa: şapka, başlık

.+sı 1217

orkunc: korkulan şey

. 1121

or-: korkmak

.-am 2334

.-ar-amiş 2020, 5150

.-arti 4882

.-ayor 4780

.-i 4285

- .-ma-dı-ı 3282
 .-ma-sın gılan
 .-mor-um 3098
 .-u 4929
 .-uga 3948
oru: korku
 .+da 1158, 1393, 1895, 1942, 1944,
 486
 .+lug 1410
 .+uı 1113
 .+sı.n.da 4690
 .+su 4273
 .+su.n.da 1942, 2562
 .+suz 2783
oı-: koımak
 .-a 1519, 1519
 .-arti 4882
oıa: bele bağlanan uzun, enli veya ensiz
 kumaı
 .+u 4662
oıandar: asker almak
 .+lu 3
ota: deriden torba, deri kesesi
 . 1108, 1966
 .+ı 1966
 .+lar.ı 1108, 1108
ovl (Ar): sız, kelam
 . 3207
 .+ı 2725
ova (Far): Şiddetli tartııma
 . 1543
 .+la 655
ovs (Ar): yay biiminde olan Şey
 . 1654
oy-: koymak
 . 1968, 3666, 3804
 .-ın-ur 4480
 .-say 4971
 .-ul-du 2505
 .-um 2780
 .-ur 1968
 .-ur-attı 1112
oyun: koyun, kucak
 . 1902, 4601
 .+u.a 1595, 2146, 3593
 .+uı.a 3750
 .+lar 3677
ubur (Ar): kabirler, mezarlar
 .+a 3197
 .+u 3189
udret (Ar):k uvvet, gı, iktidar
 .+i.n.de 1760
udur-: kudurmak
 .-du 3389
udruk: kuyruk
 . 3724, 3728, 3776
 .+ı 2166
 .+u 3729, 3733, 3788
 .+u.ya 2846
 .+um.a 2907
 .+uı.u 2544
uduru: kuyruk
 . 3739
 .+a 3737
ul: kul, kle, Allahın yarattığı
 . 1763
 .+lar.a 1412
 .+lu 1309, 3251
 .+u.yam 1752
 .+uı 1035, 116, 1567, 179
ulam (Ar): delikanlı,gen
 . 1998
ulak: kulak
 . 116, 121, 1476, 2055, 238, 2491,
 2492, 2496, 2777, 376, 4178,
 4190, 4942, 73, 846, 96
 .+ı 2650, 4134, 835
 .+i.y 1968
 .+lar.a 4623
 .+lar.i.y 1031
 .+um.a 2947
 .+um.u 3437
ulay: yakın, uygunsuz
 . 1179
ullan-: kullanmak
 .-dı 871
 .-muı 1082
um: iranda bir Şehir
 . 4331, 4581
umru (Far): güvercin ailesinden bir kuı
 . 1271, 144, 4185, 878
 .+la 466
ur-: kurmak, yapmak
 .-a-lar 4082
 .-ar-artı 3157
 .-du 1083
 .-du-m 1443
 .-du-ı 958
 .-muı 3738, 4197
 .-muı-ar 2528
uran (Ar): islam dinin kutsal, temel kitabı
 .-i 1695
 .+u 227
urak: kutu, rutubetsiz, nemsiz
 .+ı 4570
 .+ı.si 4338
 .+ın 4582

ķurban (Ar): Allah yolunda kesilen koyun, dana, deve vb. hayvan
 ķ. 1041, 1195, 1225, 1233, 1494, 1800, 1859, 2348, 2367, 2376, 2619, 2625, 3354, 4674, 540, 723, 740, 979
 ķ.+luķ 5132
 ķ.+ķa 1742, 65
ķurbet (Ar): yabancı memleket
 ķ.+çe 2286, 2300, 2303, 2406
ķurduķ: kuyruk
 ķ. 4888
ķurla-: gürlemek
 ķ.-yor 4320
ķurru-: kurumak
 ķ.-du 2565
 ķ.-upa 4672
ķurruķ: kuru
 ķ. 3330, 4383
ķurt: kurt
 ķ. 4757
ķurtar-: kurtarmak
 ķ.-dı-ņ 1084
ķurtul-: kurtulmak
 ķ.-du 2581
 ķ.-du-lar 349
 ķ.-ma-du-m 1012, 1563
 ķ.-ma-sı 3210
 ķ.-maz 678
 ķ.-maz-aķ 1160
 ķ.-muş 502
 ķ.-ubil-me-m 356
ķurul-: krulmak
 ķ.-du 1004
ķus-
 ķ.-ar-artı 2570
ķussa (Ar): gam, keder, hüzin
 ķ.+la 1624
 ķ.+lar 1539
ķusur (Ar): eksiklik, noksan
 ķ.+um 2875
ķuş: kuş, uçan bir hayvan
 ķ. 1028, 1029, 1030, 1031, 1113, 1113, 1157, 1221, 1444, 1446, 1450, 153, 157, 161, 169, 1830, 1864, 1865, 2076, 2076, 2169, 2583, 4561, 4602, 4609, 4705, 4706, 4708, 4710, 4710, 4712, 4713, 4713, 4713, 4716, 4716, 4720, 4721, 4722, 4724, 4725, 4728, 4730, 4732, 4821, 4823, 871
 ķ.+da 4713

ķ.+ıņ 2077
 ķ.+i 4450
 ķ.+lar 1838, 1840, 466, 468, 4715
 ķ.+lar.ıņ 484
 ķ.+ķa 1058, 1860, 4713, 4721, 4721, 4730, 4757
 ķ.+u 1115, 1575, 1813, 2081, 872
 ķ.+um 1587, 3631
 ķ.+uņ 1030, 1454, 443, 4704
 ķ.+uttu 1030
ķuvvat (Ar): kuvvet
 ķ. 3729
 ķ.+lug 1691
ķuvvet (Ar): kuvvet
 ķ. 4778
 ķ.+lug 278
ķuy
 ķ. 535, 833
ķuzu: kuzu, koyunun yavrusu
 ķ. 1857, 1873, 1875, 1881, 1883, 1896, 3502
 ķ.+lar.ıņ 1848
 ķ.+luķ 4341
 ķ.+m.u 1861, 1863
 ķ.+ķa 1882
 ķ.+rsa.m 1883
 ķ.+ņ 1859, 4389, 1849, 1850, 1852, 1853, 1854, 1858, 1862

-L-

la (Ar): olumsuzluk edati
 l. 3470, 3908
laf (Far): söz, kelam
 l. 2779
 l.+ıı 1299
 l.+ıı 2854
lal (Far): dilsiz
 l. 2766, 2858, 2998, 3307, 3433, 4132, 4951
lala: erkek kardeş
 l. 1867, 2472, 3350, 3449, 3591, 4008, 4080, 4131, 4204, 4205, 4531, 524
 l.+da 1318
 l.+lar 1555, 1854
 l.+m 1977, 1978, 1979, 3339
 l.+sı.n.da 2233, 2472
 l.+sı.ı 1318
lalazar (Far): lale bahçesi
 l. 4181
 l.+ım 1499
 l.+ķa 3400
 l.+um 724

- lale (Far):** bir çiçek türü
l.+çe 596
- lamakan (Ar):** yersiz, yurtsuz, mekansız
l.+ı 3745
- laş (Far):** ölü beden, kötü kokulu hayvan
ölüsü
l.+ın 2102
l.+ka 3696
l.+um 3355
- lavaş (Far):** ince pide, yufka
l.+ı 3657
l.+iğ 2217
l.+lar.da 1842
- layezal (Ar):** bitmez, ebedi
l.+ka 3973
- lay (Far):** tortu, çamur, kül
l.+ı.ça 4799
- layuk (Ar):** uygun, münasip, yaraşır
l. 2822
- lazum (Ar):** gerekli, lüzumlu
l. 2507, 3229, 3747
l.+ar 2675, 2893
- leb (Far):** dudak
+i.çe 769
l.+iğ 1166, 2432
l.+iğvara 1495
l.+ler.i.n.de 1256
l.+ler.iğ 1792
- lebas (Ar):** elbise, giyecek
l.-i 3576
- lebib (Ar):** akıllı, zeki
l.+i 2586
- lec (Far):** ayak direme, çekişme, inat etme
l. 2638
- lefs (Ar):** söz, kelam
l.+erti 3232
- lehze (Ar):** göz açıp kapayıncaya kadar
geçen süre
l. 1639, 2525, 2872, 3260, 3688, 908,
908
l.+çe 3089, 520
- lein (Ar):** lanetlenmiş, lanetli
l.+ke 3070
- lel (Ar):** parlak, kırmızı renkli kıymetli taş
l.-i 1192, 507
- lemyezel (Ar):** yok olmaz, zeval bulmaz,
baki, ebedi
l.+er 2668
- lenet (Ar):** Allah'ın rahmetinden, af ve
merhametinden mahrum
olma
l. 2275, 3224, 3309, 3311
- leng (Far):** aksak, topal
l. 3247, 4035, 4047
- lenger (Far):** gemi çapası, demiri
l. 2287
- lerzan (Far):** titrek, titreyen
l.+ar 2185
- leşker (Far):** asker
l.+i 3820
l.+i.len 4642
- lehte (Far):** parça parça
l. 181, 181
- lehtelen-:** parçalanmak
l.-di 1037
- lezzet (Ar):** ağızla hissedilen tat, çeşni
l.+i 4147, 4217
- léyli (Ar):** çok aşık kimse, leyla ve mecnun
hikayesinde geçen sevgili
l. 1350, 3881, 4635, 4982,79
l.+le 1052, 1330
- litafet (Ar):** hoşluk, güzellik
l.+çe 2524
- libas (Ar):** elbise, giyilecek şey
l. 5080
l.-i 2504
l.+ı 1197, 841
- loğazla-:** dalga geçmek
l.-ma-da 2831
- loğma (Ar):** bir seferde yutulabilecek
yiyecek
l. 2465, 3414, 4399
- lotf (Ar):** iyilik,yumuşaklık, hoşluk, bağış,
bağışlama
l.-i 3374
- luft (Ar):** iyilik,yumuşaklık, hoşluk, bağış,
bağışlama
l. 3553
l.+la 3517
- lumma:** büyük, kocaman
l. 2805, 2805
- luğma (Ar):** bir seferde yutulabilecek
yiyecek
l. 2456
- luva:** yuva
l. 1717, 4398
l.+m.u 982
l.+ka 1126
l.+sı 1056
l.+sı.n.da 1080
l.+si.yé 1114, 1451
- lütf (Ar):** iyilik,yumuşaklık, hoşluk, bağış,
bağışlama
l. 1441, 2239, 2368, 577, 890
l.-i 3384
l.+iğ.la 3431
l.+ü 939
- lütfen (Ar):** lutuf olarak, lutuf göstererek
l. 687

-M-**ma (Ar):** su

m. 2660

macara (Ar): baştan geçen olaylar, haller

m. 1645

m.+da 2582

m.+ka 899

m.+si.ğ 1931

maçin: çinin ülkesinin adı

m. 1, 1547

m.+de 1597

m.+ke 1619

mader (Far): anne

m. 2286

madyan (Far): dişi at

m.+ı 4916

mağar: mağara

m. 1947

m.+ı 1950

m.+ka 1947

mah (Far): ay, kamer

m. 1062, 3167, 542

m.-i 1182, 1273, 1486, 1515, 1648,
1785, 3756

m.+ı 218, 40

mahal (Ar): yer, mekan, mevki

m.+ka 3020

mahan (Far): vaşkan köyünde bir dağın
ismim. 4290, 4300, 4310, 4320, 4330, 4340,
4350, 4360, 4370, 4380,
4390, 4400, 4409, 4414,
4419, 4429, 4439, 4449,
4459, 4469, 4479, 4489,
4499, 4509, 4519, 4529,
4539, 4549, 4559, 4569,
4579, 4589, 4599, 4609,
4617, 4619, 4624, 4629, 4634**mahşer**

m. 4929

makan: mekan, yer

m. 1223, 1456

m.-i 46

m.+ça 27, 59

m.+da 7, 871

m.+ı 119, 147, 580, 582, 586, 590, 594,
598, 686

m.+ım 10, 26

m.+ıñ 757

m.+i.yé 1307, 578

m.+ka 1085, 1116, 466, 489

m.+umuş 599

mal (Ar): mülk, varlık, servet

m. 1314, 2373, 3952, 4138, 4144, 4147

m.-i 2745, 3954, 5093

m.+ı 1793, 3814, 3852

m.+ı.si.yé 669

m.+ı.yé 2988

m.+ıñ 3937, 670

m.+i.ğiz.ka 4528

m.+ıñ 3909

m.+u.yu 4085

malamet (Ar): azarlama, kınama, yerme

m. 2131

malık (Ar): bir şye sahip olma

m. 2830, 3294

mamur (Ar): gelişip güzelleşmiş, bayındır

m. 2000

man: üç kilo

m. 2152, 4523

m.+i 4523

man-: benzemek

m.-iyor 836, 2731

m.-or 1200, 1216, 1262, 1517

mağal (Ar): söz, laf

m.+ka 3608

mağam (Ar): yer, mevki

m.+ça 297, 778

m.+ıñ 759

m.+ka 4058

mağar (Ar): durulan yer, mevki, mesken

m. 519

mağul (Ar): akla uygunm. 1405, 1428, 1435, 1639, 1760, 1861,
1966, 1968, 2387, 3, 3476,
3599, 625**mar (Far):** yılan

m. 3492

marğa: iranda bir şehir

m.+da 4651

m.+ka 4650

maral: dişi geyik

m.+um 732

masal (Ar): kulaktan kulağa nakledilerek
nesilden nesile geçen hayali
hikaye

m. 2016, 5008

m.+lar.da 5008

matal: masal

m. 5008, 5147

m.+ı 3845

m.+ıñ 5151

matem (Ar): yas

m. 309, 3157, 4104, 4177, 4881

m.+im 1673

matlab (Ar): istenilen, talep edilen şey
m. 4852

mavlağ: çok

m. 1056, 1121, 1470, 1593, 1770, 1795,
1924, 1942, 2161, 2386,
2435, 2639, 2909, 3106,
3110, 3134, 3144, 3170,
3547, 3672, 3943, 585, 605,
853

m.+ar 2137

mağluk (Ar): Allah'ın yarattığı, yok iken
var edilmiş

m. 5074

m.+ı 4892, 5075

maye (Far): maya, asıl, öz

m.-yi 3096, 4169

mayıl (Ar): ağılim, ilgi gösterme

m. 129, 4103

meaş (Ar): yaşamak ve geçinmek için
gerekli şey, rızık, yaşayış
dirilik

m. 2199, 3916

mehhüt (Ar): şaşmış, şaşırılmış

m. 1827

mebud (Ar): kayıtsız, şartsız kulluk
edilmeye layık olan, Allah

m.-i 3987

m.+ka 2478

mecal (Ar): güç, kuvvet, takat, derman

m.+ı 3426

mecazat (Ar): gerçek anlamı dışında
kullanılan söz

m. 2005, 2007, 2010

mecid (Ar): şanı, şerefi yüce olan

m. 1695

meclis (Ar): bir konuyu konuşmak,
görüşmek için yapılan
toplantı, toplanılan yer

m. 2589, 3217

m.+çe 222

m.+ler 4082

m.+ler.çe 193

mecma (Ar): toplanılan yer, toplantı yeri

m.+sı.n 4476

mecnun (Ar): çıldırmış, deli, divane

m. 1133, 1350, 1356, 456, 4982, 565,
570, 686, 78, 970

m.+am 4635

m.+ar 1052, 1330

meded (Ar): yardım, imdat

m. 1424, 1684

mededkar (Ar): yardımcı, yardımı seven
m. 1094

m.+iñ 1098

m.+iñ 250

medhuş (Ar): korkmuş, ürkmüş, şaşkınlık

m. 1242, 4026, 1264

medrese (Ar): okul

m. 4314, 4315, 4703

m.+çe 4700

m.+çe.miş 2016

m.+de 2030

m.+ke 4869

m.+si.n.de 2016

m.+si.n.e 2027

mefatih (Ar): anahtarlar

m. 3963

meger (Far): oysa ki, halbuki

m. 1919, 2606, 2642, 2823, 2893, 3011,
3013, 3016, 3749, 3751,
4954, 5155

megmum

m. 2197

megr (Ar): hile, düzen, aldatma

m. 3255

mehal (Ar): yer, mekan, mevki

m.+a 4504

mehbub (Ar): sevilen kimse, sevgili

m. 108, 2285, 3599

m.+ka 45

mehbüs (Ar): bir yere kapatılmış,
hapsedilmiş

m. 2603

mehel (Ar): yer, mekan, mevki

m.-i 2665, 2666

mehle (Ar): şehirde, ilçede, köyde bir
bölge

m.+ke 2163

mehliga (Far): yüzü ay gibi olan

m. 87

mehnet (Ar): sıkıntı, zorluk, eziyet

m. 1021, 657, 829

m.+le 457

mehreban (Far): şefkatli, merhametli,
güler yüzlü dost

m.+iñ 1552

mehrem (Ar): başkalarından gizlenen,
saklanan

m. 1372, 1660, 1737, 1745, 187, 216,
340, 3407, 4, 702

m.+i 1257

m.+im 1671, 657

m.+iñ 3632

m.+ler 4

mehşer (Ar): ahiret hayatında bütün insanların, dünyada yaptıklarının hesabını Allah huzûrunda vermek üzere tekrar dirilip toplanacakları yer, çok büyük kalabalık
 m. 2402, 2471, 3691, 3947
 m.+çe 2472, 2928, 3366
 m.+er 576
 m.+i 3121, 821, 958

mehveş (Far): yüzü ay gibi olan, ay yüzlü güzel
 m. 86

mehzun (Ar): üzüntülü, gamlı, kederli
 m. 2932, 2223, 2839, 3522
 m.+am 4634

mekan (Ar): yer, mahal
 m.+ka 1468
 m.+um 50

mekr (Ar): hile, düzen, aldatma
 m. 2162, 3209, 3441, 3453, 4095, 2729

mekteb (Ar): okul
 m.+ke 5005

mektebhane (Ar): okul
 m.+çe 2042
 m.+de 2030
 m.+ka 2041

melahet (Ar): güzellik, şirinlik; gemicilik
 m. 1253
 m.+lig 2490, 474

melaib (Ar): oyun oynanan yer, oyunlar
 m. 2136

melaik (Ar): melekler
 m. 4277, 54
 m.+ler.iç 775

melaike (Ar): melekler
 m. 1514

melal (Ar): hüznün, keder
 m.+ıç 2279, 3937
 m.+um 3539

melamet (Ar): azarlama, kınama
 m. 1380, 1766, 24

melayik (Ar): melekler
 m. 1611

melaz (Ar): sığınak, saklanılacak yer
 m.+i 3715

melce (Ar): sığınacak,iltica edecek yer, sığınak
 m. 3717
 m.-i 3715

meles: temiz, açık, güzel
 m. 10

melik (Ar): hükümdar, padişah, hakan
 m.+ler.i 4574

m.+ler.in 4645

melike (Ar): kadın hükümdar veya hükümdar karısı
 m. 1263, 1263

meliqa (Far): yüzü ay gibi olan, ay yüzlü güzel
 m.+lar 3172

melun (Ar): Allah'ın lanetine uğramış, rahmetinden mahrum kalmış, lânetlenmiş, lanetli
 m. 2644, 2812, 2838, 2920, 3444
 m.+iç 3068

memek: meme, göğüs
 m. 2263
 m.+i.çe 1910
 m.+im.çe 1916, 1929, 1939
 m.+ler.i 1211

memleket (Ar): ülke, vatan
 m. 4646
 m.+i.çe 1
 m.+i.yé 1526, 1547

memnun (Ar): sevinen, mutlu olan
 m. 4750

memür (Ar): memur, görevli
 m. 2902

men: ben
 m. 10, 10, 1014, 1020, 1084, 1084, 1085, 1103, 1111, 1120, 118, 1194, 1195, 1214, 124, 1277, 1299, 1375, 1382, 1386, 1396, 1427, 1428, 1435, 1438, 1442, 1458, 1464, 1489, 1507, 1535, 1547, 1549, 1549, 1563, 1565, 16, 1618, 1625, 1632, 1633, 1639, 1666, 1674, 1683, 17, 179, 18, 1838, 1850, 1858, 1883, 1887, 19, 1913, 1917, 1919, 1920, 1924, 1926, 1930, 1936, 1940, 1949, 1957, 1962, 1962, 1975, 1977, 1979, 1979, 1983, 1983, 1984, 1984, 1987, 1987, 1987, 1989, 1997, 1999, 1999, 2001, 2011, 2013, 2015, 2015, 2022, 2022, 2022, 2033, 2041, 2047, 2049, 2052, 2052, 2052, 2054, 2055, 2062, 2066, 2066, 2066, 2071, 2071, 2071, 2082, 2084, 2093, 2098, 2100, 2106, 2118, 2122, 2124, 2270, 2276, 2317, 2326, 2334,

- 2336, 2361, 2371, 2404,
2459, 248, 252, 2536, 256,
257, 2619, 2620, 2625, 2636,
2638, 2639, 2689, 2691,
2692, 27, 2720, 2763, 2780,
2863, 2873, 288, 2888, 2954,
2956, 2960, 3029, 3040,
3067, 3075, 3079, 3086,
3088, 3094, 3104, 3105,
3111, 3112, 3113, 3117, 324,
3250, 3253, 3289, 3347,
3454, 3461, 3495, 35, 351,
3546, 3552, 3553, 356, 359,
3620, 3622, 3625, 3626,
3635, 3638, 3666, 3668,
3754, 378, 3795, 3804, 3805,
3806, 391, 395, 402, 4132,
4248, 4248, 425, 4298, 43,
4701, 4703, 4716, 4724,
4728, 4781, 4839, 4840,
4847, 4848, 4865, 4945,
4947, 4948, 4961, 4977,
4981, 4982, 4986, 5, 5005,
5007, 5008, 5009, 5033, 51,
5150, 5150, 5154, 544, 547,
568, 569, 570, 571, 583, 587,
59, 615, 619, 627, 646, 661,
686, 701, 739, 761, 780, 797,
798, 855, 857, 861, 865, 869,
882, 905, 906, 926, 954, 956,
97, 974, 975, 981
- m.-i 1374, 1748
- m.+de 1124, 1285, 1469, 1548, 1549,
2112, 2288, 3292, 3670,
3978, 4074, 409, 411, 412,
415, 419, 423, 4234, 4238,
4242, 4246, 4250, 4254,
4258, 4262, 4302, 4615,
4703, 4780, 4937, 537, 685,
695
- m.+di 4483
- m.+di.le 185, 214
- m.+e 1066, 1070, 1084, 1084, 1361,
1381, 1402, 149, 1626, 166,
168, 1867, 1979, 1989, 1998,
2016, 2018, 2022, 2100,
2112, 2117, 2122, 2239,
2279, 2335, 2363, 2365,
2379, 2468, 2471, 2608,
2614, 2641, 2663, 2715,
2733, 2772, 2800, 2880,
2910, 3084, 3229, 3251,
3284, 3285, 3286, 3306,
3367, 3442, 352, 354, 3552,
3553, 357, 358, 362, 3651,
366, 3661, 3753, 3767, 4006,
4075, 4353, 4692, 4693,
4695, 47, 4724, 4728, 561,
60, 627, 830, 838, 868, 911,
912, 913, 914, 96, 97, 989
- m.+em 4569, 4570, 4571
- m.+erti.m 4664
- m.+ertü.m 4933, 4934, 4936
- m.+i 10, 1017, 1030, 1034, 1047, 1051,
1202, 1257, 1356, 1358,
1401, 1423, 1447, 1450,
1466, 1512, 158, 16, 1609,
162, 1639, 164, 1659, 1709,
1749, 1753, 179, 179, 179,
1883, 1887, 1889, 1893,
1893, 2005, 2039, 2041,
2041, 2052, 2052, 2054,
2066, 2082, 2091, 2106,
2238, 2240, 2247, 2256,
2263, 2319, 2364, 2420,
2441, 2660, 2661, 267, 27,
2700, 275, 2761, 283, 2865,
2902, 2908, 2941, 2963, 30,
3065, 3066, 3069, 3070,
3082, 313, 3161, 3247, 3252,
3310, 3349, 3439, 3444, 346,
347, 3537, 3611, 3613, 3614,
3632, 364, 3752, 3759, 4004,
4120, 4448, 4613, 4670,
4691, 4923, 543, 60, 604,
609, 613, 617, 634, 640, 641,
658, 706, 709, 738, 901, 904,
916, 919
- m.+im 10, 1026, 1113, 123, 1485, 1487,
1491, 1495, 1499, 1503,
1832, 1834, 1842, 1847,
1850, 1852, 1861, 1863,
1893, 1893, 1948, 1971,
1976, 1977, 1978, 1998,
2000, 2001, 2026, 2049,
2052, 2052, 2052, 2066,
2066, 2079, 2087, 2090,
2112, 2248, 2313, 2314,
2324, 2380, 2423, 2535,
2690, 2702, 2717, 276, 2875,
2876, 2904, 2911, 2947,
3021, 3242, 3244, 3288,
3304, 3443, 3502, 3701,
3716, 383, 4487, 4506, 4620,
4686, 4688, 469, 4704, 4706,
471, 4712, 4714, 4722, 4730,
475, 479, 50, 5006, 5038,

535, 603, 645, 648, 656, 736,
832, 937, 97
m.+im.eller 2116
m.+im.ki 1946
m.+ü 4860
m.+üm 1043, 1085, 1176, 1448, 1452,
1548, 1768, 1771, 1967,
1969, 462, 931

mena
m.+ça 3883

menbe
m.-i 2672

menber
m.+çe 2653

menem: bencillik
m.+lik 673

menman (Ar): (Allah'ın sıfatı olarak)
Kullarına hadsiz hesapsız
nimetler veren, sınırsız iyilik
ve ihsanda bulunan
m. 1724, 3130

menkel: mangal kelimesinin eski
metinlerde geçen asıl şekli
m. 4394

mensur (Ar): düz yazı
m. 162, 1609

menzil (Ar): iki konak arası uzaklık
m. 1110, 1526, 1593, 261
m.+çe 4217
m.+er 2663, 4211, 4214
m.+i 3828, 4213
m.+im.e 3647
m.+ke 4223

menzilgah (Ar): yolcuların konakladıkları
yer
m.+in 1091

meķam (Ar): durulacak yer, durak, mekan,
yer
m.+ı 2667

meķdem (Ar): gelme, geliş
m. 3604

meķdür (Ar): Allah tarafından takdir
edilen, kader icabı olan (şey),
mukadder, elden gelen şey;
güç, kuvvet
m. 3753

meķsed (Ar): amaç
m.+i.yé 3583
m.+ke 2222
m.+ler.i.yé 1827

meķsud (Ar): söylenilmek, belirtmek
istenilen, kastedilen
m. 316
m.+ķa 3483

mer (Ar): adam, erkek, kişi
m.-i 4053

merac (Ar): yükselme, yükseliş
m.-i 3991

mercan (Ar): ılık denizlerde yaşayan, aēaē
gibi kök salarak büyüyüp
gelişen, kırmızı renkli, kalker
iskeletli hayvan
m. 2435
m.+lug 43, 503

merd (Far): yiēit, cesur
m. 2889, 3688, 4114
m.-i 1642, 2586, 2640, 3801, 3860,
3946, 3971, 4129

merdan (Far): mert insanlar, yiēitler
m. 1423, 866

merdana (Far): mertçe, yiēitçe
m. 1418, 5079

merdum (Far): insan, adam
m. 4022
m.-i 1454

merdumazar (Far): insanı inciten
m. 2820, 2834

merdüd (Ar): kovulmuş, defedilmiş
m.-i 2970

mercz (Ar): hastalık, illet
m. 3333, 3864

merheba (Ar): selam, iyi günler, günaydın
m. 2978

merhem (Ar): ilaē
m. 4396, 4501

merhemet (Ar): acıma
m. 1001, 265, 868, 989
m.+lig 923

merifet (Ar): beceri, kabiliyet, hüner
m. 1650, 223
m.+de 2676, 3805
m.+er 2665

merkeb (Ar): eşek
m.+i.n.de 4610
m.+im 4612

mermer: renkli, damarlı bir taş türü
m. 3176, 4917

merķad (Ar): mezar, kabir
m. 4665

mertebe (Ar): rütbe, kademe, basamak,
sıra
m. 2120

meruf (Ar): bilinen, belli olan, malum
m.+am 3029

mesahib (Ar): aydınlatma araçları,
kandiller, çıraēlar
m. 3786

mesjid (Ar): ibadet edilen yer

m. 2691

m.-i 1091, 1722, 296, 777

mesdud

m. 2201

mesel

m. 1976

mesela

m. 1976, 2001, 2023, 2023

mesele

m. 4151

meselen

m. 2016, 2088, 5006, 5079, 5106, 5116,
5118, 5156, 5156

mesken (Ar): oturlan, ikamet edilen yer

m. 1443, 3215

m.+i 300

meslehet (Ar): iyi olan, iyiliğe yol açan; iş,

mesele

m. 967

m.+i 2448

mest (Far): kendinden geçmiş, sarhoş

m. 1264, 1287, 1354, 3855, 663

m.-i 3048

mestan (Far): kendinden geçmişcesine,
sarhoş olmuşcasına

m. 1063, 1193, 833

m.+ım 15, 382

m.+ka 1184

mestana (Far): kendinden geçmişcesine,
sarhoş olmuşcasına

m. 1184, 1287, 135, 136, 1446, 556,
562, 574, 76, 760

meşere (Ar): maskara

m. 3120

meşgul (Ar): bir şeyle uğraşma, bir iş
yapmakta olan

m. 2043, 3766

m.-i 3898

meşkul (Ar): bir şeyle uğraşma, bir iş
yapmakta olan

m. 1158, 6

meşuk (Ar): aşkla sevilen, aşık olunan
kimse

m.+ıj 1261

m.+uıj 1569

metleb (Ar): istenilen, talep edilen şey

m.+çe 3849

m.+de 3161

m.+i 1578, 2651, 2967, 708

m.+i.yé 1263, 1806, 1827, 3763

m.+ıj 2910

meva (Ar): sığınak, sığınılacak yer

m. 3717

mevla (Ar): Allah, Tanrı

m. 3485

mevluk (Ar): yaratılmış, yoktan var
edilmiş

m. 1760, 2821

m.+lar.ı.yé 4015

meydan (Ar): geniş yer, açıklık, alan, saha

m.+ça 1603, 195, 2015, 210, 4276,
4284, 4866, 4914

m.+i 2001

m.+um 1642

meye: bana

m. 4850, 4853, 4854, 4856, 4862, 4864,
4868, 4870, 4908, 4938

meyer: oysa ki, halbuki

m. 1013

meyl (Ar): eyilim, tercih

m.+i 3880

meyus (Ar): ümidi kalmamış, ümitsiz

m. 2604, 3066, 3297

mezar (Ar): ölülerin gömüldükleri yer,
kabir

m. 3191

m.+ka 3192, 3196

mezemmet (Ar): kınama, yerme, kötüleme

m. 3514

mezheb (Ar): dinin görüş ve anlayış
farklılıkları

m. 3402

mezher (Ar): bir şeyin görünür duruma
geldiği hal

m.-i 3925

mezlum (Ar): haksızlığa uğramış, zulm
gören

m. 4018, 2612, 2737

mezmün (Ar): kastedilen asıl anlam

m.+ü 2253

mezür (Ar): mazereti bulunan, özürlü

m. 3752

mezzağ: mizah

m. 3798

méhman (Far): misafir, konuk

m. 3614, 3637, 3639, 3643

m.+da 3654

m.+lar.ıj 1570

m.+lar.ka 1804

m.+ka 3635

méhnet (Ar): sıkıntı, zorluk

m. 1345, 1531, 1565, 2723, 3312, 3474,
4013

m.+i 1316

m.+im 1614, 3547

- méhr (Far):** güneş
m.+i 1244
m.+iç 690, 736
- méhrab (Ar):** cami, mescit gibi ibadet yerlerinde kible duvarında bulunan, cemaatle namaz kılınırken imamın önünde durduğu, zeminden biraz yüksek girintili yer
m.+ka 3087
- méhreban (Far):** şefkatli, merhametli
m.+ar 3868
m.+lar 204, 237
m.+um 2254, 390
- méve:** meyve
m.+ler 466
m.+ler.i.n.de 893
- méy (Far):** şarap, bade
m. 760
m.+i 3126
- méydan (Ar):** geniş yer, açıklık, alan, saha
m. 2889
- méyl (Ar):** eyilim, tercih
m. 3953
- méyve:** meyve
m. 2059
m.+ler 2059
- mınara (Ar):** ezanın okunduğu yüksek yer
m. 837, 955
- mısal (Ar):** örnek
m.-i 1150
- mihman (Far):** misafir
m. 2123, 2124, 4890
m.+lar.ımız 4742
- mihriban (Far):** şefkatli, merhametli
m.+lık 4433
m.+ka 4890
- minnet (Ar):** iyilik yapana karşı kendini borçlu hissetme, teşekkür etme, şükür
m. 3064
- miğ:** bin
m. 173, 1069, 1278, 1421, 2182, 2886, 298, 2990, 3128, 3129, 3187, 3316, 3449, 3628, 3811, 4063, 4118, 4163, 4207, 4332, 4564, 4565, 4639, 4663, 489, 5010, 576, 672, 896, 897, 924
m.+de 4903, 4938
m.+ler 4164
- mirat (Ar):** ayna, gözğü
m.-i 2668
- mirza (Far):** beyzade, bey oğlu
m. 2129, 4335
- mis:** temiz, güzel kokulu
m. 380
- misal (Ar):** örnek, numune
m.-i 1356, 2352, 2713, 3155, 3167
m.+ı 1143
m.+um 48
- misbah (Ar):** etrafa ışık veren, kandil
m.-i 2669
- misir:** mısır ülkesi
m.+ke 32
- miskin (Ar):** tembel, uyuşuk
m. 1694, 265, 271, 279, 291
- misl (Ar):** eş, benzer
m.-i 1480, 1502, 2451, 3622, 3823, 523, 528
- mişkat (Ar):** içine kandil, mum koymak için duvarda açılan oyuk
m.-i 2669
- miğ (Far):** çivi
m.+ge 3918
- mizan (Ar):** tartı, ölçü
m. 1113
- mobtela (Ar):** bir şeye kendini kaptırmış olan
m. 179, 937
- mocteba (Ar):** seçilmiş, seçkin
m. 3992
- moddea (Ar):** iddia edilen, görüş, maksat
m. 2501
m.+siğ 3205
- moezzin (Ar):** namaz vakitlerini haber vermek için ezan okuyan
m. 3993
- moflis (Ar):** iflas eden
m. 1344
- moftı (Ar):** imam, hatip, vaiz gibi görevlilerin amiri, başkanı
m.+lar 1611
- moheymin (Ar):** koruyucu, gözetici
m. 3990
- mohr (Far):** damga, kaşe
m.+ka 3895
- mohtac (Ar):** bir şeye ihtiyacı olan
m. 2144, 2928
- moin (Ar):** yardım eden kimse
m.+i 3987
- mokafat (Ar):** başarının karşılığı, ödül
m. 3700
- molla (Ar):** alim, hoca
m. 2001, 2742, 3358, 3906
m.+lar 1805

monasıb (Ar): uygun,yerinde
m.+ar 3885, 2135

monevver (Ar): aydınlık, ışıklı, nurlu
m. 530

moném (Ar): ikramı, iyiliği seven kimse
m.+iç 3856

moşabil (Ar): bir şeyin tam karşısına gelen
m. 2271

moşeddes (Ar): her türlü ayıp ve
noksandan arınmış, kutlsal
m. 3763

moşim (Ar): bir yere yerleşen
m. 10

moseffa (Ar): arı, duru, saf hale getirilmiş
m.+ka 1152

mosibet (Ar): insanın başına gelen bela
m. 3615, 3876

mostovcib (Ar): gerektiren, icap ettiren
m.-i 3975

moşerref (Ar): şerefli
m. 3630

moşevveş (Ar): düzensiz, karmaşık
m. 3521, 4005

moşkıl (Ar): zor, güç, çetin
m.+ar 560

moştak (Ar): şiddetle arzu eden, isteyen,
özleyen
m.+attı 1339

motabuş (Ar): herhangi bir konuda
anlaşma
m. 2725

motac (Ar): bir şeye ihtiyacı olan
m. 1343

motlek (Ar): kayıtsız, şartsız, kesin
m. 2696

mottesil (Ar): aralıksız ve yan yana olan,
bitişik
m. 3898

movafik (Ar): uygun, münasip
m. 2225

movc (Ar): dalga
m. 1760, 1760
m.-i 2557

movecce (Ar): makbul, münasip, uygun
m. 3794

movize (Ar): kötülüklerden uzaklaştırmak
m. 2649

mohteser (Ar): ayrıntılı olmayan, derli
toplulu
m. 3419

mozterib (Ar): maddi ve manevi bir
sıkıntı, üzüntü çeken kimse
m. 3994

mödir (Ar): bir yerin yöneticisi
m. 2680

mömin (Ar): müslüman, iman sahibi kişi
m. 3991, 4016

mömkın (Ar): olabilir, kabil, muhtemel
m. 180

mönevver (Ar): aydınlık, ışıklı, nurlu
m. 1072

möréttep (Ar): sıralanmış, sıralı, tertipli,
m. 258

mörıd (Ar): tarikata girip mürşide
bağlanan kimse
m. 794

mövcıze (Ar): akılla açıklanması mümkün
olmayan olağanüstü iş
m.+si.ri 511

mu: bu
m.+n.a 1985, 2019, 2046, 2066, 2088,
2089, 2660, 511
m.+n.da 1, 1020, 1157, 121, 147, 1526,
1593, 1683, 1781, 2105, 356,
445, 4719, 4729, 599, 664,
686, 686, 716, 750, 870, 894,
941
m.+n.u 2001, 2005
m.+nı 18, 5060, 5068
m.+nın 5060
m.+nu 1285, 1549, 1831, 1833, 1836,
1964, 1979, 1983, 2005,
2005, 2008, 2014, 2028,
2036, 2041, 2221, 3245,
3285, 3860, 3990, 5010,
5060, 578, 685
m.+nu.ku 5068
m.+nuş 1084, 2013, 2027, 2029, 2063,
2087, 2089, 2119, 4206
m.+nuş.ki.n 2077
m.+nı.a 2082, 2087

muallım (Ar): öğretmen, öğreten
m. 4701, 4702
m.+de 4700

mucaet (Ar): kıvırtılmış, kıvırcık
m. 3377

mucıze (Ar): akılla açıklanması mümkün
olmayan olağanüstü iş
m. 4638

muğam (Ar): devamlı, sürekli
m. 1, 2203, 2434, 2452, 3617, 3822,
3901, 4111, 4447, 4537

muhafız (Ar): koruyan, gözleyen
m.+lar.la 5
m.+lar 95
m.+lar.ı 94

muharrem (Ar): hicri veya kameri senenin birinci ayı, aşure ayı
m. 4424

muhtar (Ar): beğenilmiş, seçilmiş; bir köyün yöneticisi
m. 1099

mukafat (Ar): başarının karşılığı, ödül
m.+la 4789

mulağat (Ar): konuşma, görüşme
m. 1457

mulk (Ar): mal, taşınmaz mal
m.+um 2373

mulla (Ar): alim, hoca
m.+sa.m 2636

munacat (Ar): Allah'a yalvarma, dua etme
m. 1439, 1684, 1701, 2901, 295, 299, 303, 307, 311, 315, 319, 323, 327, 331, 335, 339, 343, 344, 783
m.+ı 1031, 895
m.+ıñ 348
m.+um 249

munağ: bile, böyle, bu şekilde
m. 1013, 1078, 108, 1613, 1682, 1891, 1941, 2129, 2359, 2764, 287, 2946, 2971, 3163, 3270, 3312, 3322, 3372, 3521, 404, 4094, 4217, 4222, 483, 621
m.+ı 1074, 1285, 2930, 3663, 3988, 578, 651, 864

muncuğ: boncuk
m.+da 2405

munda: bundan
m. 5007, 5043, 5043

mundıla: bununla
m.+la 1853, 5060

munis (Ar): kolayca dostluk kurabilen, sıcakkanlı
m.+im 373

muğabil (Ar): bir şeyin tam karşılığı
m. 4619

murad (Ar): istek, arzu, dilek, amaç
m. 1263, 1806, 1827, 4852
m.+ı 24
m.+ım.a 464
m.+ım.ıñ 332
m.+ıñ 1267, 4079
m.+ıñ.u 506
m.+i.yé 1828, 675
m.+ıñ 2136, 4221
m.+ka 1795, 3563
m.+um.u 589
m.+umuz 1574

murg (Far): kuş
m.-i 3411

murgan (Far): kuşla ilgili
m. 1455

murşid (Ar): rehber, klavuz, önder
m.+im 1652

musafaret (Ar): yolculuk, seyahat
m.+çı.lık.ka 2062

musafir (Ar): konuk
m.+ağ 4046
m.+ler 4477

musafiret (Ar): misafir
m. 5060

muselman (Ar): müslüman, islam dinine inan
m. 4016, 937
m.+lar.ı 3674

musibet (Ar): insanların başına gelen bela
m.+ıñ 1781

musul: irakta bir şehir
m.+ça 4664

muşkul (Ar): zor, çetin, güç
m.+um 1688, 1692, 1696, 1700, 1703, 1707, 1711, 1715, 1719, 1723, 1727, 1731, 1735, 1739, 1743, 1747, 1751, 1755, 1759, 322, 3999, 4056

muştı: müjde
m.+luk 1568

mutleğ (Ar): kayıtsız şartsız, kesin
m. 3945

mübtela (Ar): bağımlı, bağı, düşkün
m.+sa.ğ 2962
m.+sı 4123

mücessem (Ar): gözle görülür, cisim halinde olan
m. 2572

müctehid (Ar): kur'an ve sünnette bulunmayan veya açıkça belirtilmeyen bir meselede yine kur'an ve sünnetin özüne, ruhuna uygun olarak fikir yürütmek suretiyle şer'i hüküm koyan büyük din alimi
m.+eğ 3938

müddei (Ar): iddia eden
m.+seğ 2951

müdellet (Ar): hakkında delil bulunan
m. 2777, 2793

müettel (Ar): bırakılmış, terk edilmiş
m. 2146, 2156, 2285, 2996, 3002, 3046, 3709, 3746, 3748, 3829

- müeyyen (Ar):** belli, belirli
m. 2688
- müezzem (Ar):** çok büyük, çok iri
m. 2658
- müheymin (Ar):** kotuyucu, gözetleyici
m. 2662
- mühibbet (Ar):** sevgi, aşk, sevdâ
m. 3989
- mühkem (Ar):** dayanıklı, güçlü
m. 3220, 3223, 3420
- mühr (Far):** damga, kaşe
m.+i 2102
- mühtac (Ar):** ihtiyaç sahibi
m. 3360, 3466
m.+ı 1512, 21
- mühtesib (Ar):** islam hukukunda bir kasaba veya şehir halkının şer'i emir ve yasaklara uymasını sağlamakla görevli olarak çarşı ve pazarı kontrol eden, ticari davalara ve bazı amme davalarına bakan belediye zabıta memuru, ihtisap ağası, ihtisap emani, şehremini
m.+iç 3013
- mühür (Far):** damga, kaşe
m. 2113
- mühürle-:** mühürlemek
m.-yor 2102, 2102
m.-miş 2114
- mükedder (Ar):** taktir edilen, alın yazısı
m. 1304, 2750, 3623, 3780, 53, 645
- mükellef (Ar):** bir işi yapmak zorunda olan kimse
m.+er 3756
- mükellel (Ar):** başına taç giydirilmiş, süslü
m. 2843
- mükerrem (Ar):** saygı değer
m. 1699
- mükerrer (Ar):** tekrar edilmiş
m. 1096, 2948, 4185
- mümin (Ar):** iman eden, inanan, müslüman
m. 2663, 3170
m.+ler 300
m.+ler.iç 1655
- mümkün (Ar):** olabilir, kabil, muhtemel
m. 148, 2273, 4328
- münacat (Ar):** Allah'a yalvarma, dua etme
m. 1756
m.+da 1760
- münecim (Ar):** yıldızların durum ve hareketlerinden geleceğe ait hükümler çıkaran kimse, astrolog
m.+ler 119
- münkir (Ar):** inkar eden
m.+i 3119
- münteha (Ar):** bir şeyin varabileceği son nokta, nihayet
m.-yi 3800
- müqedder (Ar):** Allah tarafından ezelde belirlenip takdir edilen, alın yazısında bulunan (şey)
m. 4184
- müqeddes (Ar):** her türlü ayıp ve noksandan arınmış, kutlsal
m. 2490
- müretteb (Ar):** sıralanmış, sıralı
m. 3525, 3664
- müreğhes (Ar):** izin almış, izinli
m. 2943
- mürtekib (Ar):** kötülük yapan, günah işleyen
m. 2886
- mürüvvet (Ar):** yiğitlik, mertlik
m. 279
- müsafir (Ar):** konuk
m. 3643
- müseccel (Ar):** resmi kayıtlara geçirilmiş, tesvil edilmiş
m. 2778
- müsellem (Ar):** verilmiş, teslim edilmiş
m. 2911
- müselman (Ar):** islam dinine inanan
m.+lar 1807
- müsibet (Ar):** insanın başına gelen bela
m. 2309, 3512
m.+ler 3541
- müstecab (Ar):** olumlu, müsbet, kabul edilen
m. 3132
- müstemend (Far):** gamlı, dertli, zavallı
m.+ke 3077
- müşakiyek:** ışık
m. 1976
- müşehhes (Ar):** gözle görülür, somut
m. 2942
- müşkil (Ar):** zor, güç, çetin
m.+im 3556
- müşteri (Ar):** satın alan kimse, alıcı
m. 661
- mütteki (Ar):** dayanma, dayanış
m.+sej 2952

mühellid (Ar): gelip geçici olmayan, kalıcı
m. 4153

müyesser (Ar): kolaylıkla olan, kolaylıkla
yapılan
m. 464, 589

-N-

na (Far): hayır, yok
n. 1838, 1880, 1949, 2020, 4588, 4671,
4694, 4746, 4746, 4746,
5076, 5108, 5116, 5121, 5127

nabar: uygunsuz, kötü
n. 3227, 3232, 3665

nacı (Ar): selamete ermiş, kurtulmuş
n. 2640, 4053

naçar (Far): çaresiz, içinde bulunduğu
durumu kabul etmek zorunda
kalmak

n. 750

nadan (Far): cahil, bilgisiz
n.+lık 1989

nagah (Far): zamansız, ansızın, birdenbire
n. 3488

nagahan (Far): zamansız, ansızın,
birdenbire
n. 1287, 987

nahal (Far): fidan, fidan gibi taze ve
düzgün vücutlu sevgili

n.-i 2486

n.+artu.m 566

n.+iğ 3867

n.+um 2622

nahan (Far): gizli, saklı, görünmeyen
n.+ı 2549, 3935

n.+um 49

nahar (Ar): gündüz, gün
n. 4711, 4928, 4969, 5093, 5116, 5121,
5122, 5123

n.+da 4665

n.+lar.ıñ 5062

n.+ka 5062

n.+u 4713, 4713

nakes (Far): insanıyetsiz, aşağılık, alçak,
hasis, cimri

n. 2755

n.+ke 3065, 3669

nal (Ar): binek ve yük hayvanlarının
ayaklarının altına çakılan
demir

n.+ka 3918

nala (Far): inleme, inilti

n. 1031, 2158, 2172, 2708, 2799, 2895,
3160, 3421, 3589, 3719,
3298, 3390, 4181

n.+lar.um 428

n.+lıg 550

n.+m 913, 929

n.+m.da 1725

n.+sı 194, 211, 2483, 3153, 3509, 3571,
3692

n.+sı.ça 3375

n.+sı.n.da 2234

n.+sıñ 775

n.+yi 3155

nalán (Far): inleyen

n. 1047, 1052, 1566, 1729, 1748, 2427,
258, 378, 384, 61

nam (Far): isim, ad

n. 215

nama (Far): mektup, aşk mektubu

n. 1550

n.+ıñ 1571, 1571, 1572

namard (Far): sözün eri olmayan

n.+lar 4545

n.+lar.lan 4591

n.+lar.ka 4548

namayan (Far): görünen, meydanda olan

n. 2499

namaz (Far): islam dininde olan bir ibadet

n. 263, 3980, 774

n.+da 3117

n.+ı 1683, 3033, 3991, 4148, 4149

n.+ım.ıñ 3091

n.+ka 1139, 2241, 2898

n.+ı 424

namerd (Far): sözün eri olmayan

n. 4120

n.+çe 4121

n.+ler.in 4411

namurad (fr-ar): isteğine erişememiş

n.+ı 4003

namus (Ar): güzel haslet

n.+ıñ 2857

n.+u 2816

nan (Far): ekmek

n.-i 3813

nanecib (fr-ar): soysuz, asil olmayan

n.-i 3970

n.+ke 3056

naomid (Far): ümitsiz, meysul

n. 3296

nağş (Ar): kumaş üzerine renkli iplikler, sırma veya simle el veya makinede yapılan işleme; duvar, tavan vb. yerlere süslemek maksadıyla yapılan şekil veya resim
n. 4359

nağus (Ar): kilise çanı; bir tarafı açık çan biçiminde şişe, fanus
n.+ka 2522

nar (Ar): ateş, od; cehennem
n. 1471
n.+ı 1249, 1520
n.+um 1798

nara (Ar): yüksek sesle bağırma, haykırma
n. 2041, 2042, 2895

narun: güzel
n. 1060, 1153, 1170, 1215, 1291, 1394, 148, 1784, 1806, 1881, 2, 233, 2408, 460, 741, 871
n.+lar 1145
n.+um 76

nasaz (Far): uygunsuz, aykırı
n. 369

naşad (Far): üzüntülü, gamlı, kederli
n. 1049, 1327, 1352, 1383, 360, 75, 904
n.+ka 3126

naşı-: ne yapmak
n.-ga-m 1664, 1666, 1670, 1674, 1678, 1682
n.-yyor 2019
n.-ga 682

natavan (Far): kuvvetsiz, güçsüz
n.+luğ 3720

naümid (Far): ümitsiz
n. 1694, 1749

nava (Far): nağme, ahenk, ses
n. 466
n.+ka 4126
n.+sı 2522

naḥabar (fr-ar): habersiz
n.+a 2119

naḥır: sürü
n.+da 3891

naḥoş (Far): hoş olmayan, hoş gitmeyen
n. 3862

naḥoşluk (Far): hoş olmayan, hoş gitmeyen durum
n.+ı.da 4875

naḥub (Far): çirkin
n. 109

naz (Far): edalı tavır, cilve
n. 3810, 4306, 4492
n.+ı 2259

n.+la 242
n.+lar.ıñ 844
n.+lıg 1352
n.+lig 1492
n.+lug 1180, 1310, 3634, 4068
n.+u.la 1069
n.+uy 4923

nazar (Ar): bakış, bakma, göz atma
n.+im.e 5060

nazenin (Far): işveli, cilveli, nazlı
n. 1400, 2489, 45, 7
n.+im 1794

nazık (Far): zarif, ölçülü, yumuşak
n. 734

nazıl (Ar): yukarıdan aşağı inen
n.+ar 561

nazır (Ar): bakan, göz atan
n. 2994
n.+ar 2884

nazi-: nazlanmak
n.-yor 4915, 4916, 4918

nazim (Ar): nazmeden, düzenleyen, tanzim eden
n. 2253, 3746

nazuk (Far): zarif, ölçülü, yumuşak
n. 4494, 854
n.+tar 4307

ne: hangi şey
n. 1311, 1429, 1543, 1547, 1618, 1835, 1944, 1976, 1981, 1982, 1987, 1996, 2013, 2015, 2015, 2022, 2022, 2023, 2041, 2067, 2069, 2082, 2095, 2095, 2095, 2103, 2104, 2120, 2121, 2284, 2470, 2470, 2470, 2573, 2573, 2597, 2597, 2764, 2775, 2796, 2812, 2822, 2858, 2871, 2905, 2910, 2926, 2989, 3009, 3021, 3049, 3050, 3050, 3200, 3270, 3278, 3279, 3282, 3290, 3316, 3327, 3327, 3338, 3339, 3339, 3339, 3340, 3340, 3340, 3343, 3343, 3344, 3344, 3344, 3402, 3402, 3413, 3413, 3457, 3457, 3461, 3462, 3462, 3462, 3467, 3467, 3468, 3468, 3490, 3494, 3545, 3561, 3591, 3591, 3606, 3633, 3640, 3655, 3662, 3747, 4025, 4067, 4069, 4071, 4071, 4073,

4081, 4081, 4165, 4165,
4226, 4395, 4476, 4521,
4587, 4632, 4674, 4748,
4753, 4909, 4940, 4947,
4947, 4968, 4968, 4981,
4981, 4982, 4982, 650, 725,
742, 754, 95, 986

n.+miz 4742
n.+ri 2036, 2038

neber: nasıl
n. 1385, 1528, 1621, 1635, 1865, 1924,
1946, 1963, 2863, 2962,
3251, 336, 4000, 4006, 4007,
812

nebi
n. 939

nebiyollah
n. 269

nebod
n. 3986

necef
n.+ke 4665

necib
n. 3970, 4336
n.+er 4898

necür
n. 1549, 1619, 1637, 1661, 1762, 248,
2769, 2888, 3703, 4178, 854,
906

n.+eş 3605
n.+er 96

nedar
n. 4436
n.+lar 4521
n.+lık.u 4524

nefer: kişi
n. 1976, 2652, 2983, 3346, 3688, 4049,
4664, 4664, 5075, 5079,
5079, 5148
n.+erti.ler 5047, 5048, 5048

nefes
n. 2628, 899
n.+de 2619
n.+ke 2497

nefesdeh
n. 3423

nefs
n. 2710
n.+ke 2190

neft (Far): neft yağı, arıtılmış ya da ham petrol
n. 4088

negme (Ar): kulağa hoş gelen ahenkli ses,ezgi

n. 466
n.-yi 2522

nehar (Ar): gündüz, gün
n. 5113, 5114, 5118

nehr (Ar): akarsu, ırmak
n.+i.çe 1714

nemrud: Hz. İbrahimî ateşe attıran ve Babilin kurucusu olduğu söylenen hükümdarın adı olup dilimizde “aksi, ters, asık suratlı, merhametsiz kimse” anlamında kullanılır
n.+u 787

nene: anne
n. 1320, 180, 2249, 2254, 2470, 2629,
4351, 4704, 4705, 4705,
4706, 4707, 4708, 4741,
4742, 4744, 4746, 4748,
4750, 4953, 4967

n.+de 2473, 395, 412
n.+ke 4542, 4706
n.+ler 4530
n.+ler.i 1549, 1923
n.+ler.i.ri 1941
n.+ler.i.yé 1079, 1931
n.+ler.iş 1974
n.+ler.ke 4494
n.+lik 2019, 2028
n.+lik.emiş 2019
n.+lik.iş 2032
n.+m 189, 2386, 2469, 2617, 3339,
3354, 3363, 3498, 3540,
3548, 4406, 4829, 4855

n.+m.i 4541
n.+m.iş 3542
n.+m.le 4939
n.+miz.de 238
n.+ş 1832, 2396, 2402
n.+si 1833, 1834, 2019, 2250, 2274,
350, 3694, 5083

n.+si.de 5106
n.+si.sem 5150
n.+si.yé 1833, 1946, 2237
n.+siz 3501
n.+yi 2281
n.+yiz.em 1924
n.+y 4821

neng (Far): ün, şan, şöhret
n. 4779, 4789
n.+i 4764
n.+er 4850

nekl (Ar): taşıma, aktarma, geçirme
n. 2129, 3485

neķmet (Ar): intikam, ceza
n. 3381, 3811

neķķaş (Ar): süsleme ustası
n. 3833
n.+ķa 2913

neķşe
n. 2913

nere: nere, neresi
n.+lug.arti.ler 5051

nergis (Far): beyaz veya sarı iekli,
soğanı zehirli süs bitkisi
n. 1521, 2359, 4175
n.-i 3415
n.+iņ 2358
n.+ke 3186, 44

nēse: ne
n. 100, 102, 106, 1084, 110, 114, 117,
1308, 1549, 1845, 1851,
1885, 1981, 1986, 2007,
2010, 2013, 2017, 2017,
2019, 2019, 2026, 2030,
2037, 2039, 2051, 2065,
2070, 2091, 2607, 2737,
2758, 3274, 3363, 3522,
3649, 3687, 3781, 4237,
4510, 4719, 5081, 5083, 627,
694, 94, 94, 95, 96, 96

n.+de 2017
n.+ke 2091
n.+ņ 2031
n.+ri 2068, 2073, 4499, 4500, 4501,
4691
n.+r 1084, 1285, 2332, 2791, 2940,
3160, 3526, 3947, 5037, 5055
n.+rse.k 4563

neseb (Ar): soy, sop
n.+de 3968, 3969
n.+iņ 7

nesib (Ar): bir kimsenin payına düşen,
hisse
n. 1, 121, 2836, 615

nesihet (Ar): doğru yolu göstermek için
söylenen söz, oğt, pend
n. 178, 3208, 3796

neşan (Far): işaret, iz
n. 1963

neşe (Ar): sevinç, keyif, neşve
n. 3636

netéy: nasil
n. 1057, 1856, 1997, 1997, 1997, 1997,
1999, 2014, 2014, 2021,
2022, 2028, 2040, 2049,
2056, 2068, 2069, 2075,
2078, 2088, 2100, 2107,

2736, 2844, 3750, 3998,
4408, 4454, 4671, 4676,
4669, 4710, 4718, 4724,
4726, 4730, 874

n.+de 5006, 5045
n.+er 372, 374, 382, 390, 398, 406, 4131
n.+ne 2005, 2007, 2010, 2014, 2119,
2124, 4573, 4585, 4741
n.+ri 4669, 4887, 4888, 4960

netice (Ar): sonu
n. 5011

neva (Far): nağme, ahenk, ses
n.+si 4420

nehl (Ar): hurma ağacı
n.-i 2516, 2666

neyneva
n.+ri 4423

nezaket (Far): terbiye, edep, kibarlık
n. 1490

nezer (Ar): bakış, bakma, gz atma
n. 1465, 271, 291, 3072, 3080, 3084,
3134, 3354, 3754, 4063,
4173, 762, 923

n.+e 4028, 546
n.+im.de 1077
n.+iņ.e 1236
n.+iņ.de 694
n.+im 3762, 3768
n.+ler.im 3083

nezm (Ar): vezinli, kafiyeli sz dizisi
n. 2253

né: hangi şey
n. 4682, 4703, 4727, 4729

née: ka
n. 1363, 1382, 1392, 1404, 1419, 1430,
1564, 1593, 1676, 1803,
1880, 2392, 2922, 3234,
4100, 4684, 4686, 4695,
4705, 4721, 4726, 4904,
4904, 4956, 4956, 5008,
1061, 1089, 1104, 1107,
1110, 1113, 1242, 1300, 147,
1526, 261, 261, 306, 369,
447, 46, 4759, 4770, 5047,
5061, 5071, 534, 578, 602,
623, 653, 655, 675, 677, 685,
686, 750, 800, 82, 845, 871,
892, 895, 94, 986

n.+di.m 1161, 1163, 1167, 1171, 1175,
1179, 1383, 1388, 1630,
1634, 240, 805, 807, 811,
815, 819, 823, 827, 831, 900,
910, 915, 920, 925, 930, 935,
940

- n.+ge 681
n.+get.di.ñ 1898, 1901, 1904, 1907
n.+si 774
n.+sıñ 676
- néker:** asker
n. 1989, 2052, 2057, 2057, 2058, 2100,
2101, 2102, 2103, 2114, 2115
n.+e 2079
n.+eller 2112
n.+im 2112
n.+miş 2088
- nérde:** nerde
n. 1841, 1851, 1999, 3606, 5045, 5063
- nére:** nere
n. 1997, 2042, 4700, 4701, 5065, 5150
n.+li.yek 4563
n.+lig.eñ 13, 15, 23, 31, 39, 47, 55, 7
n.+ke 1977
n.+k 1854, 1891, 619
- néseke:** ne için
n. 4975
- néşe (Ar):** neşe, sevinç
n.+li.y.iñ 4681
n.+li.yi.ler 4669
- néy (Far):** kemiş, müzik aleti
n. 2305, 3155, 4781, 4928
- nicat (Ar):** kurtulma, kurtuluş
n. 1030, 1438, 947
- nida (Ar):** seslenme, çağırma, bağırma
n. 2183, 3371
n.+ka 2492
- nigar (Far):** resim, nakış; resim gibi güzel
sevgili
n.-i 2189, 2501
n.+ka 3401
n.+um 1244, 1246, 1250, 1254, 1258,
1262, 245
- nigehdar (Far):** bekçi, gözcü, koruyucu
n. 2297
- nikah (Ar):** bir kadınla bir erkeğin kanun
nazarında karı koca
sayılmalarını sağlayan işlem
n. 2083, 2084
- nikbet (Ar):** talihsizlik, bahtsızlık; felaketi
musibet
n. 2267
- niku (Far):** iyi, hoş, güzel
n. 3645
- niku nam (Far):** namı iyi olan
n. 2218, 4092
- nilufer (Far):** yuvarlak ve geniş yaprakları
su üzerinde yüzen, beyaz,
pembe, mâvi ve sarı büyük
çiçekli su bitkisi
- n. 4187
- nime:** yarı, yarım
n. 2241, 2827, 2894, 4838, 485, 5154
- nimet (Ar):** lutuf eseri olan iyilik, ihsan,
bağış
n. 3810
- nisar (Ar):** saçma, saçılma, serpme,
serpilme
n.+um 91
- nisf (Ar):** yarı, yarım
n.-i 2134
- niş (Far):** iğne, diken; zehir, ağu
n.+ke 4125
n.+luğ 4784
- nişan (Far):** işaret, belirti, iz
n. 1229, 447, 461, 84, 956
n.-i 3924, 3967
n.+ım 31
n.+ıñ 1228
- nişana (Far):** işaret, alamet, belirti
n. 137
- nişat (Ar):** sevinç, neşe, sürur
n.+ı 4169
- niyaz (Far):** bir dileğin yerine getirilmesi
için yalvarma, yakarma, rica
n.+lar 3084
n.+ka 2242
- niyet (Ar):** bir şeyi yapmayı önceden
kurma, zihinde tasarlama,
yapmayı aklına koyma,
yapmaya karar verme
n. 1422, 526
- nizam (Ar):** kainatta ve her türlü kuruluştta,
o şeyin varlığının gerektirdiği
şekilde mevcut olan ve
devâmını sağlayan yasa ve
kural, düzen, usul
n.+ı 3848, 3849
- nizar (Far):** zayıf, arık
n.+ka 3333
- nokadır:** ne kadar
n. 178, 1158, 1633, 1811, 2260, 2384,
4488, 4772, 895
- noktadan (ar-fr):** nükteli söz söyleyen,
nükte yapmakta mâhir olan
(kimse), nükteci
n.+lar 1612, 217
- noldu:** ne oldu
n. 1782, 4730
- noқта (Ar):** nokta
n. 2673
n.+sı 2680, 2681
n.+sı.ru 2672

noş (Far): içme, içiş

n. 3771

novcavan (Far): delikanlık, genç; taze

n.+ı 3690

n.+lar 184, 196, 209, 361

n.+um 13, 372

novruz (Far): gece ile gündüzün eşit olduğu, yılın ve ilkbaharın başlangıcı sayılan 21 Mart günü, kırlara çıkılarak yapılan bayram

n. 1895, 4346

n.+ça 4355

nöker: asker

n. 1989, 3818

n.+iz 3943

n.+ler 1859, 1860, 1862

nugul (Ar): vazgeçme, geri dönme, cayma

n. 2027

nuh: kur'an'da adı geçen peygamberlerden olup dilimizde aşağıdaki deyimlerde geçer

n.-i 269

numud (Far): yüz, şekil, görünüş

n.+u 1186, 1515

numurtka: yumurta

n. 3076, 4210, 4231, 4351, 4356, 4742

n.+lar.ı 1991

n.+η 1989

numut (Far): şekli güzel olan, güzel yüzlü

n.+lug 832

nur (Ar): gözle görülen aydınlık, maddi şeyleri görmeye yarayan ışık, ziya

n. 2665, 2672, 2963, 3519, 4058, 498

n.-i 2668, 4112

n.+u 104, 1201, 2264, 2319, 2657, 624

n.+u.n.da 516

n.+um 3467

n.+u.sa.η 731

nurunelanur (Ar): nur üstüne nur

n. 2667

nuş (Far): içme, içiş

n. 3399

n.+u 4125

-O/Ö-

o: o, üçüncü teklik kişi

o. 2037, 5060

o.+da 10, 2005, 2006, 2122, 2123, 262, 3560, 4595, 545, 750

o.+n.a 5033

o-: olmak

o.-ga-lar 2102

o.-ga-m 2011

o.-gur 2091

o.-ma 4026, 4060, 4093

o.-ma-duk 3292, 3813

o.-ma-ga 1919, 3999

o.-ma-ga-η 2783

o.-ma-η 1883, 1887

o.-ma-ta 4023

o.-mak 4601

o.-mak-un 4282

o.-mas-artı 3856

o.-maz 2100, 2579, 2580, 2980, 4061, 4070, 4079, 4607, 4608

o.-maz-ağ 3573

o.-maz-artı 5100

o.-miş 4398, 4632

o.-miş 2027, 4330

o.-muş 1354, 1970, 2659, 2800, 3396, 3397, 3398, 3843, 3893, 3925, 3943, 4010

o.-muş-ağ 2762, 2820, 2823, 3662, 3945

o.-muş-ar 3818, 3819

o.-muş-ayz 3942

oca: o zaman

o. 5087, 5095, 5097, 5111, 5129, 5133

ocağlan: o zaman

o. 1831, 1971

oça: o zaman

o. 1110, 1683, 242, 5079, 5114, 759

oçağ: o zaman

o. 1107, 1113, 1617, 1839, 1849, 1911, 3602, 3713, 4742, 60, 687, 754, 95, 965

oçağlan: o zaman

o. 1080, 1083, 1109, 1114, 1221, 1263, 1386, 147, 1483, 149, 1550, 1596, 1782, 1850, 1858, 1933, 1966, 2294, 2295, 260, 2793, 369, 3694, 424, 466, 5, 535, 623, 626, 627, 801, 853, 871, 941

oçan: o zaman

o. 941

oda: orada

o. 1080, 1307, 1367, 1504, 1595, 1617, 1617, 1639, 1661, 1887, 1890, 1975, 4759, 4805, 486, 5068, 5074, 5074, 5075, 5079, 5080, 5080, 5106, 5106, 5108, 5108, 5132, 767, 800

o.+ki 5135

oftada (Far): düşmüş; düşkün, biçare; aşık

o. 392, 608

oftan (Far): düşen, düşerek

o. 2506

oğba (Ar): öbür dünya, ahiret

o.+ka 3245

oğlak: keçi yavrusu

o. 3672, 5068

o.+da 1880

o.+lar 1933

o.+u 4388

oğra-: uğramak

o.-dı 1645

o.-du 96

o.-du-m 1475, 377, 896, 897, 898, 899,
900, 905, 910, 915, 920, 924,
925, 930, 935, 940

o.-du-ğ 95

o.-mak 2222

o.-miş 322

o.-t-miş 179

oğraş-: uğraşmak

o.-ır 1173

o.-tu 401

oğşa-: okşamak

o.-gulu-m 3338

o.-or 1182, 1188, 1204, 1220, 1244,
1246, 1513, 1521, 852

o.-yor 840, 848

oğşat-: okşatmak

o.-dı 1934

o.-mor-um 2358

oğul: oğul, evlat

o. 2, 2016, 2020, 2021, 2022, 2038,
2039, 2278, 2302, 2372, 248,
2756, 3606, 3629, 3666,
3680, 3692, 3744, 3749,
4081, 4114, 4152, 4166,
4230, 4826, 4954, 832

o.+ga 2067

o.+ı 2001, 2097

o.+ıñ 3694, 4083

o.+i.yé 96

o.+lar 4377, 4451, 4544, 4898

o.+u 1155, 1303, 1730, 2038, 1334,
1338, 1827, 1978, 349, 178,
320

o.+u.la 795

o.+u.lar 2642

o.+um 148, 1978, 1984, 3340, 3550,
3709, 3730, 96

o.+um.u 97

o.+u.n.a 2089, 2089

o.+u.n.da 1321, 1336

o.+un 2019, 2063

o.+uñ 1054, 1568, 2, 2077, 1594, 2077,
1041

o.+ursa.m 52, 644

oğur: insana iyilik ve saadet getirdiğine
inanılan durum, yümn

o. 1223

ol-: olmak

o. 1852, 2830, 3732

o.-artı 2534, 5106

o.-arti 4354, 5126

o.-amiş 2027, 5151

o.-artı 2457, 3363

o.-arti 5081, 5083, 5099, 5107, 5114,
5118, 5132

o.-atr 1471

o.-dı 190, 2107, 2108, 2110, 4422, 4666,
4701, 4716, 4867, 5060

o.-dı-lar 5054

o.-dı-ğ 2916

o.-di 2015, 2065, 4291, 4774, 4785,
4794, 4806, 5045, 5060,
5060, 5089, 5090, 5150

o.-di-lar 5060

o.-du 100, 102, 1036, 1037, 1038, 1049,
106, 110, 1107, 114, 117,
1179, 1180, 1263, 1308,
1335, 1355, 1432, 1574,
1576, 1580, 1584, 1588,
1592, 1613, 1646, 1661,
1673, 1808, 1810, 1814,
1818, 1822, 1826, 1861,
1888, 1966, 1967, 1973,
1974, 2139, 2140, 2150,
2188, 2189, 2224, 2308,
2486, 2487, 2492, 2493,
2499, 2506, 2531, 2542,
2566, 2571, 2574, 2588,
2589, 2603, 2628, 2750,
2796, 2920, 2942, 3, 3146,
3158, 3159, 3209, 321, 3214,
3218, 3297, 3315, 3384,
3386, 3389, 3407, 3408,
3473, 3476, 3477, 3480,
3512, 3513, 3514, 3568, 357,
3597, 3686, 369, 3691, 3710,
3711, 3783, 3792, 3998,
4000, 4005, 426, 428, 432,
436, 440, 444, 4690, 485,
500, 509, 516, 530, 602, 607,
61, 626, 648, 7, 78, 784, 809,
825, 827, 832, 909, 927, 928,
94, 942, 991

o.-du-k 4995

- o.-du-lar 1158, 1639, 1672, 1737, 1760, 2144, 6, 94
- o.-du-m 1020, 1022, 1255, 1382, 1632, 1699, 179, 2503, 2625, 2639, 2640, 288, 3094, 3095, 3230, 3231, 324, 3684, 4961, 4962, 526, 549, 563, 564, 565, 566, 646, 661, 761, 805, 855, 857, 861, 865, 869, 906
- o.-du-ŋ 1586, 2091, 2106, 2115, 4492, 4493, 4617, 4624, 957
- o.-du-ķ 1367, 5022, 654
- o.-dum 4890
- o.-ga 2272, 2273, 2834, 3552, 4028
- o.-geŋ 5144
- o.-gul-iŋ 3794
- o.-gur 1162
- o.-ı 2062
- o.-ı-lar 2043
- o.-ı-mız 2114
- o.-ıga 118, 3139, 3501, 4017, 4128
- o.-ıga-lar 118
- o.-iŋ 2670, 2671, 3862
- o.-ıķa 10, 1030, 4146, 4147, 4841, 4842
- o.-ıķa-ŋ 4132
- o.-ma 2248, 3630, 4102, 4103, 4161, 4179, 721
- o.-ma-dı 120, 1351, 317, 3422, 3424, 4877
- o.-ma-dı-ŋ 3014
- o.-ma-dıķ 484
- o.-ma-di 4795
- o.-ma-du-m 1009, 1011, 1015, 1019, 1023, 1027
- o.-ma-duķ 2570
- o.-ma-ga 1667, 1668, 1669, 3949, 682
- o.-ma-ķa 1285, 1620, 1622, 1626, 1630, 1634, 1638, 2216, 535
- o.-ma-ķa-m 4782
- o.-ma-ķay 4939
- o.-ma-sartı 4124
- o.-ma-sun 1413
- o.-ma-ta 1113, 1375, 613, 916, 917, 918, 919, 937
- o.-malı 4467
- o.-maķ 3132, 3136
- o.-maķ+attu.m 395
- o.-maķ-ı 3296
- o.-maķ +ıŋ 1221
- o.-maķ +lar.ıŋ 1079
- o.-maķ +ķa 10
- o.-maķ-lar-ı-n-da 4649, 4653
- o.-maz 2065, 2271, 2693, 2694, 2836, 2951, 3472, 3704, 3705, 3723, 3753, 4121, 4171, 418, 450, 4833, 4901, 4902, 4937, 4938, 4949, 4950, 4957, 4958, 4960, 5009, 966, 967, 969, 973, 977, 981, 985
- o.-maz-artı 2164, 2408, 3015, 3044, 5088
- o.-maz-artı 5050, 5051
- o.-maz-attı 1
- o.-mazaķan 1605
- o.-miş 178
- o.-miş 4802
- o.-miş-erti 4823, 4824
- o.-mor 3425
- o.-muş 1086, 1131, 1133, 1164, 1165, 1242, 1264, 1548, 1553, 1559, 1587, 1639, 1669, 1760, 2147, 2209, 2471, 2591, 260, 2699, 2701, 2703, 2842, 3048, 3084, 3169, 3231, 3268, 3521, 3525, 3650, 3663, 3739, 380, 383, 4137, 4184, 449, 456, 596, 657, 702, 870, 96, 970, 976, 979
- o.-muş-am 1194, 1277, 1480, 1502, 308, 3541, 686, 938
- o.-muş-amuş 599
- o.-muş-ar 1623, 174, 4187
- o.-ķa-m 2350
- o.-ķa-ŋ 2302
- o.-ķulu 1558, 1595, 1728, 1729, 185, 214, 215, 216, 326, 4219
- o.-ķulu-lar 187, 793, 794
- o.-sa 2013, 2013, 2013, 2013, 4067, 4879
- o.-sartı 2458, 3043
- o.-sartı 2013
- o.-ta 1088, 1089, 1090, 1091, 1094, 1096, 1098, 1101, 1102, 1106, 118, 1223, 1225, 1235, 1237, 1241, 1260, 1266, 1268, 1272, 1272, 1276, 1280, 1284, 1364, 1472, 1479, 1494, 1496, 1501, 151, 1761, 1765, 1793, 1796, 1800, 1859, 1868, 1879, 1983, 1984, 1989, 1998, 2011, 2026, 2097, 2102, 2116, 2120, 2278, 2289, 250, 2635, 2636, 2650, 2759, 2778, 3075, 3078, 3080, 3309, 3414, 3492, 3609, 3762, 3767, 387, 4300, 4301,

4302, 4323, 4447, 4489,
4490, 4491, 4729, 4749, 495,
499, 5036, 723, 730, 740,
747, 91

o.-ta-lar 2998

o.-u 1124, 2330, 2368, 2369, 2914,
2923, 2995, 3294, 3379,
3562, 3766, 3965, 3976,
4225, 81

o.-u-lar 171, 1721, 2886

o.-u-miz 2101

o.-ubil-mez 2688

o.-ug-artı-ğ 3307

o.-uga 2670, 2705, 2706, 2711, 3033,
3037, 3493, 3700, 3706,
3902, 3903, 3950, 3951, 4038

o.-uga-m 3495

o.-uga-ğ 2661

o.-um 10, 1289, 1489, 17, 19, 2057, 252,
253, 27, 35, 3636, 43, 4855,
51, 540, 59

o.-un-muş 2214, 352, 354, 358, 362, 366

o.-uğ 2057, 2605, 2609

o.-up 3000

o.-upa 2766, 2935, 3433

o.-uğa 2549, 625

o.-ur 1343, 1488, 1549, 166, 1946, 1963,
1995, 1995, 1995, 1999,
2014, 2036, 2039, 2062,
2065, 2065, 2066, 2067,
2067, 2088, 2088, 2089,
2099, 21, 2102, 2104, 2107,
2111, 2117, 2119, 2119,
2124, 2245, 2435, 2465,
2673, 2676, 3494, 3643,
3703, 3787, 3883, 3922,
3924, 3989, 4025, 4045,
4075, 4100, 4148, 4149,
4200, 4210, 4318, 4319,
4457, 4687, 4742, 4756,
4953, 4966, 4975, 800, 944

o.-uy 4981, 4982, 4984

o.-uyor 2028, 5154

olay: olay, vaka
o. 1083
o.+ı 122

omman (Ar): çok büyük deniz, okyanus,
umman denizi
o. 1002, 1006, 1370, 1628, 261, 264,
454, 513, 988, 990, 994, 997,
998

o.+ça 654

omr (Ar): ömür
o.+in 1879

ön: on,10
o. 1730, 2813, 3, 3, 3076, 3546, 4054,
4365, 4598, 4664, 4665,
4665, 486, 4910, 4927, 4934,
4977, 4994, 5007, 5021,
5079, 5102, 5102, 5102,
5114, 542, 7, 795

o.+da 3
o.+ın.da 4549

oğadr: o kadar
o. 4437

oğba (Ar): öbür dünya, ahiret
o.+y 4115

oğun-: okunmak
o.-muş 96

orağ
o. 1080, 1085, 1618, 751

orda: orada
o. 4664, 4665, 4665, 4673, 5054, 5079,
5132, 5129, 623
o.+ki 1973, 3797

ordugah (Far): ordunun konakladığı yer
o. 4663, 4665, 4665

orta: iki uçtan veya bütün noktalardan aynı
uzaklıkta olan yer
o. 732, 749
o.+luğ.u 2509
o.+sı.ça 1007, 262, 599
o.+sı.n.a 4663

ostuğan (Far): kemik
o.+ı 2149

ot: bir iki mevsim veya bir yıl, pek azı da
daha fazla yaşadktan sonra
kuruyan, toprak üstündeki
kısımları odunlaşmayıp
yumuşak kalan küçük
bitkilerin ortak adı
o. 1910, 1915, 1928, 1938, 3447
o.+ı 4475
o.+in 1918
o.+lar 4799
o.+lug 1110

ot-: ötmek
o.-du 1941
o.-gili 4658

otağ: büyük çadır, büyüklere mahsus
yüksek etekli geniş ve süslü
çadır
o.+ı.ça 1157
o.+ar 4214
o.+lar.ı 1263

otla-: otlamak, ot yemek
 o.-mağ-da 1944
 o.-mağ-ka 1932
 o.-or 1881, 1883, 1887, 1889, 1890
 o.-mağ+ka 487, 514
 o.-r-etdi 1910

otlat-: otlatmak
 o.-dı 1931

ovlad (Ar): evlat
 o.+ı.n.da 1341
 o.+iğ 3866

ovliya (Ar): evliya
 o.+lar 792

ovsaf (Ar): nitelikler, vasıflar
 o.+iğ 833

oşşé-: okşamak
 o.-yir 2706

oyan: o taraf
 o. 4332

oyna-: oynamak
 o.-t-ır 2769
 o.-t-ma 3907
 o.-ma+ka 5097, 5115, 5116
 o.-mağ+ka 1595
 o.-yr-artı-lar 5080
 o.-r-etdi-ler 1894
 o.-yé 1931, 1931, 1933, 1933

oynat-: oynatmak
 o.-ma 2743, 3267
 o.-miş 4413

oyun: bir menfaat olmadan hoşça vakit geçirmek için yapılan, çeşidine göre belli kurallara bağlanmış, mahârete dayalı eğlence
 o.+lar 1172, 3676
 o.+lar.ı.n.da 1007

-Ö/Õ-

ölke: ülke
 ö.+ler.i 148

öng: ön
 ö.+çe.ki 1809
 ö.+ge 2292
 ö.+i.yé 626
 ö.+ü.çe 1056, 1856, 1856, 1857, 1858, 2572, 2805, 2814, 752
 ö.+ü.n.de 154
 ö.+üm.de 785
 ö.+ümüz.çe.r 2697, 2698

öp-öpmek
 ö.-dü 1869, 1932
 ö.-em 3553

ö.-er-erti 2311
 ö.-er-erti-ğ 2262
 ö.-me-si 2249
 ö.-müş 1919, hürşid
 ö.-tü 11, 2250, 2347, 3712
 ö.-tü-m 3625

öpüş: öpüş
 ö.+ler 1806

ördek: kümes hayvanlarının bir türü
 ö. 2460

örge-: öğrenmek
 ö.-di 1933, 3
 ö.-di-k 5052

ört-: örtmek
 ö.-em 954
 ö.-ül-mez 509
 ö.-ül-ür 509

örtü: örtü
 ö.+sü 3695

öt-: ötmek
 ö.-en 872
 ö.-er-etti 871
 ö.-gülü 1297

övliya (Ar): evliya
 ö. 1684

öy: ev
 ö.+i.n.de 1976

öydü: sahip
 ö.+süz 1607

öz: kendi
 ö. 1030, 1111, 1114, 1132, 1159, 1221, 1594, 179, 1869, 1895, 1920, 2194, 2533, 2711, 2823, 2844, 2982, 3075, 3586, 3614, 3632, 3804, 4191, 445, 535, 602, 651, 800, 965, 979
 ö.+éy 1895
 ö.+i.yé 1030, 1111, 1132, 1572, 1920, 2226, 2359, 2533, 3923, 800, 96, 975
 ö.+iğ 2440, 2539, 2552, 2553, 2571, 2733, 2734, 2740, 2744, 2763, 2771, 2845, 3140, 3149, 3220, 3513, 3734, 3908, 4019, 4065, 4072, 4161, 4196
 ö.+iğ.de 2394
 ö.+ü 1080, 1109, 1268, 1284, 1772, 2143, 2770, 2912, 3295, 3456, 4097, 487, 95
 ö.+ü.le 445
 ö.+ü.n.de 1572, 1595, 3006, 61, 685, 96
 ö.+ü.ye 2382, 2781, 3294, 3445, 3945
 ö.+ü.yü 3914, 3984

ö.+üm 149, 1625, 3465, 3500, 3804, 526
 ö.+üm.de 2318, 3546
 ö.+üm.e 1443, 1630, 3497
 ö.+üm.ü 1427, 2957, 977
 ö.+üj 1056, 1082, 1113, 1206, 1686,
 1713, 2355, 2582, 2741,
 2967, 4193, 510, 533, 627,
 895, 986

özge: başka, gayrı; bir başkalığı olan,
 değişik, kendine has

ö. 148, 392, 4001, 407

ö.+ke 690

ö.+ler.ke 702

ö.+m 2318

özül-: üzölmek

ö.-müş 1127

-P-

paca: ocaklarda yanan maddelerden çıkan
 duman, gaz ve kokuların
 dışarıya atılmasını sağlayan,
 ocağın üstünden yukarıya
 doğru uzanan kısım

p.+da 1841

padişah (Far): büyük hükümdar, hakan

p. 1, 120, 1572, 1596, 179, 96, 97, 1856,
 1858, 1976, 1998, 1998,
 1998, 2001, 2003, 2005,
 2052, 2052, 2053, 2059,
 2063, 2082, 2088, 2096,
 2097, 2103, 2104, 2112,
 2119, 2120, 2124, 2930

p.+ı 2111, 95

p.+ıj 1999

p.+ka 118, 118, 1855, 1998, 2059

p.+lan 2001

p.+lık 2094, 2125, 4646

p.+lık.ı.n.da 4644

p.+sı 10, 6

p.+sı.n.a 2115

p.+sı.rsa.m 2098, 2122

pağar: pislik

p. 2035

pak (Far): temiz, saf, halis, katıŝksız

p. 1157, 1372, 1453, 1585, 1760, 1773,
 2511, 2566, 298, 3141, 3170,
 3182, 792

palav (Far): pilav

p. 2029, 2032, 2032, 2401, 4350

p.+ı 2032, 2034, 2035, 2035

p.+ın 2029

p.+ıj 3812

palçık: balçık

p. 3044

p.+miz.da 4605

p.+ka 4604

panah (Far): sığınacak yer

p.+um 1687

para (Far): parça

p. 151, 173

p.+sı 1157

parda (Far): bir yerin dışarıdan
 görünmesini önlemek, ışığı
 engellemek veya iki yeri
 birbirinden ayırmak için
 gerilen kumaş, naylon vb.

p. 2796, 2939, 3865, 623, 785

p.+lug 4117

p.+sıj 713

pay (Far): bir bütünden bir kimseye düşen
 kısım, hisse

p.+ın 4679, 4713

p.+um 4714, 4722

p.+un.u 4715

payende (Far): yerinde duran, kalıcı,
 sürekli, daim, payidar

p. 2671

payğember (Far): Allah tarafından

emirlerini kullarına

bildirmekle görevlendirilmiş

kimse, Tanrı elçisi, nebi,

resul

p. 1095, 3923, 3992, 4693, 4695

p.+eñ 4692

p.+lik.ke 4691

p.+i 1643, 312

p.+ke 280, 3922

pelas (Far): aba ve çul gibi kaba yünden
 dokunan şeyler ve özellikle
 bunların eskileri

p. 4472

p.+u 4473

peleng (Far): kaplan

p. 2605, 3430, 3462, 4780

penah (Far): sığınacak yer, melce

p. 1101, 1728

p.+ı 220

p.+ıj 1090

p.+sa.m 3461

p.+sı 3429

p.+u 612

p.+um 3610, 603

p.+um.ar 3288

pend (Far): öğüt, nasihat

p.+ler.ıj 1238

per (Far): kanat

p. 1109, 177, 2516, 2517

p.-i 2524
 p.+iñ 1083, 1181, 1850, 2193, 2804,
 3263, 3479
 p.+i.yé 3263
perestar (Far): tapınan, tapan, köle, bende
 p. 2368
peri (Far): çok güzel genç kız veya kadın
 p. 127, 1571, 1789, 284, 820
 p.+de 1135, 829, 96
 p.+ler 1158, 118, 119, 1260, 1479, 1501,
 42, 478, 57, 660, 974
 p.+ler.iñ 16
 p.+ñ 1571, 425
 p.+ri 1067, 1143
perişan (Far): dağmık, düzensiz, karmaşık;
 acınacak durumda, zavallı,
 kederli, muztarip
 p. 1369, 1639, 2362, 2531, 276, 3162,
 3493, 3524, 3662, 4004,
 4005, 481, 546, 61, 614, 631,
 707, 721, 738, 916
 p.+iñ 100, 110, 1554
 p.+luğ.u 3324
perran (Far): uçani uçucu
 p. 2592
pervana (Far): geceleri ışık etrâfında
 dönerek uçan küçük kelebek
 p. 1289
pervaz (Far): uçma, uçuş; kapı, pencere
 vb. kenarlarına çerçeve gibi
 konan dar ve uzun parça
 p. 1056, 1115, 1125, 129, 141, 1451,
 4224, 4229, 534
 p.+ı 195, 212
 p.+ka 3411
perverdigar (Far): bütün yaratıkları
 besleyen ve yetiştiren, Allah
 p.+ka 2480, 2918, 3061, 3137, 3193,
 3482
pes: yeter, kafi
 p. 1357, 1865, 1945, 2373, 4662, 4714,
 4719, 4722, 4730, 5011, 5154
pest (Far): aşağı, alçak
 p. 3854
pesta: defa
 p. 1069, 1858, 2291, 3198
peşiman (Far): pişman
 p. 1752, 3131
 p.+am 3131, 3131
 p.+luğ 4099
petle âşı: bulgur aşısı, bulgur yemeği
 p. 3658

peyamber (Far): Allah tarafından
 emirlerini kullarına
 bildirmekle görevlendirilmiş
 kimse, Tanrı elçisi, nebi,
 resul
 p. 1734
peyapéy (Far): birbiri arkasından gelen,
 birbiri ardınca, yavaş yavaş,
 azar azar
 p. 3154
peyğam (Far): haber, peyam
 p. 4925
peykan (Far): okun ucundaki sivri demir,
 temren; sevgilinin kirpiği
 p.+um 23
peykar (Far): cenk, cidal, savaş, harp
 p.+i.yé 1862
 p.+u.n.a 4731
 p.+un.a 2091
 p.+uñ.a 2106
peyman (Far): ant, yemin
 p. 1461, 4847, 691, 703
 p.+am 807
pénir (Far): peynir
 p. 1966
 p.+ler.i 1966
péşe (Far): sanat, meslek; iş, amel; huy,
 adet, tabiat
 p. 3255
 p.+si 3840, 3900
 p.+ñ 3663
péyda (Far): açıkta ve meydanda olan,
 aşıkâr, zahir
 p. 3935
péyvend (Far): ulaşma, erişme; bağ, ilgi,
 münasebet
 p.+i 9
péyveste (Far): ulaşmış, erişmiş, vasıl
 olmuş
 p. 2452, 3523, 3899
piç-: biçmiş
 p.-di 4383
pinhan (Far): gizli
 p. 1371, 2542, 505, 526, 533, 695
pir (Far): yaşlı, ihtiyar kimse; bir tarikatın
 kurucusu
 p. 5144
 p.-i 3996, 4142
 p.+ke 2613
pis: temizlik şartlarını taşımayan, temiz
 olmayan
 p. 2369, 2637, 2812, 2847, 336, 3496,
 3884, 622

pisle-: pislemek, kirletmek
p.-di 4786

pislik: temizlik şartlarını taşımayan, temiz olmayan
p.+i 3448
p.+ler 1413

pissilik: mide yeli
p. 1966, 1966

piş (Far): ön, ön taraf
p.+iğ 4063

pitin: bütün
p. 1593

piyala (Far): içki kadehi, şarap kadehi
p. 1242, 758

pol (Far): köprü
p.-i 3121

por (Far): dolu
p. 928

porderd (Far): dert dolu
p. 3689

poşt (Far): arka, sırt
p. 3429, 3461, 3610
p.-i 4044

poz (Fr): vücudun duruş biçimi; gösteriş için yapılan yapmacıklı davranış, kendini ağıra satar tarzdaki suni tavır
p.+lar.ı 4783

puç (Far): işe yaramayan, hiçten ibaret, boş
p. 4091

pufle-: üfleme
p. 2292, 2294
p.-di 649

pul: para
p. 1977, 1978, 1983, 1984, 1985, 1998, 1998, 2011, 2013, 2059, 2406, 2421, 2639, 2989, 3252, 3815, 3932, 5106, 5106
p.+da 2059, 2061
p.+iğ 2112
p.+ka 4990, 5017
p.+um 2017, 3110
p.+um.ı 2000

purt-: kaçmak
p.-di-ğ 4095
p.-du 1942, 3417, 3776, 3789
p.-ma-du-ğ 896
p.-muş-am 3117

puş: bitki
p. 2153
p.+lar.ı 2067

puşt (Far): arka, sırt
p. 1728

puz-: bozmak
p.-ar 1658
p.-du 982
p.-du-m 1416
p.-muş-ağ 3910
p.-ul-du 1577, 3217, 403
p.-ul-muş 132, 1403
p.-ul-ta 360

puzul-: bozulmak
p.-du 2565, 986

-R-

rah (Far): yol; usul, tarz, sistem
r.-i 2199, 2596

raha (Far): kurtulmuş, kurtarma
r. 3082, 936, 939

rahat (Ar): rahat, ferah
r. 1453, 149, 2202, 3367, 899
r.+ar 4133
r.-i 246

rahm (Ar): merhamet, acıma
r. 4853
r.+iğ 4494

rahmet (Ar): Allah'ın yaratıklarına olan merhameti, acıma ve esirgemesi; yağmur
r.+i.ye 5007

rava (Far): layık, münasip
r. 1347, 1441, 2, 3070, 325, 3920, 4079
r.+ri 2815

ravan (Far): yürüyen, giden, akan
r. 1036, 1241, 2426, 4041, 543
r.+ar 2434
r.+ım 1801
r.+um 1498, 389

ravana (Far): yürüyen, giden, akan
r. 2493

ravayet (Ar): bir haberi, söz veya olayı nakletme, anlatma
r. 1, 3486
r.+er 2833

raza (Ar): hoşnut ve memnun olma durumu, hoşnutluk, memnunluk
r.+sı.yé 2256

razi (Ar): kabul eden, uygun bulup benimseyen, olana boyun eğip rıza gösteren
r. 1124, 179, 1979, 3015, 4984
r.+sa.m 2361

rebulalem (Ar): bütün alemlerin sahibi ve efendisi olan Allah
r.+éğ 3085

refet (Ar): merhamet etme, acıma, esirgeme

r. 3967

refik (Ar): arkadaş, dost

r. 3562, 3591

r.+er 4979

r.+i 3714

r.+im 1548, 1782, 3716, 373

r.+iğ 771

r.+ler 1305, 1527, 1545

r.+ler.i 118, 262

r.+ler.im 1372, 338

r.+ler.im.iğ 1549

r.+ler.iğ 1285, 1526, 1760

r.+ler.le 261

r.+siz 1666, 1674

reftar (Far): gidiş, yürüyüş

r. 2354

rehgüzer (Far): geçilen yol

r.+de 2333

rehim (Ar): çok merhametli; ahirette mümin kullarına acıyan, merhamet eden” anlamında esma-i hüsnadan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dır

r. 1033, 1178, 1397, 1465, 1689, 1745, 2453, 2455, 2468, 2612, 2616, 2689, 275, 283, 2866, 287, 3063, 3130, 3536, 3682, 3758, 560, 606, 77, 80, 860, 93

r.+i 1258

r.+ke 648

rehman (Ar): “kafir-mümin ayırmadan yarattığı bütün varlıklara merhamet eden, nimet veren” anlamında esma-i hüsnadan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dır

r. 1032, 1054, 1708, 278, 363

r.+a 1448

r.+ar 1689

r.+da 1001

rehmet (Ar): Allah’ın yaratıklarına olan merhameti, acıma ve esirgemesi; yağmur

r. 2132, 2244, 2484

r.+iğ.de 3066

reis (Ar): baş, başkan, amir

r.+i 3715

reket (Ar): namazda kıyam, rüku ve iki defa secdeden meydana gelen bölüm

r. 1683

rena (Ar): güzel, hoş, latif, pek güzel

r. 3174, 686

r.+ka 1517

r.+sı 1199

renc (Far): ağrı, sızı, zahmet, eziyet

r. 1315, 1531

r.+de 3825

r.+i 1633

r.+im.e 2367, 3979

reng (Far): cisimler tarafından aksettirilen ışığın gözde yaptığı etki sonucu meydana gelen duyum, görünüş, tarz, şekil, suret

r. 3248

r.+i 190, 2150, 2565, 2567, 3332, 3594, 3994, 617

r.+iğ 3998

r.+ler.iğ 3247

rehib (Ar): aynı şeyi elde etmek isteyenlerden, aynı amaca varmak için uğraşanlardan her biri; aynı sevgiliye gönül verenlerden her biri

r.+ler 1235, 811

resim (Ar): bir nesne, bir canlı yâhut tabiatın kara kalemle, sulu veya yağlı boya ile kâğıt, bez vb. bir yüzey üzerine yapılan benzeri, tasvir, timsal

r. 2842

r.-i 3532, 4006

r.+imiz.çe 5062

r.+imiz.erti 5118

r.+iz.çe 5061

r.+ler.i 2845

resul (Ar): peygamber, nebi

r. 250

r.+iğ 1338, 328, 771

r.+u 318

resullullah (Ar): Allah’ın elçisi Hz. muhammed

r. 768

reşid (Ar): doğru yolu bulan, doğru yoldan giden, doğru düşünen, doğruyu ayırt edecek seviyede olan (kimse)

r. 2027, 2028

r.+er 2027, 4922

revayet (Ar): bir haberi, söz veya olayı nakletme, anlatma

r. 2128

reza (Ar): hoşnut ve memnun olma durumu, hoşnutluk, memnunluk
 r.-yi 3051, 3188, 4014
rezzağ (Ar): “mahlukatına maddi ve manevi her türlü rızık bol bol ihsan eden” anlamında esma-i hüsnadan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dir
 r. 2455, 3380
 r.+ar 2219
risalet (Ar): insanları dine davet etme işi, peygamberlik, resullük
 r.+er 2678
rişte (Far): iplik, tire, bağ
 r.-yi 3618
 r.+si.yé 3512
rizk (Ar): Allah tarafından herkese takdir edilen nimet
 r. 2201, 2203
rizvan (Ar): cennetin kapıcısı olan melek; hoşnutluk, rıza
 r. 1149, 1514, 300
 r.+ka 1071
rovşen (Far): parlak, aydın, aydınlık
 r.+i 704
rohşar (Far): yanak, yüz
 r. 2501
rohşet (Ar): izin, mücadele
 r. 150, 686, 95
roh (Far): insan ve hayvanda vücûdu canlı kılan, bilen, duyan ve idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can; yanak
 r.+u 3594
roza (Ar): hoşnut ve memnun olma durumu, hoşnutluk, memnunluk
 r.+siğ 3035
rozi (Ar): kabul eden, uygun bulup benimseyen, olana boyun eğip rıza gösteren
 r. 4680
rubah (Far): tilki; kurnaz, düzenbaz
 r. 2156, 3297, 3487
 r.-i 2223, 2551, 3528
ruberu (Far): yüz yüze
 r. 5075, 5076
rucu (Ar): dönme, geri dönme
 r. 2013, 2013
ruh (Ar): insan ve hayvanda vücûdu canlı kılan, bilen, duyan ve idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can; yanak

r.-i 1498, 1801, 389
 r.+um 129, 141
ruku (Ar): öne doğru eğilme, eğilerek saygı gösterme; namazda elleri dizlere dayayıp vücudun belden yukarı kısmı yere paralel gelecek şekilde eğilme, namazın beş erkanından kıyamla secde arasında olanı
 r.+ka 3114
rusiyah (Far): yüzü kara, ayıplı
 r.+iğ 3365
ruvşen (Far): parlak, aydın, aydınlık
 r. 1592
ruh (Ar): insan ve hayvanda vücûdu canlı kılan, bilen, duyan ve idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can; yanak
 r.+u 190
ruhşar (Far): yanak, yüz
 r.+ı 653
ruhşet (Ar): izin, mücadele
 r. 149
ruya (Ar): uyku sırasında zihinde beliren görüntülerin bütünü, görülen hayaller dizisi, düş
 r. 4116
ruz (Far): gün, gündüz
 r.-i 2210, 357, 3949
 r.+iğ 2221
 r.+u 3639, 3640, 3707
ruza (Far): günlük,; oruç
 r. 3755, 3757
 r.-yi 300
 r.+da 3764
ruzgar (Far): yer değiştiren hava, bu havanın hissedilen etkisi, yel, bad
 r.+lar.ı 4669
ruzgar (Far): yer değiştiren hava, bu havanın hissedilen etkisi, yel, bad
 r. 4186
 r.+um 439
 r.+ı.mız 4673
rüstüvay (Far): köylü; köye, kır hayatına ait, pastoral
 r. 1583
rüsva (Far): kötülükle şöhret bulmuş, rezil, kepaze kimse
 r.+lık 2117

-S-

saadet (Ar): mutlu olma, mutlu ve mesut yaşama, mutluluk, bahtiyarlık
s. 1252, 2485, 2841, 3000, 3958, 4203
s.+çe 3321
s.+i 4112

saat (Ar): saat, zaman göstergesi
s. 1924, 1941, 2561, 2955, 2984, 3376, 3455, 4664, 4665, 4665, 4666, 5102, 5126, 94, 945, 96
s.+ça 2247, 2484, 3566, 5126
s.+da 1180
s.+de 1970
s.+i 5114

saba (Ar): sabaha doğru kuzeydoğudan hafif hafif esen serin, hoş, latif bahar rüzgarı, tan yeli
s. 4260, 4260, 4261, 4638, 553, 567
s.+da 4308, 4324, 4363
s.+yı 4932

sabah (Ar): sabah
s.+ka 4033

sabay: sabah
s.+lan 1980, 2076, 2111, 2119, 4312, 4665, 4703
s.+lan.ka 4702
s.+lan.ka.ta 4703

sabit (Ar): yerinde duran, yer değiştirmeyen, durağan
s. 2781, 2792, 2800, 2852

sabun (Far): yağlı maddelerden ve alkalilerden yapılan, kirli, yağlı şeyleri temizlemekte ve her türlü yıkama işinde kullanılan temizlik maddesi
s. 5068

saç: başı kaplayan kıllar
s. 3351, 3355, 4825, 837
s.+ıj 2390, 773
s.+lar.ıj 3697
s.+lug 734
s.+luğ 4963
s.+uy 4924

saç-: saçmak, dağıtmak
s.-ıl-dı 498
s.-ul-maz 417
s.-ul-muş 3519

saçakla-: saçaklanmak
s.-miş 624

saçul-: saçulmak
s.-muş 105

sadağa (Ar): karşılık beklenmeden sadece Allah rızası için fakirlere verilen para, mal vb.

s. 1233

saf (Ar): içine temizliğini bozacak bir şey karışmamış olan, temiz, duru, arı, berrak, halis
s. 2938

safa (Ar): gönül şenliği, rahat, huzur
s. 3399
s.+lar 1405
s.+sı 4171, 781
s.+da 2647

sağ: sağ ,selamet, sağlık
s. 1112, 1760, 1879, 1968, 1970, 1973, 2011, 2293, 2404, 368, 4302, 4538, 4749, 5036
s.+am 2631
s.+lık 4528
s.+lık.ka 5068, 5132
s.+lık.ka 182, 184, 188, 192, 196, 197, 200, 204, 207, 209, 213, 217, 221, 225, 229, 233, 237, 243, 247, 251, 255, 259, 402

sağ-: sağmak
s.-ar-artı 4385
s.-ma-ka 4400
s.-ma-si 4341

sağduş: sağdıç
s. 5071, 5072
s.+lar.ı 5088
s.+u 5080

sağır: kulağı duymayan
s.+ı 4897

sağol: sağ ol
s. 1846

sahab (Ar): bir şeyin mülkiyetini ve o şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulunduran kimse, malik
s.+ıj 3641

sahib (Ar): bir şeyin mülkiyetini ve o şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulunduran kimse, malik
s. 2014, 2015, 3787
s.+i 1998, 1998, 1999
s.+ıj 2014

sakin (Ar): yerinde duran, hareketsiz
s. 3477, 4042

sakit (Ar): ses çıkarmayan, konuşmayan
s. 3138, 3178, 3190

sal (Far): yıl,sene
s. 4048

sal-: salmak, bırakmak
s.-am 5154
s.-dı 1080

- s.-dı-ı 179
s.-diz 4769
s.-ı 2377, 2865, 3137, 3555
s.-ma-ğ 238
s.-miş 3052
s.-mor 5009, 5010
s.-muş 3985
s.-muş-ar-lar 3179
- salamat**
s. 1378, 4750
- salcuğu**
s.+lar.lan 4643
- salık**
s.+ka 2675
- salım**
s. 1760, 2108
- sallan-:** sallanmak
s.-a 69, 69, 89, 89
s.-du-m 522
s.-miş-tı 466
s.-muş 1154
- salka-:** saklamak
s.-du-m 4388
s.-ma-dı-ıız 4724
s.-maz 4713
s.-yr-erti-ler 5075
- salus (Far):** iki yüzlü, riyakar
s. 2162
s.+u 3441
- sama (Ar):** gökyüzü
s.+ça 764, 776
- samavat (Ar):** gökler, gök katları
s. 1702, 1757
- sān:** sayı
s.+ı 2974
s.+ı.si.yé 670
s.+sız 1173, 1260, 1475, 1479
s.+suz 334, 641, 897
s.+suz.ar 929
s.+um.ça 4359
- san-:** sanmak, zannetmek
s.-dı 4802
s.-y-ge-m 3128
s.-k 4607
s.-kay 2176
- sangalla-:** taşlamak, kovmak
s.-du-lar 1860
- sanık:** suçlu olduğu sanılan kimse, zanlı
s.+lar 4467
- sani (Ar):** yapan, işleyen
s. 4467
- sanıkay:** sanki
s. 2505, 2519, 3008, 3405, 3836, 3855, 4897
- sap:** ip
s.+u 3248
- sappa sağ:** sapasağlam
s. 1973
- saki (Ar):** içki meclisinde içki dağıtan, kadehlere içki koyan kimse
s. 1601, 490
- sakla-:** saklamak
s.-ma 2792
s.-ma-ı 158
s.-y-bil-me-di 986
s.-y 4193
s.-yé 2344, 2412, 2756, 3253, 4161
- sar-:** sarmak
s.-dı 2754
s.-gulu 3456
s.-maş-mış-tı 578
- sargal-:** sarmalamak
s.-dı-ı 4000
s.-miş 3594
s.-ma-ka 4446
s.-du-m 493
- sarığ:** sarı
s. 4343
- sarıl-:** sarılmak
s.-duğ+éy 1082
s.-ma 3283
s.-miş 3456
- sari:** yüzden, yana
s. 4399, 4615, 4620, 4674
- saru:** yüzden, yana
s. 1, 1020, 1135, 1221, 1286, 1304, 1336, 1469, 149, 1548, 1632, 1673, 180, 3347, 3348, 409, 411, 412, 415, 419, 4197, 423, 492, 550, 686, 7, 71, 716, 74, 894
- saruğ:** sarı
s. 2, 1890, 3551
- sat-:** satmak
s.-a-lar 2981
s.-an-am 4620
s.-ayı-llar 2016, 2016
s.-dı-lar 2117
s.-dı-ıız 2115
s.-ma 2299, 3929
s.-ma-ga 2988
s.-ma-ı 164
s.-muş-aı 2857
- sataş-:** sataşmak, göze çarpmak
s.-dı 2532, 2558, 3586
s.-tı 1007, 1031, 2518, 484, 534
s.-tu 1526

satun al-: satın almak
s.-dı 178, 2449

sava: iranda bir şehir
s. 4643, 4647, 4719
s.+da 4580, 4650, 4654

savab (Ar): iyi ve güzel davranışlar karşılığında Allah tarafından verilen mükafat
s.-i 2685
s.+ı 4972
s.+um 3129

savay: başka
s. 1485, 1491, 1499, 1503, 1908, 2784, 3546, 685

savur-: savurmak
s.-du 658
s.-ma 505
s.-o-llar 5156, 5156
s.-attı 486

saht (Far): sert, katı
s. 1979, 2059, 2059

saye (Far): gölge
s.-yi 3097
s.+çe 4857
s.+ka 4858

saz: sepet, iskemle, hasır vb. şeyler yapmakta kullanılan ince kamyş, hasır otu
s. 1595, 1866, 1868, 1879, 1879, 2399, 3397, 4377
s.+ak 4301
s.+ı 193, 210
s.+iç 1867
s.+lar.i 4306
s.+ka 2899, 3412
s.+um 1872, 1872, 1874, 1874, 1876, 1876, 1878, 1878

sazağ: sepet, iskemle, hasır vb. şeyler yapmakta kullanılan ince kamyş, hasır otu
s. 4444
s.+lar 4367
s.+lar.un 4390, 4447

sebeb (Ar): bir şeyin olmasına yol açan şey, durum yahut kimse, neden, bais, amil
s.+i 1577
s.+iç 1286
s.+le 725, 742

sebed (Far): kamyş, saz, ince söğüt dalları, hurma lifleri vb.nden örülerek yapılan, yiyecek veya eşya taşımaya mahsus,

muhtelif şekillerde, kulplu veya kulpsuz kap
s. 4369, 4485, 4485

sebey: sabah
s. 4960
s.+ge 2258
s.+ke 4931, 4959

sebr (Ar): katlanılması zor olan haksızlık, sıkıntı, acı, hastalık, yoksulluk, felâket vb. durumlar karşısında umutsuzluğa kapılmayıp şikâyet etmeden, sızlanmadan dayanma, tahammül gösterme
s. 3201, 3863, 4150
s.+i 2139

sebz (Far): yeşil; kök, sap, yaprak ve çiçeklerinden çeşitli yemekler yapılan veya çiğ olarak yenen yeşil bitki ve otlara verilen ortak ad
s.+i 2059
s.+ite 4742

sebze (Far): kök, sap, yaprak ve çiçeklerinden çeşitli yemekler yapılan veya çiğ olarak yenen yeşil bitki ve otlara verilen ortak ad
s.+mi.ni 4742

seca
s.+da 2478

secde (Ar): Allah'ın büyüklüğü, yüceliği önünde hiçliğini göstermek ve O'nu ululamak maksadıyla vücûdu alın, burun, el ayakları, dizler ve ayak parmakları yere değecek duruma getirme, bu durumda yere kapanma
s. 2480, 2482, 3114, 772
s.+ke 2502

seç-: seçmek
s.-ige 147
s.-miş 148
s.-ti-m 1650

sef (Ar): yan yana düzgün bir şekilde sıralanan kimselerin meydana getirdiği dizi, sıra
s. 1139, 1145, 1145, 1706, 1706
s.+çe 774

sefa (Ar): gönül şenliği, rahat, huzur
s. 2647

sefer (Ar): yolculuk	1717, 1824, 1859, 1867,
s.+çe 4029	1883, 1885, 1887, 1889,
seher (Ar): tan yerinin ağarmasından biraz	1946, 1948, 1960, 1961,
önceki zaman veya şafağın	1968, 1968, 1985, 1986,
sökmek üzere olduğu vakit	2007, 2007, 2010, 2013,
s. 924	2041, 2041, 2041, 2091,
sehl (Ar): kolay	2091, 2097, 2106, 2124,
s. 3368	2206, 2239, 2290, 2291, 23,
sehra (Ar): çöl, ova, kır	2303, 2304, 2305, 2320,
s. 2596	2330, 2335, 2341, 2344,
seki: oda vb. yerlerin bir kısmında bulunan	2349, 2380, 2381, 2394, 241,
zeminden yüksek döşeme	2412, 2414, 2455, 252, 2607,
s. 1080, 1081, 1081	2609, 2612, 2616, 2670,
sekkiz: sekiz, 8	2683, 2707, 271, 2733, 2735,
s. 4519, 4522, 4663	2736, 2739, 275, 2761, 2765,
selah (Ar): doğruluk, iyilik, dürüstlük	279, 2817, 282, 2827, 283,
s.-i 3853	2844, 2848, 2853, 2857,
s.+ka 4032	2863, 2865, 287, 2879, 2892,
s.+rı 3864	2916, 2921, 2924, 2939,
selalaş-: selamlaşmak	2945, 2946, 2950, 2961,
s.-ma+sı.la 2	2963, 2992, 3011, 3013,
selam (Ar): sevgi ve nezaket göstermek,	3014, 3016, 3022, 3023,
sağlık, esenlik ve başarı	3024, 3064, 3066, 3070,
dilemek	3082, 31, 3137, 3190, 3192,
s. 3532, 3609, 4323, 4368, 537	3203, 3251, 3253, 3280,
s.+um 535, 553, 554, 555, 556, 557,	3281, 3410, 3446, 3537,
562, 567, 572, 577	3560, 3563, 3606, 3630,
selamet (Ar): ruh ve beden yönünden	3634, 364, 3708, 3747, 3752,
sağlıklı olma, esenlik	376, 3771, 3775, 378, 381,
s. 118, 1983, 1984, 1989, 1998, 2097,	3847, 386, 39, 3907, 3910,
2116, 2120, 288, 356, 368	3958, 3968, 3982, 4012,
sema (Ar): gökyüzü	4013, 4018, 4039, 4046,
s.+ça 1720	4048, 4062, 4091, 4094,
s.+da 3527	4103, 4118, 4144, 4165,
s.+ka 3527	4194, 4199, 4200, 4203,
semavat (Ar): gökler, gök katları	4209, 4226, 4227, 4228,
s. 345, 3778	4334, 4363, 4492, 4493, 45,
semen	4512, 4557, 4558, 4618,
s. 524	4626, 4627, 4688, 4692,
semend (Far): kula at, güzel, süratli ve	4695, 47, 4700, 4713, 4715,
çevik at	4723, 4790, 4847, 4848,
s. 1276	4851, 4860, 4864, 4865,
semender (Far): ateşte yanmadığına	4937, 4977, 4980, 4981,
inanılan ve ağzından alevler	4982, 55, 604, 618, 627, 662,
saçan, büyük bir kertenkele	7, 7, 700, 712, 722, 77, 842,
şeklinde tasavvur edilen	868, 923, 93, 936, 989, gilan
masal hayvanı	s.+de 1009, 1011, 1015, 1019, 1023,
s. 1480, 1502	1027, 1123, 1485, 1491,
semt (Ar): mahalle, bölge	1499, 1503, 2318, 2361,
s. 2446	2726, 3015, 3021, 3454,
sen: sen, ikinci tekil kişi	3552, 3959, 4197, 4290,
s. 1034, 1035, 1043, 1057, 1085, 1113,	4491, 4513, 4620, 4621
1113, 1119, 1385, 1476, 148,	s.+di 3636
1659, 1683, 1686, 1713,	s.+di.çe 2743

- s.+e 1084, 1089, 1094, 1101, 1102, 1106, 121, 1223, 1225, 1229, 1233, 1237, 1241, 1260, 1277, 1299, 1316, 1479, 148, 1482, 1496, 1501, 1639, 1690, 1793, 1800, 1841, 1851, 1867, 1963, 2055, 2114, 2116, 2116, 2118, 2128, 2270, 2288, 2350, 2405, 2407, 2421, 2651, 2671, 2689, 2775, 2784, 2822, 2864, 2867, 2871, 2873, 2889, 2942, 2956, 2958, 3009, 3086, 3104, 3248, 3255, 3276, 3292, 3380, 3432, 3609, 3631, 3633, 3868, 387, 3920, 3921, 3989, 404, 4073, 58, 730, 747, 91, 96, 987
- s.+eñ 1230, 1492, 1498, 1801, 3717, 603, 696, 704, 708, 729, 746
- s.+ertü.y 4935
- s.+étti.ñ 244, 245, 246
- s.+i 1085, 1113, 1355, 1419, 1488, 1787, 1789, 1882, 1886, 1888, 1892, 1962, 2019, 2276, 2378, 2386, 2387, 240, 241, 242, 243, 247, 251, 2536, 255, 259, 2613, 3018, 3020, 3250, 3257, 3458, 3469, 3470, 397, 4021, 4063, 4080, 4086, 4111, 4163, 4619, 4628, 4687
- s.+iñ 1084, 1084, 1098, 1265gul.um, 1281, 1285, 1358, 1554, 1699, 1737, 1868, 2008, 2011, 2011, 2011, 2011, 2013, 2059, 2059, 2477, 2862, 3236, 3254, 3431, 3616, 3751, 4087, 4220, 4300, 4715, 4716, 5037, 627, 685, 834, 836, 840, 844, 848, 852
- s.+iñ.ki.le 3242
- s.+neñ 1989
- sena (Ar):** övme, övüş
s. 1449
s.+lar 1437
s.+lar.ı 1031
s.+sı 231
- sendağ:** çobanların içinde yemek pişirdiği taş
s. 1845, 1846, 4458
s.+ı 1850
- s.+u 1849
- senet (Ar):** kuvvetli örnek, delil, bühtan
s.-i 517
- seng (Far):** taş
s.-i 2597, 4072
- sep-:** serpmek
s.-di-ñ 4495
s.-er 2043, 2043
s.-er-erti 2312
s.-er-erti-ler 5074
s.-i 2041, 2041
s.-me-si 4461
s.-ti 601, 649
s.-ti-ler 1596
s.-ti-m 3626
s.-gili+ler 1603
- sekkel:** sakal
s. 2709
s.+i.n.de 3712
s.+i.ñi 4700
s.+i.yé 2714
s.+ig 2713
s.+im.e 2707
s.+im.i 4701, 4703
s.+in 1966, 4702, 4702
s.+iñ 3223
s.+ler.im 2958
- ser (Far):** baş, kafa
s.+im 1801
- seraser (Far):** baştan başa, tamamiyle
s. 2438, 3843, 3893
- serbaz (Far):** korkusuz, cesur
s.+lar.ı.la 1593
- sergerdan (Far):** başı dönen, ne yapacağını bilmeyen, şaşırılmış, sersemlemiş bir durumda olan kimse, şaşkın, perişan
s. 1709, 1753, 324, 364, 532
- sergeşte (Far):** başı dönmüş, kafası karışmış kimse
s. 647
s.-yi 2197
- serhem**
s. 4044
- sermaya (Far):** servet, varlık
s.-yi 3966
- sermed**
s. 3996
- sermestert**
s.+im 3113
- sermeşik:** bir bitki türü
s. 2450

serv (Far): güzel kokulu, ince uzun ağaç,
sevgilinin boyunun
benzetildiği ağaç
s. 4176, 4184
s.-i 1200, 1216, 1262, 1292, 1516, 2352,
2436, 558
s.+ke 2357
server (Far): bir toplumun önde geleni,
reis, başkan
s. 1732
s.-i 2604
s.+i 1093, 660, 696
ses: ses, seda
s. 1947, 1987, 2196, 2489, 2494, 3152,
3376, 3698, 4189
s.+de 3424
s.+i 2223, 2488, 2632, 3260, 4377, 4456
s.+i.le 2173
s.+i.n.de 1157, 1923
s.+i.yé 1934
s.+in 1934
s.+iñ 2, 2497, 2756, 3221, 3269, 3435,
4914
s.+iñ.e 2823
s.+ke 2496, 3698
s.+le 3359, 600
s.+ler.i 4420
s.+siz 1113, 3437
sesle-: çağırarak
s.-di 4785
seslen-: seslenmek
s.-di 2755, 3152, 3241
s.-di-ler 1921
s.-or-u 3589
settar (Ar): “kullarının hatâ, kusur, ayıp ve
günahlarını örten,
bağışlayan” anlamında Allah
için kullanılır
s. 1712
sev-: sevmek
s.-er 441
s.-ge-ñ 4068
sevad (Ar): karanlık, siyahlık
s.+luğ 4903
sevgili: kendisine sevgi duyulan, aşık
olunan
s. 720
s.+m 1285
s.+ñ 1341
sev-: sevmek
s.-e 1906, 1906
s.-ir-di 4873
s.-me+gili 4818
s.-me+lük 371

seh: zor
s. 1285, 2589, 3112, 3174, 3483, 4211,
4690
s.+lik 149
seht (Far): sert, katı
s. 1398, 1886, 1892, 3469, 3725
s.+er 3651
seyregili: seyreden
s. 470
seysen: seksek,80
s. 4333, 4519, 4522, 4549
seyyid (Ar): efendi, önder, reis; hz.
muhammed’in küçük torunu
hz. hüseyin’in soyundan
gelen kimse
s.-i 1736
sébey: sabah
s. 1965, 1966
s.+ge 1918
sébeyke: sabah
s. 637
sébt (Ar): yazma, kaydetme
s.-i 3992
séç-: seçmek
s.-er 4266
sél: yağmurdan sonra oluşan su baskını
s. 2232, 25, 3696
s.+i.n.de 2450
sélmin-: gezmek
s.-e 1180, 1180, 4172, 4172, 8, 8
s.-miş 5
s.-me+ke 5, 95
séyr (Ar): yürüyüş, gezip dolaşma,
gezinme
s. 3707
séz: söz
s. 4942, 4964
s.+in 4249
s.+ler.in 4690
sıçkan: fare
s. 4762
sıfat (Ar): yüz, çehre
s.+iñ 529
sıg-: sıkmak
s.-ar 4559
sıgır: büyükbaş hayvanalardan, inek, öküz,
kömüş
s. 5060, 5060
sır (Ar): gizli tutulan şey
s. 97
sırtaş: sır ortağı
s.+lar 213
siyam (Ar): oruç
s.+ı 3756

- si-:** kırmak
 s.-di 4786, 871
 s.-miş 5005
 s.-pi 2794, 4913
 s.-pi-ge 1924
 s.-ye-miz 4742
 s.-yir 1658
- sibil (Ar):** yol, tarik; kutsal günlerde hayır maksadıyla ücretsiz dağıtılan su
 s.+im 2463
- siç-:** sıçmak, pislemek
 s.-or-ıñ 2805
- siddik (Ar):** özü, sözü doğru olan, sadık
 s. 329
- sidk (Ar):** doğruluk, gerçeklik
 s.-i 1422
 s.+i 3105
- silk-:** silmek, sallamak
 s.-er 3889
 s.-in-ir 156
- sim (Far):** gümüş
 s. 1665, 3451
- simurğ (Far):** kaf dağının arkasında yaşadığına inanılan efsanevi kuş, anka
 s. 1030, 1056, 1057, 1079, 1083, 1084, 1085, 1107, 1109, 1109, 1112, 1113, 1115, 1131, 1455
 s.+ıñ 1079, 1081
 s.+ıñ 1086, 1109
 s.+la 1131
 s.+ka 1058, 1111, 1114, 1458
 s.+u 1087
 s.+uñ 1031
- sin-:** kırmak
 s.-di 3206, 370, 4240, 4240, 4252, 4252, 549, 552, 895
 s.-ik 1296
 s.-mez 3502
 s.-miş 2265, 350
 s.-uğ 4415
 s.-ur 4752
- sine (Far):** göğüs, bağır
 s.+ler 1042, 3176
 s.+si 1559, 286
 s.+si.yé 2274
- sipahger (Far):** asker
 s.+lik 3
- sipas (Far):** şükür, övgü, hamd, sena
 s.+ı 3890
- sipend (Far):** üzerlik tohumu, üzerlik
 s. 1280
- sipet (Far):** kamış, saz, ince söğüt dalları, hurma lifleri vb.nden örülerek yapılan, yiyecek veya eşyâ taşımaya mahsus, muhtelif şekillerde, kulplu veya kulpsuz kap
 s.+ke 4706
- siğ-:** sıkmak
 s.-di 2166
 s.-im 601
- siğil-:** sıkılmak
 s.-di 2553, 2576
 s.-mez 4058
- sir-:** sürmek
 s.-me-ger-tuy 4869
- sirat (Ar):** yol, düz yol; sırat köprüsü
 s.+ı 3121
- siri:** sürü
 s. 4402, 4456, 5008
 s.+de 4716
 s.+n.de 4716
- sirişte (Far):** yoğrulmuş
 s. 765
- sirr (Ar):** gizli tutulan şey
 s. 2914
 s.-i 2224, 49
 s.+im.e 216
 s.+in 526
 s.+ler.im.i 797
- sirtaş:** sır ortağı
 s.+ı 1745
- sirtik:** orada burada gezip dolaşarak vaktini boşa harcayan kadın
 s. 2760
- sislen-:** seslenmek
 s.-di 4799
- sit:** süt
 s. 4389, 4710, 4710, 4713
 s.+i 4404, 4821
 s.+uy 4835, 4856
- sitem (Far):** bir kimseye herhangi bir davranışından dolayı üzüldüğünü, kırıldığını, alındığını öfkelenmeden belirtme, dostça çıkışma
 s. 2720
 s.+le 1008, 3012
- sitemger (Far):** zulüm ve haksızlık eden, zalim; sitem eden, sitemli
 s. 2749, 3274
- sitemkar (Far):** zulüm ve haksızlık eden, zalim; sitem eden, sitemli
 s. 3010

sih (Far): demir şiş, kebab şiş

s.+ge 3919

siy-

s.-ir 4108

siye: sana

s. 4850

siz: siz, ikinci çoğul kişi

s. 121, 158, 180, 1967, 2093, 313, 4728,
5, 669, 670, 9

s.+de 179, 180, 180, 686

s.+em 2052

s.+i 1473, 180, 1919, 1920, 2003, 238,
4684, 4691

s.+iñ 121, 1924, 238, 3941, 4302, 4527,
5061

s.+ke 1919, 1924, 1933, 3309, 4318,
4528, 4728, 5008, 942, 944,
948, 952, 956, 960, 964

s.+ler 179

s.+ler.ke 4368

siz- süzmek

s.-di 4404

s.-me-de 4404

sizdilen: sizinle

s. 2003

soal (Ar): soru

s.-i 3368

s.+ka 3846

sobhan (Ar): “her türlü kusurdan,
noksandan, beşeri nitelik ve
zaaflardan uzak olan”
anlamında Allah’ın
isimlerindedir

s. 1046

soğan: soğan

s.+ı 4742

sohbet (Ar): karşılıklı konuşma

s. 3988

s.+im 5127

sol: sol taraf

s. 1112, 1968, 1970

s.+ka 2294

sol-: solmak

s.-di 4232, 4232

s.-du-m 1021

s.-muş 701

s.-tur-du-ñ 1016

s.-mak+ka 333

soldur-: soldurmak

s.-ma 112

son: sonra

s.+da 2096

s.+ki 2119

sonku: sonraki

s. 2036

sor-: soru sormak

s.-agéy 1949

s.-du-m 1248

s.-duğ-da 3388

s.-ga-ñ 16, 27

s.-ma-du-m 1166

s.-uş-du-lar 1933

s.-uş-tu 3996

sorağ: soru

s. 1596, 583, 593, 7

s.+ı.yé 2559

s.+ıñ 92

s.+la 32, 583

sorağlé-: soru sormak

s.-di-m 459

soraş-: soru sormak

s.-or 4671

s.+tı 4701

soru: soru

s. 60

s.+lar.ıñ 10

s.+lar.i.yé 118

s.+lar.ka 8

soruş-: soru sormak

s.-tı-ñ 42

s.-tu-ñ 10

s.-uğa-lar 1549

s.-ma+sı 2785

sov-: soymak

s.-ar 1991

s.-ı 1990

sovda (Ar): sevda, aşk

s. 1331, 1544

s.+la 652

s.+lar 859

s.+ka 1134, 1163, 1476, 1677, 336

soh-: sokmak

s.-du 1973

sohendan (Far): söz söylemeyi bilen,
düzgün ve güzel söz söyleyen

s. 3164

sohul-: sokulmak, girmek

s.-ma 3933

soy: son

s. 1028, 1803, 1829, 2072, 2364, 4795,
5062, 5108, 871, 95, 986

s.+çı 4305, 4337

s.+çı.lar.ın 4659

s.+u 3790

s.+u.ça 178, 1324, 1365, 680, 800

soyna: sonra

s. 1998, 2047, 4302, 4665

s.+kı 4664

soykun: geyik

s. 602, 626, 649

s.+un 626

söhbət (Ar): sohbet, muhabbet

s.+im 1638

sök-: sökmek

s.-em 2773

s.-tü-m 3682

söre: sonra

s. 1007, 1056, 1083, 1084, 1107, 1110,
1113, 1131, 1157, 1180, 1221,
1242, 1242, 1285, 1307, 1410,
1418, 1482, 1504, 1526, 1547,
1571, 1572, 1593, 1617, 1683,
1760, 178, 1781, 1803, 1856,
1859, 1933, 1964, 1970, 261,
2787, 367, 369, 3801, 4074,
424, 445, 508, 578, 599, 602,
602, 61, 623, 664, 685, 716,
721, 750, 800, 870, 871, 892, 9,
941, 96, 965, 986

s.+de 4089

söyle-: söylemek

s.-r-em 1105

söz: söz, kelam

s. 1618, 2568, 2784, 3049, 3059, 3419,
4090, 4142, 4879, 832, 97

s.+çe 2360, 2654, 2965, 4092

s.+er 3472

s.+i 1408, 1989, 4617, 477

s.+i.yé 121

s.+im 4629

s.+in 4622

s.+iñ 2732, 2734, 2741, 2858, 2915,
2940, 2948, 2951, 3535, 3944

s.+ke 1868, 3054

s.+ler 1263, 2726, 2757, 2947, 3798,
4091, 424, 4515, 648, 853

s.+ler.çe 2696

s.+ler.de 1007, 1028, 1107, 1221, 1242,
1285, 1307, 1482, 1504,
1547, 1571, 1617, 178, 1803,
4090, 508, 578, 623, 800,
892, 965, 986

s.+ler.i 1007, 1086, 11, 1132, 1159,
1187, 1221, 1242, 1264,
1526, 1572, 1596, 1639,
1639, 1640, 1662, 1684,
1806, 1919, 2130, 2131,
2751, 4784, 687, 803, 853,
94, 986

s.+ler.i.le 1257

s.+ler.i.ye 2949

s.+ler.i.yé 238, 2750, 2768, 541

s.+ler.im 1106, 4318, 4507, 4623

s.+ler.iñ 1079, 1298, 147, 148, 1661,
1933, 2862, 3382

s.+ler.iñ.de 2728

s.+ler.iñ.le 420

s.+ler.ke 3440

s.+lüg 1484, 660, 720

s.+ü 1618, 1767, 1866, 1920, 1970,
2653, 3058, 3528, 3623,
3710, 3841, 3844, 3888

s.+ü.n.de 1086, 2346

s.+ü.ye 3294

s.+üm 123, 1310, 1893, 2794, 3432,
3661, 3795, 528

s.+üm.çe 3085

s.+üm.e 376

s.+üñ 122, 1824, 3163, 839, 96

[=151]

sub: su

s. 4316, 4376

suç: kabahat, günah, kötü davranış

s.+um 3106

süd (Far): fayda, kar

s. 2200

sukur (Ar): verdiği nimetler için Allah'a karşı duyulan minneti dile getirme

s. 1437, 580, 582, 586, 590, 594, 598

s.+lar 1572, 1573

sukut (Ar): sessizlik, susma

s. 4129

sultan (Ar): padişah, bey, hükümdar

s. 1066, 2927, 3166, 3167, 3819, 3971,
4640, 465

s.+ım 39

s.+lar 171, 1809, 679

s.+um 1656

sumsun-: sürünmek

s.-u 1881, 1881

sunbul (Far): daha çok açık mor renkli, keskin ve güzel kokulu çiçekler açan soğanlı ve otsu süs bitkisi

s. 1148, 1204, 717, 734

s.+da 592

s.+u 2353

s.+um 1820

supa: eşek yavrusu

s.+sı 3891

sur (Ar): öldürücü ve diriltici güce sahip ilahi nefhanın üfürülmesinde vasıta olan ve isminden dolayı boruya benzetilen şey

s. 281

surfa (Ar): üzerinde yemek yenilen masa,
sini
s.+lar.ın 4718
suriya: ülke, suriye
s.+da 4652
s.+ka 4651
surur (Ar): sevinç
s.+um 3468
susen (Far): susam denen bitki
s. 524
sutun (Far): direk, kolon
s.+ka 484
suv: su
s. 1108, 1112, 1862, 1910, 1914, 1927,
1937, 2016, 2016, 2016,
2056, 2312, 2390, 261, 2728,
3626, 4366, 4470, 4606,
4742, 4777, 4863, 533
s.+da 485, 4864
s.+galı 2096
s.+ı 2053, 4951
s.+ı.da 4768
s.+ı.n.da 4448
s.+i.n.da 4551
s.+in 1918
s.+la 439, 4843, 995
s.+lar 3184
s.+léy 3186
s.+ka 2735
s.+suz 3543, 4445
s.+suz.lık 4500
s.+suz.lık.da 4446
s.+u 2054
s.+uñ 485
suv-: soymak
s.-du 1108
s.-du-lar 788
s.-a-lar 4720
s.-ul-du 2504
s.-un-maz 2439
suval (Ar): sual, soru
s.+arti 4703
s.+da 4703
suvgölesi: camış, kömüş
s. 485, 486, 510, 510, 511, 532
s.+ñ 486, 512
suvla-: sulamak
s.-n-dı 2530
suvlat-: sulatmak
s.-dı 1931
s.-ır-amiş 2058
s.-iyor 2053
s.-yyo-m 2054
su (Far): yan, yön

s.-yi 3778
suz (Far): yanma, yanık, ateş
s. 4306
suzan (Far): yakan, yakıcı
s. 453
s.+ar 290
suzlan-: şikayet etmek, yakınmak
s.-dı 1680
sülük (Far): sıkıntı veren, sırnaşık,
bıktırıcı, usandırıcı şey
s. 728
sümsün-: boş boş gezmek
s.-ü 3393, 3393
sümük: burun boşluklarından gelen
yapışkan sıvı
s.+er 3837
s.+ü 3412
süpürge: çalı, hasır, tavan, sokak veya
elektirik süpürgesi gibi pek
çok çeşidi olan âlet, süpürme
aracı
s. 2390
sür-: sürmek
s.-dü-m 2957
s.-er 4112
s.-me 3320
s.-reti 3580
s.-ü 1849
süret (Ar): gözün ilk bakışta gördüğü şey,
dış görünüş, şekil, biçim
s.-i 1399
s.+çe 2688, 3321, 3864
s.+i.çe 4117
s.+im 1387, 1399
s.+iñ 416
s.+lig 1611, 54
sürme (Far): süs amacıyla kirpik diplerine
sürülen siyah toz
s.+lig 1269
sür-: sürmek
s.-erti-ler 5098
sürül-: sürülmek
s.-müş 1129
sürün-: sürünmek
s.-dü-m 3616
s.-nerti 3570
süt: süt
s. 1847, 1848, 1910, 1916, 1929, 1939,
2403
s.+er 2713
s.+ü.nü 1724
s.+üm 2278
süz-: süzmek
s.-müş 1205

s.-or-u 2627
 s.-tür-di-ğ 2764
 s.-tür-me 2742, 3266, 3906
 s.-ül-dü 725, 742

süzül-: süzölmek
 s.-müş 1128

-ŝ-

şa-: yapmak, etmek
 ŝ.-da-k 2010, 2068
 ŝ.-dı 129, 1131, 1684, 1880, 1946, 2013,
 2013, 2076, 2229, 3534
 ŝ.-dı-lar 2117, 5060
 ŝ.-dı-m 1997
 ŝ.-dı-ğ 3445
 ŝ.-du-m 1989, 1989, 1997, 1997, 1997,
 1998, 1999, 2021, 2028,
 2040, 2056
 ŝ.-du-ğ 2069, 2082, 4496
 ŝ.-duğ 4553
 ŝ.-duy 4859
 ŝ.-galı 2125
 ŝ.-ma 2054
 ŝ.-ma-dı 178
 ŝ.-ma-du-ğ 2014
 ŝ.-ma-du-k 2011, 2011
 ŝ.-ma-yır 2077
 ŝ.-ma-yo-ğ 2075
 ŝ.-ma-yor 2084
 ŝ.-ma-yyır 2078
 ŝ.-mak 2798, 4727
 ŝ.-maz 2092
 ŝ.-miş 1058, 2013, 2013, 2078, 2078,
 4174, 4918
 ŝ.-miş-a-ğız 1932
 ŝ.-miş-ağ 4684
 ŝ.-muş-du-m 3754
 ŝ.-sa-m 1977, 1978, 1978, 1983, 1984
 ŝ.-ya-lar 2041
 ŝ.-ya-ğ 2091
 ŝ.-yan-am 4619
 ŝ.-yağ 2052
 ŝ.-yı 1989, 1994, 1998, 2022, 2041,
 2049, 2052, 2078, 2082,
 2083, 2084, 2122, 2123,
 4670, 4692
 ŝ.-yı-dı 4788
 ŝ.-yı-lar 2124, 2642
 ŝ.-yı-ğ 1989, 2091
 ŝ.-yı-ka 4695
 ŝ.-yı-ta 2011
 ŝ.-yıbil-me-di 895
 ŝ.-yıbil-mez 4755

ŝ.-yığa 4533
 ŝ.-yığa-m 2005, 2005
 ŝ.-yığa-ğ 2005, 2022
 ŝ.-yığa-k 2007
 ŝ.-yım 2071, 2071, 2071
 ŝ.-yır 2085
 ŝ.-yıyor-atdi-ler 1909
 ŝ.-yo-m 2071
 ŝ.-yor 1996, 1999, 2021, 2057, 2058,
 2088
 ŝ.-yor-amış 2030
 ŝ.-yyı-llar 2043
 ŝ.-yyı-m 2003, 2062
 ŝ.-yyı-ğ 2044, 2047, 2064, 2082, 2095
 ŝ.-yyır 2076
 ŝ.-yyo-llar 2039
 ŝ.-yyo-m gılan
şad (Far): sevinçli, memnun, mesrur
 ŝ. 1009, 1011, 1015, 1019, 1023, 1027,
 1363, 1488, 151, 1529, 1827,
 1975, 2686, 3389, 3408,
 3473, 3495, 3710, 3723,
 4311, 4490, 4500, 903
 ŝ.+ım.a 1177, 463
 ŝ.+luğ 1620, 3261
 ŝ.+luğ.u.nığ 4105
 ŝ.+um.u 588
ŝadımın (Far): sevinçli, memnun, mesrur
 ŝ. 1764, 1780
şafa (Ar): hastalıktan kurtulma, iyi olma,
 eski sağığına tekrar
 kavuşma, onma
 ŝ. 1100
şagird (Far): bir mektebe, bir medreseye
 veya bir hocaya devam edip
 ders okuyan kimse, öğrenci,
 talebe
 ŝ. 4700, 4701
 ŝ.+ka 4701, 4703
şah (Far): padişah, sultan
 ŝ. 1, 1, 10, 1068, 1085, 1155, 118, 119,
 1303, 147, 148, 1551, 1593,
 1594, 1617, 178, 1781, 1804,
 1976, 1977, 1980, 1989, 2,
 2005, 2061, 2119, 3142,
 3166, 344, 4, 403, 4061,
 4394, 4477, 5000, 5005,
 5027, 52, 56, 644, 686, 80,
 802, 913, 95, 96, 97
 ŝ.-i 1087, 1423, 1455, 147, 2842, 4051,
 866
 ŝ.+a 5013
 ŝ.+da 150
 ŝ.+ı 219, 3168, 42

ş.+ıñ 2, 98
 ş.+lar 1275
 ş.+ka 1571, 2058, 3289
 ş.+sa.ıñ 2848
 ş.+sı 1085, 16, 801, 802, 832
 ş.+sı.nıñ 119
 ş.+u 2846
 ş.+um 101, 99
şaha: dal
 ş.+de 5014
 ş.+si.de 5012
 ş.+si.yé 1870
şahad (Ar): şahit
 ş. 2944, 2980, 2987, 2993
 ş.+lar.ı 2992
 ş.+lar.ıñ 2971, 2974
 ş.+lar.um 2954, 2956
 ş.+um.ar 2360
 ş.+aı 3094
şahadet (Ar): görülen ve bilinen bir durum veya iş hakkında şahitlik etme, tanıklık yapma
 ş. 2976, 2990, 2999, 3000
 ş.+ler 2986
şahid (Ar): şahit
 ş. 2660
 ş.+i.yé 2487
 ş.+ıñ 2949, 4159
şahin (Far): doğana benzer yırtıcı avcı kuş
 ş. 12, 1979, 472
 ş.+ke 156
şahzada (Far): padişah oğlu veya padişah ailesinden olan erkek çocuk
 ş. 1028, 1079, 1084, 11, 1107, 1113, 118, 120, 121, 121, 122, 1242, 1242, 1309, 147, 148, 1482, 149, 1547, 1594, 179, 179, 180, 180, 1805, 1806, 1827, 238, 260, 261, 262, 263, 3, 348, 375, 534, 6, 60, 602, 61, 649, 651, 664, 685, 685, 750, 752, 895, 94, 95, 95, 965, hırşid
 ş.+la 1596
 ş.+ıñ 119, 120, 1595, 238
 ş.+ka 118
şair (Ar): şiir yazan ya da okuyan kimse
 ş. 4335
 ş.+ıñ 788
şalak: şamar
 ş. 2049, 2049
 ş.+ı 4932
şallak: şamar
 ş. 2192, 3038

şalvar (Far): bir uçkurla büzülerek bele bağlanan çok bol ve geniş üst donu
 ş. 2066
şam (Far): akşam, suriyede bir şehir
 ş. 1944, 2124, 2394, 4703, 4928, 5095, 5097, 5097, 5099, 5125, 5126, 5129, 924
 ş.+artı 5088
 ş.+ça 2121, 2124
 ş.+da 5090, 5108
 ş.+i 4350, 4776
 ş.+in 4361
 ş.+ki 5093
 ş.+ka 4399, 5126
 ş.+ka.ta 5091, 5092, 5094, 5095
şam: akşam
 ş.+a.da 1286
 ş.+a.lan 1995
şam isti: akşam üstü
 ş. 4360, 4503
şana
 ş. 29
şans (Far): baht, talih
 ş.+uı 2059, 2059
şapla: tokat atmak
 ş.-ma+ka 2754
şakavet (Ar): eşkiyalık, yol kesicilik, haydutluk
 ş. 2877
şarar (Ar): kıvılcım
 ş.+um 2417
şah (Far): dal, budak, kol
 ş.+lar.ı.la 1944
 ş.+lar.in 1973
 ş.+um.ça 1915, 1928, 1938
 ş.+a.sıñ 3215
 ş.+e.ler.i 1910
 ş.+ı.lar.ı 519
şahs (Ar): kişi, kimse
 ş.-ı 4890
şayed (Far): şart bildirir, eğer
 ş. 1030, 5011
şeb (Far): gece
 ş. 486
 ş.+i 709, 5118
 ş.+ke 5118
şebçirag (Far): gece parlayan kıymetli taş
 ş. 509
şebistan (Far): yatak odası, halver yeri
 ş. 10, 1085, 1085, 1113, 535, 6
 ş.+ça 17, 51
 ş.+ım 1785
 ş.+ka 1156, 1254, 538

şebnem (Far): çiy
ş. 1279, 4175, 596

şehid (Ar): vatan, millet, kutsal bir amaç ve görev uğrunda ölen kimse
ş. 1693, 4264, 4268, 4270, 4272, 4274, 4276, 4278, 4280, 4282, 4284, 4286, 4288, 4289, 4427
ş.+i 4266

şehla (Ar): hafif şaşılık
ş. 3415

şehir (Far): kent, il
ş. 260, 2690, 4648
ş.-i 17, 2438, 51
ş.+çe 1976, 1976
ş.+i 1113, 535, 538
ş.+i.çe 1615, 338
ş.+i.n.de 260, 595, 652
ş.+i.niņ 183, 232
ş.+i.yé 1085, 1617, 1637, 1782, 1803
ş.+i 10, 6
ş.+iņ 1113, 1804
ş.+ke 1803, 4691

şehsevar (Far): çok ustaca ata binen
ş.+um 718

şek (Ar): şüphe,zan
ş.+i 2696

şeker (Far): şeker kamışı ve şeker pancarından elde edilen beyaz madde
ş. 1073, 1272, 134, 1484, 2432, 245, 541, 630, 660, 720
ş.+de 1142, 1191, 1792, 477
ş.+iņ 35
ş.+lig 1298

şel (Ar): çolak
ş. 4775

şelvar (Far): bir uçkurla büzülerek bele bağlanan çok bol ve geniş üst donu
ş.+suz 2422

şem (Ar): mum
ş. 555
ş.-i 1254, 1785, 453

şems (Ar): güneş
ş. 124, 14, 4157
ş.-i 2665

şemşir (Far): kılıç
ş.+ilen 4279

şer (Ar): kötülük, fenalık
ş. 3857, 4871
ş.-i 3997
ş.+de 4872
ş.+ke 1113, 3118

şerab (Ar): alkollü içki
ş. 1322, 1534, 490, 752, 753, 758, 801, 870
ş.+i.n.da 452
ş.+iņ 224

şeraret (Ar): şerirlik, ahlak bozukluğu, kötülük, fenalık
ş. 2729, 2829, 3048

şerbət (Ar): meyve özlerinden yapılan tatlı içecek
ş. 1272
ş.+i.n.de 341, 949
ş.+iņ 1649, 414

şerefe (Ar): minarelerde gövdenin etrafında yer alan, kenarları korkuluklu, ezan okumaya mahsus yer
ş.+si.yé 1856

şerer (Ar): kıvılcımlar
ş. 3010

şeriet (Ar): açık, doğru güzel yol
ş. 2695, 2718, 3231
ş.-i 3903
ş.+eņ 3928

şerm (Far): utanma
ş. 2802, 2876, 2887, 3024, 4920

şermande (Far): utanılacak iş yapmış olan
ş.+lik.de 3887
ş.+se.m 3645

şert (Ar): koşul
ş.+iņ 4007

şehs (Ar): kişi, kimse
ş. 3558
ş.-i 2652, 3516

şeyda (Far): çıgın, divane, meczup
ş. 1214, 1297, 57, 593
ş.-yi 563
ş.+la 659
ş.+ka 1513, 1521, 1525

şeytan (Ar): Allah'a isyan eden melek
ş. 4429

şeyhulislam (Ar): en yüksek rütbeli din adamı
ş. 3938

şé-: istemek
ş.-di 4701
ş.-yen-ke 4573, 4577, 4583
ş.-yen-ler 4614
ş.-yen-ler-ke 4339, 4585
ş.-yer 4677, 4678, 4679
ş.-yga-lar 5060
ş.-yige 3758
ş.-yim 4528, 4706
ş.-yir 4663

- ş.-ymiz 5060
 ş.-yye-m 4683
 ş.-yyen 2066
- şér (Ar):** şiir
 ş. 2536, 2605, 3417, 3668, 4785
 ş.+i 149, 180, 205, 263, 487, 535, 602, 733
 ş.+le 1058
- şéyda (Far):** çığın, divane, meczup
 ş. 1147, 1330, 1357
- şéytan (Ar):** Allah'a isyan eden melek
 ş. 2770, 2869, 2919, 3052
- şımşad (Far):** şımşır ağacı, sevgilinin
 boyunu niteler
 ş. 2352, 361, 68, 76
 ş.+ça 2354
- şifa (Ar):** hastalıktan kurtulma, iyileşme
 ş. 2095
- şiir (Ar):** şiir, manzum metin
 ş.+ler.i.çe 4306
- şikar (Far):** av
 ş. 1107, 1108
 ş.+um 3305, 3317
- şikayet (Ar):** durumundan memnun
 olmayıp yakınma veya başına
 gelen bir deritten sızlanma
 ş. 1007, 3877
 ş.+i 2078, 2078
 ş.+iñ 664
- şikeste (Far):** kırık, kırılmış
 ş. 2953, 3529, 3569, 4041
- şikil (Ar):** şekil, dış görünüş
 ş. 733
 ş.+çe 205, 572
 ş.+i.yé 602
- şımşad (Far):** şımşır ağacı, sevgilinin
 boyunu niteler
 ş. 1245, 1490
- şikar (Far):** av
 ş. 4683, 4684, 4684
- şir (Far):** aslan
 ş. 3430, 3462, 4765, 4811
 ş.-i 1732, 2593, 2833
 ş.+i 1870, 4820, 4834, 4854
 ş.+ke 4784
 ş.+ler.i.n.de 4596
- şiraz:** iranda bir şehir
 ş.+da 4581
- şire (Far):** sıra
 ş. 3446
 ş.+si 2065
- şirin (Far):** tatlı
 ş. 1000, 1073, 1081, 1191, 1232, 1256, 127, 1271, 1494, 1496, 175, 1784, 1800, 1835, 1849, 1855, 1868, 1893, 2734, 3792, 387, 420, 4358, 450, 4515, 4560, 4981, 541, 730, 737, 747, 950, 984
- ş.+de 74
 ş.+er 1142, 1792, 477
 ş.+le 1326
- şiş-:** şişmek
 ş.-er 4752
 ş.-me 3963
 ş.-me-te 634
 ş.-miş 1970, 3397
 ş.-or-u 3500
- şişek:** koyun
 ş. 3397, 4716, 4716, 4717, 4735
 ş.+i 4725, 4737
 ş.+in 4720
 ş.+iñ 4720
- şitaban (Far):** koşan, acele eden
 ş. 521
- şive (Far):** güzellerin insana hoş gelen ve
 gönül fetheden tavrı, naz, eda,
 işve
 ş. 3955
 ş.-yi 2736
 ş.+n 2719
 ş.+ni.yé 4190
 ş.+si.ñ 2897
 ş.+si.yé 4202
- şöhret (Ar):** herkesçe tanınma, meşhurluk,
 ün, san, nam
 ş.+iñ 3934
 ş.+niz.ke 4323
- şukr (Ar):** verdiği nimetler için Allah'a
 karşı duyulan minneti dile
 getirme
 ş. 1134, 2462, 2502, 2640, 3014, 3745, 3762
- şukur (Ar):** verdiği nimetler için Allah'a
 karşı duyulan minneti dile
 getirme
 ş. 1591, 1761, 3414, 489, 495, 499, 507
 ş.+lar 368, 511
- şübhe (Ar):** tereddüt, kuşku, şek
 ş.+lig 3952
- şühret (Ar):** herkesçe tanınma, meşhurluk,
 ün, san, nam
 ş.+i 2130
 ş.+im 3030
- şükr (Ar):** verdiği nimetler için Allah'a
 karşı duyulan minneti dile
 getirme
 ş. 1472
 ş.+ü 2273

-T-**ta:** bağlaç

t. 1236, 1864, 1977, 1978, 1978, 1985,
 1989, 1989, 1996, 1998,
 1998, 2001, 2001, 2003,
 2003, 2005, 2005, 2011,
 2011, 2011, 2011, 2012,
 2013, 2019, 2021, 2026,
 2027, 2052, 2052, 2061,
 2065, 2068, 2069, 2077,
 2090, 2090, 2093, 2094,
 2103, 2104, 2105, 2125,
 2204, 2258, 2402, 2415,
 2578, 2873, 2885, 3, 3, 3237,
 3300, 3767, 4269, 4275,
 4308, 4324, 4363, 4418,
 4437, 4533, 4548, 4585,
 4621, 4660, 4660, 4661,
 4670, 4673, 4680, 4691,
 4695, 4696, 4697, 4698,
 4699, 4702, 4703, 4708,
 4711, 4712, 4713, 4713,
 4715, 4720, 4721, 4721,
 4723, 4724, 4732, 4742,
 4755, 4804, 4812, 4819,
 4831, 4833, 4840, 4880,
 4895, 4906, 4906, 4995,
 5022, 5060, 5060, 5091,
 5092, 5100, 5108, 5116,
 5116, 5150, 5152, 5156, 58,
 60, 750, gilan

taaccüb (Ar): şaşma, hayret etme
 t.+ça.m 2124

taala (Ar): “şanı yüce olsun” anlamında
 olup Allah, Hak, Tanrı
 kelimelerinden sonra
 kullanılır

t. 179, 95

taat (Ar): Allah’ın emirlerine uyma, ibadet
 t. 4006

tab (Far): güç, kuvvet, takat
 t. 2573, 2574, 3012
 t.+ı 3327

taban (Far): parlak, ışıklı
 t. 1062, 1515, 516, 542
 t.+lar 1273
 t.+ka 1182
 t.+um 245

tabib (Ar): hekim, doktor
 t.+ke 3873

tabut (Ar): içine ölü konan sandık
 t. 3344
 t.+u 3357, 4611

tac (Far): taç

t. 1342, 1533, 1615, 2925, 2927, 4575,
 4645

t.-i 2843, 2846, 3816

t.+ı 1185, 1312, 1498, 1510, 20, 22,
 2848, 2907, 667

t.+i 1801

t.+iğ 2844

t.+lug 460, 826

t.+ı+ssa.ğ 389

taet (Ar): Allah’ın emirlerine uyma, ibadet

t. 3618

t.+iğ 3093

t.+in.de 3067

taéb (Ar): tövbe eden

t. 3095

tağ: dağ

t. 1056, 1110, 1973, 2706, 3685, 4449,
 4487, 4553, 4957, 4984,
 4997, 5004, 5009, 5024,
 5031, 518, 813

t.+am 4841

t.+ça 1910, 4769, 4772, 4966

t.+ça.kı 482

t.+da 1121, 1880

t.+ı 1456, 2060, 2110, 2122, 4215

t.+iğ 1048, 3580, 3585, 783

t.+i.yé 1122, 1131, 806

t.+lar 197, 3589, 4227, 4454, 4484, 884

t.+lar.da 466

t.+lar.ı 2451

t.+lar.ığ 2450

t.+lar.ka 3572

t.+ka 1392, 3559, 3567, 3612, 4173,
 4844

talaş (Far): heyecanla acele etme

t. 2220

tam: tamamı, hepsi, tümü

t.+ça 1995

t.+lar.ı 1993

t.+luğ 1991, 2108

t.+luğ.tar 1992

tamam: tamamı, hepsi; evet

t. 1079, 1263, 1617, 2015, 2139, 2884,
 2933, 3792, 4191, 5005,
 5015, 5058, 5060, 5080,
 5080, 5089, 5090, 5099,
 5100, 5106, 5107, 5114,
 5118, 5126, 5132, 5150,
 5156, 648

t.+ı 3757

t.+iğiz.i 1221

tamaşa (Ar): seyretme, izleme

t. 2356, 5, 6
t.+ga 5098
t.+la 663

tañkı: damla

t. 4379, 4379, 4616, 4616

taşır-

t.-dı-m 5036
t.-mış-allar 2041
t.-mış-dı 1639
t.-atdı 1919
t.-du-m 243, 247, 251, 255, 259
t.-muş 424

tağat

t.+ı 3326, 3327, 3590
t.+im 3467
t.+um 3721
t.+i 2139
t.+im 2329, 2476

tağı: dahi, dahi

t. 1079, 1664, 1682, 1968, 2357, 2854,
2948, 3439, 3440, 3651,
3723, 4432, 4433, 4467,
4682, 4742, 4742, 4978,
5060, 5080, 5088, 5088,
5089, 510, 5106, 5118, 5132,
5150, 853

tağkurağ: zayıf, etsiz

t. 1887, 3650

tağriben: yaklaşık

t. 5007, 5043

tağul-: takılmak

t.-dı 2588, 2964
t.-du 2561
t.-muş 6
t.-ur 4024

tar: dar

t. 2140, 4079, 4209, 61
t.+lık 2013

taraf (Ar): yön

t.+ı 5054
t.+ın 1966

tarı: Tanrı, Allah

t. 1373, 1473, 2883, 506, 627
t.+da 3024, 831
t.+ka 1028, 1439, 243, 247, 251, 255,
259, 2900, 368
t.+yé 1794

tarım: ekip dikme işi, ziraat

t. 1340

tarif (Ar): tanıtmak, tanımlama, anlatma

t. 1946, 2125

tarih (Ar): bir olayın meydana geldiği gün ve yıl

t. 4639

t.+i 4332

t.+i.çe 4331

t.+in 4334, 4577, 4583

t.+lar.i.n.de 4661

taş: taş, kaya

t. 2598, 3304, 3477, 3515, 3587, 4366,
4471, 4556, 456, 4757, 4941

t.+ar 2656

t.+ı 24, 3087

t.+ı.ri 4917

t.+ıñ 4205

t.+la 4913

t.+lar 4484

t.+lar.ı 3190

t.+lar.ıñ 2869

t.+lar.ka 1769

t.+ka 119, 3044, 3279, 3379

t.+um.u 2239

taşğar: dışarı

t. 3612, 4773, 5005

t.+ça 2389

taşkar: dışarı

t. 1919, 1942, 1963, 2424, 3053, 342,
4692, 4786, 485, 5150, 871

t.+ça 3672

t.+lar.ı 3985

taşla-: taşlamak

t.-dağ 4411

t.-mağ-ka 1894

tat: tat

t.+ı 1898, 1901, 1904, 1907, 4859, 4859

t.+lug 1835, 1849, 1855, 1868, 2130,
3798, 4148, 490

t.+luğ.ar 1893

tavan: bir yerin üstü

t.+ıñ 94

t.+um 1540, 3765

tavus (Far): güzel renkli çok büyük bir kuş

t. 5145

t.+lar 482

t.+ka 2523

taht (Far): hükümdarların üzerine oturdukları koltuk

t. 1059, 1113, 1153, 1157, 1158, 1221,
1221, 1221, 1307, 1342,
1505, 1506, 1615, 3169,
4645, 5, 5080, 599, 6, 624,
95, 97

t.-i 1220, 1698, 3168

t.+ı 1307, 2095

t.+ıñ 1157

t.+lar.i 4575

t.+ka 4055, 599

t.+umuz.u 1307
tahta (Far): düz ağaç parçası
 t.+ça 4041
 t.+ka 349
tay: atın yavrusu
 t.+ı 2081, 2081
taya (Far): bir çocuğa süt veren ve bakan
 cariye, süt nine
 t.+sı 2765
taayan-: dayanmak
 t.-dı 3326, 3601
tayifa (Ar): kabile, kavim
 t. 5011
tazza: taze
 t. 108, 13, 1486, 1673, 1790, 1819,
 3318, 372, 448, 566, 877
te: bağlaç
 t. 1043, 147, 1509, 1918, 1984, 2001,
 2020, 2022, 2041, 2043,
 2052, 2058, 2063, 2067,
 2067, 2081, 2086, 2086,
 2090, 2093, 2104, 3764,
 3918, 4261, 4328, 4334,
 4348, 4438, 4448, 4487,
 4518, 4564, 4565, 4573,
 4670, 4672, 4674, 4676,
 4684, 4687, 4688, 4690,
 4702, 4716, 4724, 4728,
 4850, 4938, 4948, 4952,
 4955, 5088, 5088, 5108
teala (Ar): “şanı yüce olsun” anlamında
 olup Allah, Hak, Tanrı
 kelimelerinden sonra
 kullanılır
 t. 1781
 t.+ı 1760
tearuz (Ar): saldırma, sataşma
 t. 2965
tebib (Ar): hekim, doktor
 t. 3874
 t.+i 2585
tebriz: iranda bir şehir
 t.+çe 4626
tecaret (Ar): mal alma satma işi, alış veriş
 t. 3981
tecerrud (Ar): soyunma, çıplak olma
 t. 2191, 4202
tecessüs (Ar): aslını, doğrusunu araştırma
 t. 3229
tecil (Ar): erteleme
 t. 4141, 4152
tecrid (Ar): dışlama, ayrı tutma
 t. 2679
tedaruk (Ar): edinme, sahip olma, sağlama

t. 2704
teeccob (Ar): şaşma, hayret etme
 t.+ar 4119, 4220
teecüb (Ar): şaşma, hayret etme
 t. 3159
tefennun (Ar): bir konu hakkında bilgi
 sahibi olma
 t. 2302
tefezzül (Ar): üstünlük taslama
 t. 3135
tefre: telaş
 t. 1831, 975
tehlil (Ar): analiz etme, ayrıntılı inceleme
 t. 3838
tehsil (Ar): toplama, öğrenme
 t. 3898, 4140, 4153
tek: tek, 1
 t. 112, 1375, 1507, 1612, 2315, 2355,
 445, 493, 604, 609, 613
tekkalaşa-: çabalamak
 t.-dı 1831
teklif (Ar): öneride bulunma
 t.-i 2069, 2075, 2078
 t.+in 2692
tekmil (Ar): tamamlama, bitirme
 t. 3839, 3899
telaş (Far): heyecanla acele etme
 t. 2198, 2208, 2211
 t.+ı 2216, 3139
telesme: acele etmek
 t. 4159
temalluk (Ar): dalkavukluk
 t. 4891
temaşa (Ar): seyretme
 t. 5116
 t.+ka 5114
temelluk (Ar): dalkavukluk
 t. 3056, 3434
temisle-: temizleme
 t.-miş 1307
temkin (Ar): tedbirli olma
 t. 2991
ten: cilt, deri
 t. 2776
 t.+im.de 141
tenakuz (Ar): çelişki
 t. 2966
tendir: fırın
 t. 4707, 4707
 t.+i 4406, 4526, 4705, 4705, 4707
 t.+ke 4705
tenha (Far): ıssız, tek başına
 t. 445

- tep-:** tepmek
t.-er-erti-ler 2013
t.-il-di-m 3675
t.-iye-ŋ 2005
- tepe:** yüksek yeryüzü biçimi
t. 4721
t.+ler.de 4487
- tepele-:** ayakları altına alıp öldürmek
t.-r 4720
- teplik:** tekme
t. 2037, 2064, 2065, 2065, 2095, 2096,
2119
- tepiştir-:** tekmelemek
t.-ir 4437
- tepren-:** kımıldamak, deprenmek
t.-di 5013
- tekdir (Ar):** beğenme
t. 437
- tekeddüs (Ar):** “mübarek ve yüce olsun”
anlamındadır
t. 3228
- teķib (Ar):** takip etmek
t.-i 3894
- teķikat (Ar):** araştırma yapma
t. 5006
- teķsir (Ar):** kusurlu davranma, suç
t. 2791, 3292
t.+iŋ 2855
t.+ler.iŋ 2781
- ter (Far):** taze
t. 1211, 5011
t.-i 3323
- terana (Far):** nağme, ezgi, ses
t. 4228
- teravet (Ar):** tazecik, körpecik
t. 4184
- teref (Ar):** yön
t. 1114, 1683, 2293, 485, 5129, 5131,
5132, 599, 98
t.+çe 1180, 5079, 5079, 5079
t.-i 484
t.-i.yé 535
t.+iŋ 3271
t.+ke 1112, 1112, 1206, 2159, 3578, 972
- terennüm (Ar):** nağme ile söyleme, güzel
ve tatlı bir sesle hafif hafif
şarkı söyleme
t. 424
- teri:** deri
t.+siŋ 1108
- terif (Ar):** tanıtmaya, tanımlama, anlatma
t. 1058
t.+de 2520
t.-i.çe 1061
- terik**
t.-i 2211
- teriz (Ar):** dokunaklı söz söyleme
t. 3802
- terk (Ar):** bırakma
t. 2221, 3073
t.-i 2840, 3403
- terkib (Ar):** birleştirme
t.+iŋ 2767
- terpen-:** kımıldamak, deprenmek
t.-ir 169, 157
t.-iyor 892
t.-ibil-me-yor 1968
- tesbeh (Ar):** tespih
t. 2735
- tesella (Ar):** teselli
t. 1221
t.+sı.ŋ 2409
- tesir (Ar):** etki
t. 3293, 3442
- teskin (Ar):** yatıştırma
t. 716
- teslim (Ar):** teslim etme
t. 3532, 3597, 407
- testi (Far):** su kabı
t. 5141
- teşviş (Ar):** karıştırma, karışıklık
t. 3629
- tetbir (Ar):** önlem
t. 2162, 3441
- teve:** deve
t. 1889, 1890, 1891, 1893, 1894, 1894,
1895, 1905, 4718, 4718,
4725, 4725, 4728, 4737, 4739
t.+çi.ler 4719, 4720, 4723, 4730
t.+ke 4728, 4730, 848
t.+ler.iŋiz.de 4724
t.+m 4730
t.+miz 4727
t.+ŋ 1894, 4721
t.+si 170
- tevekkül (Ar):** Allah’a güvenme
t. 2444, 2447, 3134, 3482
- tevessül (Ar):** sarılma, baş vurma
t. 3133
- tevrat (Ar):** musevilerin kutsal kitabı
t. 1702
- teħliye (Ar):** bırakma, boşaltma
t. 2677
- teħt (Far):** hükümdarların üzerine
oturdukları koltuk
t.-i.yé 999
- teyen:** büyük tencere
t.+ke 3071

tez-: hızlıca gitmek

t.-di 1844, 1942, 2159, 2508, 2567,
3733, 871

t.-di-m 1563

t.-e-di 1924

t.-e-ñiz 951

t.-em 1842, 1863

t.-er 2472

t.-ip 1474, 1849, 2106, 2733, 2980, 3284

t.-ip-eñ 5079

t.-ipe-ge 2575

t.-ipe-ge-m 965

t.-me-ke 2573

t.-mek 2579

t.-miş 1426, 2112, 2599, 625

t.-im 3533, 3560, 3598

t.-mek 418

t.-mek+de 2600

tezek: hayvan pisliği

t. 4710, 4710, 4711

t.+i 2027, 4718, 4718

t.+im 2026

tezvir (Ar): yalan söyleme

t. 2161

ték-: dikmek

t.-di 4963

t.-em 2029

t.-er 2029, 2035, 2037, 4754, 4758,
4760, 4836

t.-er-emiş 2027

t.-il-ir 4276, 4428

t.-me 4829

t.-miş 2032

t.-tik-de 4440

tékil-: dökülmek

t.-miş 4825

tél: dil

t.+i 14, 592

t.+i.n.de 1154

t.+im 1820

t.+iñ 1265gul.um, 1794, 2353

t.+iñ.e 29

t.+lig 1148, 1491, 3551, 473

témi: şimdi

t. 1026, 1124, 1130, 131, 148, 1642, 1644,
1648, 1652, 1656, 1660, 1781,
1782, 179, 1826, 1840, 1841,
1865, 1886, 1943, 1946, 1971,
1973, 1989, 2039, 2116, 2116,
2401, 2715, 2779, 2853, 2892,
2938, 2940, 3200, 3202, 3235,
3239, 3264, 3265, 332, 376,
3769, 378, 386, 394, 402, 433,
458, 4692, 4694, 5154, 580,

582, 586, 590, 594, 598, 619,
63, 65, 686, 69, 718, 720, 724,
728, 73, 732, 77, 81, 85, 855,
857, 861, 862, 865, 869, 89, 93,
948, 965, 967

t.+de 2019

t.+ke 1864, 4684

téñiz: deniz

t. 262

t.+çe 1434

t.+de 1651, 348

t.+ke 1362, 1760, 261, 261, 349, 977

tért: dört, 4

t. 4666

téş: dış

t.+in 4442

téş-: düşmek

t.-er-erti-ler 5070

téşek

t. 4808

téve: deve

t. 5009

téy-

t.-di 3279

t.-me-di-k 2138

t.-miş 2567

t.-serti 2153

téz: çabuk, hızlı

t. 1082, 1158, 1852, 1918, 2174, 2284,
2534, 347, 3732, 3933, 4180,
4670, 4690, 4767, 4803,
5079, 5156, 853

t.+de 1919, 2290, 263, 3686, 4130, 510,
552, 552, 752

t.+lik.le 3563

téz-: hızlıca gitmek

t.-de 1965, 1966

t.-di 4690

t.-er 5079, 5150, 5150

t.-me-sin gılan

tífeng: tüfek

t.+üm 4845

tik-: dikmek

t.-di-m 4715

t.-e 1463, 1463

t.-em 3248, 3254, 4839, 4844

t.-er 2036

t.-il-miş 4674

t.-ili 819

t.-me 4156

t.-miş 2037, 3491

t.-miş-em 3542

t.-miş-er-ler 3183

tikan: diken

t.+ka 4633

tiken: dikent. 1830, 1831, 1833, 1836, 1838, 1838,
1839, 1841, 1871, 4704

t.+i 1831, 1837, 1841

t.+im 1842

t.+im.i 1839, 1840

t.+lan 4707

t.+ü 4704, 4705, 4705, 4709, 4733

t.+üm.ü 4706

tiken tiken: bir oyun ismi

t. 1840, 1840

tikrar: tekrar

t. 2296

tiktir-: diktirmek

t.-me-ye 4525

til: dilt. 2272, 3307, 3608, 3751, 4126, 4130,
4178, 5043

t.+çe 2738, 3901

t.+de 4122

t.+i 2563, 2633, 4570, 4582, 4586, 484,
5006, 519, 627

t.+i.çe 4584, 5008

t.+i.le 3428, 627

t.+i.len 4657

t.+i.n.de 2375, 4017, 4592, 612

t.+i.te 5011

t.+i.yé 2138

t.+im 620

t.+im.de 231, 3074, 3306, 4212, 4515

t.+im.e 3232

t.+in 4571, 4572, 4578

t.+iñ 1271, 2756, 2759, 3006, 3272,
4134, 552

t.+iñ.çe 2289, 2730, 3877, 4097

t.+iñ.te 5060

t.+ke 1180, 1242, 1596, 1684, 803, 97,
986

t.+ler 4617

t.+ler.çe 3935

t.+ler.i 5051

t.+ler.i.iñ 4338

t.+ler.im 1599

t.+ler.iñ 3436

t.+ler.ke 4078, 4309

t.+lig 1784, 630, 737

t.+lig.er 1073

t.+mili 5050

t.+niz.ke 4324

t.+üm.çe 4942

til-: dilmek

t.-di 1776, 823

t.-er 1296, 1993, 4810

t.-gili 1048

t.-im 1622

t.-iñ-de 2385

t.-iyor 571

tilen-: dilenmek

t.-çi 1313, 1632, 3466

tilençi: dilenci

t. 668

t.+ñ 1694

timen: büyük küme, yığın, onbin kişilik
askeri birlik

t. 4523

t.+lik 4520

tinc: dinç, zinde

t. 2599

tincel-: dinlenmek

t.-miş 1110

t.-me+ke 750, 95

tiñan: diken

t.+liñ.i.n.da 4631

tiñil-: dikildim

t.-di-m 2477

t.-mez 4059

tir-: ayağa kalkmak, ayakta durmak

t.-di 4400, 4798, 5060

t.-di-k 5054

t.-di-ler 5060

t.-iler 2111

t.-ir 1996, 2023, 2029, 2088, 2093,
2103, 2118, 2119

t.-me-ye-ñiz 4591

tirçel-: dinlenmek, canlanmak

t.-di 3732

t.-mek 3651

t.-miş 1974

tirneç: tırnak

t. 2795

tirnekle-: tırnaklamak

t.-miş 3931

tirri: diri

t. 1941, 1941, 3253, 4288

t.+lik 5006

t.+lük 1, 1909

t.+ri 3837

tirri: canlı

t. 2005, 2008

tirseklé-: dirseği kullanmak

t.-r-erti 3575

tiskin-: tiskinmek

t.-di 3383

t.-miş 1081

tiş: düş; diş

t. 2618, 3042

- t.+çe 1224
t.+di 4703
t.+e 4983
t.+i 2567, 4886
t.+i.çe 3565, 61, 685
t.+i.ye 2615
t.+i.yé 2567
t.+im 4792, 4825
t.+im.çe 124, 686
t.+im.e 4384
t.+iñ 3285, 3478
t.+iñ.çe 148
t.+ler.in 1888, 1962
t.+ler.iñ 1270
t.+ti 5014
- tiş-:** düşmek
t.-di 4701, 4805, 4889
t.-di-m 4514
t.-e-ler 2014
t.-er 2077, 2119, 4313, 4751, 4812
t.-er-erti 2013
t.-me-yyir 2119, 2119
t.-miş 2119, 2120
t.-se 2013
- tişle-:** dişlemek
t.-éy 3746
- titit-:** tütürmek
t. 4545
t.-i 2052, 2066, 4546
- titir titir:** titreye titreye
t. 1944, 1944
- titir-:** titremek
t.-ér 345
- tiz:** diz
t.+çe 3327
t.+i 2188, 3342, 3574, 370
t.+i.ye 4778, 5009
t.+i.yé 3729
t.+im 1681
t.+ler.i 2565, 3577
- tiz-:** dizmek
t.-er 2043
- toba (Ar):** cennette bulunduğu ve bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda, dalları aşağıda büyük ağaç
t.+ka 4035
- tod-:** doymak
t.-a-ma-duğ 2321
- toğ:** tok, aç olmayan
t. 4304
- toğ-:** doğmak
t.-ar 4166
t.-du 530
- toğan:** doğan, yırtıcı kuş
t. 882
- toğra-:** doğramak
t.-dı 1848, 822
t.-mış-am 1846
t.-éy 1847
- toğru:** doğru
t. 3565, 3773, 432, 4265, 4544, 4689, 4691, 4696, 4697, 4697, 4699, 4701
t.+sın 1982, 1982, 1988, 1988, 1988
t.+si.ğ 2732
t.+su 147, 3023
t.+lık 4433
t.+lık.ı 4280
t.+miz 4564
- toğuş-:** tokuşmak
t.-ma 2367
- toğyan (Ar):** taşma, coşma
t. 2626, 3539
- tohmet (Ar):** suçlama
t. 3840
- tol-:** dolmak
t.-a 198, 4301, 4508, 764
t.-ar 4933
t.-du 1161, 439, 807
t.-ık-ur 4615
t.-it-ur 4462
t.-mağ 4444
t.-muş 1537, 3177, 3823
t.-muş-ar 115
t.-sa 4880
t.-up 454, 980
- toldar-:** doldurmak
t.-dı 1108, 1108, 1966, 2037, 2417, 3487, 508
t.-ıga-ğ 3658
t.-ıyyor 2059
t.-i 2041, 2041, 4629
t.-ma 111
t.-mağ-miz 4357
t.-mış 971
t.-muş 3812
t.-ur 2036
t.-amiş 2061
- tolı:** dolu
t. 4819
- tolқан-:** dolanmak
t.-du-m 1564
t.-dı 3325, 3602
t.-du-m 1133
t.-ıyor 600
t.-ma 3926
t.-ma-ka 4791

t.-maz 3195
 t.-nartı 3358
 t.-tur-du 3329
 t.-tur-ur 4108
 t.-up 1419
 t.-ur 3689
 t.-dı 2310, 3144, 3146, 78
 t.-du-m 492, 813
 t.-ır 153
 t.-ta 2208
 t.-um 2943
 t.-ur 4044
 t.-ma+ka 1668
 t.-mağ+ka 892
tōn: don, elbise
 t. 2036, 2037, 2407
 t.+ka 2037
 t.+u 2037, 2037, 3826, 3827, 476
topla-: toplamak
 t.-muş 1805
toķ: tok
 t. 1883, 2322, 2408, 2699, 2762, 3480,
 3684, 3813, 4804, 4806, 4877
toķ-: doğmak
 t.-maz 4820, 4834
toķı-: dokumak
 t.-yan-lar 4317
toķiř- tokuşmak
 t.-ti 5015
toķķuz: dokuz, 9
 t. 4667, 5005
toķsan: doksan, 90
 t. 4425, 4598, 4685, 4686
toķun-: dokunmak
 t.-muş 1084, 2871
torba: kıl, bez, iplik vb.nden dokunmuş
 veya kâğıt, naylon vb.i
 şeylerden yapılmış, çeşitli
 boyda, ağzı büzülebilen,
 küçük bir çuval biçiminde
 kullanım eşyası
 t. 2001
 t.+ka 4671
torfe (Ar): görülmemiş, nadir
 t.-yi 1152
torga-: doğramak
 t.-yi-miz 4744
 t.-yi-niz 4743
torpak: toprak
 t. 4757, 4760, 4965
 t.+ı 4495, 4604, 4817
 t.+lan 4601

toħm (Far): bir şeyin doğurucusu
 durumunda olan ve ortaya
 çıkmasına sebep olan şey
 t.+an 4695
 t.+ı 4830
 t.+um.u 3459
toħma (Far): bir şeyin doğurucusu
 durumunda olan ve ortaya
 çıkmasına sebep olan şey
 t.+sı 4692
 t.+sın 4692
 t.+sıñ 3182
toz: çok ince toprak
 t. 3497
tōk-: dökmek
 t.-di-ñ 2390
 t.-dü 1848, 3003, 3531, 3719
 t.-e-miz 4742, 4742
 t.-er 4175
 t.-er-erti 2168, 2230, 3336, 3351, 3352,
 3373, 3507, 3511
 t.-ge-m 2328
 t.-müş 3887, 760, 789
 t.-or 3523
 t.-or-ıñ 2411, 3664
 t.-tü 2158, 2227, 2722, 2788, 2860,
 2934, 3151, 626, 815
 t.-tü-m 1770, 3683
 t.-ü 2869, 3235, 3457
 t.-üg-erti 3362
 t.-ül-dü 2149, 3545
 t.-ül-miş 1391
 t.-me+ke 1835
 t.-ü 3319
 t.-ül-dü 1973, 2624
tōken-: tükenmek
 t.-mez 1163, 859
 t.-dik+i.n.de 424
tōket-: tüketmek
 t.-ir 2340
 t.-me-dik-etti 1661
 t.-mezeken 348
tōplük: delik
 t.+ge 2160
 t.+i.yé 1968, 1968, 1970, 1970
tōrt: dört, 4
 t. 1098, 147, 148, 293, 298, 3, 3271,
 3578, 4197, 486, 5060, 5060,
 542, 7, 771
 t.+ümcü 1092, 1720, 296, 776
tōř: döş, göğüs
 t.+ı.yé 3533
 t.+üm 3351
 t.+üñ 145

töşek: döşek, yatak

t.+ke 3854

töv-: dövmek

t.-mek-ge 1924

t.-mek-ke 1947, 1950

tuba (Ar): cennette bulunduğuna ve bütün cennete gölge saldığına inanılan, kökü yukarıda, dalları aşağıda büyük ağaç

t. 3081, 3081, 766

tud-: tutmak

t.-dık-lar-i-n-da 4643

tufan (Ar): çok şiddetli yağın yağmur

t.-ı 1433

tuhfe (Ar): hediye

t.+ka 1966

tul (Ar): uzunluk, boy, sonsuz

t. 3290, 5009

t.-i 2962

tuldar-

t.-muş 1850

tulum: derinin ayak ve başa gelen kısımları dikilerek yapılan, içine saklanacak su, pekmez, yağ vb. sıvılarla peynir vb. maddeler konan torba biçiminde deri kap

t. 1108

tukkur-: tükürmek

t.-u 2714

t.-u-lar 2782

tur-: durmak

t.-al 1946, 2336, 2349, 2783, 2872, 2955, 3436, 3437, 4153, 600, 2666, 3518, 783

t.-al-ı 1079

t.-al-ta 1275

t.-ar-artı 5079

t.-atdı 1911

t.-dı 4933

t.-di-ğ 2241

t.-du 1081, 2160, 2310, 2593, 3388, 3409, 3529, 3566, 3624, 3713, 3740, 486, 752, 96

t.-du-m 1300

t.-duğ 4550

t.-duğ-da 4326

t.-duğ-i 2290

t.-duğ-u 122

t.-gulu 203

t.-ma 2630, 3730, 3732, 3744, 4046, 4931, 4959

t.-ma-dı 1466

t.-ma-ğ 2087

t.-ma-yor 165

t.-mağ 2573, 3426, 3744, 966

t.-mağ-i 4280

t.-maz 4900

t.-mı 2001

t.-mor 2186

t.-muş 1139, 1180, 2918, 3405, 3587, 3592, 3739, 4176, 4196, 951, 98

t.-muş-ağ 2746, 2858, 3912

t.-muş-ağ-ğiz 2069

t.-muş-ar 2529

t.-muş-tu 1028, 2572

t.-kulu 1077, 236

t.-rartı 3574

t.-sartı 2457

t.-u-lar 1981

t.-ubil-me-di 1360

t.-ug-artı 3362

t.-up 2446, 3726, 802

t.-ur 1113, 4275, 5150

t.-ur-lar 4322

turpağ: toprak

t. 2598, 3169, 3177, 3330, 3600, 649

t.+ı 3650, 601

t.+ı.ça 392

t.+ı.yé 3463

t.+lar.ı 3580

t.+ka 3526, 3596, 424

tur-: durmak

t.-artı-lar 5062, 5079

t.-arti 5079, 5126

turş: turşu

t.+lar.i 4392

turtur-: durdumak

t.-me-ger-tuy 4860

turum: durum

t.+ça 986

t.+da 1760

t.+u 118

tuş: düş, rüya

t. 1111

t.+u.ça 61

t.+um.a 1243

t.+um.ça 206

tuş-: düşmek

t.-mez 231

t.-muş 230

tut-: tutmak

t.-a-lar 4201, 4720

t.-a-mız 5011

t.-a-kiğ 3237

t.-ag-artu-m 3238

t.-aga-m 3757

- t.-al 1033, 2329, 3203, 3708, 614
t.-al-diz 4816
t.-al-ın 314
t.-al-ka 4946
t.-am 3031, 3035, 3040, 3250
t.-ağa 4115
t.-ağa-m 1030
t.-ar 3608, 4036, 5068
t.-ar-artı 3857
t.-ar-artı 4386
t.-dı 4857
t.-dı-ğ 2737, 4094
t.-du 2510, 2594, 2596, 2604, 3418
t.-du-m 4945
t.-duğ-da 3238, 4370
t.-duğ-u 2537
t.-ma 2219, 3190
t.-ma-ça 3420
t.-ma-dı 2568
t.-ma-ga-m 3621
t.-ma-ka 4269
t.-mağ-ı 2587, 3406
t.-maz 3608, 4114
t.-miş-artı 4881
t.-muş 1420, 2475, 2478, 2546, 2825,
2917, 3052, 3301, 3567,
3687, 3934, 4177, 941
t.-muş-ağ 842
t.-muş-ar 4181
t.-or-ın 2746, 2810, 3912, 3982
t.-ka-m 3768
t.-ka-ğ 4096
t.-kı 4271
t.-sartı-ğ 2154
t.-sartu-m 2537
t.-satdu-m 2536
t.-tu 1083, 2331, 2552, 3692
t.-tu-m 3239
t.-u 1448, 1617
t.-um 1446
t.-ağ-artu-m 2461
tuti (Far): işittiği sesleri taklit eden, bâzı
kelimeleri söyleyebilen
papağan türünden bir kuş,
dudu, dudu kuşu
t. 35, 878
t.+ye 1196
tutul-: tutulmak
t.-du 2563, 2632
t.-muş 104
tutuş-: tutuşmak
t.-tu 399
tuy: “yazıklar olsun” anlamında esef
bildiren ünlem.
- t. 2930
tuz: tuz
t. 1893, 2269, 4297
t.+dan 4299
t.+u 1893, 1898, 1901, 1904, 1907
tuzla-: tuzlamak
t.-du-m 1463
t.-miş 208
tü: “yazıklar olsun” anlamında esef bildiren
ünlem
t. 3498
tüba (Ar): cennette bulunduğuna ve bütün
cennete gölge saldığına
inanılan, kökü yukarıda,
dalları aşağıda büyük ağaç
t.+ka 44
tüfeng: tüfek
t. 2090
tügün: bağ, düğüm
t. 2580
t.+ler.ın 3785
t.+ü 2202
tük: saç
t. 2272, 2863
t.+de 3592
t.+ın 2773
t.+ler.i 138, 2566
t.+ü 3318
t.+lög 2
tüken-: tükenmek
t.-di 2329, 3096, 3378
t.-mez 1065, 114
tüket-: tüketmek
t.-miş 1850
tülki: tilki
t. 3241, 4681, 4682, 4684, 4686, 4688,
4690
t.+ğ 2550, 2578, 2634, 2649, 3026
tülkü: tilki
t. 1948, 1949, 2133, 2155, 2183, 2184,
2249, 2306, 2345, 2346,
2410, 2444, 2445, 2485,
2488, 2495, 2533, 2587,
2635, 2748, 2787, 2789,
2799, 2838, 2850, 2851,
2944, 2945, 2961, 2977,
2995, 3027, 3048, 3144,
3158, 3206, 3211, 3219,
3235, 3236, 3240, 3246,
3259, 3296, 3319, 3324,
3325, 3382, 3389, 3406,
3407, 3433, 3473, 3475,
3476, 3484, 3489, 3503,
3504, 3505, 3564, 3584,

3585, 3607, 3660, 3710,
3735, 3736, 3740, 3752,
3778, 3782, 3786, 3788,
3845, 4774, 4783, 4820, 4834
t.+de 2785, 3734
t.+ke 2558, 2589, 2602, 2604, 2721,
2723, 2859, 2861, 2931,
2935, 2991, 3371, 3428,
3730, 3742
t.+le 3659, 3724
t.+ler 3496
t.+ıj 2307
türk-: kalkmak
t. 2770, 2995, 3273, 3377, 3557, 4228
t.-e 2295, 2896, 3319, 3520, 3558, 3716,
4224
t.-ge 3718
t.+ge.ler 2898
türkiye: türkiye devleti
t.+lug 5054
t.+lug.arti 5053, 5054, 5054
tüş: düş, rüya
t.+üm.çe 290
tüş-: düşmek
t.-dü 1848, 1895, 1947
t.-dü-m 3685
t.-dük-de 2175
t.-dük-i-yé 2235, 3100
t.-dük-iıj 3913
t.-dük-üıj 2747
t.-ek 3562
t.-ek-eg-erti-ıj 3308
t.-ekel-im 686
t.-eıj 4013, 4194, 4199
t.-er 1788, 2333, 4078
t.-er-erti 3196, 3510
t.-gülü 1854
t.-me 2866
t.-me-di 3122
t.-me-di-k 2135
t.-me-ge 2374
t.-me-te 632
t.-me-yor 612
t.-mez 3648
t.-mez-erti 4127
t.-miş 5009, 5010
t.-müş 118, 266, 2707, 2708, 3009, 349,
369, 3855, 5150, 5156, 96, 97
t.-müş-em 3765, 686, 921
t.-müş-eıj 3869
t.-müş-er 3538
t.-müş-tü 3314
t.-tü 1131, 1288, 1290, 1294, 1298,
1302, 1306, 1639, 179, 2127,

2309, 2563, 2564, 262, 3152,
3334, 3423, 3488, 3504,
3569, 3607, 3774, 3775,
3776, 445, 61, 94
t.-tü-ler 1307, 1526, 1593, 1803, 260,
870
t.-tü-m 1386, 1474, 1675, 1787, 2619,
2628, 548, 655, 816, 903, 987
tüşün-: düşünmek
t.-di-ıj 2936
t.-dü 578
t.-mor-ııj 3865
t.-üpe 59
tüt-: tütme
t.-ür-erti 466
tüti (Far): işittiğı sesleri taklit eden, bazı
kelimeleri söyleyebilen
papağan türünden bir kuş,
dudu, dudu kuşu
t. 1599
t.+ler 466
tütün: tütün
t. 2343
tüz: düz
t. 1962
tüz-: düzmek
t.-dü 509
t.-dü-m 1415
t.-ebil-me-m 2317
t.-er-erti-ıj 2385
t.-müş 3848
t.-ül-müş 534

-U/Ü-

u: o
u. 1007, 1030, 1031, 1041, 1049, 1065,
1068, 1081, 1085, 1113,
1113, 119, 119, 1197, 121,
128, 1294, 1315, 1323, 1324,
1348, 1365, 1381, 1385,
1397, 1400, 1405, 1409,
1422, 1440, 1446, 1447, 145,
1451, 1454, 1456, 1461,
1465, 1466, 147, 1482, 1504,
1526, 154, 1549, 1571, 1572,
1572, 1588, 159, 1639, 1741,
1741, 1752, 1759, 1760,
1760, 1760, 1760, 1781,
1781, 1805, 1820, 1849,
1852, 1866, 1879, 1880,
1918, 1919, 1923, 1924,
1932, 1933, 1941, 1944,
1951, 1967, 1967, 1978,

1979, 1984, 1987, 2000,
 2010, 2011, 2013, 2013,
 2015, 2022, 2041, 2050,
 2065, 2066, 2067, 2088,
 2089, 2094, 2095, 2095,
 2113, 2113, 2125, 2134,
 2146, 2182, 2194, 220, 2212,
 2225, 2226, 2231, 2237,
 2242, 2243, 2245, 2247,
 2253, 2337, 2356, 2408,
 2428, 2450, 2481, 2484,
 2485, 2504, 2507, 2508,
 2511, 2512, 2516, 254, 2558,
 2574, 2575, 2577, 2578,
 2584, 2592, 2595, 2600,
 2604, 2605, 2613, 27, 2705,
 2723, 2749, 2754, 2788,
 2789, 2838, 2843, 2852,
 2861, 2884, 2899, 2927,
 2933, 2935, 297, 2989, 2990,
 3006, 3007, 3054, 3135,
 3148, 3159, 3176, 3207, 321,
 3213, 3216, 3241, 3260,
 3299, 3381, 3386, 3388,
 3390, 3395, 3409, 3411,
 3417, 3421, 3428, 3479,
 3483, 3503, 3506, 3516,
 3529, 3535, 3558, 3564,
 3566, 3579, 3588, 3596,
 3603, 3607, 3625, 3642,
 3669, 3688, 3690, 3712,
 3718, 3742, 3774, 3777,
 3778, 3780, 3788, 3872,
 3915, 3934, 3949, 3951,
 3956, 3962, 3967, 4018,
 4019, 4020, 4030, 4037,
 4040, 4052, 4079, 414, 4142,
 4164, 4165, 4176, 4176,
 4181, 4188, 4195, 4225,
 4234, 4238, 4242, 4246,
 4250, 4254, 4258, 4262,
 4374, 4457, 4460, 4462,
 4482, 4487, 4501, 4505,
 4514, 4517, 4528, 4537,
 4556, 4572, 4592, 4593,
 4603, 4627, 4651, 4664,
 4665, 4668, 4671, 4673,
 4695, 4703, 4703, 4705,
 4705, 4707, 4713, 4713,
 4713, 4715, 4715, 4716,
 4716, 4718, 4720, 4721,
 4723, 4724, 4727, 4728,
 4730, 4732, 4807, 4862,
 4864, 4868, 487, 4871, 4872,

4875, 4881, 4903, 4927,
 4933, 4935, 4936, 4980,
 5003, 5015, 5030, 5051,
 5060, 5060, 5060, 5075,
 5079, 509, 5101, 511, 511,
 5114, 5118, 5120, 5132,
 5132, 514, 515, 5151, 519,
 529, 531, 553, 554, 555, 556,
 557, 558, 560, 562, 567, 572,
 573, 577, 59, 599, 627, 648,
 649, 649, 653, 672, 686, 686,
 75, 751, 775, 778, 79, 801,
 802, 802, 803, 84, 86, 871,
 871, 889, 909, 932, 97, 98, 98

u.+da 1081, 1084, 1180, 2013, 61

u.+n.a 1, 1107, 1112, 1113, 118, 120,
 121, 1286, 1435, 1552, 1639,
 179, 1880, 1944, 2, 2140,
 238, 2644, 2646, 3059, 3384,
 3562, 3660, 3682, 3905,
 4320, 4422, 4516, 4603,
 4609, 511, 625, 627, 686, 7,
 753, 832, 97

u.+n.da 1100, 1410, 1418, 148, 2047,
 2072, 2685, 3957, 4795, 602,
 7, hürşid

u.+n.da.ki 4434

u.+nın 5088

u.+niņ 1214, 2922, 2984, 3209, 3453,
 3602, 3796, 3875, 4015,
 4160, 5007, 5007

u.+ni 5060

u.+niņ 1830, 1830, 1845, 1846, 1923,
 1967, 329, 5156

u.+nu 1029, 1039, 1084, 1158, 1180,
 121, 1221, 1264, 1307, 1482,
 1594, 1717, 179, 1860, 1869,
 1883, 1887, 1889, 1942,
 1979, 2005, 2080, 2104,
 2371, 2683, 2807, 3, 3320,
 3597, 3740, 424, 4628, 4681,
 4683, 4839, 487, 4944, 4986,
 5152, 593, 61, 674, 686, 753,
 761, 802, 853, 986

u.+nuņ 1, 1061, 1081, 1086, 1112, 1157,
 1221, 126, 171, 172, 1806,
 1908, 1919, 1968, 1973, 2,
 2013, 2013, 2076, 4257,
 4257, 4267, 4642, 4716, 477,
 485, 526, 578, 601, 61, 626,
 648, 686, 871, 94, 97, 98

ū: uyku

u.+sı 4702, 4702

u.+si.ņ 2826

u.+su 6, 750
 u.+su.ça 2177, 6, 61, 685, 751
 u.+su.n.da 2178
 u.+sum.ça 1060, 820
 u.+suñ.ça 148
 [=553]

u: ve

u. 1, 1003, 1012, 1055, 109, 1095, 1097,
 1097, 1113, 1132, 1143, 118,
 124, 1263, 1264, 1285, 1287,
 1295, 130, 1314, 1315, 1328,
 1330, 1337, 1342, 1362,
 1363, 1372, 1380, 1384,
 1390, 14, 1409, 1449, 1461,
 1518, 152, 1529, 1531, 1532,
 1533, 1541, 1547, 1549,
 1566, 1581, 1582, 1597,
 1600, 1614, 1615, 1615,
 1619, 1627, 1636, 1641,
 1653, 1654, 1657, 1665,
 1668, 1672, 1678, 1682,
 1688, 1692, 1696, 1700,
 1702, 1703, 1707, 1711,
 1712, 1715, 1719, 1723,
 1724, 1727, 1728, 1731,
 1733, 1733, 1735, 1739,
 1743, 1747, 1751, 1754,
 1755, 1773, 1787, 1799, 180,
 1806, 1827, 1827, 1827,
 1827, 1894, 1975, 1975,
 1995, 1998, 2001, 202, 203,
 2148, 2161, 2162, 2179,
 2189, 2197, 2201, 2205,
 2208, 221, 2216, 2217, 2228,
 2229, 2230, 2242, 2245,
 2288, 2324, 2332, 2342, 235,
 236, 2373, 2392, 2427, 2432,
 2441, 2446, 246, 2494, 2506,
 2517, 2521, 2526, 2528,
 2542, 2545, 256, 258, 2597,
 2598, 2599, 2604, 2605,
 2610, 2624, 2648, 2656,
 2660, 267, 2679, 2691, 2714,
 2772, 2776, 2779, 2788,
 2791, 2816, 2819, 2833,
 2839, 284, 285, 2857, 2860,
 287, 2876, 2914, 2932, 294,
 3012, 3017, 3029, 3034,
 3050, 3084, 3116, 3119, 312,
 3134, 314, 3142, 3150, 3157,
 3166, 3167, 3170, 3171,
 3177, 3179, 3180, 3201,
 3207, 3209, 3316, 3317,
 3343, 3344, 3344, 3348,

3365, 3366, 3370, 3376,
 3378, 3394, 3402, 3403,
 3408, 3429, 3430, 3430,
 3441, 3441, 345, 3461, 3462,
 3468, 3471, 3473, 3474,
 3474, 3505, 3510, 3513,
 3522, 3525, 3533, 3538,
 3539, 3543, 3569, 361, 3610,
 3627, 3663, 3670, 368, 3688,
 3693, 3711, 3717, 3722,
 3770, 3777, 3810, 3822,
 3825, 3840, 3841, 3850,
 3850, 3850, 3852, 3854,
 3857, 3900, 3914, 3916,
 3917, 3929, 3936, 3944,
 3960, 3961, 3962, 3968,
 3999, 4013, 4013, 4058,
 4071, 4074, 4077, 4091,
 4095, 4126, 4127, 4138,
 4139, 4144, 4150, 4153,
 4157, 4160, 4168, 4169,
 4189, 4192, 4209, 4225,
 4282, 4287, 4293, 4294,
 4294, 43, 4301, 4303, 4304,
 4306, 4306, 431, 433, 4332,
 4335, 4350, 4352, 4364,
 4366, 438, 4393, 4396, 4417,
 4424, 4427, 4428, 4432,
 4433, 4436, 4444, 4449, 445,
 4466, 4467, 4470, 4474,
 4487, 4491, 4499, 4501,
 4508, 4512, 4532, 4538,
 4540, 4562, 4563, 4564,
 4565, 4575, 4590, 4608,
 4628, 4636, 4645, 4646,
 4647, 4648, 4648, 4648,
 4649, 4650, 4653, 4653,
 4658, 4658, 4659, 466, 4673,
 4705, 4709, 4709, 4711,
 4717, 4717, 4725, 4725,
 4734, 4734, 4736, 4736,
 4738, 4738, 4740, 4740,
 4757, 4757, 4760, 4762,
 4762, 4764, 4776, 4780,
 4789, 484, 4847, 4852, 4852,
 4870, 4888, 4888, 4892,
 4902, 4908, 4920, 4923,
 4947, 4948, 4951, 4970,
 4981, 4982, 4984, 4990,
 4997, 4999, 5000, 5005,
 5013, 5017, 5024, 5026,
 5027, 503, 5054, 5118, 524,
 545, 547, 554, 563, 61, 61,
 657, 663, 691, 7, 722, 739,

813, 825, 898, 903, 912, 913,
913, 917, 922, 922, 924, 926,
926, 927, 929

ubaşda: o başta, orada, başında
u. 4405

ubîsi: öbürü
u. 1511, 1514, 1887, 1888, 1890, 1909,
2657, 3548
u.+n.e 2007
u.+η 1344, 2292, 2293
u.+yé 1346

ubur (Ar): yol, geçilen yer
u.+um 4889

uca: yüce
u. 1056, 1866, 1889, 3359, 3572, 4227,
4605, 4605, 466, 4957, 7,
801, 884
u.+n.da 4321
u.+sı.n.da 4550

ucalan-
u.-nartı 3571

uç-: uçmak
u.-am 1852
u.-an 536
u.-ar 4110, 4561, 4602, 4732, 581
u.-ar-artı 2174, 3994
u.-ar-artı 1845
u.-di 4515, 5012
u.-du 1833, 1838, 1838, 1840, 1844,
1844, 1850, 1854, 1854,
1854, 1856, 1866, 1866,
1866, 1866, 3215
u.-duğ-da 4325
u.-ma-yor 4511
u.-muş 1056
u.-or-um 882
u.-kulu 484, 872
u.-kur-du 2571
u.-kur-ma 4193
u.-tu 1031, 1109, 1468, 235, 2577
u.-tur-du 443
u.-u 1122
u.-ul-du 3416
u.-up 1575, 4225, 552, 710

uça: o zaman
u. 1859, 1888, 1893, 1932, 1934, 1947,
2038, 3516, 686

uçag: o zaman
u. 1963, 1967, 1969

uçur-: uçurmak
u.-ma 5080
u.-tır-artı-lar 5075
u.-tır-ga-lar 5075, 5075
u.-tur-du-m 4987, 5034

uda: orada
u. 5060, 5060

ūdan- uyanmak
u.-dı 3564, 3741, 4406, 61
u.-du 1084, 3410
u.-maz-artı 2178
u.-muş 2898
u.-tir-iğa 4329
u.-ur 4481

ūdu-: uyumak
u.-du-m 1354
u.-ge 2821
u.-maz 4018
u.-muş-allar 1113, 1131, 1131
u.-t-maz 4019
u.-yor-mış 2005
u.-miş-ağ 2068
u.-η 4018
u.+su.n.da 3564

ular: onlar
u. 2373, 2987, 3539, 3701, 4010, 4016,
4185

uli-: ulumak
u. 1951, 1951
u.-r 2424
u.-r-erti 3583

ullar: onlar
u. 1094, 1096, 1113, 1285, 147, 148,
1526, 1549, 1827, 1924,
1974, 2093, 2094, 2102,
2103, 2104, 2121, 262, 2887,
2981, 2982, 2998, 4543,
4670, 4721, 4729, 4731,
4732, 4908, 5006, 5006,
5080, 534, 870
u.+da 1131, 1673, 1684, 2888, 3638,
4311, 4445, 4613, 4781, 484,
5011, 95
u.+ı 1417, 1525, 1918, 1923, 1931,
1975, 1978, 1980, 1981,
1998, 894, 941
u.+ın 1964
u.+ıη 1108, 1505, 1548, 1549
u.+ıη 1524, 1918
u.+la 1931
u.+ka 1549, 1745, 1854, 1919, 1973,
239, 4687, 4718, 4726, 5,
893, 894, 95

umid (Far): beklenti, umut
u.+im 932

umidgah (Far): beklenti, umut yeri
u.+um 2331

umr (Ar): ömür
u. 1682, 3096, 3097

u.+ı 1664
 u.+ıñ 1796, 4038
 u.+i 4794
 u.+i.de 4806
 u.+u 3102, 3127, 3890, 643
 u.+u (umuru) 968
 u.+um 2690, 2701
 u.+um.u 2709
 u.+um.uñ 244, 333
umud (Far): beklenti, umut
 u.+lug 304
 u.+um 3706, 497
umur (Ar): ömür
 u. 2622, 4296
 u.+u 4496
 u.+um.u 4586
 u.+uñ 4195, 4200
unut-: unutmak
 u.-dı-ñ 2736
 u.-du 2511, 3419
 u.-ma 2240, 2298, 3191, 4155
 u.-maz 4115
 u.-ur 4077
uqba (Ar): öbür dünya, ahiret
 u. 4113, 4230
ura: ora
 u. 4891
urada: orada
 u.+ki 1967
urda: orada
 u. 1976, 2023, 4690, 4873
 u.+ki 4779
ustad (Far): hoca, öğretmen
 u. 1350, 4700
uş-: uçmak
 u.-du 3332
 u.-tu 1080
utubus (Fr): otobüs
 u.+lan 4665
 u.+ka 4664
uyan: o yan, o taraf
 u. 1113, 1838, 1931, 2116, 4649, 5,
 5054
 u.+ka 1844, 1854, 1866
uyna-: oynamak
 u.-o-llar 1840
 u.-ydi-m 1840
 u.-mağ+ka 1839
 u.-yo-llar 1838
uzan-: uzanmak
 u.-dı 1029, 1081
 u.-du 801
 u.-miş 5, 750
 u.-up 1083, 801

uzak: uzak, irak
 u. 519, 94, 96
 u.+da 3728
uzaklaş-: uzaklaşmak
 u.-tı 871
uzat-: uzatmak
 u.-ık-artu-m 2464
 u.-ma 843
 u.-miş 1293
 u.-muş 1242
 u.-tu-lar 753

-Ü-

ü: ve, bağlaç
 ü. 118, 1221, 2192, 2612, 2647, 2863,
 4768, 4847, 4848, 592, 96
üç: üç, 3
 ü. 1085, 119, 137, 1380, 1442, 147,
 1617, 1908, 2676, 2680,
 2680, 2680, 2681, 2681,
 2798, 2800, 2851, 2853,
 2984, 3198, 3550, 4038,
 4051, 50, 5048, 5048, 5054,
 5054, 5060, 5147, 60, 686
 ü.+de 3387
 ü.+de.ki 2906
 ü.+ü 2959
 ü.+ümcü 2837
 ü.+ümcü.sü 2840
ümid (Far): beklenti, umut
 ü. 4908
ümit (Far): beklenti, umut
 ü. 5037, 5039, 5041, 5043, 5045, 5047,
 5049, 5051, 5053, 5055,
 5057, 5059, 5061, 5063,
 5065, 5067, 5069, 5071,
 5073, 5076, 5078, 5081,
 5083, 5085, 5087, 5089,
 5091, 5093, 5095, 5097,
 5099, 5101, 5103, 5105,
 5107, 5109, 5111, 5113,
 5115, 5117, 5119, 5121,
 5123, 5125, 5127, 5129,
 5131, 5133, 5135, 5137,
 5139, 5141, 5143, 5145,
 5147, 5149, 5151, 5153, 5155
ümmet (Ar): bir peygambere inanan
 topluluk, cemaat, kavim, taife
 ü. 768
 ü.-i 1828
 ü.+im 1729
 ü.+ler.ke 1728

ün: şan, şöhret
 ü. 3687

üsd: üst
 ü.+ü 509

üst: üst
 ü. 1364
 ü.+çe 3059
 ü.+i.çe 3355, 3357, 3739, 3980
 ü.+i.yé 1007, 1029, 1109, 1307, 1436,
 1596, 1814, 1848, 1888,
 1894, 1894, 1950, 1951,
 2188, 2419, 3330, 3342,
 3351, 3600, 370, 486, 509,
 525, 624, 893

ü.+iñ 2569
 ü.+ü 3140, 3574
 ü.+ü.çe 1028, 1029, 1059, 1081, 1081,
 1113, 1153, 1157, 1221,
 1374, 1456, 1505, 1506,
 1830, 1866, 1894, 1895,
 1952, 306, 3477, 3515, 3587,
 3652, 3685, 4042, 4047, 5, 6,
 94, 95, 97

ü.+ü.n.de 1402, 1862, 1866, 1895, 2727,
 3154

ü.+üm.e 1893
 ü.+üñ 1083

üz-: üzmek; kesmek, koparmak

ü. 2793
 ü.-dü 3478
 ü.-dü-m 1414, 33
 ü.-ebil-me-m 2318
 ü.-me-m 2326
 ü.-or-u 2626
 ü.-üge-m 3619
 ü.-ül-dü 405, 726, 743
 ü.-ül-müş 1639, 3047
 ü.-ül-dü 3326
 ü.-ül-müş 2145

-V-

vā-: bağlamak
 v.-du 856
 v.-ma 703
 v.-ma-du-k 2011
 v.-mağ 4453, 4608
 v.-maz 4057
 v.-mış 1028, 1420, 4359, 445
 v.-mış-tı 84
 v.-yıl-sa 4482
 v.-yi 2052, 2052
 v.-yor 2094

vabeste (Far): -e bağlı, ancak ... olursa
 olabilir

v. 3512

vacub (Ar): yapılması gerekli olan
 v. 3783

vadalaş-: vedalaşmak
 v.-miş 716
 v.-tı 260

vadi (Ar): iki dağ arasında uzanan arazi
 v.-yi 2666, 3518

vafa (Ar): bağlılık, sadakat, dostluğuna
 bağlı kalmak

v. 1332, 1409, 1481, 1546, 4206, 693
 v.-lar 666

v.-lıg 662

v.-lig 1492

v.-lug 1782, 446, 729, 746, 881, 90

v.-sı 4050, 4164, 4170, 569, 780

v.-sız 1162, 664

vafadar (Ar): vefalı olan kimse
 v. 381, 4135

v.-ı 483

v.-ım 745

v.-um 201, 371, 475, 728

vahab (Ar): “çok bağışlayan, çok veren,
 kullarına çeşitli nimetler
 bağışlayan” anlamında esma-
 i hüsnadan (Allah’ın en güzel
 isimlerinden)dir

v. 1041

vale (Far): yüksek, yüce

v. 659

valla (Ar): Allah’a yemin olsun ki
 v. 2270

vallah (Ar): Allah’a yemin olsun ki
 v. 1949, 2350, 2579, 2784, 3284, 3422,
 3470, 4128

vallahi (Ar): Allah’a yemin olsun ki
 v. 2699

vağ-: bakmak

v.-an 4087

v.-ar 139, 2357, 4268

v.-ar-artı 2168, 2231, 2235, 2513

v.-ar-atdı 1970

v.-atr 1057, 1064, 1617, 2530, 661, 832

v.-atır 1395

v.-dı 1854

v.-dı-ñ 4193

v.-di 4801

v.-du 3004

v.-gulu 3337

v.-ı 1429, 1762, 2707, 3186, 3649, 4157,
 4173, 4229, 600

v.-ıka-m 3769

- v.-ma 4160, 4192
v.-ma-dı 4935
v.-ma-ga 2929
v.-ma-ka 4322
v.-ma-yor 3055
v.-mak-añ 3192
v.-maz 2885, 3194
v.-miş 1524, 838
v.-muş 754
v.-or-u 4065
v.-kulu-lar 2266
v.-kuluk-am 1549
v.-sa-m 4971
v.-tı 1966, 2066, 2186, 2519, 2559,
2752, 3047, 3737, 3778, 623,
752, 754, 8
v.-tı-ñ 2768
v.-tu 600, 601
v.-tu-m 3782, 762, 888
v.-up 3234, 3846
v.-uka-m 1621
v.-ur 3187
v.-iş+la 140, 9
v.-iş+lug 1252
v.-mak+ka 1180
v.-tik+i.yé 1112, 1112
v.-uş+lug 1170, 12, 146, 3266, 472
- vakit (Ar):** vakit, zaman
v. 2002, 2003, 2041, 2052, 2121, 4282,
4693, 4695, 4695, 4705
v.+1.ça 4900
v.+1.ya 5116
v.+ka 2069
v.+ler 4665, 5098
- var:** var
v. 1185, 123, 1248, 1249, 1310, 1518,
1519, 1520, 1853, 1963,
1977, 1978, 1979, 1983,
1984, 1984, 1989, 2001,
2026, 2030, 2031, 2037,
2039, 2051, 2053, 2059,
2059, 2079, 2095, 2111,
2111, 2199, 2204, 2354,
2442, 2470, 2494, 2655,
2697, 2718, 2809, 2856,
2875, 292, 2922, 2949, 2975,
2976, 3008, 3019, 3025,
3030, 3162, 3163, 3275,
3300, 3300, 3339, 3375,
3395, 3431, 3432, 3522,
3546, 3547, 3550, 3551,
3633, 3661, 370, 3706, 3781,
3865, 3877, 3886, 4069,
4092, 4134, 4146, 4147,
4208, 4216, 4217, 4271,
4275, 4293, 4293, 4294,
4397, 4487, 4488, 4629,
4630, 4631, 4712, 4800,
4801, 4831, 4915, 4916,
4942, 565, 751
v.+a.var 383
v.+amiş 1976, 2104, 4668, 4753
v.+ar 1085, 1113, 1189, 1217, 1285,
1847, 2272, 2351, 2858,
2909, 2910, 297, 3921, 4138,
685, 845
v.+arı 379, 4231, 518
v.+artı 2163, 316, 3213
v.+arti 5060, 5071, 5072, 5072
v.+artu.m 3668
v.+atdı 1830, 1830, 1880, 1880, 1908,
1908, 1908, 1910
v.+attı 800, 98
v.+attu 1548, 1760
v.+dı 1231, 1278, 1540, 2141, 2338,
3326, 808
v.+du 2139, 3317, 527
v.+ı 4919
v.+ıñ.ar 3999
v.+i 4927, 4993, 5020
v.+lar.ı 5010
v.+luğ 4436
v.+ma.ça 4945
v.+miz 4847
v.+muş 2547, 3590
v.+um 3633, 402
v.+umuz 654
v.+arti 5120
v.+attı 1080, 1671
v.+ıñız 959
v.+ı+sı.ñ 799
- var-:** varmak
v.-a-lar 4831
v.-a-yyo-m 2082
v.-amiş 2030, 5156
v.-an 1575, 3183, 538, 62
v.-ak 1781, 1782, 1893, 1963, 1969,
1971, 2004, 2018, 2022,
2022, 3707, 3732
v.-ardi 5079
v.-artı-lar 5079
v.-ayyo-m 2001, 2033
v.-dı 1007, 1080, 1108, 1131, 122, 1504,
1595, 1742, 1856, 1870,
1890, 1932, 1942, 1947,
1950, 2088, 2538, 2555,
3722, 3789, 4703, 4784,
4843, 4906, 5043, 5060, 510,

534, 602, 61, 623, 685, 750,
750, 801, 9, 941, 96
v.-dı-lar 1053, 1327, 1966, 1970, 2096,
2117, 261, 3727, 4771, 5,
5060, 5060, 5060, 552, 664
v.-dı-η 2115, 2440, 688
v.-dık-da 3641
v.-di 4793, 5006, 5007
v.-di-η 1896, 1899, 1902, 1905
v.-du 1572, 1831, 1833, 1835, 1840,
1850, 1860, 1866, 1895,
1973, 2497, 3217, 599
v.-du-k 5054
v.-du-lar 802
v.-du-m 1168, 1359, 2024
v.-du-η 2087
v.-duκ-éy 1919
v.-ek 4831
v.-ı 2328, 2474, 3861
v.-ı-lar 2005, 2081
v.-ibil-iη 1113
v.-ibil-me-η 1085
v.-ım 5154
v.-iη 1119, 1551, 2042, 252, 2687, 700,
712
v.-ır 2095
v.-ıyo-η 2825, 2917
v.-ıyor-iηız 180
v.-ıyor-uy 5150
v.-ıyyo-m 1850, 2066, 2066
v.-i-miz 4742
v.-ıyo-k 1855
v.-ıyor 1854
v.-ıyor-iη 1891
v.-ıyor-iz 1854
v.-ma 2315, 2320, 3203, 4946, 5154,
710
v.-ma-lar-i 4315, 4317
v.-ma-mız 4666
v.-ma-si 4376, 4377
v.-ma-ta 2637
v.-ma-yıη-ηiz 2069
v.-ma-yıη-ηiz 2069
v.-maκ-ı 2379
v.-maκ-iη 2507
v.-maz 1077, 154, 2947, 3246, 3450
v.-mıș 1536, 1550, 1593, 1782, 3765, 95
v.-mıș-am 5005
v.-mıș 2120
v.-muș 2107, 2107
v.-o-m 1839
v.-om 2093
v.-rartı 3570
v.-sa-η 687

v.-u-lar 2072, 2094
v.-um 1852, 2052, 2071, 2086, 2086,
3079, 3128, 4724, 4948, 4983
v.-uη 2041
v.-up 2286, 2303, 3582, 686
v.-ur 1976, 1980, 1996, 1998, 2021,
2042, 2050, 2050, 2050,
2051, 2053, 2062, 2067,
2076, 2077, 2077, 2077,
2081, 2088, 2090, 2093,
2094, 2094, 2095, 2103,
2118, 2124, 254, 3944, 4084,
4314, 4560, 4671, 4673,
4704, 4716, 4725, 4726,
4992, 5003, 5019, 5030, 504,
5148, 5150, 5154, 5156,
5156, 5156, 636
v.-amıș 5154, 5154
v.-amıș 2027
v.-artı 1007
v.-artı-lar 262
v.-arti 5118, 5119, 5120, 5123, 5124,
5132, 5135
v.-arti-lar 5104, 5105, 5111, 5112, 5114,
5126, 5129
v.-arti-ler 5080, 5080, 5087
v.-artu 5075
v.-an+lar.u 4421
v.-dık+lar.ı.n.da 1113, 261
v.-duκ+da 871
v.-duκ+um.da 721
v.-ğulu+kaη 4039
v.-ma+ka 4828, 5007
v.-maκ+ka 1634, 484
vārā: gibi
v. 1021, 103, 103, 1039, 104, 1047, 105,
1051, 1055, 1157, 1245, 125,
1270, 1271, 1301, 144, 153,
156, 1560, 157, 1609, 161,
1610, 162, 163, 164, 169,
173, 1789, 1931, 1970, 2008,
2147, 2150, 2162, 2232,
2269, 2277, 2305, 2316,
2323, 2325, 2328, 2337,
2424, 2429, 2430, 2431,
2437, 2460, 25, 2535, 2536,
2624, 2627, 2633, 2712,
2739, 2765, 30, 32, 3271,
3290, 3318, 3396, 3397,
3417, 3438, 3451, 3464,
3466, 3481, 3519, 3581,
3588, 3592, 3611, 3620,
3636, 3696, 3756, 380, 3897,
3953, 4000, 4063, 4068, 408,

- 410, 416, 4163, 4194, 4321, 4483, 4506, 453, 454, 4545, 4546, 455, 456, 486, 488, 496, 497, 4976, 534, 568, 570, 617, 622, 626, 634, 686, 700, 701, 712, 717, 726, 743, 880, 882, 904, 916, 919, 928, 96, 968, 972, 978, 980
- varusu:** hepsi
v. 1131, 1139, 1548, 2726, 2969, 3179, 349, 847
v.+η 763
- vasf (Ar):** sıfat, nitelik
v.+ı 4763
- vasıl (Ar):** kavuşma, ulaşma
v. 1576
- vaşand:** yağış
v. 4672, 4673, 4673, 4676, 4677
v.+e 4674
- vaşkan:** iran halacistan bölgesinde bir halaç köyü
v. 4330
v.+ça 4626
v.+ça.y.ı 2093, 2094, 2095
v.+ça.y.ı.ça 2089
v.+da 2088, 4909
v.+luğ 4907
v.+ka 4654, 4889
v.+um 4330
- vaht (Ar):** vakit, zaman
v. 1221, 1549, 1572, 1639, 1760, 1805, 1951, 2242, 2262, 2537, 2583, 2881, 3250, 3289, 3579, 3642, 3730, 446, 509, 686, 871
v.-i 3767
v.+a 685
v.+ça 2456, 2997
v.+ı 2240, 401, 405
v.+ı.ça 263
v.+i 5126, 5126
- vay:** şaşkınlık, kızgınlık, şikayet, esef, telaş, acı, sevgi vb. çeşitli duygularda anlamı kuvvetlendirir
v. 258, 2616, 2617, 2617, 2621, 3359, 3360, 3692
v.+lar 825, 943
v.+ka 1411
- vayı-:** bağlamak
v. 3272
v.-dı 2447
v.-ga 1263
v.-miş 1109, 1418
- v.-ıl-maz 2203
v.-ıl-ta 1284
v.-du 1571, 941
v.-du-lar 894
v.-du-m 522
v.-l-du 854
v.-lug 895
v.-muş 853
v.-k 4568
v.-ul-du 2574
v.-ul-or 2243
- vazih (Ar):** açık, seçik
v. 2224, 2889
- ve:** bağlaç
v. 10, 1084, 1107, 1109, 1113, 1131, 1157, 1158, 1180, 119, 120, 1221, 1263, 1264, 1286, 1286, 1307, 1308, 1309, 1505, 1571, 1594, 1595, 1595, 1596, 1639, 1684, 1684, 178, 1782, 180, 1804, 1805, 1827, 1860, 1861, 1870, 1870, 1894, 1909, 1910, 1911, 1918, 1918, 1931, 1931, 1931, 1931, 1941, 1950, 1966, 1968, 1976, 1980, 1981, 1989, 1990, 1990, 1991, 1991, 1992, 1999, 1999, 1999, 1999, 1999, 2, 2, 2, 2000, 2000, 2001, 2001, 2001, 2005, 2005, 2005, 2008, 2014, 2023, 2023, 2023, 2027, 2027, 2027, 2027, 2027, 2029, 2029, 2034, 2035, 2035, 2036, 2036, 2037, 2037, 2046, 2050, 2052, 2058, 2058, 2058, 2061, 2062, 2063, 2063, 2063, 2063, 2072, 2072, 2077, 2077, 2077, 2077, 2077, 2077, 2081, 2081, 2081, 2090, 2090, 2093, 2093, 2093, 2094, 2094, 2094, 2094, 2096, 2096, 2096, 2097, 2102, 2102, 2104, 2105, 2105, 2105, 2111, 2111, 2111, 2116, 2119, 2119, 2123, 2124, 2124, 238, 238, 2433, 260, 263, 3, 3, 3017, 350, 350, 3604, 369, 407, 4113, 424, 466, 466, 466, 4663, 4663, 4665, 4665, 4672, 4683,

- 4685, 4686, 4691, 4692, 4720, 4720, 4721, 4721, 4831, 484, 4940, 5, 5011, 508, 578, 578, 648, 686, 7, 750, 753, 754, 894, 97, 98, 986
- veda (Ar):** ayrılma, esenleşme
v. 1114
- vedalaş-:** vedalaşmak
v.-ma-sı 2306
v.-miş 1131
- vede (Ar):** ayrılma, esenleşme
v. 4883
- vefa (Ar):** bağlılık, sadakat, dostluğuna bağlı kalmak
v.+luk 4937
- vefadar (Ar):** vefalı olan kimse
v.+um 234
- vehşi (Ar):** yabani, insanlardan kaçan
v. 514, 529, 531
v.+ler 1390
- vehy (Ar):** dini emir
v. 280
- vekil (Ar):** başkasının adına söz söyleyen
v. 2077, 2077, 2089, 2097
- velakin (Ar):** fakat, ama
v. 1383, 2683, 2731, 2740, 3645
- velayet (Ar):** kulun Hakk'a yakınlığı ve Hakk'ın kulu, kulun Hakk'ı dost edinmesi durumu, veli olma, velilik, ermişlik; başkası üzerinde hüküm ve tasarruf sahibi olma yetkisi
v. 2678
- veled (Ar):** çocuk
v.+çi 2052
- velev (Ar):** olsa da, ise de
v. 4765
- veli (Ar):** Allah'ın dostu ve sevgili kulu
v. 4018, 4205
v.+yiz 4983
- vesal (Ar):** sevdiğine kavuşma
v.+da 172
v.+ı.yé 671
v.+iğ 160
v.+ka 3759
- vesf (Ar):** nitelik, sıfat
v.+i.çe 1086, 1505
- vesi (Ar):** ilmi, ihsan ve ikramı sonsuz genişlikte olan" anlamında esma-i hüsnadan (Allah'ın en güzel isimlerinden)dır
v.+si 328
- vesiyet (Ar):** nasihat, öğüt, yapılması gereken şeyler
v. 3345
- vesiyyet (Ar):** nasihat, öğüt, yapılması gereken şeyler
v. 2288
- vesl (Ar):** kavuşma, ulaşma
v.+iğ 3760
- veşillé-:** parlamak
v.-r-etti 485
- veten (Ar):** vatan, devlet
v. 4818
v.+de 1125, 2228, 2300, 2304, 3335, 3347, 4514
v.+ke 4813
- veya (ar-fr):** zıtlık bildiren bağlaç
v. 3555, 4139
- vez (Ar):** ibadet yerlerinde yetkili ve görevli bir kimse tarafından yapılan dini konuşma, öğüt, nasihat
v. 2691
- vezir (Ar):** padişahın yardımcısı
v. 118, 2073, 2077, 2077, 2078, 2089, 2092, 2097, 2107, 2119, 98
v.+iğ 1827, 349
v.+ke 2072
v.+ler 147, 148, 2
v.+ler.i 148
v.+ler.ke 147
- vér-:** vermek
v. 2777, 3432, 365, 3661, 376
v.-de-k 2103
v.-di 11, 1263, 1314, 1315, 1346, 135, 137, 147, 1531, 1533, 1631, 1762, 178, 1804, 1869, 1956, 1962, 1973, 2, 2427, 2492, 2496, 2508, 4, 4260, 4260, 4811, 552, 60, 686, 8, 800, 801
v.-di-ler 1110, 1855, 262
v.-di-m 1841, 1851, 1867, 1871, 1873, 1875, 1877, 1924, 1933, 1963, 1998, 2017, 2388, 3126, 3127, 4368, 4369, 4709, 4717, 4733, 4735, 4737, 4739
v.-di-ğ 121, 1861, 2089, 2089, 2089
v.-dik-de 3364
v.-dik-i 3872
v.-düy 4942
v.-e 4634, 4706
v.-e-yim 2011
v.-en 686, 4493

v.-eñ 1598
 v.-er-etti-m 3197
 v.-erti 2013
 v.-erti-ler 5118
 v.-etdi 1918
 v.-ge 3249
 v.-gili-ke 407
 v.-gilik-em 1549
 v.-i 1998, 2011, 2058, 2072, 2090, 2092,
 2114
 v.-i-ler 2088, 2104, 4613
 v.-i-te 2058
 v.-i-yen 4693
 v.-ibil-me-di 4701
 v.-ige 1030, 1342, 2990, 3039, 4838,
 5068
 v.-ige-m 3635
 v.-ige-ñ 1113
 v.-im 120, 2378, 2421, 2613, 3031,
 3076, 4728, 97
 v.-imiz 1859
 v.-iñ 2046, 4728
 v.-ir 1985, 1998, 2036, 2050, 2052,
 2060, 2073, 2090, 2093,
 2093, 2125, 3286, 4287,
 4692, 579
 v.-ite 2071
 v.-iye 2102
 v.-iye-m 2100
 v.-iye-n 2008, 2099
 v.-iyi-ñ 2086
 v.-iyo-m 1568
 v.-iyo-ñ 2772
 v.-me 2608, 3460, 4015, 690
 v.-me-di 118, 1941, 1944, 8, 95, 95
 v.-me-di-k 2136
 v.-me-di-ler 1860
 v.-me-di-ñiz 4730
 v.-me-ge 3871
 v.-me-ge-iz 1863
 v.-me-geñ 1842
 v.-me-m 5150
 v.-me-si 2345
 v.-me-yiñ 4695
 v.-mek-ler-i-n-de 4640
 v.-mez 2055
 v.-mez-ler 4730
 v.-mi-yye-n 2086
 v.-miş 1836, 2011, 2011, 2011, 2263,
 359, 3810, 3896, 871, 94, 95
 v.-miş-em 4541
 v.-miş-eñ 2011, 2946
 v.-miş-er 4051
 v.-miş-erti-m 2011

v.-or 4912
 v.-remiş 2059
 v.-rerti 4353
 v.-se 1977, 1978, 1979, 1979, 1983,
 1984, 1989, 4884
 v.-se-m 1977, 1978, 1983
 v.-serti-m 3348
 v.-te 1267, 506
 v.-te-ler 3000
 v.-di-m 4725
 v.-e 1840, 1842, 1850, 1852, 1867
 v.-im 984
 v.-iñ 469, 471, 479
 v.-me-ge-ñ 1852
 v.-mek+de 1221
 v.-erti 5096
 v.-erti-ler 5080, 5095, 5096, 5108
 v.-etti 1112
 v.-me+ke 5007
 v.-mek+de 716
 v.-emiş 2027
 v.-gü 4930
 v.-me-te 4925
viran (Far): yıkık, yıkılmış, harap
 v. 919
vird (Ar): zikir, dua
 v. 649
 v.+iñ 2289
vucud (Ar): vücut, beden
 v.+iñ 3839, 3899
 v.+ka 3115
 v.+um.iñ 2708
 v.+uñ 380
vur-: vurmak
 v.-dı 4936
 v.-du 1025, 1082, 1760, 2193, 262,
 2977, 3028, 3124, 3385,
 3530, 3670, 4786, 895, 983
 v.-du-lar 789
 v.-du-m 1299, 1459, 1769, 2049
 v.-gun 284
 v.-i-miz 4742
 v.-ıl-mış 2111
 v.-ıka-m 4669
 v.-ma 2412, 2854, 3379, 3968
 v.-ma-si 4373
 v.-maz 3866
 v.-miş-am 2113
 v.-muş 1138, 119, 2008, 2423, 454, 455,
 510, 752
 v.-muş-am 3276
 v.-muş-añ 2817, 2846, 29
 v.-muş-ar 4186
 v.-o-m 1853

v.-or-ıñ 3918
v.-kulu 281
v.-rarti 4387
v.-ta 4006
v.-u-lar 4083, 885
v.-uga-m 2064, 2095
v.-ul-uga 2712
v.-ul-ur 4427
v.-um 1843, 2119, 3255, 953
v.-uñ 2049, 2049
v.-up 585
v.-ur 2065, 2065, 2094, 2096, 3400
v.-ğul-lar 1879
v.-ma+ka 1760
v.-ma+sı.nıñ 121
v.-mağ+la 1879
v.-arti 5102, 5118
v.-arti-lar 5103, 5104, 5106, 5107, 5111,
5114, 5114, 5114
v.-uş-du 3331

-Y-

yad (Far): hatıra, anma
y. 1661, 2301, 2304, 2353, 3341, 3506,
4081, 4348, 4489
y.+a.y.ı.ta 4448
y.+a.yi.ka 4328
y.+da 1806, 2240, 4080, 4618
y.+ı 4283
y.+ı.ça 83
y.+ı.n.a 4701
y.+ı.ya 1639
y.+ı.yé 3484, 3488, 3510
y.+ım.a 1288, 1290, 1294, 1298, 1302,
1306, 2127, 3538, 3678
y.+ım.da 3450, 5136, 5140
y.+ıñ.ça 257, 3253
y.+ıñ.da 2206, 2282, 2365, 3189, 3474,
4113
y.+ı 4462
y.+ı.yé 1285, 1308, 1526, 1639, 552, 61,
61, 871
y.+lar.ka 4086
y.+lar.um.u 2627
y.+ka 3453, 4497
y.+u.nu 4298
y.+um 4487
y.+um.a 4374
y.+um.ça 4358
y.+um.da 2248, 4511, 5133
y.+uñ.ça 4519, 4520, 4521, 4618
y.+uñ.da 5137

yağ: yağ
y. 2505, 3323, 4951
y.+da 3812
y.+ıñ 3635
y.+la 4742
y.+lug 2401, 2456, 3314, 3436
y.+uş.u 370

yağ-: yağmak
y.-ıga 3858
y.-ış 2416, 5005, 5005
y.-ma-si 4342
y.-maz 2416
y.-mış-allar 1976
y.-mış-amiş 2102
y.-or 2729, 5005

yagana (Far): tek
y. 136

yahu (Ar): söylenen söze dikkati çekmek
ve anlamını güçlendirmek
için kullanılır
y. 2452

yal (Far): boyun, gerdan
y.+ı 4888
y.+luğ 2627

yalan: yalan, aldatma için söylenen söz
y.+da 2735

yalkuz: yalnız
y. 445, 1085, 1549, 2206, 238, 3270,
4428, 905, 963, 2218, 4039
y.+da 4996, 5023
y.+u 3820

yalun: yalın, tek
y. 3079

yalvar-: yalvarmak
y.-dı 1924, 2632, 3061
y.-du-m 1428
y.-du-k 1368
y.-ıg-artı 3361
y.-ma-sı 2931
y.-mağ 3050, 4071
y.-mağ-ı 3045
y.-mış 263, 968
y.-ur 4757
y.-ma+la 947
y.-ma+ka 893, 986

yaman: usta, güçlü ve etkili olan
y. 1035, 622
y.+ar 2377, 3058, 3062, 3888

yamağ: yama
y.+lug 3827

yan: yan taraf
y. 3028, 4065, 4065, 1, 118, 2662, 2925,
4688, 599, 870
y.+a 1359

- y.+ça 770
y.+da 2009, 2012, 2104, 4873, 5060,
5060, 5060, 5060
y.+ı 2548, 5
y.+ı.ça 2030, 2033, 2034, 2052, 2052,
2053, 2088, 2804, 4230,
4231, 484, 4884, 4899, 4930,
5027, 535, 758, 769, 5000,
779
y.+ı.ça.kı 349
y.+ı.n.a 1998, 2001, 2030, 4673, 4704
y.+ı.n.da 4322
y.+ı.ya 4769
y.+ı.yé 147, 2166
y.+ım.a 1967
y.+ım.ça 1671, 2380
y.+ıñ 1158
y.+ıñ.ça 2413
y.+ız.ka 238
y.+i.yé 1131, 121, 1221, 148, 1551,
1782, 1831, 1840, 1845,
1963, 1964, 1966, 1969,
1971, 1972, 1974
y.+lar.i.yé 753
y.+ka 1168, 2513, 4197, 4216, 521, 95
y.+u.ça 1845
y.+un.da 1911
y.+uñ.ça 2013
y.+uñ.da 4320
yanaş-: yanaşmak
y.-du-m 4595
yani (Ar): bir şeyi açıklamak için
kullanılır, demek şudur ki
y. 4457
yap-: yapmak
y.-ar-amiş 4705
y.-ar-artı 4380
y.-di 4408
y.-di-ñ 3446
y.-duy 4861
y.-mağ 4707
yapış-: yapışmak
y.-iñ 1853
y.-du 2578, 3713
y.-tu 1031
yak-: yakmak
y.-am 3032, 3258
y.-ar 140
y.-duğ-da 4345
y.-ı 4088
y.-ıga 3870
y.-ış 4672, 4674
y.-ma-ga 2987
y.-ma-ka 4674
y.-ma-si 4469
y.-maz 4819
y.-miş 1523
y.-muş 849
y.-muş-am 3277
y.-or-u 2339, 4064
y.-kulu 787
y.-tı 658
y.-tı-lar 1610
y.-tı-ñ 422
y.-tu-m 2336
y.-tur-du-ñ 1018
y.-uğ 1431
y.-ak 1866
y.-ış+ı.n.a 4442
y.-mağ+ıñ 1308
yağa: elbise yakası
y. 1636, 3524
y.-lar.ıñ 95
y.+m.ı 359
y.+ñ.da 4036
y.+sı 4881
yağub: hz. yakup
y. 32, 71, 1038, 107, 1336
y.+uñ 1556
yağut: pembe renkli değerli bir taş
y. 43, 503
y.-lug 1616
yar (Far): sevgili
y. 1362, 1372, 1541, 1627, 1672, 180,
2369, 3510, 4060, 4225,
4234, 4238, 4242, 4246,
4250, 4254, 4256, 4256,
4258, 4261, 4262, 431, 433,
580, 582, 586, 590, 594, 598,
633, 645, 671, 683, 720, 818,
855, 857, 861, 865, 869, 903,
917, 922, 984
y.-i 2355, 2369, 3786, 381, 390, 3976,
475, 483
y.-ar 1076
y.-da 1304, 1632, 446, 492, 548, 550,
609
y.+ı 1005, 1259, 1478, 1500, 1821, 330,
4068, 662, 729, 746, 810
y.+ı.n.da 632
y.+ı.n.ıñ 481
y.+ı.n.ıñ 1483
y.+ım 1796, 469, 471, 479
y.+ım.a 537
y.+ım.da 1541
y.+ım.ı 891
y.+ım.ıñ 1199, 1203, 1207

y.+ıñ 1180, 1264, 1281, 1285, 1806,
274, 540, 685, 695, 871
y.+ıñ.da 676
y.+i 329
y.+ka 1166, 553, 557, 562, 567, 572,
577, 611
y.+sız 166, 681
y.+u 653
y.+um 1077, 1222, 1491, 1773, 1784,
203, 2313, 2314, 236, 3634,
4248, 4248, 4290, 4300,
4310, 4320, 4330, 4340,
4350, 4360, 4370, 4380,
4390, 4400, 4409, 4414,
4419, 4429, 4439, 4449,
4459, 4469, 4479, 4489,
4499, 4509, 4519, 4529,
4539, 4549, 4559, 4569,
4579, 4589, 4599, 4609,
4617, 4619, 4624, 4629,
4634, 545, 583, 688, 741,
853, 881, 90
y.+um.u 875, 879, 883, 887
y.+umuz 1582
yara: yara
y. 274, 4396, 4501, 839, 953
y.+lıg 165, 208, 549
yaratan (Far): sevgililer
y. 1362, 1372, 1627, 2654, 433
y.+da 903
y.+lar 1637, 1807, 188, 225
y.+um 810
yarar: faydalı
y.+ı 3705
yaraş-: yaraşmak, faydalı olmak
y.-ır 2350
y.-maz 2715
y.-uğ 2351
yarat-: yaratmak
y.-an 1046, 1050, 1101, 1376, 1691,
1708, 1712, 1758, 2210, 4030
y.-gan 363
y.-miş 517
y.-kulu 1379, 1685, 278, 346, 353
y.-tı-ñ 1032
yareb (Ar): Allah
y. 2453, 2467, 291, 3074, 4212
yarın: yarın
y. 4260, 4260
yarp: ışık, parıltı
y. 2065, 2065
yarpak: yaprak
y. 2624
y.+lar.u 4440

yarpıla-: parlamak
y.-yor 2065
yarpıç: ot
y. 4367, 4369, 4485, 4486
yas: acı, matem
y. 4177
y.+ı 842
yasemen (Far): beyaz renkli kokulu çiçek
açan ağaçcık
y. 4177
y.+ler.de 508
yastuğ: yastık
y. 4878
y.+ka 2322
yaş: yaş
y. 1835, 2168, 2227, 2232, 2236, 2327,
2328, 2426, 2475, 2788,
2934, 3151, 3352, 3362,
3373, 3507, 3523, 3664, 370,
3719, 4297, 4379, 4566,
4758, 626, 699
y.+da 430
y.+ı 1128, 1556, 1744, 1746, 2158,
2415, 2479, 25, 3156, 4829
y.+ı.ça 2705
y.+ı.n.a 4414
y.+ı.n.da 3815
y.+ı.ru 3185
y.+ı.yé 3536
y.+ım 1008
y.+ım.da 3282
y.+ıñ 442
y.+ı.yé 149, 3, 3
y.+ıñ 2340, 3319, 3329, 3336
y.+la 111, 971
y.+lar 1391, 3511, 4616
y.+lar.ı 2434
y.+lar.ım 596
y.+lar.i 4390
y.+lar.ıñ 3531
y.+lıg 3593
y.+lug 1542, 3524
y.+luğ 4447
y.+ka 3
y.+u 1812
y.+um 1036, 337, 394, 426, 992
y.+um.a 860
y.+um.da 4509
y.+um.u 1389, 1770
yaşé-: yaşamak
y.-yr-emiş 2134
y.-yge-ñ 4048
yaşil: yeşil
y.+lık.un 4632

yaşlan-: yaşlanmak

y.-dı 4253

y.-ur 4277, 4612

yaşul: yeşil

y. 197

yaşut: aynı yaş olan

y.+lar.um 2702

yat-: yatmak

y.-dı 3515

y.-di-ğ 4076

y.-duğ-da 4361

y.-gulu 2896, 4023

y.-ibil-me-di 4702

y.-ır-atdı-lar 1918

y.-ma 3558, 4850

y.-mağ 3705

y.-miş 1113, 1113, 1145, 1153, 2702,

3170, 3171, 3172, 3173,

3174, 3175, 3741, 4481, 4965

y.-miş-allar 3166

y.-miş-am 3116

y.-miş-ar-lar 3178

y.-miş-artu-m 1059

y.-miş-tı 1157

y.-miş 4329

y.-miş-allar 2067

y.-muş 801, 801, 95

y.-muş-tu 3410

y.-muş-tu-m 1287

y.-kül-lar-ıñ 2826

y.-kulu 1158, 98

y.-kür-duy 4857

y.-sa-duğ 2443

y.-satdı 2535

y.-tı 1081, 1083, 6, 94

y.-uv 2422, 3138

y.-uv-ağ 4701

y.-uvar-um 5

y.-an+lar 3224

y.-mağ+ka 750

y.-tık+ı 96

yavan: yağı az, katıksız

y. 3440

yavaş: hızlı olmayan

y. 1031, 1933, 1933, 1968, 2427, 2533,

2539, 2615, 508

yaver (Far): yardımcı

y. 1098

yay: ok atmaya yarayan alet

y. 103, 1193

yaz: yaz mevsimi

y. 1668

y.+lar.ıñ 852

y.+ka 1137

yaz-: yazmak

y.-am 4337

y.-an 3345

y.-an-ı-n-da 4662

y.-an-lar-ın 4659

y.-ar 2087

y.-ar-artı 2181

y.-dı 1550, 4596

y.-du-m 3793, 3796, 4333, 4338, 4576,

4579, 4597, 4640, 4985, 5032

y.-du-ğ 4592

y.-ıl-dı 1816

y.-ıl-mış 830

y.-ıl-sa 4465

y.-iça-lar 4585

y.-miş 2114, 3833, 3845, 3849

y.-miş-allar 205, 733

y.-kı 4662

y.-kı-n 4349, 4597, 4614

y.-kı-sın 4640

y.-kı-si 4339

y.-kın 4533

y.-ki 4506

y.-ki-n 4593

y.-ku-m 4506

y.-ku-m-ça 4579

y.-ul-du 404, 864

y.-ul-muş 2429

y.-an+çı.sı 4570

y.-a-tur-arti-lar 5118

yazık: çaresizlik

y. 2281, 2307, 3046, 3109, 3777

y.+ıñ 2929

y.+lar 3919

y.+lar.ıñ 220

y.+ka 77

yeksan (Far): aynı seviyede, düz

y. 1629, 510

yelek: yelek, giysi

y.+ıñ 2773

yende: yeniden

y. 491, 508, 9

yengi: yeni

y. 2393

yekin-: inanmak

y. 2617, 2776, 2916, 3038, 3044, 3442,

4078, 4096, 4121, 4127

y.-im 2697

yetim (Ar): babası ölmüş çocuk

y. 3588, 3909

y.+ıñ 2745

y.+ler 1746, 4409, 4414

yezid: hain ve gaddar kimseler için söylenen söz

y.+ke 2731

yé-: yemek

y.-di 1941, 2063, 3480

y.-di-k 1862

y.-di-ler 4715, 4723

y.-di-m 1851, 2401, 3672

y.-di-ŋ 2261

y.-dik-im 3492

y.-gülük 3747

y.-me 1968, 2283, 3629

y.-me-di 626

y.-me-dik-em 1949

y.-me-gin 1970

y.-me-ke 1970, 4503

y.-me-miz 4748

y.-me-si 3475, 4486

y.-mek 1946, 1963, 3753, 3783, 4990, 5017

y.-mek-de 3470

y.-mek-i 3771

y.-mek-le 1883, 1887, 1889

y.-mez 2035

y.-mez-erti-ŋ 2394

y.-mez-etdi-m 3469

y.-mez-etti 97

y.-mez-ler 2213

y.-miş 1850, 2287, 3396, 4361, 4713

y.-miş-em 1962, 1962

y.-miş-eŋ 1948, 1960, 1961

y.-miş-ti-m 3545

y.-pi 1883, 1887, 1889, 1893, 1991, 1991, 2283

y.-pi-dek 1847, 1849

y.-pi-di-ŋ 1967

y.-pi-dik 4712, 4719, 4720

y.-pi-g-erti-ŋ 3237

y.-pi-ge 1880, 1880, 1919, 1923, 3035, 3952, 3954, 4804

y.-pi-ge-ler 1848

y.-pi-ge-m 1882, 1886, 1888, 1892, 2466

y.-pi-ge-ŋ 1893

y.-pi-ge-tdi-ŋ 1897, 1900, 1903, 1906

y.-pi-te 1968, 1990

y.-pi-ye 2029, 2029

y.-pi-yem 2033

y.-pi-yeŋ 2032

y.-pi-yim 4711

y.-pig-erti-m 2462, 2463

y.-se-m 1920

y.-sem 1962

y.-tir 4040

y.-yen 4295

y.-yer-emiş 2027

y.-yi-ler 2474, 4085, 4721

y.-yi-li 4503

y.-yi-ller 4718

y.-yi-miz 4744

y.-yi-niz 4743

y.-yim 4498

y.-yin 2995

y.-yiŋiz 4718

y.-yip 3500, 3684, 3745

y.-yir 2034, 2050, 2104, 4713

y.-yir-emiş 1081

y.-yir-erti 3335, 5062, 5109, 5110

y.-yir-erti-ler 5108, 5118

y.-yor 1845, 1884

y.-yor-ıŋ 2745, 2758, 3909

y.-yor-um 1846

yék (Far): tek, bir

y. 2004, 2018, 2022, 2022, 2629, 2630, 2631, 2938, 2955, 3161, 3202, 3294, 3629, 3649, 3976, 4202, 63, 65, 69, 73, 77, 81, 85, 89, 93

y.+ge 2406, 2407, 2585, 3637, 3639

yékke: büyük

y. 1028, 1642, 1644, 1648, 1652, 1656, 1660, 1849, 1867, 1971, 2002, 2419, 2631, 3272, 3709, 3746, 3749, 446, 67, 689, 4409, 122, 1318, 466, 484, 1081

y.+ge 3876

y.+ge.m 3761

y.+ye.ŋ 2041

y.+ye.ŋiz 2100

y.+ye 4676, 4673, 4674

yél: yel

y. 4798, 4841, 4969, 5005

y.+i 1966, 4439

y.+i.n.de 2449

y.+i.yé 552

y.+le 5005

yélle-: yellemek

y.-me 3460

yéngi. yeni

y. 3769, 421

y.+de 151, 1764, 1780

yéni: yeni

y. 4352, 4465, 4490, 4791

yér: yer, mekan

y. 1978, 1978, 1984, 2088, 2089, 2095, 238, 3157, 3180, 4042, 4430,

- 4442, 4603, 4649, 4649,
4653, 5060, 520, 750
- y.+çe 122, 1293, 1504, 1845, 2051,
2181, 2298, 2416, 2458,
2655, 2806, 2883, 2911,
2955, 3166, 3172, 3174,
3175, 3184, 3213, 3227,
3421, 3600, 4079, 4120, 43,
4617, 480, 4824, 484, 528,
750, 754, 800, 966
- y.+çe.ki 10
- y.+de 1030, 1450, 2328, 2361, 3153,
4224, 4516, 4798, 4904, 649,
686, 965
- y.+emiş 4522
- y.+i 2418, 3921, 4215, 4817, 4946, 4951
- y.+i.çe 2919, 4954
- y.+i.le 3650
- y.+i.n.de 2337, 2592, 752, 98
- y.+i.n.e 2059, 2059, 2108
- y.+i.yé 1084, 1387, 1683, 1846, 1850,
2251, 3762, 3885, 527
- y.+im 2400
- y.+iñ 2401, 3275
- y.+iñ.çe 2349, 2830
- y.+iñ.de 2290
- y.+iñ.e 2011
- y.+itti 648
- y.+ke 1025, 1056, 1080, 1110, 1113,
121, 1396, 180, 1845, 1853,
1854, 1889, 1895, 1947,
1950, 1973, 2077, 2205,
2294, 2578, 2774, 3151,
3220, 3281, 3392, 3683,
4229, 4840, 4899, 5014, 503,
5060, 508, 514, 515, 523, 61,
754, 96
- y.+ki.te 4874
- y.+le 1629, 1710, 434, 510, 687
- y.+ler.çe 5006, 629, 631, 635, 639, 643,
647
- y.+ler.i 812
- y.+ler.i.n.de 1157
- y.+ler.ke 650
- y.+siz 2622
- yérleş-:** yerleşmek
- y.-tir-ir 4443
- yéryüz:** yeryüzü, dünya
- y.+çe 3187
- yét-:** ulaşmak
- y.-di 1869, 1966
- y.-di-ler 1859
- y.-er 2028, 2034, 2065, 2073, 5020,
5021, 5023
- y.-er-emiş 2027
- y.-er-erti-ler 5116
- y.-ger-di 3734, 3789
- y.-ger-di-m 3762
- y.-ger-i 2456, 3537
- y.-im 1085
- y.-ip 2104
- y.-ir 2026, 2057, 2105, 3642
- y.-ir-emiş 2059
- y.-ir-emiş-ler 2001, 2001, 2001
- y.-ir-erti-ler 5062, 5063, 5068, 5068,
5068, 5068, 5068, 5068,
5068, 5070, 5070, 5074
- y.-iş-ti-m 570
- y.-me-m 2116
- y.-me-yim 1977
- y.-ti 1083, 6, 750
- y.-ti-ler 4772
- y.-er-erti-ler 5088, 5088
- yété:** yedi, 7
- y. 1085, 1129, 120, 1702, 1725, 1757,
2291, 3, 3600, 754, 763
- yétger-:** ulaştırmak
- y.-di 1451, 1571, 671
- y.-di-ñ 537, 539, 543, 547, 551
- y.-i 347, 553, 567
- y.-teler 535
- y.-erti-ler 5088
- yétir-:** yetirmek
- y.-di 1468
- y.-erti-ler 5087
- y.-miş 4431
- yétiş-:** ulaşmak
- y.-di 3153, 3800
- y.-ti-m 1134, 1136, 1140, 1144, 1148,
1152, 1156, 489, 491, 495,
499, 503, 507
- yétiv-:** almak, alıp götürmek
- y. 3071, 1985, 1998, 2025, 2058, 2072
- y.-ağa 4368
- y.-arağ 2103
- y.-e 1832, 1834
- y.-ege 1919
- y.-eñ 1858
- yétté:** yedi, 7
- y. 5007
- yíd:** koku
- y.+ı 2065
- yığ-:** toplamak
- y.-miş-allar 2043
- y.-ıl-maz 3824
- y.-ıl-artı-lar 5129
- yıl:** sene
- y. 4934, 4956

y.+ar+uñ 2005
yılan: yılan
 y. 2633
 y.+ar 837
 y.+da 2734
yılkı: davar
 y.+lar.u 4713
yıpak: yalancı
 y. 4412, 4693, 4695
yık-: yıkmak
 y.-an 4031
 y.-il-dı 3227
 y.-il-ur 4438
 y.-il-ma 3932
yıraq: uzak
 y. 632
 y.+da 1113, 1781, 2498, 2983, 3417,
 3598, 600
 y.+ka 2320, 2539
yırt-: yırtmak
 y.-añ 713
 y.-ıķ 2081
ıid: koku
 y. 2500
 y.+i 1158
 y.+imiş 4223
 y.+ler.i 466
 y.+ler.i.n.de 4481
 y.+i+si.ñ 600
yigirmé: yirmi, 20
 y. 298
yigiş-: toplanmak
 y.-ti-ler 94
 y.-tir-miş 1805
yigit: yürekli, gözü pek
 y. 10, 1084, 1361, 149, 1548, 1661,
 1760, 179, 369, 407, 650,
 685, 893
 y.+i 367
 y.+ke 370
 y.+le 179, 308
 y.+ler 1604, 180, 238, 239, 340
 y.+ler.de 4
 y.+ler.i 183, 349, 350
 y.+ler.iñ 180, 260
 y.+ler.ke 179
yik: yük
 y. 1977, 1983, 4726, 4726
 y.+i 4568
 y.+ler.iñ 4730
 y.
 y.+iniz.i 4728
yikle-: yük yüklemek
 y.-di 4728

y.-yi-k 4727
 y.-yi-ler 4730
 y.-yi-ller 4726
 y.-yi-ñiz 4726
yil: yıl, sene
 y. 1085, 1089, 1300, 1676, 2270, 4344,
 4368, 4425, 4598, 4639,
 4667, 4672, 4673, 4759,
 4794, 4873, 5006, 5007,
 5010, 5043, 686, 82
 y.+da 4646
 y.+de 1081
 y.+e 4518
 y.+er 1104
 y.+i 4333, 4520
 y.+lar.in 4539
 y.+ler 1564, 4977
 y.+lik 119, 137, 147, 46, 50, 60
yilki: davar, koyun
 y. 4385, 4400
 y.+ler 3673
 y.+ler.i 1857
yik-: yıkmak
 y.-il-di 2575, 3600, 3718
 y.-di-ler 870
 y.-di-m 2476
 y.-il-te 360, 3236
 y.-im 4293
 y.-ip 3910
 y.-ti-m 1459
 y.+miş 4164
 y.-il-erti 2153
 y.-iş-miş 1273, 773
yıraq: uzak
 y.+da 1973
yirek: yürek, kalb
 y. 4240, 4240, 4252, 4252, 4494, 4557,
 4608, 4622, 4775
 y.+i 4265, 4329, 4463
 y.+i.miz 4466
 y.+i.n.e 4285
 y.+im 4985, 5032
 y.+im.çe 4256, 4256, 4292
 y.+iñ 4311
 y.+iñ.de 4271
 y.+ke 4500
 y.+ler 4415, 4490
 y.+ler.de 4667
 y.+ler.i 4410
 y.+miz 4398, 4554
 y.+miz.çe 4430
yirmi: yirmi, 20
 y. 4666

yirt-: yırtmak
 y.-em 1636
 y.-ik 3524, 3827
 y.-il-di 1973
 y.-mek+ke 95

yitele-: itelemek
 y.-di 1944, 941

yiti-: getirmek
 y.-kel-te 4369
 y.-ken 4324
 y.-me-m 2052

yitir-: kaybetmek
 y.-di-ñ 2763, 2845
 y.-e-yim 4498
 y.-mez 4295

yiz: yüz, surat
 y. 4646, 4664, 4664, 4685, 4686
 y.+de 4332
 y.+i.n.e 4267, 4416
 y.+im.e 4379
 y.+in 4248, 4248
 y.+iñ 4300
 y.+ler.ke 4495

yol: yol
 y. 1018, 1110, 1113, 1307, 1593, 1803,
 1977, 261, 261, 262, 2990,
 3147, 3582, 369, 3727, 4047,
 4671, 534, 578, 60, 602, 623,
 750, 800, 871
 y.+ar 1085, 119, 147, 46, 50, 686
 y.+ça 3228, 4674, 5154
 y.+çu 2983
 y.+da 158, 4365, 4445, 458
 y.+daş 4637
 y.+daş.da 431
 y.+daş.ıñ 441
 y.+daş.lar 3510
 y.+daş.lar.lan 4502
 y.+daş.um 338
 y.+ı.ça 4270, 4275
 y.+ı.lan 2093, 2093, 2094, 2094
 y.+ı.n.da 4594
 y.+ın 4295, 4431, bu
 y.+i 4265
 y.+i.ça 4285, 4286
 y.+i.n.da 4261
 y.+i.yé 1263, 3183, 552, 800, 871
 y.+iñ 2917, 3136, 3404, 3958, 5007
 y.+iñ.ça 1494, 72
 y.+la 2198
 y.+lar.ça 4543
 y.+lar.ı 1119
 y.+lar.i.yé 1110
 y.+lar.ka 3491

y.+ka 1131, 1307, 137, 1526, 1593, 179,
 1803, 1947, 260, 3542, 3638,
 369, 3726, 445, 4691, 5129,
 640, 686, hürşid

y.+u 2574, 3024, 332, 4493, 4988, 5035,
 510

y.+u.ça 633, 818, 984
 y.+um 3196, 4290
 y.+uñ 1594, 252, 531
 y.+uñ.ça 1232, 740
 y.+ar+sa 4884

yol-: yolmak
 y.-du 3223

yoldaş: aynı yolu yürüyen
 y. 4080
 y.+ı.yé 3586
 y.+la 4225

yolla-: yollamak
 y.-dı 1407, 3
 y.-ma-si 4421
 y.-n-du-m 4594
 y.-n-duk 4664
 y.-n-ur 4671, 4674
 y.-éy 2996
 y.-n-dı 3567
 y.-n-mış 1964, 619
 y.-n-ur 4261, 4279, 4314
 y.-ge-k 147
 y.-ge-ler 148

yok: yok
 y. 1079, 1485, 1487, 1491, 1495, 1499,
 1503, 172, 2017, 2063, 2116,
 2415, 2431, 2590, 2591,
 2743, 2794, 2849, 2876,
 2911, 2960, 2971, 3055,
 3085, 3337, 3338, 3341,
 3342, 3345, 3346, 3721,
 3962, 4011, 4050, 4086,
 4087, 4108, 4162, 4164,
 4273, 4282, 4283, 4711,
 4719, 4727, 4805, 4941,
 5154, 569, 656, 943

y.+amiş 2019, 5156
 y.+ar 10, 121, 147, 1687, 1893, 1893,
 1944, 2184, 2185, 2200,
 2415, 2476, 2654, 2671,
 2717, 2829, 2973, 2974,
 3098, 3200, 377, 3890, 3937,
 4151, 48, 780, 948

y.+arti 1846, 4885
 y.+atdi 1830, 1880, 1908, 1908
 y.+attı 97
 y.+ı.n.a 4397
 y.+ıñ 3926

- y.+suz 4436
y.+suz.lar 4525
y.+u 3817
y.+um 2696
y.+um.ar 3129, 3646
y.+uy 4929, 4930, 4932
- yokkar:** yukarı
y. 2067, 2081, 2088, 2120, 3579, 4742
y.+ça 2088
- yoksul:** fakir
y. 1804
- yor-:** oturmak
y.-dı 4934, 4591
y.-di 4777
y.-du 11, 1895, 2165, 3138, 3477, 3741
y.-du-lar 1307, 1505
y.-ma 2218
y.-ma-ça 3704
y.-maz 4899
y.-miş 4554
y.-muş 1506, 1866, 1888, 261, 3591, 624
y.-or 2023
y.-u-lar 2005, 2005
y.-ubil-mez 4055
y.-ul-du 750
y.-ur 2005, 2088, 2123, 4555
y.-al-du-ğ 957
- yoran (Far):** yaren, yar, sevgili
y.+ı 4453
y.+lar 4472
- yorğan:** yorgan
y. 2443, 4059
- yorқан:** yorgan
y. 4700, 4702, 4702, 4878
y.+ın 4702, 4702
y.+un 4703
- yov-:** gitmek
y. 1985, 1994, 1995, 1995, 2106, 2108, 2121, 2282, 2733, 3024, 3265, 3284, 4670, 4789, 4791, 557, 572, 718, 720, 724, 728, 732
y.-a 1107, 1482, 1849, 1862, 1883, 1887, 1889, 1949, 1962, 2000, 2052, 2091, 2980, 3958, 4399, 4670, 4731, 562, 577
y.-ag-lar 2093
y.-aga 2095, 4742, 5060, 5154, 751
y.-aga-lar 5060, 5060, 5060, 5156
y.-aga-m 2003, 2062
y.-aga-ğ 692
- y.-ağ 1967, 2069, 2080, 2087, 2089, 2093, 5079, 802
y.-ağa 1637, 4721
y.-ağa-lar 535
y.-ağa-m 1549, 1619, 4669
y.-ar 2011
y.-ar-ağ 1617, 1784, 1786, 1790, 1794, 1798, 1802, 2016
y.-ar-du-m 1535
y.-ar-ga 2095
y.-ar-ga-ğ 243, 2438, 251, 255, 259
y.-ar-ım 1976, 619
y.-ar-қа 4837
y.-ar-қа-ğ 247
y.-ar-қay 4978
y.-ar-ta 2076, 2085, 2090, 2092
y.-ar-um 149, 1547, 1618, 1838, 1840, 1997, 1998, 2049
y.-ar-ur 4708, 4732
y.-ey 4767
y.-uğu-m 1585
- yovuk:** yakın
y. 771
y.+da 2499
y.+қа 3709
- yovuklaş-:** yakınlaşmak
y.-dı 1880, 1854
y.-du-m 1412
- yoh:** yok
y. 1977
- yu:** ve, bağlaç
y. 1080, 1326, 1730, 1760, 1854, 1866, 1991, 1999, 2001, 2005, 2020, 2021, 2037, 2043, 2049, 2052, 2052, 2063, 2063, 2063, 2066, 2067, 2072, 2089, 2089, 2089, 2094, 2094, 2095, 2104, 2152, 2158, 2161, 2200, 2474, 2799, 2849, 2868, 2879, 2884, 3160, 3270, 3298, 3695, 3901, 3928, 3929, 3935, 4030, 4052, 4226, 4265, 4280, 4288, 4315, 4323, 4335, 4336, 4358, 4359, 4391, 4408, 4420, 4460, 4471, 4527, 4574, 4643, 4644, 4647, 4654, 4655, 4661, 4662, 4662, 4663, 4663, 4664, 4669, 4671, 4675, 4690, 4691, 4692, 4699, 4701, 4702, 4703, 4703, 4704, 4705, 4707, 4713, 4713,

4720, 4721, 4725, 4728,
4730, 4794, 5060, 524, 61,
738, 85, 906, 907

yu-: yıkamak

y.-duğ-da 4372
y.-muş 424
y.-muş-añ 2816
y.-pi-diz 4768
y.-yum 3089

yulduz: yıldız

y. 4910, 968
y.+da 4994, 5021
y.+ka 4839
y.+u 1579, 496

yum-

y.-maz-artı 2169, 2170
y.-uğa 2648

yumuşak: sert olmayan

y. 750

yun: yün

y. 4545

yupağ: yalancı

y. 1545, 1565, 985, 2008, 3085, 3086,
3088
y.+a 2727
y.+ar 2726, 2727
y.+çı 1825
y.+da 3230, 3233

yukkar: yukarı

y.+ka 894

yur-: oturmak

y.-up 2506

yurt: vatan, devlet

y. 1600, 238
y.+ça 1604
y.+ı 4818, 4917
y.+ı.mız.ça 4657
y.+i.yé 1547
y.+lar.da 147
y.+u.ça 407, 816
y.+u.nuñ 219
y.+um 189
y.+um.a 1549
y.+yé 1781

yusuf: Hz. Yusuf

y. 1093, 1337, 164, 30
y.-i 1038, 1044, 302, 406
y.+da 71
y.+u 1555
y.+uñ 107

yut-: yutmak

y.-ar 385
y.-mış-am 4683
y.-mış-añ 4688

y.-tu 1366

y.-tur-du-ñ 1017

y.-up 898

yünd-: küfür etmek, sövmek

y.-dü-ler 2386
y.-er-erti-m 2383
y.-me 2387

yündüş: küfür

y.+ü 1811

yürek: kalb

y. 2172, 2186, 2331, 2570, 2659, 2664,
2668, 2669, 2670, 2674,
2684, 2938, 3156, 3226,
3465, 4060
y.+de 11, 1285, 2227, 2381, 2491, 2868,
2895, 2934, 2986, 3061,
3328, 3385, 3719, 3723,
3773, 893

y.+i 1107, 3332, 370, 3821, 625, 894, 96

y.+i.yé 11

y.+im 1403, 1537, 274, 713

y.+im.çe 1218

y.+im.e 736

y.+iñ 1658, 2281

y.+iñiz.ke 953

y.+ke 1187

y.+ler.i 3499

y.+ler.i.yé 180

y.+te 1308

yürü-: yürümek

y.-dü 3568, 578, 599, 800, 98

y.-dü-k 1363

y.-dü-ler 1593

y.-dü-m 1430

y.-dük-de 1803

y.-ge-ñ 60

y.-müş 1157, 1392, 1526, 285

y.-yor-um 550

y.-dük+de 369

y.-dük+ler.i.n.de 1110

yüz: yüz, surat

y. 1010, 1018, 1085, 1161, 119, 1278,
1361, 137, 1448, 147, 151,
1548, 1645, 1671, 1760, 179,
2152, 2160, 2270, 2446,
2475, 2478, 2479, 260, 2604,
2792, 2886, 2975, 298, 3038,
308, 3117, 3298, 3361, 349,
3567, 3688, 3811, 4207, 489,
50, 5068, 60, 602, 657, 686,
896, 897, 899

y.+çe 1247, 1519

y.+i.yé 1, 1395, 1549, 1621, 1919, 2929,
2930, 3779, 3995, 601, 649

y.+iñ 3060, 3931
y.+iñ.de 3625
y.+iñiz.ke 954
y.+ke 3055
y.+le 1547, 1547, 1618
y.+ler 233
y.+ler.i 1783, 1786, 4162
y.+ler.i.yé 542
y.+ler.iñ 1776
y.+lüg 125, 1259, 14, 1484, 1500, 176,
54, 554, 628, 660, 68, 724,
832
y.+ü 1188, 1283, 1775, 263, 3073, 3268,
3932, 410, 4162, 456, 510,
552, 752, 962
y.+ü.çe 1279, 2479, 261, 2920
y.+ü.n.de 143, 1919, 1932
y.+ü.nün 624
y.+ü.ye 2763, 2782, 3295
y.+ü.yü 1493
y.+üm 1016, 1634, 3106, 37
y.+üm.e 2266, 3498
y.+üm.ü 159
y.+ün 1207, 1683, 2355, 2430, 3223,
379, 520, 67, 705
y.+ün.de 2760, 3519
y.+ün.i 112
y.+üy 4970
yüzellik: üzerlik, tütsü otu
y. 2336, 2338, 2339, 2341, 2343
yüzükoyli: yüzüstü
y. 94, 95

-Z-

zad (Ar): kişi. şahıs
z. 1880, 1887, 2036, 2095, 2125, 2137,
2385, 3501, 3645, 3646,
4989, 5016
z.-i 5127
z.+ı 1712, 1758, 3856
z.+ın 1999
z.+i 1998
z.+um 1998
zada (Far): zade, doğmuş çocuk
z.+sı 98
z. 4028
z. 4919, 5133
z.+rti 2013
z. 5127
z.+ye 4886
zahid (Ar): dinini emrine giren züht, takva
sahibi
z. 3231

zahir (Ar): görünen, aşikar olan, belli olan
z. 1808, 4160
z.+çe 3142, 3984
zahmet (Ar): sıkıntı, eziyet
z. 1836
zair (Ar): ziyaret eden kişi, ziyaretçi
z.+ler 4419
zalım (Ar): zulmeden, eziyet eden kişi,
z. 1527, 3043, 3247, 3921, 858
z. 3264
z.+ı 4851
z.+ka 3216
zaman (Ar): vakit
z. 1172, 121, 1397, 1475, 153, 157, 161,
169, 1741, 1781, 1826, 1967,
2011, 2011, 2011, 257, 352,
354, 358, 362, 366, 388, 506,
657, 748, 802, 897, 92, 933,
942, 960
z.+ça 1594, 262
z.+ı 2925, 3744, 686
z.+lar.ça 1
zamane (Ar): içinde yaşanılan vakit
z. 4979
z. 2013
zan (Ar): şüphe, kuruntu
z.+ka 4838
zapt (Ar): tutma, kuvvetle tutma
z. 5060, 5060, 5060, 5060
zar (Far): ağlayan, inleyen, dermansız
z. 1022, 1102, 1368, 1368, 1374, 1380,
1390, 149, 149, 1526, 1526,
1618, 1618, 1657, 1662,
1662, 1748, 178, 178, 254,
254, 258, 2604, 2819, 2932,
3180, 3365, 3370, 3394, 350,
350, 3569, 407, 407, 4832,
61, 627, 627, 803, 803, 917
z.-i 3299, 3529
z.+ça 547
z.+ı 1003, 2147, 2148, 2788, 3050, 4181
z.+ka 1688, 1692, 1696, 1700, 1703,
1707, 1711, 1715, 1719,
1723, 1727, 1731, 1735,
1739, 1743, 1747, 1751,
1755, 1759, 3777
z.+um 1589, 1777, 202, 235, 438, 749
z.+umuz 1581
zarbulmesel (Ar): ata sözü
z. 5011
z. 5010
zat (Ar): kişi, şahıs
z. 5080, 5132
z.-i 3859

zavk (Ar): hoşşa giden, mutluluk veren

z. 1998, 2027

z.+ı 1180, 781

z.+ı.n.a 2027

z.+nak 1966

z.+u 1888, 1974

zavqlan-: hoşlanmak, mutlu olmak

z.-dı 578

zeberdest (Far): amir ve hakim durumunda bulunan

z. 3942

zebun (Far): güçsüz, zayıf

z.+da 459

zecer (Ar): egel olma, yaptırmama

z. 2384

zefiran (Ar): safran, bir çiçek türü

z. 112, 3998, 4000, 410, 493, 578

z.+ı 2150

z.+ka 37

zehmet (Ar): sıkıntı, eziyet

z. 2260, 3649

z.+i 4151

z.+ke 3765

z.-i 4146

zehir (Far): ağı

z. 2029, 2029, 2032, 2037, 3438

z.-i 3492

z.+de 2036, 2037, 839

z.+i 2032, 858

z.+i.n.de 3301

z.+im 2611

z.+iğ 2037

zehriq-: sinirlenmek

z.-di 1966

z.-mek-i 3240

z.-miş-dı 1967

z.-miş 1920

z.-ti 2755

zehriqtir-: sinirlendirmek

z.-di 853

zekat (Ar): dinen ihtiyaç sahiplerine yapılan yardım, verilen para

z.+iğ 3896

zemin (Far): yer, mahal

z. 3693

zemzem (Ar): kutsal su

z.+i 1256

zemzeme (Far): nağmeli ses, ezgi

z. 1031, 1132, 445

zen (Far): kadın

z. 3688

zer (Far): altın

z. 1995, 4742

zeraet (Ar): tarım

z. 3981

zerafet (Ar): incelik, zariflik, nezaket

z. 3795

zerbe (Ar): vurma, vuruş

z. 3038

zerd (Far): sarı renk

z. 3998

zerefşan (Far): altınla süsleme yapmak

z. 473, 1290, 130, 29

z.+lug 138

z.+ka 1204

zerer (Ar): zarar

z.+i 2871

zerf (Ar): zarf

z.-i 3881

zerk (Ar): iki yüzlülük, riya, hile

z. 4192

zerre (Ar): çok küçük parça, parçacık

z. 3442, 4154, 569

zerrin (Far): altından yapılmı, altın gibi sarı

z. 1185, 1221, 1113, 1157

ziba (Far): süslü, güzel

z.+la 653

zibil (Ar): süprüntü, çöp

z.+in 4536, 4667

zikir (Ar): anma, ibadet

z.-i 3890, 612

z.+i 3901

z.+i.yé 2192

z.+le 2189

zillet (Ar): aşağı olma, horluk, hakirlik

z.+i 1315

zin (Far): eyer, semer

z. 2023, 2094

z.+i.çe 2023

z.+im.e 2052, 2066

zina (Ar): dinen yasaklanmış cinsel ilişki

z. 2011

zincir (Far): demir halkalardan oluşan bağ, ip

z.+iğ 2877

zindan (Far): hapis, karanlık yer

z. 166, 2226, 436

z.+ça 2013

zinde (Far): diri, canlı

z. 2670, 2670

zindegan (Far): zinde, canlı olanlar

z.+lıg.in 2011

z.+lık 1985, 2122

z.+lık.ı.ğız.u 4671

z.+ler.i.n.de 4673

z.+miz 4672

z.+lık 2088

zir (Far): aşağılanmak, aşağıda, altta olma
z. 4536

zirek (Far): anlayışlı, akli başında, zeki
z. 98

ziver (Far): süs (birinci metinde padişahın
vezirinin ismi)

z. 116, 1781, 1782, 179, 349, 367, 368,
369, 370, 399, 407, 98

z.+etti 98

z.+im 409, 411, 415, 419, 423

z.+in 1995

z.+iñ 118, 370, 407, 424

z.+ke 1827

ziya (Ar): ışık

z.+da 3008

ziyad (Ar): artma, fazlalık

z. 2965

z.+ka 1796, 1824

ziyada (Ar): fazla, çok

z. 393, 607

ziyan (Far): zarar

z.+ka 1169

ziyaret (Ar): bir kimseyi görmeye gitme,
ziyaret etme

z. 2645, 4663, 4665, 4666

z.+i.yé 3195

zohr (Ar): öğle vakti

z.+ka 3894

zolf (Far): saç

z. 3850

z.+lar.ıñ.ar 2362

z.+u 138, 448

zolmet (Ar): karanlık

z. 4058

zulüm (Ar): eziyet, adaletsizlik, haksızlık

z.+lar 3700

zulmen (Ar): zulüm yaparak, zulüm
yoluyla, haksızlıkla

z. 2360, 3110

zurulla-: suyun dökülürken çıkardığı ses,
şarıldamak

z.-dı 370

zül (Ar): horluk, hakirlik, alçalma

z. 4011

zül (Far): saç

z. 592

z.-i 555

zülüm (Ar): eziyet, adaletsizlik, haksızlık

z. 539, 2608, 2614, 2614, 2642, 2643,
2689, 3082, 3670, 3843,
3893, 4008, 4009, 4012,
4024, 4590

z.-i 3292

z.+la 2717

z.+u 3892

z.+ü 3842

zülmen: (Ar): zulüm yaparak, zulüm
yoluyla, haksızlıkla

z. 3288

zülmet (Ar): karanlık

z. 2504, 2548, 2556

z.+çe 4222

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: Muhammet KAYA

Uyruğu: Türkiye (TC)

Doğum Tarihi ve Yeri: 01.01.1987 / Samsun

Medeni Durumu: Evli

Tel: 0 534 506 29 41

email: m.kaya@erciyes.edu.tr

Yazışma Adresi: Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Erciyes Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü	2016
Lisans	Uludağ Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi	2011
Lise	Vezirköprü YDA Lisesi	2005

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2012-	ERÜ Edebiyat Fak.	Araştırma Görevlisi

YABANCI DİL

İngilizce,

Diğer Dergilerde Yayınlanan Makaleler

- I. **Irak Türkmenlerinin Dili ve Dil Sorunları**
KAYA M.
Yeni Türkiye, cilt.3, ss.506-511, 2016 (Diğer Kurumların Hakemli Dergileri)

Kitap & Kitap Bölümleri

- I. **Akocalı-zâde Hâtem Ahmed B. Osmân Şerh-i Tuhfe-yi Şâhidî (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)**
KAYA M.
Gece Kitaplığı, Ankara, 2016

Hakemli Kongre / Sempozyum Bildiri Kitaplarında Yer Alan Yayınlar

- I. **In "Dictionnaire Turk Oriental" Named Study Quotation From Nevai**
Doğan İ., Kaya M.
II. Traditional Internatiol Scientific Conference, Navoi, Özbekistan, 6 - 07 Şubat 2018, ss.146-152
- II. **Orta Asya Kur'an Tercümlerinde Geçen Türkçe İslami Terimlerin Anadolu Ağzlarındaki Durumu**
KAYA M.
I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Sempozyumu (OTUDES), Ordu, Türkiye, 17 - 19 Mayıs 2017, cilt.1, ss.199-212
- III. **Manzûm Sözlüklerin ve Şerhlerinin Dil Öğrenimine Katkısı**

KAYA M.

III. Uluslararası Sözlük Bilimi Sempozyumu, Eskişehir, Türkiye, 3 - 04 Kasım 2016, cilt.1, ss.512-525

IV. Edige Destanında Geçen Tipler ve Motifler Üzerine

DOĞAN İ., KAYA M.

Noghais:XXI. Centruy, History, Language, Culture, From Sourca to the Future, Cherkessk, Rusya, 12 - 13 Ekim 2016, ss.307-310

V. Eski Türkçe'de "Zenginlik" Kavramı Üzerine

KAYA M.

III. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu, Baku, Azerbaycan, 25 - 27 Mayıs 2016, cilt.1, ss.421-424

Desteklenen Projeler

KILIÇ A., DAĞLAR A., AKSOYAK İ. H. , YILDIZ A., KOÇOĞLU T., KAYA M., Yükseköğretim Kurumları Destekli Proje, IX. KLÂSİK TÜRK EDEBİYATI SEMPOZYUMU (PROF. DR. HASİBE MAZIOĞLU HATIRASINA), 2014 - 2016

Etkinlik Organizasyonlarındaki Görevler

Oylubaş Katfar D., Kaya M., Sayak B., HASAN ALİ TOPTAŞ SEMPOZYUMU , Bilimsel Kongre / Sempozyum Organizasyonu, Türkiye, Nisan 2018

Kaya M., I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Sempozyumu, Bilimsel Kongre / Sempozyum Organizasyonu, Ordu, Türkiye, Mayıs 2017

Davetli Kongre ve Sempozyum Faaliyetleri

Dil ve Kültür Araştırmaları Öğrenci Sempozyumu, Çalışma Grubu, Kayseri, Türkiye, 2018

I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Sempozyumu, Çalışma Grubu, Ordu, Türkiye, 2017

III. Uluslararası Sözlükbilimi Sempozyumu, Katılımcı, Eskişehir, Türkiye, 2016

III. İç Anadolu Bölgesi Dilcileri Sürekli Çalıştayı, Çalışma Grubu, Kayseri, Türkiye, 2016

III. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu, Katılımcı, Baku, Azerbaycan, 2016

Sa'îd Paşa ve Süleyman Nazîf Sempozyumu 26-27 Mart 2015, Katılımcı, Diyarbakır, Türkiye, 2015

IX. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Hasibe Mazioğlu Hatırasına) 15-17 Mayıs 2014, Çalışma Grubu, Kayseri, Türkiye, 2014

Ödüller

KAYA M., Genç Bilim Adamı Ödülü, Ordu Üniversitesi I. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Sempozyumu Bilim Kurulu, Mayıs 2017